

Ny associationsrätt för försäkringsföretag

*Slutbetänkande av
Försäkringsföretagsutredningen*

Stockholm 2006

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2006:55

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2006

ISBN 91-38-22585-9
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Sven-Erik Österberg

Regeringen beslutade den 16 oktober 2003 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att göra en genomgripande översyn av nu gällande bestämmelser på försäkringsområdet med inriktning på att skapa en modern och tydlig associationsrättslig reglering av försäkringsverksamhet.

Den 27 januari 2004 förordnades hovrättsrådet Åke Thimfors att från samma dag vara särskild utredare. Vidare förordnades ett flertal experter och tre sekreterare. Utredningen antog namnet Försäkringsföretagsutredningen (Fi 2003:10).

I enlighet med regeringens direktiv inledde utredningen sitt arbete med att behandla frågan om hur Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/41/EG av den 3 juni 2003 om verksamhet i och tillsyn över tjänstepensionsinstitut bör genomföras i svensk lagstiftning. Arbetet resulterade i delbetänkandet Genomförande av tjänstepensionsdirektivet (SOU 2004:101). Delbetänkandet överlämnades i september 2004.

I det därefter följande arbetet har som experter medverkat chefekonomen Ellen Bramness Arvidsson, chefsjuristen Lars Brolin, kanslirådet Lotta Hardvik Cederstierna, civilekonomen Tomas Flodén, ämnesrådet Tord Gransbo, departementssekreteraren Pia Gustafsson, direktören Göran Hammarberg, ekonomie doktorn Lars Hörngren, filosofie doktorn Joakim Jansson, försäkringsjuristen Eva Lindberg, direktören Bengt Malmgren, aktuarien Björn Nilsson, hovrättsassessorn Erik Noltorp, hovrättsassessorn Gustaf Sjöberg, adjungerade professorn Rolf Skog och docenten Staffan Viotti.

Sekreterare i denna del av arbetet har varit juristen Lena Friman Blomgren, filosofie doktorn Magnus Lundin och filosofie kandidaten Erik Utterström samt till den 8 maj 2005 filosofie doktorn Sonja Daltung. Utredningens assistent har varit Lena Enstam.

Härmed överlämnas slutbetänkandet *Ny associationsrätt för försäkringsföretag* (SOU 2006:55).

En engelsk översättning av sammanfattningen av utredningens förslag publiceras separat.

Göteborg i maj 2006

Åke Thimfors

/Lena Friman Blomgren

Magnus Lundin

Erik Utterström

Innehåll

Sammanfattning	15
1 Inledning	25
2 Associationsformerna på försäkringsmarknaden	31
2.1 Inledning.....	31
2.2 Aktiebolag	32
2.3 Ekonomiska föreningar	34
2.4 Försäkringsbolag.....	37
2.4.1 Inledning	37
2.4.2 Försäkringsaktiebolag	37
2.4.3 Ömsesidiga försäkringsbolag.....	39
2.5 Understödsföreningar	41
2.6 Näringsrättslig reglering på försäkringsområdet	44
2.6.1 Stora skillnader i den näringsrättsliga regleringen mellan försäkringsbolag och understödsföreningar	44
2.6.2 Nya gemensamma regler	44
2.6.3 Moderna regler för försäkringsbolag.....	45
2.6.4 Äldre principer lever kvar för understödsföreningar	46
3 Strukturen på försäkringsmarknaden	49
3.1 Inledning.....	49
3.2 Livförsäkring	50
3.2.1 Allmänt om livförsäkring	50

3.2.2	Tjänstepensionsförsäkring och privat pensionsförsäkring.....	51
3.2.3	Traditionell försäkring och fondförsäkring.....	53
3.3	Skadeförsäkring.....	54
3.4	Marknaden.....	55
3.4.1	Liv- och skadeförsäkringsmarknaden.....	55
3.4.2	Särskilt om pensionsförsäkringsmarknaden.....	60
4	Överskott i livförsäkringsverksamhet	65
4.1	Inledning.....	65
4.2	Uppkomsten av överskott	66
4.3	Överskott ackumuleras i konsolideringsfonden	69
4.4	Fördelning av överskott på försäkringstagare	71
4.4.1	Skälighetsprincipen och kontributionsprincipen.....	71
4.4.2	Metoder att fördela överskott	73
4.4.3	Fördelning av överskottet är en avvägningsfråga.....	81
5	Huvudproblemen med nuvarande ordning i livförsäkringsbolag	85
5.1	Försäkringstagarnas dubbla roller i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag	85
5.2	Från detaljreglering till avreglering	87
5.2.1	Detaljregleringen skyddade överskottet.....	87
5.2.2	Mot en avreglerad försäkringsmarknad	89
5.3	Begränsade möjligheter att skydda försäkringstagarnas anspråk i eget kapital.....	91
5.4	Bolagsstyrningsproblem i ömsesidigt bedrivna försäkringsverksamhet	93
5.4.1	Separationen av styrning från kapitalintresse.....	93
5.4.2	Bolagsstyrningsproblem i icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag.....	95
5.4.3	Bolagsstyrningsproblem i ömsesidiga försäkringsbolag.....	101

5.5	Begränsade möjligheter att attrahera externt kapital	105
5.6	Särskilt om vinstutdelande livförsäkringsbolag	108
5.7	Slutsatser.....	111
6	Utländska förhållanden	115
6.1	Inledning.....	115
6.2	Danmark.....	116
6.3	Finland.....	124
6.4	Norge	129
6.5	Tyskland	134
6.6	Storbritannien	138
6.7	Frankrike	143
6.8	Nederländerna.....	146
6.9	Belgien	148
6.10	Irland	149
6.11	Schweiz	151
7	Utgångspunkter för associationsrättslig reglering för försäkringsföretag.....	155
7.1	Syftet med särreglering för försäkringsföretag	155
7.2	Konkurrensneutralitet	157
7.3	Samordning med allmän associationsrätt	158
7.4	Associationsrättslig grund för regleringen av ömsesidiga försäkringsbolag.....	162
7.4.1	Det ömsesidiga försäkringsbolagets särart.....	163
7.4.2	Jämförelse med ekonomiska föreningar och aktieföretag	165
7.4.3	Andra hänsynstaganden vid valet av associationsrättslig grund.....	166
7.4.4	Sammanfattning.....	171

7.5	Utgångspunkter för associationsrättslig särreglering för försäkringsföretag	172
8	Särskilt om livförsäkring	175
8.1	Inledning.....	175
8.2	Associationsformens betydelse för hur försäkringstagarnas ställning skall stärkas	176
8.3	Ökat inflytande för delägare i ömsesidiga försäkringsbolag	181
8.3.1	Inledning.....	181
8.3.2	Möjligheter till ett representativt system också i fortsättningen.....	183
8.3.3	Begränsad befogenhet för representanterna?	185
8.3.4	Vem skall kunna utse representanter?	186
8.3.5	Krav på representanterna	190
8.3.6	Ytterligare anpassning till reglerna för ekonomiska föreningar	191
8.3.7	Kapitalförsörjning.....	192
8.4	Ökat försäkringstagarskydd och förstärkt ägarstyrning i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag	195
8.4.1	Anpassning till regelverket för vinstutdelande verksamhet.....	195
8.4.2	Övergång till vinstutdelande verksamhet enligt nuvarande regler kräver stora kapitaltillskott.....	201
8.4.3	Övergripande krav vid övergång till vinstutdelande verksamhet	206
8.4.4	Försäkringstagarna blir ägare genom emission av aktier	215
8.4.5	Försäkringstagarna blir fordringsägare genom kapitalandelslån	229
8.4.6	Ombildning till ömsesidigt försäkringsbolag.....	235
8.4.7	Särskilt om livförsäkringsaktiebolag som ägs av arbetsmarknadens parter	241
8.5	Konsekvenser av förslagen.....	243

9	Associationsrättsliga särregler för försäkringsaktiebolag	247
9.1	Några utgångspunkter	247
9.2	Inledande bestämmelser	250
9.3	Tillämpning av lagen om europabolag	254
9.4	Bildande av aktiebolag och bolagsordning	254
9.5	Aktier, aktiebok och aktiebrev.....	258
9.6	Bolagsstämma.....	260
9.7	Bolagets ledning	265
9.8	Revision samt allmän och särskild granskning.....	271
9.9	Ökning av aktiekapitalet och upptagande av vissa penninglån, m.m.....	274
9.10	Värdeöverföringar från bolaget.....	277
9.11	Lån från bolaget till aktieägare m.fl.	284
9.12	Inlösen av minoritetsaktier.....	288
9.13	Fusion och delning.....	289
9.14	Likvidation och konkurs	294
9.15	Byte av bolagskategori.....	301
9.16	Registrering	301
9.17	Aktiebolags firma.....	303
9.18	Skadestånd.....	304
9.19	Straff och vite	306
9.20	Överklagande	309

10	Associationsrättsliga särregler för ömsesidiga försäkringsbolag.....	311
10.1	Några utgångspunkter	311
10.2	Inledande bestämmelser.....	313
10.3	Bildandet av ett ömsesidigt försäkringsbolag.....	318
10.4	Delägare och deras ekonomiska insatser	326
10.5	Förlagsinsatser.....	330
10.6	Bolagets ledning	337
10.7	Bolagsstämma	348
10.8	Revision och särskild granskning.....	356
10.9	Överskottsutdelning och annan användning av bolagets egendom.....	361
10.10	Likvidation och upplösning.....	372
10.11	Fusion och inlösen av aktier i dotteraktiebolag	381
10.12	Skadestånd m.m.....	383
10.13	Firma	384
10.14	Registrering m.m.....	385
10.15	Straff och vite	386
10.16	Ombildning till försäkringsaktiebolag eller understödsförening	388
11	Nya regler för understödsföreningar.....	391
11.1	Hur skall den framtida regleringen av försäkringsverksamhet i föreningsform utformas?	391
11.1.1	Skall det finnas både understödsföreningar och ömsesidiga försäkringsbolag?	391
11.1.2	Utgångspunkter för associationsrättsliga särregler.....	395

11.1.3	Utgångspunkter för näringsrättsliga regler.....	396
11.1.4	Personförsäkring eller all försäkring	399
11.1.5	Understödsförening eller försäkringsförening?	402
11.2	Några grundläggande frågor för försäkringsföreningar	402
11.2.1	Anpassning till EG-regler är nödvändig.....	402
11.2.2	Förbudet mot affärsmässig försäkringsverksamhet avskaffas	403
11.2.3	Slutna eller öppna föreningar?	405
11.2.4	Behovsprincipen avskaffas	407
11.2.5	Vilka generella principer skall gälla för försäkringsrörelsen?	409
11.2.6	Registrering och tillstånd	412
11.2.7	Reglering av försäkringsavtal	413
11.2.8	Förmånsrätt för försäkringsfordringar	414
11.3	Associationsrättsliga bestämmelser	415
11.3.1	Inledande bestämmelser	416
11.3.2	Bildandet av en försäkringsförening.....	418
11.3.3	Medlemmar och deras ekonomiska insatser	426
11.3.4	Förlagsinsatser	430
11.3.5	Föreningens ledning.....	431
11.3.6	Föreningsstämma	436
11.3.7	Revision och särskild granskning	440
11.3.8	Överskottsutdelning och annan användning av föreningens egendom	445
11.3.9	Likvidation och upplösning	448
11.3.10	Fusion.....	454
11.3.11	Skadestånd m.m.	455
11.3.12	Firma	457
11.3.13	Registrering m.m.	458
11.3.14	Straff och vite.....	460
11.3.15	Tillämpning av lagen om europakooperativ.....	463
11.4	Rörelseregler	464
11.4.1	Samma rörelseregler som för försäkringsbolag	464
11.4.2	Försäkringsklasser och separationsprincipen	464
11.4.3	Lämplig ledning	466
11.4.4	Kapitalkrav	468

11.4.5	Vissa försäkringstekniska regler.....	471
11.4.6	Verksamhet i ett annat land inom EES.....	473
11.4.7	Finansinspektionens tillsyn.....	474
12	Särregler för små försäkringsföretag.....	477
12.1	Bakgrund.....	477
12.2	EG-rätten och följder för svensk del	481
12.3	Lämpligheten av att särbehandla små försäkringsföretag	483
12.4	Generella undantag eller dispensförfarande?	487
12.5	Tillämpliga regler vid undantag från särlagstiftning.....	490
13	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	493
14	Konsekvenser av förslagen	499
14.1	Konsekvenser för försäkringsföretagen.....	499
14.2	Statsfinansiella konsekvenser.....	501
15	Författningskommentar	505
15.1	Förslaget till försäkringsrörelselag.....	505
15.2	Förslaget till lag om införande av försäkringsrörelselagen (2007:000)	601
15.3	Förslaget till lag om inkomst- och förmögenhetsskatteregler vid gottskrivning av överskott i livförsäkringsaktiebolag	612
15.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag.....	615
15.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:575) om europabolag.....	615
15.6	Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)	616

15.7 Förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen (2005:551)	617
15.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:000) om europakooperativ	617
15.9 Övriga lagförslag.....	617
Särskilt yttrande	619
Bilaga: Kommittédirektiv (Dir. 2003:125)	631

Författningsförslag se särskilt band.

Sammanfattning

Inledning

Svenska försäkringsgivare kan till sin rättsliga form vara antingen försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag eller understödsföreningar. Försäkringsbolagens verksamhet regleras i försäkringsrörelselagen (1982:713), FRL, medan bestämmelser för understödsföreningar finns i lagen (1972:262) om understödsföreningar, UFL. FRL och UFL innehåller såväl associationsrättsliga regler som bestämmelser för den särskilda verksamhet som drivs i försäkringsföretag. De associationsrättsliga reglerna i nämnda lagar avviker på flera punkter från de generella associationsrättsliga bestämmelserna i aktiebolagslagen (2005:551), ABL, och lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, FL.

Försäkringsaktiebolag kan drivas antingen som vinstutdelande bolag eller enligt ömsesidiga principer. Reglerna för ett vinstutdelande försäkringsaktiebolag innebär att aktieägarna svarar för riskkapitalet och kan få avkastning på detta samt att det finns en tydlig gräns mellan försäkringstagarnas medel och aktieägarnas kapital. Om försäkringsaktiebolaget däremot bedrivs enligt ömsesidiga principer, vilket förekommer endast på livförsäkringsområdet, skall allt överskott i rörelsen tillfalla försäkringstagarna. Detta får till konsekvens att det i huvudsak är försäkringstagarna som bidrar med riskkapitalet. Trots detta förhållande har aktieägarna i ett icke-vinstutdelande aktiebolag det helt dominerande inflytandet över verksamheten.

I ömsesidiga försäkringsbolag är försäkringstagarna både delägare och kunder, och sådana bolag skall följaktligen drivas helt i enlighet med försäkringstagarnas intressen. Försäkringstagarna står för bolagets riskkapital och skall genom direkt eller indirekt rösträtt på bolagsstämman ha möjlighet att påverka rörelsen. En motsvarande ordning gäller för understödsföreningar.

De näringsrättsliga bestämmelserna för försäkringsbolagen har under en följd av år reformerats för att anpassas till den EG-rättsliga regleringen och till nya verksamhetsförutsättningar i övrigt. Den regleringen omfattar bl.a. försäkringsrörelsens bedrivande och företagets redovisning. Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 2000, den s.k. försäkringsrörelse-reformen, gjordes en betydande modernisering på näringsrättens område. Reformen, vars tyngdpunkt låg på bestämmelserna om livförsäkringsbolag, syftade till att ge större frihet åt försäkringstagarna och försäkringsbolagen att själva komma överens om försäkringsavtalens villkor och därigenom underlätta produktutveckling och stimulera konkurrens. Motsvarande reformer har inte gjorts i lagstiftningen för understödsföreningar.

Harmoniseringen av rörelsereglerna till det europeiska regelverket, produkt- och avtalsfriheten efter försäkringsrörelse-reformen, de ökade kraven på den externa redovisningen, den snabba tillväxten på de finansiella marknaderna och inte minst den kraftiga börsnedgången under 2000-talets början har synliggjort brister i den i stora delar föråldrade associationsrättsliga regleringen för försäkringsföretagen. Bristerna har varit särskilt tydliga när det gäller regleringen av livförsäkringsaktiebolag som drivs enligt ömsesidiga principer och har medfört att förtroendet för livförsäkringsbolagen allvarligt rubbats.

Utredningen har mot angiven bakgrund haft att göra en genomgripande översyn av nu gällande associationsrättsliga bestämmelser för svenska försäkringsföretag. I fråga om understödsföreningar har översynen även omfattat rörelsereglerna.

Utredningens utgångspunkter för den associationsrättsliga regleringen

För de svenska försäkringsföretagen skall också i fortsättningen gälla särskild reglering. Denna reglering skall i enlighet med vad som fastslagits i senare tids lagstiftningsärenden på försäkringsområdet syfta till att skydda i första hand direktförsäkringstagarna men också andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal. Liksom annan lagstiftning på det finansiella området skall lagstiftningen för försäkringsföretag vara konkurrensneutral i förhållande till vilken associationsform som verksamheten bedrivs i. Följaktligen skall särregleringen undvika omotiverad snedvid-

ning av konkurrensen mellan svenska försäkringsföretag inbördes samt mellan svenska och utländska försäkringsföretag. Vidare har utredningen haft att följa det övergripande målet för regleringen av finansiell verksamhet att denna skall vara funktionellt inriktad. Därmed avses att regleringen skall vara mindre inriktad på att särreglera olika grupper av finansiella institut och i stället mer se till den funktion som utövas, dock med hänsynstagande till de bakomliggande skyddsmotiven för verksamheten.

I fortsättningen skall allmän associationsrättslig lagstiftning utgöra grunden för försäkringsföretag. Vid sidan om rörelse-reglerna skall därför i en ny försäkringsrörelselag samlas de associationsrättsliga särregler som är erforderliga för försäkringsföretag utöver eller i stället för allmän reglering på associationsrättens område. Allmänna associationsrättsliga bestämmelser skall bli tillämpliga genom hänvisningar i den nya försäkringsrörelselagen. Den nya lagen skall omfatta samtliga svenska försäkringsföretag. FRL och UFL kan därmed upphävas.

Vid prövningen av frågan om vilket generellt associationsrättsligt regelverk som skall utgöra grund för försäkringsföretagen framstår det som självklart att ABL skall tillämpas av försäkringsaktiebolag och att FL skall bli tillämpligt för understödsföreningar. Mera osäkert är valet av associationsrättslig bas för ömsesidiga försäkringsbolag. Utredningen har emellertid funnit klart övervägande skäl för att FL skall gälla. Den ömsesidiga associationsformen har nämligen såväl i Sverige som i många andra länder betydande likheter med den kooperativa ekonomiska föreningen. Ett ömsesidigt försäkringsbolag är däremot väsensskilt från ett aktiebolag. Utredningen har följaktligen funnit det naturligt men också ändamålsenligt att låta de ömsesidiga försäkringsbolagen vila på föreningslagstiftningen.

Avvikelse från nämnda allmänna associationsrättsliga regelverk skall få förekomma endast om de är motiverade av försäkringsföretagens speciella verksamhet, skyddet för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar eller företagsformens särart. Därvid måste naturligtvis beaktas de tvingande bestämmelserna i EG:s direktiv för försäkringsgivare. Särbestämmelser bör så långt möjligt undvikas; endast mycket väl motiverade sådana bestämmelser skall få förekomma.

Särskilt om livförsäkring

I ömsesidigt bedriven livförsäkringsverksamhet har som framgått försäkringstagarna dubbla roller. De har dels rollen som fordringsägare med anspråk på försäkringsersättning enligt avtal, dels rollen som bidragsgivare av riskkapital. I ömsesidiga försäkringsbolag följer försäkringstagarnas dubbla roller av bolagsformen. I fråga om icke-vinstutdelande försäkringsbolag är de dubbla rollerna i stället resultatet av lagstiftning som kan sägas innebära ett ingrepp i ett aktiebolags grunddrag. Såväl i ömsesidiga livförsäkringsbolag som i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag har emellertid försäkringstagarna normalt endast små möjligheter till inflytande över riskkapitalet. I ömsesidiga försäkringsbolag beror det på att beslutanderätten vid bolagsstämman vanligtvis utövas av representanter som utsetts av andra än delägarna. Betydelsen av ett bristande inflytande har efter senare års avregleringar ökat väsentligt. Numera skyddar nämligen regleringen och den offentliga tillsynen endast i helt begränsad utsträckning försäkringstagarna i deras roll som finansiär av verksamheten.

Det finns uppenbara bolagsstyrningsproblem i ett system som innebär att försäkringstagarna svarar för riskkapitalet utan att ha någon reell möjlighet till inflytande eller kontroll. Ledningen både i ett ömsesidigt livförsäkringsbolag och i ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag får i praktiken ett stort diskretionärt utrymme att agera på ett sätt som inte behöver gynna försäkringstagarna. I aktiebolaget saknas de för aktieägare i allmänna bolag normala incitamenten för en effektiv ägarstyrning när ägarna inte kan få avkastning på satsat kapital. Systemet med försäkringstagarna som bidragsgivare av riskkapital medför dessutom den nackdelen att företagen har endast begränsade möjligheter till extern finansiering. Därtill utgör försäkringstagarnas anspråk i bolagets riskkapital en betydande del av livförsäkringsersättningarna utan att denna del omfattas av de för konsumentskyddet viktiga bestämmelserna om tillgångsplacering och förmånsrätt. Ovan nämnda problem – som förstärks av att livförsäkringsavtal ofta är komplicerade avtal som sträcker sig över lång tid – riskerar att på olika sätt hota försäkringstagarnas intressen.

Även om problemen med försäkringstagarnas svaga ställning kan tyckas likartade i ömsesidiga försäkringsbolag och icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag talar de olika ägarförhållandena i bolagen emot att man försöker lösa problemen på samma sätt.

Ordningen med gemensamt ägda medel i en konsolideringsfond som får sättas ned för att täcka förluster är väl förenlig med den ömsesidiga idén och bör därför bestå i ömsesidiga livförsäkringsbolag. Enligt utredningens uppfattning bör försäkringstagarnas ställning i sådana bolag stärkas och en aktiv ägarstyrning främjas genom regler som möjliggör reellt inflytande för försäkringstagarna över det bolag de tillsammans äger.

För att säkerställa att delägarna kan göra sin röst hörd på bolagsstämman föreslår utredningen att delägarna själva skall utse sina representanter till stämman. Det skall i fortsättningen alltså inte vara möjligt med föreskrifter i bolagsordningen som överlåter åt andra, t.ex. intresseorganisationer, att utan fullmakt välja representanter till stämman. En sådan reform bör förenas med skärpta krav på information om försäkringstagarnas delägarrättigheter. Utredningen föreslår vidare vidgade möjligheter till extern kapitalförsörjning i ömsesidiga livförsäkringsbolag. Sådan kapitalförsörjning får dock inte komma i konflikt med det internationellt vedertagna kravet att ett ömsesidigt bolag skall vara oberoende från utomstående intressenter.

Andra vägar måste emellertid väljas för de icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen. Ett förstärkt inflytande för försäkringstagarna i ett aktiebolag skulle nämligen innebära ett avsteg från allmängiltiga principer för sådana bolag och skulle knappast lösa förekommande problem. Enligt utredningens mening bör de ovan beskrivna problemen i ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag lösas genom att bolaget antingen övergår till att tillämpa reglerna för vinstutdelande verksamhet eller ombildas till ett ömsesidigt försäkringsbolag.

En övergång till vinstutdelande verksamhet i enlighet med nu gällande ombildningsregler fordrar att allt riskkapital som kan anses tillhöra försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade gottskrivs dem som återbäring under försäkringstekniska avsättningar. En övergång enligt de reglerna fordrar i vissa fall så stora kapitaltillskott från ägarnas sida att en tillämpning av reglerna inte alltid är möjlig. Utredningen har med hänsyn till det funnit det nödvändigt att föreslå alternativa gottskrivningsmetoder vid övergång till vinstutdelande verksamhet. Gottskrivning bör t.ex. kunna ske genom ökning av aktiekapitalet och emission av nya aktier till försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade, antingen individuellt eller kollektivt. Aktierna kan noteras på en marknadsplats eller lösas in av bolaget vid försäkringsfall med stöd

av ett inlösenförbehåll i bolagsordningen. Ett annat gottskrivningsalternativ bör vara att bolaget utställer kapitalandelslån till försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade. I samtliga fall skall tillses att övergången inte utlöser skatteeffekter för de ersättningsberättigade.

Ombildning till ett ömsesidigt bolag skall genomföras i enlighet med nuvarande bestämmelser om bildande av ett ömsesidigt försäkringsbolag och överlåtelse av försäkringsbestånd.

En gottskrivning vid övergång till vinstutdelande verksamhet eller genom ombildning till ömsesidigt försäkringsbolag skall inte få verkställas utan Finansinspektionens tillstånd. Tillstånd skall ges endast om gottskrivningen inte kan antas försämra den rätt som tillkommer försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar.

Samtliga övergångar bör vara genomförda inom tre år från den nya lagens ikraftträdande. En ansökan om tillstånd till övergång till vinstutdelande verksamhet eller till ombildning till ömsesidigt försäkringsbolag skall därför ges in till Finansinspektionen senast två år efter ikraftträdandet av den nya lagen.

Associationsrättsliga särregler för försäkringsaktiebolag

Som framgått av det föregående skall allmän aktiebolagsrätt i fortsättningen utgöra den associationsrättsliga grunden för försäkringsaktiebolag.

Vid prövningen av behovet av att införa bestämmelser som avviker från ABL har utredningen kunnat knyta an till de bedömningar som gjordes i samband med att allmän aktiebolagsrätt år 1999 blev tillämplig för bankaktiebolag. Åtskilliga av de särregler för bankaktiebolag som då upphävdes eller överfördes till annan lag har nämligen motsvarigheter i FRL. I flera fall har också motiven till bestämmelserna på bank- och försäkringsområdet varit desamma eller snarlika. Vid sådant förhållande och med beaktande av att erfarenheterna av nämnda bankreform såvitt framgått varit positiva, har utredningen tagit som utgångspunkt att bedömningarna vid 1999 års bankreform bör frångås endast om en särregel kan motiveras av andra intressen än sådana som är i huvudsak gemensamma för bank- och försäkringsrörelse.

Utredningen har vidare kunnat falla tillbaka på den promemoria om ny associationsrätt för bl.a. försäkringsbolag som Finans-

departementet lade fram år 1998. I den promemorian redovisades en ingående översyn av de associationsrättsliga reglerna för försäkringsbolag samt förslag på lagändringar. Utgångspunkterna för översynen låg helt i linje med grundvalarna för Försäkringsföretagsutredningens arbete. Följaktligen har det stora flertalet av de bedömningar som gjordes i 1998 års promemoria kunnat följas.

Bland de associationsrättsliga särregler för försäkringsaktiebolag som utredningen funnit motiverade kan nämnas reglerna om att aktiekapitalet skall bestämmas med hänsyn till den planerade verksamhetens omfattning och art, att bolagsordningen skall innehålla vissa ytterligare uppgifter, att det skall gälla skärpta krav på bolagets ledning och revisor samt reglerna om tillhandahållande av tjänster till en jävskrets. Vidare föreslås bl.a. särskilda bestämmelser om förfarandet vid minskning av aktiekapitalet eller reservfonden, vid fusion och delning samt vid likvidation och konkurs.

Associationsrättsliga särregler för ömsesidiga försäkringsbolag

När det gäller behovet av associationsrättsliga särregler för ömsesidiga försäkringsbolag har utredningen inte såsom beträffande försäkringsaktiebolag kunnat följa reformer i andra lagstiftningsärenden.

Utöver de motiv för särregler som gör sig gällande för alla försäkringsföretag skall i fråga om ömsesidiga försäkringsbolag gälla att sådana regler kan motiveras av dessa bolags särart. Annars skall ömsesidiga försäkringsbolag inte behandlas annorlunda än försäkringsaktiebolag. Vid prövningen av nödvändigheten av särregler för ömsesidiga försäkringsbolag har utredningen följaktligen ofta kunnat ansluta sig till de bedömningar som gjorts för försäkringsaktiebolag. När regleringen i ABL och FL på ett visst område är sakligt sett överensstämmande kan en särregel för ömsesidiga försäkringsbolag i förhållande till försäkringsaktiebolag motiveras endast av ömsesidiga bolags egenart.

Utredningen har funnit ett flertal särskilda bestämmelser nödvändiga för ömsesidiga försäkringsbolag. Också i fortsättningen skall delägarkretsen utgöras av direktförsäkringstagarna och, i vissa fall, de försäkrade samt skall personligt ansvar för delägarna genom s.k. uttaxering få förekomma endast i skadeförsäkringsrörelse. Nuvarande regler om bildande av ett ömsesidigt

försäkringsbolag och ett sådant bolags bolagsordning behålls i stort sett oförändrade. För garantikapitalets storlek införs ett krav motsvarande det som skall gälla beträffande aktiekapital i försäkringsaktiebolag. Ömsesidiga försäkringsbolag skall kunna ta emot förlagsinsatser, men endast upp till ett belopp som motsvarar eget kapital. Medlemsinsatser eller avgifter skall inte heller i fortsättningen förekomma. Liksom för försäkringsaktiebolag skall i ömsesidiga bolag gälla skärpta krav på bolagets ledning och revisor. Det ovan nämnda kravet beträffande ömsesidig livförsäkringsrörelse att en representant på bolagsstämman skall kunna utses endast av delägare skall gälla alla ömsesidiga försäkringsbolag. Ömsesidiga försäkringsbolag skall liksom försäkringsaktiebolag tillämpa bestämmelser om tillhandahållande av tjänster till en jävskrets. Vissa särskilda förfaranderegler vid fusion och likvidation skall gälla för ömsesidiga försäkringsbolag.

Nya regler för understödsföreningar

I enlighet med vad som får anses förutsatt i utredningsdirektiven skall också i fortsättningen försäkringsverksamhet kunna bedrivas i föreningsform. De föreningar som skall vara verksamma på försäkringsområdet vid sidan om försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag skall framdeles benämnas försäkringsföreningar i stället för som nu understödsföreningar.

Liksom för ömsesidiga försäkringsbolag skall som framgått av det föregående FL gälla för försäkringsföreningar. Av det förhållandet att båda associationsformerna vilar på liknande principer följer att särregleringen associationsformerna emellan blir snarlikt. Bara ett fåtal associationsrättsliga bestämmelser som skall gälla för ömsesidiga försäkringsbolag blir inte tillämpliga för försäkringsföreningar och vice versa.

På näringsrättens område kan särregler för försäkringsföreningar i förhållande till regleringen av försäkringsbolag förekomma endast om de kan motiveras av försäkringsföreningarnas egenart eller EG:s krav.

Angivna utgångspunkter fordrar i fråga om försäkringsföreningar en tillnärmning mot den ordning som gäller för försäkringsbolag. Bl.a. skall föreningarnas verksamhetsområde vidgas; de skall i fortsättningen kunna driva direkt livförsäkringsrörelse i alla former. På skadeförsäkringens område skall verksamheten emeller-

tid liksom hittills endast omfatta direkt sjukförsäkring och olycksfallsförsäkring. Det nuvarande förbudet mot affärsmässig försäkringsverksamhet skall inte längre gälla, och inte heller skall det finnas någon begränsning av försäkringsbelopp för vissa försäkringar. Vidare skall en försäkringsförening kunna välja att vara öppen eller sluten. Nuvarande principer om behov, soliditet, skälighet och sundhet slopas och ersätts av de krav på verksamheten som gäller för försäkringsbolag, framför allt grundsatserna om stabilitet, genomlysning och god försäkringsstandard. En annan viktig förändring är att särskild förmånsrätt skall följa med försäkringsfordringar i försäkringsföreningar.

De nya reglerna kan medföra tidsödande anpassningar för vissa försäkringsföreningar. Föreningarna ges därför en tvåårig övergångsperiod för att vidta erforderliga åtgärder.

Särregler för små försäkringsföretag

Utredningens arbete har även omfattat en analys av behovet av en särreglering för små ömsesidiga försäkringsbolag och små försäkringsföreningar. Utredningen har därvid kommit fram till att en särreglering av de mindre försäkringsföretagen ofta förhindras av regler i EG:s försäkringsdirektiv. Dessa direktiv medför att särreglering kan komma i fråga främst för ömsesidig skadeförsäkringsrörelse, där uttaxering får förekomma, och begravningskassors verksamhet.

Utredningen har funnit att skyddsbehovet är sänkt i många små försäkringsföretag; försäkringsbeloppen i dessa företag är ofta blygsamma. Det förhållandet i förening med det faktum att tillsynsresurserna är begränsade motiverar en särbehandling av små försäkringsföretag. Särbehandlingen bör komma till stånd efter ett dispensförfarande. En samlad bedömning får leda fram till om dispens bör komma i fråga och i så fall hur långtgående undantagen bör vara. Undantag för de små försäkringsföretagen bör i första hand avse reglerna för försäkringsrörelsen men ibland också de associationsrättsliga särreglerna i den nya försäkringsrörelselagen. Ett undantag får självfallet inte komma i konflikt med Sveriges åtaganden inom EU.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Med hänsyn till det stora behovet av en modernisering av regelverket för svenska försäkringsföretag bör den nya försäkringsrörelselagen träda i kraft snarast möjligt. Utredningen har funnit att den 1 januari 2008 är en lämplig tidpunkt. Övergången från den gamla regleringen till den nya lagen kräver dock åtskilliga övergångsbestämmelser utöver dem som redan nämnts. Bl.a. skall meddelade beslut om tillstånd till försäkringsrörelse fortsätta att gälla och skall tidigare beslutade undantag från bestämmelser i FRL och UFL avse motsvarande bestämmelser i den nya lagen.

1 Inledning

Svenska försäkringsgivare kan till sin rättsliga form vara antingen försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag eller understödsföreningar. Försäkringsbolagens verksamhet regleras i försäkringsrörelselagen (1982:713), medan bestämmelser för understödsföreningar finns i lagen (1972:262) om understödsföreningar.

Försäkringsaktiebolag kan drivas antingen som vinstutdelande bolag eller enligt ömsesidiga principer. Reglerna för ett vinstutdelande försäkringsaktiebolag innebär att aktieägarna svarar för riskkapitalet och kan få avkastning på detta samt att det finns en tydlig gräns mellan försäkringstagarnas medel och aktieägarnas kapital. Om försäkringsaktiebolaget däremot bedrivs enligt ömsesidiga principer, vilket förekommer endast på livförsäkringsområdet, skall allt överskott i rörelsen tillfalla försäkringstagarna, vilket får till konsekvens att det i huvudsak är de som bidrar med riskkapitalet. Trots detta förhållande har aktieägarna i ett sådant aktiebolag det helt dominerande inflytandet över verksamheten.

I ömsesidiga försäkringsbolag är försäkringstagarna både delägare och kunder, och ett sådant bolag skall följaktligen drivas helt i enlighet med försäkringstagarnas intressen. Försäkringstagarna står för bolagets riskkapital och skall genom direkt eller indirekt rösträtt på bolagsstämman ha möjlighet att påverka rörelsen. En motsvarande ordning gäller för understödsföreningar.

De näringsrättsliga bestämmelserna för försäkringsbolagen har under en följd av år reformerats för att anpassas till den EG-rättsliga regleringen och till nya verksamhetsförutsättningar i övrigt. Den regleringen omfattar bl.a. försäkringsrörelsens bedrivande och företagets redovisning. Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 2000, den s.k. försäkringsrörelse-reformen, gjordes en betydande modernisering på näringsrättens område. Reformen, vars tyngdpunkt låg på bestämmelserna om livförsäkringsbolag, syftade till att ge större frihet åt försäkringstagarna och försäk-

ringsbolagen att själva komma överens om försäkringsavtalens villkor och därigenom underlätta produktutveckling och stimulera konkurrens. (Se vidare prop. 1998/99:87.) Motsvarande reformer har inte gjorts i lagstiftningen för understödsföreningar.

Harmoniseringen av rörelsereglerna till det europeiska regelverket, produkt- och avtalsfriheten efter försäkringsrörelse-reformen, de ökade kraven på den externa redovisningen, den snabba tillväxten på de finansiella marknaderna och inte minst den kraftiga börsnedgången under 2000-talets början har synliggjort brister i den i stora delar föråldrade associationsrättsliga regleringen för försäkringsföretagen. Bristerna har varit särskilt tydliga när det gäller regleringen av livförsäkringsaktiebolag som drivs enligt ömsesidiga principer och har medfört att förtroendet för livförsäkringsbolagen allvarligt rubbats.

Det grundläggande problemet med de icke-vinstutdelande bolagen har sagts vara det ovan beskrivna förhållandet att försäkrings-tagarna, trots att de bidrar med i stort sett hela riskkapitalet, har endast begränsade möjligheter att utöva inflytande över styrningen och att i stället aktieägarna har det väsentliga inflytandet. Angivna förhållande kan otvivelaktigt påverka bolagens styrning i negativ riktning för försäkringstagarna och medföra svåra överväganden när det gäller överskottshanteringen och tillsynen över denna. Vidare kan förbudet mot att i dessa bolag dela ut vinst till aktieägarna medföra en ovillighet från ägarna att satsa ytterligare kapital i rörelsen.

Även de bestämmelser som styr de ömsesidiga försäkringsbolagen innebär svårigheter att anskaffa kapital. I vissa fall kan det också i dessa bolag finnas risk för att intressekonflikter får genomslag på bolagets styrning, eftersom försäkringstagarna i dag ofta har små möjligheter att bidra till en aktiv ägarstyrning.

I den EG-rättsliga regleringen tillkom den 3 juni 2003 Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/41/EG om verksamhet i och tillsyn över tjänstepensionsinstitut (tjänstepensionsdirektivet). För Sveriges del är direktivet tillämpligt på bl.a. understödsföreningar som förvaltar tjänstepensioner. I direktivet ges dessutom en valmöjlighet för medlemsstaterna att tillämpa flertalet av direktivets regler på livförsäkringsbolagens tjänstepensionsverksamhet.

Det är mot denna bakgrund som utredningen under slutet av år 2003 tillsattes. Utredningen gavs ett mycket omfattande uppdrag, vilket skulle redovisas i två etapper. I en första etapp skulle utredningen lämna förslag på hur tjänstepensionsdirektivet bör

genomföras i svensk lagstiftning. Utredningen fullgjorde det uppdraget genom att i september 2004 överlämna betänkandet Genomförande av tjänstepensionsdirektivet (SOU 2004:101). På grundval av det betänkandet beslutade regeringen proposition 2004/05:165 Nya regler för tjänstepensionsinstitut. Propositionen antogs av riksdagen med smärre ändringar och de däri föreslagna lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 2006.

Utredningen redovisar i detta betänkande resultatet av arbetet i återstående delar, innefattande huvuduppdraget att föreslå en modern och tydlig associationsrättslig reglering för de svenska försäkringsföretagen.

Huvuduppdraget kräver en genomgripande översyn av nu gällande bestämmelser. Utredningen skall granska de för- och nackdelar som finns med olika associationsformer och i det sammanhanget särskilt analysera förutsättningarna för en effektiv ägarstyrning. Vidare skall utredningen analysera frågor om fördelning av överskott mellan olika grupper som bidrar med riskkapital i de olika associationsformerna samt överväga hur försäkringstagarna kan ges ett ökat inflytande över styrningen i de företag där de bidrar med riskkapital och i vilka former ett sådant inflytande bör utövas. Den nya regleringen för försäkringsaktiebolagen skall innebära en tydlig gränsdragning mellan försäkringstagarnas och aktieägarnas intressen. Rent generellt skall lagstiftningen möjliggöra en effektiv ägarstyrning som minskar risken för intressekonflikter. De nya reglerna skall bidra till att försäkringstagarnas ställning stärks antingen genom att det görs en tydlig åtskillnad mellan försäkringstagarnas medel och bolagets riskkapital eller genom att de intressenter som bidrar med riskkapital får inflytande över bolagets styrning.

Nyss angivna frågor avseende överskottshantering och ägarstyrning, som i första hand avser livförsäkringsverksamhet, har fått en sådan uppmärksamhet i direktiven att arbetet därmed kan sägas utgöra huvudpunkten i denna slutliga etapp av utredningsuppdraget. Angivna problem på livförsäkringens område har ansetts så allvarliga att de trots utredningens pågående arbete föranlett en reform som syftat till att stärka försäkringstagarnas ställning och återställa förtroendet för livförsäkringsmarknaden. Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 2004 ändrades reglerna om styrelsens sammansättning i icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag samt ålades bolagsstämman och styrelsen i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag en

skyldighet att se till att försäkringstagarna inte tillfogas otillbörliga nackdelar till andra intressegruppers fördel. Vidare infördes en bestämmelse enligt vilken försäkringsbolagen skall upprätta riktlinjer för hantering av intressekonflikter mellan bolagets intressenter. (Se vidare härom i prop. 2003/04:109.)

Också annan försäkringsrörelse än livförsäkring upptar viktiga delar av utredningsuppdraget. Detta rymmer nämligen uppgiften att för alla former av försäkringsföretag föreslå de associationsrättsliga särregler som är erforderliga utöver eller i stället för allmän reglering på associationsrättens område. Dessa särregler skall tillsammans med bestämmelser om försäkringsrörelsens bedrivande tas in i en ny försäkringsrörelselag. Genom denna lag skall samtliga svenska försäkringsföretag regleras.

Som framgått gäller utredningsarbetet i materiellt hänseende i huvudsak den associationsrättsliga lagstiftningen. Beträffande understödsföreningarna går emellertid uppdraget längre. För dem skall utredningen även lämna förslag på nya rörelseregler.

Slutligen omfattar det här redovisade arbetet en analys av behovet av en särreglering för små ömsesidiga försäkringsbolag och små understödsföreningar. För det fall att ett sådant behov skulle anses föreligga skall utredningen lägga fram förslag på den framtida särregleringen för dessa mindre försäkringsföretag.

Utredningens direktiv i dess helhet är intagna i en bilaga.

Den betoning på förhållandena inom livförsäkringen som finns i direktiven och som dessutom tagit sig uttryck i 2004 års lagstiftning återspeglas naturligtvis i detta betänkande. Det innebär att de beskrivningar och analyser som görs ofta utgår från livförsäkringsverksamhet och i många fall är mera ingående för livförsäkring än för skadeförsäkring. Som framhållits i många sammanhang gör försäkringstagarnas betydande premieinbetalningar under en lång följd av år med åtföljande bundenhet till försäkringsföretaget att förhållandena är helt speciella för livförsäkringsverksamhetens del.

Betänkandet är disponerat enligt följande. Närmast följer i kapitel 2 en redogörelse för de i Sverige förekommande associationsformerna och den associationsrättsliga regleringen av dem. I mindre utsträckning redovisas även rörelseregleringen. I kapitel 3 lämnas en beskrivning av den svenska försäkringsmarknaden och dess utveckling under senare år. Därefter, i kapitel 4, redogörs för hanteringen av överskott i svensk livförsäkringsverksamhet. I kapitlet återges hur överskott uppkommer, behandlas och fördelas i företagen. Kapitel 5 innehåller en analys av huvudproblemen med

nuvarande företagsformer på livförsäkringsområdet. I kapitel 6 finns de uppgifter om utländska förhållanden som utredningen har inhämtat från tillsynsmyndigheter och branschorganisationer i andra länder. Det förtjänar här att erinras om att det vid lagstiftning på det finansiella området mera genomgående är av stor vikt att ta intryck av motsvarande lagstiftning i andra länder, företrädesvis dem inom EU, och dessa länders erfarenheter av regleringen. I kapitel 7 slår utredningen fast de principer och utgångspunkter som bör gälla för den associationsrättsliga regleringen på försäkringsområdet och därmed skall vara styrande för lagförslagen. Kapitel 8 innehåller förslag på lösningar till de problem som är speciella för livförsäkringsverksamhet. Där behandlas alltså frågor om fördelning av överskott mellan olika grupper som tillskjuter riskkapital och om inflytande för försäkringstagarna i de företag där de bidrar med riskkapital. I kapitel 9 görs en heltäckande genomgång av behovet av associationsrättsliga särregler för försäkringsaktiebolag i den mån sådana regler inte behandlats i föregående kapitel. En motsvarande genomgång beträffande de ömsesidiga försäkringsbolagen följer i kapitel 10. De framtida bestämmelserna för understödsföreningar behandlas i kapitel 11. I kapitel 12 diskuterar utredningen lämpligheten av särregler för små ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser behandlas i kapitel 13. Konsekvenser av utredningens förslag redovisas i kapitel 14. Författningskommentaren finns i kapitel 15. Författningsförslagen har samlats i ett eget band.

Självfallet vilar innehållet i flera kapitel på presentationer och resonemang i föregående delar av betänkandet. Med hänsyn till de behandlade frågornas komplexitet och omfattning har utredningen emellertid strävat efter att så långt möjligt ge varje kapitel ett sådant innehåll att det kan läsas för sig. Denna strävan har medfört att en del upprepningar blivit nödvändiga.

2 Associationsformerna på försäkringsmarknaden

2.1 Inledning

När en person bestämmer sig för att avhända sig en risk till ett försäkringsföretag har denne olika former av företag att välja mellan. Som nämnts förekommer på den svenska försäkringsmarknaden försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar. Vilken associationsform som är möjlig avgörs bl.a. av vilken typ av risk som individen vill avhända sig.

Även om många likheter finns skiljer sig företagsformerna på försäkringsmarknaden från de företagsformer som erbjuds för andra slag av ekonomisk verksamhet. De företagsformer inom andra verksamhetsområden som är mest närliggande försäkringsföretagen är allmänna aktiebolag och ekonomiska föreningar. Regleringen för dessa företag, särskilt aktiebolagen, har utvecklats och moderniserats för att passa affärsverksamhet som den ser ut i ett modernt samhälle. Någon motsvarande reformering har inte skett för försäkringsföretagen.

Enligt regeringens direktiv skall utredningen sträva efter att anpassa den associationsrättsliga regleringen av försäkringsföretag till allmän associationsrätt. I detta kapitel lämnas därför först en redogörelse för huvuddragen i lagstiftningen för de två associationsformerna som är mest närliggande försäkringsföretagen, dvs. aktiebolag och ekonomiska föreningar. Därefter ges en motsvarande beskrivning av regleringen för de företagsformer som finns på försäkringsområdet. För understödsföreningar skall utredningen dessutom föreslå hur nya rörelseregler bör utformas. Kapitlet avslutas därför med en kortfattad beskrivning av den näringsrättsliga regleringen av försäkringsföretagen.

2.2 Aktiebolag

För aktiebolag gäller aktiebolagslagen (2005:551), ABL.

Ett aktiebolag kännetecknas av att de som deltar i bolaget, aktieägarna, inte ansvarar personligen för bolagets förpliktelser. Denna frihet från personligt ansvar balanseras av ett flertal regler som syftar till att ge bolagets borgenärer ett visst skydd, framför allt regler om att det i bolaget skall finnas en viss marginal mellan tillgångar och skulder, ett aktiekapital. Aktiebolagsformen ger aktieägarna möjlighet att driva verksamhet utan att riskera mer än det ursprungligen satsade och tillskjutna kapitalet. Karakteristiskt för aktiebolaget har också angetts vara att andelarna i bolaget, aktierna, normalt är fritt överlåtbara och kan spridas på ett stort antal händer. Det bidrar till att underlätta bolagets finansiering; betydande kapital kan ackumuleras genom små bidrag från ett stort antal investerare som vet att de kan dra sig ur aktiebolaget när de vill använda sina resurser för andra ändamål. Nämnade karakteristika anses av lagstiftaren göra aktiebolagsformen särskilt väl ägnad att användas i samband med satsningar på ny och mera omfattande ekonomisk verksamhet (se prop. 2004/05:85 s. 196).

Att aktierna normalt är fritt överlåtbara brukar även anses utgöra en del av minoritetsskyddet. Det gör det möjligt för en minoritetsaktieägare att lämna bolaget, om han eller hon är missnöjd med hur minoriteten utövar sin makt i bolaget.

Aktiebolag kan driva vilken form av verksamhet som helst, bara den är lovlig och inte förbehållen vissa företagsformer. Ett exempel på verksamhet som inte får drivas av allmänna aktiebolag är försäkringsverksamhet. Den verksamhet som faktiskt drivs av ett aktiebolag regleras dock inte av ABL. Lagen kan i stället ses som ett standardavtal mellan ägarna, med bl.a. skydd för minoritetsägare. ABL innehåller emellertid enligt vad som framgått ovan mer än detta, framför allt skydd för bolagets motparter. Regleringen är en avvägning mellan olika intressenters skydd och ger dessutom en möjlighet till plattform för verksamhetens bedrivande.

Syftet med verksamheten i ett aktiebolag är att ge vinst till fördelning mellan aktieägarna. Om ett aktiebolag skall ha ett annat syfte måste detta anges i bolagsordningen. Vidare ges numera regler om ett speciellt slag av aktiebolag, nämligen aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning (se härom prop. 2004/05:178).

Aktiebolag finns i två olika kategorier: publika och privata aktiebolag. Publika aktiebolag omfattar typiskt sett större bolag med

stor spridning på aktierna, medan privata aktiebolag omfattar framför allt små eller medelstora företag med ett mindre antal ägare. För de publika bolagen gäller en rad särskilda bestämmelser, t.ex. om bolagets ledning.

ABL syftar bl.a. till att göra det enklare att starta och driva företag, och lagstiftaren har därför sökt åstadkomma flexibilitet i regleringen. En viktig princip i aktiebolagsrätten har då lyfts fram, nämligen att aktieägarna kan avvika från regler som är uppställda enbart i aktieägarnas intressen, om alla aktieägare är överens om det. Som komplement till detta har genom ABL införts en utökad möjlighet för aktieägarna att genom bestämmelser i bolagsordningen avvika från sådana regler i ABL som syftar enbart till att erbjuda aktieägarna ett sätt att reglera sina mellanhavanden. Eftersom de privata aktiebolagen typiskt sett har färre aktieägare och dessa ofta deltar i bolagets skötsel, har det införts regler för de privata aktiebolagen som ger aktieägarna större utrymme att komma överens om särskilda former för förvaltning av bolaget. (Se härom prop. 2004/05:85 s. 202.)

Som framgått ovan balanseras aktieägarnas frihet från ansvar för bolagets förpliktelser av krav på att det finns tillgångar i bolaget som svarar mot bolagets skulder. Det är bolagets förmögenhet som utgör säkerheten för att borgenärer kan få sina fordringar på bolaget betalda. När ett aktiebolag bildas måste det tillskjutas tillgångar som minst motsvarar aktiekapitalet. Flera regler i ABL avser att tillgodose att denna förmögenhet skall förbli intakt eller att den i vart fall inte förbrukas av aktieägarna genom överföringar till dessa.

Bestämmelserna till skydd för bolagets förmögenhet syftar alltså primärt till att ge borgenärerna trygghet. Indirekt underlättar dessa bestämmelser också för ett aktiebolag att driva sin verksamhet, eftersom enskilda kan förvänta sig att ett bolag lever upp till sina åtaganden. Skyddsreglerna främjar därmed bl.a. möjligheterna för ett bolag att anskaffa kapital på kreditmarknaden.

Utgångspunkten för aktiebolagen är att alla aktier har lika rätt i bolaget. Det gäller såväl ekonomiska rättigheter som förvaltningsrättigheter. Det är dock möjligt att göra avsteg från detta genom bestämmelser i bolagsordningen. Det är inte ovanligt att denna möjlighet utnyttjas för att t.ex. föreskriva skillnader i röstvärde mellan olika aktier och i rätten till andel i bolagets tillgångar eller vinst. En sådan möjlighet kan underlätta en ändamålsenlig finansiering av verksamheten. Befintliga aktieägare kan nämligen vara mer

benägna att emittera nya aktier om deras röstandel inte späds ut i motsvarande mån som aktiekapitalet ökar.

Aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid en bolagsstämma. En aktieägare kan utöva sin rösträtt antingen personligen eller genom ombud med fullmakt. I förarbetena till ABL diskuterades de problem som kan uppstå i bolag som en följd av det allt mer utbredda aktieägandet och den tilltagande internationaliseringen av aktieägandet. Diskussionen mynnade ut i en strävan att underlätta för aktieägare, som inte har vilja eller möjlighet att personligen delta i bolagsstämma, att på annat sätt påverka innehållet i bolagsstämmans beslut (se a. prop. s. 295 ff.). ABL utgår från att detta sker inom ramen för ordningen att rösta genom ombud med fullmakt. Redan äldre regler gav möjlighet för aktieägare att genom modern kommunikationsteknik delta på distans och använda elektronisk omröstning.

Den interna organisationen i ett aktiebolag är hierarkisk. Bolagsstämman är det överordnade organet där aktieägarna utövar sin bestämmanderätt över bolagets verksamhet. Bolagsstämman utser i normalfallet en styrelse som svarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Bolagsstämman utser i normala fall även revisor. Styrelsen väljer i sin tur en verkställande direktör som skall ha hand om den löpande förvaltningen. Att den interna organisationen är hierarkisk innebär bl.a. att ett bolagsorgan kan ge riktlinjer och anvisningar till ett underordnat organ.

2.3 Ekonomiska föreningar

För ekonomiska föreningar gäller lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, FL. Den svarar i stora stycken mot 1975 års aktiebolagslag.

Inte heller FL reglerar den särskilda verksamhet som bedrivs i associationen utan kan i nära överensstämmelse med ABL sägas innehålla ett standardavtal mellan medlemmarna samt skydd för föreningens motparter.

En ekonomisk förening skall främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet. Denna verksamhet skall vara kooperativ, vilket betyder att medlemmarna skall delta i verksamheten. Att en förening skall främja medlemmarnas ekonomiska intressen innebär att föreningen inte drivs i vinstsyfte utan är ett medel för medlemmarna att få en ekonomisk fördel (se Mallmén,

Lagen om ekonomiska föreningar – En kommentar, 3 uppl, s. 36). Föreningen kan med sin verksamhet främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom lägre priser när de är konsumenter, högre priser när de är leverantörer eller högre lön när de är anställda. Även när föreningen genom sin verksamhet medverkar till att förhindra fördyrade levnadsomkostnader, ökade leveranskostnader eller ökade arbetsomkostnader främjas medlemmarnas ekonomiska intressen. Vidare ingår i sådant främjande att åstadkomma att medlemmarna kan erhålla önskade varor eller tjänster, avsättning av producerade varor eller tjänster eller sysselsättning. (Se härom t.ex. SOU 1984:9 s. 133 f.)

Medlemmarna skall delta i den ekonomiska verksamheten genom att vara konsumenter eller andra förbrukare, genom att vara leverantörer, med egen arbetsinsats, genom att använda föreningens tjänster eller på annat liknande sätt. Den som är medlem har alltså dubbla roller genom att han eller hon är dels medlem, dels i normalfallet motpart till föreningen i dess verksamhet. Medlemmarna har därför ett gemensamt intresse av att föreningens verksamhet drivs på ett sätt som är fördelaktigt för dem som motparter. Det är i medlemmens roll som motpart som hans eller hennes ekonomiska nytta av föreningen realiserar.

Vissa avsteg från de ovan angivna kraven på en ekonomisk förenings syfte och verksamhet har dock gjorts. I enlighet med det s.k. huvudsaklighetskravet räcker det att föreningen i *huvudsak* framträder som en förening i vilken medlemmarna deltar i verksamheten. Det innebär bl.a. att det är möjligt för en ekonomisk förening att handla även med andra än medlemmar, men minst hälften av verksamheten måste vara medlemsinriktad. Vidare har strukturförändringar inom konsumentkooperationen föranlett att definitionen av en ekonomisk förening vidgats. Lagändringen innebar att flera föreningar i samverkan kan uppfylla de krav som ställs för att var och en av dessa skall anses som en ekonomisk förening. Ändringen syftade till att öka konkurrenskraften för kooperativ verksamhet och möjliggöra en mer effektiv verksamhet som kan uppnå storskalighetsfördelar och synergieffekter (se prop. 1999/2000:88). Redan tidigare var det möjligt att bedriva den ekonomiska verksamheten i ett av föreningen helägt dotterföretag.

Den ovan beskrivna ordningen med dubbla roller innebär att åtskilliga av föreningens motparter har inflytande över föreningen genom att de i egenskap av medlemmar kan utöva rösträtt på föreningsstämman. Varje medlem skall ha en röst, men undantag kan

medges i stadgarna. Medlemmarnas beslutanderätt på föreningsstämman kan dock, genom bestämmelser därom i stadgarna, helt eller delvis överlämnas åt särskilt valda representanter, s.k. fullmäktige. Liksom i aktiebolag är den ekonomiska föreningens interna organisation hierarkisk. Bolagsstämman utser normalt styrelse och revisor. I större föreningar väljer styrelsen en verkställande direktör.

Medlemmarna har inte något personligt ansvar för en ekonomisk föreningens förpliktelser. Verksamheten bygger på självfinansiering där föreningens kapital byggs upp med medlemsinsatser och uppkomna överskott. Det finns emellertid en möjlighet att genom s.k. förlagsinsatser ta in riskkapital från andra än medlemmar. För att inte för stor andel av det egna kapitalet skall utgöras av kapital från utomstående är möjligheten till förlagsinsatser från andra än medlemmar på visst sätt begränsad.

Av kravet på att medlemmarnas ekonomiska intressen skall främjas följer att en ekonomisk förening i princip skall dela ut överskottet på verksamheten till medlemmarna. Vid bedömningen av hur stort överskott som kan delas ut till medlemmarna måste det tas hänsyn till föreningens behov av konsolidering och möjlighet att utvidga verksamheten.

Utmärkande för en ekonomisk förening är vidare att ingen får vägras inträde i föreningen om det inte finns särskilda skäl. Medlemmar kan naturligtvis lämna föreningen. Antalet medlemmar kan alltså variera över tiden. Stadgarna behöver emellertid i normalfallet inte ändras av den anledningen. När en medlem lämnar föreningen har denne normalt rätt att få ut sin del av kapitalet. Eftersom verksamheten bygger på självfinansiering genom medlemsinsatser är en effekt av att medlemsantalet kan ändras att också storleken av föreningens kapital kan förändras. Skyddet för tredje man är därför inte lika starkt som i ett aktiebolag. Det skall dock nämnas att det finns krav på att uppkomna överskott i en ekonomisk förening skall avsättas till en reservfond.

2.4 Försäkringsbolag

2.4.1 Inledning

Försäkringsbolag kan vara antingen försäkringsaktiebolag eller ömsesidiga försäkringsbolag. För försäkringsbolagen gäller försäkringsrörelselagen (1982:713), FRL. Till skillnad mot ABL och FL innehåller FRL inte bara associationsrättsliga regler utan även bestämmelser för den verksamhet som drivs i bolagen. Det bör vidare redan inledningsvis framhållas att det i FRL förekommer åtskilliga från den allmänna associationsrätten avvikande regler. Dessa regler har ansetts befogade vanligtvis under åberopande av försäkringsverksamhetens speciella art.

FRL har utformats med 1975 års aktiebolagslag som förebild. Som redan nämnts har FRL inte genomgått samma modernisering som aktiebolagslagstiftningen.

2.4.2 Försäkringsaktiebolag

Regleringen av försäkringsaktiebolag vilar i stora delar på principer som gäller också för allmänna aktiebolag. De avvikelser som förekommer har som nyss nämnts motiverats främst av den särskilda verksamhet som bedrivs i ett försäkringsaktiebolag men även av hänsyn till EG-rätten.

En viktig avvikelse från allmän aktiebolagsrätt är att aktier i ett försäkringsaktiebolag inte är helt fritt överlåtbara. Det krävs nämligen Finansinspektionens tillstånd för sådana större förvärv som skulle innebära att förvärvaren får ett s.k. kvalificerat innehav i försäkringsaktiebolaget. Om detta krav se vidare avsnitt 2.6.3.

Även möjligheterna att låna upp medel är mer begränsade för ett försäkringsaktiebolag än för ett allmänt aktiebolag. Upplåning i försäkringsrörelse får ske endast för att effektivisera kapitalförvaltningen eller om det i övrigt är motiverat av den bedrivna försäkringsrörelsen och då under förutsättning att den samlade upplåningen är av ringa betydelse med hänsyn till rörelsens omfattning och storleken på den s.k. kapitalbasen, dvs. bolagets särskilda konsolideringskapital. Avser verksamheten tjänstepensionsförsäkring är möjligheterna till upplåning än mer begränsade. Även om Finansinspektionen, när det finns särskilda skäl, kan medge upplåning som går utöver vad som kan anses som ringa, anses

någon mer omfattande upplåning inte kunna komma i fråga (se prop. 1998/99:87 s. 266).

Försäkringsrörelse kan drivas i såväl publika som privata försäkringsaktiebolag. FRL gör emellertid inte någon annan skillnad mellan de två kategorierna än när det gäller möjligheten att sprida aktier och andra värdepapper och att på en organiserad marknadsplats handla med sådana dokument. Det sagda innebär t.ex. att de strängare kraven på ett publikt aktiebolags ledning gäller för alla försäkringsaktiebolag.

För försäkringsaktiebolagen gäller vidare från allmän aktiebolagsrätt avvikande bestämmelser bl.a. om nedsättning av aktiekapitalet, fusion och likvidation, vilka syftar till att genom Finansinspektionens prövning tillgodose försäkringstagarkollektivets intressen.

De än mera betydande särregler som uppställts i FRL gäller emellertid bara försäkringsaktiebolag som driver livförsäkringsrörelse. Om bolagsordningen i ett sådant bolag inte innehåller bestämmelser om vinstutdelning till aktieägarna får vinst inte delas ut. Aktieägarna har därför endast begränsade ekonomiska rättigheter. De har visserligen rätt att vid nedsättning av aktiekapitalet återfå aktiernas nominella belopp och vid likvidation få tillbaka ett belopp som svarar mot andelen, men det överskott som uppstår av bolagets verksamhet får de inte del av. Överskott från år när verksamheten utvecklas gynnsamt ansamlas i stället i bolaget, om inte bolagsstämman beslutar att det skall gottskrivas försäkringstagarna som garanterad eller villkorad återbäring. Under år när verksamheten går med förlust kan å andra sidan det ansamlade överskottet användas för förlusttäckning. Som kommer att utvecklas närmare i kapitel 4 innebär reglerna för premieberäkning vid livförsäkring att en försäkringstagare normalt betalar ett för högt pris för en försäkring och att detta leder till att ett överskott regelmässigt uppstår sett över en längre period. Större delen av de ansamlade överskotten i livförsäkringsbolagen har därför uppkommit från de premier som livförsäkringstagarna betalat och förvaltningen av dessa. Det har av lagstiftaren därför ansetts skäligt att försäkringstagarna och inte aktieägarna skall få del av ansamlade överskott och att överskotten skall kunna användas för förlusttäckning.

Trots nyss angivna förhållanden ligger bestämmelserna i ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, liksom i ett allmänt aktiebolag, hos aktieägarna. Försäkringstagarna har inte annat än begränsat inflytande över hur verksamheten bedrivs. Detta infly-

tande vilar på en bestämmelse i FRL om att minst en av styrelseledamöterna skall utses av försäkringstagarna eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem.

Under senare år har emellertid aktieägarnas inflytande begränsats i livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst. Reformen gjordes för att motverka risker för intressekonflikter mellan ägarna och livförsäkringstagarna (se härom prop. 2003/04:109). En majoritet av styrelseledamöterna måste numera vara oberoende från aktieägarna. Dessa ledamöter får inte vara anställda i bolaget eller anställda eller styrelseledamöter i andra företag i samma koncern eller företagsgrupp.

2.4.3 Ömsesidiga försäkringsbolag

Ett ömsesidigt försäkringsbolag ägs av de försäkringstagare som har köpt en direktförsäkring i bolaget. Ägarna har därför dubbla roller och har ett gemensamt intresse av att verksamheten drivs på ett sätt som är fördelaktigt för dem som försäkringstagare. Att försäkringstagarna är delägare innebär att antalet delägare ökar när nya försäkringstagare tillkommer och minskar när försäkringar upphör. Genom bestämmelser i bolagsordningen kan i vissa fall även försäkrade bli delägare.

Utmärkande för ett ömsesidigt försäkringsbolag har åtminstone tidigare varit att det drivs med delägarnas personliga ansvar som grund. Det personliga ansvaret kan i första hand utkrävas genom uttaxering, vilket innebär att delägarna måste betala för att täcka uppkomna förluster. Redan i den allra första regleringen av ömsesidiga försäkringsbolag var det dock möjligt att i bolagsordningen föreskriva att endast bolagets tillgångar skulle svara för bolagets förbindelser, men det gällde bara för annan försäkring än egendomsförsäkring. Ett visst personligt ansvar kvarstod dock i livförsäkring genom att livförsäkringstagarna kunde få vidkännas en sänkning av försäkringsbelopp och återbäring. Även ansvarigheten för delägare med egendomsförsäkring kunde lindras genom att ansvarigheten i bolagsordningen kunde begränsas till visst belopp. Senare har den personliga ansvarigheten begränsats ytterligare. Efter lagändringar som trädde i kraft år 2000 är utgångspunkten att delägarna inte är personligt ansvariga för bolagets förpliktelser, men i skadeförsäkringsbolag kan andra delägare än konsumenter och dödsbon göras ansvariga för försäkringsbolagets förbindelser,

om det framgår av bolagsordningen. Även om det finns ett personligt ansvar är det bara subsidiärt; det kan utkrävas endast om andra tillgångar inte räcker för att täcka förluster. Hur uttaxering skall gå till och till vilket belopp skall regleras i bolagsordningen. Den tidigare nämnda möjligheten att i stället för att uttaxera sätta ned försäkringsbelopp och tilldelad återbäring inom livförsäkring är inte längre möjlig.

Det är numera företrädesvis mindre ömsesidiga försäkringsbolag som driver verksamheten med personligt delägaransvar. En av anledningarna härtill är att en förutsättning för att kunna få dispens från FRL:s regler i vissa fall är att bolaget kan uttaxera extra bidrag.

Delägarnas personliga ansvar, i de fall det finns, motsvaras av en ”rätt att kräva” att bolaget uttaxerar för att täcka förluster. Detta betyder att den som är försäkringstagare/delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag kan vara säker på att hans eller hennes försäkringskada kan ersättas och att det i så fall sker genom bidrag från alla delägare.

Ett ömsesidigt försäkringsbolag får inte bildas utan garantikapital, om det inte finns särskilda skäl. Garantikapitalet fungerar som start- och rörelsekapital och skall betalas tillbaka när det inte längre behövs för att driva rörelsen och kapitalkraven för försäkringsbolag inte hindrar det. Garantikapitalet är därför att betrakta som ett lån, även om det i årsredovisningen redovisas som eget kapital. I övrigt bygger den ömsesidiga verksamheten på självfinansiering. Bolagets kapital byggs upp framför allt med inbetalade försäkringspremier och uppkomna överskott. För att bilda ett ömsesidigt försäkringsbolag krävs vidare att ett i bolagsordningen angivet antal försäkringstagare tecknat sig för försäkringar och att dessa försäkringar uppgår till ett i bolagsordningen angivet belopp. På så sätt kan det tillses att ett tillräckligt stort antal försäkringstagare initialt kommer att finnas i bolaget.

Möjligheterna till ytterligare finansiering av verksamheten är begränsade. Visserligen kan garantikapitalet ökas under rörelsens gång, men även det kapitalet måste betalas tillbaka när det inte längre behövs. Annan upplåning får ske endast under samma förutsättningar som de som angetts ovan för försäkringsaktiebolag.

Den ekonomiska nytta en delägare kan få av verksamheten kommer inte honom eller henne till del som vinstutdelning. I stället kan överskott som inte är nödvändigt att behålla för konsolidering delas ut till delägarna i form av återbäring. Även garantier, dvs. de personer som skjutit till garantikapital, kan få del av överskott,

men i så fall skall det anges i bolagsordningen att vinst kan delas ut till dessa och i vilken ordning det skall ske. Vinstutdelning till garantier kan dock ske bara i den mån utdelningsbara medel finns i bolaget, vilka beräknas på liknande sätt som i försäkringsaktiebolag och allmänna aktiebolag. Det har ansetts att ränta kan utgå på garantikapital men att vinstutdelningsbegränsningen gäller även för räntebetalningar (se prop. 1998/99:87 s. 299).

Att försäkringstagarna också är delägare medför att de har möjlighet till inflytande över bolaget genom att de som ägare kan utöva rösträtt på stämman. I många fall kan dock denna delägarrätt utövas endast indirekt. Det är vanligt förekommande att rösträtten på bolagsstämman tillkommer representanter för delägarna, s.k. delegerade. Detta skall i så fall anges i bolagsordningen där det även får regleras hur de delegerade skall utses. Delegerade kan utses t.ex. genom omröstningar bland delägarna eller av i bolagsordningen särskilt angivna intresseorganisationer. I sammanhanget skall också nämnas att garantier kan ha rösträtt enligt bestämmelser i bolagsordningen. Skyldigheten att betala tillbaka garantikapital när det inte längre behövs har motiverats av en önskan att begränsa garanternas inflytande.

Den interna organisationen är hierarkisk och bolagsstämman utser i regel styrelsen, men det kan finnas andra regler i bolagsordningen. Stämman har dock inte fullt förfogande över vilka som skall utses till styrelseledamöter i livförsäkringsbolag. Det har nämligen införts samma krav på att majoriteten av styrelsen skall vara oberoende som gäller för livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst.

Alla ömsesidiga försäkringsbolag har inte en verkställande direktör. Finansinspektionen kan om det finns särskilda skäl medge att en verkställande direktör inte utses. I stället skall då styrelsen uppdra åt en av styrelseledamöterna, ofta benämnd verkställande ledamot, att fullgöra en verkställande direktörs skyldigheter i fråga om bokföring och medelsförvaltning, medan styrelsen svarar för en verkställande direktörs uppgifter i övrigt.

2.5 Understödsföreningar

För understödsföreningar gäller lagen (1972:262) om understödsföreningar, UFL. I den lagen finns liksom i FRL regler för den verksamhet som bedrivs och associationsrättsliga regler. UFL hän-

visar i associationsrättsliga frågor i stor utsträckning till 1951 år lag om ekonomiska föreningar, trots att den lagen är upphävd (se lagen [1987:668] om införande av lagen [1987:667] om ekonomiska föreningar).

Understödsföreningar är föreningar för inbördes bistånd som utan affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse meddelar annan personförsäkring än arbetslöshetsförsäkring. De brukar indelas med utgångspunkt i vilken form av försäkring som meddelas. Sålunda hänförs understödsföreningarna till antingen pensionskassor, sjukkassor, begravningskassor eller sjuk- och begravningskassor. Pensionskassorna meddelar i huvudsak pensionsförsäkring och indelas i tjänstepensionskassor och andra pensionskassor. En sjukkassa tecknar uteslutande s.k. kort sjuk- och olycksfallsförsäkring utan anknytning till livförsäkring, medan en begravningskassa meddelar enbart begravningshjälp. En förening som erbjuder båda sistnämnda typer av försäkringsprodukter benämns sjuk- och begravningskassa.

UFL överlämnar åt föreningarna att i stadgarna reglera många frågor. Som ett allmänt krav på stadgarna gäller att de skall vara ägnade att trygga att föreningen kan fullgöra sina försäkringsutfästelser och samtidigt tillgodose medlemmarnas intresse av att kostnader och villkor för försäkringarna är skäliga med hänsyn till förmånernas art och omfattning och föreningens förhållanden. Även i övrigt skall stadgarna ha ett för verksamheten lämpligt innehåll.

En understödsförening skall vara sluten på så sätt att den är avsedd huvudsakligen för anställda i ett visst eller vissa företag, personer tillhörande en viss yrkesgrupp eller medlemmar i sammanslutning med sådan intressegemenskap att en samverkan även för personförsäkring är naturlig. Medlemmarna har därför såväl en intressegemenskap vid sidan av föreningen som ett gemensamt intresse av att genom föreningen bistå varandra. Medlemmarna har dock inte något personligt ansvar för understödsföreningens förpliktelser.

Det nyss nämnda kravet på slutenhet gäller inte understödsföreningar som registrerats enligt äldre lag. Det skall vidare nämnas att en förening som meddelar pensionsförsäkring på grund av anställning anses som en understödsförening även om medlemsavgifterna betalas av arbetsgivaren.

Trots att en understödsförening normalt skall vara sluten är den en öppen associationsform i den meningen att föreningen inom sin

krets av möjliga medlemmar kan ta emot nya medlemmar och att medlemmar kan träda ur föreningen utan att medlemsavtalet, stadgarna, behöver ändras.

Verksamheten bygger på självfinansiering. Medlemmarna betalar fasta avgifter för verksamhetens bedrivande enligt bestämmelser i stadgarna, vilka åtminstone i de större föreningarna innehåller de försäkringstekniska grunderna för att beräkna avgifter. Avgifterna är därför i realiteten detsamma som premier för de försäkringsförmåner en medlem erhåller.

Något generellt krav på startkapital finns inte för understödsföreningarna. För att skapa säkerhet för att en understödsförening kan fullgöra sina utfästelser måste den i stället ha ett minsta antal medlemmar. Beroende på vilken typ av försäkringar som skall meddelas av föreningen måste medlemsantalet uppgå till antingen minst 100 eller minst 500. Finansinspektionen kan meddela dispens från kravet på ett minsta antal medlemmar om det finns särskilda skäl.

Överskott som uppstår i verksamheten fonderas och kan i den mån det inte behövs för konsolidering delas ut till medlemmarna som återbäring enligt bestämmelser i stadgarna. Om en understödsförenings intäkter och fonderade medel inte är tillräckliga för verksamheten har den inga eller endast små möjligheter att anskaffa externt kapital. I stället åvilar det styrelsen att så snart som möjligt föreslå föreningsstämman ändring av stadgarna, t.ex. höjning av avgifterna, eller annan lämplig åtgärd. Stadgarna kan även medge särskild uttaxering av avgifter, vilket kräver att föreningens tillgångar inte är tillräckliga för verksamhetens behöriga utövande.

Principen en medlem – en röst gäller, om inte något annat har bestämts i stadgarna. Medlemmarnas inflytande utövas på föreningsstämman, men det är möjligt att genom bestämmelser i stadgarna låta stämmans befogenheter helt eller delvis tillkomma särskilt valda fullmäktige. Fullmäktig, som skall vara medlem i föreningen, utses för en tid om högst tre år, och minst hälften av fullmäktige skall utses av medlemmarna eller av organisation som kan anses företräda medlemmarna. Finansinspektionen kan medge att också annan än medlem får vara fullmäktig och att fullmäktig får utses för fyra år. Den interna organisationen är liksom i ovan beskrivna associationer hierarkisk, men till skillnad från vad som gäller för försäkringsbolagen finns inte några regler om verkställande direktör.

2.6 Näringsrättslig reglering på försäkringsområdet

2.6.1 Stora skillnader i den näringsrättsliga regleringen mellan försäkringsbolag och understödsföreningar

Försäkringsrörelsens sociala prägel har medfört att lagstiftaren allt sedan slutet av 1800-talet ställt upp särskilda regler för verksamheten. De nu gällande näringsrättsliga reglerna finns för försäkringsbolag i FRL och för understödsföreningar i UFL. Försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag är i huvudsak likartat reglerade men understödsföreningarnas näringsrättsliga reglering skiljer sig i stor omfattning från de övriga försäkringsföretagens.

De näringsrättsliga reglerna i FRL genomgick flera reformer under 1980- och 1990-talet, vilka inneburit en avreglering av försäkringsmarknaden. Ett exempel är att behovsprincipen, vilken innebar att verksamhetstillstånd gavs endast om det ansågs finnas behov av ett nytt försäkringsföretag på marknaden, utmönstrades år 1985. Likaså bidrog Sveriges undertecknande av EES-avtalet och medlemskapet i EU till stora förändringar av regleringen genom det svenska genomförandet av EG:s försäkringsdirektiv. Med verkan från år 2000 genomfördes dessutom en större försäkringsrörelserreform som syftade till bl.a. ökad produktfrihet med bibehållet skydd för försäkringstagarna.

Regleringen av understödsföreningarna har däremot inte reformerats i någon vidare mån. Under 1990-talet var regleringen föremål för två utredningar, Understödsföreningsutredningen (SOU 1990:101 Försäkringsföreningar) och Försäkringsföreningsutredningen (SOU 1998:82 Försäkringsföreningar – ett reformerat regelsystem). Dessa utredningars förslag föranledde dock inte lagstiftning. Regleringen av föreningarnas verksamhet är därför till stor del föråldrad.

2.6.2 Nya gemensamma regler

Ett område som har moderniserats för såväl försäkringsbolag som understödsföreningar är den externa redovisningen, dock att moderniseringen för föreningarna genomfördes senare än för försäkringsbolagen. Gemensamma redovisningsregler gäller därför för alla försäkringsföretag, förutom i vissa mindre delar. Bestämmel-

serna finns i lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag.

Den 1 januari 2006 trädde dessutom nya regler i kraft för tjänstepensionsverksamhet med anledning av det s.k. tjänstepensionsdirektivet 2003/41/EG (se prop. 2004/05:165). Ändringarna gäller både livförsäkringsbolag och understödsföreningar, om de meddelar tjänstepensionsförsäkring. De nya reglerna avser att underlätta tjänstepensionsverksamhet över gränserna och tillgodose en aktsam kapitalförvaltning. (Se även utredningens delbetänkande Genomförande av tjänstepensionsdirektivet, SOU 2004:101.)

2.6.3 Moderna regler för försäkringsbolag

För försäkringsbolag gäller att försäkringsrörelse får drivas endast av den som har tillstånd, koncession, och att rörelsen står under statlig tillsyn genom Finansinspektionen. Vidare ställs krav på de personer som skall ha inflytande i ett försäkringsbolag. Styrelseledamöter och den verkställande direktören skall vara lämpliga att delta i ledningen och bl.a. ha erforderlig insikt och erfarenhet. I ett försäkringsaktiebolag skall även aktieägarna vara lämpliga och kunna antas inte komma att motverka de krav som gäller för verksamheten, om aktieinnehavet kan möjliggöra ett väsentligt inflytande över verksamheten. Den som tänker förvärva aktier i en sådan omfattning, i normalfallet minst tio procent av samtliga aktier, måste därför ha tillstånd. För verksamheten ställs vidare upp krav på hur mycket buffertkapital som måste finnas, dvs. hur mycket tillgångar ett bolag måste ha utöver de som krävs för att täcka försäkringsåtagandena, och hur tillgångar som motsvarar bolagets försäkringsåtaganden skall placeras.

För verksamheten gäller tre grundläggande principer, stabilitetsprincipen, genomlysningprincipen och principen om god försäkringsstandard. Stabilitetsprincipen innebär att verksamheten skall drivas med en för rörelsens omfattning och beskaffenhet tillfredsställande soliditet, likviditet och god kontroll över försäkringsrisker, placeringsrisker och rörelserisker så att åtagandena mot försäkringstagarna kan fullgöras. Genomlysningprincipen ställer krav på den information som ett försäkringsbolag skall lämna till de som vill köpa en försäkring eller som redan är försäkringstagare. Kravet på god försäkringsstandard innebär bl.a. att ett försäkringsbolag skall ha en väl fungerande administration. Om verksamheten i ett

försäkringsbolag inte drivs i enlighet med de krav som ställs i FRL har Finansinspektionen möjlighet att ingripa.

Man kan sammanfattningsvis säga att den nuvarande regleringen utgår från att om bolagens ledningar är tillräckligt kompetenta för verksamheten och det finns ett tillräckligt kapital för att bolagen skall kunna fullgöra de försäkringsavtal som har ingåtts, så behöver verksamheten inte detaljregleras på det sätt som tidigare skett. Även om den näringsrättsliga lagstiftningen för försäkringsbolagen numera får anses väl anpassad för modern försäkringsverksamhet spelar dock den tidigare detaljregleringen fortfarande en relativt stor roll för livförsäkringsverksamheten. De beror på att många nu gällande livförsäkringsavtal ingicks under de förutsättningar som gällde före avregleringen.

Ett exempel på detaljreglering som tagits bort för försäkringsbolagen är systemet med förhandsgodkännande av de försäkringstekniska grunderna. Detta system, som innebar en statlig pris-kontroll för vissa försäkringar, framför allt livförsäkringar, har ersatts av krav på att styrelsen skall fastställa för bolaget interna försäkringstekniska riktlinjer. Ytterligare exempel på slopad reglering är förbudet mot vinstutdelning i livförsäkringsbolag och skälighetsprincipen. Bestämmelserna därom ansågs medföra att allt överskott som uppstod i hela försäkringsbolagets verksamhet hörde till försäkringstagarna och att det därför skulle komma dem till godo som återbäring, i den mån inte soliditetskraven medförde att en viss del av överskottet måste behållas som konsolideringskapital. Det är först efter skälighetsprincipens avskaffande som det blivit möjligt för försäkringsbolagen att mer fritt komma överens med sina kunder om dessa skall ha rätt till återbäring och hur återbäringen i så fall skall utformas.

2.6.4 Äldre principer lever kvar för understödsföreningar

Även understödsföreningarna står under statlig tillsyn. Något uttryckligt krav på tillstånd för att få driva verksamheten finns däremot inte, men en understödsförening skall vara registrerad hos Finansinspektionen. Registrering kan vägras om det inte finns behov av verksamheten (behovsprincipen) eller om verksamheten inte är ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet.

En understödsförening kan inte heller registreras om stadgarna inte är ägnade att trygga att föreningen kan fullgöra sina försäk-

ringsutfästelser, den s.k. soliditetsprincipen, eller på annat sätt inte är upprättade på ett med hänsyn till verksamhetens art eller omfattning lämpligt sätt. Soliditetsprincipen innebär bl.a. att bestämmelserna om avgifter och fondbildning skall ge ett betryggande skydd för medlemmarna. Stadgarna skall dessutom tillgodose medlemmarnas intresse av skäliga kostnader och försäkringsvillkor, vilket innebär att skälighetsprincipen gäller även om den anses ha en delvis annan innebörd för understödsföreningarna än vad den hade för livförsäkringsbolagen. Stadgarna kan närmast sägas vara en blandning av i stadgar vanligen förekommande föreningsrättsliga bestämmelser samt försäkringsvillkor och försäkringstekniska grunder. Kravet på registrering av stadgarna hos Finansinspektionen innebär att det för understödsföreningar alltså gäller en statlig kontroll av villkor och priser.

Något krav på att de som ingår i ledningen för en understödsförening är lämpliga finns inte. Som nämnts gäller inte heller något generellt krav på ett minsta buffertkapital. I och med genomförandet av tjänstepensionsdirektivet har det emellertid införts sådana krav för understödsföreningar som driver verksamhet med tjänstepensionsförsäkring, s.k. tjänstepensionskassor, men med en tvåårig övergångstid. För övriga understödsföreningar gäller att de måste ha tillgångar som motsvarar försäkringsåtagandena.

Överskottet i verksamheten skall avsättas till en försäkringsfond och tillgångar som motsvarar försäkringsfonden och föreningens övriga skulder skall placeras i vissa tillgångar som har ansetts tillräckligt säkra. Med Finansinspektionens tillstånd kan emellertid de placeringsregler som gäller för försäkringsbolag tillämpas, vilket ger fler investeringsalternativ. För tjänstepensionskassor liberaliserades placeringsreglerna betydligt i samband med genomförandet av tjänstepensionsdirektivet. Om försäkringsfonden överstiger premiereserven med en tjugondel får det överskjutande beloppet föras från försäkringsfonden. Hur sådana medel får användas skall regleras i stadgarna.

Verksamheten i en understödsförening får som framgått av det föregående inte drivas affärsmässigt. Syftet bakom förbudet har varit att dra en gräns mot försäkringsbolagens verksamhet. Som ett utflöde av förbudet mot att driva affärsmässig försäkringsverksamhet finns en begränsning av hur stora belopp som en kapitalförsäkring får omfatta. I förbudet mot affärsmässig försäkringsrörelse har främst lagts att föreningarna inte i någon nämnvärd omfattning aktivt får försöka anskaffa nya försäkringar.

Om en understödsförening inte uppfyller gällande krav på verksamheten kan Finansinspektionen ingripa. Ingripandemöjligheterna skiljer sig från dem som gäller för försäkringsbolag. En viss tillnärmning till reglerna i FRL kom emellertid till stånd för tjänstepensionskassor den 1 januari 2006.

3 Strukturen på försäkringsmarknaden

3.1 Inledning

Försäkringsverksamhet har på olika sätt stor samhällsekonomisk betydelse. Försäkringsinstitut tar över och utjämnar individuella risker och skapar därigenom säkerhet för företag, ekonomisk trygghet för enskilda och bidrar till att omfördela sparande i ekonomin. I Sverige har tre delvis skilda försäkringssystem utvecklats. Dessa är den allmänna försäkringen där individens anslutning är direkt beroende av riksdagsbeslut, kollektivavtalad försäkring där anslutning bestäms av arbetsmarknadens parter och ett mer renodlat privat försäkringssystem.

Gränserna mellan de tre försäkringssystemen har gått ifrån att ha varit relativt strikta till att under de senaste årtiondena bli mindre entydiga. I dag meddelar t.ex. företag som ursprungligen skapats av arbetsmarknadsparterna för att hantera kollektivavtalsgrundad försäkring även individuella försäkringar, samtidigt som även andra försäkringsföretag säljer försäkringslösningar knutna till kollektivavtalad försäkring. De företag som opererar på försäkringsmarknaden – försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar – hanterar således numera såväl kollektivavtalad försäkring som individuell försäkring oavsett om de ägs av arbetsmarknadens parter, privata aktieägare eller försäkringstagarna själva. Interaktionen mellan de olika försäkringssystemen medför att utvecklingen på den svenska försäkringsmarknaden i stor utsträckning är ett resultat av politiska beslut och institutionella förändringar.

Även det särskilda regelverk som omger försäkringsverksamhet påverkar försäkringsmarknaden. Försäkringsteknik är ofta komplicerad och svårgenomtränglig. Det gör det svårt för utomstående att bedöma och värdera olika försäkringslösningar och att avgöra om de företag som meddelar försäkring gör detta på ett effektivt sätt. Försäkringsverksamhetens betydelse för den enskildes ekonomiska

trygghet och försäkringsteknikens komplexitet är viktiga förklaringar till att särskilda, detaljerade regelverk omger försäkringsverksamhet. Utformningen av dessa regler har stor betydelse för utbudet av olika typer av försäkringar samt försäkringsmarknadens struktur och utveckling.

Med några undantag får livförsäkring och skadeförsäkring enligt den lagfästa s.k. separationsprincipen inte bedrivas i samma företag. Det är därför möjligt att något förenklat dela in försäkringsmarknaden i en livförsäkringsmarknad där livförsäkringsföretag är verksamma och en skadeförsäkringsmarknad med skadeförsäkringsföretag. Utmärkande för livförsäkring är att relationen mellan kund och försäkringsföretag i normalfallet varar länge. Såväl livförsäkringsavtalen som utbetalningsperioderna vid försäkringsfall är långvariga. Skadeförsäkringsavtal är vanligtvis ettåriga avtal med relativt korta ersättningsperioder. Detta förhållande bidrar till att regleringen av livförsäkringsföretag historiskt varit mer genomgripande och detaljerad än regleringen av skadeförsäkringsverksamhet.

Strukturen på försäkringsmarknaden har ändrats mycket under de senaste 15–20 åren. Förändringar i socialförsäkringssystemens omfattning och skydd har påverkat efterfrågan på alternativa försäkringslösningar. Avreglering och internationalisering har medfört att försäkringsföretagen i dag har helt andra verksamhetsförutsättningar än tidigare. Förändringarna är mest märkbara på livförsäkringsområdet där nya produkter har utvecklats i snabb takt. Samtidigt har livförsäkringsavtal som nämnts ofta lång löptid. Strukturen på dagens livförsäkringsmarknad är därför, trots de senare årens snabba förändringar, i hög grad präglad av historien. Syftet med detta kapitel är att beskriva strukturen på den svenska försäkringsmarknaden utifrån dels de skilda associationsformer som verkar på marknaden, dels de skiljelinjer som finns mellan olika försäkringslösningar.

3.2 Livförsäkring

3.2.1 Allmänt om livförsäkring

Livförsäkring är försäkring mot olika ekonomiska risker kopplade till en enskild individs levnad. De levnadsrisker för vilka det finns försäkring är främst de ekonomiska konsekvenserna av att dö tidigt

(dödsfallsförsäkring) och att leva länge (livsfallsförsäkring). Ett tidigt dödsfall kan, förutom kostnader som uppstår i samband med själva dödsfallet, medföra mera långvariga ekonomiska konsekvenser för efterlevande till försörjningsansvariga. Ett långt liv kan medföra att sparmedel inte räcker till för försörjningen, vilket kan bli problematiskt såväl för individen själv som för anhöriga.

Pensionsförsäkring används som samlingsbegrepp för försäkring som skyddar mot risken att den försäkrade efter en viss tidpunkt inte har en inkomst och ibland även mot risken att efterlevande drabbas ekonomiskt av den försäkrades död. En pensionsförsäkring kan således innehålla både livsfallsförsäkring och dödsfallsförsäkring. Den kallas för pensionsförsäkring eftersom avsikten normalt är att den skall börja betalas ut från det att pensionsåldern inträtt. Pensionsförsäkring används även som begrepp i skattelagstiftningen tillsammans med begreppet kapitalförsäkring. Syftet med bägge typerna av försäkring är att säkra inkomster i framtiden men de behandlas olika från skattesynpunkt. Distinktionen behöver emellertid inte vara viktig i andra sammanhang. I det följande avses med pensionsförsäkring helt enkelt en försäkring som syftar till att ge en inkomst längre fram i tiden, vilket således omfattar både pensions- och kapitalförsäkring i skatterättslig mening.

Risken att bli sjuk eller att råka ut för en olycka är också former av levnadsrisk, samtidigt som de kan betraktas som skaderisker. Lagstiftaren har valt att betrakta vissa sjuk- och olycksfallsförsäkringar som livförsäkringar, nämligen sådana försäkringar som gäller för längre tid än fem år, under obestämd tid eller till dess den försäkrade uppnått viss ålder och som normalt får sägas upp av försäkringsgivaren endast om det framgår av avtalet.

3.2.2 Tjänstepensionsförsäkring och privat pensionsförsäkring

Tjänstepensionen brukar betraktas som ett komplement till den allmänna pensionen inom det sociala försäkringssystemet. En tjänstepension omfattar pensionsförmåner som följer av ett anställningsförhållande. Ungefär 90 procent av alla yrkesarbetande i Sverige omfattas av någon form av tjänstepension. Pensionsförmånerna grundas antingen på ett kollektivavtal mellan arbetsmarknadsparterna eller på ett individuellt avtal mellan arbetsgivaren och

den enskilde arbetstagaren. Det svenska tjänstepensionssystemet karaktäriseras av att det stora flertalet anställda har sina tjänstepensionsförmåner reglerade genom kollektivavtal. I genomsnitt stod tjänstepensionen under år 2003 för ca 20 procent av de utbetalade skattepliktiga pensionsersättningarna, medan den allmänna pensionen och utbetalning från privat pensionsförsäkring svarade för omkring 75 procent respektive 5 procent (Lönesumme-statistiken SCB). Tjänstepensionens andel av inkomsten efter pensionering skiljer sig dock väsentligt mellan yrkeskategorier och inkomstskikt.

Arbetsgivarutfästelsen om tjänstepension kan vara förmånsbestämd eller avgiftsbestämd. En förmånsbestämd tjänstepension kännetecknas normalt av att det i kollektivavtalet utlovas att pensionen skall utgöra en viss procent av den pensionsgrundande lön den anställde har i anslutning till pensioneringen. En premiebestämd tjänstepension utgörs vanligtvis av att arbetsgivaren och de fackliga organisationerna kommit överens om att en viss procent av den anställdes lön årligen avsätts till dennes pension. Den framtida ersättningen från en avgiftsbestämd tjänstepension bestäms av inbetalningarna och avkastningen på dessa.

Det finns olika sätt för en arbetsgivare att säkerställa att denne har ekonomisk möjlighet att fullgöra sin pensionsutfästelse. Medel kan avsättas till en för ändamålet bildad pensionsstiftelse och avsättningar kan göras i företagets egen balansräkning i kombination med att beloppet kreditförsäkras. Det vanligaste sättet är emellertid att arbetsgivaren köper en pensionsförsäkring till förmån för den anställde i ett försäkringsbolag eller i en understödsförening. Denna typ av försäkring kan med ett gemensamt namn kallas *tjänstepensionsförsäkring*. I ett tjänstepensionsförsäkringsavtal är det arbetsgivaren som är försäkringstagare medan den anställda är förmånstagare. För en mer utförlig beskrivning av tjänstepension och tjänstepensionsförsäkring, se utredningens delbetänkande SOU 2004:101 s. 97 ff.

Privat pensionsförsäkring köps av den enskilde och denne är därefter försäkringstagare. En privat pensionsförsäkring är i stort sett samma typ av försäkring som en avgiftsbestämd tjänstepensionsförsäkring och försäkringstagaren kan numera välja mellan en rad olika produkter. Många försäkringsbolag tillhandahåller både privata pensionsförsäkringar och tjänstepensionsförsäkringar och det finns också understödsföreningar som meddelar privata pensionsförsäkringar.

3.2.3 Traditionell försäkring och fondförsäkring

Pensionsförsäkring har utvecklats från ett relativt liktydigt bestämt försäkringsavtal, som till stor del bestämdes av den rådande regleringen, till att kunna se ut på många olika sätt. Sedan år 1990, då fondförsäkring tilläts för försäkringsbolagen, delas pensionsförsäkringar in i traditionell livförsäkring och fondförsäkring.

Kännetecknande för *traditionell livförsäkring* är att försäkringsbolaget eller understödsföreningen garanterar försäkringstagaren att ett visst belopp skall betalas ut från en viss ålder eller tidpunkt och under antingen en viss bestämd tid eller resten av försäkringstagarens livstid samt att denne därutöver erhåller betydande belopp som återbäring. Det garanterade beloppet kan antingen vara bestämt vid avtalstillfället eller vara betingat av en eller flera faktorer, t.ex. slutlönen. Återbäringen är däremot inte på så sätt bestämd genom försäkringsavtalet. Traditionell livförsäkring får meddelas av samtliga företagsformer.

Fondförsäkring är en försäkring där försäkringstagaren bestämmer i vilka fonder hans eller hennes premier skall placeras. Försäkringens värde är kopplat till värdet på andelarna i de fonder försäkringstagaren valt och försäkringsbolaget lämnar i normalfallet inte någon garanti för hur stora utbetalningarna kommer att bli. Fondförsäkring är inte ett rent sparande utan det måste finnas ett visst försäkringsmoment i avtalet. Den fondanknutna ersättningen kan t.ex. vara kombinerad med belopp utöver det aktuella fondandelsvärdet som utbetalas vid den försäkrades dödsfall.

Fondförsäkring fick ursprungligen inte meddelas i bolag som sålde andra försäkringsprodukter. Det innebar att ett antal nya försäkringsbolag, s.k. fondförsäkringsbolag, bildades under 1990-talet. För fondförsäkringsbolagen gällde inte reglerna om förbud mot vinstutdelning. Försäkringsbolagen kunde därför delas in i traditionella livförsäkringsbolag och vinstutdelande fondförsäkringsaktiebolag. I samband med att vinstutdelningsförbudet upphävdes år 2000 tilläts traditionell försäkring och fondförsäkring i samma försäkringsbolag. Fondförsäkring meddelas i dag av både vinstutdelande och icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag samt av ömsesidiga försäkringsbolag. Understödsföreningar får enligt gällande rätt inte träffa fondförsäkringsavtal.

3.3 Skadeförsäkring

Skadeförsäkring är som namnet antyder försäkring mot den ekonomiska belastning som uppstår av olika typer av skador. Det kan vara fråga om skada på föremål t.ex. fordon eller hus, skada på person t.ex. till följd av olycksfall eller sjukdom eller andra ekonomiska skador t.ex. till följd av att kontrakt inte fullföljs.

Skadeförsäkringsavtal ingås normalt för ett år i taget, även om ersättning ibland kan betalas ut under en längre tid. Försäkringsföretaget kan därför förhållandevis snabbt hantera förändringar i utgifter för försäkringsfall och andra kostnader genom att förändra premierna eller försäkringsvillkoren.

Skadeförsäkringsverksamhet bygger i likhet med livförsäkring på att ett stort antal personer är utsatta för samma risk, men att endast ett mindre antal förväntas drabbas av en skada samtidigt eller under en viss tidsperiod. Även om osäkerheten är stor om huruvida en person skall drabbas av en skada, när detta sker och hur stor försäkringskostnaden i så fall blir, kan det genomsnittliga utfallet i en stor grupp av försäkringsrisker bestämmas med relativt stor säkerhet. Sannolikheten för en försäkringshändelse beräknas bl.a. på basis av historiska erfarenheter. En viss osäkerhet om kostnaden för framtida försäkringsfall kvarstår därför alltid.

Ett sätt att hantera en sådan osäkerhet är att försäkringsföretagen i sin tur försäkrar en större eller mindre del av sitt ansvar i andra försäkringsföretag. Detta kallas återförsäkring. För händelser som inträffar med mycket liten sannolikhet, men som kan leda till stora kostnader kan riskerna behöva delas mellan försäkringsföretag. Om t.ex. naturkatastrofer såsom jordbävningar, orkaner eller översvämningar skulle inträffa kan det få sådana konsekvenser att ett enskilt försäkringsföretag inte kan bära kostnaderna, men genom återförsäkring kan riskerna spridas på flera försäkringsföretag som tillsammans kan bära dessa risker. Återförsäkring möjliggör också för små försäkringsföretag, som inte har så många försäkringstagare att en tillräcklig riskutjämning kan uppnås på egen hand, att bedriva försäkringsverksamhet. På så sätt underlättas inträde i försäkringsbranschen.

I praktiken är det ovanligt att det försäkringsföretag som erbjuder en försäkring behåller hela försäkringsrisken; det är snarast regel att detta företag återförsäkrar en del av risken. Det finns försäkringsföretag som är helt inriktade på att ta emot återförsäkring.

3.4 Marknaden

3.4.1 Liv- och skadeförsäkringsmarknaden

Tillgångarna i den totala försäkringssektorn är betydande. Som tabell 1 visar förvaltades år 2004 över 2 000 miljarder kronor i liv- och skadeförsäkringsföretag. De samlade tillgångarna i livförsäkringsbolagen uppgick till över 1 700 miljarder kronor. Det motsvarar närmare 70 procent av BNP, vilket internationellt sett är mycket högt. Detta förhållande kan delvis förklaras av tjänstepensionens stora betydelse för den svenska försäkringsmarknaden. Tjänstepension är obligatorisk för dem som omfattas av kollektivavtal och den vanligaste formen för att trygga tjänstepension är genom premieinbetalning till försäkringsföretag (se avsnitt 3.4.2 nedan). Tillgångarna i skadeförsäkringsbolag är betydligt mindre; knappt 20 procent av tillgångarna i försäkringsmarknaden hänförs till skadeförsäkringssektorn.

Tabell 1 Tillgångar och premieinkomst i försäkringsföretag (mkr år 2004)

	Tillgångar	Andel av tillgångar	Premier	Andel av premier
Livförsäkringsföretag	1 750 086	81 %	120 322	63 %
Skadeförsäkringsföretag	407 212	19 %	69 783	37 %
Totalt	2 157 298	100 %	190 213	100 %

Not: Kolumnen *Premier* visar premieinkomsten för egen räkning.

Källa: Finansinspektionen. Utredningens sammanställning och beräkning.

Skillnaden mellan liv- och skadeförsäkringssektorn är betydligt mindre sett till premieinkomster. Ungefär 37 procent av de totala försäkringspremierna betalades år 2004 in till skadeförsäkringsbolag. Premier för avgiven återförsäkring i skadeförsäkringsbolagen var ca 11 miljarder kronor, eller 20 procent av inbetalda eller tillgodoförda premier för skadeförsäkring.

Det finns i dag ett åttiotal försäkringsföretag (försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar) som meddelar livförsäkring och ungefär lika många rikstäckande skadeförsäkringsbolag. Tabell 2 och 3 visar fördelningen av tillgångar över de olika associationsformerna i skade- respektive livförsäkringssektorn.

Tabell 2 Tillgångar i rikstäckande skadeförsäkringsföretag (mkr år 2004)

	Antal	Tillgångar	Andel av tillgångar	Medel	Median
Aktiebolag	73	363 417	89 %	4 978	353
Ömsesidiga bolag	9	43 795	11 %	4 866	884
<i>Totalt</i>	<i>82</i>	<i>407 212</i>	<i>100 %</i>	<i>4 966</i>	<i>355</i>

Källa: Finansinspektionen. Utredningens sammanställning och beräkning.

Som framgår av tabellerna är det på det rikstäckande planet vanligare med aktiebolag inom skadeförsäkring än inom livförsäkring där olika ömsesidiga former (understödsföreningar inräknat) dominerar sett till antalet företag. Det kan också noteras att skadeförsäkringsbolagen i genomsnitt är betydligt mindre bolag än livförsäkringsföretagen sett till förvaltade tillgångar.

Tabell 3 Tillgångar i livförsäkringsföretag (mkr år 2004)

	Antal	Tillgångar	Andel av tillgångar	Medel	Median
Vinstutdelande aktiebolag	19	292 315	17 %	15 385	1 749
Icke-vinstutdelande aktiebolag	14	942 925	54 %	67 352	14 434
Ömsesidiga bolag	5	413 990	24 %	82 798	1 360
Pensionskassor	45	100 856	6 %	2 241	< 10
<i>Totalt</i>	<i>83</i>	<i>1 750 086</i>	<i>100 %</i>	<i>21 085</i>	<i>694</i>

Källa: Finansinspektionen. Utredningens sammanställning och beräkning.

På livförsäkringsmarknaden fanns år 2004 19 vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, 14 icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, 5 ömsesidiga försäkringsbolag och 45 pensionskassor. Sedan dess har två icke-vinstutdelande bolag övergått till vinstutdelande verksamhet. Med undantag för det största livförsäkringsföretaget, Alecta pensionsförsäkring, ömsesidigt, som ensamt står för en femtedel av de totala livförsäkringstillgångarna, återfinns de största livförsäkringsföretagen i gruppen icke-vinstutdelande aktiebolag. Mer än hälften av tillgångarna i livförsäkringssektorn finns i dessa bolag. Majoriteten av de livförsäkringsaktiebolag som i dag får dela ut vinst var tidigare – före år 2000 då fondförsäkring inte fick meddelas i ett livförsäkringsbolag – fondförsäkringsbolag. De vinstutdelande aktiebolagen är i genomsnitt betydligt mindre än de aktiebolag som inte får dela ut vinst. Det finns några större pensions-

kassor med tillgångar på över 10 miljarder kronor (Konsumentkooperationens Pensionskassa, Kåpan pensioner försäkringsförening och Sparinstitutens Pensionskassa), men i övrigt är pensionskassor små livförsäkringsinstitut.

Delmarknader inom skadeförsäkring

De största verksamhetsgrenarna inom skadeförsäkringssektorn är sjuk- och olycksfallsförsäkring, trafikförsäkring, motorfordonsförsäkring, hem- och villaförsäkring samt företags- och fastighetsförsäkring. Fördelningen av premier mellan de olika försäkringsgrenarna framgår av tabell 4. Sista raden i tabellen visar andelen premier för respektive försäkringsgren av den totala summan skadeförsäkringspremier. Den visar att sjuk- och olycksfallsförsäkring är den största verksamhetsgrenen mätt i premieintäkt. Inom parentes anges andelen premier som betalats till aktiebolag respektive ömsesidiga försäkringsbolag. Aktiebolagen dominerar bland de olika delmarknaderna; mellan 80 och 90 procent av premierna betalas in till skadeförsäkringsaktiebolag. Den största delmarknaden för ömsesidiga försäkringsbolag är hem- och villaförsäkring där ömsesidiga försäkringsbolag står för nästan 40 procent av marknaden.

Tabell 4 Premieintäkt i skadeförsäkringsverksamhet (mkr år 2004)

	Sjuk- och olycksfall	Trafik	Motorfordon	Hem och villa	Företag och Fastighet	Övrigt	Totalt
Aktiebolag	11 954 (89 %)	6 603 (82 %)	6 068 (82 %)	3 806 (64 %)	5 107 (90 %)	2 634 (83 %)	36 173
Ömsesidiga	1 429 (11 %)	1 402 (18 %)	1 351 (18 %)	2 144 (36 %)	595 (10 %)	557 (17 %)	7 479
Totalt	13 383	8 005	7 419	5 950	5 703	3 192	43 651
Andel	31 %	18 %	17 %	14 %	13 %	7 %	

Not: *Andel* anger respektive verksamhetsgrens andel av den totala premieintäkten.

Källa: Finansinspektionen. Utredningens sammanställning och beräkning.

Delmarknaderna inom skadeförsäkringssektorn präglas av en hög marknadskoncentration (se tabell 5). Det marknadsledande bolaget i respektive delmarknad har minst en tredjedel av marknaden och de fem största bolagen tar in över 80 procent av premierna.

Tabell 5 Premieintäkt i skadeförsäkringsverksamhet (år 2004)

	Sjuk- och olycksfall	Trafik	Motorfordon	Hem och villa	Företag och fastighet
Största företaget	74 %	36 %	45 %	36 %	36 %
Fem största	98 %	96 %	96 %	87 %	83 %

Källa: Finansinspektionen. Utredningens sammanställning och beräkning.

Delmarknader inom livförsäkringssektorn

Livförsäkringsmarknaden kan något förenklat delas in i verksamhetsgrenarna pensionsförsäkring, grupplivförsäkring (dödsfallsförsäkring) samt sjuk- och olycksfallsförsäkring. År 2004 var de totala premieinkomsterna 120 miljarder kronor, vilket motsvarar ungefär fem procent av BNP. Tabell 6 visar fördelningen av premieintäkter för de tre verksamhetsområdena i de olika associationsformerna samma år. Pensionsförsäkring definieras i tabellen som individuell livförsäkring, fondförsäkring, tjänstepensionsförsäkring samt gruppensionsförsäkring.

Som tabellen visar är marknaden för pensionsförsäkring den i särklass största livförsäkringsmarknaden – mer än 90 procent av premieintäkterna i livförsäkringsföretag kommer från pensionsförsäkringsavtal. Eftersom pensionsförsäkring innefattar individuell livförsäkring kan en viss del av premieinkomsterna i tabellen utgöras av rena riskprodukter såsom dödsfallsförsäkring. Individuell livförsäkring utgör dock endast ca 16 procent av de totala premieinkomsterna för pensionsförsäkring och det är relativt ovanligt att ren dödsfallsförsäkring tecknas på individuell basis.

Tabell 6 Premieinkomst i livförsäkringsverksamhet (mkr år 2004)

	Pensionsförsäkring	Grupplivförsäkring	Sjuk- och olycksfall	Totalt
Vinstutdelande aktiebolag	40 289 (37 %)	1 023 (18 %)	425 (10 %)	41 737
Icke-vinstutdelande aktiebolag	41 907 (38 %)	1 912 (34 %)	3 598 (87 %)	47 417
Ömsesidiga bolag	21 523 (20 %)	2 725 (48 %)	125 (3 %)	24 373
Pensionskassor	6 539 (6 %)	0 (0 %)	0 (0 %)	6 539
Totalt	110 259	5 659	4 148	120 066
Andel av summa livförsäkring	92 %	5 %	3 %	

Not: Inom parentes anges andelen premieinkomst av totala premieinkomster för varje verksamhetsgren. Pensionsförsäkring är individuell livförsäkring, individuell och gruppbaserad fondförsäkring samt tjänstepensionsförsäkring inklusive gruppensionsförsäkring. Grupplivförsäkring inkluderar tjänstegrupplivförsäkring.
Källa: Finansinspektionen. Utredningens sammanställning och beräkning.

Premieinkomsterna från pensionsförsäkring är relativt jämnt fördelade mellan vinstutdelande och icke-vinstutdelande aktiebolag, vilka står för mellan 30 och 40 procent vardera av marknaden, medan ömsesidiga försäkringsbolag har en något mindre del. Pensionskassorna står för en liten del, ca fem procent, av pensionsförsäkringsmarknaden.

Av de totala livförsäkringspremierna står grupplivförsäkring och sjuk- och olycksfallsförsäkring för fem respektive tre procent. Dessa marknader präglas av hög marknadskoncentration – de fem största företagen i grupplivförsäkringsmarknaden stod år 2003 för 75 procent av premieinkomsterna i grupplivförsäkringsmarknaden och motsvarande siffra för sjuk- och olycksfallsförsäkringsmarknaden var 78 procent. Värt att notera är att de fem största företagen i sjuk- och olycksfallsförsäkringsmarknaden är icke-vinstutdelande aktiebolag och att sammanlagt över 90 procent av premieintäkterna i sjuk- och olycksfallsförsäkring går till denna grupp företag.

Pensionsförsäkringsmarknaden rymmer flera delmarknader och är inte en lika homogen marknad som de i skadeförsäkringssektorn eller grupplivförsäkrings- och sjuk- och olycksfallsförsäkringsmarknaden. Marknadskoncentrationen är därför betydligt lägre. Drygt 50 procent av pensionsförsäkringspremierna går till de fem största företagen på marknaden.

3.4.2 Särskilt om pensionsförsäkringsmarknaden

Som framgått kan pensionsförsäkringsmarknaden delas in i flera, överlappande, delmarknader. En pensionsförsäkring kan tecknas av den enskilde eller följa av anställning och avtalet kan vara utformat som en traditionell försäkring med garanterade belopp eller fondförsäkring.

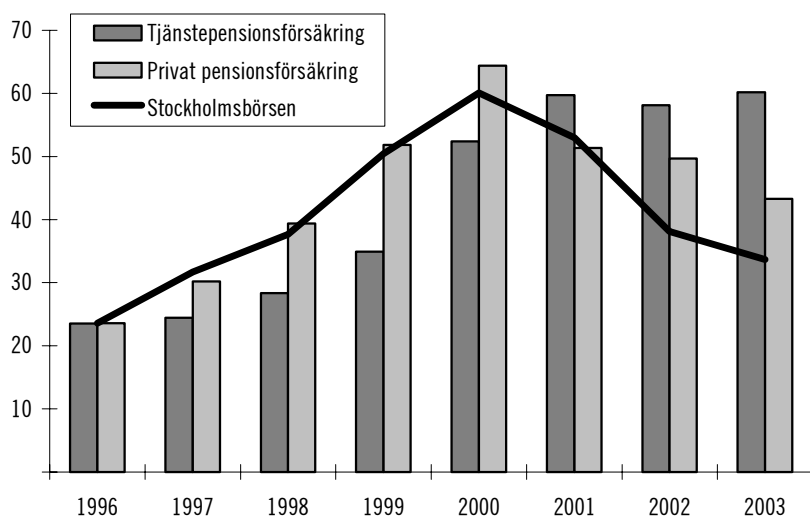
Den privata livförsäkringsmarknaden och tjänstepensionsförsäkringsmarknaden

Tjänstepension betalas som beskrivits ovan av arbetsgivaren och är obligatorisk för dem som omfattas av kollektivavtal i Sverige. Den vanligaste formen för att trygga tjänstepensionsutfästelser är tjänstepensionsförsäkring i livförsäkringsbolag och understödsföreningar. Nästan 80 procent av det totala tjänstepensionskapitalet tryggs i försäkringsföretag. Resterande andel av tjänstepensionskapitalet tryggs i stiftelser och bolagens egna balansräkningar med kreditgaranti.

Marknaden för tjänstepensionsförsäkring utgör en betydande del av livförsäkringssektorn. Tillgångarna som förvaltas för tjänstepension hos försäkringsbolagen och pensionskassorna svarar för nästan 50 procent av det totala livförsäkringskapitalet.

Diagram 1 visar livförsäkringsbolagens premieinkomster ifrån privat pensionsförsäkring och tjänstepensionsförsäkring mellan åren 1996 och 2003 samt Stockholmsbörsens utveckling. Under andra hälften av 1990-talet ökade premieinkomsterna snabbt i både tjänstepensionsförsäkring och privat pensionsförsäkring, mycket tack vare en kraftigt ökad nyteckning. Premieinkomsterna för privat pensionsförsäkring växte snabbast – sannolikt som en effekt av det ökade sparintresset till följd av den starka uppgången på Stockholmsbörsen under slutet av 1990-talet – och stod år 1999 för ca 60 procent av de totala premieinkomsterna från pensionsförsäkringsprodukter. Under 2000-talet har andelen premieinkomster från privat pensionsförsäkring fallit tillbaka i takt med att aktiepriserna har gått ned. Nivån på premieinbetalningarna till tjänstepensionsförsäkring har däremot hittills varit relativt stabil under detta decennium.

Diagram 1 Premieinkomst i privat pensionsförsäkring och tjänstepensionsförsäkring (mkr år 1996–2003)

Not: Reala värden uttryckta i 2004 års priser. *Stockholmsbörsen* visar genomsnittet av det samlade börsvärdet för samtliga noterade aktiebolag under respektive år (far).

Källa: Sveriges Försäkringsförbund och OMX Exchanges.

Tabell 7 ger en ögonblicksbild av premiefördelningen mellan associationsformerna i pensionsförsäkring år 2004. Premier som arbetsgivaren betalar för att trygga tjänstepensionen åt sina anställda står för 60 procent av pensionsförsäkringsinkomsterna i livförsäkringsföretagen. För vinstutdelande bolag är privat pensionsförsäkring den viktigaste inkomstkällan, men för de övriga associationsformerna dominerar tjänstepensionsförsäkring. Ömsesidiga försäkringsbolag och pensionskassor meddelar så gott som uteslutande tjänstepensionsförsäkring.

Tabell 7 Premieinkomst i pensionsförsäkringsverksamhet (mkr år 2004)

	Tjänstepensionsförsäkring	Privat pensionsförsäkring
Vinstutdelande aktiebolag	14 549 (21 %)	25 739 (63 %)
Icke-vinstutdelande aktiebolag	29 261 (42 %)	12 647 (31 %)
Ömsesidiga bolag	19 228 (28 %)	2 296 (6 %)
Pensionskassor	6 539 (9 %)	0 (0 %)
Totalt	69 577	40 682
Andel av pensionsförsäkring	63 %	37 %

Not: Inom parentes anges andelen premieintäkter av totala premieinkomster för varje verksamhetsgren.

Källa: Finansinspektionen. Utredningens sammanställning och beräkning.

Arbetsmarknadsparterna har valt olika juridiska former för olika kollektivavtalsområden. För privatanställda tjänstemän finns det ömsesidiga försäkringsbolaget Alecta pensionsförsäkring, för privatanställda arbetare de icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen AMF Pension och AFA (ägda av Svenskt Näringsliv och LO), för statligt anställda Kåpan pensioner försäkringsförening, för kommunalanställda det icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolaget KPA (numera ägt av Folksam ömsesidig livförsäkring, FKF Förenade Kommunföretag och Landstingsförbundet) och för de kooperativt anställda understödsföreningen KP.

Tjänstepensionsmarknaden utmärks av specialisering och en hög marknadskoncentration. De två största aktörerna, Alecta och AMF Pension, står tillsammans för mer än hälften av premieintäkterna, och de fem största bolagen tar in drygt 70 procent av alla tjänstepensionspremier. De bolag som dominerar tjänstepensionsmarknaden meddelar i stort sett uteslutande tjänstepensionsförsäkring. Marknadsstrukturen har sin förklaring i de stora kollektivavtalsbaserade pensionsplanernas historiska utveckling och nuvarande utformning. I pensionsplanerna har det föreskrivits vilka institut som har exklusivitetsavtal för tjänstepensionsförsäkring, t.ex. Alecta för privatanställda tjänstemän och AMF Pension för privatanställda arbetare. Sedan slutet av år 2002 har alla stora kollektivavtalsområden ett avtal som ger inflytande till den anställde över

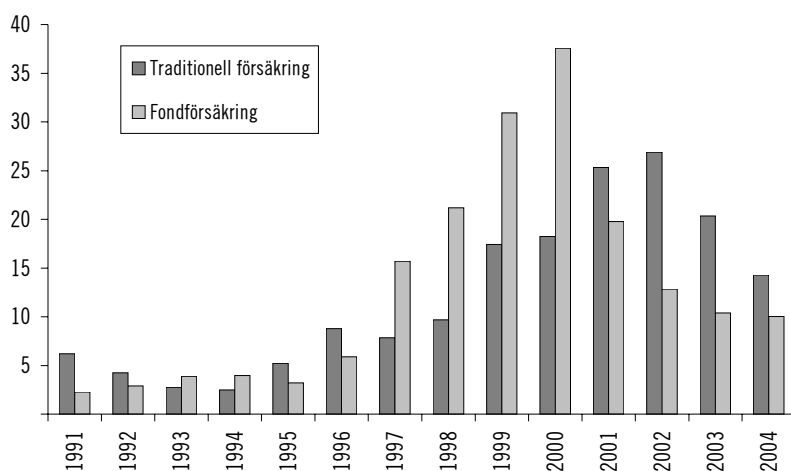
förvaltningen för åtminstone en del av tjänstepensionen. Den anställda kan på denna s.k. kryssmarknad välja mellan ett flertal bolag som förvaltare av sin tjänstepension. Benämningen *kryssmarknad* kommer ifrån konstruktionen där individer väljer försäkringsbolag och fonder genom att sätta kryss i angivna alternativ på förtryckta blanketter. Bolagen erbjuder ofta både traditionell livförsäkring och fondförsäkring. Syftet med denna ordning är att främja konkurrensen på tjänstepensionsmarknaden. För dem som inte gör ett aktivt val hamnar emellertid premien i det bolag som traditionellt har tryggt tjänstepensionen enligt det aktuella avtalet.

Den privata pensionsmarknaden är mer konkurrensutsatt vilket gör att marknaden också är mindre koncentrerad. De fem största aktörerna står för ca 50 procent av de privata premieintäkterna och inget enskilt bolag tar in mer än 20 procent av pensionspremierna.

Fondförsäkringsmarknaden och den traditionella livförsäkringsmarknaden

Pensionsmarknaden kan också betraktas utifrån en indelning i en fondförsäkringsmarknad och en marknad för traditionell pensionsförsäkring.

Diagram 2 Nyteckning i traditionell försäkring och fondförsäkring (mdkr år 1991–2004)

Not: Reala värden uttryckta i 2004 års priser.

Källa: Sveriges Försäkringsförbund.

Diagram 2 visar nyteckningen i traditionell försäkring och fondförsäkring mellan år 1991 och år 2004. Sedan pensionsförsäkringsmarknaden år 1990 öppnades för fondförsäkring har utvecklingen för denna avtalsform varit mycket kraftig. Från att ha utgjort ungefär en tredjedel av nytecknade pensionsförsäkringsavtal år 1991 stod fondförsäkring för nästan 70 procent av nyteckningen år 2000, samma år som Stockholmsbörsen stod som högst under denna period. Fallet i nyteckning i fondförsäkring under 2000-talets första år – samtidigt som aktiemarknaderna vände ned – var ännu snabbare än uppgången. Nyteckningen i traditionell försäkring fortsatte däremot att stiga fram till år 2002 för att därefter falla tillbaka.

Tabell 8 Premieinkomst i pensionsförsäkringsverksamhet (mkr år 2004)

	Traditionell livförsäkring	Fondförsäkring
Vinstutdelande aktiebolag	9 561 (12 %)	30 728 (95 %)
Icke-vinstutdelande aktiebolag	40 392 (52 %)	1 516 (5 %)
Ömsesidiga bolag	21 518 (28 %)	5 (0 %)
Pensionskassor	6 539 (8 %)	0 (0 %)
Totalt	78 009	32 250
Andel av pensionsförsäkring	71 %	29 %

Not: Inom parentes anges andelen premieinkomster av totala premieinkomster för varje avtalsform.

Källa: Finansinspektionen. Utredningens sammanställning och beräkning.

Ungefär en tredjedel av livförsäkringsföretagens pensionsförsäkringsinkomster kommer från fondförsäkringsavtal. Sedan försäkringsrörelserformen år 1999 är det som nämnts tidigare tillåtet även för icke-vinstutdelande aktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag att meddela fondförsäkring. Som tabell 8 visar står dock fortfarande vinstutdelande bolag för nästan all fondförsäkringsverksamhet. Mer än hälften av premieintäkterna ifrån traditionell pensionsförsäkring går till icke-vinstutdelande bolag. Pensionskassor är som påpekats tidigare enligt gällande rätt förhindrade att meddela fondförsäkring.

4 Överskott i livförsäkringsverksamhet

4.1 Inledning

Överskottet i försäkringsföretag består liksom i andra typer av företag bl.a. av ackumulerade vinster som verksamheten genererat. I försäkringsverksamhet utgörs överskottet närmare bestämt av de medel som finns i företaget utöver belopp som avsatts för att uppfylla företagets i avtal preciserade åtaganden gentemot försäkringstagarna, företagets förpliktelser mot andra fordringsägare samt aktiekapital eller garantikapital.

I vinstutdelande liv- och skadeförsäkringsaktiebolag har försäkringstagarna ingen rätt att få del av överskott som genererats i verksamheten. Ett vinstutdelande försäkringsbolags åtaganden gentemot försäkringstagaren framgår helt av villkoren i försäkringsavtalet. Bestämmelserna om hur överskottet disponeras i sådana försäkringsbolag, t.ex. reglerna om vinstutdelning till aktieägarna, överensstämmer nära med bestämmelserna för aktiebolag i allmänhet.

Försäkringstagarna i icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar har däremot anspråk på företagets överskott. För sådana ömsesidigt bedrivna försäkringsföretag gäller normalt att överskott som genererats och ackumulerats i företagen, och som inte behövs för att täcka framtida förluster, någon gång skall tillfalla försäkringstagarna i form av återbäring eller på annat sätt.

I ömsesidigt bedriven livförsäkringsverksamhet kan nämnda anspråk ofta utgöra en betydande del av den totala förväntade ersättningen. Överskottshanteringen är inte av samma vikt för försäkringstagaren i ett ömsesidigt bedrivet skadeförsäkringsföretag; ersättningsnivån är inte direkt kopplad till överskottets storlek och i normalfallet har skadeförsäkringstagaren – till skillnad mot livförsäkringstagaren – ingen förväntan om att få ersättning utöver den som följer av bestämmelser i försäkringsavtalet.

Utredningen har fått i uppdrag att särskilt uppmärksamma överskottshanteringen i ömsesidigt bedrivna försäkringsföretag som meddelar livförsäkring. Syftet med detta kapitel är att närmare beskriva hur internt genererat överskott uppstår och ackumuleras samt hur det samlade överskottet fördelas i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, ömsesidiga livförsäkringsbolag och understödsföreningar.

4.2 Uppkomsten av överskott

En person som tecknar en försäkring ingår ett civilrättsligt avtal med ett försäkringsföretag. Avtalet innehåller bestämmelser om försäkringsföretagets och försäkringstagarens skyldigheter och rättigheter. Försäkringstagarens rättigheter består framförallt av ersättningar vid den händelse som försäkringen gäller för. Premien är det pris som försäkringstagaren är skyldig att betala för rättigheterna.

Livförsäkringsavtal är i regel långvariga avtal. Tiden mellan den första premieinbetalningen och den första ersättningsutbetalningen kan vara flera decennier. Det har därför sedan lång tid varit ett krav ifrån lagstiftaren att antagandena vid premieberäkningen för livförsäkring skall vara betryggande, dvs. att premien sätts högre än vad tidigare erfarenheter och framtidsbedömningarna egentligen motiverar, för att bolaget med rimlig säkerhet skall kunna fullgöra sitt åtagande. Överskott uppstår om det verkliga utfallet blir gynnsammare för försäkringsföretaget än vad som antogs vid premieberäkningen. Kravet på betryggande antaganden innebär att överskott i rörelsen normalt kan förväntas uppkomma sett över en längre tidshorisont.

Inom tjänstepensionsverksamhet gäller numera att antagandena för premieberäkningen skall vara aktsamma. Detta innebär att premieberäkningen skall grundas på mer realistiska antaganden än vad som tidigare krävts och att ett lägre överskott kan förväntas uppkomma över tid inom tjänstepensionsverksamhet.

Försäkringstagarens rättigheter innebär motsvarande skyldigheter eller åtaganden för försäkringsföretaget. För att kunna fullgöra de försäkringsåtaganden som är uttryckta i avtalet gör försäkringsföretaget avsättningar på skuldsidan i balansräkningen som kallas försäkringstekniska avsättningar. De försäkringstekniska avsättningarna är en värdering av vad det kommer att kosta före-

taget att infria sina försäkringsåtaganden. Även denna värdering skall som huvudregel grundas på betryggande antaganden.

Livförsäkringsföretaget är dessutom skyldigt att inneha tillgångar till ett värde som minst motsvarar de försäkringstekniska avsättningarna. Dessa tillgångar kallas skuldtäckningstillgångar och omfattas av placeringsregler. Placeringsreglerna syftar till att säkerställa att tillgångar som motsvarar företagens avsättningar håller en tillräckligt god kvalitet. Försäkringstagarna har särskild förmånsrätt i skuldtäckningstillgångarna, vilket innebär att de har företräde framför andra fordringsägare vid en eventuell obeståndssituation.

Klassificeringen av försäkringsåtaganden har betydelse för hur överskott genereras och hanteras i livförsäkringsföretag. Avtalets innehåll definierar vad som är företagens åtaganden. Värderingen av dessa åtaganden resulterar i de försäkringstekniska avsättningarna, vilka skall motsvaras av tillgångar som måste uppfylla vissa krav beroende på åtagandenas natur. Vad som av utfallet inte åtgår för att täcka de försäkringstekniska avsättningarna kommer att motsvara överskott i rörelsen.

Försäkringsavtalets innehåll har betydelse för uppkomsten av överskott

Försäkringsavtalets innehåll är således grunden för hur överskott uppkommer. Den del i *traditionell livförsäkring* som garanterats genom försäkringsavtalet kallas garanterat försäkringsbelopp. När försäkringsföretaget beräknar hur stor premien skall vara för att ett visst garanterat belopp skall erhållas vid utbetalningen måste en mängd antaganden göras om bl.a. framtida avkastning, driftskostnader samt aktuariella antaganden om dödlighet, sjuklighet och andra riskmått som baseras på försäkringskollektivets karaktär. Det viktigaste antagandet är det om framtida avkastning. Avkastningsantagandet brukar kallas avtalets garanterade ränta. Kravet om betryggande antaganden innebär att den garanterade räntan sätts lägre än den avkastning som företaget förväntas uppnå. Kapitalförvaltningen är i normala fall den viktigaste resultatkällan i livförsäkringsföretagen och är därför den mest avgörande faktorn för uppkomsten av överskott. Ett traditionellt livförsäkringsavtal genererar följaktligen i normalfallet betydande överskott över tid.

Värdet av de åtaganden i ett livförsäkringsavtal som är villkorade på vissa tillgångars värdförändringar eller annat försäkringstekniskt resultat och som försäkringstagaren har rätt till enligt bestämmelser i avtalet kallas *villkorad återbäring*. Värdeutvecklingen av den villkorade återbäringen är genom avtalsvillkoren kopplad till olika mätbara utfall i försäkringsrörelsen. Återbäringen får emellertid inte villkoras på årets resultat. Företaget skall löpande göra försäkringstekniska avsättningar för dessa åtaganden vilket gör att den villkorade återbäringens värdeutveckling direkt kommer att motsvara vilka förändringar i avsättningarna som måste göras. I ett traditionellt livförsäkringsavtal som enbart innehåller bestämmelser om villkorad återbäring utöver ett garanterat belopp uppstår därför i normalfallet inget överskott som försäkringstagaren har anspråk på. Villkorad återbäring kan också uppkomma genom en ensidig utfästelse från företagets sida och är då snarast att se som ett tillägg till det ursprungliga avtalet.

När premierna för en *fondförsäkring* skall beräknas görs inget antagande om avkastningen på försäkringsföretagets tillgångar eftersom värdet på försäkringen är detsamma som andelsvärdet av de fonder försäkringstagaren valt. Överskott kan därför endast uppkomma om andra faktorer utfall blir mer gynnsamma, t.ex. om driftskostnader blir lägre eller dödligheten i kollektivet högre (om det är fråga om en livsfallsförsäkring) än vad som tidigare antagits. Överskottet investeras i så fall vanligtvis för försäkringstagarnas räkning direkt i nya fondandelar. Dessa förhållanden gör att överskott har en underordnad roll i fondförsäkringsavtal och fondförsäkringstagarna har inte heller någon förväntan om att få någon annan ersättning än värdet av fonderna.

I normalfallet saknar även *sjuk- och olycksfallsförsäkring* avkastningsantagande vid premieberäkningen. Avtalet stadgar vanligtvis vilken ersättning som skall utgå vid försäkringsfall och ersättningsnivån är inte direkt kopplad till hur mycket premier som ackumulerats och vilken avkastning dessa gett. Överskott kan då endast uppstå om aktuariella riskantaganden, t.ex. om sannolikheten för att sjukdom eller olycka skall inträffa, visar sig vara väl försiktiga. Ett sjuk- eller olycksfallsförsäkringsavtal ingås därför i normalfallet utan att försäkringstagaren förväntar sig att få ersättningar utöver de som följer av försäkringsavtalet.

Det är således i första hand för traditionella livförsäkringsavtal utan rätt till villkorad återbäring som överskottet har stor betydelse för försäkringens ersättningsnivå. En rätt till del av överskottet

föreligger dock alltid – i den mån premierna för försäkringen bidragit till att något överskott uppkommit – när avtalet är träffat i ett företag som inte får dela ut vinst och om inte annat framgår av försäkringsavtalet eller bolagsordningen.

När uppstår överskott?

Om samma antaganden används för att beräkna premien för ett nytt avtal som för att beräkna avsättningen uppstår varken vinst eller förlust i rörelsen i det ögonblick premien betalas in. Avsättningsantagandena justeras dock fortlöpande allteftersom förväntningarna uppdateras och förändras. Även förväntningar om ränta, driftskostnader, skatt eller dödlighet varierar under den tid som ett livförsäkringsavtal löper. Om tillgångarnas värde inte förändras på motsvarande sätt uppstår vinst eller förlust i rörelsen. I de fall tiden för försäkringsfall är känd minskar osäkerheten om vad det kommer att kosta livförsäkringsföretaget att infria sina åtaganden när tiden för utbetalning närmar sig, vilket medför att den inbyggda bufferten i premieberäkningen och den ursprungliga avsättningsberäkningen realiserar successivt i form av vinst i rörelsen.

Om premieantagandena och avsättningsantagandena skiljer sig åt redan från början leder premieinbetalningen genast till en vinst eller förlust i rörelsen. Om mer betryggande antaganden används vid premieberäkningen än vid avsättningsberäkningen leder premieinbetalningen genast till en vinst i rörelsen och vice versa.

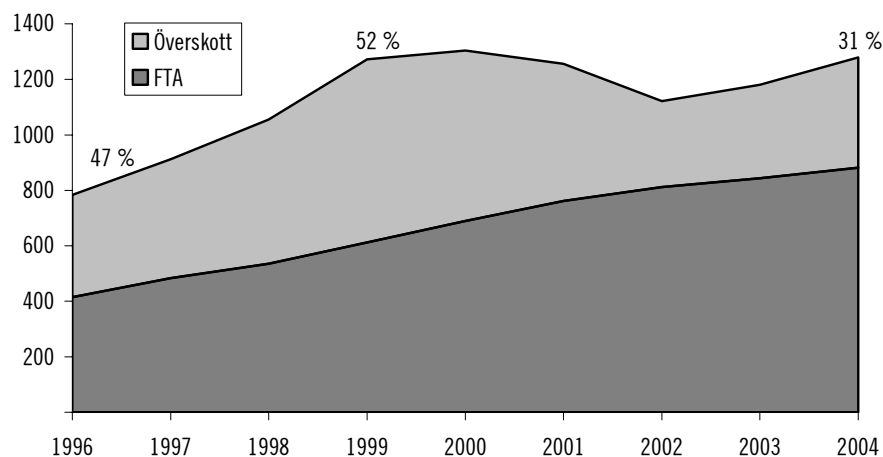
4.3 Överskott ackumuleras i konsolideringsfonden

Ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag skall inrätta en konsolideringsfond under eget kapital. Årsvinsten skall, till den del den inte genast används för återbäring till försäkringstagarna, avsättas till denna konsolideringsfond. Fondens primära syfte är att ligga till grund för förlusttäckning i bolaget. Konsolideringsfonden får också, om det följer av bestämmelserna i bolagsordningen, användas för återbäring till försäkringstagarna eller andra ändamål. De ackumulerade medlen i konsolideringsfonden tjänar således både som riskkapital i bolaget och som återbäringskapital till försäkringstagarna. Förhållandet att försäkringstagarna bidrar med riskkapital i rörelsen analyseras nedan i kapitel 5. Redan nu bör

dock framhållas att ovan beskrivna ordning medför att medlen i konsolideringsfonden inte nödvändigtvis kommer att tillfalla försäkringstagarna i form av försäkringsersättning. En slutlig tilldelning av överskottet, s.k. gottskrivning, sker vanligtvis först i samband med utbetalning vid försäkringsfall och medlen i konsolideringsfonden kan ha använts för förlusttäckning innan dess. Det kan i sammanhanget nämnas att en viss del av resultatet skall avsättas till andra fonder under eget kapital, t.ex. fonden för verkligt värde. I det följande avses med överskott även sådana fonder.

Diagram 1 visar hur överskott och försäkringstekniska avsättningar (FTA) i de ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolagen har utvecklats över tiden. Som framgår av diagrammet har överskottet i vissa perioder varit större än avsättningarna. Diagrammet visar att rätten till del i överskottet periodvis har varit lika viktig som den avtalsbestämda delen av försäkringstagarnas anspråk på försäkringsbolagen.

Diagram 1 Avsättningar och överskott i balansräkningen (mdkr)

Not: Procentsatserna anger överskottet i balansräkningen i förhållande till summan av överskott och försäkringstekniska avsättningar (FTA).

Källa: Sveriges Försäkringsförbund.

I ömsesidigt bedrivna företag som meddelar traditionell livförsäkring är således det överskott som försäkringstagarna har anspråk på men som också används för att täcka förluster en betydande del av försäkringens samlade förväntade ersättningar. Hur detta överskott hanteras och fördelas är därför av central betydelse för försäkringstagarna. Någon vinstutdelning till ägare av livförsäkringsaktiebolagen är inte aktuell eftersom bolagen verkar under ett vinstutdelningsförbud. I ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar finns inga andra intressenter än försäkringstagarna med anspråk på överskottet. Allt överskott i ömsesidigt bedrivna försäkringsföretag skall alltså återgå till försäkringstagarna. I nästa avsnitt beskrivs hur företagen hanterar fördelningen av överskott mellan försäkringstagare och vilka krav som lagen ställer.

4.4 Fördelning av överskott på försäkringstagare

4.4.1 Skälighetsprincipen och kontributionsprincipen

Sedan länge har hanteringen av överskott styrts av en lagfäst *skälighetsprincip*. För försäkringsbolagen upphörde denna princip att gälla vid utgången av år 1999, men principen har fortfarande verkan på avtal som ingåtts dessförinnan. För understödsföreningarnas verksamhet gäller fortfarande ett skälighetskrav.

Kostnaden för en försäkring skall vara skälig i förhållande till de tjänster som erbjuds försäkringstagaren. Eftersom kravet på betryggande antaganden vid premiesättningen innebär en prissättning som egentligen är för hög kräver skäligheten i förhållandet mellan försäkringsföretaget och dess försäkringstagare att försäkringstagarna kompenseras för överprissättningen genom att de som återbäring får del av det överskott som uppstår i verksamheten. En konsekvens av denna aspekt på skälighetsprincipen är vinstutdelningsförbudet för livförsäkringsbolag som fortfarande gäller som huvudregel.

Fördelningen av överskott mellan olika försäkringstagare skall vara rättvis i förhållande till försäkringstagarnas prestation, vilket den s.k. *kontributionsprincipen* skall se till. Kontributionsprincipen, som ursprungligen var en del av skälighetsprincipen, innebär att fördelningen skall grundas på de enskilda försäkringarnas bidrag till företagets samlade överskott. Principen gäller alltjämt som huvudregel om inget annat avtalats. Varje verksamhetsgren skall bedömas

för sig och fördelningen mellan olika grupper och generationer skall vara rättvis.

Kontributionsprincipen omfattar inte alla de aspekter som ansetts ingå i skälighetsprincipen utan gäller bara för fördelning av återbäring mellan försäkringstagarna. För att försäkringstagare skall få återbäring i den utsträckning som de har bidragit till försäkringsföretagets överskott krävs dock att hänsyn tas till kontributionsprincipen även i andra sammanhang. Detta gäller t.ex. när kostnader fördelas mellan försäkringstagare, när flyttvillkor formuleras eller när försäkringsvillkor och premier bestäms i samband med nyteckning.

Skälighetsprincipen kan sägas reglera företagets resultat – till den del resultatet kan påverkas av företaget – medan kontributionsprincipen ger normen för hur utfallet skall fördelas försäkringstagarna sinsemellan. För t.ex. företagets avgifter stadgar skälighetsprincipen att dessa skall vara skäliga i förhållande till försäkringsavtalens art, medan kontributionsprincipen stadgar att de faktiska driftskostnaderna, skäliga eller ej, skall fördelas mellan försäkringstagarna i proportion till att de bidragit till kostnadernas uppkomst.

Kontributionsprincipen kan dock inte drivas för långt. Försäkring innebär utjämning av risker försäkringstagare sinsemellan. Inom traditionell livförsäkring har vanligtvis inte bara liv- eller hälsorisker utjämnats, utan även kapitalavkastning och driftskostnader. Var gränsen mellan fördelning enligt kontributionsprincipen och skälig utjämning går är en bedömningsfråga för det enskilda företaget.

Någon närmare precisering av hur fördelningen skall ske finns således inte utan olika tillämpningar kan rymmas inom principen. Som nämnts tar det i praktiken lång tid innan det är möjligt att avgöra om en livförsäkring faktiskt har gett upphov till överskott. I många fall går det slutgiltiga beskedet inte att få förrän efter det att försäkringsavtalet har upphört. För att hantera denna problematik har livförsäkringsföretagen olika metoder för att fördela överskott på försäkringstagarna.

4.4.2 Metoder att fördela överskott

Samtliga försäkringsavtal träffade i ett ömsesidigt bedrivet livförsäkringsföretag ger som framgått rätt till återbäring om denna inte avtalats bort. Det gäller inte bara långvariga livförsäkringsavtal, där överskotten ofta är betydande, utan även annan livförsäkring. För grupplivförsäkring och sjuk- och olycksfallsförsäkring har emellertid försäkringstagarna oftast, som beskrivits ovan, inte en förväntan om återbäring. Det gör att metoderna för fördelningen av sådant överskott är mindre detaljerade än för överskott från långvariga livförsäkringsavtal. Det som är gemensamt för fördelningsmetoderna är att det inte finns ett i förväg konstruerat system som automatiskt preliminärt fördelar och slutligen gottskriver överskott till enskilda försäkringstagare. Överskottet fördelas och gottskrivs i stället vid varje tillfälle efter ett diskretionärt beslut av företagets styrelse.

Kollektiv premierabatt

När överskottet är större än vad som är motiverat som buffert (samt med hänsyn till företagets totala ekonomiska situation) i verksamhetsgrenar där den ekonomiska betydelsen av återbäring är begränsad, gör företagets styrelse normalt en ensidig utfästelse om gottskrivning av återbäring i form av kollektiv premierabatt. Genom beslutet gottskrivs en viss del av överskottet och fördelas bland de befintliga försäkringstagarna genom en premierabatt som är lika stor för samtliga. En relativt nybliven försäkringstagare kan alltså komma i åtnjutande av överskott trots att denne i mindre utsträckning än andra bidragit till överskottets uppkomst. Omvänt kan en försäkringstagare gå miste om det överskott som denne bidragit till om försäkringsavtalet upphört att gälla på grund av försäkringsfall, annullation eller avtalstidens utlöpande.

Pensionstilläggsmetoden

För förmånsbestämda tjänstepensioner som tryggas i livförsäkringsföretag fördelas överskott vanligtvis med den s.k. pensions-tilläggsmetoden. I ett förmånsbestämt tjänstepensionsavtal har arbetsgivaren (försäkringstagaren) åtagit sig att utge pension av en bestämd storlek – uttryckt som ett visst garanterat belopp eller

som en viss procent av slutlönen – till den anställde (den ersättningsberättigade). Arbetsgivaren köper en försäkring som skall täcka åtagandet och premien som arbetsgivaren betalar kan ändras under premiebetalningstiden. Det kan bero på löneutvecklingen för den anställda eller förändring av tiden för utbetalning. Principen är således att premien kan förändras för att hela tiden motsvara den överenskomna förmånen.

Utöver att premien bestäms av förmånstagarens förmåner görs också som nämnts tidigare en rad antaganden vid beräkning av premien, där det viktigaste är vilken avkastning som de inbetalda premierna förväntas ge. Fram till nyligen har dessa antaganden gjorts på ett betryggande sätt vilket i normalfallet har gett upphov till ett överskott. Enligt de nya bestämmelserna för tjänstepensionsförsäkring skall beräkningarna av avsättningarna göras på ett aktsamt sätt, vilket ger återverkningar på hur premien beräknas (se prop. 2004/05:165 s. 15).

De överskott som i normalfallet uppstod med det gamla sättet att beräkna premier har i första hand använts i företagen till att kompensera pågående utbetalningar av ålders- och efterlevandepensioner för prisutvecklingen. Vidare har också s.k. fribrev som är intjänade pensionsrätter under en aktiv anställning värdesäkrats. Pensionstilläggen är således en värdesäkring eller indexering av de förmånsbestämda tjänstepensionsförmånerna. I de stora kollektivavtalade förmånsbestämda planerna är emellertid inte värdesäkringen en del av försäkringsavtalet utan en förmån som har kunnat ges på grund av de överskott som har uppstått i försäkringsföretagen. Arbetsgivarna får också del av överskott i de förmånsbestämda bestånden via kollektiva premierabatter. Det har snarare varit regel än undantag i många bolag eller föreningar. Det har också hänt att överskott har betalats tillbaka till arbetsgivarna i form av klumpsummor.

Retrospektivreservmetoden

Retrospektivreserven – det värde som kommuniceras till försäkringstagarna

För traditionella livförsäkringar tecknade av privatpersoner och för avgiftsbestämda tjänstepensionsutfästelser som tryggas genom att försäkringsavtal träffats i ett försäkringsföretag fördelas över-

skottet i huvudsak med den s.k. *retrospektivreservmetoden*. Syftet med metoden är att fördela överskott mellan försäkringstagare utifrån deras respektive bidrag, utan att för den skull låta kortsiktiga variationer i överskottet fullt ut påverka försäkringsutbetalningar till försäkringstagare.

För varje enskild försäkring bildas en retrospektivreserv som något förenklat kan beskrivas som ett fiktivt konto där premieinbetalningar och avkastning (efter skatt) samt avgiftsuttag, riskkostnader och utbetalningar bokförs. Efter hand som försäkringstagaren betalar in premier ökar värdet på retrospektivreserven för att sedan minska i utbetalningsfasen.

Retrospektivreserven är det värde på försäkringen som vanligtvis kommuniceras löpande till försäkringstagaren. Den består av dels försäkringens *garanterade värde*, dvs. summan av inbetalda premier uppräknade med den i avtalet uttryckta garanterade räntan, dels en icke-garanterad del, det s.k. *preliminärt fördelade överskottet*. Denna icke-garanterade del kallades tidigare allokerad återbäring. I propositionen som låg till grund för försäkringsrörelseren reformen framhölls att benämningen inte borde användas eftersom begreppet *återbäring* ansågs ge den felaktiga bilden att det preliminärt fördelade överskottet är värden som försäkringstagaren under alla förhållanden kommer att få ta del av.

Det garanterade värdet är det värde som försäkringstagarna har rätt till enligt bestämmelser i avtalet. Den del av retrospektivreserven som överstiger det garanterade värdet är en värdering av den rätt försäkringstagaren har i överskottet såsom kund med anspråk på del av överskottet i ett ömsesidigt bedrivet bolag. I dag finns det försäkringar för vilka det preliminärt fördelade överskottet utgör 70–80 procent av försäkringskapitalet som kommuniceras till försäkringstagaren.

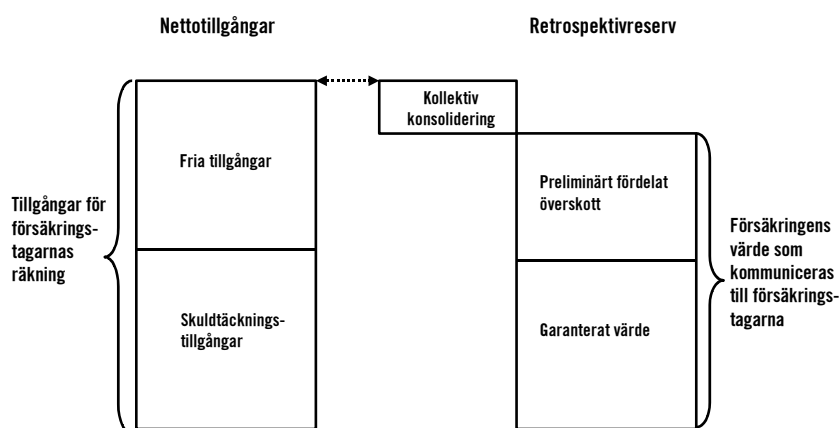
Kollektiv konsolidering

Storleken på retrospektivreserven behöver inte vara densamma som värdet på de tillgångar som försäkringsföretaget håller för försäkringstagarnas räkning. De skuldtäckningstillgångar som krävs för att täcka företagets åtaganden enligt avtal motsvarar som nämnts tidigare en uppskattning av vad det kommer att kosta företaget att fullgöra sina garanterade förpliktelser. Denna värdering kan variera över tid allt eftersom förväntningar om avkastning, driftskostnader,

skatt eller dödlighet förändras, vilket gör att värdet på skuldtäckningstillgångarna inte behöver motsvara det garanterade värde som kommuniceras till försäkringstagarna. Värdet på de fria tillgångar som försäkringsföretaget håller för försäkringstagarnas räkning, dvs. fördelningsbara tillgångar minus skuldtäckningstillgångar, behöver inte heller vara lika stort som det preliminärt fördelade överskottet. Det kan i sammanhanget nämnas att försäkringsföretaget även har andra fria tillgångar som motsvarar andra skuldposter, t.ex. aktiekapital/garantikapital och förlagslån och som inte är fördelningsbara.

Skillnaden mellan värdet på samtliga tillgångar som försäkringsföretaget har för försäkringstagarnas räkning (även kallat *nettotillgångar*) och försäkringarnas samlade kommunicerade värde (eller retrospektivreserven) utgör den s.k. *kollektiva konsolideringen*. Om den kollektiva konsolideringen är positiv så är det aktuella värdet på livförsäkringsföretagets nettotillgångar högre än det samlade försäkringsvärde som försäkringstagarna får besked om, och vice versa.

Figur 1 Kollektiv konsolidering – skillnaden mellan retrospektivreserven och livförsäkringsföretagets nettotillgångar

Not: Figuren illustrerar kollektiv konsolidering och retrospektivreserven. Figuren kan inte översättas till företagens balansräkning.

Återbäringsränta och kollektiv konsolideringsgrad

Medan det garanterade värdet är bestämt i försäkringsavtalet och därmed skrivs upp med den ränta som där stadgas förändras värdet på retrospektivreserven med en s.k. *återbäringsränta*. Denna återbäringsränta bygger på prognoser om bl.a. avkastningen på tillgångarna och har historiskt satts så att försäkringsföretaget över tid uppnår ett visst uttalat mål för den *kollektiva konsolideringsgraden*, vilken är marknadsvärdet på företagets nettotillgångar som procentuell andel av det värde som har kommunicerats till försäkringstagarna. När nettotillgångarna är värda mer än vad som kommunicerats till försäkringstagarna (positiv kollektiv konsolidering) är den kollektiva konsolideringsgraden över 100 procent, annars (dvs. vid negativ kollektiv konsolidering) är den lägre än 100 procent. Som tabell 1 visar ligger målet för den kollektiva konsolideringsgraden i dag mellan 105 och 110 för de flesta ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolagen. I de flesta fall tillåter bolagen att den kollektiva konsolideringsgraden rör sig kring målvärdet och på senare tid har detta formulerats som att den kollektiva konsolideringen skall ligga inom ett visst intervall. Bolagen har i praktiken strävat efter att ligga runt målkonsolideringsnivån på 2–3 års sikt.

Tabell 1 Mål och målintervall för kollektiv konsolideringsgrad

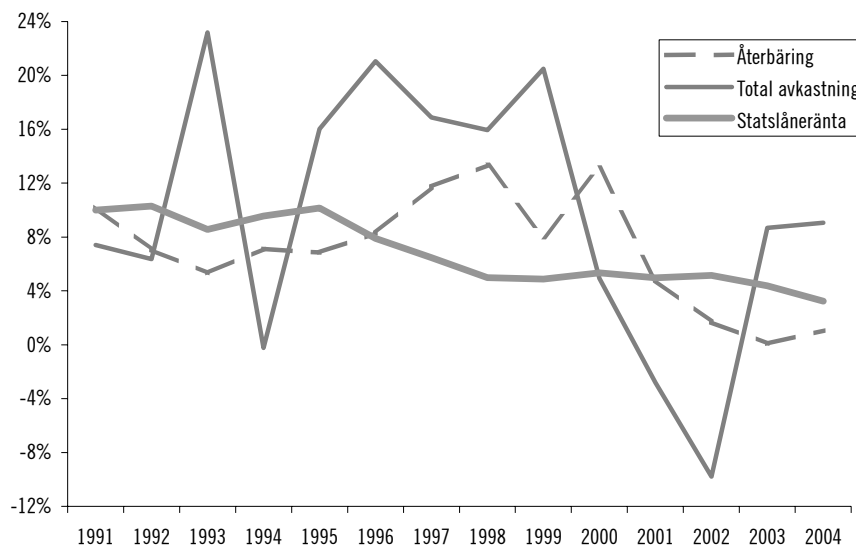
Livförsäkringsbolag	Mål	Intervall
AMF Pension	110	100–120
KPA Pensionsförsäkring	100	97–103
Förenade Liv Livförsäkring	105	98–110
Folksam Liv Livförsäkring	108	100–120
Länsförsäkringar Liv	-	100–120
SEB Trygg Liv Nya	-	100–115
SEB Trygg Liv Gamla	-	100–115
Skandia Liv	105	95–115

Källa: Försäkringstekniska riktlinjer för de enskilda livförsäkringsbolagen.

Genom att förändra återbäringsräntan i förhållande till avkastningen på nettotillgångarna kan livförsäkringsföretaget höja och sänka den kollektiva konsolideringsgraden. En lägre återbäringsränta givet totalavkastningen leder till högre kollektiv konsolideringsgrad, och omvänt. Försäkringsföretagen har valt att endast

ändra återbäringsräntan gradvis till förändringar i tillgångsvärdena för att på så sätt försöka överbrygga tillfälliga värdesänkningar av tillgångarna. Diagram 1 visar återbäringsräntan och den totala avkastningen på livförsäkringsföretagens tillgångar i genomsnitt från år 1991 till år 2004. Som jämförelse visas i diagrammet även den genomsnittliga statslåneräntan som avspeglar den riskfria långa marknadsräntan. Av diagrammet framgår att återbäringsräntorna under perioden har haft ett jämnare mönster än totalavkastningen.

Diagram 2 Återbäringsränta och total avkastning

Källa: Sveriges Försäkringsförbund och Riksgäldskontoret.

Genom återbäringsräntan fördelas löpande kapitalavkastningen utjämnat till försäkringstagarnas individuella retrospektivreserver. Återbäringsräntan beskriver således hur det totala försäkringsvärdet som kommuniceras till försäkringstagaren förändras. Så länge återbäringsräntan är positiv ökar retrospektivreserven. Om återbäringsräntan är högre än den garanterade ränta som finns uttryckt i försäkringsavtalet så fördelas medel preliminärt till försäkringstagarna. Om återbäringsräntan är lägre än den garanterade räntan minskar andelen preliminärt fördelat överskott i förhållande till det garanterade värdet i den individuella retrospektivreserven.

Överskott och underskott kan också fördelas genom en ögonblicklig åtgärd, genom att livförsäkringsföretaget gör en s.k. *momentan reallokering* eller *allokering*. Vid en momentan reallokering skrivs värdet på det preliminärt fördelade överskottet (och därmed retrospektivreserven) ned, vilket genast ökar den kollektiva konsolideringsgraden. Vid en momentan allokering gäller det omvända.

Utbetalningsfasen

Det återbäringsystem som till övervägande del tillämpas av svenska icke-vinstutdelande livförsäkringsföretag innebär att försäkringstagarna får del av överskottet först i samband med att varje enskild utbetalning av försäkringsersättningar aktualiseras. En definitiv tilldelning av de preliminärt fördelade värdena sker alltså vanligtvis först i samband med varje enskild utbetalning från försäkringen.

Ersättningar från ett försäkringsavtal kan vara antingen engångsutbetalningar eller periodiska utbetalningar under en viss angiven tid. Vid periodiska utbetalningar läggs en överskottsandel till pensionsutbetalningarna som ett tilläggsbelopp till den utbetalning som har garanterats vid varje utbetalningstidpunkt. För den första utbetalningen utnyttjas det preliminärt fördelade överskottet för att fastställa tilläggsbeloppet. Det innebär att om den kollektiva konsolideringen är negativ (konsolideringsgraden mindre än 100 procent) när utbetalningar sker, beräknas den första utbetalningen utifrån ett högre värde än vad företaget har tillgångar till och tvärtom om konsolideringen är positiv. Detta kan vara ett sätt att utjämna tillfälliga svängningar i tillgångsvärdena. Om en börsnedgång som medför att den kollektiva konsolideringen blir negativ förväntas vara tillfällig, kan företaget betala ut ett högre tilläggsbelopp än som motsvarar försäkringens andel av det faktiska värdet på företagens tillgångar. En konsolideringsgrad som är högre än 100 procent i genomsnitt innebär att företaget bygger upp eller bibehåller en kapitalbuffert över tid. Som diagram 2 visar låg den kollektiva konsolideringsgraden i livförsäkringsbolagen i genomsnitt långt över 100 under hela 1990-talet.

Diagram 3 Genomsnittlig kollektiv konsolideringsgrad

Källa: Sveriges Försäkringsförbund.

Förutom att det första tilläggsbeloppet bestäms utifrån det preliminärt fördelade överskottet sker även fortsättningsvis en fördelning. Försäkringar under utbetalning som står kvar i riskgemenskapen skall nämligen också tillföras eventuella överskott som uppstår i rörelsen efter det att utbetalningen påbörjats.

Även under utbetalningstiden förräntas retrospektivreserven med återbäringsräntan medan avgifter och utbetalningar minskar dess värde. Eftersom återbäringsräntan inte med säkerhet kan förutsägas under hela utbetalningstiden omräknas tilläggsbelopp efter den kvarvarande retrospektivreserven en gång per år. Då kan tilläggsbeloppet bli högre eller lägre än tidigare. Enligt tidigare branschpraxis (den s.k. Allan-regeln) sänktes inte tilläggsbeloppen under pågående utbetalning. Denna praxis har i spåren av successivt lägre marknadsräntor samt fallande tillgångsvärden övergivits av bolagen under år 2003 och framåt.

4.4.3 Fördelning av överskottet är en avvägningsfråga

Förhållandet att det är först när verksamhetsgrenen är avvecklad och alla avtal är avslutade som det med säkerhet går att konstatera om det blev ett överskott eller inte, gör att kontributionsprincipen kan vara svår att tillämpa fullt ut. Ofrånkomligen kommer fördelningar av överskott med retrospektivreservmetoden, pensions-tilläggsmetoden eller annan metod därför att innebära avvägningar. Det innebär i princip att enskilda försäkringstagare kan komma att få för mycket eller för lite ersättning beroende på när deras försäkringsperiod eller sparandefas har inträffat.

Det kan synas otillfredsställande att fördelningen mellan försäkringstagarna kan innebära orättvisor för den enskilda försäkringstagaren. Utjämnings av risker, över- och underskott mellan försäkringstagarna är emellertid det utmärkande draget för den traditionella livförsäkringen, vilket innebär att kollektivet delar risker med varandra. Alla försäkringstagare får del i samma portfölj trots att olika försäkringstagare kan ha olika riskbenägenhet beroende på var i livsrytmen de befinner sig. De som är i eller nära utbetalningsfasen kan vilja placera pensionskapitalet säkert, medan de som är i början av sitt pensionssparande kan vilja ta mera risk för att få en högre förväntad avkastning. Försäkringsföretaget, som vanligtvis bara håller en portfölj, väger de olika intressena mot varandra och finner en kompromiss som fördelar riskerna försäkringstagarna emellan. Genom att fördelningsmetoderna tillåter utjämnings av försäkringsvärdena kan den totala portföljen innehålla aktier, med en högre förväntad avkastning på lång sikt som följd, till gagn för försäkringstagare med längre tid till försäkringsfall samtidigt som försäkringstagare närmare försäkringsfall skyddas mot kortsiktiga variationer i tillgångarnas värde. Den kollektiva konsolideringen tillsammans med de preliminärt fördelade överskotten är företagens interna beräkningsunderlag som möjliggör att en riskutjämnings sker genom att företagen kan fördela medel mellan olika generationer försäkringstagare i samband med utbetalningar.

Fördelningsmetoden är emellertid inte problemfri utan kan i vissa situationer komma i konflikt med kontributionsprincipen. Om den kollektiva konsolideringsgraden under en period av nedgång på tillgångsmarknaderna tillåts ligga långt under 100 procent under en längre tid, kan försäkringstagare i utbetalningsfasen komma att få en större återbäring – på bekostnad av försäkringstagare som är i inbetalningsfasen – än vad som kan tyckas förenligt

med kontributionsprincipen. I tider med stigande tillgångsvärden kan det finnas en motsatt tendens om försäkringsföretaget är försiktigt med att preliminärt fördela överskott, då detta kan visa sig leda till att försäkringstagare i utbetalningsfasen får för liten del av överskottet i förhållande till deras bidrag. Försäkringstagaren måste här förlita sig på att försäkringsföretaget lyckas hantera fördelningen mellan generationer och försäkringstagargrupper på ett rättvist och ekonomiskt försvarbart sätt. Bolagen har riktlinjer för den kollektiva konsolideringen som försäkringstagarna skall få del av. Dessa är i en del fall utformade som handlingsregler för bolagen, vilket innebär att den nu beskrivna konflikten torde kunna lindras. Vidare har Finansinspektionen utfärdat allmänna råd om den kollektiva konsolideringen (FFFS 2004:24).

Ett sätt att undvika osäkra prognoser och komplicerade fördelningsöverväganden är att knyta återbäringsräntan till företagets faktiska resultat så att den kollektiva konsolideringsgraden alltid är 100 procent. Åtminstone ett ömsesidigt bedrivet bolag i Sverige har i princip infört en sådan modell genom att man fördelar eventuellt över- eller underskott kvartalsvis till kunderna. Därigenom ligger värdet på livförsäkringsföretagets tillgångar vid själva utbetalningstillfället till grund för tilldelningen av överskott. Det innebär att det förmedlade försäkringsvärdet kommer att variera mer för den enskilde försäkringstagaren. En sådan ordning medför att ingen utjämning sker mellan försäkringstagare över tid, eftersom tilldelningen beror på portföljens aktuella värde och inte på vad den kan förväntas vara värd framöver. Tillfälliga stora nedgångar i tillgångsvärdena kan därför slå hårt mot den enskilde försäkringstagaren. Detta kan tyckas gå emot själva försäkringsidén eftersom riskdelningen bygger på att en stor mängd försäkringstagare med olika risker sluter sig samman, men har fördelen att tydligheten för den enskilde försäkringstagaren ökar.

Fördelning av överskott i ömsesidigt bedriven livförsäkringsverksamhet förstås bäst genom att betrakta tekniken som ett sätt att utjämna både försäkringsrisk och finansiell risk mellan försäkringstagarna. Den traditionella livförsäkringsprodukten kan därmed sägas innehålla ett stort moment av försäkring. Genom de instrument och produkter som numera finns att tillgå på de utvecklade finansiella marknaderna kan liknande resultat vad gäller den finansiella riskutjämningen åstadkommas. T.ex. kan generationsfonder användas för att utjämna den finansiella risken över tiden.

Som tidigare framhållits innehåller lagen inte någon närmare precisering av hur kontributionsprincipen skall tolkas utan olika tillämpningar kan rymmas inom principen. Ett försäkringsbolag måste dock i sina försäkringstekniska riktlinjer visa för Finansinspektionen vilka principer som gäller för fördelning av överskott. Finansinspektionen skall ingripa om policyn inte kan bedömas vara förenlig med kontributionsprincipen eller om bolaget inte följer sin policy.

Även om principerna för fördelning av överskott skall finnas i de försäkringstekniska riktlinjerna är det lämnat ett stort diskretionärt utrymme till styrelserna i de icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen och de ömsesidiga livförsäkringsbolagen att fördela överskott mellan livförsäkringstagare. Det förhållandet gäller också för understödsföreningar. I avvägningar rörande överskottsfördelning finns det alltid ett utrymme för godtycke där olika försäkringstagare på kort sikt kan bli förfördelade. Eftersom de medel som skall fördelas dessutom tjänar som riskkapital i rörelsen finns det också ett intresse av stabilitet i företagen, vilket kan konkurrera med försäkringstagarnas intresse av god avkastning på sina inbetalda premier.

I alla händelser är det klart att överskottets fördelning handlar om avvägningar som görs av dem som har inflytande i företagen. I nästa kapitel kommer bl.a. denna problematik att behandlas närmare.

5 Huvudproblemen med nuvarande ordning i livförsäkringsbolag

5.1 Försäkringstagarnas dubbla roller i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag

I kapitel 4 har beskrivits hur överskottet i ett ömsesidigt bedrivet livförsäkringsbolag uppstår och ackumuleras samt fördelas mellan försäkringstagarna. Där framgår att överskottet uppsamlas i konsolideringsfonden, som ofta utgör huvuddelen av bolagets egna kapital. Konsolideringsfonden skall användas för förlusttäckning, men kan också om bolagsordningen så stadgar användas för återbäring till försäkringstagarna. Ordningen innebär att konsolideringsfonden täcker samtliga förluster som uppkommer i rörelsen. Aktieägarnas, garanternas eller andra intressenters kapital sätts oftast ned först när konsolideringsfonden är helt uttömd och dessa intressenters anspråk är inte beroende av bolagets resultat. Försäkringstagarna bär således den yttersta risken i bolaget. I gengäld är det inte någon utanför försäkringstagarkollektivet som har rätt till vinsterna i bolaget.

Detta förhållande medför att försäkringstagare som har bidragit till att överskott uppkommit har två olika roller – dels rollen som *fordringsägare* med anspråk på i avtalet bestämda försäkringsersättningar, dels rollen som *bidragsgivare av riskkapital* med anspråk på bolagets egna kapital. Det innebär att försäkringstagaren i ett ömsesidigt bedrivet livförsäkringsbolag har en relation till bolaget inte bara som kund utan även som finansiär av verksamheten. Skälen till försäkringstagarnas dubbla roller skiljer sig åt mellan ömsesidiga försäkringsbolag och icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag.

I *ömsesidiga försäkringsbolag* kan de dubbla rollerna sägas vara naturliga eftersom försäkringstagarna, och i vissa fall de försäkrade, är delägare i bolaget. Det finns inga andra ägare i bolaget. Försäkringstagarna är därför de som genom inbetalda premier finansierar verksamheten. Visserligen kan bolaget ha garantikapital, som till-

skjutits av garantier vid bolagets bildande, men detta kapital skall betalas tillbaka när det inte längre behövs. Det innebär att försäkringstagarna på längre sikt ensamma står för riskkapitalet i det ömsesidiga försäkringsbolaget. Försäkringstagarna har därmed – precis som aktieägare i allmänna bolag – ett residualkrav på bolaget, dvs. de har en rätt till bolagets tillgångar efter avdrag för alla skulder. Den residuella rätten till bolagets resultat uppkommer av att det inte finns några andra grupper som har anspråk på eget kapital i det ömsesidiga försäkringsbolaget. Försäkringstagarnas dubbla roller som fordringsägare och bidragsgivare av riskkapital i ömsesidiga försäkringsbolag kan således sägas vara givet av själva associationsformen.

I *icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag* är bakgrunden till försäkringstagarnas dubbla roller mer komplicerad. Livförsäkring har ansetts ha så stor ekonomisk betydelse för enskilda att försäkringsverksamhet traditionellt varit detaljreglerad för att skydda konsumenterna. Under vissa perioder har det också betraktats som olämpligt att aktieägare driver en rörelse med en sådan social betydelse med vinstintresse. Aktieägares intresse att tillskjuta kapital har därför varit begränsat. Lagstiftaren har i stället genom prisreglering verkat för att ett internt genererat överskott normalt skall förväntas uppkomma i försäkringsrörelse med långvariga avtalstider för att säkerställa att försäkringsåtagandet skall kunna infrias. Samtidigt har lagstiftaren tagit ansvar för att det uppkomna överskottet skall återgå till försäkringstagarna i den mån det inte har behövts för att täcka underskott i rörelsen. Det vinstutdelningsförbud i livförsäkringsaktiebolag som alljämt gäller som huvudregel kan ses mot bakgrund av lagstiftarens önskan att säkerställa att allt överskott som inte används för att täcka förluster återgår till försäkringstagarna. Ordningen har medfört att aktieägarnas kapital står för en mycket liten andel av eget kapital i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. I stället är det försäkringstagarna som, genom sina premier och det överskott som dessa genererar i bolaget, bidrar med huvuddelen av riskkapitalet. Viktigare i detta sammanhang är att försäkringstagarnas riskkapital är det första att täcka förluster som uppstår i rörelsen. Oavsett hur stort aktiekapitalet är i förhållande till övrigt eget kapital är det försäkringstagarna som har den residuella rätten till bolagets resultat och som i första hand bär risken för detta. Försäkringstagarna i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag har därför

anspråk på eget kapital i livförsäkringsbolaget, trots att de i associationsrättslig mening inte är delägare i bolaget.

Försäkringstagarna i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag har på grund av deras dubbla roller som både fordringsägare och bidragsgivare av riskkapital en utsatt position i bolagen. Ett av huvudproblemen med nuvarande ordning är att staten – efter avregleringen av delar av försäkringsbranschen – har begränsade möjligheter att skydda försäkringstagarna i deras roll som finansiär av verksamheten. Vidare finns uppenbara bolagsstyrningsproblem i ett system som innebär att försäkringstagarna svarar för huvuddelen av riskkapitalet utan att ha någon reell möjlighet till inflytande eller kontroll. Slutligen har dessa bolag begränsad tillgång till externt riskkapital, vilket särskilt i en plötslig krissituation kan drabba försäkringstagarna.

Dessa problem i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag riskerar att på olika sätt hota försäkringstagarnas intressen och visar på behovet av en fullföljd reformering av livförsäkringsmarknaden. Bristerna förstärks av det förhållande som beskrivits i kapitel 4 att försäkringstagarnas anspråk på eget kapital ofta utgör en betydande del av de samlade förväntade livförsäkringsersättningarna.

Liknande problem kan även förekomma i de ömsesidigt bedrivna understödsföreningarna. Eftersom bristerna har framträtt tydligast för livförsäkringsbolagen kommer framställningen nedan inriktas på dessa bolag.

Nuvarande ordning är i hög grad präglad av historien. Närmast följer en översiktlig redogörelse för lagstiftningens utveckling på livförsäkringsområdet.

5.2 Från detaljreglering till avreglering

5.2.1 Detaljregleringen skyddade överskottet

Under större delen av 1900-talet var lagstiftningens syfte på försäkringsområdet att skapa en ekonomiskt stabil försäkringssektor genom att så långt som möjligt förhindra att konkurser inträffade i försäkringsbolag. Av betydelse för ett försäkringsbolags trygga och sunda utveckling ansågs vara bl.a. reglerna för hur försäkringspremier bestämdes och avsättningar gjordes. För att livförsäkringsbolagen med stor sannolikhet skall kunna fullgöra sina långvariga utfästelser har lagstiftaren därför sedan länge krävt att premierna

och avsättningarna för åtaganden gentemot försäkringstagarna beräknas med betryggande antaganden. Som beskrivits i kapitel 4 medför krav om betryggande antaganden i premiesättningen att rörelsen över tiden förväntas generera ett överskott som kunderna, genom premiereglerna, har bidragit till.

Det faktum att en stor del av överskottet kan hänföras till kravet på försiktighet i premiesättningen har lett till krav på att kunderna får del i detta. När det år 1914 infördes bestämmelser om premieåterbäring, dvs. en metod för att återge överskottet till försäkringstagarna, angavs det i förarbetena att tillskapandet av en rationell återbäring i själva verket var ett av livförsäkringens allra viktigaste problem och att vid sidan av kravet på livförsäkringsföretagets soliditet också stod kravet på livförsäkringens billighet (skälighet). Med en rationellt ordnad premieåterbäring kunde man enligt förarbetena tillfredsställa kravet på att försäkringspremierna skulle vara skäligen utan att ge avkall på soliditetskravet.

År 1948 lagfästes skälighetsprincipen för försäkringsbolagen som innan dess endast varit en tillämpad praxis. I förarbetena slogs fast att skälighetsprincipen måste vara vägledande för utformningen av återbäringsreglerna och att överskott i livförsäkringsrörelse enligt denna princip måste återgå till försäkringstagarna. I den mån återbäring inte utbetalas redan i samband med att överskottet uppkommer, skulle de hos bolaget inestående återbäringsmedlen tjäna konsolideringsändamål (se prop. 1948:50 s. 253).

Det överskott som uppstod på livförsäkringsrörelsen skulle alltså försäkringstagarna få del av samtidigt som det utgjorde riskkapital i bolaget. Synen på livförsäkringsrörelse i mitten på 1900-talet var att den har en sådan ekonomisk och social betydelse för samhället och dess utveckling att det ansågs tvivelaktigt i vilken utsträckning livförsäkringsrörelse skulle drivas med ett privat vinstintresse. Skälighetsprincipen omöjliggjorde emellertid inte att vinstutdelning kunde ske till aktieägarna eller att garanter kunde få avkastning på det satsade kapitalet. Utgångspunkten var dock att utdelningsrätten skulle vara begränsad. Försäkringsaktiebolag införde även i bolagsordningen regler som begränsade möjligheten till vinstutdelning.

Vid införandet år 1982 av den nu gällande försäkringsrörelselagen uppställdes ett *förbud* mot vinstutdelning i livförsäkringsaktiebolag. Vid den tiden fanns dock endast två livförsäkringsaktiebolag, varav det ena var ett återförsäkringsbolag och det andra hade inte delat ut någon vinst till aktieägare sedan år 1969 (se

Kleverman i Nordisk Försäkringstidskrift 2002 s. 356 f.). I och med att vinstutdelningsförbudet infördes ansågs allt överskott som uppstod i försäkringsbolagets verksamhet höra till försäkringsstagarna och skulle därför komma dem till godo som återbäring, i den mån inte soliditetskraven medförde att en viss del av överskottet måste behållas som konsolideringskapital. Vinsten skulle avsättas till en fond som endast fick användas för återbäring och förlusttäckning. I praktiken var införandet av vinstutdelningsförbudet en kodifiering av redan tillämpad praxis att inte utnyttja den begränsade utdelningsrätten.

Den detaljerade regleringen gjorde att staten hade stort inflytande över bolagen och kunde bevaka överskottens användning. Förutom nämnda reglering spelade också tillsynsmyndigheten en viktig roll. Tillsynsmyndigheten förhandsgodkände t.ex. de beräkningar som låg till grund för premier och avsättningar (grunderna). I praktiken bestämde därmed tillsynsmyndigheten i samråd med branschen produktutbudet och prissättningen samt såg till att bolagen var solida. Övervakningen av skälighetsprincipen skulle se till att försäkringstagarna fick återbäring som var skälig i förhållande till premieinbetalningarna. Staten kunde således både genom en omfattande reglering och därutöver tillsyn på nära håll kontrollera och sanktionera livförsäkringsbolagens förehavanden.

Genom anpassningen under 1990-talet till det europeiska regelverket och genomförandet av 1999 års försäkringsrörelsereform slopades emellertid viktiga delar av nämnda detaljreglering.

5.2.2 Mot en avreglerad försäkringsmarknad

De näringsrättsliga regler som gällde för försäkringsbolagen under 1900-talet ansågs hämma nyetableringar och produktutvecklingen på området och därigenom motverka konsumenternas behov av pris- och produktkonkurrens. Under 1980- och 1990-talet genomfördes därför en rad åtgärder som bidrog till att avreglera försäkringsmarknaden. Behovsprincipen, vilken innebar att koncession endast gavs om det ansågs finnas behov av ett nytt försäkringsföretag på marknaden, utmönstrades år 1985 och etableringsfrihet för utländska försäkringsinstitut infördes år 1994. En större försäkringsrörelsereform genomfördes år 1999 som syftade till bl.a. förbättrade förutsättningar för fri konkurrens samt ökad produktfrihet på livförsäkringsmarknaden (prop. 1998/99:87).

Skälighetsprincipen ansågs ha uppställt begränsningar för bolagens möjligheter att konkurrera med andra bolag genom differentierad produktutformning och premiesättning. Eftersom det ansågs att försäkringstagarnas intresse bättre kunde tillgodoses på annat sätt avskaffades skälighetsprincipen. Fördelaktiga villkor för försäkringstagarna skulle i stället åstadkommas genom regler som ger utrymme för en sund konkurrens mellan försäkringsbolagen och som säkerställer en bättre genomlysning av försäkringens kostnader och förmåner. Skälighetsprincipen har dock fortfarande verkan på avtal som ingåtts före reformen.

I samband med reformen avskaffades också grunderna helt. Vissa delar som tidigare reglerats där skall i stället finnas i avtalsvillkoren. De beräknings-, styrnings- eller kontrollunderlag som är av mer försäkringsteknisk karaktär skall anges i försäkringstekniska riktlinjer som fastställs av styrelsen.

En av de viktigaste förändringarna i försäkringsrörelseren var att möjligheten för vinstutdelning öppnades för livförsäkringsaktiebolag. Motivet till att tillåta vinstutdelning var framförallt att öka förutsättningarna för ett aktivt ägande i livförsäkringsaktiebolagen. Genom att tillåta att aktieägarna får avkastning på sitt kapital ansågs incitamenten till en effektiv produktion förstärkas samt tillförseln av externt riskkapital underlättas. Reformen syftade även till en klarare uppdelning mellan försäkringstagarnas medel och försäkringsbolagets riskkapital. För att införa en ordning där riskkapitalet inte utgörs av försäkringstagarnas medel ansåg lagstiftaren att det i praktiken var nödvändigt att upphäva vinstutdelningsförbudet. Samtidigt bestämdes att livförsäkringsrörelse utan rätt till vinstutdelning kunde bedrivas även i framtiden. För att ett livförsäkringsbolag skall kunna dela ut vinst krävs att detta framgår av bolagsordningen. Reformen innebar således att livförsäkringsbranschen avreglerades och förutsättningarna för fri konkurrens och produktutformning förbättrades samtidigt som vinstutdelningsförbudet i livförsäkringsaktiebolag behölls som huvudregel.

Intentionerna bakom reformen har inte fått fullt genomslag eftersom incitamenten till ombildning till vinstutdelande verksamhet varit begränsade. I stället har reformen, som redovisas nedan, fått som konsekvens att försäkringstagarnas ställning i ickevinstutdelande bolag om något har försvagats.

5.3 Begränsade möjligheter att skydda försäkringstagarnas anspråk i eget kapital

Genom den avreglering som pågått under ett tjugotal år har frihetsgraderna för försäkringsbolagen ökat. Finansinspektionen styr inte längre över premiesättningen och återbäringen till försäkringstagarna. Grundläggande för den nya regleringen är att konkurrens mellan bolagen skall skapa en effektiv marknad med ett rikt produktutbud. I stället för detaljreglering av priser och produkter genom förhandsgodkännande av grunder och branschöverenskommelser ställs krav på information.

Avregleringen har inneburit att inflytandet över bolagen stärkts för ägarna och ledningen i takt med att statens detaljkontroll har minskat. Det har sammantaget inneburit att de beslut som i slutändan avgör försäkringstagarnas ersättning har gått ifrån att vara en delvis statlig angelägenhet till att i stort sett skötas av bolagen själva. Denna förändring är inte invändningsfri eftersom det kan hävdas att den roll som staten har spelat genom detaljregleringen inte har ersatts.

Skyddet för försäkringstagarnas preciserade fordringar enligt bestämmelser i avtal är alltså starkt. Livförsäkringsbolaget är skyldigt att inneha vissa skuldtäckningstillgångar till ett värde som minst motsvarar åtaganden enligt avtal. Skuldtäckningstillgångarna omfattas bl.a. av placeringsregler som syftar till att säkerställa att tillgångar som motsvarar åtaganden enligt avtal håller en tillräckligt god kvalitet. Försäkringstagarna har särskild förmånsrätt i skuldtäckningstillgångarna, vilket innebär att de har företräde framför andra fordringsägare vid en eventuell obeståndssituation.

Försäkringstagarnas anspråk i eget kapital i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag och ömsesidiga livförsäkringsbolag omfattas däremot inte av nämnda skyddsregler trots att anspråket följer av försäkringsavtal. Detta förhållande kan såvitt avser försäkringsaktiebolagen med fog sägas vara oförenligt med bärande tankar bakom EG:s reglering av försäkringsverksamhet. Synen inom EU är ju att alla åtaganden mot försäkringstagarna skall omfattas av fullgott skydd.

Av det ovan sagda följer ett av huvudproblemen med nuvarande ordning. Tillsynsmyndigheten har utan viktiga skyddsregler att luta sig emot begränsade möjligheter att skydda försäkringstagarnas anspråk på eget kapital. Den reglering som tidigare både bidrog till att försäkringstagarnas medel ackumulerades under eget kapital och

samtidigt skyddade försäkringstagarnas anspråk har avskaffats i stora delar. Samtidigt står försäkringstagarna fortfarande i stort sett helt utan möjligheter att övervaka och påverka hanteringen av det riskkapital som de har bidragit med. Finansinspektionen har därför fortfarande kvar ansvaret för att bevaka försäkringstagarnas intressen i eget kapital, men tillsynsmyndigheten har förlorat många av de redskap som tidigare kunde användas.

Tillsynen av försäkringstagarnas anspråk i eget kapital innebär bl.a. att Finansinspektionen skall förhindra dold överföring av vinstmedel i bolaget till andra än försäkringstagarna. Eftersom det inte går att tjäna pengar på verksamheten genom vinstutdelning finns det en risk att värden överförs från livförsäkringsbolaget på andra sätt. Finansinspektionen har således som uppgift att bevaka att det inte sker transaktioner mellan livförsäkringsbolag och andra som är till försäkringstagarnas nackdel. Transaktioner med närstående bolag på icke marknadsmässiga grunder kan visserligen förekomma i alla finansiella företag som förvaltar kapital åt sina kunder. Riskerna är dock särskilt framträdande i ömsesidigt bedrivna försäkringsföretag; i dessa bolag finns inte någon tydlig uppdelning mellan försäkringstagarnas medel och eget kapital vilket innebär att försäkringstagarna i praktiken bär *samtliga* kostnader som belastar livförsäkringsföretaget.

Risken för sådan dold vinstöverföring har uppmärksammats i större utsträckning under senare år vilket bl.a. har fått Finansinspektionen att anta en standard för s.k. koncerninterna transaktioner som bolagen bör följa (se Internaffärer i nio livbolag, FI 2004:02). Problemet uppmärksammades också särskilt i Försäkringstillsynsutredningens betänkande Tillsyn på försäkringsområdet (SOU 2005:85). Slutsatsen som Försäkringstillsynsutredningen drog var att det numera i princip är omöjligt att bedriva tillsyn över försäkringstagarnas anspråk i eget kapital så att alla aspekter av olovlig vinstutdelning eller oskäligen kostnader kan förhindras. Till viss del kunde utredningen finna stöd för sin uppfattning genom att Finansinspektionen ansåg sig inte kunna bedöma affärsmässigheten i de avtal som ingås mellan livförsäkringsaktiebolagen och t.ex. deras moderbolag (se SOU 2005:85 s. 99 ff.).

Sammanfattningsvis kan konstateras att avregleringen visserligen har skapat förutsättningar för en effektivare marknad där aktieägare ges rätt att få utdelning på sitt investerade kapital och där bättre genomlysning och ökade krav på försäkringsavtalens innehåll

förbättrar förutsägbarheten och skyddet för försäkringstagarna. Fortfarande drivs emellertid flera aktiebolag enligt ömsesidiga principer. Det innebär att försäkringstagarna i dessa bolag alltjämt har anspråk på eget kapital som utgör en betydande del av den totala förväntade ersättningen. Dessa anspråk omfattas inte av viktiga skyddsregler och tillsynsmyndigheten följaktligen har begränsade möjligheter att skydda försäkringstagarna i denna del.

5.4 Bolagsstyrningsproblem i ömsesidigt bedriven försäkringsverksamhet

5.4.1 Separationen av styrning från kapitalintresse

I större företag finns i allmänhet vissa specialiseringsfördelar att vinna på en separation mellan ägande och styrning. Personer med riskvilligt kapital kan bidra till företagets kapitalförsörjning och personer som besitter ledningskompetens kan tillföra företaget det nödvändiga kunnandet för den löpande verksamheten. Ledningen behöver ha ett visst handlingsutrymme för att kunna fatta operativa beslut snabbt och kontinuerligt. Om den som bidragit med kapital i en affärsrörelse helt står utan möjlighet att övervaka företagets skötsel och påverka verksamhetsinriktningen kan emellertid grundläggande problem med styrningen av företaget uppstå.

I affärsverksamhet där styrningen av den löpande affärsverksamheten inte utförs av dem som bidragit med kapital finns det risk för att verksamheten inte sköts på ett sätt som överstämmer med kapitalägarnas intressen. Det beror på att de som utsetts till att ansvara för den löpande verksamheten i vissa situationer kan ha andra intressen än de som tillfört kapital. Ledningen för rörelsen kan t.ex. föredra en mer diversifierad verksamhet – som minskar risken för att företaget läggs ned – än aktieägarna som kan sprida riskerna på kapitalmarknaderna. Vidare behöver inte kapitalägarna och bolagsledningen ha samma syn på bolagets kostnader och ledningen kan använda bolagets egendom för egna syften. Ett ytterligare exempel är att ledningen och den som tillfört kapital inte nödvändigtvis agerar efter samma tidshorisont. Även om ledningen inte avsiktligt söker vinna privata fördelar finns risken att effektivitetsförluster uppstår i associationer där beslutsfattare inte står risken för och inte har rätten till förtjänsten av sina beslut.

Normalt har grupper med rätt till en del av ett företags resultat, t.ex. aktieägare i aktiebolag eller medlemmar i ekonomiska föreningar, en möjlighet att bevaka sina ekonomiska rättigheter genom att direkt eller indirekt ha inflytande i företagens verksamhet och utöva kontroll över bolagets angelägenheter. Aktieägare har inflytande över bolagets verksamhet genom att de kan utöva rösträtt på bolagsstämman. En aktieägare som inte är nöjd med bolagets verksamhet kan ”rösta med fötterna” och sälja sina aktier. Möjligheten till utträde ur associationen fungerar både som ett skydd för den som bidragit med riskkapital och kan dessutom ha en disciplinerande verkan på bolagets ledning.

Som beskrivits i avsnitt 5.1 bidrar försäkringstagarna i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag med huvuddelen av riskkapitalet. De möjligheter att utöva rösträtt eller sälja sina rättigheter som normalt sett finns för dem som bidragit med riskkapital i ett bolag är emellertid helt begränsade för försäkringstagare med anspråk på eget kapital i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag.

Flyttning av ackumulerat kapital är förenat med svårigheter och i många fall inte alls tillåtet. De begränsade möjligheterna till att flytta livförsäkringen och de i normalfallet långvariga avtalstiderna gör att försäkringstagarna är knutna till associationen för lång tid.

En grundläggande skillnad mellan ömsesidiga försäkringsbolag och icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag är visserligen att försäkringstagare i ömsesidiga försäkringsbolag som huvudregel har inflytande över bolaget. Försäkringstagarna i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag har inte tillträde till bolagsstämman och de har mycket begränsade möjligheter till inflytande och insyn på andra sätt, trots att de är de största riskkapitalbidragarna och står den första och yttersta risken. Försäkringstagarna i ömsesidiga försäkringsbolag kan som delägare utöva rösträtt på bolagsstämman. Denna rättighet kan dock, som utvecklas nedan i avsnitt 5.4.3, helt kringgås om det finns bestämmelser i bolagsordning om att någon annan än försäkringstagarna eller de försäkrade skall utse representanter som deltar i bolagsstämman.

Ur ett bolagsstyrningsperspektiv är en ordning som innebär att försäkringstagarna svarar för riskkapitalet utan att de har någon reell möjlighet till inflytande och kontroll problematisk. Ledningen i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag har i praktiken ett stort diskretionärt utrymme att agera på ett sätt som inte nödvändigtvis gynnar försäkringstagarna.

5.4.2 Bolagsstyrningsproblem i icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag

Den interna organisationen i ett aktiebolag är som framgått av kapitel 2 hierarkisk; ett bolagsorgan kan ge riktlinjer och anvisningar till ett underordnat organ. Bolagsstämman är det överordnade organet där aktieägarna beslutar om bolagets angelägenheter. Styrelsen som väljs av aktieägarna på bolagsstämman har som uppgift att för ägarnas räkning förvalta bolaget. Styrelsen utser i sin tur en verkställande direktör som har hand om den dagliga förvaltningen enligt styrelsens anvisningar. Bolagets ledning, dvs. styrelsen och i förekommande fall den verkställande direktören, är skyldiga att rätta sig efter bolagsstämmans föreskrifter. Syftet med verksamhet som drivs i aktiebolagsform är normalt att generera ekonomisk vinst till aktieägarna. Det gör att den övergripande beslutsprincipen i ledningsarbetet är vinstmaximering. Aktieägarna i ett allmänt, vinstutdelande aktiebolag har rätten till värden i bolaget som är kvar när alla andra intressenter fått sina krav på bolaget tillgodosedda; de har den residuella rätten till bolagets tillgångar. Aktieägarna har starka incitament att övervaka ledningen och kan avsätta enskilda eller samtliga styrelseledamöter om styrelsen inte anses fullgöra sitt uppdrag.

Aktiva ägare som bidragit med riskkapital spelar därför en central roll för resursanvändningen i ekonomin. Genom att ägare bevakar utvecklingen i företaget så att avkastningen blir så hög som möjligt bidrar de till att produktionen av varor och tjänster blir kostnadseffektiv. En aktiv ägarstyrning skapar förutsättningar för en fortlöpande och snabb anpassning av bolagets organisation och verksamhet till förändringar i omvärlden och för en dynamik i näringslivet.

Den hierarkiska ordningen av bolagsorgan i ett allmänt aktiebolag kan sägas vara ett sätt att minska potentiella effektivitetsförluster av en uppdelning av ägarintressen och styrning. Utan det väldefinierade mål som vinstmaximering utgör, kan en separation av styrning från ägande ge upphov till svåra kontrollproblem och målkonflikter (se t.ex. Bergström och Samuelsson, Aktiebolagets grundproblem, 2 uppl, s. 74 och 95 ff.).

Förhållandet mellan försäkringstagare, ledning och aktieägare i icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag

I livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst är det inte aktieägarna utan försäkringstagarna som har anspråk som är beroende av bolagets resultat. Försäkringstagarna har en unik och utsatt position i bolaget. De är de första att bära förlusten av t.ex. misslyckade affärer och de enda som har rätt till vinsterna av framgångsrika beslut. Försäkringstagarna har dock som nämnts inte tillträde till eller rösträtt på bolagsstämman och de kan inte påverka innehållet i bolagsordningen. De kan således inte vara med och formulera styrelsens uppdrag och har enligt gällande ordning bara rätt att tillsätta och avsätta en styrelseledamot.

Även om livförsäkringstagarna kan ha starka ekonomiska drivkrafter att övervaka bolagets skötsel saknar de i stort sett helt associationsrättsliga eller andra rättigheter att göra det. Aktieägarna är utrustade med instrument genom vilka de kan utse och avsätta styrelsen samt övervaka ledningens arbete, men saknar de för aktieägare i allmänna bolag normala ekonomiska drivkrafterna. I ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag är det ju försäkringstagarna och inte aktieägarna som har den residuella rätten till bolagets resultat. Ägaren kan naturligtvis ha andra intressen av att äga ett väl fungerande livförsäkringsbolag. Det kan t.ex. finnas samordningsfördelar med annan verksamhet som ägaren bedriver och vinster av att kunna erbjuda ett brett produktutbud där livförsäkringstjänster ingår. Då kostnader som belastar livförsäkringsverksamheten endast bärs av försäkringstagarkollektivet och aktieägarna enligt lag inte får ta del av vinsterna genom utdelning eller på annat sätt är drivkrafterna dock inte samma som de i allmänna aktiebolag.

Styrelsen i ett allmänt aktiebolag har som huvudsaklig uppgift att verka för att aktieägarnas intresse tillgodoses genom att generera vinst till ägarna. Det är betydligt svårare att klargöra vad styrelsens uppdrag är i ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Syftet med bolaget kan inte vara att generera vinst till aktieägarna, och detta kan inte heller vara styrelsens uppdrag. Visserligen kan FRL:s förbud mot vinstutdelning sägas tala för att styrelsen skall verka för försäkringstagarnas bästa; man skulle rentav kunna anta någon form av lojalitetsplikt mot försäkringstagarkollektivet, låt vara att detta inte kommer till uttryck i lagmotiv. Samtidigt har styrelsen inget egentligt uppdrag ifrån försäkringstagarna eftersom det är

aktieägarna som utser den. Styrelsen och andra ansvariga parter har därför en svår uppgift i ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag – att tillfredsställa olika uppdragsgivare med ibland konkurrerande och motstridiga intressen. Detta kan leda till målkonflikter i beslutsfattandet och gör styrelsens ansvarighet otydlig.

I icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag saknas således viktiga mekanismer för att minska de effektivitetsförluster som kan uppstå i alla associationsformer där de som har anspråk på bolagets resultat inte sköter den löpande styrningen. Incitamenten som normalt finns för aktieägare att bevaka bolagsledningens hantering av eget kapital och sätta press på ledningen att hitta så kostnadseffektiva lösningar som möjligt är begränsade i ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Ledningen har stort diskretionärt utrymme att satsa på t.ex. kostsamma marknadsföringskampanjer eller utveckling av nya försäkringsprodukter. Beslut om sådana investeringar kan mycket väl gynna de befintliga försäkringstagarna men det är svårt att utesluta andra motiv. Problemet är att ledningen inte står till svars gentemot försäkringstagarna som bidragit med kapital för investeringarna.

Det går inte heller att bortse från risken att aktieägarna i ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag kan utnyttja sitt inflytande på bolagsstämman och ge riktlinjer till styrelsen som inte gynnar försäkringstagarna. Som påpekats tidigare går det inte att utesluta att värden i ett bolag som inte får dela ut vinst till sina ägare förs ut från bolaget på andra sätt. Blotta misstanken om att dold vinstöverföring kan förekomma riskerar att rubba allmänhetens förtroende för de icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen.

Konkurrensen på marknaden kan till viss del lindra effekterna av de beskrivna bolagsstyrningsproblemen i de icke-vinstutdelande livförsäkringsbolagen. Även om livförsäkringstagarnas möjligheter att lämna associationen är begränsade i praktiken kan eventuella brister i ett bolags skötsel ytterst leda till att bolagets varumärke försvagas och att nyteckningen minskar, vilket skulle kunna skada ägarnas intressen. Som beskrivits i avsnitt 4.4 är emellertid den återbäringsteknik som används för att fördela överskott i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag komplicerad och svår att genomlysas. Överskottets fördelning grundar sig i stor utsträckning på ledningens avvägningar och normalt inte på uttryckliga bestämmelser i avtalet. Kunderna på livförsäkringsmarknaden kan därför ha svårt att värdera relationen mellan pris och produkt och att jämföra de livförsäkringsprodukter som erbjuds på marknaden.

Dessa förhållanden torde innebära att konkurrenstrycket från marknaden är något begränsat.

Bolagsstyrningsproblemen har uppmärksamats av lagstiftaren

Reglerna för försäkringstagarnas möjligheter till inflytande i livförsäkringsaktiebolag har nyligen setts över och förändrats (se prop. 2003/04:109). Syftet med åtgärderna – som genomfördes i ett kortare perspektiv – var att stärka försäkringstagarnas ställning och återställa förtroendet för försäkringsbolagen. Ambitionerna i reformen sammanfaller delvis med Försäkringsföretagsutredningens uppdrag men regeringen ansåg att det var angeläget att snabbt genomföra regeländringar i väntan på utredningens förslag.

Lagändringarna innebar bl.a. att i försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst skall minst en av styrelseledamöterna utses av försäkringstagarna eller någon intresseorganisation som har anknytning till dem. Tidigare gällde denna regel även vinstutdelande försäkringsaktiebolag. Kravet om försäkringstagarrepresentation sågs således före reformeringen framför allt som ett borgenärsskydd. Motivet i reformen till att regeln om försäkringstagarrepresentation endast skall gälla icke-vinstutdelande bolag var att tydliggöra att kravet på representation härrör ifrån försäkringstagarnas rätt till inflytande i kraft av egenskapen som finansiär av verksamheten. Försäkringstagare i ett vinstutdelande livförsäkringsbolag bidrar inte med riskkapital utan har endast en mer renodlad roll som kund i ett finansiellt företag, varför ett styrelseinflytande från försäkringstagarna inte ansågs motiverat. Före ändringen angavs i lagtexten att försäkringstagarrepresentanten hade till uppgift att särskilt vaka över att försäkringstagarnas intresse beaktas. Detta särskilda uppdrag gäller inte längre, vilket understryker att försäkringstagarrepresentantens uppgift skall vara att tillgodose ett riskkapitalintresse i bolaget (se a. prop. s. 38).

Vidare ändrades reglerna för hur försäkringstagarrepresentanten skall utses. Tidigare skulle Finansinspektionen utse representanten om bolagsordningen saknade särskilda bestämmelser om hur förordnandet skulle gå till. För att stärka försäkringstagarinflytandet i aktiebolag där försäkringstagarna bidrar med riskkapital skall numera försäkringstagarna eller en intressegrupp som har anknytning till dem utse en styrelseledamot. Vidare ställdes

krav på att flertalet av styrelseledamöterna i såväl de ömsesidiga försäkringsbolagen som de icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen skall vara varken anställda eller styrelseledamöter i något annat bolag inom koncernen.

Åtgärderna som regeringen vidtog syftade således till att stärka försäkringstagarnas inflytande i de icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen. Genom åtgärderna uppmärksammades också problemet med att residualintressenten i eget kapital har begränsade möjligheter att hävda sin rätt.

Problemen har uppmärksammats av några bolag

Problemet med att sakna inflytande och samtidigt vara beroende av företagsspecifika beslut har uppmärksammats också av en del icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, vilka har tagit beslut om att organisera ett visst inflytande för försäkringstagarna.

I *Gamla Livförsäkringsaktiebolaget SEB Trygg Liv* (*SEB Trygg Liv Gamla*) finns en försäkringstagarorganisation, Trygg-Stiftelsen, som säkrar försäkringstagarnas inflytande i bolaget. Vart femte år erbjuds försäkringstagarna i ett antal geografiska regioner att enligt ett löpande schema rösta på kandidater till Trygg-Stiftelsens fullmäktigeråd. Kandidaterna är själva försäkringstagare i bolaget och är nominerade av en valberedning som utsetts på Trygg-Stiftelsens årliga stämma. Trygg-Stiftelsen äger en "gyllene aktie" i SEB Trygg Liv Gamla. Av det därtill kopplade aktieägaravtalet och bolagets bolagsordning framgår Trygg-Stiftelsens inflytande i bolaget. Trygg-Stiftelsen har rätt att utse två av fem styrelseledamöter i bolaget och att tillsammans med huvudägaren i bolaget utse ordföranden i styrelsen. För vissa styrelsebeslut i bolaget krävs att de två ledamöter som utsetts av stiftelsen röstat för beslutet. Det gäller bl.a. ändring av återbäringsränta, väsentliga frågor om förvaltningen av bolagets försäkringsbestånd och tillgångar samt ingående eller uppsägning av vissa avtal mellan bolaget och någon aktieägare eller aktieägare närstående bolag. Stiftelsen har även rätten att utse majoriteten av ledamöterna samt ordföranden i Finansdelegationen, ett organ som ansvarar för beslut som rör bolagets kapitalförvaltning. Det råd som valts till Trygg-Stiftelsens fullmäktige fungerar som kontaktorgan och företrädare för försäkringstagarna. Hela fullmäktigeorganisationen träffas årligen för

diskussion med SEB Trygg Liv Gamla:s ledning och Trygg-Stiftelsens styrelse om aktuella frågor.

Som ett resultat av de diskussioner om inflytande för försäkringstagarna som fördes under livbolagskrisen i början av 2000-talet bildade *Länsförsäkringar Liv AB* under slutet av år 2003 en försäkringstagarförening. Medlemmarna utses i direktval i de 24 länsförsäkringsbolagsregionerna där försäkringstagare i Länsförsäkringar Liv AB har rätt att rösta på av en valberedning utvalda kandidater eller föreslå någon annan person. Försäkringstagarföreningen har rätt att utse två av elva styrelseledamöter i Länsförsäkringar Liv AB:s styrelse. Majoriteten i bolagets styrelse skall enligt bolagsordningen bestå av oberoende ledamöter som i övrigt inte har något samband med bolag inom koncernen Länsförsäkringar.

Arbetsmarknadsförsäkringar, pensionsförsäkringsaktiebolag (AMF Pension) har till skillnad från SEB Trygg Liv Gamla och Länsförsäkringar Liv AB inte ordnat en särskild ordning för att försäkringstagarnas rättigheter i egenskap av riskkapitalbidragsgivare skall kunna tillgodoses. Däremot är bolaget organiserat så att åtminstone majoriteten av försäkringstagarnas intressen företräds. AMF Pension ägs till lika delar av arbetsmarknadens parter, Svenskt Näringsliv och LO. Då tjänstepensionsförsäkring utgör merparten av AMF Pensions verksamhet, sett till såväl premieinflöde, förvaltad kapital som antal kunder, är det huvudsakligen arbetsgivare som har ingått försäkringsavtal och som är försäkringstagare i AMF Pension medan de enskilda anställda i företagen är de försäkrade. Aktieägarna Svenskt Näringsliv och LO kan således sägas representera vissa försäkringstagare och försäkrade i AMF Pension på bolagsstämman. Av styrelsens högst elva ledamöter skall Svenskt Näringsliv och LO enligt bestämmelser i bolagsordningen vardera utse en ledamot som särskilt skall vaka över försäkringstagarnas samt de försäkrades intressen.

5.4.3 Bolagsstyrningsproblem i ömsesidiga försäkringsbolag

Delägarna kan fråntas beslutanderätt på stämman

Som nämnts är det ofrånkomligt att försäkringstagarna bidrar med riskkapital i ömsesidiga försäkringsbolag. I sådana bolag innehar försäkringstagarna den associationsrättsliga rollen som delägare och det finns ingen konflikt med utomstående ägare i dessa bolag. Delägarna har som huvudregel rösträtt på bolagsstämman och jämställs även i vissa andra associationsrättsliga sammanhang med aktieägare.

Rätten till inflytande kan dock som nämnts helt upphöra genom bestämmelser i bolagsordningen. Om bolagsordningen anger att beslutanderätten skall ligga på särskilt utsedda delegerade får delägarna inte utöva någon beslutanderätt på bolagsstämman. Delägarna kan således vid en stämma avsäga sig rösträtt vid alla framtida bolagsstämmor. Bolagsordningen upprättas normalt av stiftaren vid bolagets bildande och godkänns vid den konstituerande bolagsstämman av de försäkringstagare som initialt tecknat försäkring. Detta innebär att senare tillkommande försäkringstagare kan stå helt utan inflytande på bolagsstämman utan att de har varit delaktiga i beslutet.

Givet att relevant information har varit tillgänglig vid avtalstillfället kan försäkringstagarna genom att teckna försäkring i bolaget visserligen anses ha accepterat bestämmelserna i bolagsordningen. Det är dock tveksamt i vilken utsträckning de har varit medvetna om konsekvenserna av detta.

Om delegerade skall finnas i ett ömsesidigt försäkringsbolag får delägarna inte utöva någon beslutanderätt vid bolagsstämman, men de har i motivuttalanden sagts ha rätt att närvara vid stämman. Däremot har delägarna i sådana fall inte rätt att få ett ärende behandlat vid stämman eller att före stämman ta del av redovisningshandlingar eller revisionsberättelsen. Vem som kan ges rätt att utse delegerade och vem som kan utses är inte reglerat i lag.

Det finns för närvarande fyra aktiva ömsesidiga livförsäkringsbolag i Sverige. Av dessa är Allmänna änke- och pupillkassan det enda bolaget som inte använder ett system där beslutanderätten ligger på delegerade.

I *Folksam ömsesidig livförsäkring* utövas försäkringstagarnas/delägarnas rösträtt av 54 delegerade vilka utgör bolagsstämman. Av bolagsordningen framgår att av dessa delegerade utses 22 av

Kooperativa förbundets föreningsstämma, 18 av LO:s representantskap, 9 av TCO:s styrelse, 3 av HSB:s Riksförbunds förbundsstämma och 2 av Riksbyggens fullmäktige. Delägarna, dvs. försäkringstagarna, har således inte rätt att utse delegerade till bolagsstämman. Enligt bolagsordningen får till delegerad inte väljas styrelseledamot eller suppleant samt anställd i Folksam Sak- eller Livkoncernen.

I *Alecta pensionsförsäkring, ömsesidigt* utgörs delägarna av de arbetsgivare som ingått pensioneringsavtal med bolaget och de försäkrade i bolaget. Bolagsstämmans befogenheter utövas av en överstyrelse som består av 38 ledamöter. Av dessa utses hälften av arbetstagarorganisationer (Svenska Industritjänstemannaförbundet [Sif], Tjänstemannaförbundet HTF, Ledarna, Sveriges Civilingenjörsförbund och Privattjänstemannakartellen) och hälften av representanter för arbetsgivarna (Svenska Handelskammarförbundet och Svenskt Näringsliv). Ett antal av överstyrelsens ledamöter som utses av de fackliga organisationerna skall vara pensionärer med pensionsförsäkring tecknad i Alecta. Anställd i bolaget kan inte ingå i överstyrelsen.

Beslutanderätten på bolagsstämman i *Bliwa Livförsäkring, ömsesidigt* utövas av tio därtill utsedda delegerade. Åkeriföreningen, Sveriges Universitetslärarförbund, Sif, Ledarna och Statstjänstemannaförbundet utser vardera två delegerade. Anställd i bolaget eller dess dotterbolag får inte vara delegerad. Enligt bolagsordningen skall styrelsen utgöras av personer som med hänsyn till yrkesverksamhet eller på annat sätt kan anses företräda de försäkrade i bolaget.

Försäkringstagarna i *Allmänna Änke- och Pupillkassan* har som nämnts ett direktinflytande i bolaget. Alla delägare är röstberättigade och har en röst på bolagsstämman. Minst hälften av styrelsens ledamöter skall vara delägare i bolaget.

Av det sagda följer att försäkringstagare i ömsesidiga försäkringsbolag i praktiken kan ha mindre möjlighet till inflytande över beslut som är centrala för dem än försäkringstagare i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Ledningen i ett ömsesidigt försäkringsbolag kan således ha stort utrymme att sköta den löpande styrningen av bolaget på ett sätt som inte nödvändigtvis gagnar delägarna. Avgörande torde vara vem eller vilka som i dessa fall har rätt att utse delegerade till bolagsstämman och vilket intresse de kan ha av att bevaka styrningen av bolaget.

Avsaknad av andrahandsmarknad för delägarätter

Bidragsgivare av riskkapital har som framgått vanligen möjlighet att påverka affärsverksamheten. Om en aktieägare i ett allmänt aktiebolag upplever att rörelsen inte drivs på ett effektivt sätt eller på ett sätt som inte överensstämmer med den individuella aktieägarens riskpreferenser har denne dessutom möjlighet att sälja sina ekonomiska och associationsrättsliga rättigheter. Möjligheten till utträde ur associationen är ett skydd för en mindre aktieägare som inte lyckats göra sin röst hörd på bolagsstämman.

Det finns ingen marknad för delägarätter i ömsesidiga försäkringsbolag. En försäkringstagares möjligheter att ”sälja” den residuella rätten till bolagets resultat är därför mycket begränsade. En försäkringstagare som är missnöjd med operativa eller strategiska beslut i rörelsen som påverkar dennes resultatanspråk kan därför inte visa sitt missnöje med ledningen genom att överlåta sina ekonomiska rättigheter till någon annan. Även möjligheterna att flytta kapitalet till ett annat livförsäkringsbolag är begränsade. Även om sådana möjligheter finns kan kostnaderna förknippade med att lämna bolaget vara så betydande att de inte gärna utnyttjas.

Avsaknaden av en andrahandsmarknad för delägarätter medför också att den genomlysning och disciplin som aktiemarknaden bidrar med inte finns för ömsesidiga försäkringsbolag. Aktörer på en handelsplats efterfrågar information vilket ökar genomlysningen. Prissättning på en marknad innehåller i sig information om den framtida förväntningen på bolaget. Detta har en disciplinerande effekt på styrelse och ledning i bolaget. Hotet om att en utomstående aktör skall se att bolaget drivs på ett ineffektivt sätt och därför köpa en kontrollpost sätter press på ledningen att sköta företaget på ett sätt som maximerar avkastningen för ägarna.

Splittrad ägarbild

De nu nämnda skillnaderna mellan delägare och aktieägare i förhållande till ledningen i bolaget talar för att delägare så långt som möjligt skall ha åtminstone samma möjligheter till inflytande och kontroll som aktieägare. Det finns emellertid en annan grundläggande skillnad mellan de två associationsformerna som talar mot ett krav om direktinflytande för delägare i ömsesidiga försäkringsbolag.

Investorerare i ett aktiebolag ackumulerar röststyrka som är kopplad till kapitalinsatsen. Det finns vanligtvis större aktieägare som har tillräckliga ekonomiska incitament att utöva sitt inflytande på bolagsstämman eller skaffa sig kunskap för att kunna övervaka att ledning och styrelse agerar efter aktieägarnas intressen. Små aktieägare kan ha rimliga förväntningar om att större aktieägare tar beslut som sammanfaller med de mindre aktieägarnas intressen då samtliga aktieägare har som mål för bolaget att generera vinst. Dessutom finns ett antal regler som syftar till att skydda minoritetsaktieägare i bolaget.

Det finns inga stora delägare i ömsesidiga försäkringsbolag. Varje delägare har en röst på bolagsstämman oavsett hur stor del av riskkapitalet den enskilde försäkringstagaren har bidragit med. Risker för försäkringstagaren är dock naturligtvis relaterad till riskkapitalbidraget. Förhållandet medför att delägarskapet i större ömsesidiga försäkringsbolag är uppdelat på många små röstsvaga ägarintressen. Även om delägarna skulle ha direktinflytande över bolagets angelägenheter eller ha andra kontrollmöjligheter kan incitamenten till engagemang i verksamheten vara svaga.

Bristfällig information

En möjlig förklaring till att försäkringstagarna själva inte har krävt ökade möjligheter till inflytande och kontroll i ömsesidiga försäkringsbolag kan vara brist på relevant och tydlig information från bolagets sida. En investerare är vanligtvis medveten om vilka rättigheter och risker köp av en aktie medför. Det kan sägas vara en förutsättning för att en god bolagsstyrning skall kunna uppnås att alla intressenter är medvetna om sina roller och rättigheter. Det är emellertid inte troligt att en större del av försäkringstagarna i ett ömsesidigt försäkringsbolag vet om att de är delägare i bolaget. Försäkringstagare kan förmodligen antas vara medvetna om att värdet av en traditionell livförsäkring kan fluktuera över tid på samma sätt som finansiella tillgångar kan variera i värde, men de kanske inte är medvetna om att de även står riskerna för att ledningen tar felaktiga operativa beslut. Även om försäkringstagarna har vissa möjligheter till inflytande, t.ex. genom att delta i bolagsstämman, kan de vara ovetande om sina delägarrättigheter.

5.5 Begränsade möjligheter att attrahera externt kapital

De ömsesidigt bedrivna försäkringsbolagen har av naturliga skäl svårt att attrahera nytt externt riskkapital. De är dock, liksom alla försäkringsföretag, skyldiga att inneha en kapitalbuffert som återspeglar att försäkringsbolagets tillgångar med en viss marginal överstiger avsättningarna för avtalsbestämda åtaganden gentemot försäkringstagarna. I denna kapitalbas får ingå framförallt vissa poster under eget kapital, obeskattade reserver samt i begränsad utsträckning lån som är efterställda försäkringstagarnas fordringar.

I utredningens direktiv nämns att frågan om svårigheterna att anskaffa externt riskkapital bör analyseras och att utredaren bör föreslå lämpliga former för anskaffning av externt riskkapital i ömsesidiga försäkringsbolag. Det buffertkapital som står till förfogande för de ömsesidiga försäkringsbolagen är framförallt internt ackumulerat kapital, dvs. kapital som genererats av avkastning på försäkringstagarnas premieinbetalningar. Situationen är en konsekvens av att det inte finns någon annan intressent än försäkringstagarna som har ett vinstintresse i försäkringsbolaget och som är beroende av det egna kapitalets utveckling.

I *ömsesidiga försäkringsbolag* finns visserligen de legala möjligheterna till externt finansierat egenkapital, garantikapital, men flera omständigheter medför ändå att möjligheten för ett bolag att få tillskott är begränsad. Några av bolagen har bildats av en eller flera organisationer utan vinstintresse, exempelvis arbetstagar- eller arbetsgivarföreningar. Dessa organisationer har som intresse att gagna den egna organisationens medlemmar, som blir försäkringstagare och därmed delägare i det ömsesidiga försäkringsbolaget. Den initierande organisationen kan därför för medlemsnyttan ha anledning att inledningsvis ställa upp med garantikapital för att regler om kapitalbas skall uppfyllas och verksamhetstillstånd meddelas. Garantikapitalet skall sedan betalas tillbaka när det ömsesidiga försäkringsbolaget klarar kapitalkraven. Så har i allmänhet också skett i de svenska ömsesidiga livförsäkringsbolagen.

När verksamheten sedan är igång har dessa företag ofta svårt att skaffa ytterligare externt kapital. Möjligheterna att få avkastning på garantikapitalet är begränsade och det finns inte någon andrahandsmarknad för garantikapital, så garanten måste vara beredd på att låsa sitt kapital för lång tid. För att någon skall vara villig att skjuta till kapital under sådana omständigheter kan det nästan

förutsättas att det måste vara någon som liksom de som ursprungligen bildade bolaget har ett eget intresse av att verksamheten bedrivs. Utbudet på garantikapital är således mycket begränsat.

Även *icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag* kan ha begränsade möjligheter att skaffa externt riskkapital. Även här finns legala möjligheter till kapitaltillskott, genom nyemission, men eftersom ägarna inte kan få avkastning genom vinstutdelning är incitamenten att skjuta till ytterligare kapital svaga. Trots det har kapitaltillskott skett i vissa icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag som har haft behov av nytt kapital. Det har då kommit från kapitalstarka ägare som sannolikt har föredragit att skjuta till medel i stället för att leva med den förtroendeförlust som kan förväntas uppstå om en etablerad ägare låter ett dotterbolag försättas i konkurs eller gå i likvidation. Andra förklaringar kan vara att ägaren trots allt ser kapitaltillskottet som en investering som kan ge avkastning efter en eventuell framtida ombildning till vinstutdelande aktiebolag, eller att ägaren ser ett mervärde för den övriga verksamheten att äga ett livskraftigt livförsäkringsbolag.

En annan möjlighet för icke-vinstutdelande livförsäkringsbolag och ömsesidiga försäkringsbolag att öka kapitalbasen är att ge ut lån som är efterställda försäkringstagarnas avtalsgrundade fordringar, s.k. förlagslån. Det innebär att lånefordran vid likvidation till såväl kapital som ränta betalas tillbaka först sedan alla andra fordringsägare fått betalt. Förlagslån kan således användas som en buffert för att skydda försäkringsbolagets avtalsgrundade förpliktelser. Kretsen av tänkbara finansiärer är här större än i de fall som berörts ovan, eftersom ränta kan betalas av försäkringsbolaget. För ett försäkringsbolag är dock denna finansieringskälla inte fullt ut jämförbar med nytt egenkapital. Visserligen kan förlagslån skrivas ned för att undgå en likvidation men det belopp som skall återbetalas jämte räntor är nominellt bestämt och inte beroende av försäkringsbolagets finansiella ställning. Förlagslån används inte heller för att löpande täcka förluster som belastar verksamheten. Finansieringsformen kan således inte betraktas som rent riskkapital.

Av det ovan sagda följer att förlagslån inte kan inräknas i kapitalbasen utan begränsningar. Finansinspektionens tillstånd krävs och vid tillståndsprövningen måste EG:s försäkringsdirektiv beaktas. Generellt gäller att högst 50 procent av solvenskravet får motsvaras av förlagslån. Om lånet är tidsbegränsat får förlagslån utgöra högst 25 procent av solvenskravet.

Tabell 1 visar hur buffertkapitalet i kapitalbasen är fördelat på olika poster och finansieringskällor år 2004. En konsekvens av vinstutdelningsförbudet och den ömsesidiga bolagsformen är att kapitalbasen i dessa bolag i stort sett uteslutande utgörs av internt ackumulerade medel. Visserligen finns ett aktiekapital i försäkringsaktiebolagen, men detta kapital har kommit att utgöra en mycket begränsad del av kapitalbasen, ca en halv procent. De ömsesidiga livförsäkringsbolagen har betalat tillbaka garantikapitalet och har inte tagit upp förlagslån vilket innebär att hela buffertkapitalet kommer ifrån försäkringstagarna.

Tabell 1 Finansiering av kapitalbasen år 2004

Finansiär	Balanspost	Vinstutdelande aktiebolag	Icke-vinstutdelande aktiebolag	Ömsesidiga bolag
Aktieägare / garantier	Aktie-/garantikapital	84,3 %	0,5 %	0,0 %
Försäkringstagare	Konsolideringsfond	0,0 %	98,4 %	100,0 %
Övriga borgenärer	Förlagslån	11,9 %	0,8 %	0,0 %
Staten	Periodiseringsfond	3,8 %	0,3 %	0,0 %

Not. Procentsatserna anger de enskilda posternas andel av kapitalbasen.

Källa: Finansinspektionen. Utredningens beräkningar.

Bristen på externa finansieringsalternativ i de ömsesidigt bedrivna försäkringsbolagen är ett problem. Buffertar som finansierats av interna medel tar vanligen lång tid att bygga upp, vilket innebär att de ömsesidigt bedrivna bolagen riskerar att inte ha tillräcklig finansiell flexibilitet.

Ett företag som inte kan bedömas klara sina åtaganden eller ett företag som har tappat en så stor andel av sitt kapital att förutsättningarna för att driva verksamheten kraftigt har försämrats, kan ibland räddas genom ett kapitaltillskott och en rekonstruktion av verksamheten. Det kan i många fall vara en lämplig lösning på den uppkomna situationen. Företag som har fungerande rutiner och en kundkrets kan ofta ha värden som kan realiseras om företaget fortlever. I andra fall kan det bästa alternativet för försäkringstagarna vara en konkurs med avveckling som följd. Bedömningen av vilket alternativ som är mest lämpligt sker i första hand av intressenter som kan tänkas vara villiga att satsa kapital i verksamheten. Oavsett hur en kris i verksamheten i slutändan bör hanteras är det alltid en fördel ur försäkringstagarnas synvinkel om möjligheten till kapitaltillskott står till buds. Å andra sidan innebär ett

skydd mot plötsliga krissituationer genom tillgång till extern finansiering att försäkringstagarna behöver avstå viss avkastning till investerare.

Det torde även ur ett samhällsekonomiskt perspektiv vara en nackdel för försäkringsmarknadens utveckling att ömsesidigt bedrivna bolag har begränsad tillgång till externt riskkapital eftersom riskvilligt kapital inte allokeras till områden där det förväntas ge avkastning. Det riskerar i slutändan att drabba försäkringstagarna.

5.6 Särskilt om vinstutdelande livförsäkringsbolag

I det följande diskuteras de vinstutdelande bolagens uppbyggnad och förhållandet mellan aktieägarna och försäkringstagarna i dessa bolag. På en del punkter är de vinstutdelande bolagen principiellt åtskilda från ömsesidigt bedrivna bolag, men det finns också en del likheter.

En för konsumentskyddet mycket viktig skillnad mellan vinstutdelande och icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag gäller i hur stor utsträckning försäkringstagarnas anspråk omfattas av särskilda skyddsregler. I ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag skall avsättningar göras för bolagets samtliga åtaganden gentemot försäkringstagarna. Det innebär att även åtaganden för villkorad återbäring, som försäkringstagarna bär risken för, skall skuldäckas med tillgångar som är lämpliga med hänsyn till utformningen av försäkringsavtalet, registerföras samt ligga till grund för försäkringstagarnas förmånsrätt. Försäkringstagarnas totala anspråk i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag omfattas således – till skillnad från de i ömsesidigt bedrivna bolag – i sin helhet av nämnda skyddsregler. Betydelsen av denna skillnad kan inte nog betonas när man beaktar att den avtalsenliga rätten till överskott i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag periodvis har varit lika omfattande som den i avtalet garanterade ersättningen (se avsnitt 4.3).

I ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag är det aktieägarna som står för riskkapitalet. Försäkringstagarna kan visserligen bära försäkringsrisk och finansiell risk genom villkorad återbäring, men eftersom avgifter för drifts- och riskkostnader enligt gällande informationskrav skall specificeras i förhand är det aktieägarna och inte försäkringstagarna som står risken för att de verkliga kostna-

derna överstiger avgiftsuttaget. Ersättningen som utgår är genom avtalsvillkoren kopplad till olika mätbara utfall i försäkringsrörelsen som skall vara möjliga att identifiera och kontrollera men återbäringen får inte villkoras på årets resultat.

Försäkringstagarnas medel får således inte användas till allmän förlusttäckning. Som i allmänna bolag träffas det fria egna kapitalet av förluster som uppstår i rörelsen och försäkringstagarna har inte anspråk på detta kapital. Inflytande från försäkringstagarna i de vinstutdelande bolagen är därför inte relevant. Inte heller finns det strukturella effektivitetsproblem i bolagsstyrningen eftersom överskottet i sin helhet tillfaller aktieägaren.

Förutsättningarna för de vinstutdelande bolagen att skaffa externt kapital är inte sämre än för allmänna aktiebolag. De som satsar kapital i verksamheten kan få avkastning på det enligt de bestämmelser som finns i bolagsordningen. Aktieägarna i de vinstutdelande bolagen förfogar helt enkelt över årsvinsten.

Det finns emellertid förhållanden även i de vinstutdelande bolagen som gör att försäkringstagarnas intressen kan åsidosättas. De vinstutdelande bolagen förfogar naturligtvis över de tillgångar som täcker skulderna till försäkringstagarna, vilket gör att tillgångar även i dessa bolag kan användas för att gynna närstående. Ett exempel på detta är att affärer relaterade till kapitalförvaltningen kan göras med närstående bolag på villkor som är sämre än vad en extern part skulle kunna erbjuda i konkurrens med andra parter. Problemen med nämnda typ av transaktioner är inte unika för livförsäkringssektorn utan är en del av de intressekonflikter som finns inom finansiella företag och koncerner (se t.ex. Finansinspektionens rapport Intressekonflikter i fondbolag, Fi 2004:8). Riskerna för sådana transaktioner som sker enligt andra än marknadsmässiga villkor finns alltid när förvaltningen av kapital överläts till någon annan.

Mot att sådan avsiktlig värdeöverföring till närstående bolag skall förekomma talar konkurrensen på marknaden. Transaktioner som inte är marknadsmässiga och som påverkar värdeutvecklingen av det förvaltade kapitalet kan leda till att bolaget tappar marknadsandelar vilket har en disciplinerande verkan på ledning och ägare.

Konkurrenstrycket är dock som nämnts ovan begränsat i livförsäkringsverksamhet eftersom det i vissa fall kan vara svårt för kunden att jämföra olika livförsäkringsprodukters värdeutveckling. I t.ex. ett vanligt fondsparande kan kunden lättare jämföra fonder med samma placeringsinriktning och risknivå samt vanligen relatera

avkastningen med ett jämförelseindex. Problemen med värdeöverföringar till närstående bolag kan därför vara särskilt framträdande på livförsäkringsområdet.

Produkter som erbjuds av vinstutdelande livförsäkringsbolag är emellertid lättare för kunderna att värdera och jämföra än de livförsäkringsprodukter som ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag tillhandahåller. Den komplicerade återbäringstekniken i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag samt det förhållandet att villkoren för den samlade ersättningen skall finnas nedtecknade i försäkringsavtal som meddelas av vinstutdelande livförsäkringsbolag talar för en sådan uppfattning.

Vidare kan villkorad återbäring i ett vinstutdelande livförsäkringsbolag vara utformad så att avgifterna som framgår av avtalet är heltäckande. Gäller det återbäring som är villkorad på värdeutvecklingen av vissa tillgångar kan denna beräknas *före* avdrag för alla kostnader för tillgångsförvaltningen. Eventuella värdeöverföringar genom transaktioner med närliggande bolag skulle i sådana fall inte påverka försäkringstagarnas medel utan endast eget kapital. Det torde ha varit lagstiftarens intention bakom försäkringsrörelse-reformen att skapa en sådan ordning. I ett icke-vinstutdelande livförsäkringsbolag är liknande konstruktioner inte möjliga då samtliga kostnader som uppstår i verksamheten i slutändan bärs av försäkringstagarkollektivet oavsett vilka avgifter som framgår av försäkringsavtalet.

Ett annat mer svärgenomlyst förhållande i vinstutdelande livförsäkringsbolag är att återbäringen kan villkoras på ett sådant sätt att den ur ägarens synvinkel kan betraktas som ett skydd för det egna kapitalet. Tillgångarna motsvarande villkorad återbäring kan därför avsiktligt placeras med mycket begränsad risk så att de med låg sannolikhet sjunker till en nivå där det egna kapitalet äventyras. Om återbäringen är villkorad av värdet på vissa tillgångar kan sådana placeringar i så fall ske på bekostnad av värdet av försäkringstagarnas försäkringsersättningar, som annars blir högre ju högre avkastning som uppnås. Även sådana tendenser kan i någon utsträckning motverkas av marknadskrafterna. Ägarna kan dessutom ha intresse av hög avkastning om de får en procentuell andel av värdeökningen. Det skulle till och med kunna hävdas att lösningar där en andel av försäkringens värdeutveckling tillfaller bolaget riskerar att leda till en *högre* risknivå i tillgångsplaceringen än vad försäkringstagarna önskar. Inte heller detta förhållande

skiljer sig på ett avgörande sätt ifrån annan tillgångsförvaltning i finansiella företag där avgifter baseras på förvaltningsresultat.

Sammanfattningsvis är de huvudproblem i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag som beskrivits ovan inte lika framträdande i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Dessa bolag är mer att jämföra med andra aktiebolag som säljer finansiella tjänster till konsumenter med syfte att tjäna pengar på verksamheten. I bolag där ägare kan investera kapital och få avkastning på detta finns starka incitament att bedriva verksamheten kostnadseffektivt. Vidare är det i vinstutdelande livförsäkringsbolag en tydlig åtskillnad mellan medel som försäkringstagarna har anspråk på och bolagets riskkapital. Försäkringstagarnas totala anspråk skyddas med skuldtäckningstillgångar i vilka försäkringstagarna har förmånsrätt. Incitamenten fungerar i rätt riktning och kunderna kan utifrån bestämmelserna i försäkringsavtalet ställa relevanta krav på bolagen. De problem med vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag som nämnts ovan skiljer sig inte på ett avgörande sätt från liknande företeelser inom andra delar av den finansiella sektorn.

5.7 Slutsatser

Den avreglering som har skett av försäkringssektorn har i grunden förändrat förutsättningarna för att bedriva försäkringsverksamhet. Regleringen har anpassats till de marknadsekonomiska principer som i övrigt gäller i den finansiella sektorn. Företagen förväntas konkurrera på en fri marknad utan pris- och produktreglering.

Samtidigt verkar de ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolagen på samma sätt som före avregleringen. Försäkringstagarna i dessa bolag bidrar med huvuddelen av riskkapitalet och står den första och yttersta risken. Samtliga kostnader som belastar ett ömsesidigt bedrivet livförsäkringsbolag bärs av försäkringstagarkollektivet. Därtill utgör en viss ospecificerad andel i bolagets överskott alltjämt en betydande del av den förväntade försäkringsersättningen för enskilda livförsäkringstagare utan att denna del omfattas av placeringsregler och förmånsrätt. Dessa förhållanden gör att försäkringstagarna har en utsatt position i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag.

Så länge som sektorn var detaljreglerad med pris- och produktreglering och en skälighetsprincip, fanns det förutsättningar för

staten att genom reglering och tillsyn bevaka försäkringstagarnas intressen i det egna kapitalet. Efter avregleringen är skyddet för försäkringstagarna när det gäller deras riskkapitalbidrag begränsat.

Ett annat huvudproblem med nuvarande ordning är kopplat till bolagsstyrningen i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag. Det finns uppenbara bolagsstyrningsbrister i ett system som innebär att försäkringstagarna svarar för riskkapitalet utan att de har någon reell möjlighet till inflytande och kontroll. I både icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag har bolagsledningen i praktiken ett stort diskretionärt utrymme att agera på ett sätt som inte nödvändigtvis gynnar försäkringstagarna. I icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag saknas grundläggande incitament för en effektiv ägarstyrning eftersom ägarna inte kan få avkastning på satsat kapital.

Av detta kapitel framgår det att de ömsesidigt bedrivna bolagen också har en gemensam nackdel genom att de i princip saknar tillgång till extern finansiering. Det minskar deras möjligheter – i förhållande till vinstutdelande bolag – att fullfölja sina åtaganden om de hamnar i en krissituation. Det kan ur ett konsumentskydds-perspektiv ifrågasättas om det är lämpligt med bolag som ställer ut garantier, men samtidigt saknar möjligheter till extern finansiering. Vidare kan det vara en nackdel från effektivitetssynpunkt att de ömsesidigt bedrivna bolagen är utestängda från kapitalmarknaderna.

En fråga som måste ställas i detta sammanhang är vilken betydelse problemen i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag som beskrivits ovan har i praktiken. Försäkringstagarna har hittills fått sina avtalsgrundade ersättningar – i många fall med belopp som vida överstiger det garanterade belopp de en gång tecknade sig för. En allmänt utbredd uppfattning är att de ömsesidigt bedrivna bolagen har levererat god avkastning till låga avgifter. Bolagen har överlag visat sig livskraftiga då inga bolag i modern tid har försatts i konkurs trots kraftiga nedgångar på de finansiella marknaderna.

En skillnad måste dock göras mellan de bolag som funnits i decennier och som genom betryggande antaganden vid premiesättningen har byggt upp stora kapitalbuffertar och de förhållandevis nystartade bolag som inte hunnit bygga upp motsvarande reserver. I den senare kategorin har risken för fallissemang varit påtaglig om inte ägarna vidtagit åtgärder. Vidare måste en fullständig bedömning av om avkastningen i ömsesidigt bedrivna bolag har varit god ställas i relation till den risk som försäkringstagarnas medel har

utsatts för (jfr diagram 2 i avsnitt 4.4). Som Finansinspektionen har konstaterat i en nyligen utgiven rapport (Livbolagens avgifter, Fi 2005:5) behöver inte avgifterna i ömsesidigt bedrivna försäkringsbolag spegla de verkliga kostnaderna, vilket försvårar en bedömning om huruvida bolagens kostnader varit låga. I slutändan ligger de verkliga kostnaderna på försäkringstagarna oavsett vilka avgiftsnivåer de ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolagen har informerat försäkringstagarna om.

Redan vid 1999 års försäkringsrörelserreform identifierade regeringen vissa brister i regleringen av livförsäkringsverksamhet och förordade en tydligare uppdelning mellan försäkringstagarnas fordringsrätt och deras anspråk i eget kapital. De reformer som då genomfördes fick dock inte avsedd effekt eftersom det saknades verkliga drivkrafter att göra en sådan uppdelning. Få bolag har ombildats eftersom det med dagens regler krävs stora kapitalinsatser för att övergå till vinstutdelande verksamhet (se vidare 8.4 nedan) och de bolag som har fortsatt att bedriva ömsesidig verksamhet har inte gottskrivit försäkringstagarna en större del av överskottet. Även Placeringsutredningen menade att det bör göras en tydlig åtskillnad mellan försäkringstagarnas fordringsrätt och riskkapitalet (se SOU 2003:14 s. 36 ff. och SOU 2003:84 s. 161). Finansinspektionen föreslog i samband med sin rapport Intressekonflikter i livbolagen (2003:2) att regeringen i samband med en översyn av de associationsrättsliga reglerna för försäkringsbolag undersöker möjligheterna till förändringar som på olika sätt stärker försäkringstagarnas ställning i livförsäkringsbolagen. De förslag som Finansinspektionen hade kom senare att i stora delar genomföras genom lagstiftning som syftade till att återupprätta förtroendet för livförsäkringsbolagen i väntan på denna utrednings förslag (se prop. 2003/04:109). Det kan här även nämnas att Förtroendekommissionen uttalade att det associationsrättsliga upplägget i ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag är en anomali och att detta upplägg oundvikligen leder till intressekonflikter (se SOU 2004:47 s. 301).

De problem i ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag som utredningen och andra har identifierat riskerar att på olika sätt hota försäkringstagarnas intressen och visar på behovet av fullföljd reformering av lagstiftningen för livförsäkringsbolagen. Att skydda försäkringstagarna genom att återgå till den detaljreglering av produktutformningen som tidigare rådde är naturligtvis inte en framkomlig väg. Ett sådant ingrepp löser inte de bolagsstyrnings-

och kapitalanskaffningsproblem som utredningen pekat på. Ett förslag i nämnd riktning skulle för övrigt strida inte bara mot intentionerna i utredningens direktiv utan också mot grundläggande tankar bakom riksdagens beslut om försäkringsrörelse-reform år 1999.

För att kunna komma till rätta med nämnda brister bör i stället försäkringstagarnas ställning i ömsesidigt bedrivna försäkringsbolag stärkas på andra sätt samtidigt som incitament för en effektiv ägarstyrning skapas och möjligheterna till extern kapitalförsörjning förbättras. Utredningens allmänna utgångspunkter för den nya associationsrättsliga regleringen följer i kapitel 7. Kapitel 8 redogör för utredningens särskilda överväganden om ömsesidigt bedrivna livförsäkringsbolag.

6 Utländska förhållanden

6.1 Inledning

Också i andra europeiska länder gäller särskild lagstiftning för försäkringsverksamhet. Rörelseregleringen i de olika länderna vilar visserligen på skilda traditioner, men den är numera, efter ett omfattande harmoniseringsarbete inom EU, i stora delar gemensam för många stater. På livförsäkringssidan skiljer sig emellertid skyddsregleringen fortfarande åt på väsentliga punkter, och det gäller inte minst hanteringen av företagens överskott. Den svenska regleringen framstår där som mycket ovanlig. I länder som brukar jämföras med Sverige uppställs nämligen inte generella förbud mot vinstutdelning i livförsäkringsaktiebolag. Inte heller finns där bestämmelser som ger försäkringstagarna direkt inflytande i ett sådant bolags egna organ.

På associationsrättens område förekommer i övrigt endast mera begränsad försäkringsspecifik reglering. Även utomlands skall försäkringsverksamhet vanligtvis drivas antingen i aktiebolagsform eller i ömsesidig eller kooperativ form. För den ömsesidiga företagstypen är associationsrättsliga särbestämmelser betydligt vanligare än för försäkringsaktiebolag, men även de ömsesidiga företagen tillämpar ofta många generella associationsrättsliga regler. Inte i något EU-land har införts en allmän lag för ömsesidiga företag. Den i Sverige förekommande associationen för meddelande av enbart tjänstepensionsförsäkring, tjänstepensionskassan, har motsvarigheter i två av de nordiska grannländerna. Liksom i Sverige gäller i dessa länder en del särbestämmelser för sådana institut.

Nedan ges en kortfattad redogörelse för förhållandena i några andra europeiska länder, vilken tar sikte på de frågor som behandlas i detta betänkande. För varje land kommer att återges dels förekommande associationsformer och deras associationsrättsliga grund, dels de ömsesidiga företagens särskilda förhållanden, dels ock hanteringen av överskott i livförsäkringsföretag. Vidare

behandlas i några nationer befintliga regler om och tillvägagångssätt vid ombildning av ett försäkringsföretags associationsform. Också utländska lagstiftares särbehandling av små försäkringsföretag tas upp. Slutligen beskrivs försäkringsmarknaden i de skilda länderna.

Tyngdpunkten i framställningen ligger på de länder där förhållandena kan sägas mest likna dem i Sverige. Det gäller i första hand de nordiska länderna. Också Tyskland, vars rättstraditioner, bl.a. på försäkringsområdet, den svenske lagstiftaren ofta fallit tillbaka på, ges ett större utrymme. Även förhållandena i Storbritannien beskrivs något utförligare. Den brittiska ordningen har med sitt betydande genomslag i EG:s försäkringsdirektiv fått ökat intresse inte bara hos oss utan även i andra europeiska länder (se bl.a. SOU 1995:87 s. 92 ff.).

6.2 Danmark

Försäkringsföretagen och deras associationsrättsliga grund

Försäkringsverksamhet i Danmark regleras genom lov om finansiel virksomhed (FIL), som trädde i kraft år 2004. Som framgår av namnet omfattar lagen även annan finansiell verksamhet än försäkringsverksamhet.

Försäkringsbolag skall enligt FIL vara aktiebolag (aktieselskab), ömsesidiga försäkringsbolag (gensidige selskab) eller ”tvaergående pensionskasser”.

Tvaergående pensionskasser är enligt FIL föreningar eller sammanslutningar, vilkas medlemmar antingen är utbildade på ett särskilt område eller är anställda i ett företag av en bestämd typ och vilka har till föremål att som ett led i anställningsvillkoren eller annan anknytning till verksamheten säkra pension enligt likartade regler för alla medlemmar. Som tvaergående pensionskasser räknas också föreningar eller sammanslutningar, vilkas medlemmar är självständiga företagare inom samma bransch och vilka har till föremål att säkra pension enligt likartade regler för alla medlemmar. En tvaergående pensionskasse anses vara ett slags ömsesidigt företag.

En speciell form utgör de arbetsmarknadsrelaterade livförsäkringsaktiebolagen (arbejdsmarkedsrelateret livsforsikringsaktieselskab). Med ett sådant bolag förstås i FIL ett livförsäkringsaktiebolag som dels direkt eller indirekt ägs av försäkringstagarnas

fackliga organisationer, eventuellt tillsammans med arbetsgivarorganisationer i branschen, dels bildats till följd av avtal, dels ock enligt bolagsordningen inte får dela ut vinst till ägarna. Bolaget betraktas i princip som en tvaergående pensionskasse, och det kan som huvudregel inte ändra form till ett allmänt livförsäkringsaktiebolag.

För försäkringsaktiebolagen gäller, genom hänvisningar i FIL, den allmänna aktiebolagslagen (aktieselskabsloven). Även reglerna för ömsesidiga försäkringsbolag och tvaergående pensionskasser tar sin associationsrättsliga utgångspunkt i aktiebolagslagen. För dessa företag ges emellertid i FIL åtskilliga särregler (se vidare härom i det följande). För samtliga försäkringsbolag upptas i FIL sådana särbestämmelser om ägare och ledning m.m. i ett försäkringsbolag som följer av EG:s försäkringsdirektiv.

Det bör i sammanhanget nämnas att det i Danmark saknas en allmän associationsrättslig lag om ekonomiska föreningar. Däremot ges i lov om erhvervsdrivende virksomheder vissa bestämmelser för kooperativa "andelselskaber". Den regleringen, som är betydligt mera begränsad än allmänna associationsrättsliga regelverk, uppställer krav på registrering och på att vissa villkor skall uppfyllas för att en förening skall få kalla sig andelselskab samt innehåller bestämmelser om årsredovisning och firma.

Särskilt om ömsesidiga försäkringsföretag

Ömsesidiga försäkringsbolag karakteriseras av att försäkringstagaren vid teckning av en försäkring blir medlem i bolaget. Någon annan person än en försäkringstagare kan inte bli medlem. Medlemskapet, som följer av FIL, innebär rösträtt på stämman. Bolagsordningen kan föreskriva att medlemmarna skall svara för bolagets förpliktelser och i så fall skall omfattningen av ansvaret anges i denna. Ett på så sätt föreskrivet ansvar kan endast göras gällande av bolaget. Återförsäkringstagare kan avtala bort sitt ansvar om bolagsordningen medger det, men premieintäkten från sådana återförsäkringstagare får inte vara för stor i förhållande till den totala verksamheten.

Kollektivet av försäkringstagare anses äga det ömsesidiga försäkringsbolaget. Detta innebär emellertid inte att medlemmen vid inträdet i bolaget skall göra ett kapitaltillskott eller att denne när försäkringsförhållandet upphör har ett krav på bolagets kapital.

Upplöses ett ömsesidigt försäkringsbolag efter likvidation, ombildning eller fusion har däremot kollektivet av försäkringstagare som utgångspunkt ett anspråk på bolagets egna kapital. Försäkringstagarkollektivet beslutar genom bolagsorganen hur den gemensamma förmögenheten skall fördelas.

Försäkringstagarna har som redan nämnts rösträtt på stämman, men i bolagsordningen kan intas bestämmelser om att stämman skall bestå av delegerade som har utsetts av försäkringstagarna och, i förekommande fall, garanterna eller ställföreträdare för dem. De delegerade utses i enlighet med av bolaget antagna bestämmelser, s.k. valregulativ.

Ömsesidiga försäkringsbolag skall vid bildandet ha ett garantikapital, som utgör lånat kapital. Detta kapital anses bära återbetalas när det inte längre är erforderligt för försäkringsrörelsen, men någon föreskrift härom finns inte i FIL. Ömsesidiga försäkringsbolag har endast ett fåtal möjligheter att förnya eller öka sitt riskkapital. Ett sådant bolag kan i detta syfte öka garantikapitalet, ta upp förlagslån eller inrätta s.k. medlemskonti efter särskilt beslutade inbetalningar från medlemmarna. Till riskkapitalet räknas även ”særlige bonushensaettelser”, varom mera nedan.

För vissa mindre ömsesidiga skadeförsäkringsbolag finns särskilda bestämmelser som innefattar bl.a. lägre krav på minsta solvenskapital och undantag från kravet på en direktion. Detta gäller för bolag vilkas verksamhet är begränsad till att i Danmark teckna direkt försäkring för olycksfall eller sjukdom, om de försäkrade också är försäkringstagare, eller för husdjur, allt under förutsättning att försäkringarna tecknas för högst ett år i sänder. Dessutom skall det finnas bestämmelser i bolagsordningen om ett högsta belopp som bolaget får teckna utan återförsäkring, eller att detta belopp fastställs av tillsynsmyndigheten, Finanstilsynet, och om möjlighet att kräva extra bidrag från försäkringstagarna eller sätta ned förmåner. Vidare får bolaget, för att omfattas av särbestämmelserna, inte ha en årlig premieintäkt som överstiger ett av Finanstilsynet fastställt belopp eller en premieintäkt som till mindre än hälften härrör från fysiska personer som är medlemmar i bolaget. Om de angivna mindre ömsesidiga skadeförsäkringsbolagen också har ett begränsat geografiskt verksamhetsområde och de tecknade försäkringarna inte överstiger tre miljoner danska kronor omfattas de inte av FIL.

Ett ömsesidigt skadeförsäkringsbolag kan i andra fall av Finanstilsynet undantas från lagens bestämmelser. Undantag kan medges

om de samlade försäkringarna inte överstiger sex miljoner danska kronor och bolagets risk för en enskild försäkring, oavsett om den är återförsäkrad eller inte, inte överstiger tre procent av bolagets samlade premieintäkt, eller om bolagets verksamhet är geografiskt begränsad och avser endast en verksamhetsgren. Finanstilsynet kan i sistnämnda fall undanta bolag från lagens bestämmelser även om verksamheten avser annat än försäkring för olycksfall, sjukdom eller husdjur, bara den inte omfattar ansvarsförsäkring, arbets-skadeförsäkring, motorfordonsförsäkring, kautionsförsäkring eller kreditförsäkring.

För tvaergående pensionskasser gäller i stort sett samma regler som för ömsesidiga försäkringsbolag. Medlemmarna i en pensionskassa kan emellertid inte göras ansvariga för kassans förpliktelser. Minst hälften av styrelsens ledamöter skall väljas av och bland medlemmarna i kassan.

Överskott vid livförsäkring

Premien för livförsäkringsavtal skall fastställas betryggande, så att det är stor säkerhet för att livförsäkringsbolaget har tillräckliga medel att uppfylla avtalet när det förfaller. Försäkringstagarna betalar därför som regel en premie för försäkringen som är försiktig i förhållande till nuvärdet av de avtalade försäkringsåtagandena. Mot den bakgrunden anses det rimligt att försäkringstagaren får andel i det överskott som kan förväntas under avtalens löptid.

Beräkning och fördelning av realiserat resultat till försäkringstagarna skall regleras i tekniska grunder. De skall vara betryggande och rimliga gentemot de enskilda försäkringstagarna och andra berättigade. De skall dessutom vara precisa och klara samt leda till en rimlig fördelning. Kravet på rimlig fördelning anses innebära att utgångspunkten för fördelningen av det realiserade resultatet är den även i Danmark kallade kontributionsprincipen, enligt vilken det realiserade resultatet fördelas bland de berättigade parterna efter det förhållande med vilket de har bidragit till överskottet. Principen gäller om inte parterna avtalat om något annat och gäller även fördelningen av resultatet mellan eget kapital och försäkringstagarna. Den del av bolagets resultat som tillfaller försäkringstagarna (bonus) skall frigöras på ett rimligt sätt under försäkringsavtalens löptid.

Av reglerna i de tekniska grunderna för fördelning av överskott skall det klart och precist framgå hur det resultatet används till fördelning mellan de enskilda försäkringstagarna, till avsättning till försäkringsbestånden som sådana och till eget kapital. Finanstilsynet har utfärdat närmare föreskrifter om kontributionsprincipen. Av föreskrifterna följer att det resultat som skall delas med försäkringstagarna inte är ett försäkringsbolags totala resultat utan realiserat resultat, vilket är det försäkringstekniska resultatet med vissa justeringar. Försäkringstagarna står därför i normalfallet inte allmän rörelserisk.

Fördelningen av realiserat resultat mellan eget kapital och försäkringstagarna behöver inte regleras i avtalen. Det egna kapitalets andel av realiserat resultat skall delas upp i en andel relaterad till förräntning av eget kapital (dvs. en andel av realiserat resultat enligt kontributionsprincipen) och en andel, ett risktillägg, som avspeglar den risk som åvilar det egna kapitalet. I de flesta bolag är risktillägget beräknat som en andel av en post i balansräkningen, t.ex. försäkringstekniska avsättningar. Fördelningen till det egna kapitalet kan ses över en längre period. Vid resultatets fördelning mellan eget kapital och försäkringstagarna anses eget kapital endast kunna tillföras ett tillägg, jämfört med vad som tillförs försäkringstagarna, om det kan grundas på risken för ett underskott som rör förpliktelser som åvilar det egna kapitalet. Finanstilsynet har utfärdat en vägledning om marknadsdisciplin för och anmälning av regler för eget kapital andel av det realiserade resultatet i livförsäkringsbolag och tvaergående pensionskasser. Om bolagen följer vägledningen gör Finanstilsynet inte någon prövning av fördelningen till eget kapital. I stället publiceras bolagens regler och respektive års faktiska fördelning till eget kapital på Finanstilsynets hemsida. Avsikten är att genom marknadsdisciplin, dvs. genom öppenhet, se till att fördelningen till eget kapital är rimlig.

Finanstilsynets föreskrifter om kontributionsprincipen innebär vidare att försäkringstagarnas andel av det realiserade resultatet skall tillföras de försäkringstekniska avsättningarna. Bonusen skall fördelas till de enskilda försäkringarna på ett rimligt sätt under försäkringens livstid och den kollektiva reserven, den del som fördelas kollektivt till bestånden, skall ha en passande storlek i förhållande till bolagets förpliktelser och ekonomiska situation i övrigt. Kontributionsprincipen gäller även vid ett negativt resultat, vilket

innebär att de försäkringstekniska avsättningarna minskar, men i så fall i första hand den kollektiva reserven.

Den del av det realiserade resultatet som fördelas kollektivt till bestånden (kollektivt bonuspotentialer) är avsedd för en framtida fördelning till enskilda försäkringstagare. Om en försäkringstagare återköper sin försäkring kan denne dock inte ställa krav på de medel som är innehållna i sådana kollektiva reserver.

På grund av nedgången på de finansiella marknaderna i slutet av 1990-talet och i början av 2000-talet fick vissa bolag ett behov av att stärka kapitalbasen. Det infördes därför nyligen en möjlighet att avsätta en del av det realiserade resultatet som skall fördelas till enskilda försäkringstagare till en särskild del av de försäkringstekniska avsättningarna, saerlige bonushensaettelser, som kan räknas in i kapitalbasen. En förutsättning för att ett försäkringsbolag skall kunna göra sådana avsättningar är att det i försäkringsvillkoren anges att så kan ske. Om en försäkringstagare återköper sin försäkring eller om utbetalning av försäkringsförmånerna påbörjas skall även försäkringens andel i dessa avsättningar betalas ut. Avsättningarna skall tilldelas samma avkastning som eget kapital, oavsett om det är positivt eller negativt, vilket innebär att avsättningarna bär samma risk som aktiekapitalet. Alla bolag har inte använt möjligheten att göra avsättningar till saerlige bonushensaettelser. De förekommer inte i t.ex. de bankägda livförsäkringsaktiebolagen.

Ett livförsäkringsbolag som baserar premieberäkningen på realistiska förutsättningar (t.ex. livräntor utan rätt till bonus) är inte förpliktade att ge försäkringstagarna andel i ett eventuellt överskott på försäkringen. Sådana avtal kombineras typiskt sett med ogaranterade premier, dvs. att förmåner som beräknas på framtida premier inte är garanterade. Dessa avtal skall, i likhet med avtal med rätt till bonus, vara betryggande och rimliga gentemot försäkringstagarna. Livförsäkringsbolag, som har valt att ingå sådana avtal, kan välja att ge försäkringstagarna bonus om det under avtalets löptid visar sig att bolaget har haft ett överskott på försäkringarna.

Ombildning av försäkringsbolag

Alla ömsesidiga livförsäkringsbolag har ombildats till aktiebolag. Motiven har sagts vara ett behov av nytt kapital i de ömsesidiga livförsäkringsbolagen och ökade möjligheter till omstruktureringar i de danska försäkringskoncernerna.

Vid den första ombildningen bildade det ömsesidiga livförsäkringsbolaget ett dotterförsäkringsaktiebolag till vilket alla tillgångar och skulder överläts. Försäkringstagarna i det ömsesidiga livförsäkringsbolaget tilldelades aktier i dotterbolaget som därefter börsnoterades. Förfarandet ansågs dock vara kostsamt och komplicerat.

Det infördes därefter en lagbestämmelse om omvandling, som endast anger att form, innehåll och genomförandet av en omvandling skall godkännas av Finanstilsynet och att det försäkringsbolag som fortsätter driva verksamheten inträder i det upphörande försäkringsbolagets rättigheter och förpliktelser.

De därefter följande ombildningarna har gått till så att det ömsesidiga livförsäkringsbolaget bildar ett dotterförsäkringsaktiebolag, till vilket alla tillgångar och skulder överläts. Kvar i det ömsesidiga livförsäkringsbolaget finns därefter endast aktierna i dotterbolaget. Det ömsesidiga livförsäkringsbolaget ombildas sedan till en förening eller annan juridisk person som har till ändamål att ta tillvara försäkringstagarkollektivets rätt. Medlen i föreningen skall användas till fördel för försäkringstagarna. Finanstilsynet granskar ombildningsprocessen, som skall följa en fusionsliknande process eller en process som liknar beståndsöverlåtelse. I alla ombildningar har det varit viktigt att säkerställa att försäkringstagarnas ställning inte försämras efter ombildning. Finanstilsynets uppfattning har varit att försäkringstagarna tidigare har ägt det ömsesidiga bolaget kollektivt och att det inte varit fråga om individuella äganderätter, varför det inte är nödvändigt att de enskilda försäkringstagarna tilldelas aktier i det nya försäkringsbolaget. Det är dock ett ställningstagande som har ifrågasatts.

Det har nu också införts en möjlighet att fusionera in ett ömsesidigt försäkringsbolag i ett aktiebolag. Det har tidigare inte ansetts möjligt eftersom försäkringstagarna därigenom skulle riskera att få en sämre rätt. Försäkringstagarna skall underrättas enligt samma regler som för en beståndsöverlåtelse, vilket innebär att Finanstilsynet skall kungöra att en fusion skall ske och ge försäkringstagare en tid om tre månader att lämna invändningar. För att en fusion skall vara möjlig skall de kollektiva bonusavsättningarna

helst vara lika stora i de båda bolagen. Vid en fusion anses de enskilda försäkringstagarna ha rätt att tilldelas aktier i det övertagande försäkringsaktiebolaget.

Särbehandling av små försäkringsföretag

Utgångspunkten i FIL är att samtliga försäkringsbolag står under offentlig tillsyn av Finanstilsynet. Viss verksamhet har emellertid undantagits från tillståndskravet i FIL och därmed också från tillsynen. Det gäller pensionskassor som säkrar pension för anställda i ett privat företag eller företag inom samma koncern, ”begravelsekasser” och ”ligbraendingsforeningar”, krigsförsäkringsverksamhet som regleras genom annan lag, erkända arbetslöshetskassor som står under statens tillsyn, viss assistansverksamhet och vissa namngivna företag. Som framgått av det föregående kan vidare vissa mindre ömsesidiga försäkringsbolag komma att underkastas endast begränsad tillsyn eller ibland hållas helt utanför tillsynsområdet.

Försäkringsmarknaden

I förhållande till landets storlek förvaltas betydande tillgångar i de danska försäkringsföretagen. Tillgångarna i försäkringssektorn motsvarar ca 75 procent av landets BNP, vilket kan jämföras med det oviktade genomsnittet i Europa på omkring 50 procent. År 2003 fanns det 103 försäkringsaktiebolag, 62 ömsesidiga försäkringsbolag och 30 pensionskassor. Dessa försäkringsföretags totala premieinkomst utgör drygt 8 procent av landets BNP, vilket är i linje med det europeiska genomsnittet.

Livförsäkringsmarknaden i Danmark är, liksom i många andra länder i Europa, betydligt större än skadeförsäkringsmarknaden sett till såväl antal företag som förvaltade tillgångar och premieinkomst. På liv- och pensionsområdet är 41 aktiebolag och samtliga pensionskassor verksamma. Premieintäkterna i liv- och pensionsmarknaden motsvarar 5 procent av BNP. Den största livförsäkringskoncernen tar in nästan 20 procent av de samlade premieintäkterna och de 5 största koncernerna har en marknadsandel på knappt 60 procent. Konkurrensen på den danska livförsäkringsmarknaden har ökat kraftigt under det senaste decenniet; år 1992

tog de 5 största koncernerna in närmare 80 procent av livförsäkringspremierna.

Ungefär 80 procent av alla yrkesarbetande i Danmark omfattas av någon form av tjänstepension. I Europa har endast Sverige och Nederländerna en högre andel. Denna höga anslutning kan förklaras med att tjänstepensionen, liksom i Sverige, är obligatorisk för dem som omfattas av kollektivavtal. Tjänstepension kan i Danmark tryggas i livförsäkringsbolag, pensionskassor och banker. Omkring två tredjedelar av tjänstepensionsåtagandena tryggas genom att premier betalas till livförsäkringsbolag.

Fondförsäkringsmarknaden i Danmark är fortfarande i sin linda. Endast ett par procent av livförsäkringsföretagens tillgångar utgörs av fonder som försäkringstagarna eller andra ersättningsberättigade har valt, vilket är en av de lägsta andelarna i Europa. Efterfrågan på fondförsäkringslösningar kopplade till någon form av kapitalgaranti har dock ökat kraftigt under 2000-talet (Swiss Re. sigma No. 3/2003).

På skadeförsäkringsområdet är 62 aktiebolag och lika många ömsesidiga bolag verksamma. Den största koncernen har en marknadsandel på 21 procent. De 5 största koncernerna svarar för 70 procent av den sammanlagda premieintäkten. Till skillnad från utvecklingen på livförsäkringsmarknaden har koncentrationen på skadeförsäkringsmarknaden ökat. Ungefär 60 procent av totala skadeförsäkringspremier gick till de 5 största koncernerna år 1992.

6.3 Finland

Försäkringsföretagen och deras associationsrättsliga grund

I Finland får försäkringsverksamhet bedrivas av försäkringsbolag, varmed förstås försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag, och av försäkringsföreningar. Såväl försäkringsaktiebolag som ömsesidiga försäkringsbolag kan vara publika. Regleringen av försäkringsföretagen upptas i skilda författningar, nämligen 1979 års lag om försäkringsbolag och 1987 års lag om försäkringsföreningar.

En betydande del av det finländska försäkrings- och socialskyddet täcks genom lagstadgade försäkringar. Lagstadgat arbetspensionsskydd erbjuds av bl.a. privata s.k. arbetspensionsförsäkringsbolag. Sådana bolag kan vara försäkringsaktiebolag eller ömsesidiga försäkringsbolag. Även för arbetspensionsförsäkrings-

bolagen gäller lagen om försäkringsbolag om inte annat sägs i den särskilda lagen om arbetspensionsförsäkringsbolag.

I associationsrättsligt hänseende gäller för de finländska försäkringsbolagen genom hänvisningar åtskilliga bestämmelser i den allmänna lagen om aktiebolag. I lagen om försäkringsbolag ges emellertid en rad från allmän bolagsrätt avvikande bestämmelser, främst för de ömsesidiga försäkringsbolagen. Lagen om försäkringsföreningar är uppbyggd i nära överensstämmelse med lagen om försäkringsbolag men saknar hänvisningar till föreskrifter i generella associationsrättsliga regelverk.

Ett försäkringsbolag förutsätts att på bolagsstämman kunna besluta om att ändra bolagsform. Ett sådant beslut måste underställas social- och hälsovårdsministeriet för samtycke. Samtycke skall ges om ombildningen inte kränker de förmåner som försäkringarna omfattar eller någon delägargrupps intressen. Ministeriet har rätt att till samtycket foga villkor som är nödvändiga för att skydda de förmåner som försäkringarna omfattar eller delägargruppernas intressen.

Försäkringsföreningar kan meddela endast skadeförsäkring och liknar i administrativt hänseende ömsesidiga försäkringsbolag. En försäkringsförening är en på delägarnas ömsesidiga ansvar baserad försäkringsanstalt vars verksamhetsområde får omfatta högst 40 kommuner inom ett enhetligt område eller som enbart bedriver försäkring av fiskerimateriel.

Särskilt om ömsesidiga försäkringsföretag

Delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag är försäkringstagarna och, om bolagsordningen föreskriver det, ägarna av garantikapitalet. Med social- och hälsovårdsministeriets samtycke kan i bolagsordningen delägarskapet utvidgas så att även andra blir delägare i bolaget. Kretsen av delägare kan också inskränkas genom reglering i bolagsordningen. På så sätt kan bl.a. återförsäkringstagare uteslutas från delägarskap.

Försäkringstagardelägarna är inte personligen ansvariga för bolagets förpliktelser, men i bolagsordningen för ett skadeförsäkringsbolag kan bestämmas att dessa delägare har sådant ansvar. I så fall skall anges enligt vilken grund ansvarigheten bestäms och dess omfång. Om försäkringstagaren är en konsument eller en med en konsument jämställd näringsidkare kan dennes ansvar för bolagets

förpliktelser vara högst lika stort som det sammanlagda beloppet av de försäkringspremier som påförts denne föregående kalenderår.

Frågan om hur återstående tillgångar skall fördelas när ett ömsesidigt försäkringsbolag upplöses avgörs genom bestämmelser i bolagsordningen.

Delägarna utövar sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter vid bolagsstämman. I bolagsordningen kan bestämmas att beslutanderätten i stället för av delägare skall utövas av representanter som delägarna utsett bland sig.

Ett ömsesidigt försäkringsbolag skall ha ett garantikapital, som kan fördelas på andelar. I bolagsordningen skall anges vad som är bestämt om ränta på garantikapitalet och om återbetalning av detta. Ökning av garantikapital får förekomma, och där gäller i tillämpliga delar vad som i allmänna aktiebolagslagen är föreskrivet om ökning av aktiekapitalet.

För de ömsesidigt bedrivna försäkringsföreningarna gäller i viktiga delar samma bestämmelser som för de ömsesidiga försäkringsbolagen. En försäkringsförening behöver emellertid inte koncession för att driva försäkringsverksamhet. Det räcker att föreningens stadgar fastställs av Försäkringsinspektionen. Vidare kan nämnas att en delägars ansvar för föreningens förpliktelser kan göras gällande på så sätt att denne åläggs att betala en tilläggsavgift uppgående till högst ett års försäkringspremier. Skyldigheten att betala tilläggsavgift skall anges i stadgarna.

Om en "stor" försäkringsförening vill driva försäkringsrörelse på ett större område än 40 kommuner eller utomlands måste den ombildas till ett ömsesidigt försäkringsbolag, för vilken sedan lagen om försäkringsbolag gäller. En försäkringsförening är "stor" om den årliga premieinkomsten överstiger 5 miljoner euro eller om föreningen driver ansvarsförsäkring i annan form än som anknuten försäkring eller om minst hälften av premieinkomsten kommer från andra än föreningens medlemmar. Också för en ombildning av en försäkringsförening till ett ömsesidigt försäkringsbolag finns särskilda regler som syftar till att säkerställa försäkringstagarnas ställning.

Överskott vid livförsäkring

Inom livförsäkring förekommer liksom i Sverige traditionella livförsäkringsprodukter med s.k. kundgottgörelse, i lagen om försäkringsbolag benämnd extra förmåner. Bolagen garanterar vid sådana försäkringar en viss avkastning och betalar därutöver kundgottgörelse vars storlek bolaget årligen fastställer. Det förekommer också livförsäkringar med endast fast ränta.

För försäkringar som enligt försäkringsavtalet har rätt till eventuella extra förmåner på grundval av överskott som dessa försäkringar avkastat gäller en lagfäst skälighetsprincip. När extra förmåner beviljas på sådana försäkringar skall nämligen i skälig omfattning beaktas både det totala beloppet av de extra förmåner som beviljas för dessa försäkringar och, i fråga om fördelningen av dessa förmåner, beloppet och uppkomsten av överskottet på dessa försäkringar. Vidare föreskrivs att de extra förmånerna inte får äventyra möjligheterna att uppfylla föreskrivna solvenskrav eller beständigheten av de extra förmånernas nivå. Skälighetskravet syftar till att förhindra dels en oskälig överföring till ägarna av det överskott som uppstår på grund av att betryggande antaganden används vid premieberäkningen, dels en ojämlig behandling av olika försäkringstagargrupper som har rätt till del i överskotten. Den finländska lagstiftaren anser det önskvärt att den nivå som fastställs på de extra förmånerna kan behållas följande år, eftersom man då kan undvika omotiverade förväntningar hos försäkringskunderna. Meningen är emellertid inte att förhindra att utnyttja dessa tilläggsförmåner för att täcka underskott i de garanterade förmånerna om det skulle behövas.

Det kan slutligen nämnas att det finns särskilda bestämmelser rörande överskott i arbetspensionsförsäkringsbolag. Av de tillgångar som överstiger skulderna i ett sådant bolag har aktieägarna eller innehavarna av garantiandelar vid upplösning av bolaget eller när tillgångar annars skall fördelas rätt endast till en andel som motsvarar bolagets eget kapital jämte en skälig avkastning. Övriga tillgångar i ett arbetspensionsförsäkringsbolag tillhör försäkringstagarna som en del av försäkringsbeståndet.

6.4 Norge

Försäkringsföretagen och deras associationsrättsliga grund

För norsk försäkringsverksamhet gäller 2005 års lov om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv. (försäkringsloven). Försäkringsverksamhet får enligt lagen drivas bara av privata aktiebolag (aksjeselskaper), publika aktiebolag (allmennaksjeselskaper), ömsesidiga försäkringsbolag (gjensidige selskaper) och pensionskassor (pensjonskasser).

En pensionskassa är enligt försäkringsloven en institution som är bildad av en arbetsgivare och som genom försäkring eller på annat sätt tryggar arbetsgivarens kollektiva pensionsordningar för dennes anställda.

För privata och publika försäkringsaktiebolag gäller, enligt försäkringsloven, reglerna i aksjeloven respektive allmennaksjeselskapsloven om inte annat anges. För ömsesidiga försäkringsbolag upptas i försäkringsloven särskilda associationsrättsliga bestämmelser i ett eget kapitel, men också för dessa bolag hänvisas på några punkter till generella regler i aksjeloven. Det gäller vissa bestämmelser om bolagsordningen och bolagets ledning. Det skall här påpekas att det i Norge, liksom i Danmark, inte förekommer en allmän lag om ekonomiska föreningar. Försäkringsloven innehåller vidare åtskilliga för samtliga försäkringsbolag tillämpliga associationsrättsliga särregler om bolagsorganen. (Se vidare nedan.)

Även för pensionskassor upptas särbestämmelser i ett eget kapitel. Dessa bestämmelser är av främst näringsrättslig karaktär, men i kapitlet finns också associationsrättsliga särregler, bl.a. om stadgar och kassornas ledning, samt görs vissa hänvisningar till den allmänna aktiebolagslagens bestämmelser om ett bolags ledning. För pensionskassorna gäller i övrigt den särskilda foretakspensjonsloven.

Det saknas i försäkringsloven bestämmelser om genomförande av en ombildning av en associationsform till en annan.

Särskilt om ömsesidiga försäkringsföretag

Den ömsesidiga bolagsformen anses innebära att försäkringstagarna är bolagets medlemmar och att de som grupp är ansvariga för bolagets förpliktelser. Frågorna om vilka som är medlemmar och i vilken utsträckning ett medlemsansvar skall kunna göras

gällande skall dock bestämmas i bolagsordningen. Flera ömsesidiga livförsäkringsbolag har vid kollektiva pensionsordningar gett de försäkrade ställning av medlemmar.

Om inte annat är föreskrivet i bolagsordningen skall överskott eller underskott i ett ömsesidigt försäkringsbolag fördelas på dem som var medlemmar i samma räkenskapstermin i förhållande till en beräknad förskottspremie. I ett livförsäkringsbolags bolagsordning kan det bestämmas att medlemmarna inte skall ha ansvar för bolagets förpliktelser, men att underskott i stället skall utjämnas genom en reduktion av försäkringskraven. Medlemmarnas ansvar kan endast göras gällande av bolaget.

Bolagsordningen skall innehålla bestämmelser om vad som skall gälla vid bolagets upplösning.

Även frågorna om hur stämman skall vara sammansatt och hur rösträtten skall utövas på denna avgörs genom bestämmelser i bolagsordningen. Ett försäkringsbolag kan t.ex. besluta att stämman skall bestå av en för försäkringstagarna representativ grupp som utses av en offentlig myndighet eller av andra. I något fall har styrelsen i ett fackförbund kommit att utgöra en pensionskassas stämma.

Ömsesidiga försäkringsbolag skall vid bildandet ha ett garanti-kapital. Detta lånade kapital kan tas upp bl.a. genom utställande av omsättningsbara "grunnfondsbevis", vilka ger representationsrätt på stämman. För sådana värdepapper har utfärdats närmare föreskrifter. I bolagets stiftelsedokument skall anges förräntningen på det lånade riskkapitalet och när detta kapital skall betalas tillbaka. Beslut om återbetalning av lånekapitalet får verkställas först efter särskilt tillstånd. Ett ömsesidigt försäkringsbolag kan öka sitt kapital genom att ge ut nya grunnfondsbevis.

Bolagsorganen

I försäkringsloven ges som nämnts åtskilliga bestämmelser om ett försäkringsbolags organ. I fråga om styrelsen gäller att flertalet ledamöter inte får vara anställda i bolaget eller i ett bolag som ingår i samma koncern. Ordföranden skall väljas ur den gruppen.

I ett försäkringsbolag med fler än 50 anställda skall det utses ett s.k. representantskap med minst 12 medlemmar. Två tredjedelar av medlemmarna utses av stämman. Dessa delar av representantskapet skall avspegla bolagets intressegrupper, kundstruktur och sam-

hällsfunktion. Bolagsordningen skall innehålla närmare regler härom. Den återstående tredjedelen av representantskapet väljs av och bland de anställda. Representantskapet har bl.a. till uppgift att utse bolagets styrelse och utöva tillsyn över styrelsens förvaltning av bolaget. Representantskapet motsvaras i allmänna aktiebolag av den s.k. bedriftsforsamlingen.

Vidare skall ett försäkringsbolag ha en kontrollkommitté med minst tre medlemmar, varav en som huvudregel skall uppfylla föreskrivna krav på en lagfaren domare. Medlemmarna i kontrollkommittén, som utses av stämman, får inte vara ordförande eller vice ordförande i representantskapet, styrelseledamot eller styrelsesuppleant, revisor eller anställd i bolaget eller nära besläktad med sådana personer. Kontrollkommittén skall ha tillsyn över bolagets verksamhet och se till att det följer gällande föreskrifter, bolagsordning och beslut fattade av bolagets organ. Kontrollkommittén skall rapportera till representantskapet en gång per år. Får kommittén vetskap om betydande försummelser skall den göra anmälan till Kredittilsynet. Ett krav på inrättande av en kontrollkommitté gäller även för banker och andra finansiella institut.

Överskott vid livförsäkring

Överskott som samlas upp i ett livförsäkringsbolag skall föras tillbaka till försäkringstagarna eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal, om inte annat är bestämt i bolagsordningen. Kredittilsynet skall ha kontroll över kapitalåterföringen och kan förbjuda ett bolag att göra en återföring som Kredittilsynet anser kan rubba bolagets soliditet.

Kapitalet enligt ovan skall årligen fördelas på de enskilda avtalen. Uppsamlat och framtida överskott skall fördelas efter de enskilda avtalens bidrag till överskottet och efter de premie- och beräkningsunderlag som har gällt för varje avtal. Detta gäller emellertid normalt inte medel i den för livförsäkring obligatoriska "sikkerhetsfonden", till vilken ett livförsäkringsbolag i balansräkningen skall göra avsättningar för att möta oväntade förluster. Kredittilsynet ger närmare regler om hur fördelningen skall ske och om kontoföring för de enskilda avtalen. Kungen kan meddela närmare föreskrifter om säkerhetsfonden.

I Norge tillåter man vinstutdelning från livförsäkringsbolag. Reglerna om utdelning på aktie- eller garantikapital samt om möj-

ligheterna för bolaget att behålla överskottsmedel skall framgå av bolagsordningen. Bolagsordningen fastställs av Kredittilsynet. Myndigheten har i en s.k. rundskrivelse bestämt att summan av avsättningar till fria fonder, utdelningar och skatt maximalt får uppgå till 35 procent av det utdelbara överskottet. Resterande överskottsmedel måste tillskrivas försäkringstagarna och blir då en garanterad fordran för dem.

Utöver andel av överskotten får de norska försäkringstagarna en tilläggsavsättning som kan betraktas som en andel av överskotten, men som inte är garanterad. Tilläggsavsättningen görs innan eventuellt överskott fördelas och kan användas för förlusttäckning i livförsäkringsbolagets rörelse. Tilläggsavsättningen har således likheter med den svenska allokerade återbäringen (försäkringstagarens andel av konsolideringsfonden) som redovisas till kunder som ett icke-garanterat belopp och som får användas för förlusttäckning. En väsentlig skillnad mot den svenska återbäringen är dock att den norska tilläggsavsättningen är begränsad till en viss andel av det garanterade åtagandet. Om tilläggsavsättningen blir större än åtta procent av försäkringstekniska avsättningar måste den tillskrivas försäkringstagarna och kommer då inte att kunna tas tillbaka. Den norska lagstiftningen begränsar hur mycket medel som försäkringstagarna får bidra med till förlusttäckning genom att på detta sätt maximera storleken av tilläggsavsättningarna. Inte heller får tilläggsavsättningarna användas för förlusttäckning fullt ut. De får bara användas för att täcka underskott som uppstår av en avkastning ned till noll procent. För den delen av underskottet som härrör från negativ totalavkastning måste underskottet täckas av eget kapital.

Tilläggsavsättningar får räknas in i kapitalbasen till 50 procent. Anledningen till denna begränsning är att den inte fullt ut kan användas för förlusttäckning. Av intresse att notera är dock att den får ingå i kapitalbasen trots att den inte utgör en del av bolagets egna kapital.

Det framgår av bolagsordningen hur vinsten i bolagen skall beräknas. Vanligt är att den beräknas som en andel av försäkringstekniska avsättningar, andel av försäkringsrisken och andel av det administrativa resultatet. Till ägarna tillfaller också hela avkastningen på eget kapital. Ägarnas andel av vinsten får dock inte överstiga 35 procent av det utdelbara överskottet.

En ny modell för vinstdelning eller överskottstilldelning har tagits fram i Norge. Det är ännu oklart när den träder i kraft. Syftet

med den nya modellen är att förenkla beräkningen av vinstdelning och att bättre göra åtskillnad mellan bolagets medel och försäkringstagarnas medel.

Fortfarande kommer ägarnas vinst att bestå av fyra komponenter. Hela avkastningen på det egna kapitalet tillfaller ägarna. För kapitalförvaltningen, försäkringsrisken och administrationen beräknar ägarna först en avgift ("margin") för en period som tillfaller bolaget. Efter periodens slut konstaterar man vad den verkliga kostnaden blev för respektive område. För kapitalförvaltningen och försäkringsrisken täcker ägarna underskottet medan överskott tillfaller försäkringskollektivet. För administrationen står ägarna för underskottet men får också överskottet. Modellen ger incitament till ägarna att driva verksamheten med låga omkostnader.

Särbehandling av små försäkringsföretag

Vissa försäkringsföretag kan komma att falla utanför försäkringslovens tillämpningsområde. Kungen kan nämligen medge helt eller delvis undantag från lagens bestämmelser för mindre ömsesidiga försäkringsbolag och för bolag som meddelar endast återförsäkring eller försäkring av krigsrisiker till sjöss.

Andra bestämmelser i försäkringsloven än de om koncession gäller inte för försäkring av husdjur som administreras av slakterier eller mejerier. Som huvudregel tillämpas försäkringsloven inte alls på "begravsekasser" och "hjelpekasser" vilkas maximiersättningar motsvarar folketrygdens grundbelopp. För dessa typer av försäkringsverksamhet kan dock tillsynsmyndigheten, Kredittilsynet, kräva in uppgifter och, om hänsynen till de ersättningsberättigade motiverar det, bestämma att försäkringsloven, helt eller delvis, skall gälla även för dem. Försäkringsloven gäller inte för "försäkringsforeninger" för vilka lov om sjötrygdslag gäller.

Försäkringsmarknaden

Försäkringsmarknaden i Norge är minst i Norden och en av de minsta i Europa, både i absoluta tal och relativt den norska ekonomin. Tillgångarna som förvaltas i försäkringsföretag på den norska försäkringsmarknaden motsvarar ungefär 20 procent av landets BNP, vilket är en i ett internationellt perspektiv mycket låg andel.

Inbetalda premier är jämnt fördelade mellan livförsäkring och skadeförsäkring och utgör 4 procent av BNP.

På livförsäkringsmarknaden i Norge är 10 livförsäkringsaktiebolag, 2 ömsesidiga livförsäkringsbolag och 137 pensionskassor (varav 30 kommunala pensionskassor) verksamma. Fondförsäkring introducerades år 1997 och för närvarande meddelar 5 av livförsäkringsaktiebolagen uteslutande fondförsäkring. Liksom i Danmark står fondförsäkring ännu för en mycket liten andel av de totala livförsäkringstillgångarna och mindre än 10 procent av inbetalda livförsäkringspremier avser fondförsäkring. På marknaden för individuell pensionsförsäkring (kapitalförsäkring och pensionsförsäkring) har emellertid efterfrågan på fondförsäkringslösningar ökat kraftigt och stod år 2003 för omkring 25 procent av premiebetalningarna.

Tjänstepensionsförsäkring är en viktig del av livförsäkringsbolagens verksamhet. År 2003 kom närmare 70 procent av premieinkomsten i bolagen från kollektiv pensionsförsäkring som tecknats av arbetsgivare för de anställdas räkning. Från och med januari 2006 är det obligatoriskt för arbetsgivare att etablera tjänstepensionsplaner för sina anställda.

På den norska skadeförsäkringsmarknaden är 46 bolag och ett 30-tal lokala skadeförsäkringsföretag verksamma. Marknaden är starkt koncentrerad, det största försäkringsbolaget tar in över 30 procent av alla skadeförsäkringspremier och de 5 största företagen står gemensamt för över 90 procent av inbetalda premier.

6.5 Tyskland

Försäkringsföretagen och deras associationsrättsliga grund

Försäkringsrörelse regleras i Tyskland genom Versicherungsaufsichtsgesetz (VAG). Enligt lagen kan försäkringsrörelse drivas av aktiebolag (Aktiengesellschaften), ömsesidiga försäkringsföreningar (Versicherungsvereinen auf Gegenseitigkeit) och offentlig-rättsliga anstalter (Anstalten des öffentlichen Rechts).

För försäkringsaktiebolagen gäller allmän bolagsrätt, framför allt den generella aktiebolagslagen (Aktiengesetz). Endast på några punkter ges i VAG associationsrättsliga särregler för försäkringsaktiebolagen. Dit hör föreskrifter om krav på ägare, företagsledning och bolagsordning, vilka följer av EG-rätten.

För de ömsesidiga försäkringsföretagen finns de associationsrättsliga bestämmelserna i första hand i ett särskilt avsnitt i VAG. Dessa bestämmelser hänvisar i stor utsträckning till allmän bolagsrätt, som alltså skall ha motsvarande tillämpning på de ömsesidiga företagen. Sålunda underkastas dessa företag vissa för näringsidkare generella regler i Handelsgesetzbuch men också aktiebolagslagens föreskrifter om bl.a. stämma och minoritetsskydd.

De offentligrättsliga anstalterna regleras vanligtvis genom delstatlig lag. Även för dessa anstalter gäller ofta – genom hänvisningar – allmän bolagsrätt.

Särskilt om ömsesidiga försäkringsföretag

Den ömsesidiga försäkringsföreningen har en särskild rättslig form; i systematiskt hänseende inordnas den emellan en renodlad förening och ett aktiebolag. I tysk doktrin beskrivs en ömsesidig försäkringsförening som en kooperativ organisation som bedrivs utan vinstsyfte. Åtminstone i vissa hänseenden uppfattas den ömsesidiga försäkringsföreningen följaktligen som en ekonomisk förening. Den ömsesidiga försäkringsföreningen förstås som en sammanlagning av personer som behöver täcka risker genom försäkring och som ombesörjer detta genom att etablera och stödja ett företag härför.

Försäkringstagarna är i regel medlemmar i det ömsesidiga företaget. Från ekonomisk synpunkt är de företagets delägare. Försäkringstagarna har emellertid inte några överlåtbara andelar i föreningen. De är inte skyldiga att förvärva andelar när de ansluter sig och de får inte någon betalning när de lämnar föreningen. Vid företagets likvidation skall emellertid kvarvarande tillgångar fördelas bland medlemmarna.

Med ett ingånget försäkringsavtal följer alltså normalt medlemskap i den ömsesidiga föreningen. I viss mindre utsträckning får en sådan förening täcka risker även för andra än medlemmar. Detta förutsätter dock att en bestämmelse intas i stadgarna och att bestämmelsen godkänns av tillsynsmyndigheten. Vidare har det under senare års tillsynspraxis godtagits att också andra än försäkringstagare är medlemmar i den ömsesidiga försäkringsföreningen. Det har då gällt personer som tidigare varit försäkringstagare i föreningen. Någon generell möjlighet till medlemskap för dem som inte är försäkringstagare föreligger dock inte.

En princip om likabehandling av föreningens medlemmar är fastslagen i VAG.

Medlemmarna i den ömsesidiga försäkringsföreningen får inte någon utdelning eller liknande betalning som en följd av föreningens ekonomiska resultat. Uppkomna överskott används i stället för att öka företagets reserver eller för att erbjuda försäkringsskydd till mer förmånliga villkor.

I stadgarna måste anges om kostnader skall kunna täckas med enstaka eller återkommande medlemsbidrag som skall betalas i förskott eller fordras in vid behov. I stadgarna kan anges ett högsta belopp för medlemsbidragen.

Vid sidan av stämman (oberste Vertretung) och styrelsen (Vorstand) förekommer ett för ömsesidiga försäkringsföreningar unikt organ (Aufsichtsrat), som har till uppgift att för medlemmarnas räkning övervaka verksamheten. Detta organ, som skall bestå av minst 3 och högst 21 personer, är överordnat styrelsen och kontrollerar följaktligen styrelsens arbete. Utgångspunkten är att medlemmarna har rätt att på stämman utse de personer som skall ingå i Aufsichtsrat.

VAG innehåller inte några närmare bestämmelser om hur medlemmarnas rättigheter skall utövas på stämman eller hur personerna i de båda andra föreningsorganen skall utses. Frågorna skall i stället regleras i stadgarna. Det är följaktligen tillåtet med en ordning där stämman utgörs av representanter för medlemmarna, och reglerna för en sådan ordning bestäms då helt i stadgarna. Föreningen är skyldig att offentliggöra sina regler för hur personer i de skilda föreningsorganen utses samt sammansättningen i dessa organ.

Det representativa systemet anses i Tyskland vara väl fungerande och ha flera fördelar. De administrativa kostnaderna minskar drastiskt när endast ett fåtal i stället för ett mycket stort antal försäkringstagare utövar stämmans befogenheter. Vidare medför det representativa systemet en ökad grad av förståelse för verksamheten och dess problem, eftersom representanterna normalt är experter.

Ömsesidiga försäkringsföreningar skall vid bildandet ha ett garantikapital. I stadgarna skall anges hur detta kapital skall återbetalas och vilket inflytande garanterna skall ha. På grund av sin rättsliga struktur har ömsesidiga försäkringsföreningar ibland svårt att skaffa nytt kapital. Såsom onoterade har de endast begränsade möjligheter att nyttja kapitalmarknaden. De får i stället främst ackumulera kapital med vinster från försäkringsverksamheten eller

från kapitalplaceringar. Ömsesidiga föreningar kan dock ta upp förlagslån eller utfärda andelsrätter (Genussrechte). Innehavare av andelsrätter är underkastade affärsriskerna i föreningen och har vanligen företräde till del i föreningens vinst.

I VAG ges särskilda bestämmelser om en ömsesidig försäkringsförenings överlåtelse av tillgångar och skulder till ett aktiebolag. De syftar till att säkerställa försäkringstagarnas berättigade intressen vid en sådan överlåtelse.

Överskott vid livförsäkring

Merparten av överskotten i ett livförsäkringsbolag är avsedd för försäkringstagarna. Återstoden betalas till aktieägare eller reserveras i företaget. I VAG bemyndigas Finansministeriet eller tillsynsmyndigheten att ge närmare föreskrifter om försäkringstagarnas rätt till del i företagets överskott. Enligt nu gällande föreskrifter skall försäkringstagarna ha rätt till åtminstone 90 procent av nettoavkastningen på de tillgångar som är avsatta för framtida försäkringsförmåner. I första hand skall dock avkastningen användas för att infria utställda garantier. Avkastningsdelning med ägarna kan bara ske efter att garantierna är infriade.

Återbäring måste synliggöras i balansräkningen. Det är emellertid inte tillåtet att i balansräkningen göra avsättningar för återbäring som ännu inte är garanterad försäkringstagarna.

Särbehandling av små försäkringsföretag

I princip samtliga försäkringsföretag omfattas av offentlig tillsyn. Från tillsynslagstiftningen undantas dock bl.a. understödsfonder och institut som meddelar socialförsäkring. Härtill kommer att vissa mindre ömsesidiga företag, begränsade antingen till verksamhetsområde, geografiskt område eller medlemsantal, inte är underkastade samtliga VAG:s regler för sådana företag. Tillsynsmyndigheten kan i särskilda fall helt undanta små företag från tillsyn.

Försäkringsmarknaden

Den tyska försäkringsmarknaden är den näst största marknaden i Europa. Drygt 8 procent av bruttopremierna i OECD-området går till tyska försäkringsbolag. Livförsäkringsmarknaden dominerar sett till förvaltade tillgångar men ca 60 procent av de inhemska premieinbetalningarna går till skadeförsäkringsföretag.

I Tyskland upprättas tjänstepensionsplaner av arbetsgivaren på frivillig basis. Tjänstepensionslösningar är således inte obligatoriska som en följd av kollektivavtal, även om sådana arrangemang kan förekomma. Ungefär 50 procent av arbetskraften har någon form av tjänstepension, men andelen faller. Tjänstepensionsåtagandet tryggas vanligen genom avsättningar i arbetsgivarens balansräkning, men kan även tryggas genom att arbetsgivaren betalar premier till ett livförsäkringsföretag.

Ömsesidiga försäkringsföretag spelar en framträdande roll på den tyska försäkringsmarknaden. I slutet av 1990-talet stod ömsesidiga livförsäkringsföretag för över 30 procent av de totala livförsäkringspremierna. På skadeförsäkringsmarknaden dominerar dock aktiebolagsformen; knappt 10 procent av premieintäkterna betalades till ömsesidiga försäkringsföretag.

6.6 Storbritannien

Försäkringsföretagen och deras associationsrättsliga grund

Enligt den brittiska försäkringslagstiftningen får försäkringsverksamhet bedrivas av aktiebolag (companies limited by shares), ömsesidiga företag, däribland s.k. friendly societies, och de försäkringsgivare som uppträder under namnet Lloyd´s.

Friendly societies kan sägas motsvara de svenska understödsföreningarna. (Om friendly societies, se vidare SOU 1990:101 s. 118 ff.) Lloyd´s är varken ett försäkringsbolag eller en försäkringsförening utan en sammanslutning av individer som, med Lloyd´s i London som marknadsplats, kan acceptera att överta försäkringsrisker som erbjuds dem. (Om Lloyd´s, se vidare SOU 1987:58 s. 408 ff. och SOU 1992:5.)

Bestämmelser om försäkringsbolagens verksamhet och tillsynen över denna upptas i särskild lagstiftning. I associationsrättsligt hänseende regleras bolagen däremot av föreskrifter i den allmänna bolagsrätten. De associationsrättsliga bestämmelser som följer av

EG-rätten, såsom bestämmelserna om bolagets ägare och ledning, har dock intagits i den särskilda lagstiftningen om försäkringsrörelse. För friendly societies och Lloyd's gäller avvikande reglering i lagstiftning för just dessa försäkringsgivare.

Särskilt om ömsesidiga försäkringsföretag

Försäkringstagarna i ett ömsesidigt försäkringsbolag är normalt också bolagets medlemmar. De har inte någon lagfäst skyldighet att skjuta till medel till bolaget. Det är i stället varje enskilt ömsesidigt försäkringsbolag som genom bestämmelser i bolagsordningen avgör om medlemsansvar skall förekomma. I bolagsordningen skall vidare anges hur tillgångar skall fördelas vid bolagets upplösning.

Såsom på de flesta andra håll fordras i ett ömsesidigt försäkringsbolag ett startkapital, garantikapital, som normalt lånas upp men ibland tillskjuts av medlemmarna. Vad som gäller för sådant kapital följer av bestämmelser i allmän bolagsrätt.

Ömsesidiga försäkringsföretag kan liksom andra försäkringsgivare skaffa nytt främmande riskbärande kapital under rörelsens bedrivande, bl.a. genom utställande av s.k. Permanent Interest Bearing Shares.

Överskott vid livförsäkring

I Storbritannien ger s.k. with profit-avtal försäkringstagarna rätt till del av överskottet i livförsäkringsrörelse. Avtalen liknar den svenska traditionella livförsäkringsprodukten med en garanti i botten, riskutjämning och fördelning av eventuellt överskott. Det finns ett otal olika varianter för att fördela överskottet mellan försäkringstagarna och mellan olika fonder inom bolagen. Metoderna kan vara desamma oavsett om det är ett ömsesidigt försäkringsbolag eller aktiebolag. Överskottet kan komma ifrån en viss avgränsad tillgångsmassa eller från avkastningen på vissa tillgångar plus andra källor till vinster eller förluster i ett försäkringsbolag. I det senare fallet kan försäkringstagaren dela hela affärsrisken tillsammans med bolaget, utöver den finansiella risken. Det finns således ingen princip i Storbritannien att försäkringstagarna inte kan stå allmän rörelserisk.

Överskottstilldelningen kallas bonus och utgår i huvudsak i två olika former: regular bonus, som bestäms och löpande garanteras försäkringstagarna på samma sätt som den underliggande garantin, och terminal bonus, som bestäms först vid försäkringsfall eller då avtalet löpt ut.

Regular bonus bestäms årligen utifrån en värdering av den framtida kostnaden för bolagets åtaganden. Denna s.k. deklarerade bonus garanteras försäkringstagarna som ett tillägg till det garanterade försäkringsbeloppet och försäkringsbolaget måste därför göra avsättningar för den. Vid beräkning av bonusens andel av överskottet beaktas endast realiserade överskott.

Överskottsöverföringar skall framgå av resultaträkningen, vilket innebär att det inte, benämningen *with profits* till trots, är en del av bolagets vinst som blir bonus till försäkringstagarna. Hela årets avkastning brukar inte tilldelas som bonus utan man gör en lämplig tilldelning beroende på vad bolaget anser om framtida avkastning och förutsättningar att klara garantierna. Det uppstår då ett kollektivt buffertkapital som ligger som ett kapital som är tillgängligt för vinstdelning men inte blivit deklarerad som bonus. Bolagen har på samma sätt som i Sverige stort diskretionärt utrymme att bestämma fördelningen av bonus och annat kapital.

Terminal bonus garanteras försäkringstagarna först i samband med utbetalning. Metoden är ett sätt att låta försäkringstagarna få ta del av även icke realiserade överskott vilka som nämnts inte är tillgängliga för löpande tilldelning. Detta möjliggörs genom att utnyttja kassaflödet från nya premieinbetalningar så att terminal bonus kan utgå utan att placeringstillgångar avyttras. Terminal bonus är således ett sätt för bolaget att behålla en del av överskottet i bolaget utan att avsättningar måste göras. Det kan då också fungera som ett buffertkapital för de ställda garantierna. Medel tillgängliga för terminal bonus motsvaras således i balansräkningen av en reservpost under eget kapital utvisande skillnaden mellan tillgångarnas verkliga värde och anskaffningsvärde. Dessa medel är endast i begränsad utsträckning tillgängliga för vinstutdelning till aktieägarna

I aktiebolagen delas överskottet med aktieägarna. Fördelningen sker efter att ett överskott har uppkommit vilket kan grunda sig på en mängd olika orsaker. I huvudsak används två olika modeller för fördelningen mellan försäkringstagarna och aktieägarna. Det ena är en 90/10 fördelning av överskottet där försäkringstagarna får minst 90 procent av överskottet och aktieägarna upp till 10 procent.

Under senare år har några bolag börjat med en 100/0 fördelning. En fördelning där försäkringstagarna får allt sker oftast i avtal där överskottet tilldelas i form av andelar i en fond. I sådana arrangemang står aktieägaren för affärsrisken när det gäller bolagets administrativa kostnader. För det tar aktieägaren en avgift som antingen är fastställd i förhållande till tillgångarnas värde eller som premieavgift. Fördelningen 90/10 brukar motiveras med att försäkringsgivaren står för det garanterade beloppet. Det framhålls dock i rapporter från tillsynsmyndigheten att den garantin sällan behöver infrias eftersom det oftast finns tillräckligt med internt genererat buffertkapital.

I Storbritannien har det under 2000-talet skrivits utredningar och rapporter från tillsynsmyndigheten om den produkt som innehåller avtal med vinstdelning. Produkten – som har många likheter med den svenska traditionella livförsäkringsprodukten – har framför allt ifrågasatts ur ett konsumentperspektiv. Det har framhållits att produkten är mycket svår att genomlysas. Det går t.ex. inte att under avtalets löptid avgöra om försäkringsavtalet har gett en bra avkastning eller inte eller vad som bidragit till avkastningen. Det kan lika gärna bero på bra resultat i kapitalförvaltningen som dålig avkastning men med uppräkningsvärdet via bonus som tas från reserver. Det är först när alla utbetalningar är gjorda som man kan avgöra om man fått en bra avkastning på sin premie eller inte. Vidare har oklarheter om kostnadsuttagen kritiserats. Det har inte rapporterats om storleken på dem eller gått att avgöra om de är dyrare eller billigare än andra produkter.

Man har också i Storbritannien uppmärksammat intressekonflikterna mellan försäkringstagarna och aktieägarna i de vinstutdelande bolagen. Som exempel nämns att försäkringstagarnas medel kan användas till strategiska investeringar för bolaget som inte nödvändigtvis gagnar försäkringstagarna. Även kostnadsfördelningen kan vara till försäkringstagarnas nackdel. Konstruktionen med vinstdelning mellan försäkringstagarna och aktieägarna enligt principen 90/10 har också kritiserats för att vara alltför primitiv. Om vinstdelningen motiveras av att aktieägaren står för risken att inte det garanterade beloppet infrias, så borde värdet av den garantin prissättas därefter. Med andra ord skulle en större andel av avkastningen på tillgångarna tillfalla försäkringstagarna i tider när uppbyggt kollektivt buffertkapital är större eftersom risken då minskat för aktieägaren.

Särbehandling av små försäkringsföretag

I stort sett alla försäkringsgivare omfattas av den särskilda lagstiftningen på försäkringsområdet. En fackförening som driver försäkringsrörelse är dock undantagen från regleringen om försäkringsrörelsen är begränsad till att tillhandahålla förmåner vid strejker och liknande situationer.

Försäkringsmarknaden

Försäkringsmarknaden i Storbritannien är den största i Europa och den tredje största marknaden i världen, efter den i USA och Japan. Mer än en tiondel av världens försäkringspremier går till den brittiska marknaden. Det finns ungefär 770 företag som är auktoriserade att bedriva försäkringsrörelse i Storbritannien. Mer än 70 procent av dessa företag får endast bedriva skadeförsäkringsverksamhet, ca 20 procent får meddela långvarig liv- och pensionsförsäkring och resten av företagen har tillstånd att ha blandad verksamhet.

Fondförsäkringsprodukter har under 2000-talet kommit att bli allt mer dominerande. Nyförsäljningen av traditionella livförsäkringar (with profit) var ungefär lika stor som den för fondförsäkringar under 1990-talet, men under år 2002 föll försäljningen av traditionella livförsäkringsprodukter kraftigt. År 2002 var värdet av nytecknade traditionella försäkringar mindre än hälften så stor som värdet av nytecknad fondförsäkring.

I Storbritannien sätter arbetsgivare upp tjänstepensionsplaner på frivillig basis. Normalt gör arbetsgivaren avsättningar till en s.k. trust fund som omfattas av särskild reglering (trust law). Tjänstepensionstillgångarna i Storbritannien motsvarar över 80 procent av landets BNP, vilket i ett internationellt perspektiv är mycket högt (endast Nederländerna uppvisar en högre andel i Europa). Försäkringsbolag kan få i uppdrag att förvalta tjänstepensionstillgångarna, men tjänstepension tryggas vanligen inte med att en tjänstepensionsförsäkring tecknas.

Ömsesidiga försäkringsbolag har traditionellt haft en stark ställning på den brittiska försäkringsmarknaden. I slutet av 1990-talet hade ömsesidiga försäkringsbolag en betydande del av försäkringsmarknaden – ungefär 25 procent av de totala premieintäkterna gick till ömsesidiga försäkringsbolag. På livförsäkringsmarknaden stod

ömsesidiga försäkringsbolag för närmare en tredjedel av premievolymer. Ett flertal ömsesidiga livförsäkringsbolag har emellertid under senare år ombildats till aktiebolag.

6.7 Frankrike

Försäkringsföretagen och deras associationsrättsliga grund

Privat försäkringsrörelse får i Frankrike bedrivas av ett aktiebolag (*société anonyme*), ett ömsesidigt försäkringsbolag (*société d'assurance mutuelle*) eller ett bolag med ömsesidig form (*société d'assurance à forme mutuelle*). Den sistnämnda företagskategorin utmärks av att alltid debitera rörliga premier, att ha en verksamhet som är begränsad till ett visst geografiskt område eller till en viss yrkesgrupp, att inte anlita försäkringsmäklare och att återbära överskotten bland medlemmarna. Ett bolag med ömsesidig form får meddela endast direkt skadeförsäkring.

Bestämmelser om försäkringsbolagens verksamhet ges i le Code des assurances.

För försäkringsaktiebolagen gäller i associationsrättsligt hänseende i princip allmän bolagsrätt, däribland den allmänna aktiebolagslagen.

Beträffande de ömsesidiga försäkringsbolagen innehåller försäkringslagstiftningen särskilda associationsrättsliga bestämmelser. De tar sikte på bolagets bildande och dess interna angelägenheter. Det görs i särslagstiftningen följaktligen inte någon generell hänvisning till allmänna associationsrättsliga regler. Emellertid refereras i många fall till bestämmelser som gäller för kommersiella företag i allmänhet.

Särskilt om ömsesidiga försäkringsföretag

I försäkringslagstiftningen anges de kriterier som kännetecknar ett ömsesidigt försäkringsbolag. Ett sådant bolag drivs inte i vinstsyfte utan är bildat för att försäkra medlemmars risker. Bolaget kan debitera fasta eller rörliga premier men medlemsansvaret får aldrig vara obegränsat. Vid livförsäkring är medlemsbidragen alltid fasta. Medlemmarna jämställs inte med aktieägare och har följaktligen inte några anspråk på bolagets kapital. I händelse av likvidation

skall därför alla överskott överföras till ett annat ömsesidigt försäkringsbolag eller en liknande association.

Verksamheten i ett ömsesidigt försäkringsbolag bygger på principerna om demokrati och likabehandling av medlemmarna. Härav följer att stämman skall utgöras av antingen alla medlemmar eller delegerade som valts av medlemmarna samt att varje medlem som fullgjort sin betalningsskyldighet mot bolaget kan utses till styrelseledamot. Vidare krävs att bolagets personal är representerad i styrelsen. Högst en tredjedel av styrelsen skall utses av och bland företagets anställda.

De flesta ömsesidiga försäkringsbolag tillämpar av praktiska skäl en ordning med delegerade på stämman. I allmänhet utser medlemmarna åtminstone 50 personer som sina representanter. Medlemmarna bestämmer själva villkoren för val av delegerade. Dessa villkor måste anges i bolagsordningen. I en ordning utan delegerade kan en medlem ge fullmakt åt en annan medlem att rösta på stämman. Vidare kan bolagsordningen ge medlemmarna möjlighet att rösta per post. Varje medlem har enligt lagen en röst.

Såsom i andra länder fordras ett garantikapital vid bildande av ett ömsesidigt försäkringsbolag. Storleken av detta lånekapital skall anges i bolagsordningen.

Försäkringslagstiftningen anger två metoder för att öka riskkapitalet i ömsesidiga försäkringsbolag. Den ena metoden innebär att nytt kapital tillskjuts av medlemmarna. För det krävs att bolagsstämman beslutar att samtliga medlemmar skall skjuta till medlen. På dessa lånemedel löper en av stämman angiven ränta. Den andra metoden innebär upplåning från såväl medlem som annan mot s.k. titre participatifs. Sådana värdepapper ger innehavaren rätt till betalning med dels en fast ränta, dels ett belopp baserat på bolagets premieinkomst. Innehavet ger emellertid inte rösträtt på stämman. Det är bolagets styrelse som avgör när värdepappret kan lösas in. Lånet är efterställt andra bolagets skulder.

Överskott vid livförsäkring

Livförsäkring i Frankrike är fortfarande förhållandevis starkt reglerad, t.ex. regleras vilken ränta som skall användas vid beräkning av premier på långvariga försäkringskontrakt. Röntan är en funktion av statslåneräntan. Fördelning av överskottet – som delas in i överskott som härrör från det försäkringstekniska resultatet och

överskott från det finansiella resultatet – är också reglerat i försäkringsrörelselagstiftningen. Den föreskriver att försäkringsbolagen måste dela med sig av vinster till de försäkrade enligt de villkor som bestäms av Finansdepartementet.

Enligt nuvarande bestämmelser måste försäkringsbolagen distribuera minst 90 procent av det försäkringstekniska resultatet och 85 procent av det finansiella resultatet till försäkringstagarna. Den sistnämnda nivån kan höjas genom avtal.

Särbehandling av små försäkringsföretag

Regleringen av försäkringsrörelse omfattar i princip alla franska försäkringsgivare. Endast vissa ömsesidiga försäkringsföretag av helt begränsad omfattning är undantagna från den offentliga tillsynen.

Försäkringsmarknaden

Den franska försäkringsmarknaden är den tredje största i Europa, nästan 6 procent av samtliga premier som betalas inom OECD-området går till den franska marknaden. Premieinkomsten i livförsäkringsmarknaden är nästan dubbelt så stor som den i skadeförsäkringsmarknaden.

Det är i Frankrike obligatoriskt för alla privatanställda att omfattas av en tjänstepensionsplan. Tjänstepensionen tryggs dock i särskilda organisationer som styrs av arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer. Frivilliga tjänstepensionsplaner kan tryggas genom tjänstepensionsförsäkring i ett livförsäkringsbolag, men endast en mindre andel av arbetskraften omfattas av sådana lösningar och tjänstepensionsförsäkring har liten betydelse för livförsäkringsbolagens verksamhet.

Även i Frankrike spelar ömsesidiga försäkringsbolag en viktig roll. Till skillnad från förhållandena på t.ex. den tyska försäkringsmarknaden så är det på skadeförsäkringsmarknaden som den ömsesidiga bolagsformen är mest framträdande; närmare 40 procent av de totala skadeförsäkringspremierna går till ömsesidiga försäkringsbolag. I livförsäkringssektorn tar aktiebolag in nästan 95 procent av premierna.

6.8 Nederländerna

Försäkringsföretagen och deras associationsrättsliga grund

Lagstiftningen rörande försäkringsrörelse i Nederländerna kan hänföras till två delar, dels lagstiftning angående associationer i allmänhet, dels lagstiftning om tillsyn över finansiella företag.

Den generella lagstiftningen om associationer innehåller bestämmelser om tillåtna företagsformer för försäkringsföretag, om kraven vid bildande av ett försäkringsföretag, om styrelsens organisation och om redovisning m.m. Enligt denna reglering kan holländska försäkringsgivare till sin associationsform vara antingen aktiebolag eller ömsesidiga försäkringsbolag.

Särskilt om ömsesidiga försäkringsföretag

Såsom i andra länder syftar ömsesidig försäkringsverksamhet till att främja medlemmarnas intresse. Normalt är samtliga företagets försäkringstagare medlemmar i associationen. Regleringen förhindrar dock inte att också andra än försäkringstagare är medlemmar i ett ömsesidigt försäkringsbolag.

Som en följd av den ömsesidiga tanken är utgångspunkten att medlemmarna skall täcka underskott i verksamheten, men genom bestämmelser i bolagsordningen kan bristtäckningsansvaret begränsas eller helt upphävas. För det fall att ett ömsesidigt försäkringsbolag beslutar om slopat medlemsansvar får bolaget meddela försäkringar även till andra än medlemmar. Omfattningen av sådan försäkringsrörelse måste emellertid vara av mera begränsad omfattning.

Liksom på andra håll skall ett ömsesidigt försäkringsbolag i Nederländerna vid bildandet ha ett garantikapital. Detta kapital kan delas upp i andelar och bolaget kan öka kapitalet genom att ge ut nya andelar. Ömsesidiga försäkringsbolag kan skaffa nytt främmande kapital också genom upplåning mot utställande av obligationer.

Överskott vid livförsäkring

Det förekommer inte några för försäkringsverksamhet särskilda bestämmelser för fördelning av överskott. Sådana frågor avgörs i stället ofta genom bestämmelser i ett försäkringsbolags bolagsordning. Däri kan t.ex. anges att vinstutdelningen till aktieägare skall vara begränsad och att försäkringstagarna på visst sätt har rätt till del i uppkomna överskott.

I ömsesidiga livförsäkringsbolag har försäkringstagarna såsom medlemmar inflytande över bolagets överskottshantering. Försäkringstagare i livförsäkringsaktiebolag har dock inte av lagstiftaren getts möjlighet till inverkan på bolagsbesluten. I dessa bolag är, såsom i holländska aktiebolag i allmänhet, beslutanderätten fördelad mellan tre interna organ: bolagsstämman, styrelsen och ett särskilt tillsynsorgan (the Supervisory Board). Tillsynsorganet har bl.a. till uppgift att kontrollera och godkänna de mera betydelsefulla styrelsebesluten. Nämnade bolagsinterna organ är emellertid i princip sidoställda i lagstiftningen.

Särbehandling av små försäkringsföretag

I tillsynslagstiftningen särbehandlas viss försäkringsverksamhet. Sålunda har begravningskassor som tillhandahåller förmåner in natura och institutioner vilkas verksamhet regleras av särskild lagstiftning, bl.a. om krigsförsäkring, ställts utanför området för tillsyn.

Försäkringsmarknaden

Försäkringsmarknaden i Nederländerna är ungefär dubbelt så stor som den svenska mätt i totala premieinkomster. Livförsäkringsmarknaden är betydligt större än skadeförsäkringsmarknaden sett till förvaltade tillgångar. Tillgångarna i nederländska livförsäkringsföretag motsvarar över 50 procent av landets BNP och motsvarande siffra för skadeförsäkringsföretagen är drygt 5 procent. Premieinkomsten i skade- respektive livförsäkringssektorn är emellertid ungefär lika stor.

Över 90 procent av de anställda i Nederländerna omfattas av någon form av tjänstepension. Vanligtvis är arbetsgivaren skyldig enligt kollektivavtal att upprätta en tjänstepensionsplan. Arbets-

givarens pensionsutfästelse kan bl.a. tryggas genom att försäkring tecknas i livförsäkringsföretag.

Nederländerna har en väl utvecklad fondförsäkringsmarknad i ett europeiskt perspektiv. Omkring 30 procent av tillgångarna i livförsäkringssektorn är tillgångar som svarar mot fondförsäkringsåtaganden och närmare 50 procent av premierna i sektorn är premier för fondförsäkring. Endast i Storbritannien och Italien uppvisar fondförsäkring något högre andelar.

6.9 Belgien

Försäkringsföretagen och deras associationsrättsliga grund

Enligt den belgiska lagen om tillsyn över försäkringsföretag får försäkringsverksamhet bedrivas av ett aktiebolag, en kooperativ förening eller ett ömsesidigt försäkringsbolag. Allmän bolagsrätt gäller för aktiebolagen och de kooperativa föreningarna men inte för de ömsesidiga företagen. För de företagen ges i stället ett fåtal associationsrättsliga bestämmelser i tillsynslagen.

Särskilt om ömsesidiga försäkringsföretag

I Belgien anses ömsesidiga försäkringsföretag vara föreningar. Tillsynslagen överlämnar i stor utsträckning åt dessa företag att genom bestämmelser i bolagsordningen själva reglera åtskilliga av företagets förhållanden. Sålunda skall i bolagsordningen anges bl.a. hur medlemskap uppnås och upphör, vem som har rösträtt, medlemmars ansvar att bidra med kapital, hur företaget skall organiseras och ledas, hur överskott skall hanteras samt hur tillgångar skall fördelas vid bolagets upplösning.

Överskott vid livförsäkring

Bestämmelserna om fördelningen av överskottet i livförsäkring är detsamma för ömsesidiga försäkringsbolag och aktiebolag. Överskott samlas i en fond för framtida fördelning av överskottet. Fonden framgår av redovisningen och insättningar i fonden belastar resultatet medan uttag ökar resultatet. Fonden är egent-

ligen inte till för att fördela överskottet mellan försäkringstagarna och aktieägarna men får användas för detta ändamål.

Överskott som har tilldelats försäkringstagarna blir garanterade och bolaget måste göra avsättningar för dem. Överskott som tilldelas får inte vara belastade med några villkor. Innan överskott fördelas på försäkringstagarna ingår de i avsättningar för bonus och premierreduktioner.

Särbehandling av små försäkringsföretag

Från tillsynslagens tillämpningsområde har undantagits sådana mindre kooperativa eller ömsesidiga försäkringsföretag, vilka har begränsat sin verksamhet till den stad där företaget har sitt huvudkontor eller till den staden och dess intilliggande städer.

Försäkringsmarknaden

Försäkringsmarknaden i Belgien är ungefär lika stor som den svenska försäkringsmarknaden, mätt i försäkringspremieinkomst. Den totala premieinkomsten i Belgien motsvarade nästan 10 procent av landets BNP och livförsäkringsmarknaden tar in mer än dubbelt så mycket premier som skadeförsäkringsmarknaden. År 2004 fanns det 85 belgiska försäkringsaktiebolag, 7 kooperativa försäkringsföreningar och 18 ömsesidiga företag.

I Belgien sätts tjänstepensionsplaner upp av arbetsgivaren på frivillig basis. Ungefär 30 procent av arbetskraften omfattas av tjänstepensionsarrangemang. Arbetsgivarens utfästelse kan tryggas genom att tjänstepensionsförsäkring tecknas i livförsäkringsföretag eller genom avsättning till särskild pensionsfond (men det är inte tillåtet för arbetsgivaren att göra avsättningar i balansräkningen för att möta tjänstepensionsåtagandet).

6.10 Irland

Försäkringsföretagen och deras associationsrättsliga grund

Den särskilda försäkringsrörelseregleringen i Irland vilar i det väsentliga på EG-direktiven på försäkringsområdet. I associationsrättsligt hänseende regleras de irländska försäkringsföretagen

(incorporated companies limited by shares or by guarantee or unlimited) genom allmän bolagsrätt, Companies Act. Det finns inte några irländska ömsesidiga försäkringsföretag.

Överskott vid livförsäkring

Den finansiella lagstiftningen vilar på principer snarare än på detaljregler. Följaktligen saknas det för försäkringsverksamhet specifika restriktioner för utdelning av vinst i livförsäkringsbolag. Ledningen i ett sådant bolag får emellertid inte fatta beslut som innebär att bolagets soliditet hotas.

Försäkringstagarna har inte någon lagfäst rätt till inflytande i ett livförsäkringsbolags beslutande organ. Försäkringstagarnas intressen anses i stället bli tillgodosedda genom andra skyddsregler, vilka syftar till bl.a. rimliga avgifter och god information.

Särbehandling av små försäkringsföretag

Med undantag för statliga försäkringsgivare omfattas alla irländska försäkringsföretag av den särskilda försäkringsregleringen och därmed åtföljande offentlig tillsyn.

Försäkringsmarknaden

Den irländska försäkringsmarknaden har stor betydelse för landets ekonomi. Premieinkomsten i förhållande till BNP är över 16 procent vilket är bland de högsta i världen. Endast Luxemburg och Storbritannien har en högre andel. Livförsäkringsmarknadens andel är över 10 procent.

Utmärkande för den irländska livförsäkringsmarknaden är den stora betydelsen av fondförsäkring. Drygt 70 procent av tillgångarna i livförsäkringsföretagen utgörs av fonder som försäkringstagarna har valt. Inget annat land i Europa har så stor andel fondförsäkringslösningar. Förhållandet förklaras av en hög andel av gränsöverskridande affärer, drivet av bl.a. skattefordelar (Swiss Re. sigma No. 3/2003).

Trots att det inte finns någon skyldighet för arbetsgivare att erbjuda anställda tjänstepension i Irland, har det blivit vanligt förekommande och mer än varannan anställd omfattas i dag av olika

tjänstepensionslösningar. Normalt administreras pensionsplaner för en grupp företag i särskilda pensionsfonder eller så betalar arbetsgivaren premier till ett livförsäkringsbolag. Tjänstepensionsförsäkringen kan vara i form av ett traditionellt försäkringsavtal eller fondförsäkringsavtal.

6.11 Schweiz

Försäkringsföretagen och deras associationsrättsliga grund

Fr.o.m. år 2006 gäller i Schweiz en ny lag om tillsyn över försäkringsbolag. Enligt lagen skall, såsom tidigare, ett försäkringsföretag till sin juridiska form vara antingen ett aktiebolag (Aktiengesellschaft) eller en kooperativ förening (Genossenschaft). Tillsynslagen innehåller knappast några associationsrättsliga bestämmelser. För försäkringsföretagen gäller i stället reglerna i den allmänna handelsrätten (Obligationenrecht). Där förekommer vissa föreskrifter som tar sikte särskilt på försäkringsverksamhet.

Särskilt om ömsesidiga försäkringsföretag

Ömsesidig försäkringsverksamhet bedrivs i Schweiz inte i en för sådan verksamhet särskild juridisk form. Företag som bedriver försäkringsrörelse efter ömsesidiga principer räknas i stället in bland kooperativa föreningar i allmänhet. I det för sådana föreningar gällande regelverket upptas några särbestämmelser avseende försäkringsrörelse.

Bla. föreskrivs att medlemskap i en försäkringsförening kan erhållas genom ingående av försäkringsavtal med föreningen. Vanligtvis anges i stadgarna för ett ömsesidigt försäkringsföretag att försäkringstagarna är medlemmar, delägare, i företaget. Eftersom de allmänna reglerna om en associationsorganisation är ganska liberala får emellertid en sådan ordning frångås.

Överskott vid livförsäkring

För livförsäkring ges i tillsynslagen vissa särbestämmelser. Enligt dessa bestämmelser skall ett företag som tecknar livförsäkringsavtal med rätt till återbäring varje år göra en lättbegriplig sammanställ-

ning över hur återbäringen beräknas och fördelas. Tillsynsmyndigheten får utfärda närmare föreskrifter härom. I fråga om tjänstepensionsförsäkring för kollektiva pensionsplaner gäller att återbäringen därefter måste uppgå till minst 90 procent av den i sammanställningen angivna återbäringen.

Särbehandling av små försäkringsföretag

Enligt huvudregeln gäller tillsynslagen för samtliga försäkringsföretag, vilka inte är underkastade särskild, federal lagstiftning. Om speciella omständigheter föranleder det får emellertid tillsynsmyndigheten från tillsynen undanta företag, vilkas verksamhet är av mindre ekonomisk betydelse eller vilka försäkrar endast en mindre grupp.

Försäkringsmarknaden

Den schweiziska försäkringsmarknaden utgör en betydande del av landets ekonomi. Tillgångarna i försäkringssektorn motsvarar över 70 procent av landets BNP. Livförsäkringssektorn är betydligt större än skadeförsäkringssektorn; över 80 procent av de totala tillgångarna hör till livförsäkringsverksamhet. Den totala premieinkomsten i liv- och skadeförsäkringsmarknaden är mer än 60 procent högre än i Sverige och utgör drygt 13 procent av den schweiziska BNP.

Det finns omkring 200 försäkringsföretag i Schweiz. Av dessa är ett 20-tal livförsäkringsföretag, omkring 120 skadeförsäkringsföretag och ca 50 återförsäkringsföretag. Huvuddelen av försäkringsföretagen är försäkringsaktiebolag. Livförsäkringsmarknaden är starkt koncentrerad; de fem största livförsäkringsbolagen står för över 80 procent av premieintäkterna. Motsvarande andel för de fem största skadeförsäkringsbolagen är omkring 55 procent.

Sedan 1985 är det i Schweiz enligt lag obligatoriskt för arbetsgivare att sätta upp någon form av tjänstepensionsplan för anställda som har en inkomst över en viss nivå. Omkring 90 procent av arbetskraften omfattas av olika tjänstepensionsplaner. Premier för tjänstepension utgör en betydande del av premieintäkterna i försäkringsföretagen.

Fondförsäkringsmarknaden i Schweiz är ännu relativt outvecklad. Omkring 5 procent av den totala premieinkomsten kommer ifrån fondförsäkringsprodukter och tillgångarna i livförsäkringsföretagen som motsvarar fondförsäkringsåtaganden utgör endast ett par procent av livförsäkringstillgångarna.

7 Utgångspunkter för associationsrättslig reglering för försäkringsföretag

7.1 Syftet med särreglering för försäkringsföretag

Utredningens bedömning: Särregleringen för försäkringsföretag syftar till att skydda i första hand direktförsäkringstagarna men också andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal.

I föregående kapitel har granskats huvudproblemet i de skilda verksamhetsformerna på den svenska försäkringsmarknaden samt har beskrivits regleringen i näraliggande länder. Innan utredningen går in på de närmare förslag som nämnda genomgång föranleder bör det slås fast vilka utgångspunkter som skall vara vägledande för det nya associationsrättsliga regelverket för försäkringsföretag. Det finns dock skäl att först erinra om det bakomliggande syftet med särreglering för försäkringsverksamhet.

Länge baserade sig den särskilda försäkringslagstiftningen i huvudsak på motiv som antogs i samband med införandet av 1948 års försäkringsrörelselag. De stora förändringarna av de finansiella marknaderna under 1900-talets senare del, bl.a. värdepappersmarknadernas tillväxt och genomförandet av en inre marknad på det finansiella tjänsteområdet, fordrade emellertid en omprövning av motiven för särskilda rörelse regler och särskild tillsyn av försäkringsbolag. En sådan omprövning gjordes vid den s.k. försäkringsrörelse reformen år 1999.

I det sammanhanget framhölls bl.a. följande förhållanden (se prop. 1998/99:87 s. 137 ff.). Om ett skadeförsäkringsbolag inte kan fullgöra sina förpliktelser enligt ingångna försäkringsavtal kan stora värden gå förlorade för privatpersoner och företag, och om ett livförsäkringsbolag saknar förmåga att fullgöra sina förpliktelser kan enskilda livförsäkringstagare hamna i en ohållbar ekonomisk och social situation. Till detta kommer att försäkringstekniken är

komplicerad, vilket innebär att det normalt är svårt för andra än fackmän att bedöma och värdera försäkringar samt bedöma om ett visst bolag hanterar risker effektivt. Detta medför att försäkringsföretagen har ett kunskaps- och informationsövertag i förhållande till försäkringskollektivet. Försäkringsavtalet är speciellt också i den meningen att försäkringstagaren betalar i förskott för att försäkringsgivaren skall överta en risk för en viss tid. Speciellt är även att ersättning från försäkringen aktualiseras först lång tid efter det att försäkringsavtalet ingåtts. Vid livförsäkring är det ofta fråga om avtal över mycket lång tid med ett stort moment sparande och normalt föreligger där svårigheter att byta försäkringsgivare under avtalstiden. Följaktligen är livförsäkringstagaren under lång tid beroende av försäkringsbolagets förmåga att förvalta sparandet och betala ut försäkringsbeloppen.

Det sagda ledde fram till slutsatsen att det avgörande motivet för särskilda rörelser regler och särskild tillsyn över försäkringsbolag är behovet att skydda i första hand direktförsäkringstagarna men också andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal. Ett sådant skydd ansågs nödvändigt på grund av de allvarliga konsekvenser som kan uppkomma för enskilda om försäkringsåtaganden inte fullföljs och de beskrivna särskilda förhållanden som hör samman med försäkringar. Rörelserglerna och tillsynen ansågs bära skydda de enskilda som kollektiv. Att skyddsbehovet normalt är större vid livförsäkring än vid skadeförsäkring skulle beaktas vid utformningen av rörelserglerna och utövandet av tillsynen. Det förtjänar att understrykas att andra syften, såsom t.ex. tillgodosende av stabiliteten inom det finansiella systemet, inte kunde anses motivera näringsrättslig särreglering av försäkringsbolag. (Om regleringsmotiv, se även SOU 2005:85 s. 21 ff.)

Det nu återgivna och nyligen fastslagna syftet med särreglering av försäkringsbolagens verksamhet har fortfarande giltighet. Intresset av att skydda direktförsäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal måste anses utgöra det centrala motivet även för särbestämmelser för understödsföreningarnas verksamhet. Frågan om detta motivs giltighet på föreningsidan kommer att utvecklas närmare i avsnitt 11.1.

7.2 Konkurrensneutralitet

Utredningens bedömning: Särregleringen för försäkringsföretag skall undvika omotiverad snedvridning av konkurrensen mellan svenska försäkringsföretag inbördes samt mellan svenska och utländska försäkringsföretag. Regleringen bör vara funktionell i den utsträckning detta är möjligt med hänsyn till de bakomliggande skyddsmotiven för verksamheten.

Vid lagstiftning på det finansiella området överlag gäller som utgångspunkt att regleringen skall vara konkurrensneutral i förhållande till vilken associationsform som verksamheten bedrivs i (se senast prop. 2004/05:165). Den utgångspunkten måste användas även i detta lagstiftningsarbete. Följaktligen skall utredningen så långt möjligt söka undvika förslag som innebär en snedvridning av konkurrensen mellan försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar.

Konkurrensneutraliteten måste emellertid gälla också i ett internationellt perspektiv. På en gemensam europeisk marknad för finansiella tjänster är det angeläget att de svenska försäkringsföretagen inte genom inhemsk reglering missgynnas i förhållande till sina utländska konkurrenter. Lagförslagen får alltså inte leda till omotiverad snedvridning av konkurrensen mellan svenska och utländska försäkringsgivare.

Sedan ett par år tillbaka är regeringens mål för regleringen av finansiell verksamhet i Sverige att den skall vara funktionellt inriktad (se regeringens skrivelse 2002/03:141 Staten och den finansiella sektorn, s. 2). Med det avses att regleringen skall vara mindre inriktad på att särreglera olika grupper av finansiella institut och i stället mer se till den funktion som utövas. I en föränderlig värld anses en funktionellt inriktad reglering vara mer flexibel och skapa bättre förutsättningar för god konkurrens än en institutionellt orienterad reglering. Med en funktionell lagstiftning underlättas nämligen marknadstillträde och det blir lättare för olika slag av finansiella aktörer att producera och sälja likvärdiga tjänster. Införandet av nya regler för tjänstepensionsinstitut kan ses som ett led i arbetet med att göra lagstiftningen mer funktionellt inriktad (se härom ovan angivna prop. 2004/05:165).

Det bör emellertid uppmärksammas att en funktionell lagstiftning inte alltid fordrar att alla företag som tillhandahåller en viss produkt eller tjänst regleras på samma sätt. Avgörande härför är

skyddsbehovet för verksamheten. Exempelvis kan de något skilda skyddsmotiven för reglering för försäkringsrörelse och bankrörelse ibland föranleda olikheter i lagstiftningen.

7.3 Samordning med allmän associationsrätt

Utredningens bedömning: Allmän associationsrättslig lagstiftning skall utgöra associationsrättslig grund för försäkringsföretag. I en ny försäkringsrörelselag skall samlas alla rörelse regler för försäkringsföretag och de associationsrättsliga särregler för dem som anses motiverade.

Efter beskrivningen av de mera övergripande utgångspunkterna vid särskild försäkringslagstiftning skall nu de tillkommande riktlinjerna för den associationsrättsliga regleringen av försäkringsföretag slås fast.

Som redovisats i kapitel 2 har de associationsrättsliga bestämmelserna för försäkringsföretagen sedan länge nära knutit an till grundläggande principer i allmän bolagsrättslig eller föreningsrättslig lagstiftning. Detta har varit särskilt tydligt i fråga om försäkringsaktiebolagen och understödsföreningarna. Den bolagsrättsliga regleringen av försäkringsaktiebolagen i försäkringsrörelselagen (1982:713), FRL, överensstämmer nämligen till stora delar med regleringen av de allmänna aktiebolagen i 1975 års aktiebolagslag, och genom hänvisningar har den föreningsrättsliga regleringen av understödsföreningar i lagen (1972:262) om understödsföreningar, UFL, legat nära lagstiftningen för ekonomiska föreningar i allmänhet. Även för de ömsesidiga försäkringsbolagen gäller åtskilliga generella associationsrättsliga bestämmelser. Trots att ömsesidiga försäkringsbolag räknas till ekonomiska föreningar av kooperativ natur (se t.ex. SOU 1984:9 s. 112) bygger emellertid den associationsrättsliga regleringen av dem på reglerna för allmänna aktiebolag, låt vara att regleringen utgör en kombination av bolags- och föreningsrättsliga bestämmelser.

Även om den associationsrättsliga regleringen av försäkringsföretagen alltså till betydande del är densamma som för andra bolag och föreningar förekommer skillnader. En del avvikelser är motiverade av tvingande näringsrättsliga bestämmelser i EG-direktiv, andra av behovet av skydd för försäkringstagare eller andra ersätt-

ningsberättigade på grund av försäkringsavtal. För åter andra särregler synes bärkraftiga skäl saknas.

Frågan om lämpligheten av att se över de särskilda associationsrättsliga reglerna inte bara för försäkringsbolag utan också för andra finansiella institut har under lång tid diskuterats i skilda sammanhang. Diskussionerna har förts bl.a. inom Finansdepartementet och där lett till ett ingående arbete med att granska de associationsrättsliga särregler som förekommer i rörelselagstiftningen för bankaktiebolag och försäkringsbolag för att utröna om deras förekomst fortfarande lät sig motiveras. Arbetet mynnade i februari 1998 ut i en promemoria med förslag om ny associationsrätt för bankaktiebolag och försäkringsbolag (Finansdepartementets dnr Fi98/476). I promemorian förordades att 1975 års aktiebolagslag skulle utgöra den associationsrättsliga grunden för bankaktiebolag och försäkringsbolag. I de flesta fall föreslogs att dåvarande särregler skulle utmönstras med motiveringen att aktiebolagslagens regler erbjöd ett tillräckligt skydd även för bankaktiebolagens och försäkringsbolagens intressenter.

I fråga om bankaktiebolagen gavs på grundval av promemorian en proposition som antogs av riksdagen senare samma år (prop. 1997/98:166). Genom lagstiftning, som trädde i kraft den 1 januari 1999, avskaffades bankaktiebolagslagen och i stället blev 1975 års aktiebolagslags bestämmelser tillämpliga för bankaktiebolagen. För dessa bolag behölls dock vissa särbestämmelser, vilka överfördes till den då gällande bankrörelselagen. Utgångspunkten för bankreformen var att de allmänna aktiebolagsrättsliga reglerna är tillräckliga för att skydda aktietecknare, aktieägare och borgenärer i allmänhet. De omständigheter som föranledde särskilda associationsrättsliga regler för bankaktiebolag var dels sådana som följde av tvingande näringsrättsliga bestämmelser i EG-direktiv, dels sådana som hade sin grund i bankaktiebolagens särställning, dvs. deras betydelse för stabiliteten i det finansiella systemet, dels hänsynen till konsumentkollektivet. Särbestämmelserna för bankaktiebolag har i stora stycken oförändrade tagits in i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.

Regeringen lade emellertid inte fram några förslag till ändringar av de associationsrättsliga bestämmelser som gäller för försäkringsbolag. Reformeringen av de associationsrättsliga reglerna på försäkringsområdet sades i nyss nämnda proposition vara så intimt sammanlänkad med motsvarande översyn av det näringsrättsliga regelsystemet att arbetet borde samordnas ytterligare. Inte heller inom

ramen för reformeringen av försäkringsrörelsereglerna år 1999 föreslogs emellertid anpassningar till allmän associationsrätt.

När nu de särskilda associationsrättsliga reglerna för försäkringsföretag på nytt skall ses över är en samordning med allmän associationsrätt nödvändig. I utredningsdirektiven anges nämligen att den allmänna aktiebolagslagen skall utgöra den associationsrättsliga grunden för försäkringsaktiebolag och att regleringen i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar (FL) bör ligga till grund för understödsföreningar i associationsrättsligt hänseende. Även för de ömsesidiga försäkringsbolagen skall enligt direktiven allmän associationsrätt utgöra grund för regleringen.

I en ny försäkringsrörelselag skall följaktligen samlas alla rörelse-regler för försäkringsföretag och de associationsrättsliga särregler som anses motiverade. En sådan lagstruktur har enligt vad som framhålls i direktiven systematiska och redaktionella fördelar. Vidare underlättas enligt direktiven därigenom utvecklingen av associationsrätten för försäkringsföretagen genom att de förändringar som beslutas inom den allmänna associationsrätten blir gällande för dessa bolag, om inte avvikelser krävs.

Det finns dock ytterligare argument för den i direktiven anvisade lagtekniska lösningen. Dit hör att man kraftigt minskar antalet associationsrättsliga bestämmelser i den särskilda lagstiftningen för försäkringsföretag, som alltså blir betydligt mindre omfattande och därmed mera överskådlig än i dag. Vidare slipper man de tolknings-svårigheter som kan uppkomma vid jämförelser mellan motsvarande bestämmelser i de olika lagarna. Det var inte minst sådana skäl som låg bakom den ovan nämnda reformeringen av den associationsrättsliga regleringen för bankaktiebolag (se a. prop. s. 54 f.). Om allmän aktiebolagsrätt blir gällande kan den rikhaltiga praxis och doktrin som förekommer på det området komma till omedelbar nytta vid tillämpningen av de associationsrättsliga reglerna för försäkringsföretag. Det är i dag ofta osäkert i vilken utsträckning de rättskällorna kan utnyttjas på försäkringsområdet. Här kan vidare tilläggas att hänvisningar från FRL till 1975 års aktiebolagslag hade tett sig naturligt eftersom många av bestämmelserna i de olika lagarna har väsentligen samma motiv. Det förtjänar också att påpekas att flera av de aktiebolagsrättsliga regler som har överförts till FRL sällan eller aldrig tillämpas av försäkringsbolagen. Lämpligheten i att dessa regler uttrycks i självständiga bestämmelser i FRL kan därför starkt ifrågasättas. Det bör erinras om att riksdagen i ett tillkännagivande uttalat att det under innevarande man-

datperiod skall göras en genomgång av hela det regelverk som berör företaget, så att onödiga och krångliga regler kan tas bort (se bet. 2002/03:NU1 s. 97 f. och riksdagsskrivelse 2002/03:74). Även regleringen i jämförbara länder bör kunna spela viss roll i sammanhanget. Det skall då framhållas att försäkringsverksamhet i en lång rad jämförbara länder, bl.a. grannländerna Danmark, Finland och Norge, regleras genom författningar som vilar på allmän associationsrätt och innehåller hänvisningar till generell lagstiftning.

Även om regeringen i enlighet med redogörelsen ovan på grund av både sakliga och systematiska skäl anvisat den lagstiftningsteknik som nu bör användas finns anledning att redovisa de argument som åtminstone tidigare ansetts tala emot den tekniken. Bland dem finns rent historiska motiv. Alltsedan tillkomsten av den första lag som omfattade all affärsmässigt bedriven försäkringsrörelse, dvs. 1903 års lag om försäkringsrörelse, har nämligen försäkringsbolagens verksamhet reglerats självständigt och utan hänvisning till allmänna associationsrättsliga bestämmelser. Det har alltså i lagstiftningsarbeten under 1900-talet genomgående ansetts att fördelarna med den numera rekommenderade metoden inte vägt upp nackdelarna med den (se härom bl.a. SOU 1946:34 s. 234 ff, Ds E 1980:6 s. 147 och prop. 1981/82:180 s. 87 f.). Det har därvid sagts att metoden att hänvisa från en författning till en annan inte sällan kräver förtydliganden och modifieringar som i stället för förenkling kan leda till minskad klarhet och överskådlighet. En försäkringsrörelselag som vilar på annan lagstiftning har hävdats kunna bli särskilt komplicerad eftersom hänvisning måste göras inte bara till den allmänna aktiebolagsrätten utan också till föreningsrätten. Sådana skäl emot en osjälvständig lag om försäkringsrörelse har också förts fram från försäkringsbranschen bl.a. i remissvar över Finansdepartementets ovan nämnda promemoria om ny associationsrätt för bankaktiebolag och försäkringsbolag.

Nyss nämnda argument för nuvarande lagstiftningsteknik på försäkringsområdet väger emellertid enligt utredningens mening lätt mot de skäl som verkar i motsatt riktning. Det förhållandet att såväl FRL som tidigare lagar om försäkringsrörelse saknat hänvisningar till allmän associationsrätt skall ses i ljuset av dåvarande förhärskande negativa uppfattningar om en sådan teknik. Dessa uppfattningar har i stor utsträckning övergetts under senare tids utveckling av lagtekniken inom associationsrätten, och det gäller särskilt på det finansiella området. Det nya synsättet, som rymmer en mera positiv inställning till hänvisningstekniken, kommer till

uttryck t.ex. i 2004 års lag om bank- och finansieringsrörelse. Den lagen innehåller hänvisningar såväl till allmän aktiebolagsrätt som till allmän föreningsrätt. Bestämmelserna i aktiebolagslagen (2005:551), ABL, är tillämpliga också på värdepappersbolag enligt lagen (1991:981) om värdepappersrörelse. Att på försäkringsområdet nu besluta att behålla en teknik som innebär en självständig reglering vore därför i strid med nuvarande utvecklingsriktning inom den associationsrättsliga lagstiftningen.

7.4 Associationsrättslig grund för regleringen av ömsesidiga försäkringsbolag

Utredningens bedömning: Försäkringsaktiebolag skall tillämpa aktiebolagslagen (2005:551), medan för ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar skall gälla lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

Som redan nämnts är utgångspunkten för utredningsarbetet att ABL skall tillämpas även av försäkringsaktiebolagen och att lagen om ekonomiska föreningar skall gälla för understödsföreningar. Eftersom grunddragen i associationsformen inte bör ändras till följd av associationens verksamhetsinriktning måste dessa utgångspunkter anses närmast självklara.

Mera osäkert blir valet av associationsrättslig bas för de ömsesidiga försäkringsbolagen. Flera omständigheter bör ges betydelse när det valet skall träffas. Av vikt är naturligtvis det ömsesidiga bolagets rättsliga struktur och därmed ett sådant bolags likheter och skillnader i förhållande till aktiebolag och ekonomiska föreningar. Viktigt är också hur omfattande hänvisningar till de olika allmänna associationsrättsliga lagarna som går att genomföra; hänvisningar till allmänna regler i endast begränsad omfattning framstår som mindre ändamålsenliga. En utgångspunkt, som framhållits vid den senaste större reformen på försäkringsrörelseområdet (se prop. 1998/99:87 s. 290), är att ömsesidiga försäkringsbolag inte bör behandlas annorlunda än försäkringsaktiebolag i den mån det inte är särskilt motiverat av företagsformen som sådan. Valet av associationsrättslig grund får således inte missgynna den ömsesidiga företagsformen och åstadkomma en styrning bort från denna företagsform (jfr riksdagens uttalanden om den kooperativa företagsformen, rskr. 1993/94:222 och 1993/94:NU 15). Viss roll i

sammanhanget bör också regleringen av ömsesidiga bolag i jämförbara länder spela.

Redan inledningsvis bör uppmärksammas det givna förhållandet att de ömsesidiga försäkringsbolagens egenart skall bevaras alldeles oavsett vilket beslut man fattar i frågan om associationsrättslig grund för dessa försäkringsbolag. Också i fortsättningen skall denna företagsform, såsom i många andra länder, kunna förekomma på försäkringsområdet. Utredningen kommer att beakta de ömsesidiga försäkringsbolagens särskiljande drag inte bara vid valet av associationsrättslig bas utan också vid bedömningen av vilka särregler som är nödvändiga för dessa bolag. En viktig uppgift är följaktligen att klargöra vad den ömsesidiga företagsformens särart består i.

7.4.1 Det ömsesidiga försäkringsbolagets särart

Rent allmänt kan ett ömsesidigt försäkringsbolag beskrivas som en frivillig och öppen sammanslutning för fysiska eller juridiska personer med det huvudsakliga syftet att tillgodose dessa personers försäkringsbehov. Den ömsesidiga verksamhetens inriktning och utformning bygger på en internationell och historisk utveckling. Traditionerna i de skilda europeiska länderna varierar visserligen i någon mån, men den ömsesidiga associationsformen har genomgående utvecklats under iakttagande av några mera universella grundsatsar.

En sådan grundsats är att ett ömsesidigt försäkringsbolag ägs gemensamt av de personer som utgör sammanslutningen, dvs. försäkringstagarna. En försäkringstagare har alltså dubbla roller i bolaget; han eller hon är både delägare och fordringsägare. I ett ömsesidigt bolag har delägarna därmed ett gemensamt intresse av att verksamheten bedrivs på ett sätt som är till fördel för dem som försäkringstagare. Det är dessa personer och inte kapitalet som bolagsverksamheten fokuseras på. Målet är därför inte i första hand att generera vinst, låt vara att en strävan om vinstmaximering ofta kan sammanfalla med delägarnas gemensamma intresse. De enskilda försäkringstagarna har inte någon andelsrätt i bolagets kapital. Detta ägs i stället av försäkringstagarna som kollektiv.

En följd av försäkringstagarnas dubbla roller är att antalet delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag kan variera över tiden utan att bolagsordningen ändras. Också nya försäkringstagare blir del-

ägare och när en försäkring upphör att gälla upphör försäkrings-tagaren att vara delägare. Var och en som uppfyller eventuella villkor i bolagsordningen kan bli försäkringstagare och därmed delägare.

Vidare gäller för den ömsesidiga verksamheten principer om solidaritet inom gruppen av delägare och om delägarnas delaktighet i verksamheten i en demokratisk ordning. Delägarnas, tillika försäkringstagarnas, inflytande i bolaget kommer normalt till uttryck i en rätt att rösta på bolagsstämman, låt vara att det faktiska inflytandet, som beskrivits i kapitel 5, kan inskränkas genom bestämmelser i bolagsordningen om särskilt utsedda delegerade.

Av principen om solidaritet ansågs tidigare följa ett krav på delägarnas personliga ansvar för det ömsesidiga försäkringsbolagets förpliktelser. Ett sådant krav uppställs emellertid inte längre varken i Sverige eller flertalet andra europeiska länderna. Det finns dock fortfarande möjligheter för ömsesidiga försäkringsbolag att genom bestämmelser i bolagsordningen i vissa fall åstadkomma ett personligt ansvar för delägarna.

Ett ömsesidigt försäkringsbolag anses böra stå i princip oberoende av utomstående intressenter. Självfinansiering är därför en annan viktig grundsats för ömsesidig verksamhet. Denna grundsats innebär att behovet av riskkapital i första hand skall tillgodoses genom inbetalning av premier och fondering av överskottsmedel, i andra hand genom upplåning. Främmande kapital kan i form av garantikapital tillskjutas såväl vid bolagets bildande som under rörelsens gång, men detta kapital skall betalas tillbaka när det inte längre behövs för verksamhetens ändamålsenliga bedrivande. Det inflytande genom rösträtt på bolagsstämman som garanter kan ha i ett ömsesidigt försäkringsbolag är alltså tänkt att vara mera kortvarigt.

Nu angivna principer svarar mot grundsatser som gäller för ekonomiska föreningar, och de ömsesidiga försäkringsbolagen har följaktligen till såväl form som syfte stora likheter med sådana föreningar. Det är därför välmotiverat att, som skett i skilda lagstiftnings-sammanhang på associationsrättens område, i systematiskt hänseende räkna in de ömsesidiga försäkringsbolagen bland de kooperativa föreningarna. Av det sagda framgår å andra sidan att skillnaderna mellan ömsesidiga försäkringsbolag och aktiebolag är betydande.

7.4.2 Jämförelse med ekonomiska föreningar och aktiebolag

På motsvarande sätt som för ömsesidiga försäkringsbolag gäller för ekonomiska föreningar ett krav på att medlemmarna deltar i verksamheten, vanligen som kunder, dock att sådana föreningar, till skillnad från ömsesidiga försäkringsbolag, i sin verksamhet i viss utsträckning kan vända sig till andra än medlemmarna. Under alla omständigheter har medlemmarna ett gemensamt intresse av att föreningen bedriver en för kunderna fördelaktig verksamhet. Denna verksamhet skall bygga på solidaritet inom kollektivet. Både ekonomiska föreningar och ömsesidiga försäkringsbolag vilar därmed på en intressegemenskap mellan medlemmarna respektive delägarna. Ägarna i ett aktiebolag har i normala fall inte något annat gemensamt intresse än att det kapital de satsat ger en god avkastning. Och genom försäkringsavtalet med ett aktiebolag uppstår inte en ägarroll för försäkringstagaren. Försäkringstagarnas roller i ett ömsesidigt försäkringsbolag och ett försäkringsaktiebolag skiljer sig således från varandra på ett väsentligt sätt.

Vidare är en ekonomisk förening liksom ett ömsesidigt försäkringsbolag en öppen association. På samma sätt som antalet ägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag kan variera över tiden utan att ändringar görs i bolagsordningen kan antalet medlemmar i en ekonomisk förening öka eller minska utan att stadgarna ändras. Visserligen kan även antalet aktieägare förändras i ett aktiebolag utan ändring av bolagsordningen, men antalet aktier kan i normala fall inte öka eller minska utan en sådan ändring.

Även ordningen för inflytande är i grunden densamma i ett ömsesidigt försäkringsbolag och i en ekonomisk förening. Möjligheterna att komma till tals på stämman sammanhänger naturligt med de dubbla roller som försäkringstagarna i ett ömsesidigt försäkringsbolag har och som många kunder till ekonomiska föreningar har getts. I båda associationerna skall demokratiska principer upprätthållas. Möjligheten till inflytande i ett aktiebolag är helt beroende av gjorda ägartillskott till bolaget.

Såsom i den ömsesidiga rörelsen är utgångspunkten i verksamheten i en ekonomisk förening att denna skall bedrivas oberoende av utomstående och därför skall finansieras främst av medlemmarna, tillika kunderna, själva. Även om ömsesidiga försäkringsbolag till skillnad från ekonomiska föreningar kan få tillskott av garantikapital är möjligheterna att skaffa externt riskkapital i båda

associationerna starkt begränsade jämfört med förutsättningarna för aktiebolag.

Det är alltså tydligt att många viktiga grunddrag är desamma i ömsesidiga försäkringsbolag och ekonomiska föreningar. Det framstår som mera meningsfullt att söka finna olikheterna i de skilda associationsformerna. Som den avgörande skillnaden bör då lyftas fram det förhållandet att det i en ekonomisk förening finns en andelsrätt i tillgångsmassan för varje medlem, medan i ett ömsesidigt försäkringsbolag tillgångarna ägs av försäkringstagarna som kollektiv. Vidare kan framhållas den olikheten att personligt ansvar inte kan förekomma i en ekonomisk förening, dock att en sådan förening efter stadgereglering kan ta ut regelbundna avgifter eller avgifter som beror på särskilt beslut om uttaxering för att låta medlemmarna bidra till att täcka kostnaderna i den löpande verksamheten. Personligt ansvar kan för övrigt i princip inte göras gällande heller mot aktieägare.

De stora överensstämmelser i fråga om form och verksamhetsinriktning som sålunda förekommer mellan ömsesidiga försäkringsbolag och ekonomiska föreningar talar med styrka för att de bör vila på samma associationsrättsliga grund.

Också synen i andra länder talar i denna riktning. Även i utlandet räknas nämligen ömsesidiga försäkringsföretag vanligtvis till föreningskategorin och inte till bolagen; de benämns ofta ömsesidiga försäkringsföreningar. I de europeiska länder, t.ex. Belgien, där både kooperativa föreningar och ömsesidiga företag kan ges tillstånd att bedriva försäkringsrörelse är skillnaderna associationerna emellan mycket små. På andra håll, såsom i Schweiz, har man inte ansett det motiverat att på försäkringsområdet ha en särskild kooperativ associationsform. Försäkringsrörelse enligt ömsesidiga principer bedrivs där följaktligen av kooperativa föreningar. Det kan här också nämnas att ömsesidiga försäkringsföretag ryms under begreppet kooperativa sammanslutningar i Romfördragets artikel 48.

7.4.3 Andra hänsynstaganden vid valet av associationsrättslig grund

Trots det nyss sagda regleras ömsesidiga försäkringsbolag i Sverige sedan länge av associationsrättsliga bestämmelser som i huvudsak vilar på aktiebolagsrätt. Införandet av FRL, liksom föregående lagar

om försäkringsrörelse, föregicks nämligen av ett arbete vars utgångspunkt var att reglerna inte bara för försäkringsaktiebolagen utan också för de ömsesidiga försäkringsbolagen skulle anpassas till 1975 års aktiebolagslag. Några närmare överväganden synes dock inte ha gjorts vid det valet; lagstiftaren verkar snarast ha vidhållit äldre uppfattningar om det opraktiska i att låta de skilda försäkringsbolagen vila på olika associationsrättsliga grunder (se härom SOU 1946:34 s. 234 ff.). Inte heller Finansdepartementets promemoria om ny associationsrätt för bl.a. försäkringsbolag från år 1998 innehåller egentliga överväganden i frågan om allmän regleringsgrund för ömsesidiga försäkringsbolag.

Några allvarliga negativa effekter av lagstiftarens angivna val kan visserligen inte sägas ha uppstått. En förklaring till det kan vara att försäkringsföretagen under modern tid har varit exklusivt reglerade av speciallagstiftning där behovet av särregler kunnat beaktas. Det skall i sammanhanget även framhållas att FL har stora likheter med den aktiebolagsrättsliga regleringen, men med anpassningar till föreningarnas specifika förutsättningar. Det kan därför sättas i fråga om valet av associationsrättslig bas spelat någon större roll; de särbestämmelser som behövs för ömsesidiga försäkringsbolag har kunnat införas oavsett om föreningsrättslig eller aktiebolagsrättslig reglering utgjort grundstomme.

När nu hänvisningstekniken skall användas talar dock inte bara ovan anförda principiella argument utan även praktiska skäl för FL som associationsrättslig bas för de ömsesidiga försäkringsbolagen. På grund av de många regler i ABL som bygger på ordningen med aktier skulle nämligen stora delar av den lagen behöva undantas från tillämpningsområdet för de ömsesidiga bolagen. För dessa bolag skulle alltså hänvisningar till ABL kunna göras endast i begränsad omfattning. Och i den mån hänvisningar till ABL låter sig göras fordras åtskilliga anpassningar för den ömsesidiga företagsformen. Även om anpassningar måste göras också i förhållande till reglerna i FL ligger de reglerna betydligt närmare dem som följer av ömsesidiga principer. Följaktligen kan större delar av den lagen göras tillämpliga för de ömsesidiga försäkringsbolagen utan omfattande undantag och särlösningar. I sammanhanget bör nämnas att FL lämnar stor frihet för medlemmarna att genom bestämmelser i stadgarna utforma för en förening mer anpassad reglering. En viss flexibilitet finns även för aktiebolagen, framför allt de privata aktiebolagen, men den är inte lika långtgående som för ekonomiska föreningar.

Som redan fastslagits kommer FL att göras tillämplig på verksamheten i understödsföreningar, vilka liksom ömsesidiga försäkringsbolag uppfattas som ekonomiska föreningar av kooperativ natur. En framtida försäkringsrörelselag kommer alltså under alla omständigheter att innehålla hänvisningar till såväl ABL som FL. Tidigare ståndpunkt om olämpligheten i att låta skilda försäkringsbolag vila på olika associationsrättsliga grunder är därmed inte längre bärkraftig.

Frågan är då om det finns andra skäl som talar emot FL som associationsrättslig grund för ömsesidiga försäkringsbolag. Ett sådant skäl har i något sammanhang sagts vara att många ömsesidiga försäkringsbolags verksamhet under lång tid har vilat på främst aktiebolagsrätt och att ett överförande till föreningsrättslig bas på ett alltför ingripande sätt skulle förändra dessa bolags verksamhetsbetingelser. Ändringen skulle t.ex. kunna få följder för hur utomstående värderar ett ömsesidigt försäkringsbolag. Som redan framhållits innebär emellertid inte det ovan antydda valet en ändring av principerna för ömsesidig försäkringsrörelse. Inte heller de legala verksamhetsförutsättningarna för sådan rörelse påverkas i någon egentlig mening härav. Det torde ligga i de ömsesidiga försäkringsbolagens intresse att genom egna informationsinsatser klargöra dessa förhållanden för avtalsparter och andra intressenter.

Av större intresse är att undersöka om lösningarna i viktiga frågor är mer ändamålsenliga i den ena än i den andra allmänna associationsrättsliga lagstiftningen. En sådan fråga gäller ordningen för delägarnas inflytande.

Ägares bestämmanderätt utövas i både aktiebolag och ekonomiska föreningar på stämman. För ett företag som har en stor och geografiskt spridd ägarkrets kan det vara svårt att anordna en stämma där samtliga ägare kan delta. Inte minst kan det vara förenat med praktiska problem. Det kan i sådana företag även finnas ett bristande intresse bland ägarna att delta på stämman. Problemen med en stor och geografiskt spridd ägarkrets torde vara gemensamma för många aktiebolag, ekonomiska föreningar och ömsesidiga försäkringsbolag, men lösningarna varierar mellan företagsformerna. Det finns naturligtvis i alla associationerna möjlighet för medlemmar respektive ägare att lämna fullmakt till annan att rösta på stämman. Enbart i ekonomiska föreningar och ömsesidiga försäkringsbolag kan dock problemen lösas genom representations-system, där särskilt utsedda personer får utgöra stämman. I kapitel 5 har beskrivits att försäkringstagarnas inflytande i ömsesidiga för-

säkringsbolag med sådana system i vissa fall är endast skenbart eftersom det, på grund av det sätt som representanterna utses, inte ens är ett indirekt inflytande. I sådana fall utövas inflytandet av från försäkringstagarna helt fristående organisationer. En nackdel med representationssystemet, även när representanterna utses direkt av delägarna, är att det begränsar ägarnas inflytande eftersom det inte är möjligt att ge representanter bindande instruktioner.

Inom aktiebolagsrätten har genom införandet av ABL i stället fullmaktssystemet utvidgats. Enligt de nya reglerna kan i bolagsordningen föreskrivas att styrelsen får samla in fullmakter till bolagsstämman på bolagets bekostnad. En sådan föreskrift skall innebära att styrelsen i samband med kallelse till bolagsstämma får tillhandahålla ett formulär som en ägare kan använda för att ge en viss av styrelsen angiven person i uppdrag att företräda denne på stämman i de frågor som anges i formuläret. I lagförarbetena konstateras att redan gällande regler möjliggör system där ägare deltar på stämman via videolänk och röstar elektroniskt (se prop. 2004/05:85 s. 300 ff.).

Det kan här nämnas att det inom EU nyligen lagts fram ett förslag till ett direktiv om aktieägares rättigheter. Förslaget syftar till att göra det lättare för aktieägare i börsnoterade bolag att utnyttja sina rättigheter över gränserna. Förslaget innehåller bestämmelser om deltagande på bolagsstämma genom ombud eller genom elektronisk uppkoppling samt om poströstning.

Ett vidgat fullmaktssystem kan säkerligen i någon mån lösa de praktiska problem som är förenade med en stor och geografiskt spridd ägarkrets utan att begränsa ägarnas förvaltningsrättigheter på samma sätt som ett representationssystem ibland kan göra. Även inom ramen för FL kan emellertid, genom bestämmelser i bolagsordningen, ett utvidgat fullmaktsförfarande möjliggöras för ömsesidiga försäkringsbolag. Den lagen uppställer nämligen inte, såsom 1975 års aktiebolagslag, ett förbud mot fullmaktsinsamling på föreningens bekostnad. Vid sidan av fullmaktslösningar bör emellertid också i fortsättningen kunna tillämpas det sedan länge i kooperativa sammanhang erkända representativa systemet. De ovan beskrivna avarterna av sådana system torde kunna förhindras genom särregler. Det finns här anledning att erinra om att ömsesidiga försäkringsföretag i många europeiska länder erbjuds möjligheter att tillämpa representativa system och att de möjligheterna i mycket stor utsträckning utnyttjas. De skilda ordningarna för

ägarinflytande talar följaktligen inte emot de mera principiella skälen vid valet av associationsrättslig bas.

Ett annat uppmärksammat problem i ömsesidig verksamhet rör den begränsade förmågan att skaffa nytt kapital. Ett försäkringsbolag skall ha en god stabilitet så att inte försäkringstagarnas intressen hotas; FRL reglerar bl.a. vilket minsta buffertkapital som skall finnas i ett bolag. Samtidigt är försäkringsbolagens upplåningsmöjligheter begränsade. Ett försäkringsbolag får endast låna upp medel för att effektivisera kapitalförvaltningen eller om det i övrigt är motiverat av den bedrivna försäkringsrörelsen. Under alla förhållanden måste den samlade upplåningen vara av ringa betydelse med hänsyn till rörelsens omfattning och kapitalbasens storlek. Det är därför väsentligt att ett företag som driver försäkringsverksamhet har möjlighet att vid behov anskaffa annat riskkapital.

Det råder knappast något tvivel om att det aktiebolagsrättsliga regelverket ger bäst möjligheter att anskaffa externt kapital. Mot bakgrund av det stabilitetskrav som gäller för försäkringsbolag skulle detta förhållande kunna sägas tala för att de ömsesidiga försäkringsbolagen skall vila på aktiebolagsrättslig bas. De för aktiebolagen tillgängliga formerna för kapitalanskaffning bygger emellertid ofta på en ordning med aktiekapital. Enligt en för ömsesidig verksamhet helt speciell grundsats kan kapitalet i en ömsesidig association inte fördelas på andelar; kapitalet ägs i stället kollektivt. Att göra de aktiebolagsrättsliga bestämmelserna om kapitalanskaffning helt tillämpliga för ömsesidiga försäkringsbolag skulle därför fordra ett ingrepp i en avgörande ömsesidig grundsats. Ett sådant ingrepp skulle stå i strid med det allmännas strävan att bevara det ömsesidiga försäkringsbolagets särdrag och kan därför inte komma i fråga. De problem som ömsesidiga försäkringsbolag kan ha vid kapitalanskaffningen bör i stället lösas inom ramen för vedertagna ömsesidiga principer. Det kan här nämnas att motsvarande problem för ekonomiska föreningar hanterats genom införandet av s.k. förlagsinsatser. Utredningen återkommer nedan till frågan om denna och vissa andra finansieringsformer bör bli åtkomliga även för de ömsesidiga försäkringsbolagen. Inte heller argument gällande kapitalförsörjning talar alltså för att man bör använda ABL som associationsrättslig bas.

Ytterligare en aspekt som bör beaktas vid valet av associationsrättslig grund är möjligheten att driva ömsesidiga försäkringsbolag med ett personligt ansvar för försäkringstagarna. Som har redogjorts för i kapitel 6 är utgångspunkten i flertalet jämförbara länder

att ömsesidiga bolag drivs utan personligt ansvar, men att delägarna genom stämmobeslut kan införa ett sådant ansvar. Också i Sverige gäller numera den ordningen, låt vara att möjligheterna att införa delägaransvar är starkt begränsade.

I en del ömsesidiga försäkringsbolag kan ett personligt ansvar sägas vara naturligt. Det gäller när försäkringstagarna finns i en avgränsad krets med även annan samhörighet, såsom i vissa sjöförsäkringsbolag, s.k. P&I-klubbar, eller i små lokala bolag. Det personliga ansvaret kan dock många gånger betraktas som en chimär, eftersom en uttaxering troligen har en mycket negativ inverkan på försäkringstagarnas inställning till försäkringsbolaget. I flertalet försäkringsbolag med personligt delägaransvar känner försäkringstagarna antagligen inte till bolagets uttaxeringsmöjlighet. Att under sådana förhållanden genomföra en uttaxering skulle säkerligen leda till att många försäkringstagare tappar förtroendet för sitt försäkringsbolag. Om ändå möjligheten att föreskriva personligt delägaransvar bör behållas kan den möjligheten tillförsäkras genom särregler oavsett vilken associationsrättslig bas som väljs.

Slutligen bör här pekas på det förhållandet att lagstiftningen på aktiebolagsrättens område nyligen har moderniserats men att någon motsvarande reform ännu inte har gjorts på föreningsidan. Såsom vid tidigare större reformer av aktiebolagsrätten kommer emellertid föreningslagstiftningen att underkastas en generell översyn i syfte att anpassa den till ABL. En sådan översyn kommer troligen att påbörjas under nästa mandatperiod (se regeringens skrivelse 2004/05:48 Regeringens handlingsprogram för minskad administration för företagen m.m. s. 29 f.). De skillnader i fråga om anpassning till moderna förhållanden som nu råder mellan de båda stora associationsrättsliga lagarna kan följaktligen antas vara av övergående natur. Utredningen vill ändå framhålla att vikten av en modernisering av FL ökar när inte bara allmänna ekonomiska föreningar utan också ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar skall tillämpa den lagen.

7.4.4 Sammanfattning

Av det föregående har framgått att den ömsesidiga associationsformen såväl i Sverige som i många andra länder har betydande likheter med den kooperativa ekonomiska föreningen och att det också av flera andra skäl är naturligt och ändamålsenligt att låta de

ömsesidiga försäkringsbolagen vila på föreningslagstiftningen. Utredningen finner således klart övervägande skäl för att FL skall väljas som associationsrättslig bas för ömsesidiga försäkringsbolag.

7.5 Utgångspunkter för associationsrättslig särreglering för försäkringsföretag

Utredningens bedömning: Avvikelse från allmänna associationsrättsliga regler skall förekomma endast om de är motiverade av verksamheten försäkring, företagsformens särart, skyddet för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar eller EG:s krav.

Den associationsrättsliga översyn på försäkringsområdet som nu skall utföras skall enligt utredningsdirektiven omfatta samtliga associationsrättsliga bestämmelser i FRL och UFL. I översynen bör ingå att jämföra dessa bestämmelser med regleringen i den allmänna associationsrätten och för varje bestämmelse bedöma behovet av associationsrättslig särreglering för de olika formerna av försäkringsföretag. Det kan i sammanhanget erinras om att det inte ligger inom ramen för detta arbete att föreslå ändringar i de allmänna lagarna på associationsrättens område.

Inför den angivna jämförelsen är det angeläget att bestämma de kriterier som skall vara avgörande för om det kan anses föreligga behov av särskilda regler för försäkringsföretagen. Sådana kriterier har slagits fast redan vid den ovan angivna försäkringsrörelse-reformen (se prop. 1998/99:87 s. 152 f.) och de sammanfattas i utredningsdirektiven. Vid nämnda reform angav regeringen som en grundläggande princip att allmänna associationsrättsliga regler bör gälla även för försäkringsbolag, om inte avvikelser är befogade med hänsyn till försäkringsbolagens särart. Särskilda regler kan till en början undantagsvis vara motiverade redan genom att verksamheten avser meddelande av försäkringar. Det gäller t.ex. redovisningsregler som kan behöva anpassas med hänsyn till försäkringsspecifika förhållanden. Avvikelse kan även vara befogade för ömsesidiga försäkringsbolag, men det bör i så fall vara fråga om avvikelser som är motiverade av de särdrag som kännetecknar denna företagsform. Vidare kan särregler vara motiverade av hänsyn till skyddet för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade. Det kan enligt regeringen slutligen vara befogade med

särskilda verksamhetsregler för att genomföra tvingande bestämmelser i EG:s direktiv för försäkringsbolag. I utredningsdirektiven uttalas att motsvarande resonemang i princip bör omfatta nya associationsrättsliga regler för understödsföreningar.

Avvikelse från allmän associationsrätt skall i en framtida försäkringsrörelselag alltså få finnas endast om de kan motiveras av sådana särskilda skäl som nyss nämnts. I enlighet med vad som uttalades vid 1999 års bankreform bör särbestämmelser så långt möjligt undvikas och endast mycket väl motiverade sådana bestämmelser få förekomma (se prop. 1997/98:166 s. 55). Det sagda innebär bl.a. att det förhållandet att det för försäkringsföretagen ibland saknas tydliga behov av att tillämpa vissa allmänna associationsrättsliga regler inte utgör skäl till undantag.

Det kan här framhållas att nämnda restriktivitet vid prövningen av behovet av associationsrättsliga särregler ligger väl i linje med inställningen i åtskilliga andra länder. Utomlands är nämligen de associationsrättsliga särbestämmelserna ofta ganska lätträknade.

Av betydelse i sammanhanget är naturligtvis också den i avsnitt 7.2 uttalade ambitionen att övergå till en funktionellt inriktad lagstiftning på det finansiella området. I den mån skyddsbehovet i funktionellt sett näraliggande verksamheter inom det området är i huvudsak detsamma bör också regleringen stämma överens. Följaktligen finns det ofta skäl att göra likartade bedömningar när man prövar behovet av särbestämmelser för banker och försäkringsföretag. Funktionen i bank- och försäkringsverksamhet är ju i stort sett densamma och i båda verksamheterna är önskemålet om konsumentskydd starkt framträdande. Härvid måste dock uppmärksammas den skillnaden mellan nämnda verksamheter att systemstabilitet inte utgör skäl till särreglering av försäkringsföretag. Beträffande bankaktiebolagen har som framgått av det föregående en ingående granskning av tidigare associationsrättslig särreglering lett till lagstiftning. Bedömningarna i det lagstiftningsärendet bör i flera fall kunna tillmätas stor betydelse vid utredningens prövning av motsvarande särregler på försäkringssidan. Med en för bank- och försäkringsrörelse gemensam tillsynsmyndighet är det naturligtvis en stor fördel om regleringarna så långt möjligt är likartade. En sådan uppfattning gör sig gällande även i andra länder. Här kan nämnas att regleringen av försäkringsrörelse i Danmark finns i en för finansiell verksamhet gemensam lag, lov om finansiell virksomhed.

I följande kapitel kommer de associationsrättsliga bestämmelser som gäller för försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar att granskas och jämföras med allmän bolagsrätt respektive föreningsrätt. De särregler som vid denna granskning visar sig vara nödvändiga får som redan nämnts tas in i en ny lag om försäkringsrörelse. Det bör här framhållas att det många gånger är svårt att dra en tydlig gräns mellan associationsrätt och näringsrätt. I den mån en sådan gräns kan dras skall i det fortsatta de näringsrättsliga bestämmelserna med några undantag helt lämnas åt sidan. Åtskilliga regler i FRL kommer alltså inte att behandlas, bland dem det stora flertalet föreskrifter i 2 a, 7, 7 a, 15 och 19 kap. FRL.

Närmast följer dock utredningens överväganden i anledning av de för livförsäkringsverksamhet speciella förhållandena.

8 Särskilt om livförsäkring

8.1 Inledning

Förutsättningarna för att bedriva försäkringsverksamhet har förändrats under det senaste decenniet. Avregleringen av försäkringssektorn genom harmoniseringen av rörelsereglerna till det europeiska regelverket och 1999 års försäkringsrörelsereform samt utvecklingen på de finansiella marknaderna är några faktorer som bidragit till detta. Denna utveckling har samtidigt synliggjort grundläggande brister och problem i regelverken för de olika associationsformer som bedriver livförsäkringsverksamhet.

Som beskrivits i kapitel 5 kan dessa brister leda till allvarliga bolagsstyrningsproblem i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag och ömsesidiga livförsäkringsbolag. Bristerna i regleringen återspeglas i att det i vissa fall saknas incitament till en effektiv styrning, att gränsdragningen mellan försäkringstagarnas och aktieägarnas intressen är otydlig samt att tillgången till externt riskkapital är begränsad. Dessa problem – som accentueras av att livförsäkringsavtal ofta är komplicerade avtal som sträcker sig över lång tid – riskerar att på olika sätt hota försäkringstagarnas intressen.

Enligt utredningens direktiv bör de nya associationsrättsliga reglerna bidra till att försäkringstagarnas ställning stärks antingen genom att det görs en tydlig åtskillnad mellan försäkringstagarnas medel och bolagets riskkapital eller genom att de intressenter som bidrar med rörelsekapital får inflytande över bolagets styrning. Regleringen får enligt direktiven inte vara sådan att associationens åtaganden upplevs som osäkra eller otydliga. Reglerna bör vidare främja en aktiv styrning från bolagets ägare samt ge goda förutsättningar till kapitalförsörjning. En allmän strävan i utredningsarbetet bör vara att minimera särregleringen av livförsäkringsaktiebolag jämfört med allmänna aktiebolag. Regleringen av de ömsesidiga

försäkringsbolagen bör på motsvarande sätt så långt möjligt överensstämja med allmän föreningslagstiftning.

Ett system där försäkringstagarna bidrar med i stort sett hela riskkapitalet, men har begränsade möjligheter till insyn i och inflytande över styrningen av verksamheten, riskerar att leda till allvarliga bolagsstyrningsproblem både i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag och i ömsesidiga livförsäkringsbolag. När överväganden nu skall göras om möjligheter att stärka försäkringstagarnas ställning skall visserligen utgångspunkten vara att regleringen skall vara funktionellt inriktad, så att verksamhet som har samma funktion regleras likartat. Som utredningen lyft fram i det föregående måste man dock också beakta de olika associationsformernas särarter. Det finns därför anledning att redan inledningsvis analysera huruvida de skilda egenarterna förhindrar att man löser problemen på samma sätt för icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag. I avsnitt 8.2 redogörs för överväganden i denna fråga. Därefter följer i avsnitt 8.3 och 8.4 diskussioner om hur försäkringstagarnas ställning skall kunna stärkas i ömsesidiga bolag respektive i icke-vinstutdelande aktiebolag. Understödsföreningarna kommer att behandlas i kapitel 11.

8.2 Associationsformens betydelse för hur försäkringstagarnas ställning skall stärkas

Utredningens bedömning: I ömsesidiga livförsäkringsbolag skall försäkringstagarnas ställning stärkas genom regler som tillförsäkrar dem möjlighet till reellt inflytande över bolagets styrning. Sådana regler är däremot inte lämpliga i livförsäkringsaktiebolag.

Även om problemen med försäkringstagarnas bristande inflytande över det riskkapital de bidragit med kan tyckas likartade i ömsesidiga försäkringsbolag och i icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag kan det finnas principiella skäl mot att lösa problemen på samma sätt. Det beror på att man har att göra med två skilda associationsformer som till såväl syfte som form är i grunden olika.

De ömsesidiga försäkringsbolagen ägs av försäkringstagarna, ibland tillsammans med de försäkrade, och ändamålet med den ömsesidiga verksamheten är följaktligen att tillgodose dessa personers intressen. Som framhållits i kapitel 7 hänförs de ömsesidiga

bolagen till ekonomiska föreningar av kooperativ natur. Ett obligatoriskt inslag i sådana föreningar är att medlemmarna, delägarna, bidrar med insatser, vilka utgör bundet eget kapital och därmed riskkapital i föreningen. I ömsesidiga livförsäkringsbolag finns visserligen inte någon skyldighet att göra särskilda delägarinsatser, men detta beror på att delägarna bidrar till bolagets egna kapital genom betalning av premier som fastställts betryggande och som därför normalt föranleder betydande överskott. Som en följd av önskemålet om oberoende från utomstående intressenter gäller rent av en princip om självfinansiering, vilken innebär att behovet av riskkapital i rörelsen skall tillgodoses genom inbetalning av premier och fondering av överskottsmedel, dock att i begränsad utsträckning riskkapital i form av garantikapital kan tillskjutas av utomstående personer. En annan nödvändig beståndsdel i en Kooperation är självfallet att delägarna har inflytande över hur Kooperationens egendom disponeras och hur verksamheten bedrivs. Detta inflytande utövas genom tillträde, direkt eller indirekt, till stämman. Utgångspunkten är att besluten fattas av delägarna enligt principen en delägare – en röst.

Idén bakom ömsesidiga försäkringsbolag rymmer alltså en skyldighet för försäkringstagaren, delägaren, att bidra med riskkapital och en motsvarande rättighet för denne att vid stämman besluta om hur detta kapital skall användas. Denna för kooperativa företag i allmänhet gällande princip bör naturligtvis inte frångås vid en reformering som syftar till tillnärmning mot generella associationsrättsliga regler. Det gäller särskilt när nämnda grundsats sedan länge tillämpas för ömsesidiga försäkringsföretag i många jämförbara länder.

Bärande tankar bakom ömsesidigheten talar därmed emot ett krav på en åtskillnad mellan försäkringstagarnas medel och försäkringsbolagets riskkapital för att uppnå ett bättre skydd för försäkringstagarna. Det är för övrigt inte ens meningsfullt att kräva en separation av nämnt slag i ett bolag där det inte finns några andra ägarintressenter än försäkringstagare och försäkrade. En sådan uppfattning kom till uttryck även vid 1999 års försäkringsrörelse-reform vid behandlingen av frågan om villkor för vinstutdelning till garanter (se prop. 1998/99:87 s. 368). De ovan beskrivna bristerna i möjligheterna för delägare i ömsesidiga bolag att utöva påverkan bör följaktligen angripas med förstärkta regler för delägarnas inflytande över bolagets styrning. Försäkringstagarna, och i förekommande fall de försäkrade, bör genom det associationsrättsliga

regelverket tillförsäkras möjligheter till reellt inflytande i det organ där ägare eller medlemmar i associationer i allmänhet kan göra sin röst hörd, nämligen stämman. Hur dessa önskemål skall tillgodoses återkommer utredningen till i avsnitt 8.3 nedan. Det skall redan nu anmärkas att även åtgärder utanför det associationsrättsliga området är erforderliga för att främja möjligheterna till inflytande. Dit hör skärpta krav på information till försäkringstagare i ömsesidiga bolag.

Inom ramen för de ömsesidiga principerna och med hjälp av bl.a. god information bör man sålunda kunna uppfylla kraven på en förstärkt ställning för försäkringstagarna och en mera aktiv styrning från bolagets ägare. Enligt utredningens utgångspunkter bör ett framtida regelverk även förbättra förutsättningarna för god kapitalförsörjning. Som utvecklats närmare i avsnitt 5.5 innebär dock den för ömsesidigheten grundläggande regeln om självfinansiering, vilken ju syftar till att hävda bolagets oberoende, avsevärda begränsningar i möjligheterna att skaffa externt kapital. Även om självfinansieringsprincipen verkar hämmande för de ömsesidiga bolagen bör inte heller denna internationellt vedertagna princip nu överges. Frågan blir därför hur man inom ramen för oberoendekravet skall kunna tillgodose de ömsesidiga livförsäkringsbolagens behov av externt riskkapital. Också denna fråga kommer att behandlas i avsnitt 8.3.

Ordningen i ett aktiebolag är av helt annat slag. Där tillskjuts riskkapitalet av aktieägarna och det är följaktligen de som vid stämman beslutar i bolagets angelägenheter. Andra intressenter, såsom bolagets kunder eller borgenärer, har inte tillträde till bolagsstämman. Det är stämman, dvs. aktieägarna, som utser bolagets styrelse, låt vara att det i bolagsordningen får föreskrivas att en eller flera styrelseledamöter skall utses på annat sätt. Till detta kommer visserligen att det genom den arbetsrättsliga lagstiftningen införts krav på arbetstagarrepresentation i styrelsen, men det kravet gäller också andra associationer.

Med ett system med inflytande för kunder i ett aktiebolags beslutande organ, bolagsstämman, skulle man göra ett kraftigt avsteg från grundläggande aktiebolagsrättsliga regler. Det gäller även om kunderna bidrar till bolagets försörjning av riskkapital. För ett sådant avsteg krävs enligt utredningens utgångspunkter mycket starka skäl, såsom att det skulle vara nödvändigt eller åtminstone lämpligt av hänsyn till skyddet för försäkringstagarna. Dessa skäl måste innehålla att försäkringstagarnas intressen i deras

egenskap av riskkapitalförsörjare helt tillgodoses. Som framgått av det föregående har ansträngningar i den riktningen redan gjorts inom svensk livförsäkring. Här bör framhållas den modell för bolagsstyrning med försäkringstagarinflytande som förekommer i SEB Trygg Liv Gamla. I det bolaget har bolagsledningen att svara inför de representanter som försäkringstagarna har röstat fram (se avsnitt 5.4.3).

Även om ett system med försäkringstagarinflytande på stämman i ett aktiebolag kan ha vissa förtjänster, talar vägande skäl emot en sådan lösning. I livförsäkringsaktiebolag finns ju, utöver de intressen försäkringstagarna har som bidragsgivare av riskkapital, även aktieägarnas intressen. Styrelsen i ett aktiebolag har normalt som huvudsaklig uppgift att verka för att aktieägarnas intresse tillgodoses genom att maximera vinsten. Utan ett sådant väldefinierat syfte riskerar separationen av styrning från ägande att ge svåra bolagsstyrningsproblem. Om försäkringstagarna ges inflytande på bolagsstämman skulle styrelsens uppdrag inte enbart vara att maximera vinsten utan också att tillvarata försäkringstagarnas intressen, vilka inte nödvändigtvis sammanfaller med aktieägarnas. Ett system med försäkringstagarinflytande på bolagsstämman i ett aktiebolag riskerar därför att försämma möjligheterna till en aktiv ägarstyrning och kontroll av ledningen samt att ge upphov till låsningar i bolagets beslutsprocesser. I ett ömsesidigt försäkringsbolag uppkommer inte dessa problem med en lagändring som innebär att försäkringstagarnas inflytande över bolagets styrning förstärks. I ömsesidiga bolag finns ju inga andra ägarintressen än de som försäkringstagarna, och i förekommande fall de försäkrade, har som kollektiv.

Det kan inte anses lämpligt att vid en associationsrättslig reform som syftar till konkurrensneutralitet och produktfrihet fastställa en ordning som är skraddarsydd för livförsäkringsaktiebolag. Det standardkontrakt med en funktionsuppdelning mellan olika bolagsorgan som associationsrätten tillhandahåller bör inte innehålla särslagstiftning som skapar ett regelverk enbart för ett fåtal institut verksamma inom den finansiella sektorn. Utredningen menar att nuvarande försäkringstagares intressen i eget kapital kan skyddas bättre med alternativa metoder inom ramen för grundläggande associationsrättsliga bestämmelser. Därmed åstadkommer man att även livförsäkringsverksamhet kan fungera i enlighet med samma principer som vilken annan verksamhet som helst inom den finansiella sektorn driven i aktiebolagsform.

Enligt nu gällande regler har försäkringstagarna visst inflytande genom representation i styrelsen. Även de reglerna är oförenliga med utredningens utgångspunkt att allmän aktiebolagsrätt skall gälla på försäkringsområdet. Visserligen kan även aktiebolag verkamma inom andra branscher genom bestämmelser i bolagsordningen ge andra än stämman rätt att utse styrelseledamöter. Det skulle kunna utnyttjas för att ge kunder styrelserepresentation. Erfarenheterna av nu gällande regler om försäkringstagarrepresentation i styrelser ger dock knappast stöd för att ett fortsatt krav därom ens i vidgat omfattning skulle leda till ett så reellt inflytande att det i någon nämnvärd utsträckning ger ett stärkt skydd för försäkringstagarna. Utökad styrelserepresentation för försäkringstagare skulle i stället kunna försämra förutsättningarna för en god ägarstyrning. Rätten att utse och avsätta styrelsens ledamöter måste nämligen anses vara en viktig del i aktieägarnas maktutövande i bolaget. Det skall här nämnas att det från tillsynshåll redan föreslagits att ordningen med försäkringstagarrepresentanter i bolagsstyrelsen avskaffas (se Finansinspektionens rapport Intressekonflikter i livbolagen 2003:2).

Av betydelse i sammanhanget är även att i andra europeiska länder försäkringstagare inte har inflytande över besluten i försäkringsaktiebolag. Trots att det också utomlands förekommer livförsäkringsavtal som ger försäkringstagarna rätt till del i ett aktiebolags överskott har man alltså där inte gjort de nu diskuterade avstegen från allmänna regler om beslutanderätten i ett aktiebolag.

Med hänsyn till anförda omständigheter anser utredningen att en ordning med vidgat försäkringstagarinflytande, som inte är baserad på ett formellt ägande, inte är den väg som bör väljas för försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst. Således måste andra lösningar eftersträvas för att stärka försäkringstagarnas ställning och uppnå en god ägarstyrning och kapitalförsörjning i sådana bolag.

Utredningens nyss redovisade synsätt kan visserligen sägas i någon mån gå emot de reformer som år 2004 gjordes för att förstärka skyddet för försäkringstagare i livförsäkringsbolag. Genom de reformerna behölls och renodlades ju försäkringstagarrepresentationen i icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag. De åtgärderna vidtogs emellertid endast i ett kortare perspektiv för att stärka försäkringstagarnas ställning och återställa förtroendet för livförsäkringsmarknaden efter den utdragna och kraftiga börs-

nedgång som drabbat försäkringsbolagen hårt. I lagstiftningsärendet förutskickades att andra reformer kunde komma att aktualiseras i ett längre perspektiv (se prop. 2003/04:109 s. 29 ff.).

8.3 Ökat inflytande för delägare i ömsesidiga försäkringsbolag

8.3.1 Inledning

Delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag är, som redan framhållits, försäkringstagarna, dock att återförsäkringstagare inte på grund av återförsäkringen anses som delägare. Delägarkretsen kan i någon mån vidgas genom bestämmelser i bolagsordningen. Där får nämligen föreskrivas att också de försäkrade skall vara delägare, även om de inte samtidigt är försäkringstagare, för en försäkring som tecknas av en arbetsgivare för att ge försäkringsskydd åt anställda och grundas på kollektivavtal. Delägarnas rätt att besluta i försäkringsbolagets angelägenheter utövas vid bolagsstämman, en rätt som får brukas genom ombud med skriftlig, dagtecknad fullmakt.

Nämnda bestämmelser ger uttryck för den bakomliggande tanken att ett ömsesidigt försäkringsbolag ägs och drivs av försäkringstagarna själva och för deras räkning. Denna tanke är emellertid fullt ut genomförbar endast när bolagets verksamhet är mera begränsad och delägarna därmed är få. När verksamheten har en större omfattning är ett direkt engagemang i bolagets angelägenheter från samtliga delägare inte längre praktiskt genomförbart. Många års erfarenheter visar också att försäkringstagarna endast i undantagsfall utövar sin rösträtt vid bolagsstämman när bolaget har mer än ett fåtal delägare. Direkt rösträtt för delägarna på stämman har följaktligen ansetts lämplig främst i mindre lokala bolag och i riksbolag som har ett speciellt, begränsat försäkringsklientel, vilket kan antas i stor utsträckning ha möjlighet och intresse av att infinna sig på bolagsstämma. Med hänsyn till nämnda omständigheter har lagstiftaren sedan länge öppnat dörren för tillskapandet av en ordning, enligt vilken särskilt utsedda representanter fattar beslut i delägarnas ställe. De personer som på så sätt representerar delägarna benämns i försäkringsrörelselagen (1982:713), FRL, delegerade.

En ordning med delegerade är helt frivillig, men ett ömsesidigt försäkringsbolag som vill införa en sådan ordning måste inta regler härom i bolagsordningen. Lagstiftaren har överlämnat åt bolagen att själva utforma sin interna organisation mellan styrelse och bolagsstämma, och FRL innehåller alltså inte några närmare regler om hur ett representativt system skall utföras; det ges inte ens några dispositiva regler härom. Om bolagsordningen innehåller bestämmelser om att delägarnas rätt att besluta om bolagets angelägenheter skall tillkomma delegerade får dock delägarna inte någon beslutanderätt vid bolagsstämman. Frågan om lämpligheten av ett enskilt bolags regler om delägarrepresentation prövas i samband med att koncession beviljas eller ändring av bolagsordningen stadfästs.

Med en delegerandeorganisation blir delägarnas rätt att fatta beslut i bolaget inskränkt till att utse delegerade. Även den beslutanderätten kan dock gå förlorad. I bolagsordningen kan nämligen bestämmas att delegerade skall väljas av t.ex. en eller flera fristående organisationer i stället för av delägarna. Vidare är det möjligt att föreskriva att endast vissa delägare utser representanterna. Även för det fall att bolagsordningen innehåller en bestämmelse om att delägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter skall utövas av delegerade, anses delägarna ha en ovillkorlig rätt att närvara och yttra sig på bolagsstämman (se prop. 1981/82:180 s. 219). En delägare har enligt FRL alltid rätt att ta del av stämmans protokoll och klandra dess beslut.

Oavsett på vilket sätt en delegerad utses är denne delägarnas förtroendeman. Av det förhållandet följer att det är nödvändigt att den delegerade själv utövar den erhållna rösträtten. Det råder alltså ett förbud för en delegerad att befullmäktiga annan att utöva rösträtten. Det uppställs i FRL inte några kvalifikationskrav på en delegerad. Inte heller ges regler om en delegerads mandattid.

En motsvarande ordning kan tillämpas även av ekonomiska föreningar i allmänhet. Det representativa systemet infördes för dem genom en lagändring redan år 1928 just för att lösa de praktiska problem som följde med den ökade medlemsanslutningen till de ekonomiska föreningarna och föreningarnas allt större verksamhetsområden. Föreningsmedlemmarnas representanter benämns fullmäktige. Det är för en ekonomisk förening möjligt att i stadgarna föreskriva att endast delar av medlemmarnas befogenheter övertas av fullmäktige och att medlemmarna själva behåller vissa uppgifter. Man kan däremot inte kombinera en s.k. direkt-

stämma och en fullmäktigförsamling så att föreningsstämman består av både fullmäktige och medlemmar.

Det stora flertalet av de större ömsesidiga försäkringsbolagen och ekonomiska föreningarna i Sverige använder ett representativt system. Också i många andra länder utnyttjar ömsesidiga försäkringsföretag, liksom kooperativa företag i allmänhet, en i lag given möjlighet att använda ett sådant system.

8.3.2 Möjligheter till ett representativt system också i fortsättningen

Utredningens förslag: Kretsen av delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag skall bestämmas i enlighet med nuvarande regler. Ett sådant bolag skall också i fortsättningen kunna välja att ha ett system där representanter fattar delägarnas beslut.

Den i FRL fastslagna regeln att direktförsäkringstagarna i ett ömsesidigt försäkringsbolag också är bolagets delägare följer av den ömsesidiga verksamhetens ändamål och överensstämmer väl med regleringen i åtskilliga andra länder. Även den här lagfästa möjligheten att genom bestämmelser i bolagsordningen göra försäkrade, som inte samtidigt är försäkringstagare, till delägare i bolag med stark arbetsrättslig anknytning är väl förenlig med bärande tankar bakom ömsesidigheten. Det saknas skäl att nu vidga denna möjlighet till att omfatta också andra grupper (se vidare härom i avsnitt 10.2).

Även om en ursprunglig tanke med ömsesidig försäkringsrörelse var att alla försäkringstagare, tillika delägare, skulle ta direkt del i verksamheten uppfyller naturligtvis ett representativt system det grundläggande kravet på en demokratiskt kontrollerad organisation. För att tillgodose det kravet kan det representativa systemet till och med många gånger vara att föredra. Tillämpas inte ett sådant system i ett bolag med många delägare får nämligen, som utvecklats i avsnitt 5.4, styrelsen ofta en alltför stark ställning och delägarna kan få svårigheter att följa bolagets verksamhet och påverka denna. En betydande passivitet bland delägarna är enligt vad erfarenheten visar mycket vanlig inte bara i större ömsesidiga försäkringsbolag där direktstämma förekommer utan också i andra kooperativa företag med sådan beslutandeordning. Detta gäller även sedan modern kommunikationsteknik gjort det möjligt för

delägare att delta i en bolagsstämma från en eller flera andra orter. I en delegeradeförsamling har man i regel ett antal personer som har intresse av och kvalifikationer för att företräda delägarna vid bedömningen av styrelsens förvaltning och i övrigt fullgöra stämman uppgifter. Med endast ett fåtal delegerade i stället för en stor mängd röstberättigade delägare vinner man vidare den fördelen att bolaget besparas de betydande administrativa kostnader som är förenade med delägarnas möjligheter till utnyttjande av sina förvaltningsrättigheter.

Det nu angivna, i grunden positiva, synsättet på ett representativt system i ömsesidiga försäkringsföretag ansluter väl till den gängse uppfattningen i många jämförbara länder. Synsättet är också väl förenligt med tankarna bakom den näraliggande regleringen av ekonomiska föreningar.

Det nyss sagda kan föranleda frågan om man i ömsesidiga bolag av annan än endast mindre omfattning rent av bör kräva att delägarnas inflytande utövas av representanter. En sådan ordning synes ju ofta vara till delägarnas bästa. De problem som är förenade med bristande engagemang hos en associations intressenter är emellertid av ett sådant allmänt slag att de inte bör angripas på försäkringsområdet ensamt utan bör i stället behandlas i ett mera övergripande sammanhang. Det gäller i vart fall om det är fråga om en så ingripande åtgärd som att tvinga delägarna att avstå från direktstämma. Redan av angivna skäl bör ett obligatorium nu inte komma i fråga. Det kan ändå tilläggas att det skulle vara en mycket besvärlig uppgift att dra gränsen för när det representativa systemet borde vara obligatoriskt.

Mera näraliggande är att genom insatser inom gällande regelverk, såsom skett bland de allmänna aktiebolagen, förbättra förutsättningarna för en direktstämma. Man bör nämligen på skilda sätt kunna underlätta för delägare som inte kan eller vill delta i bolagsstämman personligen att delta i de beslut som bolagsstämman fattar. T.ex. bör en ökad användning av informationsteknik vid eller i anslutning till bolagsstämman förbättra möjligheterna för många delägare att utnyttja en rösträtt. Vidare kan det inte bortses från möjligheten att åtskilliga försäkringstagare inte är medvetna om sin delägarroll och att information om denna roll skulle få betydligt fler att vilja utnyttja en rösträtt.

Också i fortsättningen skall alltså det representativa systemet kunna tillämpas av ömsesidiga försäkringsbolag. I enlighet med regleringen i utlandet och bestämmelserna för ekonomiska

föreningar i allmänhet bör systemet såsom hittills erbjudas som en möjlighet. Det bör alltså även framdeles vara bolagsstämman som avgör om direktstämman skall ersättas av en delegeradeförsamling. Det avgörandet torde liksom nu bli beroende av bolagets omfattning och inriktning men också av möjligheterna att i ena eller andra fallet utforma en allsidigt sammansatt och kompetent bolagsstämma.

Den fortsatta diskussionen får ta sikte på frågan om det bör införas några begränsningar i de enskilda bolagens möjligheter att tillsätta och utforma delegeradeförsamlingar.

8.3.3 Begränsad befogenhet för representanterna?

Utredningens förslag: Varje ömsesidigt försäkringsbolag skall självt få bestämma omfattningen av sitt representativa system.

Även om det representativa systemet som framgått ofta har viktiga fördelar jämfört med en ordning med direktstämma bör övervägas om en väg till förbättrat delägarinflytande skulle kunna vara att, när det representativa systemet tillämpas, fordra en begränsning av representanternas befogenheter. Man skulle kunna ha en kombination av en ordning med direkt rösträtt och ett delegeradesystem. Det ligger i så fall nära till hands att låta delägarna själva fatta de beslut som typiskt sett är av särskild vikt, t.ex. beslut om ändring av bolagsordningen, om överlåtelse av försäkringsbestånd eller om likvidation, och överlämna beslutanderätten åt delegerade i övriga fall. En annan variant är att låta delägarna utgöra bolagsstämman vid sammanträden med vissa längre mellanrum och ge representanterna beslutanderätten i bolagets angelägenheter när direktstämman inte är samlad. Med sådana mera begränsade uppgifter för delägarna kan det tänkas att deras engagemang i en del fall skulle öka. Det kan här nämnas att en uppdelning av befogenheten på här beskrivet sätt förekommer i svenska kooperativa företag, låt vara att det är mycket ovanligt.

Också de nu diskuterade arrangemangen syftar snarast till att locka delägarna till att bättre utnyttja sina möjligheter till inflytande i företagets verksamhet. Som redan framhållits lämpar det sig i regel mindre väl att söka finna verksamhetsspecifika lösningar på generella problem. I sammanhanget skall framhållas att det för ekonomiska föreningar i allmänhet har lämnats fritt att

besluta om fullmäktiges befogenheter och att ömsesidiga företag i utlandet kan fatta sådana beslut. Även mera praktiska skäl talar emot ett krav på fördelad befogenhet. Dit hör att det i stort sett helt saknas svenska erfarenheter av sådana fördelningar inom försäkringsområdet och att det därför inte finns något underlag som tyder på att en på visst sätt inskränkt beslutanderätt för delägarna ökar deras engagemang i bolaget.

Varje ömsesidigt försäkringsbolag som väljer ett representativt system bör alltså självt få bestämma omfattningen av detta. Också vid det avgörandet får hänsyn tas till bolagets omfattning och verksamhetsinriktning.

8.3.4 Vem skall kunna utse representanter?

Utredningens förslag: Delägarna skall själva utse sina representanter till bolagsstämman.

Val av delägarrepresentanter kan tänkas ske på en rad olika sätt. Ett sätt är att stämman utser delegerade, ett annat att delägarna på krets- eller distriktsmöten väljer delegerade och ett tredje att utomstående, såsom fristående organisationer, utser delegerade. Ytterligare en möjlighet är att delägare väljer en grupp representanter medan en eller flera organisationer utser återstoden.

Som en följd av den frihet som lagstiftningen ger har de skilda ömsesidiga försäkringsbolagen utformat olika representativa system. Särskilt bland de större bolagen är det vanligt att de delegerade utses av intresseorganisationer med vilka bolagen har viss samhörighet, ofta kooperativa eller fackliga organisationer. En beskrivning av representationssystemen i några ömsesidiga försäkringsbolag har lämnats i avsnitt 5.4.3.

Frågan är om det ligger i delägarnas intresse att begränsa den nu gällande friheten för bolagen att utse delegerade till några särskilt anvisade sätt. Den frågan motiverar emellertid inte nu en diskussion, som förts i tidigare lagstiftningssammanhang, om ett krav på att delägarnas representanter utses av ett helt utomstående organ, såsom ett för ändamålet särskilt tillsatt förtroenderåd eller en offentlig myndighet, närmast tillsynsmyndigheten. Ett sådant krav skulle otvivelaktigt innebära ett alltför stort ingrepp i delägarnas beslutanderätt.

En ordning som ger delägarna rätten att personligen eller genom ombud utse sina representanter måste anses helt invändningsfri. Särskilt i bolag vilka saknar naturlig koppling till någon eller några intresseorganisationer kan det representativa systemet knappast tillämpas på ett annat sätt. Huruvida delägarnas beslutanderätt utövas på stämman eller på andra möten torde från principiella synpunkter vara av underordnad betydelse. Frågan gäller i stället närmast om delägarna skall kunna överlämna rätten att utse delegerade till organisationer eller andra personer utanför bolaget.

Visserligen rymmer lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar möjligheten att låta andra än medlemmar utse representanter. Det förhållandet talar för att en motsvarande ordning även fortsättningsvis bör kunna användas av ömsesidiga försäkringsbolag, vilkas associationsrättsliga regelsystem nu så långt möjligt skall anpassas till generell föreningslagstiftning. Vidare kan det med visst fog mera allmänt hävdas att det bör stå delägarna fritt att disponera över sin lagfästa rösträtt. Till detta kommer att intresseorganisationer ofta är väl skickade att finna lämpliga delägarrepresentanter och att de administrativa kostnaderna vanligtvis blir betydligt lägre om representanterna utses av organisationer i stället för av delägarna själva. Eventuella avigsidor med ett visst system där fristående organisationer utser delegerade skulle kunna förhindras av Finansinspektionen vid dess prövning av en ansökan om tillstånd till försäkringsrörelse eller av en ändring av bolagsordningen samt med tydlig information om bolagsordningens bestämmelser till presumtiva försäkringstagare.

Som beskrivits i det föregående gäller emellertid för livförsäkringsverksamhetens del speciella förhållanden som gör att delägarnas behov av inflytande kan sägas vara avsevärt större än när verksamheten är en annan. Livförsäkringstagarnas inbetalningar av premier leder normalt till en bundenhet till bolaget för mycket lång tid och medför berättigade förväntningar på utbetalningar från bolagets överskott i en omfattning som helt saknar motsvarighet för delägare eller medlemmar i andra kooperativa associationer. Dessa omständigheter talar med styrka emot att livförsäkringstagare genom bolagsstämmebeslut skall kunna utestängas från beslutsprocessen och för en sÄrlösning för livförsäkringens del. Den nämnda effekten är nämligen en realitet om möjligheten att utse delegerade helt överlämnas till t.ex. fristående organisationer. Delägarna kan ju därefter inte själva påverka bolagsstämmans sammansättning och därmed dess beslut. Delägarna kan följakt-

ligen inte heller genomdriva en ändring av bolagsordningen som återför beslutanderätten till dem. En sådan ordning kan knappast sägas vara väl förenlig med den bärande idé bakom ömsesidigheten som innebär att försäkringstagarna skall kunna ha inflytande i bolagsverksamheten. Denna idé gör sig särskilt starkt gällande när delägaren, såsom vid livförsäkring, gör ett betydande tillskott av riskkapital. Det skall dock här framhållas att en delegerad vid utövandet av sitt uppdrag inte, såsom ett ombud, är skyldig att rösta enligt instruktioner från dem som utsett honom eller henne. Den delegerade företräder i stället hela delägarkollektivet.

Mot angiven bakgrund skulle man kunna tänka sig att uppställa kravet att de organisationer som utser delägarnas representanter till det ömsesidiga bolagets stämma står delägarna nära och kan antas ha intresse av att få fram lämpliga företrädare för dem. Det kravet kan preciseras till att bolagets delägare skall vara medlemmar i någon av organisationerna. Ett krav på att de i bolagsordningen utpekade organisationerna står delägarna på så sätt nära torde emellertid mera sällan helt kunna tillgodoses. Delägarkollektivet i många ömsesidiga bolag är numera så mångfacetterat att man endast undantagsvis kan dela in det i en eller flera enhetliga grupper. Det kan därför antas att stora delägargrupper står helt utan koppling till de organisationer som utser delegerade och det gäller även bolag som meddelar främst kollektivavtalsgrundad försäkring. Riktigheten av ett sådant antagande har för utredningen bekräftats av bl.a. Sveriges Pensionärsförbund, som fordrat förbättrade möjligheter till inflytande för sina medlemmar.

De beskrivna problemen torde knappast kunna lösas genom upplysningar innan försäkringsavtalet ingås. Även om man numera ofta har stora förhoppningar om informations välgörande verkan är det orealistiskt att tro att ens flertalet försäkringskunder inför ingående av ett försäkringsavtal kommer till full insikt i frågor om hur deras rösträtt i det ömsesidiga bolaget skall utövas. Det är mera troligt att bolagets egna regler därom blir kända i ett långt senare skede, såsom när missnöje av någon anledning uppkommer. Det skall här nämnas att Finansinspektionens nuvarande föreskrifter om information till livförsäkringstagare inte fordrar uppgifter om förekommande representativa system i ett ömsesidigt försäkringsbolag.

Till det sagda skall läggas utredningens utgångspunkt att reglerna för livförsäkringsbolagens organisation skall vara inriktade på att främja en aktiv ägarfunktion i bolagen. Som utvecklats i det föregå-

ende anses ju sådana regler vara till nytta såväl för det enskilda företaget som för näringslivet i stort. En ordning som medger att delägarna i ömsesidiga försäkringsbolag helt överlämnar beslutanderätten åt andra grupper måste anses stå i strid med regeringens strävan att genom regleringen ge goda förutsättningar för en aktiv ägarroll.

En ordning där organisationer utan uppdrag från enskilda delägare utser delägarrepresentanter rimmar vidare illa med mellanmansrättens regler om möjligheter att företräda annan. Inom privaträtten i allmänhet föreligger det nämligen hinder mot att en representant utses av en annan person än den han eller hon skall representera.

I linje med vad som nu anförts ligger det krav som uppställts i några andra länder om att delägarrepresentanter, om sådana skall förekomma, skall utses av delägarna eller ställföreträdare för dem. Ett sådant krav gäller för ömsesidiga försäkringsföretag i både Danmark och Finland, och kravet gäller såväl livförsäkring som skadeförsäkring.

Som framgått talar tungt vägande skäl för att det inte heller här bör vara möjligt att i ömsesidiga livförsäkringsbolag utestänga delägarna från möjligheten att utse representanter på stämman. Utgångspunkten måste vara att representanterna skall utses av delägarna eller ställföreträdare för dem. I princip bör alltså fordras att en organisation eller en annan utomstående person inte utan en enskild delägars uppdrag skall kunna företräda denne i bolaget.

Emot ett sådant krav kan anföras att det skulle leda till ökade kostnader för ett ömsesidigt bolag, vilka får bäras av dess ägare, dvs. försäkringstagarna och i förekommande fall de försäkrade. Det angivna kravet syftar emellertid som framgått till att tillgodose det viktiga intresset att försäkringstagarna har inflytande över bolagets verksamhet och bör därför inte förhindras av kostnadsskäl. Också åtskilliga andra krav som uppställts till försäkringstagarnas skydd ger bolagen betydande merkostnader. Därvid kan nämnas de numera ganska långtgående reglerna om information.

Det har sagts att man för att i någon mån begränsa de administrativa kostnaderna borde nöja sig med att fordra att en viss minsta andel av representanterna skall utses av delägarna. Man skulle t.ex. kunna föreskriva att de delägarutsedda representanterna är i majoritet. Mot en sådan kompromiss kan man emellertid rikta samma kritik som ovan anförts mot nuvarande ordning. Också då skulle man komma i konflikt med nyss angivna generella regler om

utseende av representanter och med kravet på att bestämmelserna skall främja en aktiv ägarfunktion samt skulle man kunna rikta befogad kritik mot valet av organisation som skall utse representanter.

För att tillvarata försäkringstagarintresset i ömsesidiga försäkringsbolag är det följaktligen enligt utredningens mening erforderligt att fullt ut upprätthålla ett krav på delägarutsedda representanter. Att som i Tyskland skapa ett särskilt organ med uppgift att för delägarnas räkning övervaka bolagsverksamheten tillgodoser inte här angivna krav på regelsystemet. En sådan lösning skulle vidare stå i strid med utredningens strävan att så långt möjligt anpassa regelverket för försäkringsföretag till allmän associationsrätt.

Utredningens bedömning blir sammanfattningsvis att delägarnas representanter vid bolagsstämman skall utses av delägarna själva. Den rätten skall tillkomma samtliga bolagets röstberättigade delägare. Som redan antytts hindrar naturligtvis detta inte att enskilda delägare ger en viss organisation uppdrag att för hans eller hennes räkning träffa val av delegerade.

En närmare beskrivning av hur ett bolags representativa system skall utformas får liksom hittills tas in i bolagsordningen. Det bör i fortsättningen ankomma på ett ömsesidigt försäkringsbolag att upplysa sina försäkringstagare om sådana bestämmelser och om deras ställning som delägare i övrigt. Finansinspektionens föreskrifter om information får anpassas härefter.

8.3.5 Krav på representanterna

Utredningens förslag: En representant behöver inte vara delägare i det ömsesidiga försäkringsbolaget. Representanten skall väljas för högst tre år.

Som nämnts uppställs i FRL inte några krav på den person som kan utses till delegerad. En självklar förutsättning torde ändå vara att delegeradeförsamlingen verkligen kan förväntas verka för att delägarnas intressen tillgodoses. Den förutsättningen föranleder frågan om representanten måste vara delägare i bolaget. I Finland gäller sedan mer än 20 år ett krav därom. Kravet infördes i den finländska lagstiftningen för att öka kontakten mellan den som verkar som representant och dem som utsett honom eller henne.

Ett motsvarande krav utgör utgångspunkt i lagen om ekonomiska föreningar. Till fullmäktig kan dock också utses den som enligt lag är ställföreträdare för en medlem, liksom styrelseledamot eller delägare i en juridisk person som är medlem i föreningen. Om föreningens stadgar anger att vissa personer kan vara styrelseledamöter utan att vara medlemmar kan även dessa personer utses till fullmäktige. Även helt utomstående personer kan alltså vara medlemsrepresentanter.

En näraliggande åtgärd är att för de ömsesidiga försäkringsbolagens del nu helt ansluta till de regler som gäller för fullmäktige i ekonomiska föreningar. Att såsom i Finland uppställa ett krav på att endast delägare får vara representanter måste anses onödigt långtgående, och ett sådant krav synes i ett internationellt perspektiv ovanligt. Bara i mindre ömsesidiga försäkringsbolag blir nog en enskild delägars kontakt med de delegerade bättre om också de är delägare. Om man har möjlighet att sträcka sig utanför delägar-kretsen för att finna delegerade ökar i stället förutsättningarna, framför allt i mindre bolag, för att man skall få ett allsidigt och kompetent representantskap. Detta bör därför såsom idag utgöra huvudregeln för ömsesidiga försäkringsbolag.

En fullmäktig i en ekonomisk förening får väljas för högst tre år. Det saknas skäl att ha en annan regel om mandattiden för en delägarrepresentant i ett ömsesidigt försäkringsbolag. Det har upplysts att delegerade i ömsesidiga försäkringsbolag vanligtvis utses för två år.

8.3.6 Ytterligare anpassning till reglerna för ekonomiska föreningar

Utredningens förslag: Reglerna om delägarnas rättigheter när representationssystem tillämpas anpassas till motsvarande bestämmelser för ekonomiska föreningar.

Som anmärktes inledningsvis blir med ett system med delegerade delägarnas förvaltningsrättigheter kraftigt begränsade. Delägarna har dock i motivuttalanden sagts ha en ovillkorlig rätt att närvara och yttra sig på bolagsstämman. Om man i fortsättningen fordrar att delägarna själva utser representanter är en absolut närvaro- och yttranderätt inte lika angelägen. Det bör därför i fortsättningen ankomma på de enskilda bolagen att i bolagsordningen reglera

frågor om närvaro- och yttranderätt för delägarna. En sådan lösning överensstämmer med vad som gäller inom föreningsrätten.

Vissa andra rättigheter för delägarna bör dock lagfästas nu. Delägarna bör liksom medlemmar i ekonomiska föreningar tillförsäkras rätt att få ett ärende behandlat vid stämman och rätt att ta del av och rekvirera redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen. Vidare bör samtliga delägare också fortsättningsvis ha rätt att ta del av stämmoprotokoll och att genom klandertalan angripa stämmobeslut. Motsvarande rättigheter har getts medlemmar i ekonomiska föreningar.

Slutligen bör man vid den reformering av reglerna om delägarrepresentation som nu skall göras överge det föråldrade uttrycket "delegerade" till förmån för den terminologi som förekommer i lagen om ekonomiska föreningar. Delägarrepresentanterna bör i den särskilda försäkringsrörelselagstiftningen alltså fortsättningsvis benämnas "fullmäktige".

8.3.7 Kapitalförsörjning

Utredningens bedömning: Ömsesidiga försäkringsbolag bör ges vidgade möjligheter till extern kapitalförsörjning under förutsättning att kravet på bolagets oberoende från utomstående intressenter kan upprätthållas.

Försäkringstagarnas inflytande i ett ömsesidigt försäkringsbolag kan enligt gällande rätt begränsas inte bara genom vissa delegerade-system utan också som en följd av ordningen med garantikapital. Garantikapitalet, som skall redovisas som eget kapital, har till funktion att tillföra det ömsesidiga bolaget erforderligt rörelsekapital vid rörelsens start eller under dess gång. Det kan tillskjutas av såväl delägare som utomstående personer, och genom bestämmelser i bolagsordningen kan garanter ges rösträtt i bolaget. Garantikapitalet skall emellertid återbetalas när det inte längre behövs för rörelsens ändamålsenliga bedrivande och en återbetalning är förenlig med bestämmelserna om kapitalbasens sammansättning. Återbetalningskravet är motiverat av önskemålet att begränsa garanternas inflytande i ömsesidiga bolag. Detta utomstående inflytande är alltså tänkt att vara mera kortvarigt. (Se prop. 1998/99:87 s. 296 ff.)

Bestämmelserna om garantikapital ansluter väl till den tidigare berörda principen om självfinansiering och följaktligen också till regleringen i andra europeiska länder. Det saknas därför skäl att ändra dessa bestämmelser.

Utöver tillskott av garantikapital kan extern finansiering i ett ömsesidigt försäkringsbolag ske genom emittering av förlagslån, även då under förutsättning att det är motiverat av försäkringsrörelsens ändamålsenliga bedrivande.

Ömsesidiga försäkringsbolag har i övrigt tillgång i huvudsak bara till internt riskkapital, dvs. ackumulerade vinster. Det mest närliggande sättet för ett sådant bolag att öka rörelsekapitalet är därför att försöka öka marginalerna vilket ger effekt endast i ett längre perspektiv.

Utredningen har ett i direktiven uttalat uppdrag att analysera och föreslå lämpliga former för anskaffning av externt riskkapital i ömsesidiga försäkringsbolag. Förändringar i regelverket som underlättar riskkapitalanskaffningen skulle kunna leda till en rad positiva effekter för försäkringstagarna i sådana bolag. Fördelarna bottenar i den ökade finansiella flexibilitet för ömsesidiga bolag som introduktionen av alternativa kapitalkällor skulle medföra.

Tillgång till externt riskkapital minskar normalt risken för potentiellt kostsamma beståndsöverlåtelse eller obeståndsfall. I en allvarlig men tillfällig krissituation skulle en kapitalinjektion kunna möjliggöra ett bolags fortlevnad, vilket troligen skulle gynna försäkringstagarna. Alternativa finansieringskällor ökar även möjligheterna till tillväxt och kan underlätta satsningar på nya produkter. Också den följderna kan gagna försäkringstagarna på sikt.

Förbättrade möjligheter att ta in externt kapital kan även skapa positiva bolagsstyrningseffekter. Som beskrivits i avsnitt 5.4 har styrelsen i ömsesidiga livförsäkringsbolag stort handlingsutrymme bl.a. på grund av det utspridda ägandet, informationsasymmetrier mellan styrelsen och delägarna samt det förhållandet att livförsäkringsavtal sträcker sig över lång tid med begränsade möjligheter till utträde ur associationen. Blotta förekomsten av externa, initierade investerare skulle kunna disciplinera styrelsen, minska utrymmet för opportunistiskt beteende och effektivisera den löpande förvaltningen. Under förutsättning att de externa investerarnas intresse sammanfaller med delägarnas intresse får delägarna sålunda hjälp att övervaka styrelsens och ledningens beteende. Sådana effekter är naturligtvis till försäkringstagarnas fördel.

Dessa positiva följder av förbättrade möjligheter att skaffa externt riskkapital måste dock vägas mot intresset av att ett ömsesidigt försäkringsbolag står oberoende mot utomstående. Det intresset har sedan länge såväl här som i andra länder i princip ansetts väga tyngre än önskemålet att få externt riskkapital. Följaktligen medges utländska ömsesidiga försäkringsgivare i regel inte möjligheten att erbjuda andra utomstående aktörer än garantier beslutanderätt i bolaget; knappast under några omständigheter kan externa investerare ges inflytande i en omfattning som svarar mot deras riskkapitalbidrag. Det skall här påpekas att det förhållandet att det ömsesidiga bolaget drivs utan ett tydligt vinstmaximerings-syfte begränsar utrymmet att tillskapa finansieringsmöjligheter som ger investerare en avkastning som på ett normalt sätt avspeglar deras riskkapitalbidrag.

De begränsade möjligheterna för ömsesidiga försäkringsbolag att anskaffa externt kapital har under senare år i en del länder lett till att ömsesidiga bolag ombildats till aktiebolag. Den bristande tillgången till externt riskbärande kapital är enligt vad utredningen inhämtat en av de främsta orsakerna till att det i Danmark inte längre finns något ömsesidigt livförsäkringsbolag; samtliga där tidigare förekommande sådana bolag har på olika sätt ombildats till aktiebolag.

Utredningen ansluter sig till den internationellt vedertagna uppfattningen att ett ökat utnyttjande av externt kapital som medför att bolagets oberoende minskar inte är förenligt med den ömsesidiga associationsformen. Utökade möjligheter till inflytande för utomstående skulle innebära ett olyckligt avsteg från grundläggande principer för ömsesidigheten och därmed ett fjärande från den renodling av de skilda bolagsformerna på försäkringsområdet som i dag eftersträvas. Det bör här uppmärksammas att det inom EU pågår ett arbete som rör de ömsesidiga bolagens villkor på den gemensamma marknaden. Skulle det t.ex. inom ramen för det arbetet redovisas nya uppfattningar angående möjligheterna för ömsesidiga bolag att tillgå externt kapital får den svenske lagstiftaren återkomma till frågan.

Frågan nu blir om ömsesidiga försäkringsbolag på annat sätt än genom överlämnande av inflytande i bolaget kan ges något vidgade möjligheter till extern kapitalförsörjning. När det associationsrättsliga regelverket för ömsesidiga försäkringsbolag skall anpassas till allmän föreningslagstiftning är den naturliga vägen att pröva lämpligheten av att låta dessa bolag ta emot tillskott i form av

förlagsinsatser. Frågan därom behandlas i kapitel 10. Det kan redan här framhållas att en innehavare av förlagsandelar inte har någon längre gående rätt att delta i eller påverka en förenings verksamhet. I kapitel 10 skall även diskuteras möjligheterna för ömsesidiga försäkringsbolag att använda vissa andra finansieringsformer såsom vinstandelslån och kapitalandelslån.

8.4 Ökat försäkringstagarskydd och förstärkt ägarstyrning i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag

8.4.1 Anpassning till regelverket för vinstutdelande verksamhet

Utredningens förslag: Ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag skall antingen övergå till att tillämpa reglerna för vinstutdelande verksamhet eller ombildas till ett ömsesidigt försäkringsbolag.

Den nuvarande ordningen i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag uppfyller inte de krav som bör ställas på en modern och effektiv associationsrättslig reglering. Det förhållandet att försäkringstagarna bidrar med huvuddelen av riskkapitalet utan att ha egentligt inflytande, samtidigt som aktieägarna saknar de för aktieägare i allmänna aktiebolag normala ekonomiska drivkrafterna, riskerar att få genomslag på styrningen av verksamheten och leda till effektivitetsförluster. Försäkringstagarnas rätt till medel i konsolideringsfonden och andra poster i eget kapital behöver inte framgå direkt av försäkringsavtalet. Försäkringstagarnas anspråk har, som framgått av avsnitt 5.2, sin grund i den nuvarande och historiska detaljregleringen som omger livförsäkringsverksamhet. Försäkringsavtalet beskriver sällan de komplicerade metoder som används för att fördela överskott, vilket gör att bolagets åtaganden kan upplevas som otydliga av försäkringstagarna. Till detta kommer att de sålunda opreciserade åtagandena inte omfattas av de från skyddssynpunkt viktiga bestämmelserna om tillgångsplacering och förmånsrätt. Enligt gemenskapsrätten skall sådana bestämmelser gälla samtliga förpliktelser enligt försäkringsavtal. De nu angivna problemen förstärks av att medel som inte är gottskrivna försäkringstagarna individuellt eller som grupp kan utgöra en mycket stor

del av försäkringskapitalet (se avsnitt 4.3). Utan möjlighet till avkastning finns vidare begränsade ekonomiska incitament för aktieägarna att tillskjuta nytt kapital, vilket särskilt i en krissituation i regel är till nackdel för försäkringstagarna.

Ordningen med konsolideringsfond slopas i livförsäkringsaktiebolag

Framtida associationsrättsliga regler bör som redan framhållits bidra till att försäkringstagarnas ställning stärks antingen genom att det görs en tydlig åtskillnad mellan försäkringstagarnas medel och bolagets rörelsekapital eller genom att de intressenter som bidrar med riskkapital får inflytande över bolagets styrning. Som påpekats ovan skulle inflytande från andra kategorier än aktieägarna och deras företrädare i ett aktiebolag innebära ett avsteg från principer som aktiebolagsrätten vilar på. Till detta kommer att en lösning där fordringsägare ges rätt till inflytande över ett aktiebolags verksamhet knappast bidrar till en effektiv ägarstyrning. Utredningen menar därför att försäkringstagarnas ställning i livförsäkringsaktiebolag skall stärkas genom en tydligare uppdelning mellan försäkringstagarnas medel och bolagets riskkapital. Det innebär att utgångspunkten för utredningens fortsatta diskussion är att den nuvarande ordningen med konsolideringsfond i livförsäkringsaktiebolag inte längre skall tillåtas.

En utmönstring av systemet med försäkringstagarmedel i eget kapital i livförsäkringsaktiebolag innebär att det i princip finns två alternativ för de icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolagen: övergång till det regelverk som gäller för vinstutdelande verksamhet eller ombildning till ömsesidig bolagsform (se avsnitt 8.4.6 nedan). En tillämpning av det förstnämnda alternativet förutsätter dock att det tillgodoser här uppställda krav på ny associationsrättslig reglering.

Regleringen för vinstutdelande verksamhet tillgodoser uppställda krav

De nu gällande reglerna för vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag samt reglerna för övergång till vinstutdelande verksamhet har flera förtjänster. De medel som byggts upp med försäkringstagarnas

inbetalda premier när vinstutdelning inte har varit tillåten skall tillfalla försäkringstagarna. Riskkapitalet skall därefter, som i allmänna aktiebolag, utgöras av aktieägarnas kapital och eventuellt annat externt riskkapital. Återbäring som inte är garanterad i nominella eller reala belopp kan villkoras av värdeförändringar på tillgångar eller ett visst försäkringstekniskt resultat, men återbäringen får inte vara villkorad av årets resultat. Försäkringstagarnas medel kan därför inte användas för allmän förlusttäckning och följaktligen inte stå allmän rörelserisk. Reglerna för vad återbäringen villkoras av skall framgå av försäkringsavtalet och vara möjliga att identifiera och kontrollera. I dagens vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag är således de associationsrättsliga rollerna tydliga. Aktieägarna tillför riskkapital, har beslutanderätt i aktiebolagets överordnade organ och har den fulla residuella rätten till bolagets resultat. Försäkringstagarna är endast kunder, associationens åtaganden till dem framgår helt av försäkringsavtalet och omfattas fullt ut av placeringsregler och förmånsrätt.

Frågan är om den beskrivna ordningen även kan anses uppfylla det skydd för försäkringstagarna som utredningen skall åstadkomma. Även i ett vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag utsätts nämligen försäkringstagarnas medel för risk. Försäkringstagare med rätt till villkorad återbäring som påverkas av värdeförändringar på tillgångar får bära risken av försäkringsbolagets placeringsbeslut och kan även – om avtalet medger det – stå risken beträffande bolagets antaganden om t.ex. dödlighet och sjuklighet. Kapitalförvaltningen är i normala fall den viktigaste resultatkällan i livförsäkringsbolagen och är därför den mest avgörande faktorn för utvecklingen av försäkringarnas värde.

Försäkringstagarnas ställning är som angetts ovan dock tydligare i vinstutdelande livförsäkringsverksamhet genom att villkoren för återbäring skall anges i försäkringsavtalet och därför är mer förutsägbara för den som väljer att köpa en försäkring. Eftersom försäkringstagarnas medel inte kan användas för allmän förlusttäckning bidrar försäkringstagarna inte med riskkapital i vinstutdelande livförsäkringsbolag. Som framhölls vid 1999 års försäkringsrörelserreform är det av vikt att försäkringstagarna inte utan tydliga bestämmelser i försäkringsavtalet står rörelserisk (se prop. 1998/99:87 s. 199). Detta torde ha stor betydelse för skötseln av ett försäkringsbolag. Om ägaren är den intressent som ytterst får ansvara för det ekonomiska resultatet finns ju incitament för en effektiv förvaltning.

Reglerna för disposition av överskott i vinstutdelande livförsäkringsbolag uppfyller enligt utredningen därmed de krav som bör ställas på ett för livförsäkringsverksamhet effektivt associationsrättsligt regelverk med tillbörligt försäkringstagarskydd. Rätten att få avkastning på insatt kapital skapar incitament till aktiv ägarstyrning samt underlättar kapitalanskaffning, och avsaknaden av möjligheter att nyttja försäkringstagarnas medel till allmän förlusttäckning stärker försäkringstagarnas ställning i bolaget.

Det bör anmärkas att en övergång till det regelverk som gäller för vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag naturligtvis inte innebär ett förbud mot att också i fortsättningen bedriva verksamheten helt för försäkringstagarnas räkning. När en tydlig åtskillnad görs mellan försäkringstagarnas medel och bolagets riskkapital kan frågan om i vilken omfattning utdelning skall utgå överlämnas till ägarnas avgörande.

Regler om begränsad vinstutdelning tillgodoser inte regleringskraven

Utredningens ställningstagande att försäkringstagarnas medel och bolagets rörelsekapital skall åtskiljas utesluter vissa andra regleringsinsatser som i förstör skulle kunna tyckas näraliggande.

En sådan insats är att underkasta de i dag icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen bestämmelserna i 32 kap. aktiebolagslagen (2005:551), ABL, för aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning. De bestämmelserna har visserligen införts i första hand för aktiebolag som driver sådan verksamhet som tidigare oftast drevs i offentlig regi, t.ex. inom området för hälso- och sjukvård, men också annan verksamhet kan inrymmas under bestämmelserna (se prop. 2004/05:178). I ett aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning får vinstutdelning eller annan värdeöverföring inte överstiga summan av (1) ett belopp, motsvarande räntan – beräknad som den statslåneränta som gällde vid föregående räkenskapsårs utgång med tillägg av en procentenhet – på det kapital som aktieägare vid föregående räkenskapsårs utgång har tillskjutit till bolaget som betalning för aktier, och (2) ett belopp, motsvarande vad som beräknat enligt punkten 1 har varit tillgängligt för värdeöverföring vid årsstämma under vart och ett av de fem föregående räkenskapsåren. Vidare får ett sådant aktiebolag inte ta upp kapitalandelslån eller vinstandelslån (finansierings-

formen kapitalandelslån behandlas vidare i avsnitt 8.4.5). Såsom i ett icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag skall alltså i ett aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning det upparbetade överskottet till övervägande del stanna kvar inom bolaget.

Ett krav på byte till den här behandlade aktiebolagskategorin skulle kunna sägas vara förenligt med utredningens strävan att minska den associationsrättsliga särregleringen för livförsäkringsbolag. Försäkringstagarnas skydd skulle däremot inte stärkas genom ett sådant krav. Inte heller skulle förhållandet mellan försäkringstagarnas medel och bolagets riskkapital tydliggöras i förhållande till dagens situation. Det är dessutom rimligt att anta att en aktiv ägarstyrning i ett aktiebolag förutsätter att ägarna ges rätten att få en residuellt bestämd avkastning på sitt kapital. Det är knappast tillräckligt att ge aktieägarna en viss nominell ränta som avkastning på deras tillförda kapital. Således skulle inte heller incitamenten för en effektiv ägarstyrning stärkas. Man kan därför inte med detta alternativ uppnå de krav som bör ställas på en framtida reglering.

Stärkta incitament till en aktiv ägarstyrning och något förbättrade möjligheter att ta in externt riskkapital skulle emellertid kunna uppnås genom regler om vinstutdelningsbegränsningar som förekommer på livförsäkringsområdet i vissa andra europeiska länder. Regler som går ut på att en viss andel av årets resultat eller av det finansiella resultatet högst får delas ut innebär visserligen att vinstutdelningen begränsas i förhållande till allmänna regler, men utdelningen är ändå relaterad till hur väl bolaget presterar. Vissa incitament för ägarna att driva en effektiv verksamhet finns således i ett sådant system, även om resultatet av ansträngningarna delas med försäkringstagarna.

En reform som innebär att icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag tillåts att dela ut vinst under förutsättning att vinstutdelningen begränsas till en viss andel av resultatet är emellertid varken tillräcklig eller nödvändig för att stärka försäkringstagarnas ställning. En sådan reglering kan i stället få direkt negativa effekter. Utan en tydlig uppdelning av aktieägarnas riskkapital och försäkringstagarnas medel står försäkringstagarna alltjämt allmän rörelserisk, låt vara att en viss del av rörelserisken ligger på aktieägarna. Bolagets åtaganden gentemot försäkringstagarna skulle inte heller tydliggöras jämfört med dagens ordning. Om de ackumulerade överskotten inte gottskrivs försäkringstagarna finns dessutom en risk att värden som på grund av den historiska regleringen kan

sägas tillhöra försäkringstagarna delas ut till aktieägarna. En i lag angiven procentsats eller annan gräns kan uppfattas som normerande och riskerar därför att föranleda en högre vinstutdelning än vad som annars skulle vara fallet (jfr uttalandena i prop. 1998/99:87 s. 198 f.). En annan svårighet med här behandlade begränsningsregler är att fastställa den gräns för vinstutdelning som inte får överskridas. Av 8 kap. 2 § regeringsformen följer att föreskrifter om enskildas personliga ställning samt deras personliga och ekonomiska förhållanden inbördes skall meddelas genom lag. Något utrymme att delegera normgivningsmakten, t.ex. till Finansinspektionen, finns inte på det området. Den högsta tillåtna vinstutdelningen skulle alltså behöva framgå av lag (jfr prop. 2004/05:178 s. 29).

Som framgått är enligt utredningens uppfattning en tydlig gränsdragning mellan försäkringstagarnas tillgångar och bolagets rörelsekapital en förutsättning för att man skall uppnå ett tillfredsställande försäkringstagarskydd i ett aktiebolag. Om en sådan ordning kan uppnås finns det inte anledning att begränsa vinstutdelningen i ett livförsäkringsaktiebolag på annat sätt än vad som gäller för allmänna aktiebolag.

Avstående från vinstutdelning

Som nämnts tidigare innebär utredningens förslag att bestämmelserna för vinstutdelande verksamhet skall gälla alla livförsäkringsaktiebolag givetvis inte att bolagen skall tvingas att dela ut vinst till ägarna. Under förutsättning att konsolideringsfonden och andra medel som kan anses tillhöra försäkringstagarna gottskrivs dem står det bolaget fritt att genom bestämmelser i bolagsordningen låta sig sorteras under aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning, att i bolagsordningen ta in bestämmelser om att endast en viss andel av överskottet får delas ut till aktieägarna, eller att helt avstå från vinstutdelning till aktieägarna. Ett motiv till sådana beslut kan vara en önskan att markera att verksamheten skall bedrivas helt eller åtminstone i huvudsak i försäkringstagarnas intresse.

Det är dock viktigt att syftet med den nya regleringen inte kringgås. Även om företaget har för avsikt att inte dela ut vinst till ägarna utan i stället emellanåt ämnar överföra ackumulerade vinster från eget kapital till försäkringstagarna i form av villkorad eller

garanterad återbäring, bör det inte vara tillåtet för bolaget att kommunicera individuellt specificerade värden i eget kapital som en del av försäkringsvärdet till försäkringstagarna (jfr dagens ordning där preliminärt fördelat överskott kommuniceras löpande till försäkringstagarna). Risken är annars att det på nytt uppstår förväntningar hos försäkringstagarna om att få ta del av värden i eget kapital och att bolagets åtaganden gentemot försäkringstagarna förblir otydliga. Nämnade synpunkter får tillgodoses genom bestämmelser om marknadsföring och genom Finansinspektionens föreskrifter om information. Se vidare i avsnitt 9.10.

Den fortsatta diskussionen

Ställningstagandena ovan innebär som framgått att det bara skall finnas ett tillämpligt regelverk för svenska livförsäkringsaktiebolag. Ett krav på övergång till regelverket för vinstutdelande verksamhet i enlighet med de nu gällande ombildningsreglerna kräver dock stora kapitalinsatser. Närmast följer en beskrivning av detta förhållande.

8.4.2 Övergång till vinstutdelande verksamhet enligt nuvarande regler kräver stora kapitaltillskott

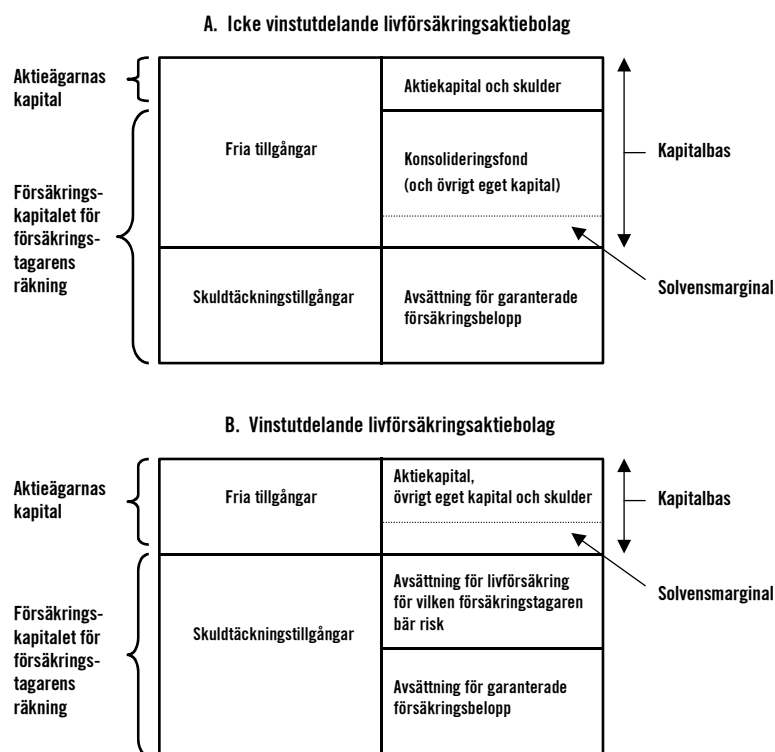
Utredningens bedömning: De icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagens anpassning till regelverket för vinstutdelande verksamhet bör kunna komma till stånd på andra sätt än genom tillämpning av dagens ombildningsregler. En ändring av reglerna för villkorad återbäring för att underlätta anpassning till vinstutdelande verksamhet är dock inte lämplig.

Möjligheten att låta icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag bli vinstutdelande infördes år 2000. Sedan dess har endast tre bolag med mer betydande verksamhet, Handelsbanken Liv Försäkringsaktiebolag (om denna ombildning, se ärende Fi 2001/550 och 658), SPP Livförsäkring AB och Nordea Livförsäkring I Sverige AB, ombildats till vinstutdelande bolag.

Enligt 12 kap. 16 § FRL får ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag övergå till vinstutdelande verksamhet endast om uppskrivningsfonden, konsolideringsfonden, fond för orrealiserade

vinster (numera fond för verkligt värde) och andra övervärden i bolaget, med avdrag för aktiekapitalet och överkursfonden, gottskrivas försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringarna som återbäring eller på annat sätt. Det anges inte närmare hur värdena skall gottskrivas försäkringstagarna. I förarbetena sägs dock att det bör säkerställas att aktieägarnas kapital och eventuellt annat externt kapital tjänar som riskkapital i stället för medel som byggts upp från försäkringstagarnas premier när vinstutdelning inte varit möjlig samt att det krävs en full anpassning till systemet med garanterad och villkorad återbäring (se prop. 1998/99:87 s. 368). I den efterföljande rättstillämpningen har följaktligen ansetts att, oavsett vilken gottskrivningsmetod som används, de ackumulerade överskotten inte kan ligga kvar som riskkapital under eget kapital och heller inte får ingå i kapitalbasen i det vinstutdelande bolaget (se figur 1).

Figur 1 Förenklad balansräkning för vinstutdelande och icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag

Nämnda tolkning av dagens ombildningsregler och regler för vinstutdelande bolag medför att det krävs stora kapitaltillskott för att en ombildning skall kunna ske. Detta beror delvis på att solvensmarginalen ökar då bolaget måste göra avsättningar för de medel som tidigare varit överskott, men framför allt på att de ackumulerade överskotten inte längre tillåts ingå i kapitalbasen. Kvar som buffertkapital efter att försäkringstagarna gottskrivits överskotten är aktiekapitalet, vilket som visats i avsnitt 5.5 utgör endast en procent av eget kapital i genomsnitt i de icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen.

Tabell 1 över de tolv icke-vinstutdelande aktiebolag i Sverige som inte står i begrepp att övergå till vinstutdelande verksamhet ger en bild av storleksordningen på det erforderliga kapitaltillskottet, om de medel som anses tillhöra försäkringstagarna gottskrivs som villkorad återbäring. Den tredje kolumnen visar hur mycket nytt kapital som behövs för att kapitalbasen skall vara dubbelt så stor som den nya solvensmarginalen, dvs. för att solvenskvoten efter ombildning skall uppgå till två. Som tabell 1 visar skulle de större icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen behöva åtskilliga miljarder kronor i nytt kapital för att kunna ombildas enligt dagens regler.

Nämnda förhållande torde vara en viktig förklaring till att endast ett fåtal icke-vinstutdelande bolag har ombildats sedan vinstutdelningsförbudet upphävdes i samband med 1999 års försäkringsrörelsereform. I förarbetena till den reformen påpekades från branschhåll att en övergång till vinstutdelning i äldre livförsäkringsbolag med inriktning på pensionsförsäkringar kräver ett så stort kapital att ombildning kan vara orealistisk. Regeringen fann inte anledning att ifrågasätta denna bedömning (se prop. 1998/99:87 s. 209).

Tabell 1 Eget kapital och kapital som krävs för ombildning (mkr år 2004)

	Eget kapital	Aktiekapital	Nytt kapital för ombildning	Andel av premieinkomst
Skandia Liv	81 029	1	15 978	131 %
AMF Pension	118 262	3	10 408	81 %
SEB Trygg Liv Gamla	60 552	25	9 025	328 %
Länsförsäkringar Liv	17 553	8	7 243	138 %
KPA Pensionsförsäkring	3 765	300	1 669	30 %
KPA Livförsäkring	744	1	724	111 %
SalusAnsvar	527	10	453	171 %
SEB Trygg Liv Nya	846	400	345	30 %
Förenade Liv Livförsäkring	1 295	150	251	95%
Förenade Liv Gruppförsäkring	259	15	148	26 %
SalusAnsvar Grupplivförsäkring	93	75	14	16 %
AFA	1 298	1	0	0 %

Not: Nytt kapital för ombildning är det kapitaltillskott som krävs för att solvenskvoten skall vara två efter det att gottskrivning genom villkorad återbäring har genomförts.

Källa: Årsredovisningen för respektive bolag, utredningens beräkningar.

Avsättningar till försäkringstagarna kan inte ingå i kapitalbasen

Som framgått kan återbäring i livförsäkringsbolag villkoras på i stort sett vad som helst under förutsättning att försäkringstagarna inte därigenom kommer att bära allmän rörelserisk. Trots detta får villkorad återbäring enligt gällande regler inte till någon del ingå i kapitalbasen, vilket synes vara en viktig orsak till att nuvarande regler om ombildning till vinstutdelande verksamhet har tillämpats så sparsamt.

Det ovan sagda föranleder frågan om det är möjligt att låta överskotten i de icke-vinstutdelande bolagen bli villkorad återbäring men att denna post – givet att återbäringen är villkorad av både tillgångarnas värdeförändringar och försäkringstekniska faktorer – till en viss del tillåts ingå i kapitalbasen. Försäkringstagarnas ofördelade medel, som nu ligger i eget kapital, skulle därigenom skyddas bättre genom att förhållandet mellan försäkringstagaren och försäkringsbolaget då tydligare än nu regleras i försäkringsavtal, samtidigt som försäkringsbolagen måste göra försäkringstekniska avsättningar för medlen. Försäkringstagarna skulle ges särskild förmånsrätt och tillgångarna skulle inte längre ha

allmän förlusttäckningskapacitet. En sådan lösning skulle vidare innebära att en buffert som kan utjämna förändringar i tillgångspriser och försäkringsportföljens värde kvarstår i bolaget. Då avsättningen kan sättas ned vid negativa försäkringsriskutfall och finansiella utfall kan hävdas att en sådan post åtminstone delvis borde kunna ingå i kapitalbasen och täcka vissa delar av solvensmarginalen. Bufferten skulle dock ligga i de försäkringstekniska avsättningarna och inte under eget kapital. En följd av ett sådant system skulle vara att de kapitaltillskott som krävs för ombildning till vinstutdelande verksamhet inte behöver vara fullt så stora som med dagens regler, då den finansiella risken och försäkringsrisken alltså vilar på försäkringstagarna.

Emellertid hindrar EG-rättens regler om kapitalbasens sammansättning att återbäring som villkorats på finansiellt och försäkringstekniskt resultat ingår i kapitalbasen. Enligt det konsoliderade livförsäkringsdirektivet tillåts i kapitalbasen poster under eget kapital "som inte motsvarar ingångna försäkringsåtaganden" och "de vinstreserver som redovisas i balansräkningen, om dessa kan användas till täckande av förluster [any losses] och inte har avsatts för utdelning till försäkringstagarna". Dessutom tillåts med vissa begränsningar efterställda lån och andra efterställda finansiella instrument ingå i kapitalbasen (se vidare avsnitt 8.4.5).

De medel som ingår i dagens konsolideringsfond kan visserligen användas till återbäring, men konsolideringsfonden skall som huvudregel användas för allmän förlusttäckning; endast i den utsträckning som medlen inte behövs för detta ändamål kan de fördelas på försäkringstagarna. Som en konsekvens av detta förhållande är konsolideringsfonden en naturlig del av försäkringsbolagets kapitalbas. Villkorad återbäring däremot är just avsättningar motsvarande ingångna försäkringsavtal som används för utdelning till försäkringstagarna. Åtagandet får inte sättas ned för allmän förlusttäckning. Detta innebär att för att villkorad återbäring skall kunna ingå i kapitalbasen i enlighet med EG-rätten måste grundläggande egenskaper hos gottskrivningsmetoden förändras. I ett fåtal andra länder, t.ex. Danmark och Norge, finns sådana gottskrivningsmetoder. De förändringar i reglerna för villkorad återbäring som krävs, vilka även skulle gälla de bolag som är vinstutdelande i dag, skulle emellertid gå tvärt emot utredningens intentioner och även gå emot den bredare internationella tendensen på området. Utredningen menar ju som framgått att det är av yttersta vikt att aktiebolagets *försäkringsåtaganden* gentemot

försäkringstagarna helt framgår och bestäms av försäkringsavtalet. En tydlig uppdelning mellan kundernas försäkringsanspråk och bolagets riskkapital kan inte åstadkommas om avsättningar till försäkringstagarna tillåts ingå i kapitalbasen.

Övergång enligt gällande ombildningsregler kan inte krävas

De redovisade problemen med höga ögonblickliga kapitaltillskott vid en tillämpning av nuvarande regler om ombildning till vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag medför att man inte nu kan kräva en övergång i enlighet med de reglerna. Vidare är en regleringsinsats som innebär att villkorad återbäring tillåts ingå i kapitalbasen inte förenlig med EG-rätten på försäkringsområdet. Det är därför nödvändigt att söka alternativa metoder att gottskriva försäkringstagarna det överskott som ackumulerats i de icke-vinstutdelande livförsäkringsbolagen. Övergången till vinstutdelande verksamhet måste emellertid uppfylla vissa grundläggande krav. Närmast följer en genomgång av dessa krav.

8.4.3 Övergripande krav vid övergång till vinstutdelande verksamhet

Utredningens förslag: En övergång till regleringen för vinstutdelande verksamhet får inte innebära att rätten för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar försämras. Ett sådant krav skall tillgodoses genom Finansinspektionens prövning av ett bolags förslag till övergångslösning. Övergången bör vara genomförd inom tre år från den nya lagens ikraftträdande.

Skilda lösningar under ett allmänt krav

Utredningens förslag att konsolideringsfonden och andra försäkringstagarmedel i eget kapital inte längre skall tillåtas i försäkringsaktiebolag medför som framgått av det föregående vissa övergångsproblem. Problemen vid övergången till regelverket för vinstutdelande verksamhet torde emellertid variera i inte obetydlig omfattning mellan de livförsäkringsaktiebolag som för närvarande

inte delar ut vinst. Det förhållandet talar emot att lagstiftaren skall anvisa endast en väg för övergången. Enligt utredningens uppfattning bör i stället regelverket möjliggöra flera skilda metoder. Alternativa lösningar har stått till buds i många andra länder när ömsesidiga försäkringsbolag har ombildats till försäkringsaktiebolag och bör kunna erbjudas också när svenska icke-vinstutdelande försäkringsbolag skall börja tillämpa de regler som gäller för vinstutdelande aktiebolag. Försäkringsbolagen bör även ges möjlighet att kombinera olika metoder.

I stället för att ge sig på den regleringstekniskt mycket vanskliga uppgiften att detaljreglera övergången bör man uppställa ett mera generellt krav på denna. Kravet bör lämpligen innebära att rätten för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar inte försämras vid övergången. Även uppställandet av ett sådant krav ligger väl i linje med vad som fordrats i andra länder vid ombildning av ett ömsesidigt försäkringsbolag till ett försäkringsaktiebolag. Det rimmar också väl med tankarna bakom nuvarande bestämmelser om övergång till vinstutdelande verksamhet i 12 kap. 15 och 16 §§ FRL (se prop. 1998/99:87 s. 367). Vidare skall framhållas att ett krav på att försäkringstagarnas ställning inte får försämras gäller även enligt bestämmelserna om beståndsöverlåtelse.

Det nu uppställda generella kravet vid en övergång innebär att alla medel som kan anses tillhöra försäkringstagarna och därmed jämställda personer gottskrivs dem. Det gäller belopp som motsvarar uppskrivningsfonden, konsolideringsfonden, fond för verkligt värde och andra övervärden i bolaget med avdrag för aktiekapitalet och överkursfonden. Fördelningen försäkringstagarna emellan måste följa kontributionsprincipen om denna inte tidigare har avtalats bort.

Av kravet att övergången inte får innebära försämringar bör bl.a. följa att en övergång inte kan komma i konflikt med bestämmelserna i 11 kap. 7 § försäkringsavtalslagen (2005:104) om ett försäkringsbolags rätt att ändra villkor vid livförsäkring. De bestämmelserna avser nämligen att skydda försäkringstagarna mot försämrade villkor under avtalstiden (se prop. 2003/04:150 s. 158 f.) men förhindrar knappast sådana ändringar som till följd av en föreskriven övergång till ny verksamhetsform inte verkar i negativ riktning för försäkringstagarna.

Varje icke-vinstutdelande försäkringsbolag bör alltså ha möjlighet att inom ramen för nyss nämnda övergripande krav välja

tillvägagångssätt utifrån bolagets särskilda förutsättningar och verksamhet.

Hinder mot långvariga övergångslösningar

Som framgått av det föregående syftar utredningens förslag bl.a. till att samtliga livförsäkringsaktiebolag skall inrymmas under ett gemensamt regelverk som tillgodoser de krav som det allmänna numera uppställer på det finansiella området. Genomförandet av en sådan reform bör naturligtvis ske med minsta möjliga tidsutdräkt. Även om det kan vara motiverat med inte helt kortvariga anpassningstider för t.ex. nödvändiga systemomläggningar bör följaktligen orimligt långvariga övergångslösningar inte accepteras. Anståndet med övergången till nya regler bör kunna begränsas till att omfatta de tre första räkenskapsåren efter lagens ikraftträdande. En inom försäkringsbranschen diskuterad och delvis tillämpad modell, enligt vilken nyteckningen av försäkringar upphör utan den här behandlade uppdelningen av försäkringstagarmedel och bolagets riskkapital, bör av det skälet undvikas. Eftersom livförsäkringsavtal ofta är mycket långvariga skulle det, om ett sådant förfarande tilläts, dröja åtskilliga decennier innan den befogade reformen hade genomförts helt.

Det har från branschhåll sagts att nämnda övergångsmodell bör kunna godtas i vart fall om försäkringstagarna ges ett långtgående inflytande över bolagets styrning. Detta inflytande borde enligt utredningens uppfattning i så fall sättas i relation till försäkringstagarnas andel av riskkapitalet, vilken som framgått av det föregående i de flesta fall är högst betydande. Utredningen har emellertid av såväl principiella som praktiska skäl avvisat försäkringstagarinflytande som en lämplig väg för att beträffande försäkringsaktiebolagen nå regleringsmålen på försäkringsområdet. Eftersom övergångsperioden som framgått skulle bli mycket långvarig bör den här behandlade vägen inte accepteras.

Till detta kommer att metoden att lägga ett bolag i s.k. run-off riskerar att medföra också andra nackdelar för försäkringstagarna. Riskspridningen i ett bolag som är stängt för nyteckning avtar över tid, då den kvarvarande försäkringstagarpoolen minskar allteftersom försäkringsavtal löper ut och nya premieinbetalningar inte tillkommer. De sist kvarvarande försäkringstagarna riskerar därför att få kraftiga försäkringsvärdeförändringar i samband med

utbetalningarna. Samtidigt ökar successivt den allmänna rörelserisken i kvarvarande tillgångar, inklusive aktiekapitalet, när försäkringstagarpoolen minskar. Vidare ökar driftskostnadernas andel då vissa av dessa kostnader svarar mot fasta kostnader som inte står i direkt relation till antalet försäkringstagare i rörelsen. Det torde således vara särskilt viktigt med en tydlig uppdelning av försäkringstagarnas medel och bolagets riskkapital i bolag som ligger i run-off.

Prövningen av en övergångslösning skall göras av Finansinspektionen

Av det sagda följer att de icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen, inom ramen för det grundläggande kravet att rätten för försäkringstagare och därmed jämställda ersättningsberättigade inte försämras, får ett betydande handlingsutrymme vid övergången till de moderna reglerna. Man kan med hänsyn härtill inte helt bortse från risken att försäkringstagarna blir förfördelade vid denna övergång. Detta förhållande gör det angeläget att en oberoende instans prövar den övergångslösning som i varje enskilt fall övervägs.

Denna instans har sagts kunna vara en domstol, i så fall allmän förvaltningsdomstol, som enligt dagens regelverk prövar överklaganden av vissa av Finansinspektionens beslut. Inom förvaltningsdomstolarna finns följaktligen någon erfarenhet av tillämpningen av regleringen av försäkringsrörelse. Emot allmän förvaltningsdomstol talar emellertid önskemålet om en snabb handläggning; en länsrätt som första instans skulle knappast kunna träffa sina avgöranden inom rimlig tid utan ett uttryckligt krav på skyndsamt handläggning. Med hänsyn till den tunga arbetsbörda domstolarna redan har är det inte troligt att ett förslag med ett sådant krav skulle genomföras.

Angivna problem skulle kunna lösas om prövningen i stället gjordes av en skiljenämnd. I en sådan nämnd kan erforderlig kompetens uppnås genom utseende av särskild expertis, och handläggningstiden kan hållas kort med nämndens avgränsade uppgifter och en regel om att nämndens avgörande inte får överklagas.

En prövning vid skiljenämnd förutsätter – liksom prövningen vid domstol – normalt förekomsten av skilda intressen och därmed

parter som står emot varandra. I här behandlade fall skulle kunna sägas stå å ena sidan försäkringsbolaget och å andra sidan försäkringstagarna. En sådan partsställning framstår emellertid inte som självklar eftersom försäkringstagarna utgörs av en stor och heterogen grupp. Osäkerheten i fråga om partsställning gör det bl.a. besvärligt att finna ett system för utseende av skiljemän. En annan svårighet gäller vem eller vilka som skulle representera försäkringstagarna inför en skiljenämnd; en ordning där var och en ges möjlighet att föra talan är naturligtvis ogenomförbar. Till det sagda kommer att ett skiljeförfarande skulle bli mycket kostsamt.

Ett mera närliggande och lämpligt alternativ är att låta prövningen göras av Finansinspektionen. Inspektionen har redan enligt nuvarande regler att pröva förslag om ombildning till vinstutdelande verksamhet, men också avtal om beståndsöverlåtelse, utifrån ett krav att försäkringstagarnas rätt inte får försämrats. Inom Finansinspektionen finns således erfarenhet av ställningstaganden om ändring av verksamhetsform. Ett bolags tänkta lösning skall följaktligen inte få verkställas utan Finansinspektionens tillstånd. Finansinspektionen bör såsom vid prövningen enligt dagens ombildningsregler göra en samlad bedömning av hur olika försäkringstagargrupperns ekonomiska rätt påverkas. Bedömningen bör alltså avse det ekonomiska utbytet för försäkringstagarna som kollektiv.

En viktig bedömning gäller värdet av det förslag som bolaget lämnar. I de övergångar till vinstutdelande verksamhet som hittills har skett har aktieägarna bl.a. ställt som krav att få ta del av avkastningen på vissa tillgångar för att de skall ta över risken i de garanterade åtagandena. Vad som är en rimlig ersättning för ett sådant åtagande är svårt att fastställa. I en sådan bedömning måste såsom i tidigare övergångar hänsyn tas till hur systemet med villkorad återbäring i förekommande fall utformas samt vilka kostnader och risker som skall bäras av bolaget.

Värderingen av ett förslag om att övergå till vinstutdelande verksamhet skulle möjligen underlättas om förslaget är resultatet av en förhandling mellan två jämbördiga parter. Då kan resultatet av förhandlingen på goda grunder sägas utgöra en rimlig ersättning. I de ombildningar som har skett under senare år har bolagen fört diskussioner med Finansinspektionen som fått företrädare för försäkringstagarnas intressen. Försäkringstagarna har dock getts tillfälle att yttra sig över ett bolags förslag och kunnat förhindra ett genomförande av detta. Enligt nuvarande bestämmelser får

nämligen en föreslagen övergång till vinstutdelande verksamhet genomförs endast om högst 50 procent av de underrättade försäkringstagare som hörts av eller högst 10 procent av samtliga underrättade försäkringstagare motsätter sig ändringen. Det är emellertid inte lämpligt att nu uppställa ett krav på försäkringstagarnas godkännande. Ett sådant krav kan medföra att försäkringstagarna röstar emot de förslag som bolaget lämnar och att en tillämpning av de nya reglerna därmed förhindras. Detta innebär att en omröstning inte heller kan krävas vid övergångar till vinstutdelande verksamhet som följer dagens ombildningsregler, dvs. där allt överskott gottskrivs försäkringstagarna och de ersättningsberättigade som villkorad återbäring. Däremot bör det fordras att försäkringstagarna underrättas om den förestående övergången till nya regler, om hur övergången kan komma att gå till och om konsekvenserna för dem. I samband med sådana underrättelser kan det i vissa fall vara motiverat att rådfråga försäkringstagarna. Om ett bolag överväger två eller flera skilda metoder bör nämligen försäkringstagarnas uppfattning kunna tillmätas betydelse vid bolagets ställningstagande och vid Finansinspektionens prövning.

Finansinspektionens uppgift enligt förslaget försvåras av att en övergång från den i aktiebolagsform icke-vinstutdelande verksamheten måste komma till stånd. Det förhållandet kan komma att sätta en implicit press på inspektionen att komma till beslut om en övergång. Frågan är därför om man ytterligare kan stärka försäkringstagarnas ställning vid den förhandlingssituation som i praktiken uppstår när aktieägarna utan eller mot ersättning från försäkringstagarna skall överta risker från försäkringskollektivet. Utredningen har övervägt att låta en myndighet eller något annat oberoende organ utse en grupp som för försäkringstagarnas räkning kan delta i en sådan förhandling. De utsedda personerna skulle kunna ges uppdraget att förhandla med de aktieägare som är villiga att skjuta till medel för att ta över risker i verksamheten. Problem som är snarlika dem vid ett tänkt skiljeförfarande gör sig dock gällande; andra personer än sådana som utsetts av bolagets försäkringstagare eller försäkrade kan knappast ges legitimitet att företräda kollektivet. Utredningen har därför avstått från ett förslag om utseende av en förhandlingsgrupp. Detta ställningstagande hindrar givetvis inte att försäkringstagarna på eget initiativ organiserar sig och utser representanter som kontaktar bolaget och diskuterar villkoren i en föreslagen övergångslösning.

För att vidga och förbättra underlaget för Finansinspektionens prövning bör inspektionen ges möjlighet att hämta in utlåtanden från utomstående experter på försäkringsområdet. Den kompetens som finns hos t.ex. auktoriserade revisorer och oberoende aktuarier kan därmed komma att utnyttjas vid tillståndsprövningen. Kostnaderna för användande av sådan expertis bör bolaget stå för. Finansinspektionen bör dessutom från bolaget kunna begära in den utredning som är nödvändig för inspektionens prövning. Vidare bör erfarenheter från ombildningar i andra länder kunna bli till nytta. Finansinspektionen bör inom ramen för det numera väletablerade mellanstatliga tillsynsarbetet enkelt få del av dessa erfarenheter.

Med utredningens ståndpunkt att övergången bör vara genomförd inom tre år från den nya lagens ikraftträdande bör bolagets tillståndsansökan ges in till Finansinspektionen inom två år. För det fall att ett enskilt icke-vinstutdelande livförsäkringsbolag inte vidtar några åtgärder eller inte presenterar en lösning som är förenlig med kravet på att försäkringstagarnas rätt inte försämras, får Finansinspektionen göra de ingripanden som inspektionen finner erforderliga för att försäkringsregleringen efterlevs. Ytterst kan bolagets verksamhetstillstånd bli återkallat. Det kan emellertid förutsättas att det ligger i ägarnas intresse att genomföra en övergång i enlighet med lagstiftarens intentioner. Sådana drastiska åtgärder från inspektionen torde därför knappast aktualiseras.

Finansinspektionens beslut i ett tillståndsärende bör naturligtvis kunna överklagas av bolaget. För att tillgodose intresset av ett snabbt slutligt avgörande bör inspektionens beslut överklagas direkt hos kammarrätten. Ett förslag därom ansluter till den ordning som för närvarande gäller vid överklagande av Finansinspektionens beslut om bl.a. ändring av en bolagsordning. Utredningen har inte funnit det lämpligt att låta Finansinspektionen hänskjuta tillståndsärenden till regeringens prövning.

Rätt att flytta en försäkring vid övergång till vinstutdelande verksamhet?

När regleringen inte innehåller möjligheter för försäkringstagarna att förhindra en övergång till en ny verksamhetsform bör övervägas om försäkringstagarna bör erbjudas någon annan utväg. Det skulle snarast vara fråga om en möjlighet att flytta sin försäkring till en

annan försäkringsgivare. Som redan nämnts är emellertid syftet med utredningens krav på övergång till regelverket för vinstutdelande verksamhet att stärka försäkringstagarnas ställning. Att det syftet inte åsidosätts genom enskilda övergångslösningar skall förhindras genom Finansinspektionens prövning. Följaktligen finns det knappast fog för ett påstående att en övergångsordning som kommer att tillämpas påverkar ingångna försäkringsavtal i negativ riktning för försäkringstagarna. Med hänsyn härtill och med beaktande av de generella problem som ett krav på s.k. flytträtt är förenade med bör regler därom inte ges i detta sammanhang. Möjligheterna till flyttning av en försäkrings värde bör också för försäkringstagarna i de nu icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen följa gällande bestämmelser. Av 11 kap. 5 § försäkringsavtalslagen framgår att försäkringstagaren när som helst får säga upp försäkringen och, om inte annat följer av försäkringens art eller skattelagstiftningen, få denna återköpt. Den bestämmelsen gäller dock inte för försäkringsavtal som har ingåtts före den 1 januari 2006 och inte förnyats därefter.

Den fortsatta diskussionen

Nedan, i avsnitt 8.4.4 och 8.4.5, följer en genomgång av metoder som möjliggör en övergång till vinstutdelande verksamhet utan full tillämpning av nu gällande ombildningsregler men som ändå stärker försäkringstagarnas ställning. Med dessa metoder anges alternativa sätt att gottskriva försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar det i livförsäkringsaktiebolaget ackumulerade överskottet. Naturligtvis skall dagens ombildningsregler alltjämt vara möjliga att nyttja, dock att försäkringstagarna som nämnts inte längre får möjlighet att hindra en föreslagen övergång. Övergången till regleringen av vinstutdelande verksamhet kan också på andra sätt genomföras inom ramen för nuvarande bestämmelser. Den kan komma till stånd genom att försäkringsbestånd överläts till ett vinstutdelande bolag eller genom fusion upptas i ett sådant bolag. Vid sådana beståndsöverlåtelser eller fusioner skall enligt gällande rätt ombildningsreglerna i 12 kap. 15 § FRL gälla i tillämpliga delar.

När övergångsfrågor diskuteras är det viktigt att ha i åtanke att riskkapitalet som försäkringstagarna för närvarande bidrar med, främst via konsolideringsfonden, har ett kollektivt inslag. Olika

typer av aktuariella och finansiella risker bärs av försäkringstagarna som kollektiv. T.ex. kan värdeminskningar till följd av tillfälliga nedgångar på tillgångsmarknader fördelas mellan generationer av försäkringstagare, så att den försäkringstagargrupp som under nedgången befinner sig i utbetalningsfasen inte drabbas fullt ut. Vissa övergångsalternativ nedan ger inte utrymme för kollektivt riskkapitalbidragsgivande. Förlusten av det kollektiva inslaget i riskkapitalet måste i sådana fall ställas mot vinsten av en tydlig uppdelning mellan bolagets och försäkringstagarnas medel, en stark ägarstyrning samt klara och tydliga åtaganden gentemot försäkringstagarna från bolagets sida.

Ett helt annat sätt för ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag att uppnå de krav som utredningen uppställt är som redan nämnts att genomföra en *ombildning till ett ömsesidigt försäkringsbolag*. Verksamheten skall i så fall också fortsättningsvis bedrivas helt för försäkringstagarnas räkning, och då kan ordningen med konsolideringsfond behållas. Försäkringstagarna i det icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolaget blir delägare i det nya ömsesidiga försäkringsbolaget, och deras ställning stärks genom ett reellt försäkringstagarinflytande som tillförsäkras med de regler som föreslås i avsnitt 8.3. En redogörelse för de regler som föreslås gälla vid ombildning från icke-vinstutdelande aktiebolag till ömsesidigt bolag lämnas i 8.4.6 nedan.

8.4.4 Försäkringstagarna blir ägare genom emission av aktier

Utredningens bedömning: Gottskrivning genom ökning av aktiekapitalet och emission av nya aktier till försäkringstagarna bör vara ett alternativ att tillgå för livförsäkringsaktiebolag som skall övergå till vinstutdelande verksamhet. Aktierna kan noteras på en marknadsplats eller lösas in av bolaget vid försäkringsfall med stöd av ett inlösenförbehåll i bolagsordningen.

Utredningens förslag: En gottskrivning genom emission av aktier till försäkringstagarna skall kunna genomföras utan hinder av bestämmelserna i 11 kap. ABL. Vid en sådan gottskrivning skall bestämmelserna i 12 kap. ABL gälla i tillämpliga delar. Det införs övergångsbestämmelser som innebär att undantag får göras från ABL:s föreskrifter om aktiers överlåtbarhet. Beskattning skall inte ske så länge aktiesparandet uppfyller inkomstskattelagens kriterier för P-försäkring och inte heller i fall när utbetalningar av överskott redan är skattefria.

Gottskrivning genom emission av aktier

Ombildningsreglerna i 12 kap. 16 § FRL anger som nämnts inte närmare hur värden i ett icke-vinstutdelande livförsäkringsbolag skall gottskrivas försäkringstagarna. I förarbetena till dessa regler uttalades emellertid att det inte kan uteslutas att särskilt övervärden i tillgångar kan komma försäkringstagarna till del genom någon form av riktad emission (se prop. 1998/99:87 s. 368).

Ett sätt att gottskriva försäkringstagarna överskotten, som ligger i linje med nämnda förarbetsuttalande, är att genom ett förfarande som kan jämföras med en fondemission göra försäkringstagarna till aktieägare. Vid en fondemission ökas aktiekapitalet genom överföring från andra poster under eget kapital utan tillskott från befintliga aktieägare. Den lösning som skall diskuteras här liknar en fondemission men skulle riktas till andra än aktieägarna, nämligen till försäkringstagarna eller i vissa fall, i första hand vid tjänstepensionsförsäkring, förmånstagarna.

Detta fondemissionsliknande gottskrivningsalternativ skulle kunna gå till så att bolaget – eventuellt efter att ha gottskrivit en del av överskottet som villkorad återbäring – gör en till försäkringstagarna riktad emission omfattande återstående överskottsmedel.

Hur stor andel som gottskrivs som återbäring samt vilka försäkringstagargrupper som detta skall gälla får avgöras av bolaget utifrån dess specifika situation. Det torde t.ex. vara lämpligt att till försäkringstagare som är i eller nära utbetalningsfasen gottskriva överskott som garanterad eller villkorad återbäring snarare än som aktier. Som tabell 2 visar skulle majoriteten av bolagen kunna gottskriva mer än hälften av överskottsmedlen som villkorad återbäring utan att solvenskvoten understiger två. Därefter kan det befintliga aktiekapitalet utökas genom en emission som omfattar återstoden av försäkringstagarnas överskottsmedel och riktas till försäkringstagare som har rätt till del i överskottet. Här beskrivna metod ryms inte inom bestämmelserna i 11 kap. ABL om ökning av aktiekapitalet och utgivande av nya aktier. För att möjliggöra metoden får därför införas en övergångsregel som innebär att metoden får användas utan hinder av nämnda bestämmelser i ABL. Vid en gottskrivning genom ökning av aktiekapitalet och utgivande av nya aktier till försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar bör bestämmelserna om fondemission i 12 kap. ABL gälla i tillämpliga delar.

Om de ursprungliga aktieägarna vill behålla kontrollen över bolaget kräver en riktad emission enligt ovan att ägarna i vissa icke-vinstutdelande bolag tillskjuter nytt kapital. Det befintliga aktiekapitalet är i många fall en mycket liten del av det kapital som emissionen skulle behöva omfatta. Även om de nya emitterade aktierna skulle vara röstsvaga i förhållande till de ursprungliga ägarnas aktier, skulle försäkringstagarkollektivet få majoriteten av rösterna i aktiebolaget efter ombildning om inte nytt kapital tillförs. Om de emitterade aktierna skulle få en röststyrka som motsvarar en tiondel av de ursprungliga aktiernas – vilken är den högsta tillåtna skillnaden i röstvärde enligt ABL (4 kap. 5 §) – skulle nytt kapital på mellan 700 och 1 500 miljoner kronor behöva skjutas till för att de ursprungliga aktieägarna skulle behålla en majoritet av rösterna i Skandia Liv, AMF Pension, S E B Trygg Liv Gamla och Länsförsäkringar Liv (se tabell 2).

Tabell 2 Nytt kapital för majoritet vid emission av aktier (mkr år 2004)

	Konsolideringsfond	Gottskrivning	Andel av konsolideringsfond	Nytt kapital för majoritet
Skandia Liv	81 028	66 016	0,81	1 501
AMF Pension	118 259	109 125	0,92	910
S E B Trygg Liv Gamla	60 527	52 191	0,86	809
Länsförsäkringar Liv	17 545	10 548	0,60	692
KPA Pensionsförsäkring	3 465	1 847	0,53	0
KPA Livförsäkring	743	33	0,04	70
SalusAnsvar	517	73	0,14	34
S E B Trygg Liv Nya	446	109	0,24	0
Förenade Liv Livförsäkring	1 145	900	0,79	0
Förenade Liv Grupp	244	100	0,41	0
SalusAnsvar Grupp	18	4	0,24	0
AFA	1 297	1 297	1,00	0

Not: Beräkningen bygger på att bolagen gottskriver en del av konsolideringsfonden som villkorad återbäring så att den nya kapitalbasen (den gamla kapitalbasen minus det gottskrivna beloppet) är dubbelt så stor som den nya solvensmarginalen (den gamla solvensmarginalen plus 1 procent av det gottskrivna beloppet) samt gör en fondemission av det belopp som återstår i konsolideringsfonden med en röststyrka som uppgår till en tiondel av de ursprungliga aktierna. Kapitalet som krävs är det belopp som de ursprungliga aktieägarna måste tillskjuta som aktiekapital (med de ursprungliga aktiernas röststyrka) för att behålla majoriteten av rösterna.

Källa: Årsredovisningen för respektive bolag, utredningens beräkningar

Alla tillgångar som svarar mot eget kapital undantaget aktiekapitalet och överkursfonden får anses tillhöra försäkringstagar-kollektivet. Dessa medel skall således, givet att överskottet inte gottskrivs försäkringstagarna på annat sätt, tillfalla försäkringstagarna i form av nya aktier. Värdet på de aktier som försäkringstagaren får, det s.k. kvotvärdet (bolagets nya utökade aktiekapital dividerat med antalet aktier), kommer att motsvara en uppskattning av försäkringstagarens individuella bidrag till överskottet vid det givna tillfället, dvs. i enlighet med gällande kontributionsprincip.

Som beskrivits i avsnitt 4.4 kommuniceras löpande till försäkringstagarna värden som inte har någon direkt koppling till poster på balansräkningen. Om det till försäkringstagarna kommunicerade försäkringsvärdet är högre än värdet på nettotillgångarna (som tillhör försäkringstagarna) i bolaget – dvs. om den kollektiva

konsolideringsgraden är lägre än 100 – kommer emissionsförandet att innebära en momentan reallokering. Detta medför att aktierna tillsammans med kvarvarande garanterade försäkringsbelopp har ett lägre värde än vad som kommunicerats till försäkringstagarna. Omvänt kommer ett högre värde gottskrivas försäkringstagarna än vad som förmedlats till dem om den kollektiva konsolideringsgraden överstiger 100. Nämda förhållande utgör emellertid naturligtvis inte något hinder för gottskrivning genom emission av aktier till försäkringstagarna. Försäkringstagarnas ekonomiska ställning kan ju inte anses bli försvagad jämfört med i dag då styrelsen i icke-vinstutdelande bolag när som helst och helt diskretionärt kan besluta om momentan allokering och reallokering.

Med den gottskrivningsmetod genom en aktieemission som riktas till försäkringstagarna som nu beskrivits skulle en del av riskkapitalet ligga kvar i eget kapital som aktiekapital. Försäkringstagarnas aktiekapital skulle omfattas av ABL:s regler om minoritetsskydd och andra skyddsregler. Förfarandet skulle också medföra att försäkringstagarna får inflytande över bolagets styrning i egenskap av aktieägare. Försäkringstagarnas dubbla roller skulle därmed tydliggöras. Potentiella intressekonflikter mellan försäkringstagare, i egenskap av riskkapitalbidragsgivare, och aktieägare försvinner, och dessutom skulle försäkringstagarna få inflytande i rätt egenskap, dvs. som aktieägare. Försäkringstagare som ingår avtal med försäkringsbolaget efter det att övergången till vinstutdelande verksamhet är klar kommer inte att bidra med riskkapital.

En övergång med hjälp av en riktad emission möter emellertid en del andra problem vilka kräver närmare överväganden.

Skatterättsliga frågor

En övergångslösning enligt vilken försäkringstagarna tillförs aktier i försäkringsbolaget aktualiserar frågor om beskattning av livförsäkringar. Den lösningen kan nämligen anses innebära en separation av delar av försäkringskapitalet. Huruvida en sådan separation kan få skattekonsekvenser beror på försäkringens klassificering enligt inkomstskattelagen (1999:1229).

Skattemässigt klassificeras livförsäkring antingen som pensionsförsäkring (P-försäkring) eller som kapitalförsäkring (K-försäk-

ring). Utgifterna för en P-försäkring får dras av inom vissa ramar, medan belopp som betalas ut i pension är skattepliktiga i inkomstlaget tjänst. Beloppet skall enligt 10 kap. 8 § inkomstskattelagen tas upp som intäkt det beskattningsår då det kan disponeras eller på något annat sätt kommer den skattskyldige till del. Vid K-försäkring är ordningen den motsatta; avdragsrätt saknas och utbetalade belopp är skattefria. I 58 kap. inkomstskattelagen anges de villkor som skall vara uppfyllda för att en P-försäkring skall föreligga. Villkoren innehåller bl.a. att försäkringsbeloppen kan utgå som ålderspension, och enligt 10 § nämnda kapitel får sådan pension normalt inte börja betalas ut innan den försäkrade fyller 55 år.

Liksom övriga s.k. kvalitativa villkor för P-försäkring syftar villkoret i fråga om när utbetalning tidigast får ske till att ge skattemässiga förmåner i form av avdrag för kostnader för *pensionering*. Av lagmotiv framgår nämligen att skattereglerna för P-försäkring är inriktade på att motverka ett obehörigt utnyttjande av denna försäkringsform och att endast försäkringar som syftar till och är ägnade för pensionering kan godtas (se bl.a. prop. 1975/76:31 s. 113 ff.).

Frågan om vad som kan utgöra en utbetalning måste ses mot bakgrund av den ovan nämnda bestämmelsen i 10 kap. 8 § inkomstskattelagen. Den bestämmelsen innebär att skatteplikt inträder när medel är tillgängliga för lyftning. I praxis har detta t.ex. ansetts få till följd att medel i en personalfond som en medlem förklarat skall stå kvar som bundna i fonden inte skall beskattas förrän de betalas ut (se RSV:s rättsfallsprot. 18/03). Vidare har en överföring av medel från en arbetsgivares vinstandelsstiftelse till en tjänstepensionsförsäkring inte föranlett omedelbar beskattning (se RÅ 2001 not 178).

En aktieemission som innebär att försäkringstagare fritt kan disponera medel som i den nuvarande ordningen inte blir tillgängliga före 55 års ålder får följaktligen anses innefatta en utbetalning av ålderspension och därmed stå i strid med beskattningsreglerna för P-försäkring. Bedömningen bör däremot kunna bli en annan om försäkringstagarnas förfoganderätt över de tillgångar som överförs till dem på så sätt inskränks att syftet med den skatterättsliga regleringen inte åsidosätts. Medlen får som framgått inte anses ha kommit försäkringstagarna till del. Självfallet måste också medel härrörande från en P-försäkring som tillkommer försäkringstagarna som aktier beskattas hos försäkringstagarna i utbetal-

ningsskedet. Lika givet är att förutsättningarna för livförsäkringsavtalet inte får på så sätt rubbas att enskilda försäkringstagare tvingas till beskattning i förtid. Medlen måste alltså också sedan de placerats i bolagets aktier vara underkastade de villkor som gäller för en P-försäkring. Frågan är hur detta krav skall kunna tillgodoseas. Denna fråga har inte bäring på K-försäkring; som framgått gäller inte några motsvarande villkor om utbetalning för sådan försäkring.

Ett sätt att tillgodose nämnda krav är att förena aktieemissionen med en överföring av värdet av aktierna till det pensionssparsystem som regleras genom lagen (1993:931) om individuellt pensionsparande. För det individuella pensionssparandet gäller nämligen samma skatteregler som för P-försäkring; en ålderspension får inte heller inom det individuella pensionssparandet börja betalas ut innan pensionsspararen fyller 55 år (58 kap. 24 § inkomstskattelagen). Medel som överförs till detta sparande skulle därmed förbli låsta för försäkringstagarna.

Individuellt sparande för pension får ske enligt särskilt avtal med ett pensionssparinstitut i bl.a. fondpapper, såvida sparandet inte omfattas av försäkringsavtal. Pensionssparinstitutet skall för varje pensionssparavtal föra ett pensionssparkonto och på detta konto placera tillgångarna på det sätt kontoinnehavaren från tid till annan bestämmer.

Genom en överföring av medel från bl.a. konsolideringsfonden till aktiekapitalet och en åtföljande emittering av aktier till försäkringstagarna frigörs värden från försäkringen; de på så sätt överförda medlen kan därmed knappast längre anses omfattas av ett försäkringsavtal. Medlen är dock alltså avsedda som pensionsmedel. Dessa omständigheter talar för att sparande i de erhållna aktierna skall kunna ske i enlighet med lagen om individuellt pensionsparande.

Det finns emellertid vissa omständigheter som talar emot det individuella pensionssparandet som en helt generell lösning av den här behandlade skattefrågan. Det gäller till en början det förhållandet att lagen om individuellt pensionsparande avser sparande som bedrivs av en enskild person; utanför lagens tillämpningsområde faller inte bara sparande som sker i kollektiva former utan också sparformer som är individuellt inriktade, men som ombesörjs av någon annan än den berättigade, t.ex. en arbetsgivare (se prop. 1992/93:187 s. 179). Om försäkringsbolaget för sina försäkringstagares räkning överför värdet av de emitterade aktierna till

pensionssparkonton, kan det hävdas att sparandet inte bedrivs av en enskild person. I fråga om individuell försäkring finns det emellertid knappast fog för en sådan ståndpunkt. Vid individuell försäkring har medlen inbetalats till försäkringsbolaget av en enskild person och pensionssparinstitutet skulle efter en överföring av medlen dit ha att följa enbart den enskildes instruktioner. Såvitt gäller tjänstepension handlar det däremot om medel som har inbetalats till försäkringsbolaget av en arbetsgivare på grund av en pensionsutfästelse. Det kan därmed sättas i fråga om det sparandet kan betraktas som individuellt. Ersättningen vid försäkringsfall från tjänstepensionsförsäkringar skall dock vanligtvis i sin helhet tillfalla den enskilde trots att arbetsgivaren har betalat premien. Om medel överförs från sådana försäkringar till aktiekapitalet och i samband därmed till ett pensionssparkonto, kan förhållandet mellan pensionssparinstitutet och den enskilde väl jämföras med institutets relation till en enskild som själv tecknat försäkring. Till detta kommer att relationen mellan försäkringstagaren och den försäkrade i många delar styrs av innehållet i de kollektivavtalade pensionsplanerna. Vissa pensionsplaner innehåller t.ex. en rätt för *den försäkrade*, dvs. den enskilde, att flytta tjänstepensionen till ett nytt försäkringsbolag. Det ovan sagda talar för att även överskott som härrör från tjänstepensionsförsäkringar i många fall bör kunna överföras till ett pensionssparkonto.

En ytterligare komplikation är att en överföring av medel från försäkringsbolaget till ett pensionssparinstitut fordrar att det dessförinnan har träffats ett skriftligt pensionssparavtal mellan varje enskild försäkringstagare eller försäkrad och pensionssparinstitutet. Ett sådant förfarande kan innebära vissa praktiska problem. Det kan naturligtvis inte komma i fråga att låta försäkringsbolaget utan uttryckligt mandat ingå pensionssparavtal för enskildas räkning. Sådana åtgärder skulle stå i strid med allmänna avtalsrättsliga principer. En förutsättning för genomförande av den här behandlade överföringen är alltså en ny avtalsrelation i vilken försäkringsbolaget inte ingår. Den överföring som försäkringsbolaget skulle göra till pensionssparinstitutet måste därmed anses bli gjord på försäkringstagarens eller den försäkrades uppdrag. Vid sådant förhållande synes det i förstörstone rimligt att göra bedömningen att medlen blivit på så sätt tillgängliga för den enskilde att beskattning då skall ske. Tillser man att åtgärden inte ger utrymme för den enskilde försäkringstagaren eller försäkrade att på annat sätt komma åt medlen finns det emellertid fog för en motsatt

bedömning. Syftet bakom skattereglerna kan då knappast sägas ha trätts förnär.

Vidare är sparande i enskilda värdepapper enligt 2 kap. 4 § lagen om individuellt pensionssparande sålunda begränsat att sådana papper måste vara noterade vid en börs eller auktoriserad marknadsplats eller i utlandet föremål för handel vid en reglerad marknad som är öppen för allmänheten. Denna begränsning innebär att en överföring av aktier till individuellt pensionssparande inte kan ske utan att livförsäkringsbolaget först noteras på en börs eller reglerad marknadsplats. Utredningen återkommer till frågan om notering i avsnittet om realisering vid försäkringsfall nedan.

Anförda omständigheter leder till slutsatsen att en överföring av aktietillgodohavanden till pensionssparkonton inte utgör en heltäckande lösning för uppfyllande av skattemässiga krav, dock att sådana överföringar skulle kunna vara lämpliga i vissa fall. Även andra metoder måste därför stå till buds för de försäkringsbolag som väljer att överföra aktiekapital till sina försäkringstagare. Gemensamt för dessa metoder måste som redan framhållits vara att de innebär att medlen inte kommer den enskilde till del i strid med villkoren för P-försäkring.

Nämnda krav kan knappast tillgodoses inom den princip om aktiers fria överlåtbarhet som är fastslagen i 4 kap. 7 § ABL. Denna princip kan visserligen enligt gällande rätt begränsas genom föreskrifter i bolagsordningen, men de begränsningarna kan inte sträcka sig så långt att en aktieägare, oavsett typ av bolag, helt förhindras att under viss tid överlåta sina aktier. ABL tillåter föreskrifter om samtyckesförbehåll, förköpsförbehåll och hembudsförbehåll. Aktieägare som vill ha inskränkningar i aktiers överlåtbarhet som går längre än som ryms inom sådana förbehåll får träffa särskilt avtal om det. Ett sådant avtal är i princip gällande parterna emellan men har inte någon verkan mot bolaget (se prop. 2004/05:85 s. 251).

Genom ett samtyckesförbehåll skulle det kunna läggas i bolagsstämmans eller styrelsens händer att förhindra sådana aktieöverlåtelser från försäkringstagare som kommer i konflikt med skattereglerna för P-försäkring; samtycke skulle ges endast när överlåtelse kan ske utan ändrade skattekonsekvenser för försäkringstagaren. Man skulle lämpligen fordra samtycke endast i dessa beskrivna situationer. Det synes nämligen bli en väl komplicerad ordning om det krävs inhämtande av samtycke från bolagsstämman eller styrelsen i ett mera omfattande antal fall. En inlåsnings effekt

kan sägas uppnås genom att en överlåtelse i strid med ett samtyckesförbehåll är ogiltig.

Samtyckesförbehåll är emellertid avsedda för helt andra situationer än den som behandlas här; dessa förbehåll är tänkta för fall när aktieägarna vill pröva om en viss tilltänkt förvärvare skall godtas eller inte (se a. prop. s. 264 f.). Följaktligen skall, om samtycke inte ges, bolaget på begäran av den som vill överlåta aktien anvisa en annan förvärvare. Ett sådant krav kan naturligtvis inte gälla gentemot försäkringstagare som erhållit aktier i enlighet med utredningens förslag på övergångsarrangemang. Det skall också uppmärksammas att samtyckesförbehåll får förekomma endast i bolag som inte är avstämningsbolag. Bestämmelserna om samtyckesförbehåll ger alltså inte de möjligheter som fordras för att skatteintressena skall kunna tillgodoses.

Inte heller en lösning med ett avtal mellan de inför emissionen befintliga aktieägarna är en framkomlig väg. Ett avtal dem emellan om förbud mot aktieöverlåtelser blir inte utan vidare bindande för nya aktieägare och kan som framgått inte återopas mot bolaget.

Av det sagda följer att den inlåsning av aktier som av skatteskal måste åstadkommas fordrar särskilda övergångsbestämmelser som innebär undantag från nuvarande föreskrifter om aktiers överlåtbarhet. Övergångsreglerna bör anknyta till ABL:s bestämmelser om förbehåll. De erforderliga inskränkningarna bör liksom de genom ABL tillåtna överlåtelseförbehållen komma till uttryck genom föreskrifter i bolagsordning. Inskränkningarna kommer därigenom att bli underkastade Finansinspektionens prövning.

Det nu föreslagna avsteget från gällande regler om aktiers överlåtbarhet ger visserligen försäkringstagarna en något sämre ställning än aktieägare i allmänhet. Deras situation blir emellertid inte försämrade i förhållande till nuvarande ordning. De fördelar vid sidan av överlåtelsemöjligheten som ett aktieinnehav har jämfört med en helt obestämd rätt i bolagets eget kapital har utvecklats i det föregående. Det får ankomma på bolaget att inom ramen för övergångsbestämmelserna i bolagsordningen närmare beskriva hur den erforderliga inlåsningen av de till försäkringstagarna emitterade aktierna skall åstadkommas.

För att säkerställa att sparandet i de emitterade aktierna inte föranleder skatteeffekter får vidare införas för här behandlade fall avpassade undantagsregler i skattelagstiftningen. De reglerna får gå ut på att beskattning inte skall ske så länge aktiesparandet uppfyller inkomstskattelagens kriterier för P-försäkring eller individuellt

pensionssparande. Beskattning bör inte heller ske av aktierna i de fall utbetalningar av återbäring eller annat överskott för närvarande är skattefritt hos mottagaren.

Försäkringstagarnas ställning i skattehänseende bör inte heller annars ändras av en aktieemission. Liksom vid en överlåtelse av en pensionsförsäkring genom bodelning under äktenskapet bör vid en överlåtelse av gottskrivna aktier på sådant sätt överlåtaren i stället för förvärvaren normalt vara skattskyldig för de belopp som faller ut. Vidare bör gottskrivna aktier inte tas upp som tillgång vid beräkning av skattepliktig förmögenhet enligt lagen (1997:323) om statlig förmögenhetsskatt, i de fall försäkringen inte skall ingå i den beräkningen.

Något annorlunda behandling fordrar försäkringstagarnas ändrade ställning när det gäller beskattning av livförsäkringsaktiebolaget. Samtliga tillgångar som ett försäkringsbolag förvaltar för försäkringstagarnas räkning, med undantag av tillgångar som motsvarar gruppliv-, sjuk- och olycksfallsförsäkringar, ingår i underlaget för beräkning av den avkastningsskatt som bolaget är skyldigt att betala enligt lagen (1990:661) om avkastningsskatt på pensionsmedel. Medel som överförs till bolagets aktiekapital kommer naturligtvis därefter inte att beskattas enligt den lagen utan vara föremål för inkomstbeskattning hos bolaget. Det kan förväntas medföra en högre beskattning av de tillgångar som tidigare förvaltats för försäkringstagarnas räkning.

Slutligen bör här nämnas att en överföring av tjänstepensionsmedel från bl.a. konsolideringsfonden till aktiekapitalet inte bör få någon effekt på den skattemässiga hanteringen av arbetsgivarens pensionskostnader. Visserligen kan tjänstepensionen såvitt avser de överförda medlen sägas inte längre tryggas genom den i skattehänseende gynnade försäkringsformen. Dessa medel härrör emellertid i sin helhet från inbetalda försäkringspremier och arbetsgivarens kostnader härför har sedan länge dragits av. En genomförd överföring av medel i enlighet med den här diskuterade lösningen kan knappast ges någon verkan på den redan erhållna avdragsrätten, särskilt när man beaktar att medelshanteringen också i fortsättningen måste följa de skattemässiga reglerna för P-försäkring. Annan reglering utgör inte hinder mot att trygghandlet av pensionsutfästelsen övergångsvis sker delvis utanför en försäkring.

Realisering vid försäkringsfall

En annan mycket viktig fråga i detta sammanhang är hur försäkringstagarnas aktier skall realiseras vid försäkringsfall. Realiseringen kan i princip gå till på två olika sätt: genom att aktierna säljs på en marknadsplats eller genom att bolaget löser in egna aktier.

Notering på en marknadsplats

Emissionsförfarandet kan kombineras med en notering av livförsäkringsbolagets aktier på en börs eller auktoriserad marknadsplats. En förutsättning för detta är naturligtvis att livförsäkringsbolaget är eller övergår till att vara publikt. De emitterade aktiernas värde motsvarar vid emissionstillfället ett kvotvärde av bolagets aktiekapital, men i samma stund som aktierna noteras kommer värdet på försäkringstagarnas (och de ursprungliga ägarnas) aktier att bestämmas genom normala marknadsmekanismer. Innehavare av K-försäkring kan därefter, precis som med ett vanligt aktieinnehav, välja att behålla eller sälja sina aktier. Om det är fråga om en P-försäkring och de emitterade aktierna har överförts till pensionssparkonton, står det försäkringstagarna fritt att när som helst avyttra aktierna och placera köpeskillingen i andra värdepapper eller fonder. Med en marknadsnotering skulle utbetalning av en P-försäkring kunna följa samma regler som gäller vid utbetalning från individuellt pensionssparande i vanliga fall. Det kan i sammanhanget vara värt att framhålla att det vid ombildningar i andra länder av ömsesidiga bolag till aktiebolag är vanligt att försäkringstagarna erhåller aktier i det nya försäkringsaktiebolaget och att aktierna i samband därmed marknadsnoteras (se t.ex. Swiss Re, Sigma No. 4/1999).

Vid en marknadsnotering minskar inte automatiskt aktiekapitalet över tid eftersom försäkringstagarna säljer sina aktier till andra marknadsaktörer. Bolaget kan dock naturligtvis återköpa egna aktier på marknaden. Anledningen till ett sådant agerande skulle kunna vara att ägarna upplever marknadsvärdet som omotiverat lågt eller att de vill samla kontrollen över bolaget.

Inlösenförbehåll i bolagsordningen

Utan notering av livförsäkringsbolagets aktier på en marknadsplats synes en ordning där bolaget löser in egna aktier vid försäkringsfall vara det enda alternativet. Förfarandet kan följa nu gällande bestämmelser i 20 kap. ABL om minskning av aktiekapitalet enligt förbehåll i bolagsordningen, låt vara att de bestämmelserna ansetts ha praktisk betydelse främst när ett bolag är i behov av en tillfällig kapitalförstärkning (se prop. 2004/05:85 s. 421 f.). I 20 kap. 31 § ABL föreskrivs att ett aktiebolag där aktiekapitalet kan bestämmas till ett lägre eller högre belopp utan ändring av bolagsordningen, kan ta in inlösenförbehåll i bolagsordningen och att förbehållet skall ange dels ordningen för inlösen, dels inlösenbeloppet eller grunderna för dess beräkning. Om förbehållet införs genom ändring av bolagsordningen får det endast avse aktier som tecknas eller ges ut efter det att ändringen har registrerats.

En komplikation med nämnda inlösenförfarande gäller just värderingen av de aktier som skall inlösas. Om bolagen inte har gjort ytterligare aktiemissioner, förändrat aktiekapitalet på annat sätt eller ändrat antalet aktier under perioden mellan övergången till vinstutdelande verksamhet och försäkringsfallet, så är kvotvärdet på aktierna konstant. Värdet på eget kapital kan däremot naturligtvis ha förändrats. För att säkerställa att försäkringstagarnas ställning inte försämras jämfört med dagens situation måste man därför föreskriva att inlösen av egna aktier inte får göras till ett pris som understiger en viss lägsta nivå, t.ex. kvoten mellan värdet av eget kapital och antalet utestående aktier. Sådana gränser blir naturligtvis helt godtyckliga. Systemet med retrospektiv-reservmetoden som används av de icke-vinstutdelande bolagen för närvarande kan emellertid sägas vara lika godtyckligt. Den avgörande skillnaden blir att metoden för att fastställa inlösenpriset av aktierna vid försäkringsfall tydligt måste beskrivas i bolagsordningen. Därmed ökar genomlysningen och associationens åtagande gentemot försäkringstagaren klargörs.

Det skulle kunna sägas att det medför svårigheter för bolagen vid ett inlösenförfarande att knyta de emitterade aktierna till specifika försäkringar. De svårigheterna kan emellertid inte antas vara större än de problem bolagen har i dag med att fördela återbäring på enskilda försäkringar. Utredningen har fått stöd för ett sådant antagande från branschhåll.

Om bolaget väljer ett inlösenalternativ kommer det aktiekapital som tillhör försäkringstagarna att successivt minska över tid. Bolaget löser löpande in försäkringstagarnas aktier med nytt tillfört kapital allteftersom försäkringsfall inträffar.

Emission till försäkringstagarorganisation

Vid en emission som riktas till enskilda försäkringstagare riskerar man att förlora det kollektiva inslaget i försäkringstagarnas riskkapital. Möjligheten att i riskkapitalet utjämna risker mellan försäkringstagare skulle försvinna med en individualiserad emission av aktier som kombineras med en marknadsnotering av livförsäkringsbolaget. Bolaget kan som framgått dock välja att gottskriva försäkringstagarna en del av konsolideringsfonden som villkorad återbäring, vilken kan utformas så att det riskutjämnande momentet kvarstår. Eventuellt skulle dessutom reglerna om hur aktierna skall värderas vid inlösen kunna utformas så att ett visst kollektivt moment bibehålls. Till det sagda kommer att det ovan beskrivna fondemissionsliknande förfarandet riskerar att bli en dyr och komplicerad process.

En troligen billigare och enklare lösning är att bolaget emitterar aktier till en försäkringstagarorganisation. Det kan vara fråga om en för ändamålet bildad stiftelse eller förening där försäkringstagarna ges fullt inflytande. Försäkringstagarna ges onekligen större möjligheter till inflytande om de går samman. Nämnade förfarande liknar de ombildningsprocesser från ömsesidigt bolag till aktiebolag som skett i Danmark (se kapitel 6) och som också diskuterats i Sverige; livförsäkringsaktiebolagen verkar efter emissionen enligt de regler som gäller för vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag och försäkringstagar Kollektivet äger stora delar av aktiekapitalet. Också vid en emission till en juridisk person måste självfallet de ovan beskrivna skattemässiga kraven tillgodoses. Vid försäkringsfall realiserar aktierna genom någon av de metoder som beskrivits ovan, med den skillnaden att försäkringstagarassociationen kan ombesörja fördelningen mellan försäkringstagarna. En emission riktad till en försäkringstagarassociation skulle således möjliggöra att den kollektiva riskutjämnningen behålls. Försäkringstagarassociationen bör lämpligen omfattas av bestämmelser om försäkringstagarinflytande som ligger i linje med de regler utredningen föreslår skall gälla för ömsesidiga försäkringsbolag. Detta får vara

en del av den helhetsbedömning som Finansinspektionen har att göra vid prövningen av ett förslag till övergång till vinstutdelande verksamhet. Det förhållandet att reglerna om s.k. kvalificerat innehav kan bli tillämpliga utgör knappast något hinder mot en emission till en försäkringstagarorganisation.

Sammanfattande bedömning

I enlighet med det ovan sagda bör en övergång till vinstutdelande verksamhet kunna gå till så att försäkringstagarna, utan att deras ställning i skattehänseende ändras, gottskrivs överskott genom en emission av aktier. Vid en sådan lösning är det naturligt att försäkringstagarna först gottskrivs en del av överskottet som villkorad eller garanterad återbäring. Det torde vara lämpligt att de försäkringstagare som befinner sig i eller nära utbetalningsfasen gottskrivs hela andelen av överskott som återbäring. Därefter emitteras aktier till försäkringstagarna till ett värde som motsvarar återstoden av konsolideringsfonden och andra fonder under eget kapital som tillhör försäkringstagarna.

En gottskrivning genom emission av aktier till försäkringstagarna tydliggör försäkringstagarnas dubbla roller som finansär och försäkringskund. Samtidigt kan överskott som har ackumulerats av försäkringstagarna ligga kvar i kapitalbasen vilket gör att en övergång till vinstutdelande verksamhet inte – åtminstone inte vid ett och samma tillfälle – fordrar så stora kapitaltillskott. Försäkringstagare som ingår avtal med försäkringsbolaget efter det att övergången till vinstutdelande verksamhet är klar bidrar inte med riskkapital. Deras anspråk täcks i stället i sin helhet av uppställda skyddsregler för försäkringsfordringar. Aktieägarna står den yttersta risken i bolaget och har i gengäld rätt till vinstutdelning.

Som framgått måste Finansinspektionen bevaka övergången till vinstutdelande verksamhet så att försäkringstagarnas ekonomiska villkor inte försämras jämfört med dagens ordning. Inspektionen bör vara särskilt vaksam på hur metoderna utformas för fastställande av inlösenpriset, för det fall en marknadsnotering inte sker. Precis som i dag måste Finansinspektionen vidare bedöma rimligheten i förhållandet mellan hur mycket nytt kapital de ursprungliga ägarna tillför och avkastningen dessa aktieägare i förekommande fall erhåller från försäkringstagarnas tillgångar.

8.4.5 Försäkringstagarna blir fordringsägare genom kapitalandelslån

Utredningens förslag: Kapitalandelslån skall vara tillåtna i försäkringsaktiebolag. Finansinspektionen skall bedöma i vilken omfattning kapitalandelslån kan ingå i kapitalbasen.

Utredningens bedömning: Gottskrivning genom kapitalandelslån bör vara ett alternativ att tillgå för livförsäkringsaktiebolag som skall övergå till vinstutdelande verksamhet.

Kapitalandelslån föreslås bli tillåtet för försäkringsaktiebolag

Ett kapitalandelslån är ett finansiellt instrument där återbetalning bestäms på annat sätt än genom ett nominellt eller indexerat penningbelopp. Det belopp som skall återbetalas är helt eller delvis beroende av utdelningen till aktieägarna, kursutvecklingen på bolagets aktier, bolagets resultat eller bolagets finansiella ställning. Ett kapitalandelslån är således, namnet till trots, i ekonomisk mening inte att betrakta som ett lån. Beslut om upptagande av kapitalandelslån skall fattas av bolagsstämman eller, efter stämmans bemyndigande, av styrelsen (11 kap. 11 § ABL).

Det har tidigare gällt ett principiellt förbud mot kapitalandelslån. Förbudet var motiverat bl.a. av att långivaren i realiteten intar samma ställning som en aktieägare, men utan att kunna delta i bolagets förvaltning och utan att kunna åberopa några av de andra rättigheter som gäller för aktieägare (se prop. 1975:103 s. 221). Den ställning som en sådan långgivare intar ansågs därmed vara ägnad att väcka starka betänkligheter. Synen på kapitalandelslån är som framgått numera en annan. I motiven till ABL anförs att kapitalandelslån inte är behäftade med sådana oacceptabla risker eller olägenheter för aktieägare, borgenärer eller andra intressenter att låneformen skall vara förbjuden. Parterna kommer, som i andra låneavtal, att väga eventuella risker som är förenade med avtalet – t.ex. bristen på inflytande i bolaget – mot det förväntade ekonomiska utbytet. Vidare påpekas att instrument av detta slag tillåts i de länder som Sverige brukar jämföras med. (Se prop. 2004/05:85 s. 368.)

När nu kapitalandelslån blivit tillåtna inte bara för allmänna aktiebolag utan också för bankaktiebolag bör denna finansieringsform bli tillgänglig även för försäkringsaktiebolag. Med den

uppdelning mellan försäkringstagarnas medel och bolagets rörelsekapital som utredningen förordar saknas nämligen skäl att för livförsäkringsaktiebolag förbjuda kapitalandelslån och andra närliggande finansieringsformer. Omfattningen av kapitalandelslån i de enskilda fallen blir dock beroende av syftet med och storleken på kapitalandelslånet.

Kapitalandelslån som ett sätt att gottskriva försäkringstagarna överskott

Finansieringsformen kapitalandelslån har en del likheter med medel i dagens konsolideringsfond, särskilt om lånet emitteras till försäkringstagarna som en grupp. Återbetalning av ett kapitalandelslån kan vara beroende av bolagets finansiella ställning på samma sätt som bolagets möjlighet att gottskriva överskott är enligt nuvarande ordning. Båda formerna är riskkapital i den mening att medlen – beroende på kapitalandelslånets utformning – kan sättas ned för att täcka förluster och stå allmän rörelserisk. En grundläggande skillnad är emellertid att förutsättningarna för utbetalning är reglerade i avtalet för kapitalandelslånet, medan beslutet om gottskrivning från konsolideringsfonden är diskretionärt och vilar på bolagets styrelse. Kapitalandelslånets ägare har därmed, till skillnad från försäkringstagare i egenskap av riskkapitalbidragsgivare med anspråk på eget kapital, en helt bestämd fordran på bolaget.

De beskrivna egenskaperna hos finansieringsinstrumentet kapitalandelslån och dess likheter med konsolideringsfondens funktion föranleder frågan om huruvida en emission av ett kapitalandelslån till försäkringstagarkollektivet kan vara ett alternativt sätt att gottskriva försäkringstagarna medel i konsolideringsfonden. Annorlunda uttryckt, kan de överskott som försäkringstagarna har anspråk på omvandlas till ett kapitalandelslån med försäkringstagarna som fordringsägare?

Fördelarna med ett sådant alternativ är flera. Riskkapitalet i konsolideringsfonden skulle stanna i bolaget, vilket gör att aktieägarna inte vid ett och samma tillfälle behöver tillföra nytt kapital. Associationens åtaganden skulle förtydligas och försäkringstagarnas anspråk skulle därigenom få ett starkare civilrättsligt skydd. Fördelningen av framtida vinster och förluster mellan bolaget och

försäkringstagarna skulle inte behöva regleras i lag utan i det som blir ett avtal om kapitalandelslån.

Då kapitalandelslån fram till nyligen har varit förbjudet i Sverige finns hos oss ännu ingen praxis på området. Bestämmelserna i ABL ger utrymme för mycket stor frihet vid utformningen av kapitalandelslån. Återbetalning kan t.ex. göras beroende av bolagets framtida vinstutdelning eller villkoras på olika poster i balansräkningen. Om återbetalning av kapitalandelslånet bestäms av värdeförändringar på vissa tillgångar kan försäkringstagarnas anspråk liknas vid villkorad återbäring. Skillnaden blir då att försäkringsbolaget inte behöver göra försäkringstekniska avsättningar för åtagandet och att medlen, åtminstone till en del, skulle kunna ingå i kapitalbasen. Om beloppet som betalas ut är villkorat på samma sätt som gäller för poster under eget kapital blir konsekvensen att försäkringstagarna i egenskap av långgivare fortfarande står allmän rörelserisk.

En förutsättning för gottskrivning genom kapitalandelslån är naturligtvis – i likhet med ovan beskrivna aktieemissionsalternativ – att medlen inte kommer den enskilde försäkringstagaren till del i strid med de skatterättsliga villkoren för P-försäkring.

Kan kapitalandelslån ingå i kapitalbasen?

En förutsättning för att en omvandling av försäkringstagarnas ackumulerade kapital till kapitalandelslån skall vara en attraktiv åtgärd i praktiken är att kapitalandelslånet kan ingå i livförsäkringsbolagets kapitalbas. Enligt huvudregeln i FRL ingår i kapitalbasen inbetalat aktiekapital eller inbetalat garantikapital, obeskattade reserver samt övrigt eget kapital med avdrag för fond för orealiserade vinster (numera fond för verkligt värde) och utdelning. Finansinspektionen får medge att även andra poster räknas in i kapitalbasen (7 kap. 22 § FRL).

Frågan som måste analyseras i detta sammanhang är om kapitalandelslån skall ses som en del av eget kapital i likhet med dagens konsolideringsfond eller som en skuld att jämföra med förlagslån.

Finansinspektionen har utfärdat allmänna råd (FFFS 1998:15) om möjligheten för försäkringsbolag att räkna in förlagslån i kapitalbasen. Förlagslån är enligt Finansinspektionens definition lån med villkor att icke förfallen lånefordran vid likvidation eller konkurs till såväl upplupen ränta som kapital skall betalas först

sedan övriga oprioriterade fordringsägare blivit tillgodosedda. Av låneavtalet skall det framgå att upplupna räntor och kapitalbelopp kan tas i anspråk för täckande av förluster. Den ursprungliga löptiden för förlagslånet måste vara minst fem år. Enligt EG:s försäkringsdirektiv får högst 50 procent av kapitalbasen bestå av förlagslån utan fast löptid och högst 25 procent av solvenskravet får bestå av förlagslån med fast löptid.

Grundkriterierna för att ett visst lån skall kunna ingå i kapitalbasen är alltså att det är efterställt andra oprioriterade fordringar samt att lånekapitalet har förlusttäckningskapacitet. Kapitalandelslån, som är kopplat till bolagets framtida resultat kan per definition användas till förlusttäckning och är efterställt samtliga fordringar, synes således enligt reglerna i EG:s försäkringsdirektiv samt Finansinspektionens allmänna råd kunna ingå i kapitalbasen.

Ett kapitalandelslån bör i vissa fall kunna ses som en *del av eget kapital*. Ett kapitalandelslån kan nämligen utformas så att det har precis samma förlusttäckningskapacitet och därför står samma risker som eget kapital. Ett evigt kapitalandelslån som kan överlåtas och där avkastningen bestäms av vinstutdelningen till aktieägarna är ju i ekonomisk mening att betrakta som en rösträttslös aktie. I sådana fall torde det knappast föreligga några begränsningar för hur stor andel av kapitalbasen som kan bestå av kapitalandelslån.

Utredningens bedömning blir följaktligen att kapitalandelslån under vissa förutsättningar bör kunna ingå i kapitalbasen. I vilken omfattning kapitalbasen kan bestå av kapitalandelslån är dock beroende av kapitalandelslånets utformning och villkor. I sammanhanget bör noteras att det i andra länder finns möjlighet att i kapitalbasen räkna in finansieringsinstrument med drag av såväl eget som främmande kapital. I Finland är det möjligt att räkna in medel liknande kapitalandelslån, s.k. kapitallån, i kapitalbasen. På ansökan av bolaget och med tillsynsmyndighetens samtycke kan kapitalet av ett för minst fem år eller med minst fem års uppsägningstid upptaget kapitallån inräknas med högst 50 procent i verksamhetskapitalets minimibelopp. I Norge är omsättningsbara s.k. grunnfondsbevis en etablerad finansieringsform bland kooperativa sparbanker och ömsesidiga försäkringsföretag (se vidare om grunnfondsbevis i kapitel 6).

Emission av kapitalandelslån till enskilda eller försäkringstagarassociation?

Kapitalandelslånet kan i ett ombildningsförfarande emitteras till enskilda försäkringstagare eller till en för ändamålet bildad försäkringstagarassociation. Det bör i det senare fallet finnas liknande möjligheter till försäkringstagarinflytande i denna försäkringstagarassociation som utredningen föreslår skall gälla för ömsesidiga försäkringsbolag. Därmed skapas en stark försäkringstagarstyrd motpart som kan balansera livförsäkringsaktiebolagets intressen. En sådan lösning skulle innebära att riskkapitalet alltjämt är kollektivt, vilket möjliggör en fortsatt riskdelning inom försäkringstagar Kollektivet. Det förutsätter naturligtvis att formerna för detta bestäms inom kollektivet. Om motparten är en försäkringstagarförening eller en stiftelse skulle kapitalandelslånet kunna ses som ett avtal mellan bolaget och försäkringstagarorganisationen om fördelning av rörelsevinsten. Dessutom skulle ett försäkringstagarinflytande i relevanta delar möjliggöras då kapitalandelslåneavtalet reglerar fördelningen av överskott mellan bolaget och försäkringstagar Kollektivet, och representanter för försäkringstagarna själva kan bestämma hur fördelningen skall ske mellan grupper och generationer.

Om kapitalandelslån emitteras till enskilda försäkringstagare måste ett sådant lån, för det fall att det inte marknadsnoteras, vara tidsbegränsat. Det innebär troligen att kapitalbasen i enlighet med EG:s försäkringsdirektiv får till högst 25 procent utgöras av dessa lån. Gottskrivning genom individuella kapitalandelslån har i övrigt stora likheter med gottskrivning genom icke-noterade inlösenbara aktier som beskrivits ovan. Allteftersom försäkringsfall inträffar löser livförsäkringsaktiebolaget de individuella lånen på det sätt det ursprungliga försäkringsavtalet stadgar. Kapitalandelslånen kommer således successivt att utgöra en mindre del av bolagets balansräkning.

Sammanfattande bedömning

Utredningen anser att det inte finns skäl att genom särreglering i förhållande till allmänna aktiebolag förbjuda livförsäkringsaktiebolag att ta upp kapitalandelslån. Finansinspektionen får bedöma i vilken utsträckning kapitalandelslån som emitterats till externa

finansiärer tillåts ingå i kapitalbasen från fall till fall utifrån kapitalandelslånets utformning.

En i sammanhanget viktigare fråga är dock om gottskrivning genom kapitalandelslån till försäkringstagare med rätt till del i överskottet kan tillåtas. Kan ett sådant förfarande anses vara en tillräcklig åtgärd för att stärka de nuvarande försäkringstagarnas ställning i de livförsäkringsaktiebolag som i dag inte får dela ut vinst? Ett flertal omständigheter ger upphov till tveksamheter. Kapitalandelslånet ger inte enligt lag försäkringstagarna något direkt inflytande i bolaget. Försäkringstagarna kan trots detta – beroende på hur kapitalandelslånet utformas – alltså bära allmän rörelserisk, låt vara att denna risk nu i förekommande fall delas med aktieägarna. Det bör även framhållas att kapitalandelslån är en helt ny företeelse i svensk bolagsrätt och att det hos oss saknas erfarenheter av detta finansiella instrument. Förfarandet kan dessutom vara svårt att på ett tydligt sätt förklara för försäkringstagarna.

Genom denna alternativa gottskrivningsmetod kan likväl försäkringstagarnas ställning stärkas i förhållande till dagens ordning. Med kapitalandelslån blir som framgått överskottet som tillhör försäkringstagarna bättre civilrättsligt skyddat, och genom att vinstutdelning därefter kan medges skapas incitament för en effektiv ägarstyrning. Förfarandet ger en tydligare uppdelning av försäkringstagarnas medel och bolagets riskkapital jämfört med dagens situation genom att vinstdelningen mellan försäkringstagarna och bolaget styrs av lånevillkoren. Det bör dessutom vara möjligt att utforma kapitalandelslån så att endast aktieägarna står risken att kostnaderna blir högre än de avtalade avgifterna. Det nu sagda bör föranleda att man ställer stora krav på bolagen såvitt avser kapitalandelslånens utformning och informationen till försäkringstagarna, så att en tillfredsställande genomlysning för försäkringstagarna skapas.

Utredningen anser att gottskrivning genom kapitalandelslån bör vara ett alternativ att tillgå för livförsäkringsaktiebolag som skall övergå till vinstutdelande verksamhet. Genom att kapitalandelslånet kan ta så många olika former är det inte lämpligt att i lag reglera hur ett ombildningsförfarande som helt eller delvis bygger på emittering av kapitalandelslån skall gå till. Finansinspektionen måste i de enskilda fallen – precis som i aktieemissionsalternativet ovan – bevaka att försäkringstagarnas rättigheter inte försämras när överskott gottskrivs försäkringstagarna genom emission av kapitalandelslån. Finansinspektionen bör tillse att försäkringstagarna i

kraft av fordringsägare på grund av kapitalandelslån inte står allmän rörelserisk. Detta måste framgå av lånevillkoren. Lösningar som innebär att utbetalning till försäkringstagarna är beroende av värdeförändring på tillgångar eller ett visst försäkringstekniskt resultat kan i någon mån jämföras med villkorad återbäring och kan därför godtas. Utan en rätt till inflytande för den enskilde måste den yttersta och allmänna rörelserisken vila på aktieägarna. Villkoren bör tydligt ange vad värdet av kapitalandelslånet skall vara beroende av och dessa mekanismer måste vara möjliga att identifiera och kontrollera.

8.4.6 Ombildning till ömsesidigt försäkringsbolag

Utredningens förslag: Ombildning av ett livförsäkringsaktiebolag till ett ömsesidigt försäkringsbolag skall genomföras i enlighet med nuvarande regler om bildande av ett ömsesidigt försäkringsbolag och överlåtelse av försäkringsbestånd.

Grundkravet som skall ställas på ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag är som framgått att bolaget på något av de sätt som anvisas ovan, eller kombinationer av dessa, gottskriver försäkringstagarna de ackumulerade överskotten och därefter följer de regler som gäller för vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Om bolaget skall fortsätta verksamheten i aktiebolagsform måste således tillämpningen av systemet med konsolideringsfond upphöra.

För att dagens icke-vinstutdelande livförsäkringsbolag skall kunna fortsätta att använda systemet med konsolideringsfond under eget kapital måste verksamheten bedrivas i ömsesidigt bolagsform. Det icke-vinstutdelande aktiebolaget får då ombildas till ett ömsesidigt försäkringsbolag där försäkringstagarna blir delägare.

En ombildning av ett livförsäkringsaktiebolag till ett ömsesidigt försäkringsbolag kan ske redan enligt gällande regler genom att ett nytt ömsesidigt försäkringsbolag bildas och försäkringsaktiebolagets hela försäkringsbestånd därefter överläts till det nya bolaget. Försäkringsaktiebolaget går sedan i frivillig likvidation och upplöses när likvidationen avslutas. En beståndsöverlåtelse till ett nytt ömsesidigt försäkringsbolag behöver dock inte innebära att hela beståndet överförs till det ömsesidiga bolaget. Ett sätt att möta

de för aktiebolag föreslagna kraven kan vara att bilda ett nytt ömsesidigt bolag, överlåta delar av försäkringsbeståndet samt – efter att ägarna skjutit till nytt kapital – fortsätta att driva aktiebolaget enligt de regler som gäller för vinstutdelande verksamhet. Med ett sådant förfarande skulle ett betydligt lägre kapitaltillskott än det som åskådliggjorts i tabell 1 ovan krävas för en övergång till vinstutdelande verksamhet inom ramen för dagens ombildningsregler.

Nedan följer först en redogörelse för hur en beståndsöverlåtelse till ett nytt ömsesidigt försäkringsbolag i huvuddrag går till. Därefter redogörs för några av de frågor som kan uppstå vid en ombildning från ett försäkringsaktiebolag till ett ömsesidigt bolag. Slutligen kommer det att övervägas om några ändringar i gällande regler krävs för att underlätta en ombildning.

Bildande av ömsesidigt försäkringsbolag

Bildandet av ett ömsesidigt försäkringsbolag sker i flera steg. Det börjar med att en eller flera stiftare ansöker om verksamhetstillstånd hos Finansinspektionen. Först efter att Finansinspektionen lämnat försäkringsbolaget under bildande tillstånd kan den konstituerande stämman äga rum och bolagsbildningen ske. När sedan Bolagsverket registrerat försäkringsbolaget blir det en juridisk person som kan förvärva rättigheter och skyldigheter.

Stiftare kan vara juridisk eller fysisk person. Det krävs ingen lämplighetsprövning av stiftare. Även om bolaget inte bildas förrän efter det att verksamhetstillstånd har meddelats måste den blivande verksamheten konkretiseras redan innan stiftaren ansöker om tillstånd. En bolagsordning måste finnas där det skall anges bl.a. hur många försäkringar till ett visst sammanlagt belopp som måste vara tecknade innan bolaget får anses bildat samt hur stort garantikapital som skall finnas och vissa villkor för detta. Som framgått av det föregående får ett ömsesidigt bolag inte bildas utan garantikapital om det inte finns särskilda skäl för det. Storleken på garantikapitalet är emellertid inte reglerat utan skall bestämmas med hänsyn till bolagets verksamhet. Stiftaren måste även ta fram en verksamhetsplan, som skall innehålla bl.a. en beskrivning av den tilltänkta verksamheten och en prognos över verksamheten för minst de tre första verksamhetsåren (Finansinspektionens föreskrifter [FFFS 1995:36] om verksamhetsplan för svenska försäk-

ringsbolag). I detta skede måste det även vara bestämt vilka som skall vara styrelseledamöter och vem som skall vara verkställande direktör i det blivande bolaget, eftersom inspektionen vid prövningen av ansökan om tillstånd skall pröva dessa personers lämplighet för uppdraget.

Efter Finansinspektionens tillståndsbeslut kan bolagsbildningen påbörjas. Blivande försäkringstagare skall då på en stiftelseurkund eller teckningslista teckna sig för försäkring. På en efterföljande konstituerande stämma skall de som har tecknat sig för försäkring och garantier som har rösträtt besluta om bolaget skall bildas eller inte. Senast sex månader efter det att verksamhetstillstånd meddelats skall bolaget till Bolagsverket anmälas för registrering. Om bolagsbildning se vidare avsnitt 10.3.

Beståndsöverlåtelse

Överlåtelse av ett försäkringsbestånd får ske med Finansinspektionens tillstånd. Mellan de båda försäkringsbolagen ingås ett avtal om överlåtelsen. Beslut i det överlåtande bolaget måste fattas av bolagsstämman och anmälas till Bolagsverket för registrering. Senast fyra månader efter registreringen skall båda bolagen hos inspektionen ansöka om tillstånd till överlåtelsen. Innan Finansinspektionen ger tillstånd skall ansökningen kungöras och eventuella berörda utländska myndigheter ges tillfälle att yttra sig. Finansinspektionen skall därefter ge tillstånd till överlåtelsen om försäkringstagarnas rätt inte försämras och det övertagande bolaget har en tillräcklig kapitalbas för att ta emot beståndet. Om det i det bestånd som skall överlåtas finns åtaganden som skall fullgöras i ett annat land skall behörig myndighet i det landet eller de länderna ge sitt samtycke till överlåtelsen. Även om samtycke inte har lämnats kan Finansinspektionen medge tillstånd om den utländska myndigheten inte har yttrat sig inom tre månader. Det övertagande bolaget har därefter att anmäla Finansinspektionens beslut till Bolagsverket för registrering. Bolagsverkets registrering har som rättsföljd att ansvaret för beståndet övergår till det övertagande bolaget. Det övertagande bolaget skall slutligen underrätta var och en av de berörda försäkringstagarna.

När det gäller överlåtelse av livförsäkringar är det brukligt att avtalet om beståndsöverlåtelse innebär att alla tillgångar som hör till beståndet följer med till det övertagande bolaget. I normalfallet

kan därmed försäkringstagarnas rätt inte anses komma att försämrans genom överlåtelsen. Det kan dock anmärkas att alla inblandade försäkringstagare skall beaktas, dvs. inte endast de försäkringstagare vilkas försäkringar överläts utan även eventuella försäkringstagare i det övertagande försäkringsbolaget om det är ett redan befintligt bolag och eventuella kvarvarande försäkringstagare i det överlåtande bolaget. I ett fall som det nu tänkta, där hela beståndet överläts till ett nybildat bolag är det endast den först nämnda kategorin som är aktuell.

Ombildning till ömsesidigt bolag i praktiken

Ombildning från aktiebolag till ömsesidigt bolag enligt det förfarande som beskrivits ovan möter en del frågor om bl.a. fördelning av tillgångar, vem eller vilka som skall vara stiftare, garantier och röstberättigade på den konstituerande stämman samt försäkringstagarnas inflytande över ombildningsprocessen, vilka kräver närmare överväganden.

Frågan om *aktieägarnas ersättning* vid en anpassning till de nya kraven på icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag har behandlats i tidigare avsnitt. Vid en övergång till det regelverk som gäller för vinstutdelande livförsäkringsbolag skall eget kapital – undantaget aktiekapitalet och överkursfonden – gottskrivas försäkringstagarna på ett eller annat sätt. Samma princip bör gälla även här, dvs. ägarnas ersättning bör högst kunna uppgå till värdet av aktiekapitalet och överkursfonden.

Stiftare till det nya bolaget kan vara försäkringsaktiebolaget, ägarna till detta, arbetsmarknadens parter eller någon annan. Verksamhetsplanen bör grundas på ett övertagande av försäkringsbeståndet i försäkringsaktiebolaget. Överlåtelseavtalet måste i princip vara klart innan verksamhetstillstånd meddelas, men formellt avtal kan inte tecknas förrän efter det att det ömsesidiga bolaget är bildat.

Vid överlåtelsen av hela beståndet kommer balansräkningen och solvenssituationen i det nya ömsesidiga bolaget att med undantag av aktiekapitalet och överkursfonden vara i huvudsak identisk med aktiebolagets. Aktiekapitalet i de nu aktuella försäkringsaktiebolagen är för närvarande normalt inte av någon större betydelse i kapitalbasen. I dessa fall är det troligt att kraven på tillräcklig kapitalbas kan uppfyllas av det nya ömsesidiga bolaget när

beståndsöverlåtelsen skett. Under sådana förutsättningar torde det inte finnas behov av garantikapital för att driva rörelsen och möta kapitalkraven. Garantikapital behöver som framgått inte tillskjutas vid bildandet av ett ömsesidigt bolag om det finns särskilda skäl. Finansinspektionen har i ett motsvarande fall beviljat koncession utan att garantikapital skulle tillskjutas.

En praktisk fråga i detta sammanhang är att stiftaren i bolagsordningen skall bestämma hur många försäkringar som skall vara tecknade för att bolaget skall kunna bildas. De som sedan tecknar sig för försäkringar skall därefter, tillsammans med eventuella röstberättigade garanter, kallas till den konstituerande stämman för att där ta ställning till bolagsbildningen. I det nu tänkta fallet är avsikten att ett försäkringsbestånd skall överlåtas till det ömsesidiga bolaget efter bildandet. Därigenom blir försäkringstagarna till försäkringarna i det överlåtna beståndet delägare. Någon möjlighet att överlåta beståndet före den konstituerande stämman finns inte och bör inte heller finnas. Det kan inte heller anses vara en lämplig lösning att alla försäkringstagare i det bestånd som skall överlåtas skall teckna sig för försäkring i det nya bolaget. I det ovan angivna fallet där Finansinspektionen meddelat verksamhetstillstånd utan att garantikapital skulle tillskjutas behövde det inte heller i bolagsordningen anges ett visst minsta antal försäkringar som skulle vara tecknade. Om det ömsesidiga bolaget kan ges verksamhetstillstånd utan att garantikapital skall tillskjutas finns i detta fall inte någon naturlig *röstberättigad som på den konstituerande stämman kan fatta beslut om bolagsbildningen*. Det kan av detta skäl finnas anledning att ha garanter i det nya ömsesidiga bolaget. Försäkringsaktiebolaget skulle kunna gå in som garant med hela eller delar av aktiekapitalet i det ömsesidiga bolaget och därmed kunna få rösträtt på den konstituerande stämman. En annan lösning kan vara att några personer, som inte behöver vara försäkringstagare i det bestånd som skall överlåtas, tecknar sig för försäkring och sedan röstar på den konstituerande stämman. Ett mer närliggande alternativ är att som en tillfällig övergångslösning tillåta organisationer eller andra personer som kan anses företräda de blivande delägarna att utse representanter som får rösträtt på den konstituerande bolagsstämman.

Försäkringstagarna kan som nämnts inte bli delägare i det ömsesidiga bolaget förrän beståndsöverlåtelsen genomförts. Vid den tidpunkten måste styrelse och ledning i det nya bolaget redan vara utsedda och bolagsordningen klar. *Försäkringstagarnas möjligheter*

till inflytande blir således inte fullgoda under den begränsade tiden mellan överlåtelsen och den första ordinarie bolagsstämman efter den konstituerande stämman. Försäkringstagarna får emellertid inte någon svagare ställning i övergångsperioden än den de har i dag. Ett ömsesidigt försäkringsbolag skall enligt vedertagna principer alltid drivas i försäkringstagarnas intresse. Det ankommer naturligtvis på ledningen och Finansinspektionen att tillse att de principerna efterföljs också under inledningen av bolagsverksamheten.

Behov av regeländringar

Som har framgått ger redan gällande regler möjlighet att ”ombilda” ett försäkringsaktiebolag till ett ömsesidigt bolag. Reglerna har funnits under lång tid och några negativa effekter av dessa har inte framkommit. Det finns därför inte anledning att nu föreslå några förändringar av reglerna.

En annan fråga är om något alternativt förfarande kan göras möjligt. Att byta associationsform i ett befintligt bolag låter sig för närvarande inte göras vare sig inom försäkringsområdet eller inom något annat verksamhetsområde. Inom det närliggande bankområdet finns det regler om ombildning från sparbank till bankaktiebolag i sparbankslagen (1987:619), om ombildning från landshypoteksförening till kreditmarknadsbolag i lagen (1994:758) om ombildning av landshypoteksinstitutionen samt om ombildning av föreningsbank till bankaktiebolag i den numera upphävda föreningsbankslagen (1987:620). Även dessa regler bygger emellertid på att rörelserna överläts till ett annat befintligt bolag varefter de överlåtande bankerna eller föreningarna upplöses, dock utan ett likvidationsförfarande. Det är inte lämpligt att beträffande den nu behandlade övergången avvika från vad som i övrigt gäller inom associationsrätten. Något förslag på en alternativ lösning bör därför inte lämnas. En förenkling skulle möjligen kunna vara att tillåta upplösning utan ett likvidationsförfarande. Emellertid är i nu aktuella fall det bolag som skall upphöra med verksamheten ett aktiebolag. Som angetts ovan behöver aktiekapitalet inte överföras till det övertagande bolaget. Att kunna upplösa bolaget utan likvidation skulle visserligen innebära en förenkling men likvidationsförfarandet kan inte anses onödigt eller orimligt betungande.

8.4.7 Särskilt om livförsäkringsaktiebolag som ägs av arbetsmarknadens parter

Utredningens förslag: Övergångsreglerna för icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag skall gälla även sådana bolag som ägs av arbetsmarknadens parter.

Som angetts i tidigare avsnitt förekommer på den svenska försäkringsmarknaden icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, vilka efter särskild överenskommelse bildats och helt ägs av arbetsmarknadens parter. Dessa bolag meddelar i huvudsak kollektivavtalsgrundad försäkring. Det har under utredningsarbetets gång framförts uppfattningen att dessa s.k. arbetsmarknadsaktiebolag bör särbehandlas vid övergången till en modern associationsrättslig reglering.

I nämnda livförsäkringsbolag utgörs i mycket stor omfattning försäkringstagarna av bolag eller enskilda näringsidkare som tillhör den arbetsgivarorganisation som är aktieägare i försäkringsbolaget och de försäkrade av medlemmar i den arbetstagarorganisation som äger återstoden av försäkringsbolaget. Genom sin organisations-tillhörighet är dessa försäkringstagare och försäkrade alltså företrädare vid bolagsstämman. Många försäkringstagare i arbetsmarknadsaktiebolag skulle därmed, till skillnad från försäkringstagare i andra icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, kunna sägas ha ett indirekt inflytande i bolagsverksamheten. Förhållandena i arbetsmarknadsaktiebolag kan i detta avseende liknas vid dem som gäller i ömsesidiga försäkringsbolag.

En sådan syn har i Danmark kommit till uttryck i försäkringsrörelselagstiftningen. Sålunda jämföras där arbetsmarknadsaktiebolag i princip med s.k. tvaergående pensionskasser, vilka i stor utsträckning skall tillämpa samma bestämmelser som ömsesidiga försäkringsbolag. Med en motsvarande reglering här skulle de svenska arbetsmarknadsaktiebolagen, liksom ömsesidiga bolag, kunna behålla systemet med konsolideringsfond och inte behöva tillämpa de övergångsregler som diskuterats ovan.

De organisationsbundna försäkringstagarnas och försäkrades rättigheter i ett arbetsmarknadsaktiebolag är dock inte helt likvärdiga med dem som försäkringstagare har i ett ömsesidigt bolag. I den sistnämnda bolagsformen följer enligt lag vid ingåendet av försäkringsavtalet ett delägarskap och en därmed förknippad rösträtt på bolagsstämman. Denna rösträtt kan

visserligen komma att utnyttjas av representanter, men sådana personer skall enligt utredningens förslag inte utan särskilt uppdrag kunna utses av andra än delägarna själva (se avsnitt 8.3.4). I ett arbetsmarknadsaktiebolag blir försäkringstagarinflytandet alltid indirekt och det är de aktieägande organisationerna, inte de enskilda riskkapitalbidragsgivarna, som utser de personer som skall företräda organisationen på stämman. Utredningen har i det föregående riktat kritik mot ett förfarande i ömsesidiga försäkringsbolag enligt vilket organisationer utan uttryckligt uppdrag fattar beslut i delägares ställe. Den kritiken gör sig i någon mån gällande även här.

En annan och mera betydelsefull skillnad beträffande möjligheterna till inflytande är att åtskilliga försäkringstagare och försäkrade i dagens arbetsmarknadsaktiebolag inte är anslutna till någon av de organisationer som äger bolaget. Detta beror bl.a. på att ett kollektivavtal föranleder en arbetsgivare att teckna försäkring för sina anställda oavsett om de är medlemmar i den avtalslutande organisationen eller inte. Det har även att göra med att arbetsmarknadsaktiebolag träffar försäkringsavtal inte bara med kollektivavtalsbundna företag utan också med företagare för vilka inte gäller en kollektivavtalsenlig skyldighet att ombesörja försäkringsskydd åt arbetstagare. Till detta kommer att arbetsmarknadsbolag meddelar även individuell försäkring. Även om ställningen för de personer som inte är medlemmar i de aktieägande organisationerna kan sägas bli tillgodosedd genom organisationernas övergripande omsorg om försäkringstagarkollektivet, har dessa försäkringstagare och försäkrade inte någon rätt till inflytande. Det förhållandet talar emot en särbehandling av arbetsmarknadsaktiebolagen.

En särbehandling låter sig följaktligen lättare motiveras om denna förutsätter att arbetsmarknadsaktiebolagets verksamhet endast avser kollektivavtalsgrundad försäkring för medlemmar i de organisationer som äger bolaget. En sådan förutsättning är som antytts dock knappast möjlig att helt uppfylla.

I sammanhanget bör också beaktas att viss kollektivavtalsgrundad försäkring sedan en del år tillbaka kan meddelas av andra försäkringsgivare än arbetsmarknadsbolag. Det är i de fallen den anställde som avgör hur försäkringspremierna skall förvaltas. Det är naturligtvis önskvärt att det på den konkurrensutsatta marknaden gäller samma verksamhetsregler för alla försäkringsaktiebolag.

Det anförda föranleder slutsatsen att även arbetsmarknadsaktiebolagen bör underkastas de övergångsregler som föreslagits i det föregående. Den slutsatsen rimmar väl med utredningens strävan att renodla aktiebolagsformen på försäkringsområdet och utgångspunkten om ett gemensamt regelverk för alla livförsäkringsaktiebolag. Inte heller i fortsättningen skall det alltså behövas några särskilda regler avseende kollektivavtalsgrundad försäkring i försäkringsrörelselagstiftningen.

8.5 Konsekvenser av förslagen

Såvitt gäller de ömsesidiga försäkringsbolagen medför utredningens förslag förändringar i bolagsstyrningen i de bolag där beslutanderätten ligger hos särskilt utsedda delegerade som utses av andra än delägarna. Dessa bolag måste som en konsekvens av förslagen organisera ett inflytande som är representativt för försäkringstagarna och i vissa fall de försäkrade.

Förändringarna för nuvarande försäkringstagare i de aktiebolag som i dag inte får dela ut vinst blir i praktiken beroende av vilka åtgärder som vidtas för att ändra den existerande verksamheten. Om bolaget ombildas till ett ömsesidigt bolag innebär det främst förändringar för bolagets organisation och styrning. Försäkringstagarnas förhållande till bolaget ändras inte på annat sätt än att de kommer att få möjlighet till inflytande över verksamheten och de rättigheter som följer med delägarskap. Ett beslut att övergå till vinstutdelande verksamhet kan däremot innebära mer grundläggande förändringar för både aktieägarna och försäkringstagarna.

Genom utredningens förslag öppnas nya möjligheter för bolagen att övergå till vinstutdelande verksamhet, vilket gör att kommande övergångar kan komma att skilja sig relativt mycket från de hittillsvarande. I en övergång till vinstutdelande verksamhet är det troliga scenariot att den nuvarande aktieägaren eller någon ny aktieägare kommer att se möjligheter i att skjuta till kapital till bolaget och ta ägaransvar i bolaget i syfte att få avkastning på sin investering. För försäkringstagarna innebär ett sådant förfarande att en extern part kommer att dela rörelserisken med dem eller helt ta över den allmänna rörelserisken, vilket minskar riskerna för försäkringstagarna och ger incitament till effektiv ägarstyrning.

Ombildningsförfarandena kan komma att vara en kombination av de möjligheter som redan finns och de ytterligare som föreslås i

betänkandet. En möjlig kombination är att en del av konsolideringsfonden tillskrivs försäkringstagarna som villkorad återbäring, medan en annan del överförs till försäkringstagarna genom en aktieemission. Vilka åtgärder som vidtas och hur olika åtgärder kombineras är beroende av hur mycket kapital som befintliga ägare är villiga att skjuta till i verksamheten och hur mycket inflytande som de är beredda att ge upp. Ju mer riskkapital som står till förfogande vid en övergång till vinstutdelande verksamhet, desto större andel av konsolideringsfonden kommer att kunna tillskrivas som villkorad återbäring.

En effekt av förslagen är att försäkringstagarna kan komma att bli aktieägare i livförsäkringsaktiebolaget. Deras anspråk har därmed gått från att vara en obestämd fordran på livförsäkringsaktiebolaget med ett svagt rättsligt skydd till en, eventuellt noterad, aktie i ett finansiellt aktiebolag. Det innebär å ena sidan naturligtvis att försäkringstagarna hamnar i en situation som är långt ifrån vad som förväntades när försäkringen tecknades. Å andra sidan har försäkringstagarnas förhållande till bolaget hela tiden varit i princip detsamma som aktieägarens, men utan insyn och inflytande i bolaget samt utan det rättsliga skydd som aktieägaren har. Ur försäkringstagarnas perspektiv innebär det, jämfört med rådande situation, enbart fördelar att bli aktieägare i ett noterat bolag genom den genomlysning och press på ledning från aktieägarna som skapas. Försäkringstagarna kommer då, i egenskap av aktieägare, att ha samma intresse som övriga aktieägare i bolaget. Det innebär en ökad press på ledningen att bolaget sköts effektivt.

Om livförsäkringsbolagets aktier noteras på en reglerad marknadsplats kan dessa tillfälligt komma att få ett värde som avviker från en substantiell värdering av bolaget. Särskilt kan en kris på de finansiella marknaderna ge ett värde på aktien som inte motsvaras av det substantiella värdet. Detta gäller i viss utsträckning även i nuvarande ordning där kraftiga fall på aktiemarknaden kan innebära att utgående utbetalningar genom diskretionära beslut kan behöva sättas ned. Är bolaget noterat finns det däremot förutsättningar för försäkringstagaren att sälja innehavet i god tid och ändra sin risknivå för att skydda sig mot en sådan risk. Det är rimligt att anta att inte alla försäkringstagare kommer att ha förutsättningar att fatta sådana beslut. Det torde dock inte saknas rådgivare som kan hjälpa försäkringstagarna med sina placeringsbeslut.

Ett alternativ som kan ge ett jämnare utfall för försäkringstagarna är att bolaget löpande löser in försäkringstagarnas aktier vid försäkringsfall med stöd av ett inlösenförbehåll i bolagsordningen. Även en lösning med kapitalandelslån som löses in av bolaget kan resultera i en jämnare utbetalningsström för försäkringstagarna. Nackdelen med sådana alternativ – såvida de inte kombineras med en marknadsnotering – är att försäkringstagarna kan få begränsade möjligheter att byta placering i sitt pensionssparande.

I nuvarande ordning är det försäkringstagarna själva som finansierar utfästelserna av garanterade belopp i livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst. Om inte avkastningen på tillgångarna räcker för att infria dessa åtaganden är det försäkringstagarnas gemensamma medel som får täcka förlusterna. För att försäkringstagarna skall kunna bära samma risker som i dag, måste de bli antingen aktieägare i bolaget eller fordringsägare genom ett kapitalandelslån. Genom detta förhållande skapas en ordning där riskdelningen i associationen är tydlig och alla intressenter i bolaget har ett starkt civil- eller associationsrättsligt skydd. Det torde som framgått stå utom tvivel att det är bättre för försäkringstagarna att deras fordran på grund av bidrag med riskkapital synliggörs och skyddas på föreslagna sätt.

Som beskrivits i kapitel 5 finns det även i de vinstutdelande bolagen vissa förhållanden som riskerar att hota försäkringstagarnas intressen. Om systemet med villkorad återbäring utformas så att försäkringstagarnas medel fungerar som en buffert för riskkapitalet skapas en intresse motsättning mellan försäkringstagarna och aktieägarna om valet av risknivå i förvaltningen. Denna motsättning minskar dock om försäkringstagarna också är aktieägare i bolaget. Andra intresse motsättningar i vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag skiljer sig inte på ett avgörande sätt ifrån de som finns i andra finansiella företag som förvaltar kapital åt sina kunder.

Övergångar från icke-vinstutdelande till vinstutdelande verksamhet har de mest svårbedömda konsekvenserna för de nuvarande försäkringstagarna. Finansinspektionen får, liksom vid tidigare ombildningar och vid prövning om beståndsöverlåtelse, den svåra och viktiga uppgiften att säkerställa att rätten för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar inte försämrats. Bolagen måste lämna ett detaljerat underlag till Finansinspektionen samt underrätta de nuvarande försäkrings-

tagarna om hur den förestående övergången till nya regler föreslås gå till och dess konsekvenser.

Klart är att relationen mellan livförsäkringsaktiebolagen och deras *nya* kunder kommer att förtydligas med utredningens förslag. När övergången till vinstutdelande verksamhet har skett kommer nya kunder som tecknar en försäkring att få en fordran på bolaget som tydligt framgår av försäkringsavtalet. Denna fordran skyddas i sin helhet bl.a. av krav på att bolaget skall inneha med hänsyn till utformningen av försäkringsavtalet lämpliga skuldtäckningstillgångar i vilka försäkringstagarna har förmånsrätt framför andra fordringsägare. Försäkringstagarnas medel får inte användas till allmän förlusttäckning. Aktieägarna står såsom i allmänna aktiebolag ensamma för riskkapitalet och har möjlighet att få utdelning på investerat kapital. Den residuella risken vilar således helt på aktieägarna. Detta torde öka genomlysningen och konkurrensen på marknaden, underlätta produktutvecklingen samt säkerställa att resurser används på ett ekonomiskt effektivt sätt.

9 Associationsrättsliga särregler för försäkringsaktiebolag

9.1 Några utgångspunkter

Utredningens bedömning: Som utgångspunkt skall gälla att endast om en särregel kan motiveras av andra intressen än sådana som är i huvudsak gemensamma för bank- och försäkringsrörelse bör bedömningarna vid 1999 års bankreform frångås. Också det stora flertalet av de bedömningar som gjordes i Finansdepartementets promemoria år 1998 om ny associationsrätt för bl.a. försäkringsbolag kan följas.

Det är som nämnts i kapitel 7 fastslaget i utredningsdirektiven att allmän bolagsrätt skall utgöra den associationsrättsliga grunden för försäkringsaktiebolag. I fråga om sådana bolag är det följaktligen mot aktiebolagsrätten som en jämförelse mot bestämmelserna i försäkringsrörelselagen (1982:713), FRL, nu måste göras. För allmänna aktiebolag gäller sedan den 1 januari 2006 aktiebolagslagen (2005:551), ABL. Det är alltså bestämmelserna i den lagen som skall bilda utgångspunkt för utredningens bedömningar av behovet av särreglering.

Inför angivna bedömningar finns anledning att på nytt knyta an till den associationsrättsliga reform som år 1999 gjordes på bankområdet. Åtskilliga av de särregler för bankaktiebolag som då upphävdes eller överfördes till annan lag har nämligen motsvarigheter i FRL. I flera fall har också motiven till bestämmelserna på bank- och försäkringsidan varit desamma eller snarlika. Även på försäkringsområdet utgör ju som nämnts EG-regler och konsumentskydd skäl för särreglering, dock att hänsynen till stabiliteten i det finansiella systemet inte motiverar sådan reglering för försäkringsbolagen. Följaktligen bör de bedömningar som gjordes beträffande bankaktiebolagen vid 1999 års bankreform i stor utsträckning nu kunna följas för försäkringsaktiebolagens del. Lämpligheten därav

förstärks av det förhållande att erfarenheterna av bankreformen såvitt framgått är positiva. Som redan framhållits skulle en harmonisering med banklagstiftningen medföra en stor fördel inte minst för Finansinspektionen, som utövar tillsyn över såväl bankrörelse som försäkringsrörelse. En utgångspunkt för det fortsatta arbetet blir därför att endast om en särregel kan motiveras av andra intressen än sådana som är i huvudsak gemensamma för bank- och försäkringsrörelse bör bedömningarna vid 1999 års bankreform frångås. Denna utgångspunkt hindrar naturligtvis inte att sakliga skäl i enskilda fall kan ge anledning till andra slutsatser än dem som gjordes år 1999, även när skyddsintressena är väsentligen desamma.

Det förhållandet att det efter bankreformen har införts en ny aktiebolagslag föranleder inte ett annat synsätt. I den utsträckning ABL innehåller sakliga ändringar har de i det stora flertalet fall gjorts tillämpliga även på bankaktiebolagen, och några mera omfattande ändringar i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse har inte genomförts (se prop. 2005/06:25). I linje med vad som nyss sagts om enhetliga bedömningar på bank- och försäkringsområdet bör som huvudregel gälla att också försäkringsaktiebolagen, om försäkringsspecifika förhållanden inte motiverar annat, skall tillämpa de nytillkomna reglerna i den allmänna aktiebolagsrätten.

Inte bara de associationsrättsliga regler i FRL som överensstämmer med ABL:s bestämmelser kan alltså utan vidare utmönstras. Detsamma skall som utgångspunkt gälla även sådana andra bestämmelser i FRL vilka tidigare hade motsvarigheter i lagstiftningen för bankaktiebolag men som där slopades vid 1999 års reform. Den följande, mera ingående framställningen skulle därmed främst omfatta sådana associationsrättsliga särbestämmelser i FRL vilka saknar eller saknat motsvarighet på banksidan eller kan motiveras av andra skäl än på bankområdet.

Det finns emellertid anledning att begränsa den närmare genomgången av associationsrättsliga regler ytterligare. Som framgått av det föregående innehöll Finansdepartementets promemoria år 1998 om ny associationsrätt för bankaktiebolag och försäkringsbolag en genomgripande och ingående översyn av de särskilda associationsrättsliga reglerna för försäkringsbolag, och framställningen där utgick i första hand från de särregler som gällde för försäkringsaktiebolag. Utgångspunkterna för översynen låg helt i linje med regeringens senare uttalanden om godtagbara motiv för associationsrättslig särreglering av försäkringsbolag vid 1999 års försäk-

ringsrörelsereform (se därom avsnitt 7.5). Sålunda angavs i promemorian de kriterier, som skulle vara avgörande för om det kunde anses föreligga behov av särskilda regler för bl.a. försäkringsaktiebolag, i nära överensstämmelse med nämnda uttalanden. Vidare fastslogs att omotiverade skillnader mellan bank- och försäkringslagstiftningen på det associationsrättsliga området borde undanröjas. Som redan nämnts utmynnade 1998 års översyn i förslag om att utmönstra de flesta associationsrättsliga särreglerna för försäkringsaktiebolag. Det skall framhållas att endast ett fåtal av remissinstanserna hade erinringar mot enskildheter i förslagen, låt vara att några av dessa instanser på grund av den korta remisstiden tvingades avge mindre ingående svar.

Med hänsyn till att utgångspunkterna för nuvarande utredningsarbete är väsentligen desamma som vid 1998 års översyn och till att kritiken mot de enskilda förslagen under den därefter följande remissbehandlingen var mycket begränsad kan utredningen ansluta sig till det stora flertalet av de bedömningar som gjordes år 1998. Den följande, närmare regelgenomgången kan därför inskränkas till i stort sett fall där det finns skäl att frångå 1998 års förslag och till associationsrättsliga bestämmelser vilka av olika skäl inte omfattades av översynen då. En sådan avgränsning av framställningen innebär självfallet inte att en mindre ingående prövning har gjorts av bestämmelser som här inte behandlas uttryckligen; tanken är enbart att i enlighet med det nyss sagda begränsa redovisningen av utredningens överväganden till mera kontroversiella delar av nu förekommande särregler på associationsrättens område. Det skall i sammanhanget uppmärksammas att några av förslagen i 1998 års associationsrättspromemoria förlorat sin aktualitet genom efterföljande lagstiftning. Sådana förslag saknas naturligtvis skäl att behandla.

I enlighet med uppläggen i associationsrättspromemorian och propositionen om ny associationsrätt för bankaktiebolag kommer utredningens presentation och granskning av lagreglerna att ske kapitelvis. Som följer av det ovan sagda kommer dock genomgången här att vara betydligt mera översiktlig och kommer ibland flera kapitel att behandlas i ett sammanhang. Varje avsnitt inleds som regel med en kortfattad beskrivning av bestämmelserna i ABL och förekommande särregler för bankaktiebolag. De beskrivningarna åtföljs av förslagen beträffande försäkringsaktiebolag i 1998 års promemoria och utredningens bedömningar av behovet av särbestämmelser för sådana bolag.

9.2 Inledande bestämmelser

Utredningens förslag: De inledande bestämmelserna i ABL skall tillämpas också på försäkringsaktiebolag. En särregel med ett krav på att aktiekapitalet skall bestämmas med hänsyn till den planerade verksamhetens omfattning och art införs. De bestämmelser i 1 kap. FRL som vilar på EG-rätt behålls.

Utredningens bedömning: Frågan om lämpligheten av att fordra att bara publika försäkringsaktiebolag skall kunna få tillstånd att driva försäkringsrörelse bör utredas i ett för bank- och försäkringsrörelse gemensamt sammanhang.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

I 1 kap. ABL ges vissa inledande bestämmelser. Där anges till en början att ett aktiebolag är antingen privat eller publikt. Den grundläggande skillnaden mellan de olika kategorierna av aktiebolag är att det finns vissa begränsningar för ett privat aktiebolag eller en aktieägare i ett sådant bolag att försöka sprida aktier och vissa andra värdepapper. Enligt reglerna om aktiekapital skall aktiekapitalet uppgå i ett privat aktiebolag till minst 100 000 kr och i ett publikt aktiebolag till minst 500 000 kr. Vidare framgår av 1 kap. ABL att aktieägarna som regel inte har något personligt betalningsansvar för aktiebolagets förpliktelser. Kapitlet innehåller vidare bestämmelser om vissa begrepp, bl.a. moderbolag, dotterföretag och koncern.

Bankaktiebolag

För bankaktiebolagen gäller särregler om kapitalkrav. De innehåller att ett bankaktiebolag när rörelsen påbörjas skall ha ett startkapital som motsvarar minst fem miljoner euro och att ett sådant bolags aktiekapital skall bestämmas med hänsyn till den planerade rörelsens omfattning och art.

Försäkringsaktiebolag

Inledande associationsrättsliga bestämmelser av motsvarande slag som de i 1 kap. ABL finns i 1 kap. FRL.

I Finansdepartementets promemoria från år 1998 föreslogs att 1 kap. 1975 års aktiebolagslag skulle tillämpas även på försäkringsaktiebolag. Som enda särregel, vid sidan av vissa definitioner och näringsrättsliga regler, upptogs bestämmelsen i nuvarande 1 kap. 9 § sista stycket FRL. Den paragrafen stämmer i övrigt överens med 1 kap. 11 § ABL.

Utredningens bedömningar

I nyss nämnda särregel 1 kap. 9 § sista stycket FRL finns ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att föreskriva att FRL:s bestämmelser, eller föreskrifter som meddelats med stöd av dem, om koncerner skall gälla helt eller delvis för en grupp av företag som inte utgör en koncern i FRL:s mening, men som har en gemensam eller i huvudsak gemensam ledning, s.k. oäkta koncerner. Bestämmelsen tillkom år 1982 och tog sikte på det då förekommande långtgående samarbetet mellan ömsesidiga försäkringsbolag, vilket tog sig uttryck i en gemensam administration och företagsledning samt nästan identiska styrelser. Inte något av bolagen kunde sägas ha ett bestämmande inflytande över de andra eller ha någon del i deras resultat. Eftersom bolagen ingick i samma företagsgrupp borde bestämmelserna om koncernerna efter särskilt förordnande få gälla. (Se prop. 1981/82:180 s. 142 f.)

Bemyndigandet avsåg vid bestämmelsens tillkomst alltså inte försäkringsaktiebolag. Varken från tillsynssidan eller från branschhåll har det sagts att ett sådant bemyndigande i dag skulle vara erforderligt beträffande försäkringsaktiebolagen. Inte heller utredningen kan finna ett behov därav. Bestämmelserna i 1 kap. 11 § ABL bör alltså gälla för försäkringsaktiebolagen utan komplettering.

Till skillnad från motsvarande bestämmelser i ABL innehåller 1 kap. 6 § FRL inte några föreskrifter om aktiekapitalets storlek i ett försäkringsaktiebolag. Uttömmande krav på startkapitalets storlek finns i stället i bestämmelserna om kapitalbas i 1 kap. 8 a § FRL med hänvisningar. De kraven, som vilar på EG:s försäkringsdirektiv, har ansetts innebära att de krav som ställs på försäkrings-

bolagen väl överstiger de krav som ställs på publika aktiebolag (se prop. 1994/95:70 s. 119 f.). Med hänvisning till att reglerna för försäkringsbolagen således torde medföra att ABL:s krav på minsta aktiekapital för de olika bolagskategorierna alltid är uppfyllda, ansågs det i 1998 års promemoria inte finnas något som hindrar att den allmänna aktiebolagsrättens regler om ett minsta aktiekapital skall gälla även för försäkringsaktiebolagen. Utredningen delar den uppfattningen.

I banklagstiftningen finns som nämnts en annan särregel om aktiekapitalets storlek. Ett bankaktiebolags aktiekapital skall enligt den regeln bestämmas med hänsyn till den planerade verksamhetens omfattning och art. En bestämmelse i FRL som motsvarade nämnda särregel i lagen om bank- och finansieringsrörelse upphävdes som obehövlig när EG:s soliditetsregler infördes i FRL (se prop. 1992/93:257 s. 183). Från tillsynshåll har dock under senare år uppmärksamats behovet av att en sådan bestämmelse på nytt införs i lagstiftningen om försäkringsrörelse. Behovet av bestämmelsen har sagts finnas vid prövningen av en ansökan om koncession; enligt Finansinspektionen finns det inte sällan anledning att fordra en högre kapitalbas än vad som följer av reglerna därom i 7 kap. FRL. Visserligen kan ett krav på att aktiekapitalet skall bestämmas med hänsyn till den planerade verksamhetens omfattning och art sägas följa av den allmänna stabilitetsprincipen i 1 kap. 1 a § första stycket FRL. Eftersom frågan om aktiekapitalets storlek utgör ett viktigt led vid koncessionsprövningen anser emellertid utredningen i likhet med Finansinspektionen att nämnda förutsättning, såsom på banksidan, bör framgå direkt av lagtexten. Med en sådan lagändring uppnår man samtidigt en eftersträvad enhetlighet på områdena för bank och försäkring.

1 kap. 9 a–c och e §§, vilka saknar motsvarighet i ABL, innehåller definitioner bl.a. av begreppen ”kvalificerat innehav” och ”intresseföretag”. Definitionerna är föranledda av EG:s regler om ägarprövning och gränsöverskridande verksamhet m.m. och måste därför kvarstå i försäkringsrörelselagstiftningen.

1 kap. 9 f § FRL överensstämmer nära med 1 kap. 12 § ABL. Avvikelsen i förhållande till allmän aktiebolagsrätt gäller första stycket som behandlar det fallet att någon uppträder som mellanman för en annan person. Till skillnad från ABL gäller reglerna i FRL även förvärv av andelar i s.k. intresseföretag enligt 1 kap. 9 b §. Bestämmelserna om sådana företag vilar som nämnts på EG-rätt, varför den här behandlade avvikelsen i förhållande till allmän

bolagsrätt måste kvarstå. (Om de närmare motiven till bestämmelsen, se prop. 1999/2000:99.)

I 1998 års associationsrättspromemoria uppmärksammades särskilt frågan om reglerna om privata och publika försäkringsaktiebolag skulle ändras så att försäkringsaktiebolag alltid skulle vara publika eller åtminstone alltid omfattas av de bestämmelser som gäller för publika aktiebolag. Något förslag beträffande den frågan lämnades emellertid inte.

Uppmärksamheten på nämnda fråga skall ses mot bakgrund av Banklagskommitténs dåvarande arbete med att se över ledningsreglerna för bankaktiebolag och försäkringsbolag. Vid redovisningen av det arbetet angav Banklagskommittén att det skulle vara en betydande fördel om bankaktiebolag endast får vara publika, dock utan att lämna ett lagförslag därom. Det låg enligt Banklagskommittén en obestridlig fördel i att bankaktiebolagen är underkastade de högsta kraven på aktiebolag avseende t.ex. ledning, styrning, intern kontroll och informationsgivning (se SOU 1998:27 s. 41 f.). I propositionen om ny associationsrätt för bankaktiebolag m.m. delade regeringen Banklagskommitténs uppfattning att mycket talade för att bankaktiebolagen alltid bör vara publika. Regeringen sade sig avse att återkomma till frågan i ett annat sammanhang sedan en grundlig analys kunnat göras av de fulla konsekvenserna av ett sådant förslag (prop. 1997/98:166 s. 60 f.). Något lagförslag härom har emellertid ännu inte lämnats. Inte heller har något mera långtgående beredningsarbete utförts.

Frågan om lämpligheten av att bara publika försäkringsbolag skall kunna få tillstånd att driva försäkringsrörelse kräver, såsom regeringen antytt, en omfattande analys och rymmer åtskilliga besvärliga överväganden. Det kan därvid erinras om att ABL på åtskilliga punkter innehåller en annan reglering för publika aktiebolag än för privata aktiebolag. När den nu uppmärksammade frågan skall behandlas mera ingående bör det enligt utredningens mening ske i ett för bank- och försäkringsrörelse gemensamt sammanhang. Frågan om ett krav på att försäkringsaktiebolagen alltid skall vara publika, som inte omnämns i utredningsdirektiven, måste därmed anses falla utanför ramen för detta utredningsarbete. Det bör emellertid framhållas att det intresse, som ett krav på att försäkringsaktiebolagen måste vara publika skulle tillgodose, såsom på banksidan i viss utsträckning kan tas till vara genom särbestämmelser om bolagets organisation, varom mera nedan.

9.3 Tillämpning av lagen om europabolag

Utredningens förslag: Lagen (2004:575) om europabolag skall omfatta också försäkringsaktiebolag. Nuvarande särregler beträffande försäkringsrörelse skall kvarstå.

I konsekvens med den lagstiftningsteknik som gäller på försäkringsområdet placerades de svenska regler som på det området kompletterar förordningen om europabolag (SE-förordningen) inte i den särskilda lagen (2004:575) om europabolag utan i 1 a kap. FRL. I 1 § tredje stycket lagen om europabolag föreskrivs därför att europabolag som driver försäkringsrörelse inte omfattas av reglerna i den lagen i annan utsträckning än vad som anges i 1 a kap. FRL. I 1 kap. 1 § andra stycket FRL har tagits in en erinran om att bestämmelserna i FRL om publika försäkringsaktiebolag skall tillämpas på europabolag som har beviljats koncession att driva försäkringsrörelse när det gäller frågor som inte regleras i SE-förordningen. Om i fortsättningen bestämmelserna i ABL skall gälla även försäkringsaktiebolagen kan också lagen om europabolag omfatta försäkringsaktiebolagen. En erinran motsvarande den i 1 kap. 1 § andra stycket FRL är alltså inte erforderlig i en ny försäkringsrörelselag.

De särbestämmelser beträffande försäkringsrörelse som ansågs nödvändiga vid införandet av lagen om europabolag så sent som under hösten 2004 och som därefter i mindre mån ändrats bör dock kvarstå. (Om motiven till de bestämmelserna, se prop. 2003/04:112 s. 60 ff. och 93 ff. samt prop. 2005/06:150 s. 218 f.) Motsvarande särregler för bankaktiebolag har tagits in i lagen om bank- och finansieringsrörelse.

9.4 Bildande av aktiebolag och bolagsordning

Utredningens förslag: ABL:s bestämmelser om bildande av aktiebolag och bolagsordning skall gälla för försäkringsaktiebolag. Ett sådant bolags bolagsordning skall, utöver vad som sägs i ABL, ange om rörelsen skall avse såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring och om bolaget skall driva försäkringsrörelse utanför EES. Begreppen koncession och stadfästelse ersätts i lagstiftningen med "tillstånd" respektive "godkännande".

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

I 2 kap. ABL regleras frågor om bildande av aktiebolag samt anges de åtgärder som skall vidtas vid bolagsbildningen och när bolaget skall anses bildat. Kapitlet innehåller bestämmelser om stiftelseurkunden, aktieteckning, betalning av aktierna och registrering av bolaget. Numera finns endast ett förfarande för bolagsbildning, vilket bygger på förfarandet för s.k. simultanbildning. Förfarandet innefattar att stiftarna upprättar en stiftelseurkund som innehåller en bolagsordning, att en eller flera av stiftarna tecknar sig för samtliga aktier i stiftelseurkunden och betalar dessa, att stiftelseurkunden därefter färdigställs och undertecknas samt att slutligen stiftarna anmäler bolaget för registrering hos Bolagsverket. Om aktiekapitalet är fördelat på flera aktier representerar varje aktie en lika stor andel av aktiekapitalet (aktiens kvotvärde). Aktier får inte ges ut till ett belopp som understiger kvotvärdet. Reglerna i 1975 års aktiebolagslag om att aktierna skall ha ett nominellt belopp har utmönstrats. I 3 kap. ABL finns bestämmelser om bolagsordning.

Bankaktiebolag

För bankaktiebolagen gäller vissa tillägg till bestämmelserna i 2 och 3 kap. ABL, vilka har att göra med kravet på tillstånd för att driva bankverksamhet. Tillstånd till sådan verksamhet kan efter 1999 års bankreform meddelas ett existerande aktiebolag, men en ansökan om tillstånd kan göras också innan bolaget bildats. I särskilda föreskrifter anges dels under vilka förutsättningar tillstånd skall meddelas och bolagsordningen skall godkännas, dels att ett beslut om ändring av ett bankaktiebolags bolagsordning skall godkännas innan det registrerats och dels att en aktietecknare som inte prövats i tillståndsärendet måste bedömas lämplig innan bankaktiebolaget får bildas. Vid nämnda reform slopades ett tidigare krav på Finansinspektionens medgivande vid apportbildning.

Försäkringsaktiebolag

Bestämmelser om bildande av försäkringsaktiebolag och om bolagsordning finns i 2 kap. FRL. De bestämmelserna är i stora delar överensstämmande med reglerna för bankaktiebolag före 1999 års reform. Enligt nuvarande ordning på försäkringsområdet föregås alltid bildandet av att stiftarna ansöker om koncession och stadfästelse av bolagsordningen för det blivande försäkringsaktiebolaget. Det är alltså först när koncession har beviljats som den egentliga bolagsbildningen påbörjas. Denna ordning samt de regler som hänger samman med Finansinspektionens roll som tillsynsmyndighet har medfört vissa skillnader mellan 2 kap. FRL och motsvarande regler för allmänna aktiebolag.

I Finansdepartementets promemoria av år 1998 föreslogs, i linje med vad som senare genomfördes beträffande bankaktiebolag, att allmänna regler om bolagsbildning skulle tillämpas även på försäkringsaktiebolag, men att särregler om koncession och stadfästelse av bolagsordning samt ändring av denna och om ägar- och ledningsprövning fortfarande skulle föreskrivas i FRL. Följaktligen skulle enligt promemorian koncession kunna meddelas ett redan bildat aktiebolag och skulle för betalning av aktier med apportegendom inte längre krävas Finansinspektionens medgivande. Vissa särskilda krav i fråga om innehållet i ett försäkringsaktiebolags bolagsordning skulle enligt promemorieförslaget fortfarande gälla.

Utredningens bedömningar

Föreskrifterna om koncession och stadfästelse av bolagsordning samt bestämmelserna om den därmed sammanhängande prövningen skall utan sakliga ändringar överföras till en ny försäkringsrörelselag. Det ligger nämligen inte inom ramen för detta utredningsarbete att bedöma lämpligheten av de reglerna, vilka för övrigt i stor utsträckning vilar på EG-rätt. Terminologin på området bör emellertid på så sätt moderniseras att man, såsom i banklagstiftningen, ersätter begreppet koncession med "tillstånd" och uttrycket stadfästelse med "godkännande".

I frågan om själva bolagsbildandet bör den nuvarande ordningen överges och i stället regleringen på bankområdet följas. På motsvarande sätt som gäller för bankaktiebolag bör alltså tillstånd att driva försäkringsrörelse kunna meddelas också ett existerande

aktiebolag. Detta bör liksom på banksidan gälla även om bolaget tidigare drivit verksamhet. Risken för att en sådan reglering skulle kunna leda till att ett försäkringsaktiebolag får ekonomiska problem på grund av åtaganden från tidigare verksamhet får anses vara liten. Den omfattande prövning som görs vid en tillståndsansökan torde närmast utesluta den risken. (Jfr beträffande bankaktiebolagen, prop. 1997/98:166 s. 69.) Ansökan om tillstånd att driva försäkringsrörelse bör alltså kunna göras dels, som nu, av stiftarna när bolagsordning har upprättats, dels efter det att aktiebolaget är bildat.

Även i övrigt ansluter sig utredningen till den bedömning som gjordes i 1998 års associationsrättspromemoria att allmänna regler om bolagsbildning skall gälla försäkringsaktiebolagen. Bl.a. måste bestämmelserna i ABL anses tillräckliga också vid betalning med apportegendom i försäkringsaktiebolag. De bestämmelserna innefattar att en revisor lämnar yttrande över betalningen, vilket normalt ger tillräcklig säkerhet för att apportegendomen är eller kan antas bli till nytta för bolagets verksamhet och att den inte är för högt värderad. Det nuvarande kravet på Finansinspektionens medgivande till betalning av aktier med apportegendom kan alltså slopas. En viss granskning av en sådan betalning, som är mycket ovanlig vid bildande av försäkringsaktiebolag, kan ändå komma att ske inom ramen för inspektionens tillståndsprövning. Det kan här erinras om att apport genom beståndsöverlåtelse enligt bestämmelserna i 15 kap. FRL även i fortsättningen kommer att vara underkastad Finansinspektionens prövning.

Vidare skall här uppmärksammas att Finansinspektionen i sitt remissvar över 1998 års associationsrättspromemoria anmärkte att ett upphävande av förbudet i 2 kap. 9 § FRL mot att tillförsäkra stiftare eller andra särskilda rättigheter eller förmåner i stiftelseurkunden kan komma i konflikt med ett förbud mot vinstutdelning. Som framgått av föregående kapitel skall enligt utredningens förslag samtliga svenska livförsäkringsaktiebolag i fortsättningen tillämpa reglerna för vinstutdelande verksamhet. Det saknas därmed skäl att behålla det för försäkringsrörelse speciella förbudet i 2 kap. 9 § FRL.

FRL:s regler i 2 kap. 5 § om vad bolagsordningen skall innehålla går något längre än kraven för ett allmänt aktiebolag i 3 kap. ABL. Ett försäkringsaktiebolags bolagsordning skall ange även om verksamheten skall avse såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring, om bolaget skall driva försäkringsrörelse utanför Europe-

iska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och de regler enligt vilka bolagsstämman får förfoga över bolagets vinst eller, i ett livförsäkringsbolag, på annat sätt täcka bolagets förlust.

Kravet på angivande av om verksamheten skall avse såväl direkt försäkring som återförsäkring, vilket i praxis utvecklats till att avse även angivande av försäkringsklasser, sammanhänger med koncessionsreglerna. Också uppgiftsskyldigheten om verksamhet utanför EES är föranledd av de reglerna men också av bestämmelserna om tillsyn. Såsom föreslogs i Finansdepartementets promemoria måste därför de kraven kvarstå.

Med utredningens ståndpunkt att de försäkringsaktiebolag som i dag bedrivs enligt ömsesidiga principer skall underkastas regleringen för vinstutdelande verksamhet följer att det inte längre behöver vara obligatoriskt att i bolagsordningen ange regler om förfogande över bolagets vinst eller om förlusttäckning. Regler därom är inte nödvändiga för vinstutdelande försäkringsaktiebolag, oavsett om bolaget verkar på liv- eller skadeförsäkringsområdet. Ett försäkringsaktiebolag vars verksamhet helt eller delvis skall ha ett annat syfte än att ge vinst till fördelning mellan aktieägarna skall dock i enlighet med bestämmelserna i 3 kap. 3 § ABL ange hur bolagets vinst i stället skall användas.

9.5 Aktier, aktiebok och aktiebrev

Utredningens förslag: Bestämmelserna i ABL om aktier, aktiebok och aktiebrev skall tillämpas av försäkringsaktiebolag. Särreglerna om ägarprövning i försäkringsaktiebolag skall fortfarande gälla.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

I ABL har reglerna från 3 kap. 1975 års aktiebolagslag om aktier, aktiebrev m.m. och aktiebok delats upp i tre kapitel. Sålunda finns i ABL bestämmelser om aktierna i 4 kap, om aktiebok i 5 kap. och om aktiebrev i 6 kap. I fråga om aktierna regleras aktieslag, aktiers överlåtbarhet och utövande av rättigheter som är knutna till aktierna. I 5 kap. om aktiebok upptas inledningsvis vissa gemen-

samma bestämmelser, varefter följer bestämmelser för bolag som inte är avstämningsbolag och bestämmelser för avstämningsbolag. Även i 6 kap. om aktiebrev är bestämmelserna uppdelade mellan bolag som inte är avstämningsbolag och avstämningsbolag.

Det skall här nämnas att det i en promemoria som utarbetats inom Justitiedepartementet (Ju2006/2936/L1) har lämnats förslag om nya bestämmelser i 4 kap. ABL om uppdelning och sammanläggning av aktier. Lagändringarna är avsedda att träda i kraft den 1 januari 2007.

Bankaktiebolag

Bestämmelserna i 4-6 kap. ABL tillämpas fullt ut på bankaktiebolag. Därutöver gäller för sådana bolag bestämmelser om prövning av större ägares lämplighet, vilka införts vid harmoniseringen med EG:s regler för kreditinstitut.

Det nyss nämnda förslaget om ändringar i 4 kap. ABL har inte ansetts motivera några särskilda bestämmelser för bankaktiebolag.

Försäkringsaktiebolag

Föreskrifter motsvarande dem i 4-6 kap. ABL finns i 3 kap. FRL. I det kapitlet upptas dessutom bestämmelser om ägarprövning, vilka liksom bestämmelserna därom på bankområdet bygger på EG-regler om prövning av större ägares lämplighet i redan auktoriserade finansiella företag. Med undantag för de bestämmelserna fordrades enligt 1998 års promemoria inte några särregler för försäkringsaktiebolag i förhållande till allmän bolagsrätt angående aktier, aktiebok och aktiebrev.

Utredningens bedömningar

Det saknas skäl att nu göra en annan bedömning än den som gjordes inom Finansdepartementet år 1998. Särreglerna om ägarprövning i försäkringsaktiebolag skall alltså fortfarande gälla, medan bestämmelserna i övrigt om aktier, aktiebok och aktiebrev skall vara desamma för försäkringsaktiebolag som för allmänna aktiebolag och bankaktiebolag.

9.6 Bolagsstämma

Utredningens förslag: ABL:s bestämmelser om bolagsstämma skall gälla försäkringsaktiebolag. Det införs en regel om att beslut om ansökan om förlängning av verksamhetstillstånd skall fattas av stämman.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

I 7 kap. ABL ges bestämmelser om bolagsstämman, vilka överförts i allt väsentligt oförändrade från 1975 års aktiebolagslag. De överförda bestämmelserna hade reformerats genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1999 och som syftade till att ge bättre förutsättningar för en aktiv ägarroll i bolagen (se prop. 1997/98:99 s. 98–132). De därutöver upptagna reglerna i 7 kap. ABL har utformats för att underlätta för aktieägare som inte kan eller vill delta i bolagsstämman personligen att delta i de beslut som bolagsstämman fattar. Bl.a. ges bestämmelser om ett nytt förfarande för fullmaktsröstning.

Bankaktiebolag

De särbestämmelser beträffande bolagsstämma som gäller för bankaktiebolag har att göra med den allmänna sekretessen i ett kreditinstituts verksamhet; i 1 kap. 10 § lagen om bank- och finansieringsrörelse föreskrivs att enskildas förhållanden till kreditinstitut inte obehörigen får röjas. Vad som i ABL sägs om skyldighet för styrelsen och verkställande direktören att lämna upplysningar och om aktieägars rätt till insyn i ett aktiebolag med högst tio aktieägare skall på bankområdet följaktligen gälla bara om det kan ske utan nämnvärd olägenhet för någon enskild person.

Försäkringsaktiebolag

Bestämmelser om bolagsstämman finns i 9 kap. FRL. Bestämmelserna ligger nära föreskrifterna i 9 kap. 1975 års aktiebolagslag.

1998 års associationsrättspromemoria, vari beaktades den lagrådsremiss om aktiebolagets organisation som låg till grund för de ändringar som den 1 januari 1999 genomfördes i 1975 års aktiebolagslag, innehåller i fråga om bolagsstämman förslag om tre särregler för försäkringsaktiebolag.

Utredningens bedömningar

Den ena särregeln som föreslogs år 1998 gäller ändring av bolagsordningen i vissa kvalificerade fall. En sådan ändring av ett försäkringsaktiebolags bolagsordning som innebär att en ökad andel av nettovinsten för räkenskapsåret, efter avdrag för förlusttäckning och avsättning till fond för orealiserade vinster, skall hållas inne, kräver enligt 9 kap. 16 § andra stycket 2 FRL en viss kvalificerad majoritet. En sådan majoritet fordras enligt motsvarande bestämmelse i ABL om beslutet innebär att av nettovinsten för räkenskapsåret, efter förlusttäckning, viss del skall avsättas till en bunden fond. Särbestämmelsen i FRL var föranledd av den år 1996 införda regeln i 4 kap. 5 § lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag om att värdering får ske till verkligt värde. Det blev då obligatoriskt att orealiserade vinster som ingick i nettovinsten skulle sättas av till en fond för orealiserade vinster. En sådan avsättning skulle därför inte betraktas som ett ökat innehållande av nettovinsten som skulle omfattas av särskilda krav på majoritetsbeslut (se prop. 1995/96:10 Del 4 s. 285.) Det ansågs i 1998 års promemoria att en erinran om vad som gällde för försäkringsbolagen borde föreskrivas.

Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 2005 avskaffades skyldigheten för försäkringsföretag att sätta av vissa orealiserade vinster till en särskild fond för sådana vinster under bundet eget kapital, dock utan att bestämmelsen i 9 kap. 16 § FRL ändrades. Orealiserade värdeförändringar skall sedan dess i stället föras till en "Fond för verkligt värde". En sådan fond förekommer även i andra aktiebolag såväl på det finansiella området som på andra områden (se prop. 2004/05 s. 129). Det saknas följaktligen skäl att i försäkringsrörelselagstiftningen fortsättningsvis ha en särskild

bestämmelse om bedömningen av den fond dit vissa orealiserade vinster förs.

Den andra särregel som föreslogs i 1998 års associationsrättspromemoria gällde klander av bolagsstämmebeslut som stred mot bolagets grunder. Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 2000 slopades ordningen med grunder och ersattes av ett system med försäkringstekniska riktlinjer. Sådana riktlinjer liksom ett försäkringsbolags placeringsriktlinjer fastställs av styrelsen och är avsedda att vara bindande för verksamheten på samma sätt som bolagsordningen. Vid nämnda lagstiftningsarbete gjordes därför den ändringen av bestämmelserna om klander av bolagsstämmebeslut i 9 kap. 20 § FRL att riktlinjerna jämfördes med bolagsordningen (se prop. 1998/99:87 s. 347 f.). Någon diskussion om varför bolagsstämman skall vara bunden av styrelsens riktlinjer fördes emellertid inte. I lagförslaget i 2004 års lagrådsremiss angående förstärkt skydd för försäkringstagare i livförsäkringsbolag var i nämnda paragraf också riktlinjer för hantering av intressekonflikter tillfogade. Lagrådet avstyrkte tillägget och det togs därför inte upp i den proposition som senare antogs av riksdagen (se prop. 2003/04:109 s. 47 och 92). Enligt gällande lydelse av 9 kap. 20 § FRL kan alltså ett bolagsstämmebeslut som strider mot de försäkringstekniska riktlinjerna eller placeringsriktlinjerna upphävas eller ändras på talan av aktieägare m.fl., medan detsamma inte gäller beträffande riktlinjerna för hantering av intressekonflikter.

Även om samtliga här behandlade riktlinjer är avsedda att vara bindande för verksamheten på samma sätt som bolagsordningen kan man, som Lagrådet anförde i yttrande över nämnda lagförslag, ställa sig frågande till varför bolagsstämman skall vara bunden av styrelsens riktlinjer. En sådan ordning strider mot den kompetensfördelning som normalt råder mellan stämman och styrelse. Det bör därvid framhållas att motsvarande bestämmelse i ABL (7 kap. 50 §) inte innehåller någon föreskrift om att bolagsstämman är bunden av riktlinjer som styrelsen utfärdar. Inte heller i lagstiftningen för kreditinstitut har de interna riktlinjer och instruktioner som behövs för att styra rörelsen gjorts bindande för stämman. Sådana riktlinjer och instruktioner från styrelsen, som kan röra t.ex. kredithanteringen och riskhanteringen i handel med värdepapper, har ofta sådan vikt för verksamheten i ett kreditinstitut att de i betydelse kan jämföras med försäkringstekniska riktlinjer och placeringsriktlinjer. Det sagda talar starkt emot att styrelsens rikt-

linjer på försäkringsområdet skall särbehandlas i här angivet avseende.

Till detta kommer att det inte synes rimligt att, som nu, i klanderhänseende göra skillnad mellan å ena sidan försäkringstekniska riktlinjer och placeringsriktlinjer och å andra sidan riktlinjer för hantering av intressekonflikter. Samtliga dessa slag av riktlinjer har ju i lagförarbeten sagts ha samma vikt (se prop. 2003/04:109 s. 47).

Utredningen anser på anförda skäl att talan mot bolagsstämmbeslut i strid med styrelseriktlinjer i fortsättningen inte skall kunna föras. Denna bedömning medför naturligtvis inte någon ändrad inställning till Finansinspektionens möjligheter att fordra rättelse när riktlinjerna inte är tillfredsställande. Det kan här även påpekas att stämmobeslut i strid med försäkringstekniska riktlinjer eller placeringsriktlinjer inte sällan torde komma i konflikt med den lagfästa principen om stabilitet eller med de särskilda bestämmelserna om rörelsen, bl.a. föreskrifterna om försäkringstekniska avsättningar och placering av tillgångar.

Slutligen föreslogs i Finansdepartementets promemoria att bestämmelsen i 9 kap. 15 § FRL om att beslut om att ansöka om förlängning av koncession skall fattas av den ordinarie bolagsstämman skulle behållas. Det anmärktes därvid att tidsbegränsade koncessioner i vissa fall kan beviljas. Bestämmelsen hade överförts till FRL från äldre rätt utan närmare motivering (se prop. 1981/82:180 s. 227 f.).

Föreskriften i 2 kap. 3 § åttonde stycket FRL om tidsbegränsad koncession tillämpades visserligen under 1990-talets början inom kreditförsäkringen men används numera knappast alls. Föreskriften omfattas emellertid inte av denna översyn och ett fortsatt bruk av den får därför förutsättas. Det bör ändå uppmärksammas att bestämmelsen saknar motsvarighet i lagen om bank- och finansieringsrörelse.

Ett beslut om att ansöka om förlängning av ett meddelat verksamhetstillstånd är liksom en ursprunglig tillståndsansökan av sådan vikt för ett försäkringsföretag att det enligt utredningens mening bör fattas av stämman. Eftersom ett beslut om förlängning inte nödvändigtvis fordrar en ändring av bolagsordningen är en särskild föreskrift om att beslut därom skall fattas av bolagsstämman erforderlig. En återstående fråga är om beslutet såsom i dag måste fattas av den ordinarie stämman.

I enlighet med vad som gäller för bankaktiebolag har i det föregående föreslagits att ett redan bildat aktiebolag skall kunna ansöka

om verksamhetstillstånd. En sådan ansökan fordrar att bolaget först gjort den ändringen av bolagsordningen att den anger den planerade försäkringsverksamheten. I den lagstiftning som gäller för bankaktiebolag saknas regler av innebörd att ett beslut om ändring av bolagsordningen skall fattas av den ordinarie bolagsstämman; också en extra bolagsstämma kan fatta ett sådant beslut. I linje därmed föreslås i detta betänkande motsvarande ordning på försäkringssidan. För det fall att ett bolags ansökan om förlängning av tillstånd för försäkringsrörelse skulle fordra ändring av bolagsordningen, skall denna alltså kunna beslutas såväl av ordinarie bolagsstämma som av extra bolagsstämma. Den i 9 kap. 15 § FRL gällande regeln att beslut om ansökan om förlängning av koncession skall fattas av den ordinarie stämman bör följaktligen ersättas med ett krav på att ett sådant beslut skall fattas av stämman.

Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 2004 gjordes ett tillägg i generalklausulen om bolagsstämmans befogenheter i 9 kap. 19 § FRL. Ändringen innebar i huvudsak att försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade, som på grund av försäkringsavtal har rätt till en andel av ackumulerade vinster som har uppstått i rörelsen, togs in bland dem som inte får förfördelas genom beslut av bolagsstämman. Bestämmelsen avsågs få betydelse för beslut i frågor som avser försäkringstagarens egna kapital i bolaget, t.ex. i frågor som rör användning av bolagets kapital för förlusttäckning eller för fördelning av förmögenhetsvärden såväl mellan olika försäkringstagare som mellan försäkringstagare och andra intressentgrupper (se prop. 2003/04:109 s. 42 ff. och 62).

Utredningen har i det föregående kommit till slutsatsen att försäkringstagares anspråk på medel under eget kapital i ickevinstutdelande försäkringsaktiebolag skall gottskrivas dem som återbäring eller aktiekapital eller på annat sätt. Gottskrivningen medför att livförsäkringstagare, i den mån de därefter har rätt till en andel av ackumulerade vinster, kommer att antingen omfattas av den skyddskrets som anges i bestämmelsen om generell inskränkning i bolagsstämmans beslutanderätt i 7 kap. 47 § ABL eller ha ett i särskilt avtal närmare reglerat krav. Något fortsatt behov av det nytillkomna tillägget i 9 kap. 19 § FRL är alltså inte för handen.

I januari 2006 överlämnade regeringen till riksdagen en proposition om genetisk integritet m.m. (prop. 2005/06:64). Där föreslogs i 7 kap. 20 § FRL en sekretessbestämmelse motsvarande banksekretessen (se a. prop. s. 168 ff. och 213). Den föreslagna bestämmelsen innebar alltså att enskildas förhållanden till försäkrings-

bolag inte obehörigen får röjas. Förslaget om generell sekretess avslogs emellertid av riksdagen med hänvisning till att konsekvenserna av införandet av en sådan sekretess inte var tillräckligt noga beskrivna. Det förutsattes att regeringen skulle återkomma med ett nytt förslag (se 2005/06:SoU16 och riksdagsskrivelse 2005/06:219). Såsom uppmärksammats på bankområdet (se prop. 1997/98:166 s. 192) kan de allmänna aktiebolagsrättsliga bestämmelserna om styrelsens och den verkställande direktörens upplysningsplikt i enskilda fall komma i konflikt med en föreskrift om allmän sekretess i verksamheten. För att undvika sådana konflikter bör särregler motsvarande dem i lagen om bank- och finansieringsrörelse införas för försäkringsaktiebolag för det fall att generell sekretess i försäkringsverksamhet beslutas. Det finns emellertid inte skäl till sådana särregler dessförinnan. Den nuvarande bestämmelsen om sekretess i 7 kap. 20 § FRL avser enbart uppgifter till en förmånstagare.

9.7 Bolagets ledning

Utredningens förslag: Bestämmelserna i ABL om bolagets ledning görs tillämpliga för försäkringsaktiebolag. Liksom för publika aktiebolag och bankaktiebolag skall de reglerna gälla att styrelsen skall ha minst tre ledamöter, att styrelsen skall utse en verkställande direktör och att denne inte får vara ordförande i styrelsen, samt att bolagsstämmans ordförande innan styrelseval förrättas skall lämna uppgift till stämman om vilka uppdrag den som valet gäller innehar i andra företag. Nuvarande bestämmelser om styrelsens ansvar för riktlinjer och om aktuarie skall behållas.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

I 8 kap. ABL finns bestämmelser om bolagets ledning, vilka väsentligen oförändrade överförts från 8 kap. 1975 års aktiebolagslag. Bestämmelserna om bolagets ledning hade liksom reglerna om bolagsstämma reformerats genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1999 (se prop. 1997/98:99 s. 77–98). Kraven på ledningen går något längre i publika aktiebolag än i privata. I ett

publikt aktiebolag skall styrelsen bestå av minst tre ledamöter och skall det alltid finnas en verkställande direktör. Denne får i ett sådant bolag inte vara styrelsens ordförande. En annan särregel för publika aktiebolag innebär att bolagsstämmans ordförande, innan styrelseval förrättas, skall lämna uppgift till bolagsstämman om vilka uppdrag den som valet gäller innehar i andra företag.

Bankaktiebolag

I fråga om bolagets ledning innehåller lagen om bank- och finansieringsrörelse särbestämmelser i fyra paragrafer. Tre av dem svarar mot ABL:s särskilda bestämmelser för publika aktiebolag. Sålunda skall i ett bankaktiebolag styrelsen ha minst tre ledamöter. Vidare gäller liksom för publika allmänna aktiebolag dels att styrelsen skall utse en verkställande direktör och att denne inte får vara styrelseordförande, dels att bolagsstämmans ordförande innan styrelseval förrättas skall lämna uppgift till stämman om vilka uppdrag den som valet gäller innehar i andra företag. Till detta kommer det för bankverksamhet speciella kravet att flertalet styrelseledamöter skall vara personer som inte är anställda i banken eller i företag som ingår i en koncern där banken är moderbolag. Som en ytterligare särbestämmelse för bankaktiebolag gäller att ett bemyndigande att företräda bolaget och att teckna dess firma får lämnas bara till två eller flera personer i förening.

Försäkringsaktiebolag

Regler om ett försäkringsbolags ledning upptas i 8 kap. FRL. De överensstämmen i stor utsträckning med ledningsreglerna för allmänna aktiebolag.

Bestämmelserna i 8 kap. FRL omfattades inte av Finansdepartementets översyn år 1998, eftersom ledningsfrågorna hade behandlats av Banklagskommittén i det ovan nämnda delbetänkandet SOU 1998:27. Utgångspunkten för Banklagskommitténs arbete var, liksom i Finansdepartementets promemoria, att associationsrättsliga särregler så långt möjligt skulle rensas ut ur FRL. I enlighet med vad som nu gäller på banksidan föreslog kommittén att kravet i 8 kap. 1 § första stycket FRL att ett försäkringsbolag skall ha en styrelse med minst tre ledamöter skulle behållas och att

detsamma skulle gälla kraven i 8 kap. 3 § första stycket och 10 § första stycket FRL att styrelsen skall utse en verkställande direktör och att denne inte får vara ordförande i styrelsen. Vidare föreslog Banklagskommittén att bestämmelserna i 8 kap. FRL om styrelsens ansvar för riktlinjer samt om aktuarie skulle kvarstå. Såvitt nu är av intresse upptog kommittén slutligen särbestämmelser med innehåll att en ställföreträdare för ett försäkringsbolag inte får följa en föreskrift av bolagsstämman eller något annat bolagsorgan som inte är gällande därför att den står i strid med FRL samt att en rättshandling som en ställföreträdare företagit i strid med FRL:s bestämmelser om bolagsorganens behörighet inte gäller mot bolaget. Bestämmelserna innebar tillägg till den allmänna aktiebolagsrättens regler om generella inskränkningar i ställföreträdarens kompetens och om kompetensöverskridande. I remissvaren gjordes knappast några invändningar mot nämnda förslag.

Utredningens bedömningar

Under senare års lagstiftningsarbete på det finansiella området har upprepade gånger framhållits det starka intresset av en väl fungerande intern kontroll i bl.a. försäkringsbolag (se senast prop. 2003/04:109). Med hänsyn såväl härtill som till önskemålet om likartad reglering på bank- och försäkringssidan bör som Banklagskommittén föreslagit nuvarande krav om att styrelsen i ett försäkringsaktiebolag alltid skall bestå av minst tre ledamöter behållas. Av samma skäl bör gällande bestämmelser om att styrelsen i ett sådant bolag skall utse en verkställande direktör som inte får vara styrelseordförande finnas kvar.

Banklagskommitténs förslag till tillägg av innebörd att ställföreträdare skall beakta även bestämmelserna i FRL fordrar inte uttryckliga särregler utan kan, såsom på bankområdet skett genom 10 kap. 1 § lagen om bank- och finansieringsrörelse, tillgodoses med en generell bestämmelse.

Nuvarande bestämmelser om styrelsens ansvar för försäkrings- tekniska riktlinjer, placeringsriktlinjer och riktlinjer för hantering av intressekonflikter samt om aktuarie i försäkringsbolag skall utan saklig prövning överföras till ny lag. Nödvändigheten av de bestämmelserna har slagits fast under senare tids lagstiftningsarbete, och bedömningarna vid de arbetena skall nu inte frångås (se härom

prop. 1998/99:87 s. 344 ff. och 350 ff. samt prop. 2003/2004:109 s. 45 ff.).

Vid den ovan nämnda reform år 2004 som syftade till förstärkt skydd för försäkringstagare i livförsäkringsbolag ändrades bestämmelserna om styrelsens sammansättning i 8 kap. 1 § FRL. Numera gäller att flertalet av styrelseledamöterna i icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag skall vara personer som varken är anställda i bolaget eller anställda eller styrelseledamöter i företag som ingår i samma koncern som bolaget eller i en företagsgrupp av motsvarande slag. Bestämmelsen syftar till att säkerställa styrelsens oberoende i försäkringsbolag där förutsättningarna för en effektiv ägarstyrning är sämre eller där det finns en större risk för att intressekonflikter får genomslag på bolagets styrning (se prop. 2003/04:109 s. 34 f.).

Som utvecklats i tidigare kapitel är nyss nämnda risk större i icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag än i vinstutdelande bolag. I ett vinstutdelande livförsäkringsbolag omfattas försäkringstagarnas samtliga medel av solvensregler, skuld täckningsregler och Finansinspektionens stabilitetstillsyn. Den villkorade återbäringen är i ett sådant bolag visserligen direkt knuten till delar av bolagets resultat, men denna återbäring är kopplad till i försäkringsavtalen specificerade driftskostnader som skall vara möjliga att identifiera och kontrollera. Eftersom det i vinstutdelande bolag på detta sätt säkerställs att försäkringstagarna får del av överskottet när kostnaderna blir lägre än vad avgiftsuttaget baserats på, ansågs dessa bolag inte behöva omfattas av reformen om ökat oberoende för styrelseledamöter (a. prop. s. 35). Det motiv som torde ha avsetts är att försäkringstagarna inte drabbas av förluster när kostnaderna blir högre än vad avgiftsuttaget baserats på.

När nu de icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen skall övergå till regleringen för vinstutdelande verksamhet talar lagstiftarens nyligen gjorda ställningstagande för att bestämmelsen om styrelsens oberoende kan slopas. Det skall dock anmärkas att utredningens förslag om övergångslösningar till vinstutdelande verksamhet nog i vissa fall kan leda till att icke-vinstutdelande bolag inte kommer att som återbäring gottskriva försäkringstagarna samtliga medel som kan anses tillhöra dem. Livförsäkringstagare kan alltså också i fortsättningen komma att ha mer än ett borgenärsintresse och ha anspråk på medel som inte omfattas av viktiga regler som uppställts till skydd för försäkringstagare. Detta förhållande kommer emellertid att bestå endast under en över-

gångsperiod, och i rollen som aktieägare eller fordringsägare enligt övergångsreglerna blir försäkringstagarens ställning starkare än i dag.

I sammanhanget skall vidare uppmärksammas önskemålet om en samordning med den associationsrättsliga regleringen på bankområdet. Inte bara för bankaktiebolag utan även för andra kreditinstitut gäller ett krav om att styrelsen till övervägande del skall bestå av personer som inte sitter i institutets ledning eller annars är anställda i koncernen. Ett motsvarande krav har uppställts i den norska försäkringslagstiftningen. Rent generellt kan emellertid sägas att motivet till det här behandlade kravet, nämligen att upprätthålla styrelsens funktion som effektivt tillsynsorgan, gör sig starkt gällande i all viktig affärsverksamhet utan att ett sådant krav införts i ABL.

Till detta kommer att ett viktigt syfte med den reform som nu föreslås är att främja en aktiv ägarstyrning på livförsäkringsområdet. Förutsättningarna för en sådan ägarstyrning torde förbättras om ägarna ges möjlighet att utan alltför långtgående begränsningar utse styrelsen.

Vid en samlad bedömning av anförda omständigheter anser utredningen att det i en ny försäkringsrörelselag inte bör tas in en bestämmelse om styrelsens oberoende.

Det kan här nämnas att det i en del andra länder, t.ex. Norge och Nederländerna, finns föreskrifter om inrättande av ett särskilt bolagsorgan vid sidan av stämman och styrelsen, vilka syftar till att stärka den interna kontrollen. Detta organ kan ha till uppgift att utöva tillsyn över styrelsens arbete och ibland att godkänna vissa för bolaget viktiga beslut. I dessa länder uppställs emellertid kravet på det särskilda bolagsorganet i allmän associationsrättslig lagstiftning och gäller därmed inte endast för finansiella företag. Vid en reform som syftar till en harmonisering med allmän bolagsrätt bör ett förslag om ett särskilt bolagsinternt kontrollorgan inte utan starka skäl komma i fråga. Utredningen har inte funnit sådana skäl.

Vidare ändrades vid 2004 års reform bestämmelserna om försäkringstagarrepresentant i försäkringsaktiebolag. Sålunda skall i ett försäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst minst en av styrelseledamöterna utses av försäkringstagarna eller av någon intressegrupp som har anknytning till dem. En sådan styrelseledamot får inte vara aktieägare i bolaget, anställd i bolaget, eller aktieägare, anställd eller styrelseledamot i företag som ingår i samma koncern som bolaget eller i en företagsgrupp av motsvarande slag.

Kravet på försäkringstagarrepresentation motiverades av behovet av ett direkt försäkringstagarinflytande över det egna kapitalet i icke-vinstutdelande bolag (se prop. 2003/04:109 s. 59 f.).

Utredningen har i det föregående föreslagit att kravet på försäkringstagarrepresentation i styrelsen slopas. Utredningens förslag hindrar naturligtvis inte ett försäkringsaktiebolag från att välja in försäkringstagare i styrelsen. Bolaget kan i enlighet med bestämmelserna i 8 kap. 8 § första stycket ABL i bolagsordningen föreskriva att en eller flera styrelseledamöter skall utses på annat sätt än av stämman.

Vid 2004 års reform ändrades även reglerna om ställföreträdarjäv i 8 kap. 12 § FRL, varigenom bestämmelserna för vinstutdelande försäkringsaktiebolag anpassades till allmänna aktiebolagsrättsliga regler. Reglerna innebär bl.a. att en styrelseledamot eller verkställande direktör inte får handlägga frågor om avtal mellan försäkringsbolaget och en juridisk person som personen i fråga ensam eller tillsammans med annan får företräda. För icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag gäller dock inte bestämmelsen om motparten är ett helägt dotterbolag av annat slag än ett icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolag. (Om motiven, se a. prop. s. 40 f.)

Vid övergången för icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag till regelverket för vinstutdelande verksamhet kan nuvarande jävsregler för försäkringsaktiebolag helt anpassas till dem som gäller för allmänna aktiebolag enligt 8 kap. 23 och 34 §§ ABL.

Genom 2004 års lagstiftning gjordes ett tillägg även i den generalklausul i 8 kap. 15 § FRL som riktar sig till styrelsen och andra ställföreträdare för bolaget. Tillägget, som svarade mot ändringen i den ovan behandlade 9 kap. 19 § FRL, innebär att försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade som på grund av försäkringsavtal har rätt till en andel av ackumulerade vinster som har uppstått i rörelsen ingår i den personkrets som inte otillbörligt får gynnas eller förfördelas av styrelsen.

Av skäl som angetts i föregående avsnitt saknas fortsättningsvis anledning att låta försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal ingå i nämnda personkrets.

Det har inte framkommit något behov av att såsom i banklagstiftningen införa ett krav på att firman i ett försäkringsaktiebolag alltid skall tecknas av minst två personer i förening. Ett sådant firmateckningskrav har på bankområdet gällt sedan år 1933. Vid 1999 års bankreform uttrycktes att värdet av nämnda firmateckningsbestämmelse var tveksamt men att bestämmelsen borde

behållas i avvaktan på Banklagskommitténs då pågående översyn av bestämmelserna om styrning och intern kontroll (se prop. 1997/98:166 s. 120). Under åberopande av att Banklagskommittén inte förslagit att firmateckningsbestämmelsen skulle upphävas överfördes den till lagen om bank- och finansieringsrörelse (se prop. 2002/03:139 s. 357). Bestämmelsen omfattar numera både banker och kreditmarknadsföretag.

Som nämnts skall i ett publikt aktiebolag bolagsstämman ordförande, innan styrelseval förrättas, lämna uppgift till bolagsstämman om vilka uppdrag den som valet gäller innehar i andra företag. Den regeln har utan närmare motivering gjorts tillämplig på alla bankaktiebolag (se prop. 1997/98:166 s. 118 och 191 f. och SOU 1998:27 s. 47). En motsvarande särregel får anses lämplig beträffande försäkringsaktiebolagen. En sådan regel ligger i linje med den ibland hävdade uppfattningen att samtliga försäkringsaktiebolag skall vara publika.

9.8 Revision samt allmän och särskild granskning

Utredningens förslag: Bestämmelserna i ABL om revision samt om allmän och särskild granskning skall tillämpas av försäkringsaktiebolag. I ett sådant bolag skall gälla det ytterligare kravet att minst en revisor som bolagsstämman utsett skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor som har avlagt revisorsexamen. Om en sådan revisor inte är utsedd skall länsstyrelsen göra det. Både en revisor och en särskild granskare skall ha viss rapporteringsskyldighet till Finansinspektionen. Nuvarande bestämmelser om revisorer utsedda av Finansinspektionen skall bestå i sak oförändrade. Det klargörs att sådana revisorer, oavsett stämmans anvisningar, skall följa den instruktion som inspektionen utfärdat.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

I ABL finns bestämmelser om revision i 9 kap. samt om allmän och särskild granskning i 10 kap. Den nya lagen innehåller vissa nyheter när det gäller revisorns mandattid, men i övrigt är bestämmelserna

om revision i huvudsak oförändrade. Bestämmelserna fick en i väsentliga avseenden ny utformning genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1999 (se prop. 1997/98:99 s. 132–168). Som generellt kompetenskrav gäller att endast den som är auktoriserad eller godkänd revisor kan vara revisor i ett aktiebolag. Vidare måste i vissa fall minst en av bolagsstämman utsedd revisor vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor som avlagt revisorsexamen. Det gäller om tillgångarnas nettovärde enligt fastställda balansräkningar för de två senaste räkenskapsåren överstiger ett gränobelopp som motsvarar 1 000 gånger det basbelopp som gällde under den sista månaden av respektive räkenskapsår, om antalet anställda hos bolaget under de två senaste räkenskapsåren i medeltal har överstigit 200, eller om bolagets aktier, teckningsoptioner eller skuldebrev är noterade vid en börs, en auktoriserad marknadsplats eller någon annan reglerad marknad.

Bankaktiebolag

För bankaktiebolagen gäller med frångående av reglerna i ABL att minst en revisor som bolagsstämman utsett skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor som avlagt revisorsexamen. Om bolagsstämman inte har utsett en sådan revisor skall länsstyrelsen efter anmälan göra det. Det finns för bankaktiebolagen vidare en särregel av innebörd att upplysningar av revisor, lekmannarevisor eller särskild granskare får lämnas till bolagsstämman bara om det kan göras utan nämnvärd olägenhet för någon enskild person. Ytterligare särskilda föreskrifter innehåller att en revisor eller en särskild granskare är skyldig att rapportera till Finansinspektionen om denne vid fullgörandet av sitt uppdrag får kännedom om vissa missförhållanden i banken. Vidare gäller att Finansinspektionen har rätt att förordna en eller flera revisorer att tillsammans med övriga revisorer delta i revisionen samt att en revisor som förordnats av Finansinspektionen i första hand skall följa den instruktion inspektionen utfärdar.

Försäkringsaktiebolag

I FRL ges bestämmelser om revision i 10 kap. Regler om allmän granskning i försäkringsbolag finns i 11 kap. FRL. Föreskrifterna i dessa kapitel står i nära överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i ABL. Med hänsyn till att ett speciellt behov saknats har det emellertid så här långt inte införts bestämmelser om minoritetsrevisor eller särskild granskning (se prop. 1998/99:87 s. 359 f.).

I Finansdepartementets promemoria av år 1998 föreslogs att reglerna om revision och om allmän och särskild granskning i allmänna aktiebolag skulle tillämpas även på försäkringsbolag. Vidare upptogs i enlighet med ordningen på banksidan en särregel om revisors rapporteringsskyldighet till Finansinspektionen. Dessutom föreslogs att bestämmelsen i 10 kap. 5 § första stycket 4 FRL om att jäv inte föreligger för en person som står i låneskuld genom belåning av livförsäkringsbrev med stöd av försäkringsavtal skulle behållas.

Utredningens bedömningar

Utredningen ansluter sig till de ställningstaganden som gjordes i associationsrättspromemorian så när som på ett fåtal punkter.

Den första avvikelserna gäller ett skärpt krav på den revisor som bolagsstämman alltid skall välja. Visserligen ligger nuvarande regel i 10 kap. 4 § FRL, om när det med hänsyn till tillgångarnas omfattning fordras att denne revisor är på visst sätt kvalificerad, nära motsvarande regel för allmänna aktiebolag. För bankaktiebolag skall emellertid som nämnts alltid minst en revisor som bolagsstämman utsett vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor som avlagt revisorsexamen. Med hänsyn till att konsumentskyddet motiverar ett strängare revisorskrav också på försäkringsområdet bör den ordning som gäller för bankaktiebolag gälla även för försäkringsaktiebolag.

Den andra avvikande bedömningen rör den nuvarande bestämmelsen om att låneskuld genom belåning av livförsäkringsbrev inte grundar jäv. Bestämmelsen infördes år 1982 utan motivering (se prop. 1981/82:180 s. 237). Det är emellertid svårt att nu finna skäl för en sådan särregel, inte minst när man beaktar att ABL:s heltäckande bestämmelse om jäv vid låneskuld skall tillämpas utan undan-

tag av bankaktiebolag och andra kreditinstitut. Det bör här nämnas att Föreningen Auktoriserade Revisorer i remissyttrande över 1998 års associationsrättspromemoria föreslog att jäv skulle föreligga även för en person som belånat livförsäkringsbrev med stöd av försäkringsavtal. Utredningen ansluter sig alltså till det förslaget.

Det bör uppmärksammas att uppgiftsskyldigheten gentemot bolagsstämman för ett försäkringsaktiebolags revisor, lekmannarevisor och särskilda granskare enligt bestämmelserna i ABL kan komma i konflikt med en bestämmelse om allmän sekretess, om en sådan införs för försäkringsverksamhet (se härom avsnitt 9.6). Såsom på bankområdet bör därför i så fall föreskrivas att uppgiftsskyldigheten gäller bara om den kan fullgöras utan nämnvärd olägenhet för någon enskild person (jfr prop. 1997/98:166 s. 192).

Nu gällande bestämmelser om revisorer utsedda av Finansinspektionen skall i sak väsentligen oförändrade kvarbli i försäkringsrörelselagstiftningen. I fortsättningen skall dock inte bara en revisor utan också en särskild granskare ha rapporteringsskyldighet till Finansinspektionen. Såsom i banklagstiftningen bör klargöras att revisorer som utsetts av Finansinspektionen, oavsett bolagsstämmans anvisningar, skall hålla sig till de instruktioner som inspektionen utfärdar.

9.9 Ökning av aktiekapitalet och upptagande av vissa penninglån, m.m.

Utredningens förslag: Bestämmelserna om ökning av aktiekapitalet, utgivande av nya aktier, upptagande av vissa penninglån, m.m. i 11–16 kap. ABL skall tillämpas av försäkringsaktiebolag. Den s.k. Leo-lagen skall till följd därav upphävas. De nuvarande särskilda begränsningsreglerna om försäkringsbolags upplåning skall gälla också i fortsättningen.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

ABL anger i 11 kap. de olika formerna för ökning av aktiekapitalet. Dessa är att aktiekapitalet tillförs belopp genom fondemission, att nya aktier tecknas mot betalning enligt beslut om nyemission av

aktier, att nya aktier tecknas mot betalning med utnyttjande av teckningsoptioner som bolaget har gett ut och att nya aktier lämnas i utbyte mot konvertibler som bolaget har gett ut. Teckningsoptioner var tidigare alltid förenade med skuldförbindelser, men numera är det tillåtet att ge ut teckningsoptioner även utan koppling till en skuldförbindelse. Vidare är det enligt ABL möjligt att ge ut konvertibler som för konvertibelinnehavaren innebär en skyldighet – i stället för en rättighet – att omvandla konvertibeln till aktier.

Beträffande ett aktiebolags upplåning finns i 11 kap. regler som möjliggör kapitalandelslån. Som närmare beskrivits i avsnitt 8.4.5 är vid sådana lån det belopp som bolaget skall betala tillbaka beroende av utdelningen till aktieägarna eller av bolagets resultat eller finansiella ställning. Även vinstandelslån är tillåtna. Särskilda bestämmelser om fondemission och om nyemission av aktier ges i 12 kap. respektive 13 kap. De närmare reglerna om emission av teckningsoptioner och om emission av konvertibler finns i 14 kap. respektive 15 kap. Till 16 kap. ABL har förts särskilda bestämmelser om vissa emissioner som riktas till ledande befattningshavare, anställda m.fl. i lagen (1987:464) om vissa riktade emissioner i aktiemarknadsbolag m.m. (den s.k. Leo-lagen). De bestämmelserna är tillämpliga på alla publika aktiebolag.

Bankaktiebolag

För bankaktiebolagen gäller inte några särregler i fråga om vare sig ökning av aktiekapital eller upplåning. Således är bestämmelserna i 11–16 kap. ABL utan undantag tillämpliga på bankaktiebolag.

Försäkringsaktiebolag

Bestämmelser motsvarande dem i 11-15 kap. ABL finns i 4 och 5 kap. FRL. Försäkringsaktiebolag kan enligt dessa bestämmelser öka aktiekapitalet genom nyemission eller fondemission, ge ut konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning och ta upp vinstandelslån. Fondemission, konvertibler, teckningsoptioner och vinstandelslån får emellertid förekomma endast i skadeförsäkringsbolag och i livförsäkringsbolag som får dela ut vinst. För alla försäkringsbolag gäller vidare

särskilda begränsningar för upplåning. Sålunda får enligt 5 kap. 1 § FRL upplåning i ett försäkringsbolag ske endast för att effektivisera kapitalförvaltningen eller om det i övrigt är motiverat av den bedrivna försäkringsrörelsen, under förutsättning att den samlade upplåningen är av ringa betydelse med hänsyn till rörelsens omfattning och kapitalbasens storlek.

I Finansdepartementets associationsrättspromemoria föreslogs att allmänna bolagsrättsliga bestämmelser om ökning av aktiekapitalet genom nyemission eller fondemission skulle tillämpas även på försäkringsaktiebolag. Det då gällande förbudet mot fondemission i livförsäkringsaktiebolag ansågs dock böra behållas tills vidare. I fråga om konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning föreslogs, i avvaktan på visst beredningsarbete, att allmänna bestämmelser inte skulle tillämpas.

Utredningens bedömningar

Beträffande möjligheterna till ökning av aktiekapitalet och upplåning går bland försäkringsbolagen för närvarande en skiljelinje mellan bolag som får dela ut vinst och bolag som inte tillåts att göra det. Det är som framgått av det föregående endast i den förstnämnda bolagskategorin som det är tillåtet med fondemission, teckningsoptioner, konvertibler och vinstandelslån. Förbudet mot fondemission i livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst har motiverats främst med att aktiekapitalet kan tillgodogöras aktieägarna efter ett beslut om nedsättning (se prop. 1998/99:87 s. 212).

Utredningen har i det föregående föreslagit ett upphävande av den skiljelinje som dragits mellan icke-vinstutdelande och vinstutdelande försäkringsaktiebolag. Det saknas till följd därav skäl att i fråga om här behandlade finansieringsformer föreslå särregler i förhållande till ABL:s bestämmelser. Därmed kan för försäkringsaktiebolagen uppnås full överensstämmelse med vad som gäller inte bara för allmänna aktiebolag utan också för bankaktiebolag. Det kan här uppmärksammas att utredningen i avsnitt 9.4 föreslagit ett slopande av kravet på Finansinspektionens medgivande vid betalning med apportegendom vid bolagets bildande. Följaktligen skall inte heller ett krav på inspektionens medgivande vid apportemission upprätthållas.

Efter införandet av ABL är den s.k. Leo-lagens tillämpningsområde begränsat till att omfatta enbart försäkringsaktiebolag som utgör aktiemarknadsbolag eller dotterbolag till sådana bolag. Efter som enligt utredningens förslag 16 kap. ABL skall gälla även försäkringsaktiebolag kan Leo-lagen upphävas.

De särskilda begränsningsreglerna om försäkringsbolags upplåning, vilka preciserades vid 1999 års försäkringsrörelserreform (se prop. 1998/99:87 s. 260 ff.), skall i sak oförändrade överföras till en ny försäkringsrörelselag.

9.10 Värdeöverföringar från bolaget

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 17–20 kap. ABL om värdeöverföringar från bolaget, vinstutdelning, förvärv av egna aktier m.m. samt om minskning av aktiekapitalet och reservfonden skall gälla för försäkringsaktiebolag. I fråga om minskning införs en särbestämmelse som begränsar ett försäkringsaktiebolags skyldighet att ansöka om tillstånd från allmän domstol. Vidare skall det för försäkringsaktiebolag gälla ett särskilt förfarande vid domstolen. Nuvarande bestämmelse om att ett försäkringsbolag inte får förespegla framtida återbäring som saknar grund i försäkringsavtalet behålls. Nu gällande övergångsregler om krav på skälighet för äldre försäkringar skall alltså gälla.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

Ett centralt block i ABL utgörs av de bestämmelser som reglerar på vilka sätt och i vilken omfattning tillgångar kan överföras från bolaget till aktieägare eller annan. Bestämmelserna därom har samlats under begreppet värdeöverföring. Dit hör vinstutdelning, förvärv av egna aktier, minskning av aktiekapitalet eller reservfonden för återbetalning till aktieägarna, och gåva till allmännyttigt ändamål. Generella bestämmelser om värdeöverföringar från bolaget finns i 17 kap. Regleringen tar sin utgångspunkt i en beloppsspärr som anger den yttersta gränsen för hur stora värdeöverföringar som får beslutas. Beloppsspärren kompletteras med en

allmän försiktighetsregel. Vinstutdelning behandlas 18 kap., förvärv av egna aktier m.m. regleras i 19 kap. och minskning av aktiekapitalet och reservfonden tas upp i 20 kap.

Aktiekapitalet kan minskas för täckning av förlust, för avsättning till fritt eget kapital, för återbetalning till aktieägarna och enligt förbehåll i bolagsordningen. Ett beslut om minskning av aktiekapitalet för avsättning till fond att användas enligt beslut av bolagsstämman eller för återbetalning till aktieägarna får inte verkställas utan tillstånd av Bolagsverket eller, i tvistiga fall, allmän domstol. Tillstånd behövs dock inte om bolaget samtidigt vidtar åtgärder som medför att varken bolagets bundna egna kapital eller dess aktiekapital minskar. Genom ABL har undantaget från tillståndsplikten getts en mera generell utformning; 1975 års aktiebolagslag innehöll undantag från rättens tillstånd endast för det fall att bolaget samtidigt med minskningsbeslutet genom nyemission tillfördes ett belopp som minst motsvarade minskningsbeloppet. Om tillstånd krävs skall bolaget skriftligen underrätta sina kända borgenärer om minskningsbeslutet. Sådana underrättelser fordras emellertid inte om bolagets revisorer i ett skriftligt yttrande har uttalat att de inte har funnit att minskningen medför någon fara för borgenärerna. Om Bolagsverket finner att det inte finns något hinder mot en ansökan om tillstånd skall verket kalla bolagets borgenärer. Borgenärernas intressen tillvaratas i tillståndsärendet på så sätt att de som motsätter sig minskningen av aktiekapitalet har rätt till full betalning eller betryggande säkerhet för sina fordringar.

Bankaktiebolag

I fråga om värdeöverföringar uppställs för bankaktiebolagen särregler om minskning av aktiekapitalet och reservfonden. Om minskningsbeloppet helt eller delvis skall användas för avsättning till fond att användas enligt beslut av bolagsstämman eller för återbetalning till aktieägarna, får bankaktiebolaget inte verkställa ett beslut om minskning av aktiekapital utan tillstånd från allmän domstol. Finansinspektionen får dock medge att minskning av aktiekapitalet får ske utan tillstånd från allmän domstol. Sådant medgivande får lämnas om bankaktiebolaget samtidigt med minskningen vidtar åtgärder som medför att varken bolagets bundna egna kapital eller dess aktiekapital minskar till följd av beslutet om

minskning. Motiven för detta är att borgenärerna i ett sådant fall inte kommer i en sämre situation än före beslutet (se prop. 1994/95:70 s. 144). I Finansdepartementets promemoria hade förslagits att bankaktiebolag – i enlighet med bestämmelserna i ABL – under angiven förutsättning utan särskilt medgivande från Finansinspektionen skulle slippa att inhämta rättsens tillstånd. På inrådan av Lagrådet frångicks det förslaget, men regeringen anmärkte att bestämmelsen kunde komma att bli föremål för nya överväganden när de dåvarande reglerna om nedsättning senare skulle ses över (se prop. 1997/98:166 s. 102).

Också i fråga om förfarandet hos rätten gäller särskilda bestämmelser för bankaktiebolag. Ett sådant bolag skall söka tillstånd att verkställa minskningsbeslutet senast två månader efter det att beslutet registrerats. Domstolen skall inhämta Finansinspektionens yttrande om och i så fall i vilken utsträckning minskningen kan komma att inverka på insättarnas rätt. Finner domstolen med hänsyn till yttrandets innehåll att minskningen inte bör verkställas skall ansökan genast avslås. I annat fall skall domstolen kalla bolagets borgenärer och förelägga dem som vill motsätta sig ansökan att skriftligen anmäla detta hos domstolen. Kallelsen skall innehålla ett kortfattat sammandrag av Finansinspektionens yttrande. Anledningen till att domstolens prövning av minskningsbeslutet skall föregås av ett yttrande från Finansinspektionen är att ett kungörande av ansökningen om tillstånd att verkställa minskningen kan vara ägnat att väcka oro hos insättarna. Genom yttrandet får insättarna dessutom ett sakkunnigt underlag vid sin bedömning om minskningsansökningen skall bestridas (se prop. 1986/87:12 band 2 s. 80 f.). Vidare gäller beträffande bankaktiebolagen att individuella kallelser till kända borgenärer inte förekommer utan att ett kungörelseförfarande tillämpas. Detta har motiverats av att allmänna regler tillämpade på bankaktiebolagen skulle för dessa bolag med deras talrika borgenärer/insättare medföra sådana olägenheter att minskningen av praktiska skäl inte skulle komma till stånd. Bankaktiebolaget behöver därför inte foga någon förteckning över bolagets kända borgenärer till ansökningen. Att en insättare motsätter sig en ansökan om minskning utgör inte något hinder, om Finansinspektionens yttrande ger grund för att ge tillstånd.

Under tre år efter registreringen av ett beslut om minskning av aktiekapitalet för förlusttäckning får vinstutdelning inte beslutas utan tillstånd från allmän domstol. Tillstånd behövs dock inte om

aktiekapitalet efter eller i samband med minskningsbeslutet har ökats med minst minskningsbeloppet.

Minskning av reservfonden i ett bankaktiebolag får ske för täckning av förlust, om det inte finns fritt eget kapital som motsvarar förlusten, för ökning av aktiekapitalet genom fondemission eller nyemission av aktier och för återbetalning till aktieägarna eller annat ändamål, om allmän domstol ger tillstånd till minskningen. Enligt ABL skall nämnda beslut fattas i första hand av Bolagsverket.

Beträffande förvärv av egna aktier gäller den särbestämmelsen att ett bankaktiebolag får ta emot egna aktier i sitt moderbolag som pant, om dessa aktier utgör en mindre del av de aktier som lämnas som säkerhet för en kredit. Det har därvid sagts att en bank av praktiska skäl bör ha större möjlighet än ett allmänt aktiebolag att ta emot egna aktier som pant. Om en aktieportfölj pantsätts skall inte i portföljen ingående aktier behöva frånskiljas. Det har i stället förutsatts att problemet löses genom att aktien inte inräknas i pantens värde och krediten anpassas till belåningsvärdet av panten i övrigt. (Se prop. 1997/98:166 s. 106 med hänvisning.).

I fråga om värdeöverföringar från ett bolag saknas i övrigt särbestämmelser för bankaktiebolag.

Försäkringsaktiebolag

FRL:s bestämmelser om värdeöverföringar finns i 6 kap. (nedsättning av aktiekapitalet), 6 a kap. (förvärv och överlåtelse av egna aktier) och 12 kap. (vinstutdelning och annan användning av försäkringsbolagets egendom).

Nedsättningsreglerna i FRL ligger nära motsvarande bestämmelser i 1975 års aktiebolagslag. I enlighet med särregleringen för banker gäller dock för försäkringsaktiebolagen att Finansinspektionen får medge undantag från kravet på tillstånd, att inspektionen skall yttra sig över vilken inverkan en nedsättning kan ha på försäkringstagarnas rätt, att allmänna regler om förteckning och kallelser på bolagets borgenärer inte skall tillämpas i fråga om försäkringstagarna och att en nedsättning i vissa fall kan ske även om en ansökan om nedsättning bestritts. Också motiven till särreglerna på bank- respektive försäkringssidan stämmer väl överens (se prop. 1981/82:180 s. 190 och prop. 1994/95:70 s. 195).

I 1998 års associationsrättspromemoria föreslogs att nämnda ordning skulle behållas, dock att dispensregeln enligt vilken undantag från kravet på tillstånd för nedsättning kan medges skulle modifieras i enlighet med promemorieförslaget beträffande bankaktiebolag. I övrigt skulle enligt förslaget allmänna regler om nedsättning gälla.

Föreskrifterna i 6 a kap. FRL överensstämmer beträffande publika skadeförsäkringsaktiebolag och publika livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst i stort sett helt med bestämmelserna om förvärv och överlåtelser av egna aktier i 19 kap. ABL, vilka överförts i allt väsentligt oförändrade från 1975 års lag. FRL:s bestämmelser innehåller utöver ABL:s regler en erinran om den för försäkringsrörelse gällande stabilitetsprincipen och ett krav på Finansinspektionens medgivande för betalning med apportegendom. Reglerna i 6 a kap. FRL infördes år 2000 i samband med införandet av motsvarande regler i 1975 års aktiebolagslag.

FRL:s bestämmelser om vinstutdelning och annan användning av försäkringsbolagets egendom i livförsäkringsrörelse har beskrivits i tidigare kapitel. Enligt dessa regler får vinstutdelning till aktieägare ske endast om det följer av bolagsordningen. I 12 kap. 5 § FRL föreskrivs att årsvinsten i livförsäkringsbolag och belopp som förs över från bundet eget kapital till fritt eget kapital i bolaget skall användas för återbäring, i den utsträckning inte medlen får tas i anspråk för vinstutdelning eller förlusttäckning enligt bestämmelser i bolagsordningen eller annat följer av lag. Enligt 12 kap. 6 § skall ett livförsäkringsbolag gottskriva återbäring till försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet eller bolagsordningen. Den s.k. kontributionsprincipen gäller alltså som huvudregel vid fördelningen mellan försäkringstagarna. För försäkringar som har tecknats före den första januari 2000, eller som har förnyats efter utgången av år 1999, gäller enligt 12 kap.14 § FRL fortfarande det tidigare kravet på skälighet, om inte annat avtalats. Som också redogjorts för ovan skall livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst inrätta en konsolideringsfond.

Det s.k. förespeglingsförbudet i 7 kap. 8 § FRL bör också nämnas i detta sammanhang. Enligt den bestämmelsen får ett försäkringsbolag inte förespegla framtida återbäring som saknar grund i försäkringsavtalet. Förespeglingsförbudet syftar till att för-

hindra att försäkringstagarna lockas att ingå försäkringsavtal på felaktiga premisser (se prop. 1998/99:87 s. 242 och 408).

I avvaktan på en då pågående beredning av frågor om överskottshantering i livförsäkringsrörelse föreslogs i 1998 års associationsrättspromemoria att allmänna regler om vinstutdelning skulle gälla i huvudsak enbart för skadeförsäkringsbolag.

Utredningens bedömningar

Med hänsyn särskilt till att särregleringens syfte i fråga om minskning av aktiekapitalet på bankområdet gör sig lika starkt gällande på försäkringssidan bör enligt utredningens mening särbestämmelser motsvarande dem för bankaktiebolag gälla också försäkringsaktiebolag. Det innebär bl.a. den fördelen att Finansinspektionen får i princip samma roll oavsett i vilket av dessa tillsynsobjekt som beslut om minskning av aktiekapital fattas. Finansinspektionens yttrande får på försäkringsområdet ta sikte på frågan om minskningen kan komma att inverka på den rätt som tillkommer försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar.

De i FRL år 2000 införda reglerna om förvärv och överlåtelse av egna aktier gäller för närvarande endast publika skadeförsäkringsaktiebolag och publika livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst. När enligt förslaget de icke-vinstutdelande försäkringsaktiebolagen skall övergå till att tillämpa samma regelverk som vinstutdelande försäkringsaktiebolag, kan allmänna regler om förvärv och överlåtelse av egna aktier göras tillämpliga för alla försäkringsaktiebolag. Att ett försäkringsaktiebolags förvärv av egna aktier inte får komma i konflikt med den allmänna stabilitetsprincipen gäller utan en uttrycklig hänvisning till den principen. Någon särskild hänvisning till motsvarande princip för bankrörelse har inte ansetts nödvändig i lagen om bank- och finansieringsrörelse. I avsnitt 9.4 har utredningen föreslagit att Finansinspektionens medgivande till betalning med apportegendom inte längre skall fordras. Några särregler för ett försäkringsbolags förvärv och överlåtelse av egna aktier är alltså inte erforderliga.

Den för bankaktiebolagen särskilda bestämmelsen om egna aktier som pant är som nämnts motiverad av sådana bolags verksamhet avseende kreditgivning. Ett sådant motiv gör sig inte

gällande på försäkringsområdet. En motsvarande särbestämmelse behöver alltså inte upptas i lagstiftningen om försäkringsrörelse.

I kapitel 8 har utredningen slagit fast att utgångspunkten också på livförsäkringsområdet skall vara att ett aktiebolag drivs med syftet att ge vinst till fördelning mellan aktieägarna. En sådan utgångspunkt gäller redan för skadeförsäkringsaktiebolag. Försäkringsaktiebolag skall följaktligen kunna tillämpa allmänna aktiebolagsrättsliga bestämmelser om vinstutdelning. Därmed kan slopas den nuvarande föreskriften om att vinstutdelning till aktieägare i livförsäkringsbolag får ske endast om det följer av bolagsordningen samt kan bestämmelserna om tvångsutdelning för minoritetsaktieägare i 18 kap. 11 § ABL göras tillämpliga på alla försäkringsaktiebolag.

Med nämnda utgångspunkt bör vidare utmönstras den nu lagfästa huvudregeln om att redovisade vinster och andra överskottsmedel, som inte är tillgängliga för vinstutdelning eller förlusttäckning enligt bolagsordningen, skall gottskrivas försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade som återbäring. Ett försäkringsaktiebolag kommer naturligtvis också i fortsättningen att kunna gottskriva försäkringstagarna överskott som återbäring. Sådana åtgärder skall dock grundas på bolagets beslut därom, inte på föreskrifter i lag.

Inte heller bestämmelsen i 12 kap. 6 § om att kontributionsprincipen skall gälla vid fördelning av återbäring, om annat inte följer av försäkringsavtalet eller bolagsordningen, bör kvarstå. I enlighet med utredningens önskemål om produktfrihet på försäkringsområdet bör frågan om fördelningar försäkringstagare emellan helt kunna regleras i försäkringsavtal eller bolagsordning. Att försäkringsbolaget skall lämna tydlig information om rätt till återbäring följer redan av nuvarande bestämmelser (se Finansinspektionens föreskrifter FFFS 2003:7).

Beträffande äldre försäkringar bör nuvarande övergångsregler i 12 kap. 14 § FRL bestå. Skälen för de reglerna gör sig i viss utsträckning alltjämt gällande (jfr prop. 1998/99:87 s. 364). Med hänsyn till utredningens förslag i fråga om de icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen får dock den aspekt av skälighetskravet som har att göra med överskottsfördelning i fortsättningen inte någon egentlig relevans.

Det skall här erinras om att de näringsrättsliga kraven på tillräckligt buffertkapital och den allmänna stabilitetsprincipen kan föranleda begränsningar i ett försäkringsaktiebolags hantering av

överskottsmedel som går utöver dem som följer av bestämmelserna i ABL. Särskilda erinringar därom i lagtexten är emellertid inte erforderliga.

Utredningen har i avsnitt 8.4.1 föreslagit att konsolideringsfond inte skall förekomma i livförsäkringsaktiebolag.

Som uttalades vid 1999 års försäkringsrörelserreform är det av stor betydelse för försäkringstagarna att villkoren för återbäring finns i försäkringsavtalet (se prop. 1998/99:87 s. 242). Betydelsen därav kan sägas öka när enligt utredningens förslag huvudregeln om att överskott skall användas till återbäring slopas. Som anmärkts i avsnitt 8.4.1 kan emellertid ett försäkringsbolag även utan en avtalsenlig eller lagstadgad skyldighet komma att överföra ackumulerade vinster från eget kapital till försäkringstagarna som villkorad eller garanterad återbäring. Sådana åtgärder kan skapa förväntningar hos försäkringstagarna att fortlöpande få del av värden i eget kapital. För att förhindra att försäkringsskunder av sådana skäl ingår försäkringsavtal under felaktiga förutsättningar bör ett försäkringsbolag inte heller i fortsättningen få förespegla framtida återbäring som saknar grund i försäkringsavtalet. Också framdeles skall alltså ett försäkringsbolag vara skyldigt att klargöra när det är fråga om värden som försäkringstagaren inte har rätt till enligt försäkringsavtalet. Begreppet återbäring bör reserveras för sådana värden som har sin grund i försäkringsavtalet. Även om otydlig och missvisande information ofta bör kunna angripas med stöd av de allmänna regler om information som har sin grund i principen om genomlysning, bör det preciserade s.k. förespeglingsförbudet i 7 kap. 8 § FRL behållas.

Slutligen kan erinras om de i 12 kap. 9 a § FRL intagna särskilda bestämmelserna om utjämningsavsättning för kreditförsäkring. De bestämmelserna, som vilar på EG-rätten, måste intas i en ny försäkringsrörelselag.

9.11 Lån från bolaget till aktieägare m.fl.

Utredningens förslag: I stället för ABL:s bestämmelser om lån från bolaget till aktieägare m.fl. skall ett försäkringsaktiebolag tillämpa bestämmelser om tjänster till en jävskrets motsvarande dem som gäller för kreditinstitut.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

Bestämmelser om lån från bolaget till aktieägare m.fl. finns i 21 kap. ABL. Enligt dessa bestämmelser gäller ett förbud mot penninglån till närstående och mot s.k. förvärvslån, dvs. lån till förvärv av aktier i bolaget eller överordnat bolag i samma koncern, samt ett förbud mot ställande av säkerhet i de fall då sådana lån inte får lämnas. Finansinspektionen skall pröva frågor om dispens från de förbuden när det gäller bolag som står under inspektionens tillsyn.

Bankaktiebolag

För bankaktiebolag gäller inte de allmänna reglerna om låneförbud. I stället tillämpas för sådana bolag, liksom för andra kreditinstitut, bestämmelser om tillhandahållande av tjänster till en jävskrets. Bestämmelserna, som gavs en vidgad innebörd vid införandet av lagen om bank- och finansieringsrörelse, innebär att ett kreditinstitut inte får ingå avtal om tjänster på andra villkor än sådana som institutet normalt tillämpar eller ingå andra avtal på villkor som inte är affärsmässigt betingade med eller till förmån för närstående. Som närstående räknas bl.a. styrelseledamot, anställd som innehar en ledande ställning i institutet, annan aktieägare än staten med ett innehav som motsvarar minst tre procent av hela kapitalet samt vissa närstående till en sådan person. Institutets styrelse skall behandla nämnda ärenden och i en förteckning föra in uppgifter om de avtal som har träffats. Särregleringen hänger samman med att kreditinstitutens huvudsakliga verksamhet är att lämna krediter.

Vidare gäller att ett bankaktiebolag får ge förskott, lämna lån eller ställa säkerhet för lån i syfte att gäldenären skall förvärva aktier i bolaget eller överordnat bolag i samma koncern, bara om det därefter finns full täckning för det bundna egna kapitalet. Regeln infördes som ett led i implementeringen av EG:s kapitaldirektiv (se prop. 1994/95:70 s. 155 f. och 202), men ändrades vid anpassningarna till ABL (se prop. 2005/06:25 s. 90). Då tillades som generella förutsättningar för förskott, lån och säkerhet att åtgärden skall framstå som försvarlig med hänsyn till de krav som verksamhetens art, omfattning och risker ställer på storleken av det egna kapitalet och till bolagets konsolideringsbehov, likviditet och ställning i övrigt.

Försäkringsaktiebolag

Bestämmelser motsvarande dem i 21 kap. ABL finns i 12 kap. 12 och 13 §§ FRL. Till skillnad från ABL omfattar låneförbudet i FRL inte aktieägare eller till aktieägare närstående fysisk eller juridisk person. Skillnaden har motiverats med att det vid försäkringsbolagens utlåningsverksamhet inte behöver befaras sådan skatteflykt eller urholkning av det bundna egna kapitalet som utgör underlag för ABL:s låneförbud i denna del (se prop. 1981/82:180 s. 273).

I FRL omfattar den förbjudna kretsen däremot aktuarie eller närstående till denne. Aktuarien anses nämligen som en ledande person i försäkringsbolaget (se prop. 1998/99:87 s. 351 f.). Även när det gäller undantagen från låneförbudsreglerna skiljer sig FRL i viss mån från ABL. Bl.a. utgör förbudsreglerna inte något hinder för ett försäkringsbolag att i enlighet med bestämmelser i försäkringsavtalen lämna lån mot säkerhet i försäkringsbrev.

I 1998 års associationsrättspromemoria föreslogs - i avvaktan på då pågående beredning av vissa lagförslag - inte några ändringar i nämnda bestämmelser. Inte heller vid 1999 års försäkringsrörelse-reform lämnades ändringsförslag.

Utredningens bedömningar

De allmänna reglerna om låneförbud har i skilda sammanhang under senare år sagts vara mindre ändamålsenliga för försäkringsrörelse. Det har påpekats att vissa försäkringsbolag kan vara aktiva långgivare till bl.a. försäkringstagare vilka i sin tur kan äga aktier i bolaget. Såsom i kreditinstitut kan alltså i försäkringsföretag utlåning ingå som ett naturligt inslag i kapitalförvaltningen. Under åberopande av sådana omständigheter har regeringen uttalat att det kan finnas skäl för att beträffande försäkringsbolagen ha bestämmelser om kreditjäv i stället för regler motsvarande ABL:s låneförbud (se prop. 1998/99:87 s. 216). Försäkringsverksamhetskommittén hade redan år 1987 föreslagit kreditjävsbestämmelser för försäkringsbolag (se SOU 1987:58 s. 245 ff. och 487 ff.).

Enligt utredningens mening är en näraliggande och lämplig lösning att med frångående av allmänna regler nu införa bestämmelser om kreditjäv motsvarande dem som gäller för kreditinstitut. Inte bara förekomsten av utlåning i flera försäkringsföretag talar för den lösningen. Också andra avtal än låneavtal mellan personer i

jävs-kretsen och försäkringsföretaget skulle därmed omfattas av regleringen. Dit hör avtal om försäljning eller köp av fast eller lös egendom. Sådana avtal till för motparten alltför förmånliga villkor skulle därmed kunna förhindras. Med den föreslagna lösningen vinner man vidare den fördelen att regleringen av försäkringsföretag överensstämmer med den för andra finansiella företag.

Också jävs-kretsen bör utformas i nära överensstämmelse med lagstiftningen för kreditinstitut. Frågan är emellertid om den kretsen på försäkringssidan bör omfatta aktuarien. Försäkringsutredningen föreslog i sitt slutbetänkande år 1995 att det gällande förbudet mot att lämna lån till aktuarien eller till denne närstående personer skulle upphävas. Till grund för förslaget låg synsättet att ansvaret för ett försäkringsbolags verksamhet i sin helhet ligger på bolagsledningen, till vilken aktuarien inte räknas (se SOU 1995:87 s. 225 f. och 290). Frågan om det förslaget borde genomföras sköts vid 1999 års försäkringsrörelserreform på framtiden (se prop. 1998/99:87 s. 216).

De försäkringstekniska utredningarna och beräkningarna anses så betydelsefulla att lagstiftaren fordrat att detta arbete skall utföras under överinseende av en eller flera aktuarier samt är styrelsen och revisorerna ofta helt beroende av aktuariens specialistkompetens på området för försäkringsmatematik och statistik. Dessa förhållanden talar visserligen för att en aktuarie skall ha en självständig ställning mot bolagets beslutande organ men motiverar knappast att aktuariebefattningen i sig skall medföra en särskild ansvarsställning i lagstiftningen om försäkringsrörelse. Också på andra områden i ett försäkringsbolag, såsom på placeringssidan, men även i bolag utanför försäkringssektorn verkar betydelsefulla befattningshavare utan att dessa har särbehandlats i lag. Utredningen delar alltså Försäkringsutredningens uppfattning i frågan om aktuariens ställning. För den händelse att en aktuarie i ett enskilt fall innehar en ledande position i försäkringsföretaget kommer emellertid denne att omfattas av jävs-kretsen enligt bestämmelserna om tillhandahållande av tjänster.

Den för kreditinstitut gällande regleringen i fråga om möjligheter att ge förskott, lämna lån eller ställa säkerhet för lån i syfte att gäldenären skall förvärva aktier i bolaget eller överordnat bolag i samma koncern bör emellertid inte bli tillämplig för försäkringsaktiebolagen. Den regleringen är motiverad av att kreditinstitutens huvudsakliga verksamhet utgörs av utlåning. Det motivet gör sig inte gällande på försäkringsområdet. Några särskilda skäl att för

försäkringsaktiebolag välja en annan lösning än för allmänna aktiebolag föreligger därmed inte. Denna slutsats överensstämmer med den bedömning som gjordes när bestämmelserna om förvärvslån sågs över vid anpassningen av den bolagsrättsliga lagstiftningen för försäkringsområdet med anledning av EES-avtalet (se prop. 1994/95:70 s. 155).

9.12 Inlösen av minoritetsaktier

Utredningens förslag: ABL:s bestämmelser om inlösen av minoritetsaktier skall gälla för försäkringsaktiebolag.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

Bestämmelser om inlösen av minoritetsaktier ges i 22 kap. ABL. Bestämmelserna innehåller att den som uppnår en viss majoritetsställning i ett bolag skall ha rätt att lösa in resterande aktier (tvångsinlösen) och att den vars aktier kan tvångsinlösas skall ha rätt att få sina aktier inlösta. Lösningrätt och lösningskyldighet tillkommer den som innehar mer än nio tiondelar av samtliga aktier i ett bolag. Inlösenrätt tillkommer inte bara svenska aktiebolag utan också andra svenska och utländska juridiska personer samt enskilda. Tvister om inlösen och om lösenbeloppet skall prövas i ett särskilt skiljeförfarande. Lösenbeloppet skall normalt utgöras av aktiernas marknadsvärde, men det skall vara möjligt att göra avsteg därifrån om det finns särskilda skäl.

Bankaktiebolag

Det gäller för bankaktiebolag inte några särbestämmelser om inlösen av minoritetsaktier.

Försäkringsaktiebolag

Fr.o.m. den 1 juli 2006 finns regler om inlösen av minoritetsaktier i dotterbolag i 14 a kap. FRL. De överensstämmer med bestämmelserna i 22 kap. ABL. Genom ändringarna i FRL tillgodosågs såvitt gäller försäkringsaktiebolagen vissa EG-rättsliga bestämmelser om uppköpserbjudanden (se prop. 2005/06:196 och 2005/06:FiU28).

I 1998 års associationsrättspromemoria ansågs att det för försäkringsaktiebolag inte behövdes några särbestämmelser om inlösen av minoritetsaktier i förhållande till allmän aktiebolagsrätt.

Utredningens bedömningar

Riksdagen har helt nyligen beslutat att fullt ut anpassa FRL:s bestämmelser om inlösen av minoritetsaktier till bestämmelserna därom i ABL. Utredningens förslag i andra delar motiverar inte någon saklig ändring av dessa nya bestämmelser för försäkringsaktiebolag.

9.13 Fusion och delning

Utredningens förslag: Bestämmelserna i ABL om fusion skall tillämpas av försäkringsaktiebolagen. Det införs en särregel om att bara ett försäkringsaktiebolag genom fusion får överta ett annat försäkringsaktiebolags samtliga tillgångar och skulder. Reglerna till skydd för bolagets borgenärer ges en annan utformning än i ABL. Dessa regler svarar mot dem som gäller för bankaktiebolag. Även ABL:s bestämmelser om delning skall gälla för försäkringsaktiebolag, dock med avvikande förfaranderegler i enlighet med vad som föreskrivs för bankaktiebolag.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

Bestämmelserna om fusion mellan aktiebolag i 1975 års aktiebolagslag har förts i huvudsak oförändrade över till 23 kap. ABL. Bestämmelserna hade reformerats genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1995. De ändringar som då företogs utgjorde en

anpassning till EG:s tredje bolagsdirektiv, det s.k. fusionsdirektivet (se prop. 1993/94:196).

En fusion enligt allmän aktiebolagsrätt innebär att ett eller flera aktiebolags samtliga tillgångar eller skulder genom universalsuccession överförs på ett annat bolag samtidigt som de förstnämnda bolagen upplöses utan likvidation. Lagen skiljer mellan två former av fusion. Den ena formen, absorption, innebär att ett aktiebolag (det överlåtande bolaget) går upp i ett annat aktiebolag (det övertagande bolaget). Det överlåtande bolaget upplöses och dess tillgångar och skulder övertas av det övertagande bolaget. Den andra formen av fusion, kombination, innebär att två eller flera överlåtande bolag förenas genom att de bildar ett nytt aktiebolag (det övertagande bolaget). De överlåtande bolagen upplöses samtidigt som deras tillgångar och skulder övergår på det övertagande bolaget.

I 24 kap. ABL har införts bestämmelser om ett nytt rättsligt instrument, delning av aktiebolag. Delning kan ske genom att ett bolags samtliga tillgångar och skulder övertas av två eller flera andra bolag, varvid det överlåtande bolaget upplöses utan likvidation eller genom att en del av ett bolags tillgångar och skulder övertas av ett eller flera andra bolag utan att det överlåtande bolaget upplöses. Inom ramen för delningsförfarandet skall nya bolag kunna bildas. Eftersom samma slag av skyddsintressen gör sig gällande som vid fusion har förfarandet vid delning utformats på i allt väsentligt samma sätt som fusionsförfarandet.

I den i avsnitt 9.5 omnämnda promemorian har föreslagits vissa ändringar i ABL:s bestämmelser om fusion och delning.

Bankaktiebolag

ABL:s bestämmelser om fusion tillämpas även på bankaktiebolag. Dock förekommer särbestämmelser som är föranledda av det förhållandet att bankrörelse får drivas endast av företag som fått tillstånd till det. Eftersom ett erhållit tillstånd inte kan överlåtas på en annan juridisk person kan tillståndet inte heller övergå till det övertagande bolaget vid en fusion. En banks rörelse kan alltså inte genom fusion övertas av ett aktiebolag om inte det övertagande bolaget först erhåller ett eget tillstånd som ger bolaget rätt att driva den rörelse som bolaget övertagit genom fusionen. I lagen om bank- och finansieringsrörelse föreskrivs därför att bara ett bank-

aktiebolag får genom fusion överta ett annat bankaktiebolags samtliga skulder och tillgångar (se prop. 1997/98:166 s. 159).

Vidare gäller för bankaktiebolagen särskilda bestämmelser om förfarandet vid fusion. Det förfarande som tillämpas enligt allmänna regler har nämligen inte ansetts praktiskt genomförbart vid fusion på bankområdet (se prop. 1994/95:70 s. 133 f.). Vid bankrörelse skall den av bolagen godkända fusionsplanen ges in till Finansinspektionen för prövning av frågan om tillstånd att verkställa planen. Ärenden som är av principiell betydelse eller av särskild vikt prövas dock av regeringen. Vid fusion genom kombination skall bolagen dessutom ansöka om verksamhetstillstånd och godkännande av bolagsordningen för det övertagande bolaget. Vid behandlingen av en ansökan om tillstånd att verkställa en fusionsplan skall prövas att bolagens borgenärer tillförsäkras en betryggande säkerhet, om ett sådant skydd behövs med hänsyn till de fusionerande bolagens ekonomiska förhållanden och om borgenärerna inte redan har en sådan säkerhet. Denna prövning ersätter förfarandet med Bolagsverkets kallelse på bolagens borgenärer enligt ABL, enligt vilket var och en av borgenärerna kan motsätta sig verkställandet av fusionsplanen.

Även i fråga om delning gäller särregler för bankaktiebolag mot bakgrund av att förfarandet i ABL inte är anpassat för det stora antal insättare och andra borgenärer som normalt har förbindelser med en bank (se prop. 2005/06:25 s. 91 f.). Såsom vid fusion skall vid delning av bankaktiebolag Finansinspektionen ta till vara insättarnas och övriga borgenärs intressen. Det har emellertid bedömts mindre lämpligt att tillämpa samma beslutsordning som vid fusion. Om en sådan beslutsordning används när även andra aktiebolag än bankaktiebolag är inblandade i delningen skulle det i vissa fall innebära att Finansinspektionen måste ta till vara de intressen som borgenärer till aktiebolag som inte är bankaktiebolag har. Beslutsordningen vid delning liknar i stället den vid minskning av aktiekapitalet. Ordningen innebär bl.a. att när ett bankaktiebolag deltar i en delning ansökan prövas av allmän domstol. Att någon av bankaktiebolagets borgenärer motsätter sig ansökan innebär inte att ansökan skall avslås, om Finansinspektionens yttrande ger grund för att ge tillstånd.

De ändringar av ABL:s bestämmelser om fusion och delning som nyligen föreslagits har ansetts fordra en följdändring i 10 kap. 25 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

Försäkringsaktiebolag

Bestämmelser om fusion för försäkringsaktiebolag finns i 15 a kap. FRL. Bestämmelserna infördes genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1995 och som var föranledd av EG:s ovan nämnda fusionsdirektiv (se prop. 1994/95:27). För det fall att ett försäkringsaktiebolag vill överlåta hela eller delar av sitt försäkringsbestånd utan att fusionera är i stället bestämmelserna om frivillig överlåtelse av försäkringsbestånd i 15 kap. FRL tillämpliga. Möjligheten till fusion står inte öppen vid samgående mellan ett försäkringsaktiebolag och ett ömsesidigt försäkringsbolag.

FRL:s föreskrifter om fusion överensstämmer i stora delar med allmänna regler om fusion. De avvikelser som förekommer svarar med endast något undantag mot särreglerna i lagen om bank- och finansieringsrörelse. Det förfarande som tillämpas enligt allmänna regler har inte heller vid fusion på försäkringssidan ansetts praktiskt genomförbart (se prop. 1994/95:70 s. 133 f.).

I Finansdepartementets associationsrättspromemoria föreslogs att de särregler i fråga om förfarandet m.m. vid fusion som då tillämpades beträffande försäkringsaktiebolagen skulle gälla också fortsättningsvis.

Utredningens bedömningar

De särregler som i dag gäller vid fusion på försäkringsområdet är motiverade främst av det förhållandet att försäkringsrörelse är tillståndspliktig. Riksdagen har i skilda lagstiftningsarbeten under senare år godtagit sådana regler i såväl bank- som försäkringslagstiftningen. Det saknas skäl att nu göra en annan bedömning. Med hänsyn till att motiven för särreglerna är väsentligen desamma inom nämnda finansiella områden bör de utformas i nära överensstämmelse med varandra. Följaktligen skall föreskrivas att försäkringsaktiebolaget måste vara det övertagande bolaget om inte två bolag fusioneras genom kombination samt att en från ABL avvikande ordning för förfarandet skall tillämpas.

Det bör här uppmärksammas att det förhållandevis smidiga fusionsförfarandet enligt 15 a kap. FRL från tillsynshåll har sagts böra tillämpas endast tillsammans med förfarandet vid beståndsöverlåtelse enligt 15 kap. samma lag. För att genomföra en fusion av två försäkringsbolag skulle det i så fall krävas att det ena av för-

säkringsbolagen först överlåter hela sitt försäkringsbestånd till det andra bolaget. Därefter skulle det överlåtande bolagets återstående tillgångar och skulder övertas av det övertagande bolaget genom fusion. Ett viktigt skäl för uppfattningen om en sådan lagtillämpning synes vara att kungörelseförfarandet vid fusion inte ger försäkringstagarna lika goda möjligheter att framställa erinringar som vid kungörelseförfarandet vid beståndsöverlåtelse. Enligt det sistnämnda förfarandet skall Finansinspektionen kungöra innehållet i en ansökan om beståndsöverlåtelse i Post- och Inrikes Tidningar eller lämplig ortstidning och där förelägga försäkringstagarna att på utsatt tid anmäla om de har något att erinra mot ansökningen. Erinringarna utgör underlag för Finansinspektionens prövning av om försäkringstagarnas rätt försämras. Det har i en skrivelse år 2002 till den då verksamma Placeringsutredningen föreslagits sådana ändringar av fusionsreglerna att Finansinspektionen kan tillämpa dessa helt fristående från förfarandet vid beståndsöverlåtelse.

Det kan visserligen hävdas att fusionsreglerna i FRL inte är helt anpassade till de särskilda förutsättningar som gäller för försäkringsrörelse samt kan man ha förståelse för uppfattningen att det gäldenärsbyte som en fusion innebär inte bör komma till stånd utan ett föreläggande till försäkringstagarna att yttra sig över fusionsplanen. Av de uttalanden som gjordes vid införandet av bestämmelserna om fusion för försäkringsaktiebolag framgår emellertid att dessa bestämmelser skall gälla *vid sidan av* reglerna för överlåtelse av försäkringsbestånd (se prop. 1994/95:70 s. 127 f.). Fusion skall följaktligen utgöra en till beståndsöverlåtelse alternativ metod för samgående mellan två försäkringsbolag. De nuvarande reglerna om fusion, vilka genom Finansinspektionens prövning tryggar borgenärernas ställning, bör därför inte kompletteras med bestämmelser från förfarandet vid beståndsöverlåtelse. För ett sådant ställningstagande talar även önskemålet om likartade fusionsregler på bank- och försäkringsområdet.

Försäkringsaktiebolag bör liksom andra aktiebolag kunna ingå i en delning. Motiven för särreglering på försäkringsområdet utgör nämligen enligt utredningens bedömning inte hinder mot det. Bestämmelserna för försäkringsaktiebolag kan utformas i nära överensstämmelse med de föreskrifter som gäller för bankaktiebolag. Även försäkringsaktiebolag har normalt ett så stort antal fordringsägare att avvikelser från ABL är nödvändiga. Skälen för en beslutsordning som liknar den vid minskning av aktiekapitalet och

inte den vid fusion motsvarar dem som anförs i förarbetena till banklagstiftningen.

9.14 Likvidation och konkurs

Utredningens förslag: ABL:s bestämmelser om likvidation skall gälla för försäkringsaktiebolag. Utöver vad som gäller enligt de bestämmelserna skall allmän domstol besluta om likvidation om bolagets hela försäkringsbestånd har överlåtits, om ett tillstånd att driva försäkringsrörelse för bestämd tid har gått ut utan att nytt tillstånd har meddelats eller om tillståndet att driva försäkringsrörelse har återkallats utan att bolaget i stället fått tillstånd att driva annan tillståndspliktig finansiell rörelse. Vidare skall en ansökan om likvidation i vissa fall få göras av Finansinspektionen. Dessutom upptas den särregeln att beslut om att en likvidation skall upphöra och bolagets verksamhet återupptas inte får fattas, om bolagets tillstånd har återkallats. Gällande föreskrifter om värdering av tillgångar vid upprättande av kontrollbalansräkning i ett försäkringsbolag behålls. De nuvarande bestämmelserna om allmänt ombud anpassas till motsvarande reglering på bankområdet. Förbudet mot meddelande av nya försäkringar vid likvidation eller konkurs behålls. Även föreskrifter om överlåtelse av livförsäkringsbestånd vid sådana händelser skall gälla i fortsättningen. De nu gällande förfarandereglerna anpassas till dem som gäller vid frivillig överlåtelse av försäkringsbestånd.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

Ett aktiebolag kan besluta att gå i likvidation utan att det finns någon skyldighet att göra detta (frivillig likvidation). Ett sådant beslut fattas av bolagsstämman. I några särskilda fall är bolaget skyldigt att gå i likvidation vare sig aktieägarna vill det eller inte (tvångslikvidation). I de fallen kan beslutet om likvidation fattas även av Bolagsverket eller allmän domstol. Tvistiga ärenden prövas av domstol, medan frågor som inte är tvistiga hanteras av Bolagsverket.

Bestämmelserna om likvidation var för endast ett fåtal år sedan föremål för en allmän översyn (se prop. 2000/01:150). Ändringarna syftade huvudsakligen till att förtydliga de tidigare bestämmelserna, men de innehöll också vissa nyheter. Bl.a. upptogs nya bestämmelser om vilket underlag som skall finnas tillgängligt när bolagsstämman prövar en fråga om likvidation och en ny bestämmelse om vilka kvalifikationskrav som skall gälla för en likvidator. Reformen genomfördes den 1 januari 2002. Bestämmelserna om likvidation och konkurs i ABL har med hänsyn till den i tiden näraliggande översynen i allt väsentligt getts samma innebörd och utformning som bestämmelserna efter 2002 års reform.

Bankaktiebolag

För bankaktiebolagen gäller allmänna regler om likvidation och konkurs, dock med vissa tillägg. Till en början anges ytterligare en grund för tvångslikvidation, nämligen att bolagets tillstånd att driva bankrörelse har återkallats utan att bolaget i stället fått tillstånd att driva annan tillståndspliktig finansiell rörelse. Bestämmelsen innebär bl.a. att ett bankaktiebolag vid en återkallelse kan undvika likvidation genom att gå över från att driva bankrörelse till att driva exempelvis finansieringsrörelse i samma juridiska person (se prop. 2002/03:139 s. 539). Bestämmelsen infördes på inrådan av Lagrådet (se prop. 1997/98:166 s. 193 och prop. 2000/01:150 s. 122). Vidare föreskrivs att Finansinspektionen får ansöka om likvidation, om vissa angivna grunder för tvångslikvidation föreligger. Av en annan särregel framgår att likvidationsplikten på grund av utebliven årsredovisning m.m. är knuten till de bestämmelser i lagen (1995:1559) om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag som i detta hänseende gäller för bankaktiebolag. Dessutom gäller att något beslut om att en likvidation skall upphöra och bankaktiebolagets verksamhet återupptas inte får fattas, om bolagets tillstånd att driva bankrörelse har återkallats. De båda sistnämnda bestämmelserna tillkom på inrådan av Lagrådet vid den översyn av de allmänna bestämmelserna om likvidation som ledde till lagändringar år 2002 (se prop. 2000/01:150 s. 121 f.). Eftersom Finansinspektionen vid 1999 års reform var registreringsmyndighet för banker kom otvistiga ärenden om likvidation av bankaktiebolag att inledningsvis hanteras av inspektionen. Efter 2002 års lagändringar är dock registreringsmyndigheten densamma för banker och

allmänna aktiebolag (se härom prop. 1999/2000:131). Numera har Bolagsverket registeransvaret och därmed uppgiften att behandla de likvidationsärenden rörande banker som Finansinspektionen tidigare handlade.

När ett bankaktiebolag har försatts i konkurs, skall Finansinspektionen förordna ett allmänt ombud. Denne skall som konkursförvaltare delta i konkursboets förvaltning tillsammans med den eller de förvaltare som utses enligt konkurslagen.

Försäkringsaktiebolag

FRL:s bestämmelser om likvidation och konkurs finns i 14 kap. Dessa bestämmelser avviker i flera avseenden från ABL:s föreskrifter därom. En viktig skillnad är att för försäkringsbolag gränsen för när tvångslikvidation skall ske går då aktiekapitalet understiger en tredjedel av det registrerade aktiekapitalet. För de allmänna aktiebolagen gäller likvidationsplikt redan då halva aktiekapitalet är förbrukat. Även reglerna om rådrumsfrist och kapitalets återställande skiljer sig åt i de olika lagarna. Vidare innehåller FRL några grunder för tvångslikvidation som inte har motsvarighet i allmän bolagsrätt. Dessutom finns i FRL särbestämmelser om att Finansinspektionen kan göra anmälan till rätten om att det skall förordnas att ett bolag skall gå i likvidation, att inspektionen skall kallas av rätten när likvidationsfrågan prövas, att inspektionen kan göra anmälan om utseende av likvidatorer och har rätt att förordna en egen likvidator. Enligt FRL är det rätten som har att förordna att ett försäkringsaktiebolag skall gå i likvidation. Beträffande sådana frågor finns - såsom i allmän bolagsrätt - alltså inte någon uppdelning mellan domstolen och registreringsmyndigheten.

I 14 kap. 2 § FRL finns bestämmelser om värderingen av vissa tillgångar och skulder i kontrollbalansräkningen. Vid beräkningen av det egna kapitalets storlek skall inom linjen en post tilläggas som utvisar den ökning av tillgångarnas sammanlagda värde som skulle följa, om de redovisades till försäljningsvärdet med avdrag för de förväntade försäljningskostnaderna. För sådana anläggningstillgångar som undergår fortlöpande värdeminskning skall värdet dock tas upp till anskaffningsvärdet minskat med erforderliga av- och nedskrivningar, om det därigenom erhålls ett högre värde. Bestämmelserna avser att förhindra att ett bolag tvingas i likvidation i de fall då det har dolda reserver av sådan storlek att det i

verkligheten inte föreligger ekonomisk grund för tvångslikvidation (se prop. 1981/82:180 s. 279 f.). Beträffande vissa värdehandlingar, bl.a. sådana som används för skuldtäckning, ges ytterligare möjligheter till avvikelser från vanliga regler.

Enligt 14 kap. 7 § FRL skall Finansinspektionen om det behövs förordna en likvidator att tillsammans med de övriga likvidatorerna genomföra likvidationen. Om det är ett livförsäkringsbolag som gått i likvidation skall en sådan likvidator alltid förordnas. När ett försäkringsbolag är i konkurs kan Finansinspektionen enligt 14 kap. 21 § FRL förordna ett allmänt ombud. Avser konkursen ett livförsäkringsbolag skall ett allmänt ombud alltid förordnas. Denne skall bl.a. se till att försäkringstagare kommer i åtnjutande av den förmånsrätt som följer av försäkringsavtalen (14 kap. 24 § FRL).

I 14 kap. 23 och 26-28 §§ FRL ges slutligen vissa för likvidation och konkurs gemensamma bestämmelser. Dessa innehåller till en början ett förbud för försäkringsbolag i likvidation eller konkurs att meddela nya försäkringar, dock att under bolagets likvidation sådana livförsäkringar som föranleds av gällande försäkringsavtal får meddelas (23 §). När ett livförsäkringsbolag har gått i likvidation eller försatts i konkurs skall beståndet av livförsäkringar om möjligt överlåtas till en eller flera andra försäkringsgivare (26 §). Ett avtal om överlåtelse skall godkännas av Finansinspektionen för att bli giltigt. Om inspektionen anser att ett sådant avtal skall godkännas, skall inspektionen kungöra avtalets innehåll och förelägga försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar att anmäla om de har något att invända mot avtalet (26 a §). Finansinspektionen skall godkänna avtalet om den övertagande försäkringsgivaren har en erforderlig kapitalbas (26 b §). Om inte försäkringsbeståndet överlåtits inom ett år från likvidations- eller konkursbeslutet får tillgångarna säljas och medlen fördelas mellan försäkringstagarna. Över avvecklingen och fördelningen skall upprättas en plan, som skall godkännas av Finansinspektionen (27 §). Av de livförsäkrings- och återbäringsbelopp som förfallit till betalning före beslutet om likvidation eller konkurs skall så mycket betalas ut som skulle ha betalats om likvidationen eller konkursen inte inträffat. Av sådana belopp som förfaller till betalning efter likvidations- eller konkursbeslutet får endast betalas ut så mycket att övriga livförsäkringstagares rätt inte försämras (28 §).

Enligt förslaget i Finansdepartementets associationsrättspromemoria skulle allmänna aktiebolagsrättsliga regler om likvida-

tion och konkurs gälla även för försäkringsbolag. Vissa särregler ansågs emellertid motiverade. Sålunda skulle grund för tvångslikvidation föreligga om hela försäkringsbeståndet överlätits, om en koncession som beviljats för en bestämd tid gått till ända utan att någon ny koncession beviljats och om koncessionen förklarats förverkad. Vidare ansågs gällande bestämmelser om värdering vid tvångslikvidation böra behållas samt föreslogs att vad som i den allmänna aktiebolagslagen föreskrevs om handläggningen av likvidationsärenden hos Patent- och registreringsverket i stället skulle gälla Finansinspektionen. Slutligen föreslogs att de särskilda bestämmelserna i 14 kap. 21, 23, 24 och 26–28 §§ FRL om allmänt ombud och överlåtelse av livförsäkringsbestånd vid likvidation eller konkurs m.m. skulle behållas.

Utredningens bedömningar

Utredningen delar uppfattningen i 1998 års associationsrättspromemoria att det inte finns skäl att ha mindre stränga regler om kapitalförlust för försäkringsaktiebolag än för allmänna aktiebolag. Liksom för andra aktiebolag bör alltså för försäkringsaktiebolag gälla likvidationsplikt när halva aktiekapitalet gått förlorat. Utredningen ansluter sig också till en del andra av bedömningarna om särbestämmelser i associationsrättspromemorian, såsom att de för försäkringsbolag särskilda fallen av tvångslikvidation bör gälla även i fortsättningen. Fallet att verksamhetstillståndet har återkallats bör dock utformas i enlighet med regleringen för bankaktiebolag. Således skall vid återkallelse av ett tillstånd att driva försäkringsrörelse beslut om likvidation fattas endast om bolaget inte fått tillstånd att driva annan tillståndspliktig finansiell rörelse. I enlighet med vad som gäller på bankområdet bör en ansökan om likvidation kunna göras också av Finansinspektionen. Vidare bör liksom på banksidan den särregeln upptas att beslut om att en likvidation skall upphöra och bolagets verksamhet återupptas inte får fattas, om bolagets tillstånd har återkallats.

Från Finansinspektionen har framhållits vikten av att man behåller nuvarande bestämmelser om värdering av tillgångar vid upprättande av kontrollbalansräkning i ett försäkringsaktiebolag. Dessa bestämmelser har visserligen inte några motsvarigheter i lagen om bank- och finansieringsrörelse, men det beror på att värderingsreglerna i den särskilda redovisningslagstiftningen inte är

desamma för kreditinstitut och försäkringsbolag. Utredningen delar tillsynsmyndighetens uppfattning i den här behandlade frågan.

Den nuvarande möjligheten för Finansinspektionen att förordna en likvidator kan knappast längre motiveras. Det finns nämligen goda skäl att utgå från att de likvidatorer som utses av rätten kan fullgöra sina uppgifter utan biträde av en likvidator som valts av Finansinspektionen. Den bedömningen förstärks av det förhållandet att det beträffande kreditinstituten saknas en motsvarande möjlighet för inspektionen. Det bör här uppmärksammas att likvidatorerna i ett försäkringsbolag också i fortsättningen skall stå under Finansinspektionens tillsyn i enlighet med föreskrifterna i 19 kap. 14 § FRL.

Det kan vidare ifrågasättas om en särskild ombudsman numera behövs vid sidan av de konkursförvaltare som förordnas av rätten. I enlighet med bedömningen i fråga om likvidatorer kan det förutsettas att den som utses till förvaltare i ett försäkringsbolags konkurs har tillgång till den kompetens som erfordras för boutredningen och för tillvaratagandet av försäkringstagarnas rätt. Allmänt ombud skall emellertid förordnas också när ett kreditinstitut försätts i konkurs; på banksidan är regeln obligatorisk. Frågan om ett slopande av det särskilda ombudsmannainstitutet bör därför lämpligen prövas mera ingående i ett för bank- och försäkringsrörelse gemensamt sammanhang. Det förtjänar här att framhållas att nämnda bestämmelser inte är nödvändiga på grund av EG:s regler på insolvensområdet (se prop. 2005/06:37 s. 27).

I avvaktan på en övergripande prövning av ombudsmannainstitutet bör nuvarande bestämmelser ändras endast delvis. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2006 gäller förmånsrätt för fordringar på grund av alla försäkringsavtal (se a. prop. s. 44 f.) Med en på så sätt heltäckande förmånsrätt finns det inte längre skäl att särbehandla livförsäkringsrörelse vid förordnande av ett allmänt ombud. I enlighet med regleringen på bankområdet bör följaktligen ett sådant ombud i fortsättningen alltid utses vid ett försäkringsbolags konkurs. Bestämmelserna om allmänt ombud på försäkringsområdet bör också i övrigt överensstämma med ombudsmannareglerna för kreditinstitut.

Det finns goda skäl att behålla nuvarande förbud mot meddelande av nya försäkringar efter beslut om likvidation eller konkurs. Ett försäkringsbolag bör efter ett sådant beslut normalt inte kunna ingå i sådana långvariga förbindelser som försäkringsavtal regel-

mässigt innebär. Undantag bör dock liksom nu gälla under ett bolags likvidation för sådana livförsäkringar som föranleds av gällande försäkringsavtal. Detta undantag har betydelse framför allt i fråga om tjänstepensionsförsäkringar.

Även ordningen med överlåtelse av livförsäkringsbestånd vid likvidation eller konkurs bör gälla i en ny reglering av försäkringsrörelse. Det måste anses vara ett starkt försäkringstagarintresse att ingångna livförsäkringsavtal kan fortsätta att gälla hos en ny försäkringsgivare. Försäkringstagarnas intresse är nog inte tillgodosett ens om de får ut full ersättning från bolaget i likvidation eller konkurs. Det är nämligen ovisst om en försäkringstagare för motsvarande belopp kan teckna en ny livförsäkring på samma villkor som han hade i det första bolaget. Reglerna om förfarandet vid beståndsöverlåtelse efter beslut om likvidation eller konkurs bör dock anpassas till de mera moderna bestämmelserna om frivillig överlåtelse av försäkringsbestånd i 15 kap. FRL.

Bestämmelsen i 14 kap. 27 § FRL, som innehåller att en utebliven överlåtelse av försäkringsbeståndet möjliggör en realisering av tillgångarna och en åtföljande medelsfördelning, följer av allmänna regler om likvidation och konkurs. Det finns knappast längre skäl att ange en viss tidsfrist inom vilken överlåtelsen skall ske. Avgörandet bör i stället kunna träffas av likvidatorn eller konkursförvaltaren och det allmänna ombudet efter samråd med Finansinspektionen. Det förhållandet att samtliga försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar har förmånsrätt i bolagets skuldtäckningstillgångar gör att det saknas behov av att fordra upprättande av en särskild plan över avvecklingen och fördelningen som skall godkännas av Finansinspektionen. Vad som föreskrivs i 14 kap. 27 § FRL behöver alltså inte överföras till en ny försäkringsrörelselag.

Bestämmelsen i 14 kap. 28 § första stycket FRL innebär ett avsteg från principen att fordringar med samma förmånsrätt är likställda. Bestämmelsen, som infördes genom 1917 års försäkringsrörelselagstiftning, tillkom under åberopande av billighetsskäl gentemot livräntetagare som försummat att lyfta sin ränta. Det finns knappast längre anledning att gynna den kategorin framför andra ersättningsberättigade på grund av livförsäkringar. Bestämmelsen bör därför slopas. Föreskrifterna i andra stycket samma paragraf om vilka försäkringsbelopp som får betalas ut efter beslut om likvidation eller konkurs har med de nya reglerna om förmåns-

rätt för försäkringsfordringar inte någon självständig betydelse. Också de föreskrifterna bör följaktligen upphävas.

9.15 Byte av bolagskategori

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 26 kap. ABL om byte av bolagskategori skall tillämpas av försäkringsaktiebolag.

I 26 kap. ABL finns bestämmelser om dels byte från privat till publikt aktiebolag, dels byte från publikt till privat aktiebolag. Bestämmelserna motsvarar föreskrifterna i 17 kap. 1975 års ABL, vilka infördes genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1995 (se prop. 1993/94:196).

Bestämmelserna i 26 kap. ABL gäller fullt ut för bankaktiebolag.

Föreskrifter för försäkringsaktiebolag om byte av bolagskategori finns i 18 kap. FRL. Regleringen där stämmer i allt väsentligt överens med reglerna i 1975 års ABL. (Om förarbetena, se prop. 1994/95:70.)

Finansdepartementet fann i 1998 års associationsrättspromemoria inte skäl att för försäkringsaktiebolagen frångå den allmänna regleringen om byte av bolagskategori. Inte heller utredningen finner sådana skäl.

9.16 Registrering

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 27 kap. ABL skall gälla för försäkringsaktiebolag. I en särbestämmelse intas att Bolagsverket skall föra ett försäkringsregister.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag och bankaktiebolag

ABL:s bestämmelser om registrering finns i 27 kap. Bestämmelserna har överförts dit från 1975 års aktiebolagslag utan några ändringar i sak.

Bolagsverket är registreringsmyndighet inte bara för allmänna aktiebolag utan också för bankaktiebolag. Hos Bolagsverket skall föras ett bankregister. När det i ABL hänvisas till aktiebolags-

registret, skall enligt 27 kap. 1 § den lagen hänvisningen beträffande bankaktiebolag avse bankregistret.

Försäkringsaktiebolag

FRL:s bestämmelser om registrering finns i 20 kap. Där anges bl.a. att hos registreringsmyndigheten, dvs. Bolagsverket, skall föras ett försäkringsregister.

I Finansdepartementets associationsrättspromemoria föreslogs i fråga om registrering att i FRL skulle behållas bestämmelsen om förande av ett försäkringsregister och om kungörande av vad som införs i registret. Dessutom ansågs en särbestämmelse om hinder för registrering av beslut i strid med bolagets grunder alltjämt motiverad.

Utredningens bedömningar

Särregleringen i fråga om registrering bör på försäkringsområdet utformas på ett sätt som svarar mot särbestämmelserna för bankaktiebolag. I särlagstiftningen skall alltså behållas den bestämmelsen att Bolagsverket skall föra ett försäkringsregister samt får 27 kap. 1 § ABL kompletteras med en hänvisning till det registret. Det har sagts att detta register i fortsättningen bör kallas "försäkringsföretagsregistret" för att bättre harmonisera med registren för banker och allmänna aktiebolag. Uttrycket försäkringsregistret är emellertid sedan länge väl etablerat och accepterat. De kostnader en namnändring skulle innebära kan mot den bakgrunden knappast försvaras.

Bestämmelserna i 20 kap. 4 § FRL innehåller bl.a. den kompletteringen till allmänna regler att det föreligger hinder mot registrering av beslut i strid mot de försäkringstekniska riktlinjerna. Regeln därom tillkom vid lagändringarna år 2000, när systemet med grunder ersattes med en ordning med bl.a. försäkringstekniska riktlinjer. Som anförts ovan skall sådana riktlinjer vara bindande för verksamheten på samma sätt som bolagsordningen. Ett bolagsbeslut som strider mot de försäkringstekniska riktlinjerna anses därför inte böra registreras. Motsvarande gäller emellertid inte i fråga om de andra slag av riktlinjer som av lagstiftaren jämförts med bolagsordningen. Skillnaden har motiverats med att det före-

ligger en rapporteringsskyldighet till Finansinspektionen endast för försäkringstekniska riktlinjer (se prop. 1998/99:87 s. 348).

Det är naturligtvis inte en lämplig ordning att riktlinjer som i lagmotiv sagts ha samma tyngd inte jämföras vid ett registreringsbeslut, låt vara att skillnaden motiverats av praktiska skäl. De skälen gör sig emellertid inte längre lika starkt gällande. Registeransvaret för försäkringsbolag åvilar numera Bolagsverket och inte, som vid 2000 års lagändringar, Finansinspektionen, till vilken myndighet försäkringstekniska riktlinjer skall ges in. Eftersom någon registrering av de ingivna riktlinjerna inte är föreskriven saknar Bolagsverket normalt kännedom om deras innehåll. En prövning mot försäkringstekniska riktlinjer kommer följaktligen till stånd endast om dessa särskilt infordras i registreringsärendet. Att nu uppställa ett krav på Finansinspektionen att tillstålla Bolagsverket ingivna riktlinjer är inte en ändamålsenlig lösning. Med hänsyn såväl härtill som till önskemålet om en likabehandling av de i försäkringsrörelselagstiftningen omnämnda riktlinjerna anser utredningen att försäkringstekniska riktlinjer i fortsättningen inte bör särbehandlas i den reglering som avser registrering. Inte heller sådana riktlinjer skall alltså behöva beaktas inför Bolagsverkets registrering.

9.17 Aktiebolags firma

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 28 kap. ABL om aktiebolags firma skall tillämpas av försäkringsaktiebolag. I en särregel anges att ett sådant bolags firma skall innehålla ordet försäkring.

ABL:s bestämmelser om aktiebolags firma återfinns i 28 kap. Bestämmelserna där har överförts i allt väsentligt oförändrade från 1975 års aktiebolagslag.

För bankaktiebolag gäller de särbestämmelserna i fråga om bolagets firma att denna skall innehålla ordet bank och att bolaget, efter övertagande av en sparbanks rörelse, får använda ordet sparbank i sin firma.

Regler om försäkringsbolags firma finns i 17 kap. FRL, vilka svarar mot ABL:s bestämmelser om aktiebolags firma.

I fråga om försäkringsaktiebolags firma upptogs i 1998 års associationsrättspromemoria den särregeln att bolagets firma skall

innehålla ordet försäkringsaktiebolag eller ordet försäkring tillsammans med förkortningen AB. Också enligt utredningen bör en särregel med sådan innebörd gälla.

9.18 Skadestånd

Utredningens förslag: Föreskrifterna om skadestånd i 29 kap. ABL skall tillämpas på försäkringsaktiebolag. Ansvar vid överträdelser av där angivna bestämmelser skall för försäkringsaktiebolag gälla även vid överträdelse av regler i särslagstiftningen om försäkringsrörelse.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

Bestämmelserna i 1975 års aktiebolagslag om bl.a. styrelseledamöters, den verkställande direktörens och revisorns skadeståndsansvar har överförts i sak oförändrade till 29 kap. ABL.

Bankaktiebolag

I fråga om skadestånd gäller en särregel för bankaktiebolag. Genom den regeln utökas ansvaret för de i 29 kap. ABL angivna personkategorierna till att avse även överträdelser av lagen om bank- och finansieringsrörelse och lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag.

Försäkringsaktiebolag

I FRL finns bestämmelser om skadestånd i 16 kap. De bestämmelserna överensstämmer i huvudsak med motsvarande regler i ABL. En skillnad är att FRL:s bestämmelser om skadeståndsansvar omfattar också aktuarien. Därvid har hänvisats till den vikt som bör läggas vid den aktuariella kontrollen (se prop. 1998/99:87 s. 352). Vidare gäller att skadeståndsansvar kan inträda vid överträdelse av bl.a. FRL samt de försäkringstekniska riktlinjerna och placeringsriktlinjerna. Skälet härtill är att dessa riktlinjer – såsom redan fram-

hållits – är bindande för verksamheten på samma sätt som bolagsordningen. I 2004 års lagrådsremiss om förstärkt skydd för försäkringstagare i livförsäkringsbolag föreslogs att även en överträdelse av riktlinjerna för hantering av intressekonflikter skulle kunna medföra skadeståndsskyldighet. På inrådan av Lagrådet drogs lagförslaget därom tillbaka i den efterföljande propositionen (se prop. 2003/04:109 s. 49 och 92 f.).

I Finansdepartementets promemoria från år 1998 föreslogs att man skulle behålla särbestämmelser om skadeståndsskyldighet vid medverkan till överträdelse av FRL och om skadeståndsansvar för aktuarier.

Utredningens bedömningar

Naturligtvis bör på försäkringsområdet kunna aktualiseras ett skadeståndsansvar vid överträdelser av den särskilda regleringen av försäkringsrörelse. Detta måste framgå av en uttrycklig bestämmelse. Frågan är om också överträdelser av försäkringstekniska riktlinjer och placeringsriktlinjer framdeles bör kunna medföra skadeståndsskyldighet.

Den kritik angående nämnda riktlinjers ställning vid klander av bolagsstämmobeslut som behandlats i avsnitt 9.6 gör sig i viss mån gällande även i detta sammanhang. En aktieägars skadeståndsansvar torde i första hand kunna aktualiseras efter deltagande i bolagsstämmobeslut, och som framhållits i nämnda avsnitt ter det sig generellt sett främmande att stämman skall vara bunden av styrelsens riktlinjer. Vidare skall lyftas fram att överträdelser av styrelsens riktlinjer inte omfattas av skadeståndsreglerna för vare sig allmänna aktiebolag eller bankaktiebolag. Som också påpekats i avsnitt 9.6 bör de bolagsinterna riktlinjerna i ett kreditinstitut många gånger vara lika viktiga som dem i ett försäkringsbolag. Till det sagda kommer att överträdelser av försäkringstekniska riktlinjer och placeringsriktlinjer kan vara oförenliga med den lagfästa principen om stabilitet eller de särskilda bestämmelserna om försäkringstekniska avsättningar eller placering av tillgångar. Detta gör att behovet av att låta försäkringstekniska riktlinjer och placeringsriktlinjer omfattas av skadeståndsbestämmelser inte är särskilt stort.

Anförda omständigheter bör enligt utredningens uppfattning föranleda att försäkringstekniska riktlinjer och placeringsriktlinjer inte längre skall särbehandlas i skadeståndshänseende.

Utredningen har i avsnitt 9.11 uttalat att aktuariefattningen i sig inte bör medföra en särskild ansvarsställning i lagstiftningen om försäkringsrörelse; såsom i andra branscher bör ansvaret för försäkringsbolagets verksamhet ligga på styrelsen och den verkställande direktören. Utredningen har därför föreslagit att aktuarien och dennes närstående inte skall ingå i jävskretsen enligt bestämmelserna om tillhandahållande av tjänster. Nämda syn på aktuariefattningen gör sig gällande också i frågor om skadeståndsansvar. Bestämmelsen i 16 kap. 1 § FRL, vari aktuarien omnämns, svarar mot skadeståndsregeln i 29 kap. 1 § ABL, vilken tillkommit delvis för att det skall finnas verksamma incitament för företagsledningarna att fullgöra sina uppgifter (se prop. 1997/98:99 s. 187 och 191). Som redan Försäkringsutredningen föreslog (se SOU 1995:87) bör alltså nuvarande bestämmelser om särskilt skadeståndsansvar för aktuarien slopas.

9.19 Straff och vite

Utredningens förslag: ABL:s bestämmelser om straff och vite skall gälla för försäkringsaktiebolag. Därjämte skall den nuvarande straffbestämmelsen avseende förbudet mot att lämna ut personuppgift till förmånstagare bestå. Finansinspektionen skall också i fortsättningen ha möjlighet att förena förelägganden eller förbud med vite.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

Bestämmelser om straff och vite ges i 30 kap. ABL. De bestämmelserna överensstämmer i stort sett helt med motsvarande bestämmelser i 1975 års aktiebolagslag.

Bankaktiebolag

I lagen om bank- och finansieringsrörelse upptas en särskild ansvarsbestämmelse enligt vilken den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett i lagen uppställt meddelandeförbud döms till böter. I fråga om vite anges i 13 kap. lagen om bank- och finansieringsrörelse, som behandlar ingripanden, att Finansinspektionen får förelägga vite, om inspektionen meddelar föreläggande eller förbud enligt den lagen.

Försäkringsaktiebolag

För försäkringsbolagen finns bestämmelser om straff och vite i 21 kap. FRL, vilka motsvarar ABL:s föreskrifter därom.

I 21 kap. 1 § FRL upptas vissa straffbestämmelser som tar sikte på föreskrifter om försäkringsrörelse och därmed saknar motsvarighet i ABL. Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet meddelar oriktiga eller vilseledande uppgifter till Finansinspektionen och den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot den i 7 kap. 20 § FRL fastslagna sekretessen i försäkringsbolags verksamhet. I paragrafen föreskrivs vidare straffansvar för den som bryter mot en sedan länge upphävd bestämmelse om anmälningsskyldighet vid kvalificerat förvärv av aktier. I 21 kap. 2 § FRL anges att Finansinspektionen kan förena ett föreläggande eller förbud med vite.

I 1998 års associationsrättspromemoria gjordes bedömningen att bestämmelsen om brott mot tystnadsplikten skulle behållas, att Finansinspektionen också i fortsättningen skulle ges möjlighet att förena förelägganden eller förbud med vite, och att ytterligare särbestämmelser inte var erforderliga.

Utredningens bedömningar

Enligt uttalanden i lagförarbeten bör kriminalisering som metod för att hindra överträdelser av olika normer i samhället användas med försiktighet (se prop. 1994/95:23 s. 52 f.). Det har också framhållits att kriminalisering inte är det enda och inte alltid det mest effektiva medlet för att motverka oönskade beteenden. Med hänsyn härtill har överträdelser av ABL:s bestämmelser straffsanktionerats endast i den utsträckning det saknas andra lämpliga sank-

tioner, såsom skadestånd eller vite (se prop. 2004/05:85 s. 494). Angivna ståndpunkter bör göra sig gällande även när frågor om straffansvar i lagstiftningen om försäkringsrörelse skall prövas.

Finansinspektionens behov av att erhålla upplysningar från befattningshavare i ett försäkringsbolag kan enligt gällande rätt tillgodoses med hjälp av bl.a. vitesförelägganden. Efterkoms inte ett sådant föreläggande kan vitet dömas ut. Såsom redan skett på banksidan bör därför föreskriften om straffansvar för oriktiga eller missvisande uppgifter till Finansinspektionen slopas.

I motiven till den av regeringen föreslagna nya sekretessbestämmelsen i 7 kap. 20 § FRL (se avsnitt 9.6) anfördes att det inte framstår som motiverat att brott mot tystnadsplikten, när det gäller den ofta integritetskänsliga information som försäkringsbolag hanterar, skall vara straffria. Vidare lyftes där fram att det är svårt att se någon grund för skadestånd annat än om brottet kan ses som ett angrepp på den berörda personens frid eller ära och innefattar en allvarlig kränkning. Det ansågs inte heller lätt att uppfatta hur Finansinspektionens tillsynsverksamhet skulle kunna skydda enskilda mot att information lämnas i strid med bestämmelsen om tystnadsplikt. (Se prop. 2005/06:64 s. 171.) Nämda argument talar för att även den nuvarande sekretessbestämmelsen, som uppställer förbud mot att lämna ut personuppgift till förmänsstagare, skall vara straffsanktionerad. Den bestämmelsen skyddar andra intressen än rent ekonomiska.

Det kan i sammanhanget påpekas att regeringen i förarbetena till lagen om bank- och finansieringsrörelse uttalade att det finns ett behov av en översyn av sekretessbestämmelserna för finansiella företag och att sekretessfrågorna i finansiell verksamhet bör behandlas samlat (se prop. 2002/03:139 s. 480 ff.). I ett sådant sammanhang kan det finnas skäl att mera ingående pröva behovet av att straffsanktionera bestämmelser om sekretess i försäkringsrörelse.

Det bör här också uppmärksammas att utredningens förslag att, i stället för vissa av ABL:s regler om låneförbud, införa bestämmelser om tillhandahållande av tjänster till en jävskrets innebär att straffsanktionen i ABL avseende förbjudna lån inte blir fullt tillämplig på försäkringsaktiebolag.

I övrigt ansluter sig utredningen till de bedömningar i fråga om straff och vite som gjordes i 1998 års associationsrättspromemoria.

9.20 Överklagande

Utredningens förslag: Bestämmelserna om överklagande i 31 kap. ABL skall gälla även försäkringsaktiebolag. Finansinspektionens beslut skall som huvudregel överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Bakgrund

Allmänna aktiebolag

I 31 kap. ABL finns föreskrifter om överklagande av beslut som meddelats av Bolagsverket, länsstyrelsen, Skatteverket eller Finansinspektionen i ärenden enligt bestämmelser i ABL.

Bankaktiebolag

Nämnda föreskrifter i ABL gäller även bankaktiebolag. I lagen om bank- och finansieringsrörelse upptas vissa överklagandebestämmelser som har att göra med Finansinspektionens uppgifter enligt den lagen. Enligt dessa bestämmelser får talan mot Finansinspektionens beslut, i den mån de får överklagas, föras hos allmän förvaltningsdomstol.

Försäkringsaktiebolag

För försäkringsaktiebolag ges bestämmelser om överklagande i tillsynsärenden i 19 kap. 13 och 13 a §§ FRL och i registreringsärenden i 20 kap. 7 § FRL. Bestämmelserna för överklagande i tillsynsärenden ligger nära dem på bankområdet. Sålunda överklagas Finansinspektionens beslut vanligen hos länsrätt. Beslut som i någon mening avser en central förändring av bolagets uppbyggnad eller den verksamhet som bedrivs av bolaget skall emellertid på försäkringsområdet överklagas direkt till kammarrätten. Dit hör beslut om koncession och förverkande av koncession. För dessa typer av beslut har det av samhällsekonomiska skäl ansetts nödvändigt att frågorna prövas så snabbt som möjligt (se prop. 1997/98:186 s. 80 f. och 90).

Utredningens bedömningar

Det saknas skäl att inte låta ABL:s bestämmelser om överklagande bli fullt tillämpliga på försäkringsaktiebolag.

Föreskrifterna om överklagande av Finansinspektionens beslut såvitt gäller kreditinstitut blev genom införandet av lagen om bank- och finansieringsrörelse på så sätt ändrade att samtliga beslut, mot vilka talan skall föras hos domstol, numera överklagas till länsrätt. Ändringen var föranledd av synpunkter som framförts av Lagrådet (se prop. 2002/03:139 s. 505). Lagrådet pekade på att mål som anhängiggörs direkt hos kammarrätten genom överklagande av förvaltningsbeslut handläggs som enpartsmål, vilket innebär att Finansinspektionen inte blir part i målet hos kammarrätten och inte kan överklaga kammarrättens dom. I de mål där Finansinspektionens beslut överklagas hos länsrätt blir inspektionen däremot både part och klagoberättigad. De omständigheter som Lagrådet pekat på talar med styrka för att man också på försäkringsområdet bör flytta ner återstående mål till länsrätt. I den riktningen verkar även önskemålet om gemensamma bestämmelser om överklagande för finansiella företag. Det finns skäl att utgå från att en länsrätt kommer att handlägga de nerflyttade målen med den skyndsamhet de kräver.

Utredningen saknar anledning att i andra avseenden föreslå ändringar av nuvarande föreskrifter om överklagande.

10 Associationsrättsliga särregler för ömsesidiga försäkringsbolag

10.1 Några utgångspunkter

Utredningens bedömning: Som utgångspunkt skall gälla att en särregel skall införas endast om den kan motiveras av ömsesidiga försäkringsbolags särart, verksamheten försäkring, skyddet för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar eller EG-krav. När regleringen i ABL och FL på ett visst område är sakligt sett överensstämmande kan en särregel för ömsesidiga försäkringsbolag i förhållande till försäkringsaktiebolag motiveras endast av ömsesidiga bolags särart.

I utredningens uppdrag ligger att även för ömsesidiga försäkringsbolag i möjligaste mån utmönstra de associationsrättsliga reglerna från försäkringsrörelse regleringen. I avsnitt 7.4 har föreslagits att lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, FL, skall utgöra den associationsrättsliga basen för ömsesidiga försäkringsbolag. Som där anmärkts innebär det ställningstagandet naturligtvis inte att den ömsesidiga försäkringsföretagsformen som sådan skall utmönstras. I enlighet med vad som angetts i avsnitt 7.5 bör de särdrag som kännetecknar ömsesidiga försäkringsbolag kunna motivera associationsrättsliga särregler. De ömsesidiga försäkringsbolagens egenart skall alltså beaktas vid bedömningen av vilka särregler som är nödvändiga.

En annan utgångspunkt som utredningen slagit fast för prövningen av om det finns behov av associationsrättsliga särregler för ömsesidiga försäkringsbolag är att dessa inte bör behandlas annorlunda än försäkringsaktiebolag, i den mån det inte är särskilt motiverat av företagsformen som sådan (se avsnitt 7.4). Utformningen av regelsystemet får inte missgynna den ömsesidiga företagsformen och åstadkomma en styrning bort från denna företagsform. Det sagda innebär att utredningen i det följande ofta kan ansluta sig till

de bedömningar som gjorts beträffande försäkringsaktiebolag. När regleringen i aktiebolagslagen (2005:551), ABL, och FL på ett visst område är sakligt sett överensstämmande bör därför behovet av särreglering för försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag många gånger sammanfalla. En sådan syn ligger i linje med lagstiftarens strävan mot en funktionellt inriktad lagstiftning på det finansiella området.

Finansdepartementets promemoria från år 1998 med förslag om ny associationsrätt för bankaktiebolag och försäkringsbolag har ovan utgjort utgångspunkten för utredningens bedömningar för försäkringsaktiebolag. Även när det gällde ömsesidiga försäkringsbolag utgick promemorian från att 1975 års aktiebolagslag skulle vara den associationsrättsliga basen. Någon bedömning av om det i förhållande till den föreningsrättsliga regleringen kunde krävas särregler för ömsesidiga försäkringsbolag gjordes därför inte. Det är därmed inte möjligt att som för försäkringsaktiebolag utgå från de bedömningar som gjordes i Finansdepartementets promemoria. Nedan görs därför en genomgång av gällande regler för ekonomiska föreningar och bedömningar av vilka särregler som utredningen anser behövs för ömsesidiga försäkringsbolag. I vissa delar är regleringen i försäkringsrörelselagen (1982:713), FRL, närliggande den i FL. Utredningen begränsar då redogörelsen till de skillnader som finns. Genomgången följer strukturen i FL. I slutet av kapitlet berörs dessutom frågan om det skall införas särskilda regler för att ombilda ett ömsesidigt försäkringsbolag till antingen ett försäkringsaktiebolag eller en understödsförening.

Av hänsyn till önskemålet om en funktionell finansiell lagstiftning finns det anledning att också göra jämförelser med särregleringen för en kooperativ associationsform på kreditområdet som omfattas av lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse och som baseras på FL, nämligen kreditmarknadsföreningar. I de fall särskilda bestämmelser gäller för sådana föreningar kommer det att anges i det följande. Det finns dessutom kooperativa banker, medlemsbanker. Lagstiftningstekniken för dessa skiljer sig från den för kreditmarknadsföreningar genom att lagen (1995:1570) om medlemsbanker inte hänvisar till FL, utan innehåller en fullständig associationsrättslig reglering. Utredningen kommer i det följande inte att ange de särregler som gäller för medlemsbanker i förhållande till FL.

10.2 Inledande bestämmelser

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 1 kap. FL skall gälla ömsesidiga försäkringsbolag. Definitionen av ekonomisk förening skall dock inte gälla. Särregler införs för att försäkrade i vissa fall skall kunna vara delägare och för att återförsäkringsstagare inte skall vara delägare. Vidare införs särregler för att ömsesidiga skadeförsäkringsbolag också i fortsättningen skall kunna tillämpa uttaxering. En möjlighet för Finansinspektionen att föreskriva att bestämmelserna om koncerner även skall tillämpas för en grupp av företag behålls. En särregel införs om garantikapital och att dess storlek skall bestämmas med hänsyn till den planerade verksamhetens omfattning och art. De bestämmelser i 1 kap. FRL som vilar på EG-rätt behålls.

Bakgrund

Ekonomiska föreningar

1 kap. FL innehåller vissa inledande bestämmelser. Där ges till en början en definition av ekonomisk förening och anges att en förening som har till ändamål att främja medlemmarnas intressen genom annan ekonomisk verksamhet än som omfattas av definitionen inte kan bli en juridisk person. Vidare framgår att en ekonomisk förening skall registreras och att medlemmarna inte är personligen ansvariga för föreningens förpliktelser. Kapitlet innehåller vidare bestämmelser om vissa begrepp, bl.a. moderförening, dotterföretag och koncern.

Ömsesidiga försäkringsbolag

Inledande associationsrättsliga bestämmelser av motsvarande slag som de i 1 kap. FL finns framför allt i 1 kap. FRL men även i 2 kap. 13 § första stycket och 18 § första stycket FRL.

Utredningens bedömningar

1 kap. 1 § och 2 § tredje stycket FL

En ekonomisk förening skall som huvudregel ha till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet i vilken medlemmarna deltar som konsumenter eller andra förbrukare, som leverantörer, med egen arbetsinsats, genom att begagna föreningens tjänster, eller på annat liknande sätt. En viss utvidgning av begreppet har skett under senare år för att öka konkurrenskraften för kooperativ verksamhet. Ändringen innebär bl.a. att flera föreningar i samverkan kan uppfylla de krav som ställs för att var och en av dessa skall anses som en ekonomisk förening. Av förarbetena till FL framgår att en förening i huvudsak måste framträda som en förening i vilken medlemmarna deltar, det s.k. huvudsaklighetskravet (se prop. 1986/87:7 s. 78). En följd av detta är att det är möjligt för en ekonomisk förening att handla även med andra än medlemmar, så länge medlemsverksamheten är den huvudsakliga delen. En förening som har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom annan ekonomisk verksamhet än den nyss nämnda kan inte bli en juridisk person, om inte annan lag medger det.

Ömsesidiga försäkringsbolag måste anses uppfylla kraven på att främja medlemmarnas ekonomiska intressen och det kan inte råda någon tvekan om att försäkringsrörelse är ekonomisk verksamhet. Delägarkretsens möjliga sammansättning skulle dock kunna göra det tveksamt om huvudsaklighetskravet alltid blir uppfyllt.

Återförsäkringstagare är enligt 1 kap. 7 § första stycket FRL inte delägare. Bestämmelsen har funnits i försäkringsrörelseregleringen sedan år 1949. Redan dessförinnan kunde en återförsäkringsgivare avtala bort delägarskapet för återförsäkringstagaren. Det finns inte någon begränsning för hur stor andel av ett bolags verksamhet som får vara mottagen återförsäkring. Ett ömsesidigt försäkringsbolag kan således ha en andel mottagen återförsäkring som är större än direktförsäkring och därför inte uppfylla huvudsaklighetskravet.

I kapitel 7 har utredningen föreslagit att FL genom en hänvisning i en ny försäkringsrörelselag skall tillämpas av ömsesidiga försäkringsbolag. Med en sådan lagstiftningsteknik är det inte nödvändigt att ömsesidiga försäkringsbolag uppfyller definitionen av ekonomisk förening. Det bör genom en särregel anges att 1 kap. 1 § FL inte är tillämplig.

En fråga som kan ställas i detta sammanhang är om det är acceptabelt att återförsäkringstagare inte är delägare. Återförsäkringstagarna undantogs från delägarkretsen för att de då gällande reglerna om uttaxering, dvs. skyldigheten för delägarna att genom extra bidrag täcka uppkomna förluster, även medförde en rätt för delägarna att kräva uttaxering. En sådan rätt för återförsäkringstagare ansågs inte lämplig (se prop. 1948:50 s. 332 ff.). Även om reglerna om uttaxering i FRL inte längre gäller har det inte nu framkommit några skäl för att återinföra återförsäkringstagarnas status som delägare. En särbestämmelse som utesluter återförsäkringstagarna från delägarkretsen föreslås därför. Också i andra länder är det vanligt att återförsäkringstagare inte är delägare, låt vara att det normalt bestäms genom föreskrifter i bolagsordningen.

Det finns här anledning att något beröra bestämmelserna i 1 kap. 7 § andra stycket FRL om möjligheten att utvidga delägarkretsen i ömsesidiga försäkringsbolag till att omfatta försäkrade. Möjligheten infördes år 2000. I förarbetena konstaterades att i vissa ömsesidiga försäkringsbolag var även försäkrade arbetstagare delägare när försäkringarna grundades på kollektivavtal och att ett sådant delägarskap var viktigt i de s.k. avtalsbolagen, vilka är uppbyggda på en lika delning av makten mellan arbetsgivare och arbetstagare (se prop. 1998/99:87 s. 322 f.). Det konstaterades vidare att en sådan lösning ger möjlighet till lika behandling vid fördelning av överskott t.ex. i samband med likvidation. Det ansågs inte strida mot den ömsesidiga associationsformen som sådan att tillåta detta. Utredningen anser att möjligheten att göra försäkrade till delägare i bolag med stark arbetsrättslig anknytning är väl förenlig med bärande tankar bakom ömsesidigheten och bör behållas men att det saknas skäl att vidga denna möjlighet till att omfatta även andra grupper.

1 kap. 2 § första och andra styckena FL

Av 1 kap. 2 § första stycket FL framgår att en ekonomisk förening skall registreras. Bestämmelsen saknar visserligen motsvarighet i FRL men att registreringsplikt föreligger för ett ömsesidigt försäkringsbolag följer av 2 kap. 13 § första stycket FRL. Enligt 1 kap. 2 § andra stycket FL kan en ekonomisk förening efter registrering förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter samt föra talan inför domstolar och andra myndigheter. Bestämmelsen

motsvaras av 2 kap. 18 § första stycket första och andra meningarna FRL. Några särbestämmelser för ömsesidiga försäkringsbolag är inte erforderliga.

1 kap. 3 § FL

Av bestämmelsen följer att endast föreningens tillgångar svarar för föreningens förpliktelser. I tillgångarna räknas insatser och avgifter som har förfallit till betalning in även om de inte har betalats än.

För ömsesidiga försäkringsbolag anges som huvudregel i 1 kap. 6 § första stycket FRL att delägarna inte svarar personligen för bolagets förpliktelser. Däremot ges genom 1 kap. 6 § första stycket och 7 § tredje, fjärde och sjätte styckena FRL en möjlighet att i bolagsordningen för ett skadeförsäkringsbolag föreskriva att en delägare skall täcka skulder, avsättningar eller förluster i direkt skadeförsäkringsrörelse genom att göra kapitaltillskott till bolaget (uttaxering). Som redogjorts för ovan har det historiskt varit karakteristiskt för ett ömsesidigt försäkringsbolag att det drivs med delägarnas ömsesidiga ansvarighet som grund. Utvecklingen från fullt ömsesidigt ansvar för delägarna till den ordning som numera gäller har skett stegvis under lång tid. Den senaste ändringen, år 2000, motiverades med att reglerna om delägaransvar skall ge ett gott skydd för försäkringstagarnas intressen samt främja en tydlig gränsdragning mellan förpliktelser på grund av försäkringsavtal och medel som tjänar som rörelsens riskkapital (se prop. 1998/99:87 s. 290 f.). En strävan var också att reglerna för ömsesidiga bolag skulle närma sig de regler som gäller för andra associationsformer och att ömsesidiga försäkringsbolag inte borde behandlas annorlunda än försäkringsaktiebolag i den mån det inte är särskilt motiverat av företagsformen som sådan. Vidare konstaterades att reglerna om delägaransvar inte var sådana nödvändiga inslag i den ömsesidiga bolagsbildningen att det måste följa direkt av lag. Regeringen var dock inte beredd att helt ta bort möjligheten att bedriva ömsesidig försäkringsrörelse med ett personligt ansvar för delägare, men ansåg att det bör förutsätta närmare regler i det ömsesidiga försäkringsbolagets bolagsordning. Riksdagen gjorde inte någon annan bedömning.

I avsnitt 8.3.7 har utredningen redogjort för att det finns endast begränsade möjligheter att skaffa nytt kapital i ömsesidiga livförsäkringsbolag. Verksamheten bygger som där konstaterats i

huvudsak på självfinansiering. Situationen är likartad i ömsesidiga skadeförsäkringsbolag, med den skillnaden att det finns en möjlighet till uttaxering. Att kunna kräva in ytterligare kapital från delägarna vid förluster ligger helt i linje med principen om självfinansiering.

I stadgarna för en ekonomisk förening kan det, enligt 2 kap. 2 § FL, föreskrivas att regelbundna avgifter skall förekomma eller att det skall förekomma avgifter som är beroende av särskilda beslut om uttaxering. Avsikten med avgifter i en ekonomisk förening, som kan vara t.ex. årsavgifter eller medlemsavgifter, är dock att de skall bidra till kostnaderna för den löpande förvaltningen (se SOU 1984:9 s. 115). Att fullt ut tillämpa bestämmelserna i FL om att endast föreningens tillgångar svarar för dess förpliktelser skulle därför riskera att utesluta möjligheten till nuvarande form av uttaxering i ömsesidiga skadeförsäkringsbolag, vilket kan ytterligare försvåra möjligheterna till kapitalförsörjning för dessa. Utredningen ansluter sig till regeringens och riksdagens tidigare bedömning att delägare inom skadeförsäkringsrörelse skall kunna åläggas att göra kapitaltillskott till bolaget i form av uttaxering om detta reglerats i bolagsordningen. Eftersom FL inte möjliggör personligt ansvar för medlemmar krävs särregler om delägaransvar inom skadeförsäkring.

1 kap. 4–6 §§ FL

Definitionerna av moderförening, dotterföretag och koncern är desamma som för ömsesidiga försäkringsbolag, 1 kap. 9 § FRL. I sista stycket av den paragrafen finns dock ett bemyndigande för regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, att föreskriva att bestämmelserna i FRL, eller föreskrifter som meddelats med stöd av dem, om koncerner skall gälla helt eller delvis för en grupp av företag som inte utgör en koncern i FRL:s mening, men som har en gemensam eller i huvudsak gemensam ledning, s.k. oäkta koncerner. Bestämmelsen, som saknas för föreningar, har behandlats ovan angående försäkringsaktiebolagen (se avsnitt 9.2). Som framgår tar bestämmelsen sikte på ömsesidiga försäkringsbolag. I motsats till den bedömning utredningen har gjort för försäkringsaktiebolag bör därför bemyndigandet behållas för ömsesidiga försäkringsbolag.

1 kap. 8 § FRL

Bestämmelsen anger att ett ömsesidigt bolag inte får bildas utan garantikapital om det inte finns särskilda skäl för det, att tillskott av garantikapital får göras under rörelsens gång och att garantikapitalet skall betalas tillbaka när det inte längre behövs. Bestämmelsen, som saknar motsvarighet för föreningar, har behandlats i avsnitt 8.3.7. Bedömningarna där innebär att garantikapital även fortsättningsvis kommer att vara av väsentlig betydelse som startkapital i ömsesidiga livförsäkringsbolag. När det gäller skadeförsäkringsbolag gör sig motsvarande förhållanden gällande. Även för dessa bolag finns det därför anledning att behålla bestämmelser om garantikapital.

För försäkringsaktiebolag har det ovan föreslagits en kompletterande regel till ABL:s krav på aktiekapital, innebärande att aktiekapitalet skall bestämmas med hänsyn till den planerade verksamhetens omfattning och art (se avsnitt 9.2). Garantikapital ingår i ett ömsesidigt försäkringsbolags kapitalbas på samma sätt som aktiekapital i ett försäkringsaktiebolags kapitalbas. Behovet av en uttrycklig regel om garantikapitalets storlek är därför detsamma som det som motiverat förslaget för försäkringsaktiebolag. En motsvarande bestämmelse föreslås därför för garantikapital.

1 kap. 9 a–9 c, 9 e och 9 f §§ FRL

Bestämmelserna innehåller definitioner som saknas i FL. De bör av samma skäl som för försäkringsaktiebolag (se ovan avsnitt 9.2) behållas i en ny försäkringsrörelselag.

10.3 Bildandet av ett ömsesidigt försäkringsbolag

Utredningens förslag: FL:s bestämmelser om bildande av ekonomiska föreningar skall inte gälla ömsesidiga försäkringsbolag. I stället behålls de nuvarande reglerna om hur ömsesidiga försäkringsbolag bildas. Ett sådant bolags bolagsordning skall, utöver vad som sägs i FL, ange om rörelsen skall avse såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring, om bolaget skall driva försäkringsrörelse utanför EES, den krets av försäkrade som är delägare om inte endast försäkringstagarna är delägare, garantikapitalet, hur rösträtten skall utövas och beslut fattas på

bolagsstämman, förekomsten av fullmäktige, om och när uttaxering skall förekomma, antal och sammanlagt belopp av försäkringar som skall vara tecknade innan bolaget kan anses bildat, samt hur tillgångarna skall fördelas mellan delägarna vid bolagets upplösning. Begreppen koncession och stadfästelse ersätts med "tillstånd" respektive "godkännande".

Bakgrund

Ekonomiska föreningar

Bestämmelser om bildande av ekonomiska föreningar finns i 2 kap. FL. De innebär att en ekonomisk förening måste ha minst tre medlemmar, vilka skall anta stadgar samt välja styrelse och revisorer. Vidare anges vad stadgarna skall innehålla, inom vilken tid föreningen skall anmälas för registrering och konsekvenser av att registrering inte sker samt vilka åtgärder som kan vidtas innan föreningen är registrerad.

Ömsesidiga försäkringsbolag

Bestämmelserna om bildande av ett ömsesidigt försäkringsbolag finns i 2 kap. FRL och reglerar mer detaljerat hur bildandet går till. Bestämmelserna motsvarar i princip de som gäller för bildandet av försäkringsaktiebolag (se ovan) med den skillnaden att stiftarna i bolagsordningen skall bestämma att ett visst antal försäkringar till minst ett visst sammanlagt belopp skall vara tecknade innan bolaget får anses bildat. Hänsyn skall då tas till arten av den planerade rörelsen och till garantikapitalets, dvs. startkapitalets, storlek. Teckning av försäkringar skall ske på en efter koncessionen upprättad stiftelseurkund eller på en teckningslista. Beslut om bolagets bildande skall därefter ske på en konstituerande stämma, till vilken de som har tecknat försäkringar och eventuella röstberättigade garantier skall kallas. Kallelse behöver inte ske om alla försäkringar tecknas vid stämman och alla de som har tecknat försäkringar samt eventuella röstberättigade garantier är ense. Om inte så många försäkringar tecknats som angetts i bolagsordningen faller frågan om bolagets bildande. Bolaget är bildat om flertalet av de närvarande röstberättigade röstar för det. När det ömsesidiga försäkringsbolaget bildats skall en styrelse och revisorer väljas.

Utredningens bedömningar

2 kap. 1 § FL

En ekonomisk förening skall ha minst tre medlemmar. Medlemmarna skall anta stadgar samt välja styrelse och revisorer. För ömsesidiga försäkringsbolag finns inte något i FRL angivet krav på minsta antal delägare. I stället skall stiftarna enligt 2 kap. 2 § FRL bestämma att ett visst antal försäkringar till minst ett visst sammanlagt belopp skall vara tecknade, innan bolaget får anses bildat. Genom att försäkringsantalet och beloppet enligt 2 kap. 5 § första stycket 15 FRL skall anges i bolagsordningen kommer frågan om antalet delägare är tillräckligt för den avsedda verksamheten att prövas av Finansinspektionen eller regeringen vid ansökan om koncession och stadfästelse av bolagsordningen.

Kravet i 2 kap. 1 § FL på ett minsta antal om tre medlemmar kan inte anses innebära något hinder för bildandet av ett ömsesidigt försäkringsbolag. Avsikten är normalt att antalet delägare skall vara betydligt större än tre. Bestämmelsen i FL bör därför kunna tillämpas även för ömsesidiga försäkringsbolag. Det kan dock ofta finnas skäl att för ömsesidiga försäkringsbolag kräva ett större antal delägare än tre. Det är genom delägarnas premier som bolagets rörelse- och buffertkapital byggs upp. För att säkerställa en tillräcklig finansiell styrka i bolaget och även en tillräcklig riskutjämning bör det därför även i fortsättningen anges i bolagsordningen minst hur många försäkringar som måste vara tecknade för att bolaget skall kunna bildas och till vilket belopp dessa minst skall uppgå. På så sätt kommer frågan om delägarantalet och försäkringsbeloppen är tillräckliga att prövas vid ansökan om tillstånd att driva försäkringsrörelse.

För försäkringsaktiebolag har det föreslagits att de i framtiden skall kunna få verksamhetstillstånd efter bildandet. Frågan är om detta skall bli möjligt även för ömsesidiga försäkringsbolag. Som angetts ovan fattas beslut om att bilda ett ömsesidigt bolag på en konstituerande stämma av dem som har tecknat sig för försäkring och röstberättigade garantier. Att de som avser att verka tillsammans i bolags- eller föreningsform också är de som skall fatta beslutet om sådan samverkan anser utredningen vara ett krav som inte kan frångås. Nuvarande regler innebär att ett bolag redan innan den konstituerande stämman hålls har medgetts tillstånd att driva försäkringsrörelse och det har därför rätt att meddela försäkringar.

Om ett ömsesidigt försäkringsbolag skall kunna bildas innan det har fått tillstånd att driva försäkringsrörelse måste det vara möjligt för de blivande delägarna att teckna försäkring trots att verksamhetstillstånd saknas. Det innebär att försäkringsrörelse under en tid skulle bedrivas utan tillstånd. I ett sådant fall skulle försäkringstiden åtminstone inte kunna börja löpa förrän efter det att tillståndet har getts och bolaget har registrerats. Eftersom anmälan för registrering skall ske senast sex månader efter tillståndet kan det innebära en lång tidsutdräkt för försäkringstagaren innan försäkringsskyddet börjar gälla. Den prövning som skall göras av en ansökan om tillstånd att driva försäkringsrörelse kan dessutom medföra att de försäkringar som har tecknats inte kommer att vara tillåtna för försäkringsbolaget. Utredningen anser inte att det är en acceptabel ordning.

Det kan vidare sättas i fråga om det finns något behov av att bilda ett ömsesidigt försäkringsbolag innan verksamhetstillstånd har meddelats. Associationsformen finns endast inom försäkringsområdet. De som vill bilda ett ömsesidigt bolag kan därför inte förvärva ett redan befintligt bolag som har haft annan verksamhet och därefter ansöka om tillstånd att driva försäkringsrörelse. Att inte göra bolagsbildningen möjlig för tiden innan verksamhetstillstånd har getts kan därför inte motverka uppkomsten av nya ömsesidiga försäkringsbolag. Övervägande skäl talar för att behålla nuvarande ordning.

Ett försäkringsbolag skall enligt 2 kap. 1 § första stycket FRL bildas av en eller flera stiftare. Med den bedömning som gjorts ovan, att tillstånd att driva försäkringsrörelse måste ges innan en konstituerande stämma tar ställning till bolagsbildningen, finns det även i fortsättningen behov av stiftare. För aktiebolag finns en möjlighet till undantag från den personkrets som kan vara stiftare, vilket utredningen ovan har föreslagit även skall gälla för försäkringsaktiebolag. Det är avsett framför allt för att möjliggöra undantag från gällande bosättningskrav. Det finns inte anledning att ställa större krav på stiftare av ömsesidiga försäkringsbolag, varför en sådan möjlighet bör införas även för dessa.

Krav på stiftelseurkund infördes för försäkringsbolag år 1995 som en del av genomförandet i svensk rätt för banker och försäkringsbolag av EG:s första, andra, tredje och tolfte bolagsdirektiv. Direktiven gäller inte för bolag som inte drivs i vinstsyfte (jfr artikel 58 i Romfördraget, nuvarande artikel 48) och anses därför inte tillämpliga på ekonomiska föreningar. Det kan därför i och för

sig sättas i fråga om dessa direktiv är tillämpliga på ömsesidiga försäkringsbolag. I förarbetena till det svenska genomförandet för försäkringsbolag har denna fråga inte särskilt berörts (se prop. 1994/95:70). Det första bolagsdirektivet kräver offentliggörande av vissa dokument, bl.a. stiftelseurkund. De som deltar i bildandet av ömsesidiga försäkringsbolag är blivande försäkringstagare och eventuella garantier. För dessa personer måste en stiftelseurkund anses vara en betydelsefull informationskälla. Även om direktivets krav på sådana dokument inte skulle vara tillämpligt på ömsesidiga försäkringsbolag gör sig därför behovet av konsumentskydd gällande och kravet på upprättande av stiftelseurkund bör därför kvarstå.

Även i övrigt anser utredningen att det med hänsyn till det särskilda behovet av konsumentskydd på försäkringsområdet finns skäl att närmare reglera bolagets bildande på samma sätt som enligt gällande regler. Särregler om detta bör därför införas. Ett par förändringar föreslås dock av nuvarande regler. Om teckningen av en försäkring inte gjorts på rätt sätt kan den inte göras gällande av bolaget och om den tecknats med villkor är den i vissa fall ogiltig, allt under förutsättning att den som tecknat sig för försäkringen anmäler felet till Finansinspektionen. En sådan anmälan torde inte kräva några särskilda försäkringsrelaterade överväganden. Det mest naturliga är i stället att sådana anmälningar sker till registreringsmyndigheten, vilken sedan år 2002 inte längre är Finansinspektionen utan Bolagsverket. Det kan anmärkas att motsvarande anmälningar enligt ABL skall göras till Bolagsverket. Någon särbestämelse för detta har inte ovan föreslagits för försäkringsaktiebolag.

Vidare uppställs i 2 kap. 9 § FRL ett förbud för stiftare och andra att uppbära vissa ersättningar eller förbehålla sig särskilda förmåner eller rättigheter. Ersättning kan emellertid ges för de kostnader för bolagsbildningen som avser allmänna avgifter och arvoden för att upprätta stiftelseurkund och liknande arbeten. Motsvarande förbud gäller inte för aktiebolag och de förslag som har lämnats ovan i avsnitt 9.4 innebär att det inte heller längre kommer att gälla för försäkringsaktiebolag. Något särskilt förhållande som ger skäl att behålla förbudet för ömsesidiga försäkringsbolag har inte framkommit, varför någon särregel i denna del inte föreslås.

2 kap. 2 § FL

Bestämmelserna om stadgarnas innehåll stämmer inte i alla delar överens med vad som gäller för ömsesidiga försäkringsbolag enligt 2 kap. 5 § FRL. Ett ömsesidigt försäkringsbolag skall utöver det som gäller för föreningar ange föremålet för bolagets verksamhet och särskilt ange om verksamheten skall avse såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring och om bolaget skall driva försäkringsrörelse utanför EES. Vidare skall det anges den krets av försäkrade som i denna egenskap är delägare, om inte endast försäkringstagarna är delägare. När det gäller garantikapital skall bolagsordningen ange garantikapitalet, i vilken ordning garanterna skall betala in det tecknade garantikapitalet och om och i vilken ordning vinst skall delas ut till garantier och i vilken ordning garantikapitalet skall återbetalas. Det krävs också bestämmelser om hur rösträtten skall utövas och hur beslut skall fattas på bolagsstämman, varvid särskilt skall anges i vilken utsträckning rösträtt skall tillkomma garanterna. Om uttaxering skall kunna förekomma skall det anges för vilka försäkringar, i vilka situationer, intill vilket belopp och i vilken ordning uttaxering kan ske hos delägarna i skadeförsäkringsbolag samt hur uttaxeringen skall genomföras. Slutligen skall även anges antal och sammanlagt belopp av de försäkringar som skall vara tecknade innan bolaget kan anses bildat. Det finns inte anledning att nu ställa lägre krav på ett ömsesidigt försäkringsbolags bolagsordning, varför dessa regler, vilka följer av verksamheten försäkring och den ömsesidiga särarten, bör behållas.

Dessutom skall det i bolagsordningen för ett ömsesidigt försäkringsbolag finnas regler enligt vilka bolagsstämman får förfoga över bolagets vinst eller, i ett livförsäkringsbolag, på annat sätt täcka bolagets förlust samt hur tillgångarna skall fördelas mellan delägarna vid bolagets upplösning. Enligt FL skall stadgarna ange grunderna för fördelningen av föreningens vinst samt hur man skall förfara med föreningens behållna tillgångar när föreningen upplöses. Till skillnad mot föreningsmedlemmar skall alltså delägarna i ömsesidiga försäkringsbolag få del i tillgångarna vid upplösning, vilket även följer av 14 kap. 14 § andra stycket FRL. Den bestämmelsen infördes år 2000 för att bolagets tillgångar inte skall få tillskiftas andra än delägarna, t.ex. garantier (se prop. 1998/99:87 s. 301). Eftersom utredningens utgångspunkt är att ömsesidiga försäkringsbolag skall få behålla sin särart bör denna skillnad mot FL behållas. När det däremot gäller reglering av vinst eller förlust

är skillnaden mellan kraven på stadgarna i ekonomisk förening och bolagsordningen i ömsesidiga försäkringsbolag inte av sådan betydelse att en särreglering är nödvändig.

För ömsesidiga försäkringsbolag saknas det krav på bestämmelser om medlemsinsatser och avgifter samt förlagsinsatser, eftersom sådana insatser och avgifter inte förekommer i ömsesidiga försäkringsbolag. Behovet av särbestämmelser i dessa delar behandlas närmare nedan.

Bolagsordningen i ett ömsesidigt försäkringsbolag behöver inte ange vilken tid bolagets räkenskapsår skall omfatta. För försäkringsbolag är kalenderår räkenskapsår enligt 1 kap. 6 § lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag, ÅRFL. Undantag gäller endast när bokföringsskyldighet inträder eller upphör, dvs. när bolaget startas eller upphör. Ett försäkringsbolag kan alltså inte välja vilket räkenskapsår som skall gälla, varför det inte har funnits något behov av att i bolagsordningen ange räkenskapsåret. Det kan dock inte anses som något hinder att kravet på detta i FL gäller.

Det finns inte heller krav på att ömsesidiga försäkringsbolag som tillämpar delegeradesystem skall ange delegerades befogenhet eller hur de skall utses, vilket krav däremot finns i FL för fullmäktige. Mot bakgrund av de förslag som har lämnats i avsnitt 8.3.3 bör bestämmelsen i FL i detta avseende nu gälla även för ömsesidiga försäkringsbolag.

2 kap. 3 § FL

En ekonomisk förening skall anmälas för registrering senast sex månader efter det att beslut fattades om att bilda den. Motsvarande tid för ömsesidiga försäkringsbolag räknas enligt 2 kap. 13 § FRL från det att koncession har beviljats. Om det förflyter lång tid från koncessionen till registrering finns en risk att de förutsättningar som legat till grund för prövningen av tillståndsansökan förändras redan innan verksamheten startas. Till detta kommer att EG:s försäkringsdirektiv ställer krav på att en koncession skall förverkas om den inte utnyttjats inom tolv månader (artikel 22 i första skadeförsäkringsdirektivet i dess lydelse enligt artikel 14 i tredje skadeförsäkringsdirektivet samt artikel 39 i det konsoliderade livförsäkringsdirektivet), vilket även anges i 19 kap. 2 § FRL. Bestämmelsen i FRL om utgångspunkten för tiden att anmäla

bolaget för registrering bör därför behållas i en ny försäkringsrörelselag.

Om en förening inte skall börja sin verksamhet förrän ett visst i stadgarna angivet villkor har uppfyllts eller om ett sådant villkor beslutats vid ett sammanträde med medlemmarna skall tiden för registreringsanmälan räknas från den tidpunkt då villkoret har uppfyllts. Registrering får inte heller ske förrän villkoret är uppfyllt. Det krav som finns i EG:s försäkringsdirektiv gör att uppfyllandet av ett sådant villkor i ett försäkringsbolag inte kan avvaktas utan att tiden för registrering alltid bör utgå från tillståndsbeslutet. En kompletterande särregel med sådan innebörd föreslås därför.

Frågan om en förening bildande har fallit om anmälan för registrering inte skett inom rätt tid eller om registreringsmyndigheten avskrivit anmälan om registrering eller vägrat registrering. Styrelseledamöterna svarar solidariskt för gjorda inbetalningar jämte uppkommen avkastning men med avdrag för kostnader för föreningens bildande. Motsvarande gäller för ömsesidiga försäkringsbolag med den skillnaden att frågan om bildandet av bolaget kan falla tidigare, om det vid konstituerande stämma inte har tecknats tillräckligt många försäkringar eller garantikapitalet inte betalats in. Denna särbestämmelse bör som en följd av den ömsesidiga egenarten överföras till en ny försäkringsrörelselag.

2 kap. 4 § FL

Bestämmelserna om åtgärder före bildandet motsvarar i huvudsak 2 kap. 18 § FRL. För tydlighets skull bör särregler införas om att åtgärder för att erhålla garantikapital är möjliga och för att förpliktelser som uppkommit genom en stiftelseurkund övergår på bolaget vid dess registrering.

Övriga bestämmelser i 2 kap. FRL

Bestämmelserna i 2 kap. FRL som behandlar krav på tillstånd för att bedriva försäkringsrörelse och den därmed sammanhängande prövningen skall utan saklig prövning överföras till en ny försäkringsrörelselag. De vilar till stor del på EG-rätt och ingår dessutom inte i utredningens uppdrag.

10.4 Delägare och deras ekonomiska insatser

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 3 och 4 kap. FL skall inte gälla ömsesidiga försäkringsbolag.

Bakgrund

Ekonomiska föreningar

I en ekonomisk förening skiljer man mellan andelsrätten, som grundas på inbetalda medlemsinsatser, och medlemskapet (se prop. 1986/87:7 s. 88). I 3 kap. FL finns bestämmelser om inträde i föreningen, om avgång samt om medlemmarnas rättigheter och skyldigheter i sådana fall. Reglerna är avsedda att genom en avvägning mellan enskilda medlemmars intressen och föreningens intresse ge föreningarna en så stabil uppbyggnad som möjligt (se prop. 1986/87:7 s. 86). En förening kan inte vägra någon inträde som medlem, om det inte finns särskilda skäl. Om inte stadgarna säger något annat är det styrelsen som prövar ansökningar om inträde. Den som har förvärvat en andel genom bodelning, arv eller testamente har rätt att efter en anmälan inträda som medlem. En medlem har rätt att säga upp sig till utträde ur föreningen. En föreningsmedlem kan uteslutas ur föreningen på sådana grunder som har angetts i stadgarna och ett sådant beslut skall i normalfallet fattas av föreningsstämman. Efter en uppsägning eller uteslutning sker avgången från föreningen vid räkenskapsårets utgång, men medlemmen förlorar genast sin beslutanderätt i föreningen. Styrelsen skall föra en medlemsförteckning.

I 4 kap. FL finns bestämmelser om återbetalning av medlemsinsatser. Sex månader från det att en medlem avgått ur föreningen har han eller hon rätt att få ut sina medlemsinsatser, dock högst vad som belöper på medlemmen av föreningens egna kapital. Denna rätt kan begränsas i stadgarna. Om föreningen går i konkurs inom ett år från avgången är medlemmen återbetalningsskyldig, om det behövs för att föreningen skall kunna betala sina skulder. En medlem som har betalat in högre medlemsinsats än han eller hon är skyldig att bidra med, har rätt att efter uppsägning få ut det överskjutande beloppet.

Kreditmarknadsföreningar

Insatserna i kreditmarknadsföreningar skall alltid fullgöras i pengar. Utbetalningar av insatsbelopp på grund av medlemmars avgång får ske endast en gång per kvartal och tidigast sex månader från en medlems avgång. För utbetalningar krävs Finansinspektionens tillstånd, vilket skall ges om inte kreditmarknadsföreningens förmåga att fullgöra sina förpliktelser äventyras.

Ömsesidiga försäkringsbolag

FRL saknar regler om delägars möjlighet att träda in eller avgå som delägare i bolaget. Som redan har framhållits är enligt 1 kap. 7 § FRL direktförsäkringstagarna delägare. Bestämmelser om kontraheringsplikt för försäkringsbolag, dvs. skyldighet för försäkringsbolag att i vissa fall meddela försäkring, finns i försäkringsavtalslagen (2005:104).

Utredningens bedömningar

3 kap. 1–3 §§ FL

En förening får inte vägra någon inträde som medlem, om det inte finns särskilda skäl för vägran med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet eller föreningens syfte eller annan orsak. Det är styrelsen som prövar en ansökan om inträde, om inte annat följer av stadgarna.

Medlemmarna i en ekonomisk förening har skyldighet att betala medlemsinsater. En andel kan förvärfvas genom bodelning, arv eller testamente eller genom överlåtelse. Den som förvärvat en andel måste dock inom sex månader anmäla sig för inträde som medlem, om det är ett familjerättsligt förvärv, eller ansöka om inträde i föreningen.

I ett ömsesidigt försäkringsbolag blir försäkringstagarna med automatik delägare, se 1 kap. 7 § FRL. Det görs därför inte någon prövning av delägare annat än genom den bedömning som görs av bolaget för att bestämma om försäkring skall meddelas till en person eller inte. Möjligheten att neka att meddela en försäkring regleras genom försäkringsavtalslagens bestämmelser om kontraheringsplikt. De nya bestämmelserna, som trädde i kraft den

1 januari 2006, har föregåtts av ett omfattande utredningsarbete. Det finns därför inte anledning att i detta sammanhang överväga ändringar i bestämmelserna om kontraheringsplikt. Bestämmelserna i 3 kap. 1-3 §§ FL bör därför inte gälla för ömsesidiga försäkringsbolag.

3 kap. 4 och 5 §§ samt 4 kap. FL

En medlem har rätt att säga upp sig till utträde ur föreningen. Det kan i stadgarna föreskrivas att uppsägning inte får göras förrän en viss tid, högst två år och med tillstånd från registreringsmyndigheten högst fem år, från inträdet. En medlem kan även uteslutas från föreningen på sådana grunder som anges i stadgarna. En uteslutning skall beslutas av föreningsstämman, om inte annat föreskrivs i stadgarna.

När en medlem har sagt upp sig till utträde ur föreningen sker avgången vid utgången av det räkenskapsår som slutar näst efter en månad sedan medlemmen sagt upp sig. En längre tid, högst sex månader, kan dock bestämmas i stadgarna. En medlem som har avgått ur föreningen har rätt att få ut sina medlemsinsatser.

Delägarskapet i ett ömsesidigt försäkringsbolag är som framhållits en direkt följd av att ett försäkringsavtal har ingåtts med bolaget. Av detta följer att upphörandet av delägarskapet är knutet till att försäkringsavtalet upphör, vilket framför allt regleras i försäkringsavtalslagen. Det finns inte nu skäl att frångå denna ordning.

Utöver skyldigheten för en försäkringstagare att betala premier för en försäkring finns inte någon skyldighet för delägarna i ett ömsesidigt försäkringsbolag att betala medlemsinsatser. Det finns därför inte heller samma individualiserade ekonomiska rättigheter för delägare i sådant bolag som det finns för medlemmar i en ekonomisk förening. Försäkringstagarna i ett ömsesidigt försäkringsbolag har snarast en ideell andel i bolaget, vilken manifesteras först vid en likvidation genom att överskottet i bolaget då skall fördelas på försäkringstagarna. Inom livförsäkring får försäkringstagarna också i samband med utbetalning av ersättningar del av överskottet i förhållande till bidraget (se kapitel 4). Det kan dock inte jämföras med den rätt till återbetalning av insatser som gäller vid avgång från en ekonomisk förening, där sådan utbetalning skall ske närhelst en medlem önskar lämna föreningen. Även om båda

associationsformerna bygger på självfinansiering är därför skillnaderna i denna del principiella. Det system som gäller för ömsesidiga försäkringsbolag kan svårigen ändras utan att i grunden ändra villkoren för ömsesidiga försäkringsbolag. Det är inte utredningens avsikt och det finns inte heller anledning att genomföra ändringar i delägarnas ekonomiska förhållanden i ömsesidiga försäkringsbolag i detta avseende.

Utredningens bedömning är därför att inte heller bestämmelserna i 3 kap. 4 och 5 §§ FL och de därmed sammanhängande reglerna om återbetalning av medlemsinsatser i 4 kap. FL är lämpliga för ömsesidiga försäkringsbolag och att de således inte bör gälla för dessa. Möjligheten för ömsesidiga skadeförsäkringsbolag att genom bestämmelser i bolagsordningen tillämpa en ordning med uttaxering enligt 1 kap. 7 § FRL har behandlats ovan.

3 kap. 6 § FL

Styrelsen skall föra en medlemsförteckning som skall hållas tillgänglig för var och en. Där skall framför allt antecknas en medlems namn och hans eller hennes medlemsinsats. Motsvarande skyldighet att föra register över delägare saknas för ömsesidiga försäkringsbolag. Frågan är om en sådan bör gälla.

Det finns i FL inga regler om vilken verkan införandet i medlemsförteckningen har. Det är i normalfallet styrelsen som fattar beslut om att bevilja inträde som medlem och som därefter skall föra in den sålunda antagna medlemmen i medlemsförteckningen.

För ömsesidiga försäkringsbolag gäller i stället att delägarskapet för en person, genom bestämmelserna i FRL, är en direkt följd av att försäkringsbolaget tecknar en försäkring med denne. I 1 kap. 1 a § FRL finns ett krav på god försäkringsstandard, vilket anses innebära bl.a. att förvaring och dokumentation av försäkringsavtal skall vara betryggande (se prop. 1998/99:87 s. 181). Det kan därför förutsättas att försäkringsbolagen har en så god ordning och kontroll på ingångna försäkringsavtal att en delägarförteckning inte skulle tillföra något. Att trots det kräva att styrelsen för en sådan särskild delägarförteckning riskerar att leda till kostnader och administration som inte kan anses befogade och som ytterst drabbar försäkringstagarna. Det bör därför föreskrivas undantag från detta krav.

10.5 Förlagsinsatser

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 5 kap. FL om förlagsinsatser skall gälla för ömsesidiga försäkringsbolag. Förlagsinsatser som inte tillskjuts från delägarna får endast tas upp till belopp motsvarande eget kapital. Ett större tillskott skall få göras om det finns synnerliga skäl och Finansinspektionen lämnar tillstånd.

Bakgrund

Ekonomiska föreningar

I 5 kap. FL finns bestämmelser om förlagsinsatser, vilket är kapital som tillskjuts för att kunna användas som rörelsekapital i föreningar och som får skjutas till av såväl medlemmar som andra. De som skjutit till förlagsinsatser har vid en förenings upplösning högre prioritet än medlemmarna. Förlagsinsatser utgör enligt 5 kap. 15 § årsredovisningslagen (1995:1554) bundet eget kapital.

Innan möjligheten till förlagsinsatser infördes år 1984 kunde föreningarnas eget kapital endast byggas upp av medlemsinsatser och fonderade överskott. Syftet med ändringen var att göra det möjligt för ekonomiska föreningar att få riskkapital även från andra än medlemmar.

En förening kan enligt 5 kap. 1 § FL i stadgarna föreskriva att förlagsinsatser får skjutas till även av andra än medlemmar. För att inte för stor andel av det egna kapitalet skall utgöras av kapital från andra än medlemmarna begränsas dock storleken på förlagsinsatserna från ickemedlemmar. Summan av förlagsinsatserna från andra än medlemmar får, när de skjuts till, uppgå till högst summan av inbetalda medlemsinsatser och sådana som tillgodoförts genom insatsemission.

I stadgarna kan enligt 5 kap. 2 § FL begränsningar tas in om vem som har rätt att skjuta till förlagsinsatser och vem som har rätt att genom överlåtelse förvärva de rättigheter som är förenade med förlagsinsatserna (förlagsandelar), men det är inte möjligt att införa strängare begränsningar än vad som gällde när insatsen gjordes. Om någon förvärvar förlagsandelar i strid mot en sådan stadgebegränsning är förvärvet ogiltigt.

Vid en förenings upplösning har förlagsandelsinnehavarna enligt 5 kap. 3 § FL rätt att så långt överskottet räcker få förlagsinsatserna inlösta med belopp motsvarande insatsernas storlek. Om det finns flera förlagsinsatser och överskottet inte räcker till full betalning för samtliga fördelas överskottet i förhållande till insatsernas storlek.

För varje förlagsinsats skall föreningen enligt 5 kap. 4 § FL utfärda ett förlagsandelsbevis, som skall ställas till viss man, till innehavare eller till viss man eller order. För förlagsandelsbevisen gäller enligt 5 kap. 5 § FL lagen (1936:81) om skuldebrev. Styrelsen skall enligt 5 kap. 6 § FL föra ett register över förlagsandelsbevisen, vilket är offentligt.

Förlagsandelsbevisen skall enligt 5 kap. 4 § FL innehålla – förutom föreningens firma och nummer eller annan beteckning för beviset – insatsens storlek, den rätt till utdelning som insatsen medför, det sätt på vilket utdelning skall utbetalas och inlösen ske, eventuella begränsningar i förvärvsrätten och en erinran om att förvärv i strid med begränsningarna är ogiltiga.

En förlagsandelsinnehavare har enligt 5 kap. 7 § FL rätt att få förlagsinsatsen inlöst tidigast efter fem år från tillskottet, om han eller hon skriftligen säger upp beloppet minst två år i förväg. Föreningen får inlösa en insats tidigast fem år från tillskottet, om föreningen säger upp beloppet minst sex månader i förväg. Vid inlösen betalas endast det belopp som utgör insatsens storlek enligt förlagsandelsbeviset. Det får dock inte överstiga vad som av föreningens egna kapital enligt den senaste fastställda balansräkningen, utan anlitande av reservfond eller uppskrivningsfond, belöper på andelen i förhållande till övriga förlagsinsatser. Om föreningen försätts i konkurs inom ett år efter inlösen är förlagsandelsinnehavaren skyldig att betala tillbaka det han eller hon har fått ut, i den mån det behövs för att föreningens skulder skall kunna betalas.

Som angetts ovan utgör förlagsinsatserna bundet eget kapital. Det får därför inte utgå någon ränta på andelarna. En investerare kan däremot få avkastning på insatt kapital i form av utdelning (10 kap. 4 § andra stycket FL). I förarbetena har sagts att föreningen inte har någon möjlighet att avtala om att avkastning årligen skall utbetalas med ett fast procentuellt belopp. Eftersom ett avtal om framtida utdelning inte är rättsligt bindande saknar föreningen vidare möjlighet att träffa avtal om såväl att utdelning årligen skall ske oavsett vinst som att utdelning skall ske från tillgänglig vinst med ett fastställt procentuellt belopp (LU 1983/84:3y s. 2). Där-

emot har lagutskottet angett att stadgarna kan föreskriva att förlagsinsatserna skall ha företrädesrätt till den årliga utdelningsbara vinsten upp till visst högsta tak framför utdelning på medlemskapitalet och före avsättning till gottgörelse i form av återbäring eller efterlikvid. Eftersom avkastning på förlagsandelar endast kan ges i form av utdelning är det föreningsstämman som beslutar om detta.

Förlagsandelsinnehavare har inget reglerat inflytande i en förening. En förening kan dock enligt 6 kap. 1 § andra stycket FL i stadgarna föreskriva att en eller flera styrelseledamöter skall utses på annat sätt än genom val av föreningsstämman samt enligt 6 kap. 4 § andra stycket FL i stadgarna tillåta att även andra än medlemmar är styrelseledamöter. Genom sådana stadgebestämmelser synes förlagsandelsinnehavare kunna ges inflytande i styrelsen.

Däremot har förlagsandelsinnehavarna vissa insynsrättigheter. De har rätt att ta del av redovisningshandlingar och revisionsberättelse före stämma (7 kap. 8 §), att klandra stämmobeslut (7 kap. 17 §), att begära hos länsstyrelsen att en medrevisor (8 kap. 2 §) eller en granskare utses (8 kap. 17 §), att ta del av en sådan granskares yttrande (8 kap. 17 §), att ansöka om föreningens försättande i tvångslikvidation (11 kap. 3–4 a §§), att klandra skifte vid likvidation (11 kap. 13 §), att ta del av likvidators slutredovisning (11 kap. 14 §) samt att ta del av handlingar inför en fusion (12 kap. 2 §).

Ömsesidiga försäkringsbolag

Regler om förlagsinsatser saknas i FRL.

Utredningens bedömningar

Som har konstaterats i kapital 8.3.7 finns det ett behov av att ge ömsesidiga försäkringsbolag vidgade möjligheter till extern kapitalförsörjning. Det har där angetts att det är naturligt att pröva lämpligheten att låta ömsesidiga försäkringsbolag ta emot tillskott i form av förlagsinsatser. Det kan först konstateras att eftersom förlagsinsatser inte i sig medför något inflytande för innehavaren, utan i princip endast insyn, skulle en sådan möjlighet inte föra med sig de principiella nackdelar med externt inflytande som utred-

ningen har konstaterat bör undvikas i ömsesidiga försäkringsbolag. Denna finansieringsform innebär dock ett avsteg från principen om självfinansiering. Ett sådant avsteg har dock redan gjorts för ömsesidiga försäkringsbolag genom den i normalfallet tvingande ordningen med startkapital i form av garantikapital samt i viss mån även genom möjligheten att ta upp förlagslån. Utredningen har ovan inte funnit några skäl att föreslå ändringar i ordningen med garantikapital. Det finns därför anledning att först något jämföra förlagsinsatser med garantikapital.

Båda formerna av finansiering kan sägas ha en ställning mellan ägarkapital och lånekapital. De tas båda upp som eget kapital i redovisningen. Möjligen skulle garantikapital kunna anses vara mer närliggande lånekapital än vad som gäller för förlagskapitalet, eftersom avsikten med garantikapital är att det skall betalas tillbaka när det inte längre behövs för att driva rörelsen och eftersom ränta på garantikapital i form av vinstutdelning kan regleras i bolagsordningen. Förlagskapital kan emellertid också sägas upp till betalning, låt vara med en lång uppsägningstid. Samtidigt finns i FRL en möjlighet att genom bestämmelser i bolagsordningen ge den som skjutit till garantikapital rösträtt på bolagsstämman, vilket normalt endast är förbehållet ägare och vilket inte uttryckligen anges som möjligt för den som skjutit till förlagskapital enligt FL. Båda formerna av kapital har det gemensamt att de är avsedda att vara rörelsekapital och att finansiären inte har någon ovillkorlig rätt att återfå kapitalet om det inte finns överskott.

Vid en likvidation eller konkurs kan enligt 14 kap. 22 § FRL en garant inte erhålla betalning av bolagets tillgångar för fordran avseende inbetalt garantikapital förrän bolagets övriga skulder har blivit fullt betalda eller erforderliga medel avsatts till detta. Försäkringstagarnas fordringar på grund av ingångna försäkringsavtal har alltså bättre rätt till tillgångarna än garanterna. Förlagsandelsinnehavare i en ekonomisk förening har vid en förenings upplösning bättre rätt än medlemmarna. Förlagsandelsinnehavarna har enligt 5 kap. 3 § FL rätt att så långt överskottet räcker få förlagsinsatserna inlösta med belopp motsvarande insatsernas storlek. Om det finns flera förlagsinsatser och överskottet inte räcker till full betalning för samtliga fördelas överskottet i förhållande till insatsernas storlek. Förlagsinsatsgivarna har inte rätt till överskott utöver insatsernas storlek.

I båda fallen gäller således att de externa finansiärerna har sämre rätt än samtliga borgenärer och att en återbetalning till garanter

eller förlagsandelsinnehavare i en likvidation eller konkurs endast kan ske av ett eventuellt kvarvarande överskott. Försäkringstagarnas rätt till avtalade ersättningar är således skyddade i förhållande till garantier och skulle också vara så i förhållande till förlagsandelsinnehavare om förlagsinsatser kunde användas i försäkringsbolag.

En viktig fråga i detta sammanhang är hur försäkringstagarnas rätt till återbäring i ett ömsesidigt försäkringsbolag behandlas i förhållande till garantier och, om förlagskapital skulle tillåtas i ömsesidiga försäkringsbolag, till förlagsandelsinnehavare. Återbäringens rättsliga status är inte självklart densamma som vanliga fordringar. Återbäringen följer inom livförsäkring av den reglering som kräver betryggande eller aktsamt beräknade premier och förbud mot vinstutdelning men kan även grundas på avtal. Det finns en risk att försäkringstagarnas rätt till återbäring i en likvidation eller konkurs snarast har att stå tillbaka i förhållande till förlagsandelsinnehavare om ömsesidiga bolag skulle kunna utnyttja förlagskapital som finansieringsform. Denna risk finns emellertid redan när det gäller garantikapital. När det först gäller skadeförsäkring är den rätt till återbäring som försäkringstagarna kan ha inte av samma omfattning och i behov av samma skydd som den rätt till återbäring försäkringstagarna har inom livförsäkring. Återbäring inom skadeförsäkring utgår oftast i form av premiereduktion. Inom livförsäkring kan detta också vara fallet men framför allt vid traditionell livförsäkring utgår den som tillägg till de utfallande pensionsbeloppen. Inom skadeförsäkring bör försäkringstagarnas rätt till återbäring inte hindra ömsesidiga försäkringsbolag att få tillgå samma finansieringsform som föreningar.

När det sedan gäller livförsäkringsbolag behöver ytterligare överväganden göras. Upptagande av förlagsinsatser innebär att innehavarna, beroende på villkoren och de bolagsordningsbestämmelser som beslutas, kan ha rätt till utdelning. Detta påverkar naturligtvis den återbäring som livförsäkringstagare har rätt till. Det kan dock i detta sammanhang beaktas att även garantier kan ha rätt till utdelning i livförsäkringsbolag på grund av bestämmelser om ränta i villkor och bolagsordning. I förhållande till garantier innebär därför inte denna finansieringsform några nackdelar. Vad som kan vara en nackdel för försäkringstagarna är att förlagsinsatser eventuellt kan finnas kvar i bolaget längre tid än garantikapital och på så sätt under en längre tid än garantikapital inverka på möjligheten att ge en god återbäring till livförsäkringstagarna.

Utredningen har ovan i avsnitt 5.4 och avsnitt 8.3.7 behandlat svårigheten för ömsesidiga försäkringsbolag att klara finansiella problem och nödvändigheten att förbättra deras finansieringsmöjligheter. Även om förlagsinsatser i ömsesidiga livförsäkringsbolag kan få negativa konsekvenser för försäkringstagarna måste frågan om att ta upp sådana insatser beslutas av bolagsstämman. Utredningen har föreslagit att delägarna skall få ett bättre inflytande i ömsesidiga försäkringsbolag. Livförsäkringstagarna eller deras ställföreträdare skulle därför få ta ställning till frågan. Mot den bakgrunden kan förlagsinsatser inte anses vara till sådan nackdel för försäkringstagarna att finansieringsformen inte skall tillåtas.

Med en möjlighet för ömsesidiga försäkringsbolag att ta upp förlagskapital kan frågan ställas vilken ställning förlagsandelsinnehavarna får i förhållande till garantier, om ett bolag skulle välja att använda båda finansieringsformerna. Det är en fråga som inte har något självklart svar. Både förlagskapital och garantikapital måste regleras i bolagsordningen. Det får anses lämpligt att frågan om ställningen mellan sådana kapitalbidragsgivare regleras i bolagsordningen och avtalen när ett bolag har för avsikt att använda båda finansieringsmöjligheterna.

Som har angetts finns för föreningar en begränsning av möjligheten att låta externa finansiärer tillskjuta förlagskapital. Begränsningen relaterar till medlemsinsatserna. I ömsesidiga försäkringsbolag betalar delägarna inte insatser varför begränsningsregeln för föreningar inte kan tillämpas. Frågan är då om det för ömsesidiga försäkringsbolag skall finnas en begränsning och hur den i så fall skall utformas.

För garantikapital finns det inte någon begränsning av hur stort det får vara, vilket är naturligt då det framför allt är avsett som startkapital. Av den anledningen kan det vara rimligt att tillämpa samma ordning för förlagskapital. Utredningens utgångspunkt är emellertid att reglerna för föreningar skall tillämpas om inte starkt vägande skäl talar mot det. Av det skälet och då förlagskapital kan ligga kvar under längre tid än garantikapital bör en begränsning gälla.

I ömsesidiga försäkringsbolag finns inte några insatser från delägarna att relatera till vid val av en sådan begränsning. Avsikten med begränsningarna för föreningarna är att det externa kapitalet inte skall få överstiga det kapital som härstammar från medlemmarna. En möjlig jämförelse skulle då kunna vara försäkrings-

tekniska avsättningar med tillägg i livförsäkringsbolag för konsolideringsfonden. Det skulle innebära en möjlighet att i princip dubblera balansomslutningen, vilket kan anses innebära en extern finansiering som i allt för stor grad avviker från utgångspunkten om självfinansiering. En annan naturlig jämförelse skulle kunna vara bolagets egna kapital. Ytterligare ett alternativ är den begränsning som gäller för försäkringsbolagens upplåning i 5 kap. 1 § FRL. För att begränsa de finansiella risker ett försäkringsbolag kan ta får upplåning endast vara av ringa betydelse med hänsyn till rörelsens omfattning och kapitalbasens storlek, om inte Finansinspektionen medger undantag. Avsikten med en begränsning av externt förlagskapital är emellertid inte att begränsa den finansiella risken i försäkringsbolaget. En jämförelse med upplåningsbegränsningen är därför inte relevant. Den ger dessutom ett relativt begränsat utrymme för extern finansiering. Utredningen stannar därför för att den lämpligaste begränsningen är en jämförelse med eget kapital. Vid tillfällen när extern finansiering är nödvändig pga. finansiella svårigheter kan även en jämförelse med eget kapital utgöra hinder för en nödvändig kapitaltillförsel. En möjlighet att vid synnerliga skäl få tillstånd att överskrida begränsningen bör därför införas. Prövningen av detta bör göras av Finansinspektionen. Eftersom förlagsinsatser inte är att betrakta som lån skall inte lånebegränsningen i nuvarande 5 kap. 1 § FRL gälla för dessa.

I övrigt finns inte anledning att ställa upp regler som avviker från bestämmelserna i 5 kap. FL.

I detta sammanhang bör även vissa andra finansieringsfrågor behandlas. Ett försäkringsbolags möjlighet att ta upp lån är enligt 5 kap. 1 § FRL begränsade till omfattning och syfte. I 5 kap. 17 och 18 §§ FRL finns även förbud för ömsesidiga försäkringsbolag mot upptagande av s.k. kapitalandelslån och vinstandelslån. För vissa försäkringsaktiebolag är vinstandelslån tillåtna och ovan har det föreslagits att även kapitalandelslån skall tillåtas. Det har tidigare lämnats förslag om att ömsesidiga försäkringsbolag skall ha möjlighet att kunna ta upp vinstandelslån (se SOU 1995:87 s. 194). Regeringen lämnade dock inte några förslag därom utan ansåg att det fanns skäl att återkomma till frågan om formerna för anskaffning av externt riskkapital i ömsesidiga bolag i samband med den associationsrättsliga översynen (se prop. 1998/99:87 s. 269).

De upplåningsformer som nu är aktuella medför inte något inflytande och påverkar därför inte ett ömsesidigt försäkringsbolags oberoende. När upplåningsformerna tillåts för försäkrings-

aktiebolag kan ett förbud inte heller motiveras av att den bedrivna verksamheten är försäkring. Ett förbud bör därför inte behållas.

För försäkringsaktiebolag kommer samma krav på bolagsstäm-mobeslut för upptagande av kapitalandelslån att gälla som införts för andra aktiebolag. För ekonomiska föreningar finns inte några bestämmelser om upplåning. Eftersom möjligheten till upplåning för försäkringsbolag även i framtiden kommer att vara begränsad i storleken finns knappast något behov av särregler för ömsesidiga försäkringsbolag vid sidan av den nuvarande begränsningsregeln i 5 kap. 1 § FRL.

10.6 Bolagets ledning

Utredningens förslag: Bestämmelserna i FL om bolagets ledning görs tillämpliga för ömsesidiga försäkringsbolag. Styrelsen skall dock alltid utse en verkställande direktör. En särregel införs om att styrelseledamöterna inte behöver vara delägare i bolaget. Dessutom skall stämmans ordförande innan styrelseval förrättas lämna uppgifter om vilka andra uppdrag den som valet avser har i andra företag. Vidare införs särregler för att behålla nuvarande ordning vid behörighets- och befogenhetsöverskridande. Nuvarande bestämmelser om jäv, liksom bestämmelserna om att en ställföreträdare inte får följa en föreskrift av ett bolagsorgan om den står i strid med FRL eller ÅRFL skall behållas. Detsamma skall gälla kraven på att styrelsen skall fastställa vissa riktlinjer och att det skall finnas en aktuarie med visst ansvar.

Bakgrund

Ekonomiska föreningar

Bestämmelserna om föreningens ledning finns i 6 kap. FL. Styrelsen skall bestå av minst tre ledamöter vilka väljs av föreningsstämman, om det inte i stadgarna föreskrivs att en eller flera styrelseledamöter skall utses på annat sätt. Styrelseledamöterna skall vara medlemmar i föreningen om inte stadgarna tillåter annat. Vissa ställföreträdare för medlemmar kan vara styrelseledamöter utan att vara medlem och detsamma gäller för arbetstagarledamöter i

styrelsen. Minst hälften av styrelseledamöterna måste vara bosatta inom EES, om inte regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer tillåter annat.

En av styrelseledamöterna skall vara ordförande, vilken väljs av styrelsen om inte annat föreskrivs i stadgarna eller har beslutats av stämman. Den verkställande direktören får inte vara ordförande.

En styrelseledamot får inte handlägga frågor om avtal mellan honom och föreningen. Han får inte heller handlägga frågor om avtal mellan föreningen och en tredje man om han har ett väsentligt intresse i frågan som kan vara stridande mot föreningens.

Styrelsen svarar för föreningens organisation och förvaltningen av föreningens angelägenheter och skall se till att organisationen beträffande bokföring och medelsförvaltning även innefattar en tillfredsställande kontroll. Styrelsen företräder föreningen och tecknar dess firma.

Styrelsen skall utse en verkställande direktör om föreningen är av en viss storlek, men regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan medge undantag om det finns särskilda skäl. Genom bestämmelser i stadgarna kan det även i andra fall finnas en skyldighet för styrelsen att utse en verkställande direktör.

Den verkställande direktören skall ha hand om den löpande förvaltningen enligt de riktlinjer och anvisningar som styrelsen meddelar. Han eller hon får dessutom vidta sådana åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av föreningens verksamhet är av osedvanlig beskaffenhet eller stor betydelse, om styrelsens beslut inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för föreningens verksamhet. Styrelsen skall dock så snart som möjligt underrättas om sådana åtgärder. Den verkställande direktören skall sörja för att föreningens bokföring fullgörs i överensstämmelse med lag och att medelsförvaltningen sköts på betryggande sätt. Han eller hon har alltid rätt att företräda föreningen och teckna dess firma beträffande de åtgärder som ankommer på honom eller henne.

Styrelsen kan bemyndiga en styrelseledamot, den verkställande direktören eller någon annan att företräda föreningen och teckna dess firma, om inte stadgarna förbjuder det. Minst en av dem som bemyndigats att företräda föreningen och teckna dess firma skall vara bosatt inom EES, om inte regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer tillåter något annat. Om föreningen inte har någon ställföreträdare som är bosatt i Sverige skall styrelsen bemyndiga en person som är bosatt här att på föreningens vägnar ta emot delgivning.

Kreditmarknadsföreningar

För kreditmarknadsföreningar gäller att flertalet av ledamöterna i styrelsen skall vara personer som inte är anställda i föreningen eller i företaget som ingår i en koncern där föreningen är moderförening. Styrelsen skall utse en verkställande direktör, vilken inte får vara ordförande i styrelsen. Rätten att teckna firma får utövas endast av två eller flera i förening, med undantag för den verkställande direktörens rätt att teckna firman beträffande sådana angelägenheter som ankommer på honom eller henne. Ingen annan inskränkning får registreras. Slutligen skall ordföranden innan styrelseval förrättas lämna uppgift till stämman om vilka uppdrag den som valet gäller innehar i andra företag.

Ömsesidiga försäkringsbolag

Bestämmelser om ledningen i ömsesidiga försäkringsbolag finns i 8 kap. FRL. De överensstämmer i stor utsträckning med ledningsreglerna för ekonomiska föreningar, men med några skillnader. Det finns inte något krav på att styrelseledamöterna skall vara delägare i bolaget. Mer än hälften av styrelseledamöterna skall vara personer som varken är anställda i bolaget eller anställda eller styrelseledamöter i företaget som ingår i samma koncern som bolaget eller i en företagsgrupp av motsvarande slag. Verkställande direktör skall alltid utses, om inte Finansinspektionen medger undantag. I FRL ställs det vidare upp krav på styrelseledamöters och verkställande direktörens lämplighet.

Ett försäkringsbolag måste ha en aktuarie, vars uppgift är att ha överinseende över utförandet av de försäkringstekniska utredningarna och beräkningarna.

Som har angetts ovan i avsnitt 9.7 omfattades inte bestämmelserna i 8 kap. FRL av Finansdepartementets översyn år 1998, eftersom ledningsfrågorna hade behandlats av Banklagskommittén i dess betänkande SOU 1998:27. Beträffande Banklagskommitténs förslag, se ovan angivet avsnitt vilka gäller även för ömsesidiga försäkringsbolag. I det följande behandlas endast bestämmelser där regleringen skiljer sig mellan föreningar och ömsesidiga försäkringsbolag.

Utredningens bedömningar

6 kap. 3 § FL

Styrelsen skall utse en verkställande direktör om antalet anställda i föreningen under vart och ett av de senaste två räkenskapsåren i medeltal har överstigit 200. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får medge undantag om det finns särskilda skäl. En utsedd verkställande direktör får kvarstå även om antalet anställda sedan understiger 200. I stadgarna kan föreskrivas att verkställande direktör skall utses också i andra fall.

För ömsesidiga försäkringsbolag skall enligt 8 kap. 3 § FRL verkställande direktör alltid utses. Däremot finns det en möjlighet enligt 8 kap. 5 § FRL att få undantag från kravet, vilket kan medges av Finansinspektionen om det finns särskilda skäl. I sådana fall skall styrelsen uppdra åt en av ledamöterna att fullgöra de skyldigheter som åligger den verkställande direktören i fråga om bokföring och medelsförvaltning, medan styrelsen svarar för en verkställande direktörs åligganden i övrigt. När det gäller försäkringsaktiebolag har ovan föreslagits att verkställande direktör alltid skall utses och att denne inte skall få vara styrelseordförande. För ömsesidiga försäkringsbolag gör sig samma starka intresse av en väl fungerande intern kontroll gällande som för försäkringsaktiebolag. Det finns därför skäl att ställa samma krav på att en verkställande direktör alltid skall utses. Den möjlighet till dispens från kravet som nuvarande regler ger torde framför allt ha betydelse för mindre försäkringsbolag. Den allmänna möjligheten till undantag från bestämmelserna i den nya försäkringsrörelselagen som utredningen föreslår för vissa försäkringsföretag får anses tillgodose detta behov (se kapitel 12). Fördelningen av ansvaret mellan styrelseledamöter kan om sådant undantag ges regleras genom interna riktlinjer. När det sedan gäller bestämmelsen att den verkställande direktören inte får vara styrelseordförande följer det av 6 kap. 8 § första stycket FL, varför en särregel för att åstadkomma detta inte är nödvändig.

6 kap. 4 § FL

Styrelseledamöterna skall vara medlemmar i föreningen om inte stadgarna tillåter annat. Utan att det finns angivet i stadgarna får dock en förvaltare för en medlem vara styrelseledamot, liksom

ledamot i styrelsen för eller delägare i en medlem som är juridisk person. Den som är arbetstagarledamot behöver inte vara medlem.

Till skillnad mot vad som gäller för ekonomiska föreningar finns inte något krav på att en styrelseledamot i ett ömsesidigt försäkringsbolag måste vara delägare. Att delta i ledningen av ett försäkringsbolag kräver särskilda kunskaper och erfarenheter, vilket inte minst visar sig i att personernas lämplighet prövas av Finansinspektionen. Inspektionen kan även ingripa mot ett försäkringsbolag eller en ledamot om denne inte kan anses lämplig att delta i ledningen av bolaget. Det kan mot denna bakgrund inte alltid vara möjligt att i kretsen av delägare eller delägares företrädare hitta personer som kan vara lämpliga. Det talar för att även andra än delägare skall kunna utses till styrelseledamöter. Visserligen ger FL möjlighet att i stadgarna medge att även andra personer får utses till styrelseledamöter. Utredningen anser dock att styrelsens kompetens i försäkringsbolag är så central för skyddet av försäkringstagarna att de utan sådana begränsningar bör ges möjlighet att utse en lämplig styrelse. Kravet på styrelseledamöterna i detta avseende bör därför inte gälla i ömsesidiga försäkringsbolag.

6 kap. 14 § FL

Om en ställföreträdare har överskridit sin befogenhet när han företog en rättshandling för föreningen gäller inte rättshandlingen mot föreningen, om den mot vilken rättshandlingen företogs insåg eller borde ha insett att befogenheten överskreds. Detsamma gäller om verkställande direktören överskrider sin behörighet.

Om en ställföreträdare i ett ömsesidigt försäkringsbolag har företagit en rättshandling för bolaget och därvid har handlat i strid med bestämmelserna i FRL om bolagsorganens behörighet gäller rättshandlingen enligt 8 kap. 16 § FRL inte mot bolaget. Detsamma gäller rättshandlingar av en verkställande direktör om bolaget visar att motparten insåg eller borde ha insett behörighetsöverskridandet. Om en ställföreträdare har överskridit sin befogenhet, gäller rättshandlingen inte mot bolaget om bolaget visar att motparten insåg eller borde ha insett att befogenheten överskreds. Detta gäller dock inte när styrelsen eller verkställande direktören har överträtt föreskrift om bolagets verksamhetsföremål eller andra föreskrifter som har meddelats i bolagsordningen eller av ett annat bolagsorgan.

Reglerna om verkan för ett ömsesidigt försäkringsbolag av behörighets- och befogenhetsöverskridande handlingar av dess ställföreträdare skiljer sig således i viss mån från vad som gäller för ekonomiska föreningar. Före år 1995 var bestämmelsen i FRL likalydande med bestämmelsen i FL. Ändringen i FRL var ett led i genomförandet i svensk rätt av EG:s första bolagsdirektiv (se prop. 1994/95:70). Bestämmelserna i FL och FRL utgår från den uttalade huvudregeln att en förenings eller ett bolags ställföreträdare har förmåga att binda föreningen eller bolaget när de rätts-handlar på dess vägnar.

Kompetensfördelningen mellan stämman, styrelse och verkställande direktör är tvingande i FL respektive FRL. Stämman kan inte fatta beslut om att styrelsens eller den verkställande direktörens behörighet skall vara mer begränsad än vad som följer av lagstiftningen. Styrelsens, den verkställande direktörens och firmatecknarnas befogenhet kan emellertid vara inskränkt genom föreskrifter av ett överordnat bolagsorgan. Det kan dessutom i stadgarna respektive bolagsordningen ställas krav på att vissa åtgärder får ske endast med godkännande av stämman. Om i lag eller inom föreningen eller bolaget uppställda behörighets- eller befogenhetsregler överskrids, kan det enligt de nu aktuella bestämmelserna leda till att rättshandlingen inte blir gällande mot föreningen respektive bolaget.

När det först gäller överskridanden av de lagreglerade behörigheterna för bolagsorganen innebär 8 kap. 15 § FRL att sådana åtgärder inte binder försäkringsbolaget. Hit räknas i första hand de fall då ett bolagsorgan har vidtagit åtgärder som enligt lag endast kan vidtas av ett annat bolagsorgan. Även beslutsfattande i strid med sådana förbudsregler i lag som enligt gällande synsätt medför att bolaget inte är bundet av rättshandlingen omfattas emellertid (se prop. 1994/95:70 s. 151, 250 och 199 f.). Motsvarande bestämmelse saknas i 6 kap. 14 § FL, men det anses ändå gälla att åtgärder som innebär ett överskridande av kompetensfördelningen mellan bolagsorgan inte är gällande mot en förening (jfr prop. 1986/87:7 s. 115).

I både FRL och FL gäller dock att om verkställande direktören överskrider sin behörighet att vidta löpande förvaltningsåtgärder eller andra åtgärder som inte kan avvakta styrelsens beslut binder inte åtgärden föreningen, om motparten var i ond tro. Särregeln för verkställande direktörens behörighetsöverskridande åtgärder är

motiverad av svårigheterna för utomstående att bedöma verkställande direktörens behörighetsområde.

Regleringen av befogenhetsöverskridande är till stora delar lika i FL och FRL, med det undantaget att ett ömsesidigt försäkringsbolag, trots motpartens onda tro, är bundet av befogenhetsöverskridande åtgärder från styrelsen eller verkställande direktören om överskridandet avsåg föremålsbestämmelsen eller andra föreskrifter i bolagsordningen eller föreskrifter som meddelats av ett annat bolagsorgan.

När avsikten nu är att åstadkomma en tillnärmning av reglerna för ömsesidiga försäkringsbolag till dem som gäller för ekonomiska föreningar kan det sättas i fråga om det finns skäl att vidmakthålla skillnaderna i regleringen vid ställföreträdarens behörighets- och befogenhetsöverskridande åtgärder. Skillnaderna har som nämnts uppkommit när EG:s första bolagsdirektiv genomfördes i FRL och utredningen har ovan konstaterat att det kan sättas i fråga om detta direktiv gäller för ömsesidiga försäkringsbolag. Bedömningen av lämpligheten att behålla de regler i FRL som nu är aktuella bör dock i första hand grundas på sakliga och inte formella skäl. Syftet med bestämmelsen är att begränsa bolagets ansvarighet för åtgärder som vidtas för dess räkning när den rättshandlande företrädaren handlat utanför sitt mandat. Samtidigt har det utformats så att tredje mans skyddsintresse tillgodoses. När det gäller överskridande av bolagsordningens bestämmelser om verksamhetsföremålet har det för försäkringsbolagen setts rimligt att risken för att bolagets ställföreträdare handlar illojalt helt och hållet bärs av bolaget. Det har ansetts ligga i omsättningens intresse att tredje man kan ingå rättshandlingar med bolagets ställföreträdare utan att närmare behöva överväga om en åtgärd ligger inom ramen för bolagets verksamhetsföremål eller inte (se prop. 1994/95:70 s. 152). Den nu gällande bestämmelsen anser utredningen väl avvägd för den verksamhet som bedrivs i försäkringsbolag. Den bör därför behållas i en ny försäkringsrörelselag. På så sätt upprätthålls även en likartad behandling av ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsaktiebolag.

8 kap. 1 § FRL

Vid den reform år 2004 som syftade till förstärkt skydd för försäkringstagare i livförsäkringsbolag ändrades bestämmelsen om styrelsens sammansättning för ömsesidiga försäkringsbolag i 8 kap. 1 § FRL på samma sätt som för icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag (se ovan avsnitt 9.7 för en närmare beskrivning). Det innebär att mer än hälften av styrelseledamöterna skall vara personer som varken är anställda i bolaget eller anställda eller styrelseledamöter i företag som ingår i samma koncern som bolaget eller i en företagsgrupp av motsvarande slag. Motiven för ändringen var att öka styrelsens oberoende i förhållande till anställda i ledande positioner i bolaget och i förhållande till styrelsen och anställda i andra bolag i samma företagsgrupp. Ett av de viktigaste beslut som en stämma har att fatta är att utse styrelseledamöter. Inskränkningar i denna rätt innebär i sig begränsningar i möjligheterna till en god ägarstyrning, vilket även konstaterades i förarbetena till nämnda lagändring. De förslag som har behandlats i avsnitt 8.3 har till syfte att stärka delägarnas inflytande i ömsesidiga livförsäkringsbolag. Som framgår nedan föreslås motsvarande även för ömsesidiga skadeförsäkringsbolag. Att behålla nu aktuellt krav på vilka som får vara styrelseledamöter i ömsesidiga försäkringsbolag skulle därför motverka utredningens förslag för att stärka delägarnas inflytande. Vad som talar för att behålla kravet på en oberoende styrelse är önskemålet om en samordning med den associationsrättsliga regleringen på bankområdet. För både bankaktiebolag och kreditmarknadsföreningar gäller att styrelsen till övervägande del skall bestå av personer som inte sitter i institutets ledning eller annars är anställda i koncernen. Som ovan angetts vid övervägandena beträffande försäkringsaktiebolag gör sig motivet till det kravet, nämligen att upprätthålla styrelsens funktion som effektivt tillsynsorgan, starkt gällande i all viktig affärsverksamhet utan att ett sådant krav införts i ABL. För försäkringsaktiebolag har utredningen bedömt att förutsättningarna för en aktiv ägarstyrning, vilket är ett viktigt syfte med den reform som nu föreslås, torde förbättras om ägarna ges möjlighet att utan alltför långtgående begränsningar utse styrelsen, varför det för dessa bolag föreslagits att en bestämmelse om styrelsens oberoende inte vidare bör gälla. Mot den bakgrunden finns inte anledning att göra en annan bedömning för ömsesidiga försäkringsbolag.

Det kan i sammanhanget nämnas att styrelsens oberoende behandlas i Svensk kod för bolagsstyrning. Kodens regler är avsedda för aktiemarknadsbolag men anses kunna tillämpas av andra bolag som har ett spritt ägar- eller allmänintresse, t.ex. ömsesidiga försäkringsbolag. I koden anges att majoriteten av de bolagsstämموvalda styrelseledamöterna skall vara oberoende i förhållande till bolaget och bolagsledningen. En styrelseledamot skall anses beroende om han eller hon är eller har varit bl.a. verkställande direktör eller anställd i bolaget eller ett närstående företag. Där emot anges inte ett uppdrag som styrelseledamot i ett annat närstående bolag som ett beroende.

8 kap. 2 § FRL

Den personkrets som kan ansöka om att rätten skall utse en styrelseledamot när någon som har rätt att utse sådan inte fullgjort detta är utvidgad för ömsesidiga försäkringsbolag i jämförelse med bestämmelserna i 5 kap. 2 § tredje stycket FL och omfattar enligt 8 kap. 2 § FRL även delegerade och garanter. Ordningen med garantikapital har ovan föreslagits skall gälla även fortsättningsvis. Med den ställning garantikapitalet har skulle det kunna hävdas att garanterna har ett berättigat intresse av att det i bolaget finns en fulltalig styrelse och att garanterna därför även i fortsättningen bör kunna ansöka om utseende av styrelseledamot i den angivna situationen. I FL kan emellertid sådan begäran göras av den vars rätt kan vara beroende av att det finns någon som kan företräda föreningen. Det ger enligt utredningens mening tillräckliga möjligheter även för garanter att bevaka sina intressen. Något behov av en uttrycklig bestämmelse i detta avseende kan därför inte finnas.

När det sedan gäller delegerade kan det sättas i fråga om det bör finnas en skillnad jämfört med fullmäktig i en förening. I både ömsesidiga försäkringsbolag och ekonomiska föreningar har delägarna respektive medlemmarna rätt att ansöka om att en styrelseledamot skall utses. I avsnitt 8.3.6 föreslås en förstärkt rätt till insyn för delägare i ömsesidiga försäkringsbolag i de fall delegerade utses motsvarande den som gäller för medlemmar i en ekonomisk förening. Denna förstärkta insynsrätt ger delägarna en större möjlighet än vad som för närvarande gäller att hålla sig informerade om verksamheten i bolaget även om delegerade är utsedda. Något skäl att fortsättningsvis behålla möjligheten för

delegerade att ansöka om rättens förordande av ersättare finns därför inte.

8 kap. 12 och 15 §§ FRL

Vid den reform år 2004 som syftade till förstärkt skydd för försäkringstagare i livförsäkringsbolag ändrades bestämmelserna om jäv i 8 kap. 12 § FRL på samma sätt som för icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, efter förebild av motsvarande bestämmelse i 1975 års aktiebolagslag. I förhållande till 6 kap. 10 § FL innebär jävsbestämmelsen i FRL den ytterligare begränsningen att en styrelseledamot eller verkställande direktör inte får handlägga en fråga om avtal mellan bolaget och en juridisk person som styrelseledamoten eller den verkställande direktören ensam eller tillsammans med någon annan får företräda. Denna ytterligare begränsning gäller emellertid inte för ömsesidiga försäkringsbolag om det äger samtliga aktier i bolagets motpart och motparten är ett annat bolag än ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag, dvs. avtal mellan det ömsesidiga försäkringsbolaget och dess helägda dotterbolag (under förutsättning att det inte är ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag).

Den generalklausul som riktar sig till styrelsen och andra ställföreträdare, 8 kap. 15 § FRL, innebär i förhållande till motsvarande bestämmelse i 6 kap. 13 § FL att den grupp som inte otillbörligt får gynnas eller missgynnas uttryckligen också omfattar garanten. Genom reformen år 2004 gjordes dessutom ett tillägg till gruppen som inte får missgynnas så att den numera omfattar även försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade som på grund av försäkringsavtal har rätt till en andel av de ackumulerade vinster som har uppstått i rörelsen. Vidare får en ställföreträdare inte följa en föreskrift av ett bolagsorgan om föreskriften inte gäller för att den står i strid med FRL eller ÅRFL.

Garanternas ställning i generalklausulen stärktes vid FRL:s tillkomst. Bestämmelsen utformades med motsvarande bestämmelse i 1975 års aktiebolagslag som förebild, varvid aktieägare och garanten likställdes i detta sammanhang (se prop. 1981/82:180 s. 213). Ordningen med garantikapital i ömsesidiga försäkringsbolag skall, enligt vad ovan sagts, behållas. Det skulle därför kunna finnas skäl att behålla garanternas ställning i generalklausulen. Något motsvarande gäller å andra sidan inte för förlagsandelsinnehavare i

generalklausulen i FL, vilken endast skyddar föreningen och medlemmarna. Något skäl att ge garanten en annan ställning i detta sammanhang än förlagsandelsinnehavare kan inte anses finnas varför en särregel inte föreslås för detta.

De förslag som lämnats i avsnitt 8.3 stärker livförsäkringstagarnas ställning i ömsesidiga livförsäkringsbolag. Det kommer dock i ömsesidiga livförsäkringsbolag även i fortsättningen vara möjligt att ansamla överskottsmedel i en konsolideringsfond. Mot den bakgrunden skulle det kunna finnas behov av ett uttryckligt skydd för försäkringstagarna i generalklausulen. De är emellertid delägare och i denna egenskap skyddade av generalklausulen, varför något behov av en särregel inte kan anses finnas. De som däremot endast har ställning av ersättningsberättigade, utan att vara försäkringstagare, är normalt inte delägare. Det är endast om bolagsordningen föreskriver det som även försäkrade är delägare, vilket kan vara fallet vid kollektivavtalade försäkringar. För försäkrade, som inte samtidigt är delägare, skulle därför behov av ett uttryckligt skydd i generalklausulen kunna finnas. Inför den senaste ändringen av generalklausulen uttalade Lagrådet att eftersom försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade är de reella ägarna av det egna kapitalet talar skäl för att generalklausulen genom en analog tillämpning skyddar dessa personer (se prop. 2003/04:109 s. 91). Lagrådet ansåg dock ett förtydligande lämpligt. Att bibehålla en bestämmelse som endast syftar till att förtydliga ställningen för ersättningsberättigade som inte är försäkringstagare och inte heller delägare kan mot bakgrund av Lagrådets bedömning inte anses erforderligt. Det föreslås därför inte någon sådan särregel.

Det finns dock även i fortsättningen skäl att behålla särregler om jäv, med den justeringen att det mot bakgrund av utredningens förslag om icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag inte finns skäl att behålla särregler avseende dessa. Även en särbestämmelse om att en ställföreträdare inte får följa en föreskrift av ett bolagsorgan om föreskriften inte gäller för att den står i strid med FRL eller ÅRFL bör införas.

8 kap. 8 och 18 §§ FRL

I ett ömsesidigt försäkringsbolag skall styrelsen enligt 8 kap. 8 § FRL fastställa försäkringstekniska riktlinjer, placeringsriktlinjer och riktlinjer för hantering av intressekonflikter. Styrelsen ansvarar för att riktlinjerna följs och skall fortlöpande pröva om de behöver ändras. Det saknas anledning att göra annan bedömning än för försäkringsaktiebolag, varför dessa krav skall kvarstå, se ovan.

I 8 kap. 18 § FRL föreskrivs att en aktuarie skall utses samt anges dennes ansvar och kompetens. Det finns inte skäl att nu göra ändringar i denna bestämmelse. Även på denna punkt överensstämmer bedömningen med den som gjorts i fråga om försäkringsaktiebolag.

Särregel föreslagen för försäkringsaktiebolag

För försäkringsaktiebolag har utredningen i avsnitt 9.7 föreslagit att styrelsens ordförande innan styrelseval hålls lämnar uppgift om vilka uppdrag den person valet avser har i andra företag. Mot bakgrund av styrelsens betydelse även i ett ömsesidigt försäkringsbolag bör motsvarande krav gälla också i dessa.

10.7 Bolagsstämma

Utredningens förslag: FL:s bestämmelser om föreningsstämma skall gälla ömsesidiga försäkringsbolag. För att ändra bolagsordningen skall det dock vara tillräckligt med en majoritet på två tredjedelar av samtliga röstande. Vid ändringar som avser uttaxering behålls de nu gällande skyddsreglerna för delägare. Det införs en regel om att beslut om ansökan om förlängning av verksamhetstillstånd skall fattas av stämman. En särregel införs som möjliggör att garanter erhåller rösträtt vid bolagsstämman. På samma sätt som i ömsesidiga livförsäkringsbolag skall fullmäktige i ömsesidiga skadeförsäkringsbolag endast kunna utses av delägare eller ställföreträdare för dessa. En särregel införs om att en fullmäktig inte behöver vara delägare.

Bakgrund

Ekonomiska föreningar

Bestämmelserna om föreningsstämma finns i 7 kap. FL. Varje medlem har vid en föreningsstämma en röst, om inte annat anges i stadgarna.

Föreningsstämmans befogenheter kan helt eller delvis överlämnas åt särskilt valda fullmäktige. Fullmäktiges befogenhet, hur de skall utses och tiden för deras uppdrag, högst tre år, skall regleras i stadgarna. Endast medlem i föreningen, eller någon som kan väljas till styrelseledamot i föreningen, kan utses till fullmäktig. Ett fullmäktigsammanträde anses som föreningsstämma. En fullmäktig kan inte rösta genom ombud. Medlemmarna skall underrättas om beslut av fullmäktige vid vissa ändringar av stadgarna eller fusion. Även om fullmäktige har utsetts behåller medlemmarna vissa rättigheter. Frågor rörande fullmäktige har även behandlats i avsnitt 8.3.

Beslut om att ändra stadgarna fattas av stämman. Beslutet är giltigt om samtliga röstberättigade har förenat sig om det. Annars är beslutet giltigt om det har fattats på två på varandra följande stämmor och beslutet på den senare av dessa stämmor har biträtts av minst två tredjedelar av de röstande. I vissa fall krävs dock en större majoritet. Stadgarna kan ställa ytterligare krav för ändring av stadgarna och i vissa fall krävs regeringens medgivande.

Kreditmarknadsföreningar

För kreditmarknadsföreningar finns endast en särregel, som har att göra med regler om sekretess i kreditverksamhet. Skyldigheten enligt FL för styrelsen och verkställande direktören att lämna upplysningar på bolagsstämman skall fullgöras endast om det kan göras utan nämnvärd olägenhet för enskild. Om styrelsen har funnit att det finns hinder mot att lämna upplysningar skall dessa i stället lämnas till revisorerna.

Ömsesidiga försäkringsbolag

Bestämmelserna om bolagsstämman i ömsesidiga försäkringsbolag finns i 9 kap. FRL. De överensstämmer i huvudsak med den reglering som gäller för ekonomiska föreningar. Vissa skillnader finns dock.

Om bolagsordningen i ett ömsesidigt försäkringsbolag innehåller bestämmelser om att delägarnas rätt att besluta om försäkringsbolagets angelägenheter skall tillkomma särskilt utsedda delegerade får delägarna inte utöva någon beslutanderätt vid stämman. Några närmare bestämmelser om delegerade finns inte för ömsesidiga försäkringsbolag, inte heller någon skyldighet att underrätta delägare om vissa fullmäktigbeslut.

För att ändra bolagsordningen i ett ömsesidigt försäkringsbolag är det tillräckligt att två tredjedelar av samtliga röstande har biträtt beslutet. Beslut om att ansöka om att förlänga en tidsbegränsad koncession fattas av ordinarie stämma. Bolagsordningsändringar i ömsesidiga försäkringsbolag kräver Finansinspektionens godkännande.

Vid sidan av delägare eller delegerade kan även garantier ges beslutanderätt på bolagsstämman.

Utredningens bedömningar

7 kap. 1 § FL

Varje medlem har en röst, om inte annat anges i stadgarna. Principen en medlem – en röst har ansetts uttrycka ett demokratiskt synsätt som har grundläggande betydelse för den ekonomiska föreningsrörelsen, men det har ändå getts frihet att i stadgarna göra avsteg från denna huvudregel (se prop. 1986/87:7 s. 64 f.). För en ekonomisk förening är det enligt 1 kap. 1 § femte stycket FL utmärkande att den uppfyller särskilda villkor i fråga om bl.a. rösträtt.

Vid stämman i ett ömsesidigt försäkringsbolag utövar enligt 9 kap. 1 § FRL delägare, delegerade och garantier sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter. När det gäller delägare finns inte någon bestämmelse motsvarande den i FL om att en medlem har en röst. Det torde dock enligt gällande ordning vara det normala. En annan ordning skulle kunna tänkas och har tidigare ansetts självklar. Tilldelandet av rösträtt har ansetts inte kunna ske oberoende av

t.ex. de särskilda försäkringarnas storlek och av den tid den enskilde försäkringstagaren varit delägare i bolaget (se Skarstedt, Lagen om försäkringsrörelse av den 25 maj 1917 m.m., 1918, s. 120). En rösträtt som är beroende av t.ex. försäkringskapitalets storlek inom livförsäkring skulle kunna ge ett större inflytande för de som har bidragit med mer riskkapital i ett livförsäkringsbolag. En sådan lösning kan dock föra med sig praktiska problem när det gäller att fastställa antalet röster eftersom försäkringskapitalet inte är konstant över tiden. De flesta försäkringsbolag har inte heller försäkringsavtal som är homogena utan har ett varierat produkt-sortiment. Det kan därför vara svårt att hitta ett objektivi t sätt att fördela antalet röster så att inte en kategori delägare missgynnas till förmån för en annan. Utredningen känner inte till något ömsesidigt försäkringsbolag som har någon annan rösträttsregel än att varje delägare har en röst. Något hinder mot att bestämmelserna i FL skall gälla även för delägare i ömsesidiga försäkringsbolag kan därför inte anses finnas utan anser utredningen fastmer att det är en regel som är väl ägnad för ömsesidiga försäkringsbolag. Principen en delägare – en röst bildar utgångspunkt även för ömsesidiga företag i andra länder.

7 kap. 2 § FL

En medlem kan utöva sin rätt vid föreningsstämman genom ombud. Det är dock endast medlemmens make eller sambo eller en annan medlem som får vara ombud, om inte annat anges i stadgarna. En medlem som är juridisk person får företrädas av ombud som inte är medlem, om inte annat anges i stadgarna.

En medlem kan vid föreningsstämman medföra ett biträde. Det är bara medlemmens make eller sambo eller annan medlem som kan vara biträde, om inte annat anges i stadgarna.

En delägare kan enligt 9 kap. 2 § FRL utöva sin rösträtt genom ombud och kan vid stämman medföra ett biträde. Några närmare regler om vem som kan vara ombud eller biträde finns inte i FRL. Något hinder mot att regleringen i FL skall gälla även för ömsesidiga försäkringsbolag finns inte. Möjligheten att i bolagsordningen ange ytterligare personer än de i FL angivna som ombud och biträde torde ge tillräcklig flexibilitet.

7 kap. 4 § FL

Möjligheten för en minoritet i en förening att begära uppskjuten ordinarie stämma kräver att minst en tiondel av samtliga röstberättigade begär det, med en möjlighet att i stadgarna sänka kravet. Motsvarande gräns i ömsesidiga försäkringsbolag är en tiondel av de närvarande röstberättigade. Även med den reglering som finns i FL bör alltså, om så skulle bedömas lämpligt i ett ömsesidigt försäkringsbolag, samma minoritetskrav kunna tillskapas som den som nu gäller för försäkringsbolagen. Regleringen i FL bedöms därför som tillfyllest.

7 kap. 7 § FL

Om styrelsen inte kallat till stämma skall Finansinspektionen enligt 9 kap. 8 § FRL sammankalla stämman. För ekonomiska föreningar åvilar denna uppgift länsstyrelsen. Några särskilda överväganden av tillsynskaraktär torde inte krävas vid ett sådant beslut, varför länsstyrelsen även för ömsesidiga försäkringsbolag kan fullgöra denna uppgift, något som för övrigt ovan föreslagits också beträffande försäkringsaktiebolag.

7 kap. 12 § FL

Föreningsstämmans befogenheter kan helt eller delvis överlämnas åt särskilt valda fullmäktige. Endast medlem i föreningen, eller någon som kan väljas till styrelseledamot i föreningen, kan utses till fullmäktig. En fullmäktig kan inte rösta genom ombud. Ett fullmäktigsammanträde anses som en föreningsstämma. Även om fullmäktige har utsetts har medlemmarna kvar vissa rättigheter till framför allt insyn. Han eller hon har rätt att få ett ärende behandlat av stämman, att före stämman ta del av redovisningshandlingar och revisionsberättelsen eller få dessa handlingar tillsända sig samt att ta del av protokoll från stämman. Medlemmarna skall dessutom underrättas om beslut av fullmäktige om vissa ändringar av stadgarna eller fusion. Underrättelsen skall ske på det sätt som stadgarna föreskriver. Stadgarna skall enligt 2 kap. 2 § FL ange fullmäktiges befogenhet, hur de skall utses och tiden för deras uppdrag.

Bolagsordningen för ett ömsesidigt försäkringsbolag skall enligt 2 kap. 5 § FRL ange regler för hur rösträtten skall utövas och hur beslut skall fattas på bolagsstämman, varvid särskilt skall anges om och i vilken utsträckning delägarnas rösträtt skall utövas genom särskilt utsedda delegerade. Om bolagsordningen innehåller bestämmelser om att delägarnas rätt att besluta om bolagets angelägenheter skall tillkomma särskilt utsedda delegerade får delägarna enligt 9 kap. 2 § första stycket FRL inte utöva någon beslutanderätt vid stämman. Några närmare bestämmelser om delegerade finns inte i FRL, förutom ett förbud för delegerade att rösta genom ombud. Det är endast röstberättigade, dvs. delegerade om sådana har utsetts, som enligt 9 kap. 7 § FRL har rätt att få ett ärende behandlat vid stämman, som enligt 9 kap. 9 § FRL har rätt att kallas till stämman och som enligt 9 kap. 12 § FRL har frågerätt vid stämman. Endast vid bolagsordningsändringar som berör delägarnas ansvarighet vid uttaxering skall delägare vars postadress är känd av bolaget enligt 9 kap. 18 § FRL underrättas om beslutet efter det att det registrerats och har, om han eller hon inte har samtyckt till beslutet, rätt att häva försäkringsavtalet. Delägare har dock enligt 9 kap. 20 § FRL rätt att klandra stämmobeslut.

För delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag innebär regleringen ett längre gående avstående från inflytande över bolagets angelägenheter än vad regleringen för ekonomiska föreningar innebär för medlemmar i föreningar där rösträtten vid stämman utövas genom fullmäktige. Utredningen har i avsnitt 8.3 föreslagit att delägarnas rättigheter till inflytande i ömsesidiga livförsäkringsbolag skall stärkas, och att de skall ha samma rättigheter som medlemmar i en ekonomisk förening när fullmäktig utsetts. När det gäller ömsesidiga skadeförsäkringsbolag leder visserligen försäkringsavtalen normalt inte till samma långa tidsmässiga bundenhet till bolaget som inom livförsäkring. Däremot kan det inom skadeförsäkring finnas möjlighet till uttaxering av kapitaltillskott från delägarna, vilket med styrka talar för att det även inom detta område finns skäl för ett ökat inflytande för delägarna. De skäl som utredningen i övrigt ansett bör medföra särregler för livförsäkringsbolag gäller dessutom även inom skadeförsäkring. De särregler för livförsäkring som utredningen föreslagit i avsnitt 8.3 bör därför gälla även för ömsesidiga skadeförsäkringsbolag. Bestämmelsen om att fullmäktigsammanträde skall anses som föreningsstämma kan inte anses utgöra hinder mot sammankomster där bolagsledningen t.ex. informerar samtliga

delegerade om ny lagstiftning inom försäkringsområdet eller om andra frågor av grundläggande betydelse för att de delegerade skall kunna utföra uppdraget. Någon särregel för att möjliggöra detta kan utredningen inte finna behov av.

7 kap. 14 § FL

För ändring av stadgarna krävs att samtliga röstberättigade har förenat sig om det. Annars är beslutet giltigt om det har fattats på två på varandra följande stämmor och beslutet på den senare av dessa stämmor biträtts av minst två tredjedelar av de röstande. I vissa fall krävs dock en större majoritet.

För att ändra bolagsordningen i ett ömsesidigt försäkringsbolag är det enligt 9 kap. 14 § FRL tillräckligt att två tredjedelar av samtliga röstande har biträtt beslutet. Det krävs alltså inte, även om alla inte är ense, två stämmor. Om ändringen avser delägarnas ansvarighet vid uttaxering får beslutet dock enligt 9 kap. 14 § FRL inte tillämpas förrän ett år efter det att ändringsbeslutet registrerades, om inte samtliga delägare har biträtt det. En delägare som inte samtyckt till beslutet har rätt att inom ett år från registreringen häva försäkringsavtalet och rätt att få ut ej intjänad premie och återbäring.

För att inte hämma möjligheten för ömsesidiga försäkringsbolag att anpassa bolagsordningen till förändrade förhållanden bör majoritetskravet inte nu skärpas. En särregel erfordras för detta ändamål. Regleringen rörande beslut om ändring av bolagsordningen kommer därmed att överensstämma nära med den som föreslagits för försäkringsaktiebolag. Vid ändringar som avser uttaxering bör skyddsreglerna för delägare behållas.

7 kap. 16 § FL

Föreningsstämman får inte fatta beslut som är ägnade att bereda otillbörlig fördel åt en medlem eller någon annan till nackdel för föreningen eller annan medlem. Motsvarande generalklausul för ömsesidiga försäkringsbolag i 9 kap. 19 § FRL innehåller de tilläggen att inte heller en garant får otillbörligt gynnas eller missgynnas samt att den skyddar även försäkringstagare eller andra ersättningsberättigade som på grund av försäkringsavtal har rätt till en

andel av de ackumulerade vinster som har uppstått i rörelsen. Utredningen har ovan i avsnitt 10.6 bedömt att motsvarande bestämmelse i generalklausulen för bolagets ställföreträdare inte skall behållas. På de skäl som där anförts föreslås inte heller någon särregel för den nu aktuella generalklausulen.

9 kap. 1 § FRL

Som angetts ovan kan även garantier ges rösträtt på bolagsstämman. Det skall då enligt 2 kap. 5 § FRL anges i bolagsordningen. Garantier får utöva sin rösträtt genom ombud och kan även ha biträde vid stämman, men det finns inte reglerat vem som kan vara ombud eller biträde. Utredningens bedömning i avsnitt 8.3.7 när det gäller garantier innebär att deras möjlighet till inflytande skall gälla även i en ny försäkringsrörelselag.

9 kap. 4 § FRL

Bolagsstämman skall hållas på den ort där styrelsen har sitt säte, men bolagsordningen kan ange annan ort. Stämman får också hållas på annan ort om utomordentliga omständigheter föranleder det. FL saknar reglering i frågan om var stämman skall hållas. Det torde saknas skäl att fortsatt ställa upp krav som avviker från FL om platsen för stämman. En lämplig ordning är att frågan regleras i bolagsordningen.

9 kap. 15 § FRL

Beslut om att ansöka om förlängning av koncession skall fattas av den ordinarie bolagsstämman. Beträffande försäkringsaktiebolag har utredningen i avsnitt 9.6 föreslagit att det inte längre skall krävas att ordinarie bolagsstämma fattar ett sådant beslut, utan att även en extra bolagsstämma skall kunna fatta beslut i den frågan. För ömsesidiga försäkringsbolag gör sig samma skäl gällande som för försäkringsaktiebolagen, varför det även för ömsesidiga bolag bör anges att beslut fattas av bolagsstämman.

9 kap. 20 § FRL

Av bestämmelserna framgår bl.a. att ett bolagsstämmobeslut kan klandras om det strider mot bolagets försäkringstekniska riktlinjer eller placeringsriktlinjer. Utredningen har i avsnitt 9.6 för försäkringsaktiebolag föreslagit att detta inte längre skall gälla. Samma skäl gör sig gällande även för ömsesidiga försäkringsbolag varför någon särregel i detta avseende inte bör finnas.

10.8 Revision och särskild granskning

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 8 kap. FL om revision samt om särskild granskning skall tillämpas av ömsesidiga försäkringsbolag. I ett sådant bolag skall gälla de ytterligare kraven att minst en revisor måste vara utsedd av bolagsstämman, att endast auktoriserade eller godkända revisorer kan väljas samt att minst en revisor skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor som har avlagt revisorsexamen. Om en sådan revisor inte är utsedd skall länsstyrelsen göra det. Både en revisor och en särskild granskare skall ha viss rapporteringskyldighet till Finansinspektionen. Nuvarande bestämmelser om revisorer utsedda av Finansinspektionen skall bestå i sak oförändrade. Det klargörs att sådana revisorer, oavsett stämmans anvisningar, skall följa den instruktion som inspektionen utfärdat.

Bakgrund*Ekonomiska föreningar*

Bestämmelserna om revision och särskild granskning finns i 8 kap. FL. En ekonomisk förening skall ha minst en revisor, vars uppdrag gäller för den tid som anges i stadgarna. Revisorerna väljs av föreningsstämman om inte annat föreskrivs i stadgarna.

Varje röstberättigad har rätt att föreslå att utseendet av en medrevisor påkallas hos länsstyrelsen. Om minst en tiondel av samtliga röstberättigade eller en tredjedel av de närvarande röstberättigade biträder förslaget skall styrelsen göra en sådan framställning. Medrevisorn deltar i revisionen tillsammans med övriga revisorer.

Minst en revisor skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor som avlagt revisorsexamen om föreningens tillgångar har en viss storlek om inte regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer medger annat. En revisor med vissa kvalifikationer skall även utses på begäran av en minoritet av de röstberättigade i en förening. Om det är påkallat av särskilda omständigheter får länsstyrelsen besluta att minst en kvalificerad revisor skall utses. Ett revisorsorgan hos en sammanslutning med ändamål att ha hand om gemensamma uppgifter för föreningar, eller en sådan sammanslutning, får utses till revisor.

Om en revisor avgår i förtid skall han anmäla det hos registreringsmyndigheten och lämna en avskrift av anmälan till styrelsen. I anmälningen skall revisorn lämna en redogörelse för iakttagelser vid den granskning han har utfört. I revisionsberättelsen skall revisorn anmärka om han eller hon har funnit att föreningen inte har fullgjort vissa skyldigheter och i sådana fall lämna en kopia av revisionsberättelsen till Skatteverket. Revisorerna får inte obehörigen lämna upplysningar om föreningens angelägenheter, om det kan vara till nackdel för föreningen. Revisorerna är skyldiga att lämna upplysningar till stämman, om det inte skulle vara till väsentlig nackdel för föreningen. Revisorerna har även vissa andra upplysningsskyldigheter.

Varje röstberättigad kan väcka förslag om att länsstyrelsen skall utse en granskare för särskild granskning av föreningens förvaltning och räkenskaper under viss förfluten tid eller av vissa åtgärder eller förhållanden i föreningen. Det finns närmare regler om förfarandet för detta och hur många röster som krävs på stämman.

Kreditmarknadsföreningar

För kreditmarknadsföreningar finns fyra särbestämmelser beträffande revision. En särregel är att minst en revisor skall utses av föreningsstämman. En annan särregel är att bara den som är auktoriserad eller godkänd revisor får vara revisor och att minst en revisor som stämman utsett skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor som avlagt revisorsexamen. Den tredje särregeln är tillkommen med hänsyn till reglerna om sekretess i kreditverksamhet och innebär att upplysningar endast får lämnas om det kan göras utan nämnvärd olägenhet för enskild. Den sista särregeln innebär viss rapporteringsplikt för revisorn till Finansinspektionen.

Ömsesidiga försäkringsbolag

Bestämmelserna om revision finns i 10 kap. FRL. Bestämmelserna överensstämmer nära med motsvarande reglering i FL. Av samma skäl som för försäkringsaktiebolag saknas dock bestämmelser om medrevisor och särskild granskning. Däremot finns det regler om allmän granskning i 11 kap. FRL.

Alla revisorer får inte utses av annan än stämman. Endast auktoriserad eller godkänd revisor kan utses och minst en av de revisorer som stämman utser skall vara auktoriserad om tillgångarnas bruttovärde (balansomslutningen) överstiger gränsvärdet 1 000 basbelopp. Finansinspektionen, eller i vissa fall regeringen, kan besluta att en viss godkänd revisor i visst fall kan utses i stället för en auktoriserad. Krav på auktoriserad revisor gäller också för vissa moderbolag.

Finansinspektionen skall förordna en eller flera revisorer om inte inspektionen med hänsyn till rörelsens ringa omfattning eller av andra skäl anser det obehövt.

Det saknas regler om redogörelse för iakttagelser vid förtida avgång, skyldighet att i revisionsberättelsen anmärka vissa skattefrågor, skyldighet att i vissa fall sända kopia av revisionsberättelsen till Skatteverket samt om granskare. Däremot är revisorerna skyldiga att rapportera vissa förhållanden till Finansinspektionen.

Det saknas för ömsesidiga försäkringsbolag möjlighet att utse sammanslutning eller revisorsorgan till revisor.

Förbudet att lämna upplysningar om de kan vara till nackdel för bolaget gäller också för uppgifter till delegerade och garanter.

Utredningens bedömningar

8 kap. 1 § FL

Revisorerna väljs av föreningsstämman, om det inte föreskrivs i stadgarna att en eller flera revisorer skall utses på annat sätt.

I ett ömsesidigt försäkringsbolag kan inte, enligt 10 kap. 1 § FRL, alla revisorer utses av annan än stämman och dessutom skall Finansinspektionen utse en eller flera revisorer, om inte Finansinspektionen anser det obehövt.

Behovet av konsumentskydd gör sig gällande här. Det bör därför, på samma sätt som för försäkringsaktiebolagen, behållas en särregel om att inte alla revisorer utses av annan än stämman. Av

samma skäl bör bestämmelserna om revisorer utsedda av Finansinspektionen behållas, liksom de för dessa gällande bestämmelserna.

8 kap. 2 § FL

Bestämmelserna innebär bl.a. att varje röstberättigad har rätt att på en föreningsstämma föreslå att utseende av en medrevisor påkallas hos länsstyrelsen. En medrevisor deltar i revisionen tillsammans med övriga revisorer. En framställan till länsstyrelsen skall ske om förslaget har biträts av minst en tiondel av samtliga röstberättigade eller en tredjedel av de på stämman närvarande röstberättigade. Även förlagsandelsinnehavare har rätt att hos styrelsen begära att en medrevisor skall utses.

En medrevisor är ett skydd för minoriteten och kallas ibland även minoritetsrevisor. Även om försäkringsrörelse är särskilt reglerad och står under tillsyn kan en minoritet av delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag inte anses i sådant mindre behov av skydd än minoriteten i ekonomiska föreningar att ett särskilt undantag från möjligheten till minoritetsrevisor är befogat.

8 kap. 4 § FL

I vissa fall får en sammanslutning eller ett revisionsorgan utses till revisor. Något skäl att inte tillåta detta även i ömsesidiga försäkringsbolag finns inte.

8 kap. 5 § FL

Minst en revisor skall vara auktoriserad eller godkänd med avlagd revisorsexamen om nettovärdet på föreningens tillgångar de senaste två åren överstiger 1000 basbelopp eller om föreningen har i medeltal mer än 200 anställda.

I försäkringsbolag kan enligt 9 kap. 3 § FRL endast auktoriserade eller godkända revisorer väljas. Minst en av de bolagsstämmande revisorerna måste dessutom enligt 9 kap. 4 § FRL vara auktoriserad om bruttovärdet på tillgångarna de senaste två åren överstiger 1 000 basbelopp.

Kraven på revisorernas kvalifikationer är alltså högre för försäkringsbolag än för ekonomiska föreningar, vilket har motiverats av behovet av konsumentskydd. För försäkringsaktiebolag har i avsnitt 9.8 föreslagits att bestämmelserna i ABL med vissa undantag skall gälla. Samma konsumentskyddsskäl gör sig gällande för ömsesidiga försäkringsbolag som för försäkringsaktiebolag, varför samma höga krav som föreslås gälla för försäkringsaktiebolag också föreslås för ömsesidiga försäkringsbolag.

8 kap. 7 § FL

Bestämmelserna som anger i vilka fall jäv föreligger för en revisor är i huvudsak desamma för ekonomiska föreningar och ömsesidiga försäkringsbolag. För ömsesidiga försäkringsbolag finns emellertid i 10 kap. 5 § FRL ett undantag om att låneskuld genom belåning av livförsäkringsbrev inte grundar jäv. För försäkringsaktiebolag har ovan i avsnitt 9.8 föreslagits att den särbestämmelsen inte skall behållas. På samma skäl som där anförts bör den inte behållas för ömsesidiga försäkringsbolag.

8 kap. 8 § FL

Om en revisor i en ekonomisk förening avgår i förtid skall denne lämna en redogörelse för iakttagelserna vid den granskning som utförts. Motsvarande krav saknas för försäkringsbolag. Något skäl att inte detta skall gälla även för ömsesidiga försäkringsbolag finns inte utan innebär en förstärkning av skyddet för försäkringstagarna.

8 kap. 17 § FL

Länsstyrelsen skall i vissa fall utse en granskare för särskild granskning. Motsvarande bestämmelse saknas för försäkringsbolag.

För försäkringsaktiebolagen har ovan föreslagits att bestämmelserna i ABL om allmän och särskild granskning skall gälla. Det finns inte anledning att göra andra bedömningar för ömsesidiga försäkringsbolag avseende motsvarande bestämmelser i FL om särskild granskning. Allmän granskning är inte särskilt reglerat för ekonomiska föreningar eftersom det är möjligt att ha s.k. lekman-

narevisorer i föreningarna, dvs. personer som inte är godkända eller auktoriserade revisorer. Mot bakgrund av att det ovan föreslagits att endast vissa kvalificerade revisorer skall få vara revisor i ett ömsesidigt försäkringsbolag skulle det kunna vara motiverat att införa särregler om allmän granskning. Något behov av sådana regler för att skydda försäkringstagarna har dock inte kunnat påvisas, varför några sådana inte föreslås.

10 kap. 8 a § FRL

Bestämmelserna ålägger revisorerna skyldighet att rapportera vissa förhållanden till Finansinspektionen. Rapporteringsskyldigheten för revisorer innebär ett genomförande i svensk lagstiftning av EG-krav (se prop. 1995/96:173 s. 107 ff.), varför den bör kvarstå.

10.9 Överskottsutdelning och annan användning av bolagets egendom

Utredningens förslag: Bestämmelserna om utbetalning till medlemmar i 10 kap. FL skall gälla för ömsesidiga skadeförsäkringsbolag, men inte för ömsesidiga livförsäkringsbolag. Bestämmelserna om vinstutdelning skall gälla för vinstutdelning till garanter. För vinstutdelning till garanter skall dock krävas bestämmelser i bolagsordningen, vilka endast får godkännas om det inte kan antas försämra rätten för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar. En särregel föreslås om återbetalning av garantikapital. En särregel behålls om att återbäring i livförsäkringsbolag skall gottskrivas försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat reglerats i avtal eller bolagsordning. Nu gällande övergångsregler om krav på skälighet för äldre försäkringar skall alltjämt gälla. Ömsesidiga försäkringsbolag föreslås inte behöva göra avsättningar av vinsten till reservfond. Särregler behålls om konsolideringsfond i ömsesidiga livförsäkringsbolag. Särregler införs om tjänster till en jävskrets motsvarande dem som gäller

för kreditinstitut. Återbetalningsskyldighet skall gälla vid olagliga utbetalningar till garanten och för skadeförsäkringsbolag även till delägare. Nuvarande bestämmelse om att ett försäkringsbolag inte får förespegla framtida återbäring som saknar grund i försäkringsavtalet behålls.

Bakgrund

Ekonomiska föreningar

Reglerna om överskottsutdelning och annan användning av föreningens egendom finns i 10 kap. FL. Hos de ekonomiska föreningarna är avsikten att föreningen inte skall tillgodogöra sig överskott utan att dessa skall föras tillbaka till de medlemmar som har deltagit i verksamheten och bidragit till överskottet. Här bortses då från att föreningarna naturligtvis måste täcka sina kostnader, ha en erforderlig konsolidering och avsätta medel för eventuell utvidgning. Fördelningen av överskott sker vanligen genom olika former av gottgörelse, t.ex. som återbäring i förhållande till gjorda inköp. Gottgörelsen innebär en merprestation från föreningens sida i förhållande till den prestation som redan skett vid t.ex. medlemmens köp av en vara och beror på att föreningens resultat gör en sådan merprestation möjlig. Gottgörelse kan beslutas såväl under som efter ett räkenskapsår.

Det är även möjligt att ge i princip samma typ av merprestation som vinstutdelning. Sådan vinstutdelning sker även den ofta i förhållande till hur mycket medlemmarna utnyttjat föreningens tjänster, men den kan baseras på inbetalda medlemsinsatser. Det senare kallas ibland för insatsränta.

Kreditmarknadsföreningar

För kreditmarknadsföreningar gäller såsom för banker bestämmelser om tillhandahållande av tjänster till en jävskrets (se därom avsnitt 9.11).

Ömsesidiga försäkringsbolag

12 kap. FRL innehåller regler om vinstutdelning och annan användning av ett försäkringsbolags egendom. Regleringen avviker väsentligt från den som gäller för föreningar. För ömsesidiga försäkringsbolag gäller reglerna om utbetalning av bolagets medel endast för vinstutdelning och återbetalning till garanter. När det gäller livförsäkringsbolag regleras delvis även försäkringstagarnas rätt till återbäring. Årsvinsten i sådana bolag och belopp som förs över från bundet eget kapital till fritt eget kapital skall användas för återbäring i den utsträckning det inte får tas i anspråk för vinstutdelning eller för att täcka förluster enligt bestämmelser i bolagsordningen eller annat följer av FRL eller av ÅRFL. Återbäring skall gottskrivas till försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet om inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet eller bolagsordningen. För försäkringar som har tecknats före den 1 januari 2000, eller som har förnyats efter utgången av år 1999, gäller fortfarande skälighetsprincipen om inte annat avtalats.

Det är även i skadeförsäkringsbolag vanligt att försäkringstagarna får del av överskott i form av återbäring, men några närmare bestämmelser om detta finns inte.

För ömsesidiga försäkringsbolag gäller förbud att till vissa personer lämna lån, med en möjlighet för Finansinspektionen att i vissa fall medge dispens.

Det s.k. förespeglingsförbudet bör också nämnas i detta sammanhang. Ett försäkringsbolag får inte förespegla framtida återbäring som saknar grund i försäkringsavtalet. I avsnitt 9.10 ovan har bestämmelsen behandlats närmare.

Utredningens bedömningar

10 kap. 1–5 §§ FL och 12 kap. 1–6 §§ FRL

En förenings medel får enligt 10 kap. 1 § FL betalas ut till medlemmarna endast i form av överskottsutdelning, återbetalning av medlemsinsatser enligt 4 kap., utbetalning vid nedsättning av medlemsinsatsernas belopp och utskiftning vid föreningens likvidation. Stadgarna skall enligt 2 kap. 2 § FL innehålla bestäm-

melser om användning av vinst och av behållna tillgångar vid föreningens likvidation.

Överskottsutdelning får inte ske med så stort belopp att utdelningen med hänsyn till föreningens eller koncernens konsolideringsbehov, likviditet eller ställning i övrigt står i strid med god affärssed. Med överskottsutdelning avses gottgörelse och vinstutdelning.

Gottgörelse sker i form av efterlikvider, återbäringar eller liknande som grundas på rörelsens resultat utan att ha räknats in i redovisade årsresultat. Gottgörelse får enligt 10 kap. 3 § FL inte lämnas i vidare mån än att föreskriven avsättning kan göras till reservfonden.

Vinstutdelning är utdelningar från redovisade årsresultat i form av medlemsåterbäring eller på annat sätt. Vinstutdelning får enligt 10 kap. 2 § FL inte överstiga vad som i den fastställda balansräkningen och, i fråga om moderförening, i den fastställda koncernbalansräkningen för det senaste räkenskapsåret redovisas som föreningens eller koncernens fria egna kapital med avdrag för 1. det belopp som enligt lag eller stadgarna skall avsättas till bundet eget kapital eller, i fråga om moderförening, det belopp som av det fria egna kapitalet i koncernen enligt årsredovisningarna för företag inom denna skall föras över till det bundna egna kapitalet och 2. belopp som annars enligt stadgarna skall användas för något annat ändamål än utdelning till medlemmarna. Belopp som kan bli föremål för vinstutdelning får enligt 10 kap. 2 a § FL överföras till medlemsinsatser genom insatsemission.

I vissa fall får medel även betalas till annan än medlem. Det gäller enligt 10 kap. 4 § FL gottgörelse och sådan vinstutdelning som beräknas i förhållande till den omfattning i vilken någon har deltagit i föreningens verksamhet eller i övrigt har tagit denna i anspråk. Vinstutdelning som beräknas på annat sätt får även lämnas till innehavare av förlagsandelar och till avgången medlem i förhållande till inestående insatser.

Föreningsstämman beslutar enligt 10 kap. 5 § FL om överskottsutdelning, men den får uppdra åt styrelsen att fatta beslut om gottgörelser.

För ömsesidiga försäkringsbolag gäller reglerna om utbetalning av bolagets medel i 12 kap. 1 § FRL endast i förhållande till garantier. Sådan utbetalning får ske endast enligt bestämmelserna om vinstutdelning, återbetalning av garantikapital och utskiftning vid bolagets likvidation. Vinstutdelning i livförsäkringsbolag får

enligt 12 kap. 2 § FRL ske endast om det följer av bestämmelser i bolagsordningen. Vinstutdelning får inte överstiga vad som i den fastställda balansräkningen, och i fråga om moderbolag som skall upprätta koncernredovisning, i den fastställda koncernbalansräkningen för det senaste räkenskapsåret redovisats som bolagets respektive koncernens nettovinst för året, balanserade vinst och fria fonder sedan avdrag gjorts för belopp som skall användas för återbäring, redovisad förlust, belopp som enligt lag eller bolagsordning skall avsättas till bundet eget kapital eller i fråga om moderbolag belopp som av det fria egna kapitalet i koncernen enligt årsredovisningarna för företag inom denna skall föras över till det bundna egna kapitalet samt belopp som enligt bolagsordningen på annat sätt skall användas för något annat ändamål än vinstutdelning. Vinstutdelning får inte ske med så stort belopp att utdelningen med hänsyn till bolagets eller koncernens konsolideringsbehov, likviditet eller ställning i övrigt står i strid med god affärs-sed.

Det är enligt 12 kap. 3 § FRL bolagsstämman som fattar beslut om vinstutdelning till garanter. Stämman får besluta om utdelning av större belopp än styrelsen föreslagit eller godkänt endast om den har skyldighet till det enligt bolagsordningen.

Beslut om att återbetala garantikapital skall enligt 12 kap. 4 § FRL beslutas av bolagsstämman. Beslutet får inte registreras av Bolagsverket innan Finansinspektionen har gett tillstånd till återbetalningen. En återbetalning får inte ske förrän efter registrering.

Utredningens förslag om garantikapital medför att vinstutdelning till garanter skall kunna ske på samma sätt som nu. Bestämmelserna om vinstutdelning i FL överensstämmer huvudsakligen med dem som nu gäller för möjligheterna att till garanter såsom vinstutdelning betala ränta. De bör därför tillämpas även för vinstutdelning till garanter. En särregel krävs emellertid för att sådan vinstutdelning även fortsättningsvis bör kunna ske endast om det stadgas i bolagsordningen. Även för återbetalning av garantikapital krävs en särregel.

Utbetalning av ett ömsesidigt livförsäkringsbolags medel till delägarna är inte reglerat annat än genom vissa regler om återbäring. Årsvinsten i sådana bolag och belopp som förs över från bundet eget kapital till fritt eget kapital skall enligt 12 kap. 5 § FRL användas för återbäring i den utsträckning det inte får tas i anspråk för vinstutdelning eller för att täcka förluster enligt bestämmelser i

bolagsordningen eller annat följer av FRL eller av ÅRFL. Återbäring skall enligt 12 kap. 6 § FRL gottskrivas till försäkringsstagarna och andra ersättningsberättigade med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet om inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet eller bolagsordningen. För försäkringar som har tecknats före den 1 januari 2000, eller som har förnyats efter utgången av år 1999, gäller fortfarande skälighetsprincipen om inte annat avtalats.

Livförsäkringsbolag som inte får dela ut vinst skall enligt 12 kap. 9 § FRL inrätta en konsolideringsfond. Den får endast sättas ned för att täcka förluster eller för annat ändamål enligt bolagsordningen. Som tidigare angetts är det normalt att bolagsordningen i ett ömsesidigt livförsäkringsbolag innehåller bestämmelser om att konsolideringsfonden får användas för återbäring till försäkringsstagarna. Nedsättningsbeslut fattas av stämman.

I kapitel 4 har utredningen närmare redogjort för hur återbäring hanteras och betalas ut beroende på vilken typ av försäkring som meddelats och att summan av de eventuellt preliminärt fördelade återbäringarna inte alltid stämmer överens med det överskott som framgår av årsredovisningen. Utredningens förslag i kapitel 8 innebär att ömsesidiga livförsäkringsbolag även i framtiden skall kunna fortsätta hantera återbäring och överskott på samma sätt och att de skall kunna fortsätta ha en konsolideringsfond. Med en sådan bedömning är det tydligt att regleringen av överskottsutdelning för ekonomiska föreningar inte kan gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag. Till en början måste för ömsesidiga livförsäkringsbolag en bestämmelse om konsolideringsfonden och dess användning finnas, motsvarande den som gäller för närvarande. En naturlig ordning i övrigt är den rådande där bolagen i bolagsordningen anger enligt vilka regler bolagsstämman får förfoga över bolagets vinst eller på annat sätt täcka bolagets förlust. En sådan bestämmelse kan innebära att bolagets årsvinst skall avsättas till konsolideringsfonden och att, i den mån konsolideringsfonden inte behövs för bolagets konsolidering, den kan sättas ned av bolagsstämman för att tilldela försäkringstagare och andra ersättningsberättigade återbäring.

Det kan sedan sättas i fråga om det är nödvändigt att behålla en regel motsvarande 12 kap. 5 § FRL om att redovisade vinster och andra överskottsmedel, som inte är tillgängliga för vinstutdelning eller förlusttäckning enligt bolagsordningen, skall gottskrivas försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade som åter-

bäring. Bestämmelsen är näringsrättslig och skall bidra till att beloppen som gottskrivs försäkringstagarna undantas från medel som kan användas för allmän förlusttäckning och dessutom främja en årlig fördelning av överskott mellan riskkapital och försäkringstagarmedel (se prop. 1998/99:87 s. 198). Som utredningen funnit i kapitel 8 är det i ett ömsesidigt bolag naturligt att delägarna bidrar med riskkapital. En årlig fördelning på det sätt som nu föreskrivs kan därför inte anses påkallad.

I enlighet med utredningens önskemål om produktfrihet på försäkringsområdet skulle frågan om fördelningar försäkringstagare emellan helt kunna regleras i försäkringsavtal eller bolagsordning. För ömsesidiga försäkringsbolag kan det dock vara naturligt att om sådan reglering inte skett, bestämmelsen i 12 kap. 6 § FRL om kontributionsprincipen vid fördelning av återbäring även i framtiden kvarstår. Den principen kan nämligen sägas följa av den ömsesidiga verksamhetsformen. En särregel för detta föreslås därför.

För ömsesidiga skadeförsäkringsbolag finns ingen reglering alls i FRL av hur bolagets medel får betalas till delägarna. Däremot skall det, på samma sätt som för livförsäkringsbolagen, i bolagsordningen finnas regler om hur bolagsstämman får förfoga över bolagets vinst. Det är i ömsesidiga skadeförsäkringsbolag vanligt att återbäring till delägare beslutas i annan form än som beslut om vinstutdelning. Bestämmelserna i FL om överskottsutdelning är flexibla och tillåter en förening att anpassa fördelningen av överskottet efter i vilken omfattning medlemmarna har nyttjat den verksamhet som bedrivs eller bidragit till verksamhetens finansiering. De tillåter även utdelningar både före och efter det att årsresultatet har fastställts. FL:s bestämmelser om överskottsutdelning bedömer utredningen vara väl ägnade att tillämpas av ömsesidiga skadeförsäkringsbolag.

10 kap. 6 § FL

Bestämmelsen reglerar skyldighet för ekonomiska föreningar att göra avsättningar till reservfonden av årets vinst, till dess reservfonden har en viss storlek. Till reservfonden skall även vissa andra belopp avsättas. För försäkringsbolagen finns det inte någon lagreglerad skyldighet att avsätta en viss del av vinsten till reservfond. En reservfond kan dock finnas i skadeförsäkringsbolag och

livförsäkringsbolag som får dela ut vinst och det finns enligt 12 kap. 9 § FRL en skyldighet att göra avsättning av vissa belopp, nämligen belopp som enligt bolagsordningen skall avsättas till reservfond eller som enligt beslut av bolagsstämman i övrigt skall föras över från det redovisade fria egna kapitalet till reservfonden.

Reservfonden i såväl en förening som ett försäkringsbolag får sättas ned efter beslut av stämman endast för att täcka sådan förlust enligt den fastställda balansräkningen som inte kan täckas av fritt eget kapital.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får medge en förening eller grupper av föreningar dispens från bestämmelserna om avsättning till och nedsättning av reservfond, om det finns synnerliga skäl till det med hänsyn till arten av föreningsverksamheten och övriga omständigheter.

Det har i tidigare lagstiftningsärenden inte ansetts finnas något behov av en skyldighet för försäkringsbolag att avsätta en del av vinsten till reservfond. Reservfonden har ansetts vara av underordnad betydelse för försäkringsbolagens konsolidering (se prop. 1981/82:180 s. 270 f.). Utredningens bedömningar när det gäller överskott i ömsesidiga livförsäkringsbolag ovan innebär att de även i framtiden kan göra avsättningar till konsolideringsfond. Något behov av att därutöver kräva avsättningar till reservfond för livförsäkringsbolagen torde inte finnas. Inte heller för skadeförsäkringsbolag har något sådant behov framkommit. Genom frivilliga avsättningar till en säkerhetsreserv kan skadeförsäkringsbolagen göra avsättningar för att täcka förluster som beror på slumpmässiga eller i övrigt svårbedömbara faktorer. Finansinspektionen anger genom föreskrifter de högsta avsättningar som kan göras till säkerhetsreserv. Det ingår inte i utredningens uppdrag att föreslå ändringar i de näringsrättsliga kraven avseende storleken på buffertkapital. Till detta kommer att skyldigheten för aktiebolag att göra avsättningar av årets vinst till reservfond har avskaffats med den nya aktiebolagslagen. Av den anledningen har det för försäkringsaktiebolag ovan i kapitel 9 inte förslagits någon sådan skyldighet. Det finns inte anledning att ställa andra krav på avsättningar till reservfond för ömsesidiga försäkringsbolag än för försäkringsaktiebolag. En särregel bör därför införas som medför att ömsesidiga försäkringsbolag inte behöver avsätta viss del av årets vinst till reservfond.

Däremot bör regleringen för ekonomiska föreningar i övrigt om avsättning av vissa belopp till reservfond gälla – nämligen belopp

som en förlagsandelsinnehavare inte får ut vid inlösen av en förlagsinsats, belopp som enligt stadgarna skall sättas av till reservfond och belopp som enligt beslut av föreningsstämman i övrigt skall föras över från det redovisade fria egna kapitalet till reservfond. Även FL:s bestämmelser om nedsättning av reservfonden bör tillämpas av ömsesidiga försäkringsbolag.

10 kap. 7 § FL

Återbetalningsskyldighet för utbetalningar som strider mot lagen är likartat reglerad i FL och 12 kap. 10 § FRL. Det finns dock en skillnad avseende vem som primärt kan bli återbetalningsskyldig. För ekonomiska föreningar gäller det medlem eller någon annan medan det för ömsesidiga försäkringsbolag endast gäller garanten. Delägare i ömsesidiga försäkringsbolag kan alltså inte bli återbetalningsskyldiga enligt denna bestämmelse. Däremot kan delägare bli skyldiga att täcka brist i den primärt betalningsskyldigas återbetalning om delägaren har deltagit i t.ex. beslut om utbetalning.

Bestämmelserna om utbetalning av ett ömsesidigt försäkringsbolags medel i 12 kap. 1 § FRL omfattar som nämnts ovan endast utbetalningar till garanten. Det har fått till följd att det endast är garantens återbetalningsskyldighet vid felaktiga utbetalningar som reglerats för ömsesidiga försäkringsbolag. Ovan har föreslagits att motsvarande bestämmelse i 10 kap. 1 § FL inte skall gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag. Någon utvidgning för sådana bolag av återbetalningsskyldigheten bör därför inte komma i fråga. Däremot föreslås att vinstutdelningsreglerna för ekonomiska föreningar skall gälla för ömsesidiga skadeförsäkringsbolag. Delägare i sådana bolag bör därför kunna bli återbetalningsskyldiga om en utbetalning är olovlig. När det slutligen gäller garantens återbetalningsskyldighet är den en naturlig följd av att utbetalning och återbetalning reglerats i lagen och bör behållas.

10 kap. 8 § FL

Bestämmelserna om möjlighet att ge gåvor till allmännyttiga eller liknande ändamål är desamma som i 12 kap. 11 § FRL, varför någon särregel inte är befogad.

12 kap. 9 a § FRL

Försäkringsbolag som meddelar kreditförsäkring av viss omfattning skall göra avsättningar till en utjämningsavsättning som endast kan användas för att täcka tekniska underskott i kreditförsäkringsrörelsen. Bestämmelsen är föranledd av krav i EG:s försäkringsdirektiv och gäller även för försäkringsaktiebolag som meddelar kreditförsäkring. Bestämmelsen måste med hänsyn till EG:s krav behållas.

12 kap. 12 och 13 §§ FRL

Bestämmelserna innehåller förbud mot lån till den s.k. förbjudna kretsen vilka saknar motsvarighet i FL. För försäkringsaktiebolagen har i det föregående föreslagits att förbudet mot lån till den förbjudna kretsen skall ersättas med ett förbud mot att med personer inom en sådan krets ingå avtal om tjänster på andra villkor än sådana som företaget normalt tillämpar eller ingå andra avtal på villkor som inte är affärsmässigt betingade. Dessutom kommer för försäkringsaktiebolagen gälla ABL:s förbud mot att låna ut medel för att låntagaren skall förvärva aktier i bolaget eller annat överordnat bolag i samma koncern. Förslagen är motiverade av hänsyn till skyddet för försäkringstagarna genom att de skall förhindra att bolaget avhänder kapital. De skäl som framförts beträffande försäkringsaktiebolag väger lika tungt för ömsesidiga försäkringsbolag och motsvarande regler skall gälla även för dessa avseende avtal med personer inom den s.k. förbjudna kretsen. Däremot kan det konstateras att ABL:s bestämmelser om lån för förvärv av aktier i det långivande bolaget eller av aktier i annat överordnat bolag i samma koncern reglerar en situation som inte kan uppkomma i ömsesidiga försäkringsbolag. Det finns därför inte skäl att för ömsesidiga försäkringsbolag införa regler om sådana lån.

12 kap. 14 § FRL

Trots att skälighetsprincipen har avskaffats gäller den fortfarande för äldre försäkringsavtal, om inte annat har avtalats. I den senaste försäkringsrörelseformen ansåg regeringen att det i görligaste mån måste säkerställas att livförsäkringstagarnas och andra ersättningsberättigades rätt till ansamlade och framtida överskott från

premier enligt avtal som är tecknade enligt skälighetsprincipen inte försämrats (se prop. 1998/99:87 s. 364). Även för skadeförsäkringar som har meddelats på basis av skälighetsprincipen ansåg regeringen att samma regel borde gälla. Det finns inte skäl att nu göra annan bedömning, vilket överensstämmer med utredningens bedömning för försäkringsaktiebolag.

12 kap. 5 § FRL

Villkor om vinstutdelning i bolagsordningen för ett ömsesidigt livförsäkringsbolag får stadfästas endast om beslutet vid bolagsstämman har biträts av två tredjedelar av samtliga röstande och ändringen inte kan antas försämra rätten för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av en försäkring. Kravet att ändringen inte får försämra rätten för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade gäller även villkor om förlusttäckning i ett ömsesidigt försäkringsbolag. Detsamma gäller för tillstånd till överlåtelse av ett försäkringsbestånd till en vinstutdelande verksamhet eller fusion med en sådan verksamhet, om det inte finns särskilda skäl för undantag.

När det först gäller villkor om vinstutdelning i bolagsordningen blir det endast aktuellt vid införande av regler om ränta på garantikapital. Kravet på kvalificerad majoritet för stämmans beslut överensstämmer med det som gäller för andra ändringar av bolagsordningen enligt 9 kap. 14 § FRL och vilket ovan föreslagits skall gälla även fortsättningsvis. En särregel om vilken majoritet som krävs för att möjliggöra betalning av ränta på garantikapital är därför inte nödvändig.

När det sedan gäller villkoren att de angivna bolagsordningsändringarna inte får försämra försäkringstagarnas och ersättningsberättigades rätt finns det fortfarande skäl att skydda försäkringstagarna genom särskilda krav för godkännande (jfr prop. 1998/99:87 s. 368 ff.). För beståndsöverlåtelse finns i de särskilda reglerna om förutsättningar för verkställighetstillstånd däremot tillräckligt skydd för försäkringstagarna och, genom ändringar som utredningen föreslår, även för andra ersättningsberättigade. Motsvarande skydd bedöms även finnas genom kraven på verkställighetstillstånd för fusion. Några särregler för dessa fall torde därför inte behövas.

7 kap. 8 § FRL

Ett försäkringsbolag får inte förespegla framtida återbäring som saknar grund i försäkringsavtalet. För försäkringsaktiebolag har ovan i avsnitt 9.10 föreslagits att förespeglingsförbudet skall behållas. Ömsesidiga livförsäkringsbolag drivs med självfinansiering som grund, dvs. premier försäkringstagarna betalar in och avkastningen av dessa utgör rörelsekapital i bolaget. Utredningen har ovan i kapitel 8 föreslagit att så skall gälla även i framtiden. Även om villkor för återbäring finns i försäkringsavtalen kan ett ömsesidigt bolag med stor sannolikhet ändå komma att fördela ackumulerade överskott till sina försäkringstagare. Av samma skäl som föranlett utredningen att föreslå att förespeglingsförbudet skall behållas för försäkringsaktiebolag, bör det behållas även för ömsesidiga försäkringsbolag.

10.10 Likvidation och upplösning

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 11 kap. FL om likvidation och upplösning utan likvidation skall gälla för ömsesidiga försäkringsbolag, med undantag av bestämmelserna om likvidation när medlemsantalet nedgått under föreskrivet antal. Utöver vad som gäller enligt FL:s bestämmelser skall allmän domstol besluta om likvidation om bolagets hela försäkringsbestånd har överlåtits, om ett tillstånd att driva försäkringsrörelse för bestämd tid har gått ut utan att nytt tillstånd har meddelats eller om tillståndet att driva försäkringsrörelse har återkallats. Vidare skall en ansökan om likvidation i vissa fall få göras av Finansinspektionen. Särregler behålls om att garantier vid likvidation eller konkurs inte får betalning förrän bolagets övriga skulder blivit betalda eller erforderliga medel avsatts samt om att delägarna skall få del i tillgångarna vid skifte. Dessutom upptas den särregeln att beslut om att en likvidation skall upphöra och bolagets verksamhet återupptas inte får fattas, om

bolagets tillstånd har återkallats. De nuvarande bestämmelserna om allmänt ombud anpassas till motsvarande reglering på bankområdet. Förbudet mot meddelande av nya försäkringar vid likvidation eller konkurs behålls. Även föreskrifter om överlåtelse av livförsäkringsbestånd vid sådana händelser skall gälla i fortsättningen. De nu gällande förfarandereglerna anpassas till dem som gäller vid frivillig överlåtelse av försäkringsbestånd.

Bakgrund

Ekonomiska föreningar

Reglerna om likvidation och upplösning av ekonomiska föreningar finns i 11 kap. FL. En förening kan upphöra genom likvidation eller konkurs. Den kan även upphöra genom att den avförs från registret.

Stämman kan besluta att föreningen skall gå i likvidation. Om det på grund av inträffade förluster eller av annan orsak finns anledning att anta att föreningens ställning kommer att försämrats så att tillgångarna inte täcker skulderna, skall styrelsen genast hänskjuta fråga om likvidation till stämman. Detsamma gäller om antalet medlemmar i en förening gått ned under det lägsta tillåtna antalet. Om inte antalet medlemmar gått upp till lägsta tillåtna antal inom tre månader skall styrelsen ansöka hos rätten om att föreningen skall försättas i likvidation, om inte stämman dessförinnan fattat beslut om likvidation.

Tvångslikvidationsgrund föreligger också om föreningen enligt stadgarna är skyldig att träda i likvidation, verksamheten drivs på ett sätt som uppenbarligen inte motsvarar de förutsättningar under vilka registrering har skett samt i vissa fall förutsättningarna för att anses som ekonomisk förening inte längre är uppfyllda. Vid dessa tvångslikvidationsgrunder beslutar rätten om likvidation.

Registreringsmyndigheten kan besluta om likvidation om behörig styrelse, verkställande direktör eller särskild delgivningsbehörig inte anmälts för registrering. Dessutom kan registreringsmyndigheten besluta om upplösning utan likvidation om någon anmälan om föreningen inte har kommit in till registreringsmyndigheten under tio år.

Stadgarna skall ange hur man skall förfara med föreningens tillgångar när föreningen upplöses.

Kreditmarknadsföreningar

Ansökan om likvidation av en kreditmarknadsförening kan göras av Finansinspektionen när det föreligger en tvångslikvidationsgrund. När en kreditmarknadsförening har försatts i konkurs skall Finansinspektionen förordna ett allmänt ombud som skall delta i konkursboets förvaltning som konkursförvaltare.

Ömsesidiga försäkringsbolag

Reglerna om likvidation och upplösning av ömsesidiga försäkringsbolag finns i 14 kap. FRL. Ett ömsesidigt försäkringsbolag kan endast upphöra genom likvidation eller konkurs. Det är inte så ovanligt att ett försäkringsbolags försäkringsverksamhet upphör genom att dess försäkringsbestånd överläts till ett annat försäkringsbolag och därefter likvideras.

Rätten kan besluta om likvidation om likvidationsskyldighet föreligger enligt bolagsordningen, bolagets hela försäkringsbestånd har överlåtits, tiden för en tidsbestämd koncession har gått ut utan att någon ny koncession har beviljats, koncessionen har förklarats förverkad, bolaget är försatt i konkurs som avslutas med överskott och stämman inte inom föreskriven tid har fattat beslut om likvidation samt bolaget saknar till försäkringsregistret anmäld behörig styrelse eller verkställande direktör. Anmälan till rätten kan göras av bl.a. Finansinspektionen.

Under en likvidation eller en konkurs gäller vissa särskilda bestämmelser. Finansinspektionen skall förordna en likvidator om ett livförsäkringsbolag har trätt i likvidation eller om det annars finns behov av det. När ett bolag är försatt i konkurs kan Finansinspektionen förordna ett allmänt ombud. Ett allmänt ombud skall alltid förordnas i ett livförsäkringsbolag. Det allmänna ombudet skall delta i förvaltningen av konkursboet som konkursförvaltare och se till att försäkringstagarna kommer i åtnjutande av den förmånsrätt som följer med försäkringsavtalen.

Vid både likvidation och konkurs får en garant inte erhålla betalning förrän bolagets övriga skulder blivit betalda eller erforderliga medel har avsatts. Nya försäkringar får inte meddelas, men vid likvidation får sådana livförsäkringar meddelas som föranleds av gällande försäkringsavtal.

När ett livförsäkringsbolag gått i likvidation eller försatts i konkurs skall beståndet överlåtas till en eller flera försäkringsgivare om det är möjligt och överlåtelseavtalet skall godkännas av Finansinspektionen. Om inte försäkringsbeståndet har överlåtit inom ett år får tillgångarna säljas och medlen fördelas mellan försäkringstagarna. En plan skall upprättas över avvecklingen och fördelningen och godkännas av Finansinspektionen.

Livförsäkrings- och återbäringsbelopp som förfallit till betalning före likvidationen eller konkursen skall betalas ut till så stor del som skulle ha betalats om likvidationen eller konkursen inte inträffat. Har beloppen förfallit till betalning efter likvidationen eller konkursen får endast så mycket betalas ut att övriga livförsäkringstagares rätt inte försämras. Detsamma gäller för återköp av försäkring och belåning av försäkringsbrev. Återbetalning skall inte ske om det visar sig att för mycket har betalats ut av de belopp som har förfallit efter likvidationen eller konkursen.

Vid skifte av bolagets tillgångar skall de som var delägare vid likvidationsbeslutet få del i tillgångarna enligt bolagsordningens fördelningsgrunder.

Utredningens bedömningar

11 kap. 1 § FL

Stämman kan besluta att föreningen skall gå i likvidation om samtliga röstberättigade beslutar om det eller om beslut fattas på två på varandra följande stämmor och det på den senare stämman har biträts av minst två tredjedelar av de röstande. Stadgarna kan föreskriva längre gående villkor. Ett beslut om likvidation gäller omedelbart eller från och med den senare dag som stämman bestämmer. Ett likvidationsbeslut i en ekonomisk förening kan dock alltid fattas med enkel majoritet om det finns grund för tvångslikvidation. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst. Likvidationsbeslut gäller i dessa fall omedelbart.

För ömsesidiga försäkringsbolag gäller inte krav på kvalificerad majoritet för beslut om frivillig likvidation. Däremot kan ett sådant majoritetskrav enligt 14 kap. 1 § FRL föreskrivas i bolagsordningen. Några principiella eller andra skäl mot att kvalificerad majoritet skall gälla även för ömsesidiga försäkringsbolag kan inte anses finnas.

11 kap. 2 § FL

Styrelsen skall genast hänskjuta en fråga om likvidation till stämman om det på grund av inträffade förluster eller av annan orsak finns anledning att anta att föreningens ställning fortgående kommer att försämrats så att föreningens skulder inte täcks av tillgångarna.

Motsvarande bestämmelse saknas för ömsesidiga försäkringsbolag. I stället finns de näringsrättsliga reglerna med krav på stabilitet och likviditet samt en tillräcklig kapitalbas. De kompletteras av Finansinspektionens möjlighet att tillgripa sanktioner mot ett bolag som inte följer regler i FRL. En yttersta sanktionsmöjlighet i ett sådant fall är att koncessionen förverkas, vilket i sig är en grund för likvidation. Frågan är om detta är tillräckligt omfattande reglering eller om även bestämmelsen i 11 kap. 2 § FL skall gälla. Det kan först konstateras att även om bestämmelserna medför ett skydd för delägarna respektive medlemmarna har de helt olika effekter. Bestämmelsen i FL innebär en skyldighet för styrelsen att till stämman hänskjuta frågan om likvidation och möjliggör därför att stämman kan fatta beslut i frågan om verksamheten skall fortsättas och i så fall vilka åtgärder som måste vidtas. Även med de skyddsregler som finns i FRL kan ett förfarande som i FL endast vara till fördel för försäkringstagarna. Det finns därför inte skäl att inte 11 kap. 2 § FL skall gälla även för ömsesidiga försäkringsbolag. Bestämmelsen kan i viss mån jämföras med den som gäller för försäkringsaktiebolag och andra aktiebolag om skyldighet för styrelsen att i vissa fall upprätta en kontrollbalansräkning och till stämman hänskjuta frågan om likvidation.

11 kap. 3 § FL

Om antalet medlemmar i en förening gått ned under det lägsta tillåtna antalet föreligger en tvångslikvidationsgrund. När det skett skall styrelsen snarast möjligt hänskjuta frågan om likvidation till stämman. Om inte antalet medlemmar gått upp till lägsta tillåtna antal inom tre månader från det att gränsen underskridits skall styrelsen ansöka hos rätten om att föreningen skall försättas i likvidation, om inte stämman dessförinnan fattat beslut om likvidation. Ansökan hos rätten kan också göras av en styrelse-

ledamot, verkställande direktören, revisor, medlem eller en innehavare av en förlagsandel.

Det finns för närvarande inte något lagstadgat krav på minsta antal delägare i ömsesidiga försäkringsbolag. Det finns därför inte heller någon tvångslikvidationsgrund när antalet delägare går ned under ett visst lägsta antal. Däremot föreligger det grund för ingripande enligt 19 kap. 11 § FRL om försäkringsbeståndet inte längre är tillräckligt för erforderlig riskutjämning. Utredningens bedömning är att detta är ett lämpligare förfarande när antalet försäkringstagare är för litet. En särregel är därför befogad.

11 kap. 4 och 4 a §§ FL

Tvångslikvidationsgrund föreligger också om föreningen enligt stadgarna är skyldig att träda i likvidation, verksamheten drivs på ett sätt som uppenbarligen inte motsvarar de förutsättningar under vilka registrering har skett eller, i vissa fall, förutsättningarna för att anses som ekonomisk förening inte längre är uppfyllda. I dessa fall beslutar rätten om likvidation.

Registreringsmyndigheten kan besluta om likvidation om behörig styrelse, verkställande direktören eller särskild delgivningsbehörig inte anmälts för registrering.

När det gäller tvångslikvidation är det för ömsesidiga försäkringsbolag endast rätten som kan besluta, 14 kap. 3 § FRL. Tvångslikvidationsgrunderna är att likvidationsskyldighet föreligger enligt bolagsordningen, att bolagets hela försäkringsbestånd har överlåtit, att en koncession som har beviljats för en bestämd tid har gått till ända utan att någon ny koncession har beviljats, att koncessionen har förklarats förverkad, att bolaget är försatt i konkurs som har avslutats med överskott och bolagsstämman inte inom föreskriven tid har fattat beslut om likvidation eller att bolaget saknar till försäkringsregistret anmäld behörig styrelse eller verkställande direktör, om sådan skall finnas enligt lag.

De tvångslikvidationsgrunder som ansetts befogade att behålla för försäkringsaktiebolagen bör behållas även för ömsesidiga försäkringsbolag, liksom det även framgent bör vara möjligt för Finansinspektionen att ansöka om ett bolags försättande i likvidation. Företagets associationsform är här inte av avgörande betydelse. I ett fall finns det dock skäl att göra annan bedömning för ömsesidiga försäkringsbolag. Om ett försäkringsaktiebolag har

överlåtitt hela sitt försäkringsbestånd och Finansinspektionen har förverkat verksamhetstillståndet finns det inte anledning att kräva bolaget i likvidation, under förutsättning att verksamheten i bolaget ändras på sådant sätt att det inte längre än tillståndspliktigt. Ömsesidiga bolag finns i Sverige endast inom försäkringsområdet. Det är av den anledningen inte möjligt att efter en total beståndsöverlåtelse ändra verksamheten så att den inte längre är tillståndspliktig. En tvångslikvidationsgrund avseende denna situation måste därför behållas för ömsesidiga försäkringsbolag.

Samma bedömning bör göras som för försäkringsaktiebolagen även när det gäller att beslut om likvidation i vissa fall skall fattas av registreringsmyndigheten.

11 kap. 18 § FL

Upplösning av en ekonomisk förening kan ske utan likvidation om någon anmälan rörande föreningen inte har kommit in till registreringsmyndigheten under de tio senaste åren. Registreringsmyndigheten skall då undersöka om föreningen har upphört med sin verksamhet genom brev till den senast registrerade adressen och genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar. Om det efter två månader från kungörandet ännu inte framgår att föreningen fortfarande består skall registreringsmyndigheten avföra föreningen ur registret. Föreningen är därmed upplöst.

Motsvarande möjlighet till upplösning saknas för ömsesidiga försäkringsbolag. Varken de ömsesidiga försäkringsbolagens särart eller karaktären på verksamheten kan motivera särregler i förevarande avseende. Ömsesidiga försäkringsbolag bör därför kunna upplösas i enlighet med här behandlade bestämmelser för ekonomiska föreningar. Det torde framför allt få betydelse för små ömsesidiga försäkringsbolag där den offentliga tillsynen inte bedrivs lika aktivt som för försäkringsbolag med en mer omfattande verksamhet.

14 kap. 14 och 22 §§ FRL

Vid skifte av bolagets behållna tillgångar skall de som var delägare vid tiden för likvidationsbeslutet få del i tillgångarna enligt de fördelningsgrunder som bolagsordningen innehåller. För föreningarna skall stadgarna enligt 2 kap. 2 § FL ange hur man skall förfara med föreningens behållna tillgångar när föreningen upplöses, och när alla skulder är betalda skall likvidatorerna enligt 11 kap. 13 § FL skifta föreningens behållna tillgångar. Det finns alltså inte för föreningarna några regler om att medlemmarna skall få del i de behållna tillgångarna. Det kan i stadgarna därför föreskrivas att helt andra än medlemmarna skall tillskiftas kvarvarande överskott. Frågan om skifte av tillgångar mellan delägarna i ömsesidiga försäkringsbolag behandlades i samband med försäkringsrörelserenormen år 2000. Det bedömdes då att bolagets tillgångar inte skulle få tillskiftas andra än delägarna (se prop. 1998/99:87 s. 301). Delägarnas kollektiva äganderätt till bolaget är karaktäristisk för ömsesidiga försäkringsbolag. Utredningen instämmer därför i den bedömning som gjordes vid försäkringsrörelserenormen. En särregel bör därför finnas i förhållande till bestämmelsen i FL.

Om ett ömsesidigt försäkringsbolag har trätt i likvidation eller blivit försatt i konkurs får en garant inte erhålla betalning av bolagets tillgångar för fordran avseende inbetalt garantikapital förrän bolagets övriga skulder har blivit fullt betalda eller erforderliga medel avsatts till detta. Bestämmelsen om garanters ställning vid likvidation eller konkurs har behandlats ovan och någon ändring i detta hänseende föreslås inte. En särregel bör därför behållas även för detta.

14 kap. 23 och 26–28 §§ FRL

Bestämmelserna innehåller gemensamma regler för likvidation och konkurs. De innebär ett förbud för ett försäkringsbolag i likvidation eller konkurs att meddela nya försäkringsavtal, med undantag i en likvidation för sådana livförsäkringar som föranleds av gällande försäkringsavtal. Vidare innebär de att ett livförsäkringsbolag i dessa situationer skall överlåta livförsäkringsbeståndet om det är möjligt. Bestämmelserna reglerar vidare förfarandet för en sådan överlåtelse och att, om en överlåtelse inte kommit till stånd inom ett år, tillgångarna skall säljas och medlen fördelas mellan försäk-

ringstagarna. En plan skall upprättas över avvecklingen och fördelningen, vilken skall godkännas av Finansinspektionen. Vidare innebär bestämmelserna att av de livförsäkrings- och återbäringsbelopp som har förfallit till betalning före likvidations- eller konkursbeslutet skall så mycket betalas ut som skulle ha betalats ut om likvidationen eller konkursen inte inträffat. Av sådana belopp som har förfallit till betalning efter likvidations- eller konkursbeslutet får endast betalas ut så mycket att övriga livförsäkringstagares rätt inte försämras. För försäkringsaktiebolagen har utredningen ovan i avsnitt 9.14 föreslagit att förbudet mot att meddela nya försäkringar skall behållas och att bestämmelserna om överlåtelse av försäkringsbestånd vid likvidation och konkurs skall anpassas till dem som gäller vid frivillig överlåtelse av försäkringsbestånd. Vidare har utredningen föreslagit att ettårsfristen för att försöka överlåta beståndet och bestämmelserna om vilka försäkringsbelopp som får betalas ut inte skall behållas. De nuvarande bestämmelserna är gemensamma för försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag. Det finns inte skäl att nu föreslå bestämmelser för ömsesidiga försäkringsbolag som avviker från vad som föreslås för försäkringsaktiebolag.

14 kap. 7, 21 och 24 §§ FRL

Slutligen gäller också samma regler i 14 kap. 7, 21 och 24 §§ FRL som för försäkringsaktiebolag om att Finansinspektionen skall utse likvidator och allmänt ombud. Även i dessa delar görs samma bedömning som för försäkringsaktiebolagen, se ovan avsnitt 9.14. Det innebär att Finansinspektionen inte skall utse likvidator men att inspektionen alltid skall utse ett ombud vid ett försäkringsbolags konkurs.

Särregel föreslagen för försäkringsaktiebolag

För försäkringsaktiebolag har ovan föreslagits en särregel om att beslut om att en likvidation skall upphöra och bolagets verksamhet återupptas inte får fattas, om bolagets tillstånd har återkallats. Motsvarande bestämmelse bör gälla även för ömsesidiga försäkringsbolag.

10.11 Fusion och inlösen av aktier i dotteraktiebolag

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 12 kap. FL om fusion skall tillämpas av ömsesidiga försäkringsbolag. Det införs en särregel om att bara ett ömsesidigt försäkringsbolag genom fusion får överta ett annat ömsesidigt försäkringsbolags samtliga tillgångar och skulder. Reglerna till skydd för bolagets borgenärer ges en annan utformning än i FL. Dessa regler svarar mot dem som gäller för kreditmarknadsföreningar.

Bakgrund

Reglerna om fusion finns i 12 kap. FL. I fråga om inlösen av aktier i dotterföretag till en ekonomisk förening är ABL:s regler tillämpliga (se prop. 2004/05:85 s. 439). Liksom för försäkringsaktiebolag finns för ömsesidiga försäkringsbolag bestämmelser om inlösen av aktier i dotterbolag fr.o.m. den 1 juli 2006 i 14 a kap. FRL. Bestämmelserna överensstämmer i sak med ABL:s inlösenbestämmelser (se avsnitt 9.12). Däremot saknas för ömsesidiga försäkringsbolag regler om fusion.

För kreditmarknadsföreningar gäller vissa särskilda regler för fusion. Ansökan om tillstånd att verkställa ett fusionsavtal skall av föreningarna sökas hos Finansinspektionen i stället för hos rätten. Om fusionen skall ske genom en kombination skall föreningarna dessutom ansöka om tillstånd för den övertagande föreningen att driva finansieringsrörelse och om godkännande av dess stadgar. Finansinspektionen skall pröva att föreningens borgenärer tillförsäkras en betryggande säkerhet, om ett sådant skydd behövs med hänsyn till de fusionerande föreningarnas ekonomiska förhållanden och om borgenärerna inte redan har en sådan säkerhet. Finansinspektionen skall avslå en ansökan om borgenärerna inte tillförsäkras en sådan säkerhet eller om de fusionerande föreningarnas ekonomiska förhållanden i övrigt är sådana att fusionen inte kan anses förenlig med insättares eller andra fordringsägares intressen.

Vid fusion mellan en kreditmarknadsförening och ett av föreningen helägt dotterbolag får föreningens och bolagets styrelser träffa ett fusionsavtal som innebär att bolaget skall gå upp i föreningen. Avtalet skall av styrelserna anmälas för registrering hos registreringsmyndigheten. För att få verkställa avtalet gäller

samma krav på Finansinspektionens beslut och för inspektionens prövning som vid andra fusioner. Dessutom gäller att fusion bara får ske om föreningen och det helägda dotterbolaget har samma redovisningsvaluta. När Finansinspektionens beslut har registrerats är dotterbolaget upplöst. Registreringsmyndigheten skall förklara att frågan om fusion har fallit, om ansökan om Finansinspektionens tillstånd inte har gjorts inom föreskriven tid eller när ett avslagsbeslut från Finansinspektionen har vunnit laga kraft. En fusion av ett helägt dotterbolag får ske även om det i dotteraktiebolaget finns egendom som kreditmarknadsföreningen inte får förvärva, men sådan egendom måste säljas senast ett år från registreringen med möjlighet att få fristen förlängd av Finansinspektionen om det finns särskilda skäl.

Utredningens bedömningar

När det gäller ömsesidiga försäkringsbolags inlösen av aktier i dotterbolag bör såsom beträffande ekonomiska föreningar, bestämmelserna i ABL vara tillämpliga. Regeringen ansåg vid det ovan nämnda lagstiftningsärendet för försäkringsbolag inte att behov fanns av några särregler. Utredningen delar den uppfattningen.

Det saknas som nämnts regler om fusion för ömsesidiga försäkringsbolag. I stället finns regler om frivillig överlåtelse av försäkringsbestånd i 15 kap. FRL. En sådan överlåtelse kan enligt vad som angetts ovan avse ett överlåtande försäkringsföretags hela bestånd varefter detta företag är likvidationspliktigt. Reglerna om beståndsöverlåtelse bör gälla även fortsättningsvis.

Även för försäkringsaktiebolagen saknades länge fusionsregler utan tillämpades i stället reglerna om beståndsöverlåtelse när verksamheten i två försäkringsaktiebolag skulle sammanföras. Regler om fusion infördes först genom genomförandet i svensk lag av EG:s bolagsdirektiv (se prop. 1994/95:70). Några särskilda överväganden rörande ömsesidiga försäkringsbolag gjordes inte i det lagstiftningsärendet.

En fråga man kan ställa sig är om verksamhetens art eller de ömsesidiga försäkringsbolagens särart skulle ställa hinder i vägen för att tillåta även ömsesidiga försäkringsbolag att fusionera. Att verksamheten avser försäkring har uppenbarligen inte ansetts hindra fusion mellan försäkringsaktiebolag. Samma effekt kan

dessutom åstadkommas genom beståndsöverlåtelse av ett försäkringsbolags alla försäkringar till ett annat försäkringsbolag, med åtföljande likvidation av det överlåtande bolaget. Det är utredningens uppfattning att inte heller ömsesidiga försäkringsbolags särart kan motivera ett förbud för dessa att fusioneras. De regler som gäller för föreningarna bör därvid gälla även för ömsesidiga försäkringsbolag. Det finns dock skäl att även vid fusion kräva Finansinspektionens tillstånd, vilket kräver särregler. Särregler för fusion har även föreslagits för försäkringsaktiebolag. För dessa innebär emellertid tillämpningen av ABL att fusionsförfarandet före det att verkställighetstillstånd skall sökas skiljer sig från det som gäller enligt FL. Av den anledningen är det naturligare att särregler motsvarande de för kreditmarknadsföreningar gäller. Bestämmelserna för sådana föreningar om att fusion med ett helägt dotterbolag får ske även om det i dotterbolaget finns tillgångar föreningen inte får förvärva är dock inte tillämpligt för försäkringsrörelse.

10.12 Skadestånd m.m.

Utredningens förslag: Föreskrifterna om skadestånd i 13 kap. FL skall tillämpas på ömsesidiga försäkringsbolag. Ansvar vid överträdelser av där angivna bestämmelser skall för ömsesidiga försäkringsbolag gälla även vid överträdelse av regler i särlagstiftningen om försäkringsrörelse. Även stiftare skall ha ett skadeståndsansvar.

Bakgrund

I 13 kap. FL finns regler om skadestånd för ekonomiska föreningar. I 16 kap. FRL finns reglerna om skadestånd för ömsesidiga försäkringsbolag, vilka överensstämmer med dem som gäller för ekonomiska föreningar med några undantag.

För kreditmarknadsföreningar har bestämmelserna om skadestånd i FL kompletterats så att skadeståndsansvar även gäller vid överträdelser av de näringsrättsliga reglerna.

Utredningens bedömningar

Motsvarande komplement som för kreditmarknadsföreningar är nödvändigt för ömsesidiga försäkringsbolag för att åstadkomma ett skadeståndsansvar som överensstämmer med gällande rätt. Så har också föreslagits ovan för försäkringsaktiebolag.

I ömsesidiga försäkringsbolag har enligt 16 kap. 1 § FRL aktuarie och stiftare samma skadeståndsansvar som styrelseledamot och verkställande direktör. För försäkringsaktiebolag har föreslagits att detta skadeståndsansvar för aktuarien inte längre skall gälla. Aktuariens ansvar är detsamma oavsett i vilken bolagsform verksamheten drivs. Något skäl att göra annan bedömning för aktuarien i ömsesidiga försäkringsbolag finns därför inte. För stiftare bör samma skadeståndsansvar gälla som enligt nuvarande bestämmelser.

Vidare kan skadebringande överträdelser av de försäkrings-tekniska riktlinjerna och placeringsriktlinjer i ett ömsesidigt försäkringsbolag föranleda skadestånd enligt 16 kap. 1–3 §§ FRL. I avsnitt 9.18 har föreslagits att överträdelser av sådana riktlinjer inte längre skall särbehandlas i skadeståndshänseende. Samma skäl som där anförts gör sig gällande även för ömsesidiga försäkringsbolag. Något behov av en särregel i detta hänseende finns därför inte.

10.13 Firma

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 14 kap. FL om ekonomisk förenings firma skall tillämpas av ömsesidiga försäkringsbolag. I en särregel anges att ett sådant bolags firma skall innehålla orden ömsesidig och försäkring, eller för vissa mindre försäkringsbolag verksamhetsområdet och ordet försäkring. Firman skall skilja sig från andra firmor i försäkringsregistret.

Bakgrund

14 kap. FL innehåller regler om firma för ekonomiska föreningar. Firman skall innehålla orden ekonomisk och förening eller förkortningen ek.för. Den skall tydligt skilja sig från andra firmor som är införda i föreningsregistret. Firman för en ekonomisk förening får inte innehålla ordet bolag eller något annat som

betecknar ett bolagsförhållande så att det kan leda till missförståndet att ett bolag innehar firman. Det är endast ekonomiska föreningar som får använda dessa beteckningar i sin firma.

17 kap. FRL innehåller regler om firma för ömsesidiga försäkringsbolag. Dessa överensstämmer i princip med reglerna i 14 kap. FL. En avvikelse är naturligtvis hur associationsformen skall betecknas, där firman för ett ömsesidigt försäkringsbolag skall innehålla orden ömsesidig och försäkring. Om verksamheten består i att meddela egendomsförsäkring inom endast ett län skall området för verksamheten anges och ordet ömsesidig kan utelämnas. Jämförelse skall dessutom ske med andra firmor i försäkringsregistret, men även med benämningar på utländska försäkringsföretag som är allmänt kända i Sverige.

Utredningens bedömningar

Utredningen har ovan föreslagit särregler för utformningen av ett försäkringsaktiebolags firma. Motsvarande bedömningar görs även för ömsesidiga försäkringsbolag. Den nuvarande bestämmelsen om att firman för bolag vars verksamhet avser att meddela egendomsförsäkring inom endast ett län skall ange området för verksamheten men att ordet ömsesidig kan utelämnas bör behållas i huvudsak oförändrad. Bestämmelsen innebär dock att en ändrad länsindelning kan medföra behov av firmaändring. Detsamma kan gälla när ett bolag avser att utvidga sin verksamhet till en närliggande kommun. Ett sådant krav på firmaändring kan inte anses nödvändig varför bestämmelsen bör gälla när verksamheten avser endast ett begränsat geografiskt område. Firman skall skilja sig från andra firmor i försäkringsregistret. Andra särregler är inte befogade.

10.14 Registrering m.m.

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 15 kap. FL skall gälla för ömsesidiga försäkringsbolag. I en särbestämmelse intas att Bolagsverket skall föra ett försäkringsregister. Finansinspektionens beslut skall som huvudregel överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Bakgrund

Regler om registrering finns för ekonomiska föreningar i 15 kap. FL och för ömsesidiga försäkringsbolag i 20 kap. FRL. Bestämmelserna är i princip överensstämmande. En skillnad är att registreringsmyndigheten för ett föreningsregister för varje län medan försäkringsbolag, såväl försäkringsaktiebolag som ömsesidiga försäkringsbolag, registreras i försäkringsregistret vilket gäller för hela riket.

Utredningens bedömningar

Det finns naturligtvis ett fortsatt intresse av att samtliga försäkringsbolag registreras i samma register. Regler av sådan innebörd har föreslagits för försäkringsaktiebolag, se avsnitt 9.16, och föreslås därför även för ömsesidiga försäkringsbolag.

Av 20 kap. 4 § FRL framgår bl.a. att det föreligger hinder mot registrering av beslut som strider mot de försäkringstekniska riktlinjerna. Den bestämmelsen har beträffande försäkringsaktiebolag behandlats i avsnitt 9.16. De skäl som angetts där är giltiga även för ömsesidiga försäkringsbolag varför en särregel inte är erforderlig.

Vissa överklaganderegler finns i 19 kap. FRL och avviker från dem som gäller för ekonomiska föreningar. De ändringar av dessa regler som utredningen föreslagit för försäkringsaktiebolag i avsnitt 9.20 skall gälla alla försäkringsbolag.

10.15 Straff och vite

Utredningens förslag: Bestämmelserna om straff och vite i 16 kap. FL skall gälla för ömsesidiga försäkringsbolag. Straffbestämmelsen rörande skyldigheten att föra en medlemsförteckning och hålla den tillgänglig skall inte gälla. Dessutom behålls straffbestämmelsen beträffande förbudet mot att lämna ut personuppgift. Finansinspektionen skall också i fortsättningen ha möjlighet att förena förelägganden eller förbud med vite.

Bakgrund

Regler om straff och vite finns för ekonomiska föreningar i 16 kap. FL och för ömsesidiga försäkringsbolag i 21 kap. FRL.

Utredningens bedömningar

Reglerna om straff vid brott mot associationsrättsliga regler är i princip desamma i FL och i FRL, men det finns några mindre skillnader. För ekonomiska föreningar kan den dömas som bryter mot föreskriften att alla styrelseledamöter, inklusive suppleanter, skall ha fått del av material innan beslut får fattas av styrelsen. Motsvarande bestämmelse i FRL omfattar inte underlag till suppleanter. Hänvisningen i 21 kap. 1 § första stycket 4 FRL till 8 kap. 11 § första stycket andra eller tredje meningen FRL innebär bl.a. en straffsanktionering av att det skall bortses från jäviga styrelseledamöter vid bedömning av om styrelsen är beslutför. 8 kap. 11 § första stycket FRL fick sin nuvarande lydelse den 1 juli 2004, då den nu gällande andra meningen lades till utan att hänvisningen i 21 kap. 1 § första stycket 4 FRL ändrades. Någon ändring i sak av straffbestämmelsen synes inte åsyftad (jfr prop. 2003/04:109). Av den anledningen och då skäl saknas att avvika från vad som gäller för föreningar krävs här inte någon särregel.

Förbudet mot att använda beteckningen ekonomisk förening för andra än sådana föreningar är vidare bötestraktionerat, medan det saknas en motsvarande ansvarsbestämmelse för ömsesidiga försäkringsbolag. Det saknas skäl att nu införa motsvarande straffbestämmelse vid användning av beteckning för ömsesidiga försäkringsbolag.

För föreningar är det vidare bötestraktionerat att inte föra medlemsregister. Eftersom utredningen inte föreslagit någon skyldighet för ömsesidiga försäkringsbolag att föra ett särskilt delägarregister är denna bötestraktionering inte relevant för dessa.

I FRL finns även straffbestämmelser som saknar motsvarighet i FL.

Det gäller till att börja med brott mot låneförbudet, eftersom bestämmelser om låneförbud inte finns för ekonomiska föreningar. Med den bedömning som gjorts ovan beträffande förbjudna lån är särbestämmelser i denna del inte nödvändiga. Däremot har utredningen i stället föreslagit bestämmelser om tillhandahållande av

tjänster till en jävskrets. Som framgår av avsnitt 9.19 ovan föreslås beträffande försäkringsaktiebolag att bestämmelsen inte skall straffbeläggas. Samma skäl som för försäkringsaktiebolagen gör sig gällande även för de ömsesidiga försäkringsbolagen.

Vidare är det för försäkringsbolag i vissa fall straffbelagt att lämna felaktiga uppgifter till Finansinspektionen. Det har ovan föreslagits att straffbestämmelsen inte längre skall gälla för försäkringsaktiebolag. Eftersom det inte finns anledning att i denna fråga göra olika bedömningar beroende på i vilken bolagsform verksamheten drivs, bör det inte heller för ömsesidiga försäkringsbolag behållas en sådan straffbestämmelse.

Även när det gäller sanktionering av förbudet att i vissa fall lämna uppgifter om förmånstagarförordnanden saknar associationsformen betydelse och en särregel i förhållande till FL behövs därför.

I 21 kap. 2 § FRL anges att Finansinspektionen kan förena ett föreläggande eller förbud med vite. Såsom har föreslagits för försäkringsaktiebolag ovan bör denna möjlighet behållas.

Reglerna rörande vite i FL är i övrigt helt överensstämmande med motsvarande bestämmelser i FRL. Något skäl att nu föreslå ändringar finns inte.

10.16 Ombildning till försäkringsaktiebolag eller understödsförening

Utredningens förslag: Ombildning av ett ömsesidigt försäkringsbolag till ett försäkringsaktiebolag eller en understödsförening skall genomföras i enlighet med reglerna om bildande av försäkringsaktiebolag respektive understödsförening och överlåtelse av försäkringsbestånd.

I utredningens uppdrag ingår att överväga om det bör skapas särskilda regler för att ömsesidiga försäkringsbolag enkelt och smidigt skall kunna ombildas till försäkringsaktiebolag eller understödsförening.

Utredningen har när det gäller ömsesidigt bedrivna livförsäkringsaktiebolag ovan i avsnitt 8.4.6 behandlat frågan om det bör införas särskilda regler för att dessa skall kunna ombildas till ömsesidiga livförsäkringsbolag. Som framgår där ger redan gällande regler möjlighet att "ombilda" ett försäkringsaktiebolag till ett

ömsesidigt bolag, genom att ett nytt bolag bildas till vilket försäkringsbeståndet i försäkringsaktiebolaget överläts. Detsamma gäller en "ombildning" från ömsesidigt försäkringsbolag till aktiebolag eller understödsförening. Reglerna har funnits under lång tid och några negativa effekter av dessa har inte framkommit. De har dessutom använts vid flera tillfällen, även vid övergångar från ömsesidiga försäkringsbolag till försäkringsaktiebolag. Det finns därför inte anledning att nu föreslå några förändringar av dessa regler.

Även om några regeländringar inte föreslås är det ändå så att det med en sådan "ombildning" följer ett antal frågor om t.ex. fördelning av kapital och inflytande. Framför allt gäller det om en övergång skall göras till ett försäkringsaktiebolag. Det är frågor som särskilt bör uppmärksammas av Finansinspektionen vid dess prövning.

En annan fråga, som också behandlats ovan i avsnitt 8.4.6, är om något alternativt förfarande kan göras möjligt. Som utredningen där har konstaterat låter sig ett byte av associationsform i ett befintligt bolag för närvarande inte göras vare sig inom försäkringsområdet eller inom något annat verksamhetsområde. De närliggande reglerna om ombildning från olika associationsformer inom bank- och kreditområdet bygger också på att rörelserna överläts till ett annat befintligt bolag varefter de överlåtande bankerna eller föreningarna upplöses, dock utan ett likvidationsförfarande. Utredningens bedömning när det gäller byte av associationsform för ett ömsesidigt försäkringsbolag skiljer sig inte från den som gjorts för försäkringsaktiebolag. Något förslag på en alternativ lösning lämnas därför inte.

11 Nya regler för understödsföreningar

11.1 Hur skall den framtida regleringen av försäkringsverksamhet i föreningsform utformas?

11.1.1 Skall det finnas både understödsföreningar och ömsesidiga försäkringsbolag?

Utredningens bedömning: Även i fortsättningen skall försäkringsrörelse kunna drivas i både ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar.

I avsnitt 7.4 har utredningen lagt fast att regleringen av ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar skall utgå från lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, FL. Den associationsrättsliga regleringen av understödsföreningar utgår redan för närvarande från regleringen av ekonomiska föreningar, även om det är 1951 års föreningslag som tillämpas. Mot den bakgrunden är en naturlig fråga om det finns anledning att behålla båda försäkringsföretagsformerna och om det i så fall skall finnas skillnader i regleringen av dem.

Antalet understödsföreningar minskar och intresset för att bilda nya har varit svagt (jfr SOU 1998:82 s. 82 f.). Från att år 1942 ha varit 1 467 föreningar sjönk antalet under de kommande 25 åren till 481 stycken. Det finns nu 91 stycken understödsföreningar. Av dessa står 41 under s.k. begränsad tillsyn, dvs. de har av Finansinspektionen medgetts undantag från en stor del av bestämmelserna i lagen (1972:262) om understödsföreningar, UFL. Enligt Finansinspektionens praxis krävs för ett sådant undantag att summan av tillgångarna i försäkringsfonden och överkursfonden understiger 7 miljoner kr. Två av de understödsföreningar som står under begränsad tillsyn har trätt i likvidation. Utredningen återkommer senare till frågan om hur försäkringsföretag med en begränsad omfattning skall behandlas. Av övriga 50 understöds-

föreningar är 25 pensionskassor, varav alla utom sju är tjänstepensionskassor. Fyra av dessa understödsföreningar har trätt i likvidation.

När det gäller storleken på understödsföreningarna och försäkringsbeloppens betydelse för medlemmarna går en tydlig skiljelinje mellan tjänstepensionskassor och övriga försäkringsföreningar. Tjänstepensionskassorna är de understödsföreningar som har störst omfattning, både sett till antal medlemmar och till balansomsättning. Några av tjänstepensionskassorna är sett till storleken på det förvaltade kapitalet jämförbara med livförsäkringsbolag.

Frågan om understödsföreningar skall få fortsätta att existera som särskild associationsform är inte ny. Redan i förarbetena till UFL togs frågan upp. Mot bakgrund av understödsföreningarnas minskade betydelse som trygghetsförmedlare angav departementschefen att den lösningen skulle kunna väljas att större begravningskassor inordnades under 1948 års försäkringsrörelselag, att mindre sådana kassor liksom sjukkassor avvecklades tvångsvis och att pensionskassor och arbetslöshetskassor reglerades i särskild ordning. Departementschefen ansåg emellertid att en sådan lösning var mindre lämplig och förordade i stället en ny understödsföreningslag som i väsentliga hänseenden är ägnad att bättre tillgodose medlemsintresset (se prop. 1972:69 s. 58).

Regleringen av understödsföreningarna var under 1990-talet föremål för två utredningar, Understödsföreningsutredningen (SOU 1990:101 Försäkringsföreningar) och Försäkringsföreningsutredningen (SOU 1998:82 Försäkringsföreningar – ett reformerat regelsystem). Dessa betänkanden ledde emellertid inte till några omfattande regeländringar. Försäkringsföreningsutredningen resonerade kring frågan om försäkringsverksamhet över huvud taget skulle få bedrivas i föreningsform eller om sådan verksamhet endast skulle få drivas i försäkringsbolag. Försäkringsföreningsutredningen anförde att flera omständigheter tydde på att intresset av att kunna bedriva försäkringsrörelse i understödsföreningens form är begränsat och att det t.o.m. kunde hävdas att intresset är så begränsat att associationsformen bör utmönstras ur lagstiftningen. Ett tänkbart tillvägagångssätt skulle då kunna vara att upphäva UFL och därvid ange hur det skall förfaras med befintliga föreningar. Föreningarna skulle kunna åläggas att ombilda sig till ömsesidiga försäkringsbolag och om ombildning inte genomförts inom viss tid skulle tvångslikvidation ytterst kunna bli påföljden. Någon särskild lagstiftning för understödsföreningar skulle därmed inte längre

behövas. Mot detta ställde emellertid Försäkringsföreningsutredningen att några allvarigare missförhållanden över huvud taget inte konstaterats bland understödsföreningarna under den långa tid de varit verksamma här i landet och att redan det gjorde det tveksamt om ett tvångsmässigt ombildningsförfarande var angeläget eller motiverat. Därtill kom enligt Försäkringsföreningsutredningen bl.a. att mångfalden på försäkringsområdet därigenom skulle minska och att utgångspunkten bör vara att försäkringsverksamhet liksom annan verksamhet skall vara neutral i fråga om formerna för rörelsens bedrivande och att största möjliga näringsfrihet skall råda.

Försäkringsföreningsutredningen hänvisade vidare till vad Näringsutskottet uttalat om att det är helt oacceptabelt om statsmakterna genom utformning av regelsystem som missgynnar den kooperativa företagsformen åstadkommer en styrning bort från denna företagsform (se bet. 1993/94:NU15). Utskottet hemställde i betänkandet att riksdagen genom ett uttalande till regeringen skulle klarlägga att de kooperativa företagen skall behandlas likvärdigt med andra företag. Riksdagen biföll utskottets hemställan (rskr. 1993/94:222). Vidare hänvisade Försäkringsföreningsutredningen i detta avseende till regeringens uttalanden i prop. 1995/96:74 i frågan om bankverksamhet skulle få drivas i en ekonomisk förening. Vid bedömningen av om en viss associationsform skall accepteras som grund för bankverksamhet ansåg regeringen att kravet på finansiell stabilitet inte får efterges men att bl.a. regler om startkapital och rörelsens bedrivande samt särskilda regler om avsättning till reservfond eller motsvarande kan ställas på föreningar i lika hög grad som på aktiebolag. Att aktiebolaget är överlägset föreningar beträffande möjligheten att attrahera riskkapital kunde inte anses som tillräckligt skäl att kategoriskt diskriminera föreningsformen. Frågan om ett visst företag är lämpat för en viss verksamhet får i stället enligt regeringen bedömas utifrån företagets egna förutsättningar från fall till fall. Regeringen föreslog en ny lag om medlemsbanker vilken sedermera antogs av riksdagen. När det gällde finansieringsverksamhet lämnade regeringen i den nämnda propositionen inte något förslag om att även sådan verksamhet skulle kunna drivas i föreningsform. Det var dock inte på grund av några principiella skäl utan berodde på att redovisningsreglerna inte var anpassade till sådan verksamhet i föreningsform. Numera är s.k. kreditmarknadsföreningar möjliga.

Försäkringsföreningsutredningen ansåg dessutom att det allmänt sett knappast kan anses förenligt med principen om fri näringsut-

övning här i landet att tvångsvis avveckla eller förbjuda en association som sedan lång tid tillbaka stått till buds för drivande av försäkringsrörelse. Den slutsats som utredningen drog var att associationsformen understödsförening skulle få finnas kvar (se SOU 1998:82 s. 104 ff.).

Som har framgått ovan har antalet understödsföreningar fortsatt att minska under senare tid. Det är också fortfarande inom området för tjänstepensionsverksamhet som understödsföreningarna har någon större betydelse för försäkringstagarkollektivet i stort. Utredningen anser dock inte att enbart dessa förhållanden motiverar så drastiska åtgärder som att helt utmönstra en associationsform från försäkringsmarknaden eller att göra det för vissa former av den försäkringsverksamhet som för närvarande drivs i föreningsform. Några missförhållanden som skulle motivera ett så stort ingrepp har utredningen inte heller kunnat konstatera.

Både ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar har dessutom lång tradition i Sverige. De har existerat sida vid sida under lång tid och har båda fyllt en viktig samhällsfunktion. Även i flera andra länder finns det både understödsföreningar och ömsesidiga försäkringsbolag. Det bör i detta sammanhang också beaktas att EU år 2003 antog en förordning, 1435/2003/EG, med en stadga för EU-kooperativ, SCE och att det inom EU-kommissionen pågår ett arbete med en förordning med en stadga för ömsesidiga bolag. Att nu genom lagstiftningsåtgärder avskaffa någon av de försäkringsföretagsformer som finns är således inte i linje med den utveckling som finns internationellt.

Utredningen anser att de skäl som Försäkringsföreningsutredningen anfört mot ett avskaffande av understödsföreningar har samma giltighet nu som då. Utredningen delar dessutom riksdagens och regeringens uppfattning att föreningsformen inte bör diskrimineras. Enligt utredningens mening kan en annan lösning endast godtas om den kan motiveras av det behov av skydd för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade som utgör skälet till särreglering och offentlig tillsyn av försäkringsrörelse. Detta skyddsbehov manifesteras för försäkringsbolag genom framför allt näringsrättsliga regler som skall säkerställa att ett försäkringsföretag har möjlighet att fullgöra ingångna försäkringsavtal, såsom krav på tillräckliga försäkringstekniska avsättningar, skuldtäckningstillgångar och kapitalbas.

Utredningen kommer därför till samma slutsats som Försäkringsföreningsutredningen. Försäkringsverksamhet skall alltså även

framöver kunna drivas både i ömsesidiga försäkringsbolag och i understödsföreningar.

Nästa fråga är då om någon regleringsmässig skillnad skall finnas mellan ömsesidiga försäkringsbolag och understödsföreningar. Vad först avser skillnaden i den associationsrättsliga regleringen kan många skillnader förklaras av att UFL fortfarande hänvisar till 1951 års föreningslag. Såväl de associationsrättsliga reglerna i försäkringsrörelselagen (1982:713), FRL, som de i FL har utformats med 1975 års aktiebolagslag som förebild. När det sedan gäller den näringsrättsliga regleringen är skillnaderna stora (se avsnitt 2.6). En stor del av dessa skillnader kan förklaras av att regleringen av försäkringsbolagen under de senaste årtiondena har genomgått stora förändringar medan motsvarande inte har skett för understödsföreningarna. I avsnitt 11.1.2 och 11.1.3 behandlar utredningen vilka utgångspunkter som skall gälla för den associationsrättsliga respektive den näringsrättsliga regleringen av understödsföreningar. Även om både understödsföreningar och ömsesidiga försäkringsbolag skall få förekomma menar utredningen att regleringen så långt som möjligt skall vara likartad.

Vid beskrivningar av understödsföreningar betonas ofta deras sociala och ideella karaktär. Ändamålet med understödsföreningar är att inom en sluten krets av medlemmar ge bistånd åt dem som drabbas av sjukdom eller invaliditet, som gått i pension eller vars familjeförsörjare har avlidit. Till följd av denna karaktär av verksamheten och för att avgränsa den mot den försäkringsrörelse som drivs av försäkringsbolag, har föreningarna ansetts inte få ägna sig åt att driva affärsmässig försäkringsverksamhet och inte heller meddela kapitalförsäkringar till mer än ringa belopp. Utredningen kommer nedan i avsnitt 11.2 att behandla bl.a. dessa mer grundläggande frågor rörande understödsföreningarnas verksamhet.

11.1.2 Utgångspunkter för associationsrättsliga särregler

Utredningens bedömning: Associationsrättsliga särregler för understödsföreningar i förhållande till regleringen av ekonomiska föreningar skall gälla endast om de kan motiveras av understödsföreningarnas särart, verksamheten försäkring, skyddet för de försäkrade eller EG:s krav. I förhållande till ömsesidiga försäkringsbolag kan särregler motiveras endast av understödsföreningarnas särart.

Regeringen har i utredningsdirektiven uttalat att regleringen i FL bör ligga till grund för den framtida associationsrättsliga regleringen av understödsföreningar och att rörelsereglerna skall göras mer neutrala i förhållande till försäkringsbolagen. Vidare har regeringen uttalat att det i en ny försäkringsrörelselag bör samlas alla rörelse regler för försäkringsföretag och de associationsrättsliga särregler som kan vara motiverade med hänsyn till respektive företagskategoris särart. Utredningen har tidigare konstaterat att det är en lagstiftningsmetod som är lämplig. I kapitel 7 har utredningen redogjort för vilka skäl som kan föranleda associationsrättsliga särregler för försäkringsföretag. Tillämpat på understödsföreningar innebär det att särregler i förhållande till vad som gäller för ekonomiska föreningar bör begränsas till fall när de behövs för att beakta understödsföreningarnas särdrag eller de annars är motiverade av att verksamheten avser meddelande av försäkringar, av hänsyn till skyddet för de försäkrade eller för att genomföra tvingande bestämmelser i EG:s direktiv för försäkringsföretag.

Som framgått av det föregående bör associationsrättsliga särregler i förhållande till ömsesidiga försäkringsbolag endast finnas om de kan motiveras av understödsföreningarnas särdrag.

11.1.3 Utgångspunkter för näringsrättsliga regler

Utredningens bedömning: Näringsrättsliga särregler för understödsföreningar i förhållande till regleringen av försäkringsbolag skall förekomma endast om de kan motiveras av understödsföreningarnas särart eller EG:s krav.

Regeringen har tidigare konstaterat att motivet för särreglering och tillsyn av försäkringsbolag är behovet av skydd för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal (se prop. 1998/99:87 s. 137 ff.). En näringsrättslig särreglering av försäkringsbolag är enligt regeringen befogad med hänsyn till de allvarliga konsekvenser som kan uppkomma för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade som kollektiv om försäkringsbolag inte kan fullgöra sina åtaganden och de särskilda förhållanden som hör samman med försäkringar. Behovet av skydd för försäkringstagarna motiveras inte bara av det faktum att enskilda försäkringstagare kan hamna i en ohållbar ekonomisk och social situation om försäkringsbolaget inte kan fullgöra sina åtagande, utan även av

att försäkringsteknik är komplicerad, vilket medför dels att det är svårt för andra än fackmän att bedöma och värdera försäkringar och om ett visst bolag hanterar risker effektivt, dels att försäkringsbolagen har ett kunskaps- och informationsövertag i förhållande till försäkringstagarkollektivet. Även det förhållandet att vid livförsäkring försäkringstagaren normalt under lång tid är beroende av försäkringsbolagets förmåga att förvalta ett sparande och betala ut försäkringsbeloppen har motiverat det särskilda skyddsbehovet. I ett nyligen avlämnat betänkande har också Försäkringstillsynsutredningen funnit att det är behovet av konsumentskydd som motiverar särreglering och tillsyn av försäkringsbolag (se SOU 2005:85 s. 21 ff.). När överväganden nu skall göras om vilka näringsrättsliga regler som skall gälla för understödsföreningar bör man först granska om nämnda skyddsmotiv gör sig gällande med samma styrka i föreningar.

De befintliga understödsföreningarna är långt ifrån en homogen grupp. De uppvisar stora skillnader i såväl storlek som verksamhet, allt från föreningar som endast ger begränsade belopp för begravningskostnader vid dödsfall till föreningar som ger ålderspension till anställda inom ett företag eller en yrkeskategori. Det har tidigare ifrågasatts inte bara om det över huvud finns anledning att ha särreglering och tillsyn över föreningarna, åtminstone de vilkas verksamhet är av mycket ringa betydelse, utan också om de har något existensberättigande (se SOU 1960:11 s. 109 och SOU 1998:82 s. 104 f.). Vid de överväganden som då har gjorts har slutsatsen varit att det fortsatt har funnits behov av särreglering och tillsyn.

Utgångspunkterna för Understödsföreningsutredningen och Försäkringsföreningsutredningen skilde sig i viss mån. En gemensam utgångspunkt var dock – vilket även gäller för denna utredning – att åstadkomma en mer modern lagstiftning. Motiven för en särreglering och tillsyn av understödsföreningar belystes inte närmare av dessa två utredningar. Försäkringsföreningsutredningen har dock konstaterat att det huvudsakliga syftet med den nya lagen måste vara att säkerställa att föreningsmedlemmarna och förmåntagarna får de ersättningar som tillkommer dem. Vidare har den utredningen angett att målet bör vara att skapa förutsättningar för föreningarna att effektivt driva en modern försäkringsrörelse och att EG:s regler om försäkringsverksamhet är en lämplig utgångspunkt för en reviderad lagstiftning om försäkringsföreningar (se SOU 1998:82 s. 109).

Understödsföreningarnas verksamhet är helt ägnad åt personförsäkring. Det försäkringskydd som ges i en understödsförening motsvarar det som kan fås genom ett försäkringsavtal med ett försäkringsbolag. Att verksamheten bedrivs i en understödsförening kan inte anses minska behovet av konsumentskydd när verksamhetens art är densamma. Det behov av skydd för försäkringsstagarna som regeringen tidigare har funnit motiverar särregler och tillsyn över livförsäkringsbolag gör sig därför enligt utredningen lika starkt gällande för dem som är medlemmar och försäkringsstagare eller ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal i en understödsförening.

Vid bestämmandet av utgångspunkterna för nya rörelseregler för understödsföreningar måste också de senaste årens allmänna utgångspunkter för lagstiftningen inom det finansiella området beaktas (se ovan kapitel 7). Det innebär att lagstiftningen bör vara både konkurrensneutral i förhållande till vilken associationsform som verksamheten bedrivs i och funktionellt inriktad.

Rörelsereglerna för försäkringsbolag har genomgått ett stort antal reformer under de senaste årtiondena och kan bedömas vara väl ägnade för nuvarande förhållanden på försäkringsmarknaden (se avsnitt 2.6). Utredningens utgångspunkt vid översynen av rörelsereglerna för understödsföreningar är därför att nuvarande näringsrättsliga reglering av försäkringsbolag väl uppfyller de krav som bör ställas även för försäkringsverksamhet i understödsföreningar. Regler som avviker bör därför föreslås endast om de behövs för att beakta understödsföreningarnas särart. Det kan konstateras att de regler om tjänstepensionsverksamhet som trädde i kraft den 1 januari 2006 i princip är likartade för de olika associationsformerna.

Det förhållandet att försäkringsbeloppens storlek i många understödsföreningar är lägre än i försäkringsbolagen och att verksamhetens omfattning oftast är mindre motiverar enligt utredningen inte ett annat ställningstagande. Det finns även försäkringsbolag med helt begränsad verksamhet. Utredningen återkommer till överväganden rörande mindre understödsföreningar i kapitel 12.

11.1.4 Personförsäkring eller all försäkring

Utredningens förslag: Försäkringsföreningar skall få driva verksamhet med fondförsäkring.

Utredningens bedömning: Försäkringsföreningar skall inte heller i framtiden få driva annan skadeförsäkringsrörelse än sjuk- och olycksfallsförsäkring. Inte heller skall de få driva återförsäkring.

I EG:s försäkringsdirektiv delas försäkringsverksamhet upp i skadeförsäkring och livförsäkring. Livförsäkring och skadeförsäkring får enligt försäkringsdirektiven inte drivas i samma företag, vilket för försäkringsbolagen framgår av 1 kap. 3 § andra och tredje styckena FRL. Av bestämmelsen framgår vidare två undantag från denna s.k. separationsprincip, dels för sjuk- och olycksfallsförsäkring (skadeförsäkringsklass 1 och 2) som trots att det är skadeförsäkring får drivas i samma företag som livförsäkring, dels för företag som drev både livförsäkringsrörelse och skadeförsäkringsrörelse före den 2 maj 1992.

En understödsförening kan enligt 1 § UFL endast meddela annan personförsäkring än arbetslöshetsförsäkring. Den verksamhet som drivs inom understödsföreningar är framför allt pensionsförsäkring men även annan livförsäkring, såsom begravningsförsäkring, och sjuk- och olycksfallsförsäkring. Enligt försäkringsdirektivens indelning av försäkringsverksamheten driver understödsföreningarna livförsäkringsverksamhet inom livförsäkringklasserna I (livförsäkring) och IV (lång sjuk- och olycksfallsförsäkring) samt skadeförsäkringsverksamhet inom skadeförsäkringsklasserna 1 (olycksfall) och 2 (sjukdom). Genom införlivandet av tjänstepensionsdirektivet har tjänstepensionskassornas verksamhet begränsats. De kan endast driva verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkringar och verksamhet som är föranledd av verksamhet avseende sådana försäkringar (7 § tredje stycket UFL).

I utredningens uppdrag ingår bl.a. att överväga frågan om omfattningen av tillåten försäkringsrörelse för försäkringsföreningar. I detta kan det enligt utredningens bedömning ligga att överväga både en utvidgning av verksamhetsområdet och en begränsning därav. När det gäller en begränsning av verksamheten har utredningen ovan i avsnitt 11.1.1 bedömt att försäkringsföreningarnas verksamhet inte skall begränsas till endast tjänste-

pensionsverksamhet. Någon annan ytterligare begränsning i förhållande till nuvarande verksamhetsinriktning bör inte heller komma i fråga.

Tidigare har understödsföreningar kunnat meddela ytterligare en form av personförsäkring, nämligen arbetslöshetsförsäkring. Sådana arbetslöshetskassor, som nu handhar arbetslöshetsförsäkring enligt lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring, är föremål för särskild reglering och omfattas inte av UFL.

Understödsföreningarnas verksamhet har alltid varit inriktad på att lämna sjukhjälp, begravningshjälp, pension eller liknande understöd åt medlemmarna eller deras anhöriga. De har bildats under flera århundraden och har vuxit fram i en tid när socialförsäkringen inte spelade den roll den nu gör. Likadant synes förhållandena vara i jämförbara länder där det också främst är inom personförsäkringsområdet som försäkringsföreningar är verksamma.

I förarbetena till UFL synes frågan om att tillåta annan verksamhetsinriktning inte ha varit föremål för överväganden. Inte heller Understödsföreningsutredningen eller Försäkringsföreningsutredningen föreslog någon förändring i den verksamhet som understödsföreningar får driva (se SOU 1990:101 s. 255 f. och SOU 1998:82 s. 174 f.).

En utvidgning av verksamheten i förhållande till den nuvarande ordningen skulle kunna innebära att en understödsförening får meddela även återförsäkring och annan direkt skadeförsäkring än sjuk- och olycksfallsförsäkring. En sådan utvidgning skulle innebära ett stort avsteg från den hittillsvarande verksamheten. Frågan är om det nu är rätt tid för ett sådant steg.

När det först gäller nu befintliga understödsföreningar hindrar EG:s separationsprincip andra än sjukkassor från en utvidgning inom skadeförsäkring. Sjukkassorna är få, endast sju stycken. Av dessa är tre i likvidation och av resterande fyra står en under begränsad tillsyn. Det är enligt utredningens mening varken lämpligt eller erforderligt att för dessa föreslå en långtgående förändring.

När det sedan gäller nybildande av understödsföreningar inom annan försäkringsverksamhet än personförsäkring gör utredningen följande bedömning. De överväganden som utredningen gjort ovan i avsnitt 11.1.1 i frågan om understödsföreningar överhuvud skulle få fortsätta finnas, talar mot en förändrad verksamhetsinriktning för understödsföreningar. Om det finns anledning att vara tveksam till existensen av understödsföreningar inom den verksamhets-

inriktning de nu har, kan det förefalla motstridigt att föreslå att en helt annan verksamhetsinriktning skall vara möjlig.

En annan aspekt som talar i samma riktning är att utredningen anser det som självklart att anpassningen till den allmänna associationsrätten skall utgå från understödsföreningarnas särart. Denna särart har utvecklats under lång tid och inom ramen för speciallagstiftning. Verksamhetens inriktning mot personförsäkring synes då ha varit odiskutabel och grundläggande. Om den framtida regleringen skulle utgå från all form av försäkringsverksamhet i föreningar skulle det enligt utredningens bedömning leda till att särregler ändå skulle behövas för den nuvarande understödsföreningsformen.

Utredningen anser mot den angivna bakgrunden inte att man nu bör avvika från den inriktning av verksamheten som finns i jämförbara länder och från den i Sverige rådande ordningen. Utredningens bedömning är därför att försäkringsföreningar även fortsättningsvis inte skall få driva annan skadeförsäkring än sjuk- och olycksfallsförsäkring och inte heller återförsäkring. Mot bakgrund av att ömsesidiga försäkringsbolag enligt utredningen måste anses vara en kooperativ företagsform, kan en reglering som vid sidan av dessa möjliggör personförsäkring i ytterligare en kooperativ form inte anses strida mot riksdagens inställning till kooperativa företagsformer (se ovan avsnitt 11.1.1).

En utvidgning inom livförsäkring bör dock övervägas. Understödsföreningar kan för närvarande inte meddela fondförsäkring, dvs. försäkring som är anknuten till fonder. Inbetalda premier placeras i sådana försäkringar i andelar i den eller de fonder som försäkringstagaren väljer och värdet på försäkringen är beroende av värdet av dessa fondandelar. Eftersom fondförsäkring är en livförsäkring (livförsäkringsklass III) och därmed även en personförsäkring finns inte några principiella invändningar mot en sådan utvidgning. För att göra det möjligt för försäkringsföreningar att meddela fondförsäkring måste de för försäkringsbolagen tillämpliga reglerna om fondförsäkring gälla även för försäkringsföreningar.

11.1.5 Understödsförening eller försäkringsförening?

Utredningens förslag: Namnet understödsförening utmönstras och ersätts med försäkringsförening.

Enligt 12 § UFL skall en understödsförenings firma innehålla ett av orden understödsförening eller försäkringsförening. Om föreningen uteslutande eller huvudsakligen meddelar sjukhjälp får firman i stället innehålla ordet sjukkassa.

Vid en genomgång av nu befintliga understödsföreningars firmor kan man se en stor variation vid valet av beteckning på associationsformen. I vissa fall har föreningarna, förutom beteckningen understödsförening eller försäkringsförening, i firman ord som mer beskriver typen av verksamhet, t.ex. pensionskassa eller begravningskassa.

Såväl Understödsföreningsutredningen som Försäkringsföreningsutredningen föreslog att termen understödsförening skulle ersättas med benämningen försäkringsförening (se SOU 1990:101 s. 143 f. och SOU 1998:82 s. 119). Dessa utredningar ansåg att ordet understödsförening var föråldrat och inte leder tanken till en förening som bedriver försäkringsverksamhet. Utredningen instämmer i denna bedömning.

11.2 Några grundläggande frågor för försäkringsföreningar

11.2.1 Anpassning till EG-regler är nödvändig

Utredningens bedömning: Reglerna för försäkringsföreningar måste anpassas till EG:s krav. Det finns inte behov av nya överväganden på grund av tjänstepensionsdirektivet.

Frågan om EG:s försäkringsdirektiv är tillämpliga för understödsföreningar har behandlats av Försäkringsföreningsutredningen (se SOU 1998:82 s. 93 ff.). Försäkringsföreningsutredningens bedömning var att endast mycket få understödsföreningar omfattades av direktiven, men att en revidering av regelsystemet i överensstämmelse med EG:s krav var nödvändig. Däremot skulle det ges möjlighet till dispens för de föreningar som inte omfattas av direktivens tillämpningsområde. Efter Försäkringsföreningsutredningens

betänkande har ytterligare ett EG-direktiv av intresse för understödsföreningarna antagits, det s.k. tjänstepensionsdirektivet. Nya regler i UFL till följd av direktivet trädde i kraft den 1 januari 2006.

Utredningen ansluter sig till den bedömning som gjordes av Försäkringsföreningsutredningen att regleringen för försäkringsföreningar måste anpassas till EG:s krav på försäkringsverksamhet. Detta beaktas när utredningen nedan bedömer behovet av regler för försäkringsföreningar som avviker från dem som gäller för försäkringsbolagen, vilka redan har anpassats till EG:s krav. Några ytterligare bedömningar än de som nyligen gjorts för genomförandet av tjänstepensionsdirektivet är inte erforderliga. Det innebär även att reglerna måste skilja sig för de försäkringsföreningar som meddelar tjänstepensionsförsäkring och övriga försäkringsföreningar. Behovet av särregler för de försäkringsföreningar som inte omfattas av EG:s försäkringsdirektiv för att de har en mindre omfattning behandlas vidare i avsnitt 12.2.

11.2.2 Förbudet mot affärsmässig försäkringsverksamhet avskaffas

Utredningens förslag: Förbudet mot affärsmässig försäkringsverksamhet skall inte längre gälla. Det skall inte heller gälla någon begränsning av försäkringsbelopp för kapitalförsäkringar.

En understödsförening får enligt 1 § UFL inte affärsmässigt driva försäkringsverksamhet. Syftet bakom förbudet har varit att dra en gräns mot livförsäkringsbolagens verksamhet. Som ett utflöde av förbudet mot att driva affärsmässig försäkringsverksamhet finns i 6 § UFL en begränsning av hur stora belopp en kapitalförsäkring får omfatta. Om inte Finansinspektionen medger annat får en sådan försäkring högst avse ett basbelopp.

I förbudet mot affärsmässig försäkringsrörelse har främst lagts att föreningarna inte i någon nämnvärd omfattning aktivt får försöka skaffa nya försäkringar. Det har dock även ansetts att omfattningen av den bedrivna rörelsen har stor betydelse eftersom en föreningsverksamhet tenderar att bli mer affärsmässig allt eftersom föreningen växer. Däremot har såväl Understödsföreningsutredningen som Försäkringsföreningsutredningen ansett att förbudet mot affärsmässig försäkringsverksamhet inte kan anses innebära att en understödsförening inte får driva en ur affärsmässig

synvinkel sund verksamhet. För en närmare redogörelse för detta förbud, se SOU 1990:101 s. 159 ff. och SOU 1998:82 s. 121 ff. Såväl Understödsföreningsutredningen som Försäkringsföreningsutredningen föreslog att förbudet mot affärsmässighet skulle upphävas. När det gäller högsta belopp för kapitalförsäkring, som då var 15 000 kronor, föreslog Understödsföreningsutredningen att en begränsning skulle finnas kvar men att beloppet skulle höjas, vilket förslag även genomfördes. Försäkringsföreningsutredningen i sin tur föreslog att någon begränsning för kapitalförsäkringar inte längre skulle gälla.

Skillnaden i de två tidigare utredningarnas bedömningar när det gäller maximalt belopp för kapitalförsäkringar beror på att Understödsföreningsutredningen ansåg att det fanns ett behov av att vidmakthålla en skillnad mellan föreningarnas och livförsäkringsbolagens verksamhet. Om en sådan skillnad inte skulle finnas borde, enligt den utredningen, verksamheten bedrivas på lika villkor och föreningarna underkastas samma legala krav som bolagen. Utredningen gjorde dock inte någon närmare genomgång av om det fanns några tekniska hinder mot att föreningarna driver en likadan försäkringsrörelse som bolagen, eftersom den enligt sina direktiv hade att utgå från att understödsföreningarna skulle fortleva. Den begränsning som då valdes för att upprätthålla skiljelinjen mot livförsäkringsbolagen var det högsta beloppet för kapitalförsäkring.

Försäkringsföreningsutredningen å sin sida föreslog att det skulle införas motsvarande rörelse- och solvensregler som för försäkringsbolagen, varför utredningen inte ansåg det motiverat att behålla en gräns för kapitalförsäkringar. Däremot kunde beloppet för kapitalförsäkringar enligt utredningen vara en omständighet att beakta vid prövning av om dispens skulle kunna medges från de föreslagna rörelse- och solvensreglerna.

När nu regleringen för försäkringsföreningarna skall ses över gäller som utgångspunkt att den skall vara neutral i förhållande till vilken associationsform som verksamheten bedrivs i och funktionell (se ovan avsnitt 11.1.4). Det talar starkt för att även nu föreslå att förbudet mot att driva försäkringsrörelsen affärsmässigt skall överges. I samma riktning talar det förhållandet att förbudet numera måste anses föråldrat. Ett fortsatt förbud kan även leda till svårigheter för försäkringsföreningar att få tillräckliga stordriftsfördelar och därför medföra onödigt dyra försäkringar för medlemmarna. Å andra sidan medför begränsade anskaffningskostnader

en möjlighet att hålla nere medlemmarnas kostnader. Syftet med regleringen bör dock inte vara att reglera vilka kostnader en försäkringsförening skall få ha. Inte heller finns andra skäl att behålla det nu aktuella förbudet. En försäkringsförening bör därför få driva affärsmässig försäkringsrörelse.

Med den bedömningen och då avsikten är att utredningen skall åstadkomma en reglering som är mer neutral mellan försäkringsbolag och försäkringsföreningar bör inte heller begränsningen av försäkringsbeloppen för kapitalförsäkringar behållas. Det kan inte anses förenligt med moderna utgångspunkter för lagstiftning i allmänhet att i en sådan detaljfråga reglera avtalsinnehåll.

11.2.3 Slutna eller öppna föreningar?

Utredningens förslag: En försäkringsförening skall inte behöva vara sluten.

En understödsförening skall enligt 1 § UFL vara sluten i så måtto att den huvudsakligen skall vara avsedd för anställda i visst eller vissa företag, personer tillhörande en viss yrkesgrupp eller medlemmar i sammanslutning med sådan intressegemenskap att en samverkan även för personförsäkring är naturlig. Understödsföreningar som var registrerade när den nu gällande UFL trädde i kraft behöver dock inte vara slutna.

Möjligheten att bilda öppna understödsföreningar upphörde genom införandet av den nu gällande UFL. Motivet var framför allt en svårighet att för öppna understödsföreningar dra gränsen mot affärsmässigt bedriven försäkringsverksamhet, eftersom de öppna understödsföreningarna i tämligen stor utsträckning hade frigjort sig från tidigare regionala begränsningar av sin verksamhet. Trots att slutenhetskravet alltså motiverats av förbudet mot affärsmässig försäkringsrörelse och att Försäkringsföreningsutredningen föreslog att detta förbud skulle upphävas, föreslog den utredningen att slutenhetskravet skulle behållas (se SOU 1998:82 s. 123 f.). Försäkringsföreningsutredningen antog att nybildning av understödsföreningar framför allt kunde bli aktuellt i samband med att anställda, som är knutna till samma företag eller fackförening, gemensamt går samman för att anordna sitt försäkringsskydd. Dessutom hade något behov av att bilda öppna understödsföreningar inte framkommit under utredningens arbete. Att tillåta öppna understöds-

föreningar skulle vidare enligt Försäkringsföreningsutredningen göra att gränsen mot försäkringsbolagens verksamhet skulle bli närmast omöjlig att dra.

Till skillnad mot en understödsförening skall en ekonomisk förening vara öppen. Den får enligt 3 kap. 1 § FL inte vägra någon inträde som medlem om det inte finns särskilda skäl för vägran med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet eller föreningens syfte eller annan orsak. Eftersom en ekonomisk förening således kan vägra inträde med hänsyn till t.ex. arten av föreningens verksamhet och föreningens syfte kan öppenhetskravet begränsas. Av uttalanden i förarbetena framgår att en förening i sina stadgar kan begränsa verksamheten till ett visst geografiskt område. Medlemmar i en förening kan även behöva tillhöra en viss yrkesgrupp eller inneha en viss anställning eller vara konsumenter av vissa tjänster (se prop. 1986/87:7 s. 87). Även i en ekonomisk förening kan därför i princip samma slutenhet åstadkommas som gäller i en understödsförening. Att låta FL utgöra bas även för regleringen av försäkringsföreningar kan därför inte i sig hindra ett krav på slutenhet för försäkringsföreningar.

Utredningen har ovan föreslagit att förbudet mot att driva affärsmässig försäkringsrörelse i en försäkringsförening skall upphävas. Som Försäkringsföreningsutredningen har konstaterat borde det medföra att även slutenhetskravet överges. För detta talar även att regleringen skall vara neutral i förhållande till i vilken associationsform verksamheten drivs. Mot att överge slutenhetskravet talar det förhållandet att de nybildningar av försäkringsföreningar som har skett under senare framför allt har varit inom tjänstepensionsområdet och att det där är naturligt att arbetsgivare, som är den som betalar försäkringspremierna, bildar en försäkringsförening endast för att tillgodose pensionsbehovet för de anställda i företaget. Utredningen anser emellertid inte att det skälet väger så tungt att det motiverar att kravet på slutenhet behålls.

Vad skall då gälla för befintliga understödsföreningar som är slutna? En av fördelarna med slutna understödsföreningar är att de som regel får relativt låga kostnader. Anskaffningskostnaderna för nya försäkringar är normalt en stor kostnadspost i försäkringsbolagen vilket, på grund av förbudet mot affärsmässig försäkringsrörelse, inte är fallet i understödsföreningar. Även om förbudet mot affärsmässig försäkringsrörelse tas bort kan sådana kostnader i en sluten understödsförening ändå förväntas vara något begränsade

när nya medlemmar endast kan anskaffas inom den givna kretsen. De som för närvarande är medlemmar i slutna föreningar har inte haft anledning att förvänta sig en annan utveckling. Å andra sidan kan en sluten förening inte fullt ut dra nytta av de stordriftsfördelar som ett större bestånd skulle ge. Det skall också beaktas att medlemmar i tjänstepensionskassor kan flyttas till en öppen förening, om arbetsgivare väljer att trygga sina framtida pensionsåtaganden i en sådan eller om arbetsgivarföretaget överläts till en ny ägare som tryggar pension för anställda i alla koncernbolag hos en annan försäkringsgivare. För att ändra slutenheten i en redan befintlig försäkringsförening måste stadgarna ändras. Det innebär att föreningsstämman måste ta ställning till frågan. Utredningen anser att det ger en tillräcklig säkerhet för att medlemmarna i en försäkringsförening skall kunna beakta sina framtida intressen. En sluten försäkringsförening bör därför kunna ombildas till en öppen.

11.2.4 Behovsprincipen avskaffas

Utredningens förslag: Behovsprincipen skall inte längre gälla för försäkringsföreningar.

En understödsförening får enligt 4 § UFL registreras endast om den avsedda verksamheten är behövlig, den s.k. behovsprincipen. Detsamma gäller enligt 7 § andra stycket UFL när en understödsförening ändrar sin verksamhet så att den får en väsentligt ny inriktning eller kommer att omfatta en ny verksamhetsgren.

Prövningen inför en registrering skall alltså inte endast vara inriktad på kvaliteten i verksamheten och frågan om vissa formella krav har uppfyllts, utan även på om det på den svenska försäkringsmarknaden finns behov av den planerade understödsföreningen. Behovsprincipen infördes för att understödsföreningarnas berättigande ifrågasattes. Nybildning skulle därför tillåtas endast om den planerade verksamheten kunde anses behövlig. Den skall fylla ett påtagligt försäkringsbehov för den bestämda grupp av människor som föreningen är avsedd för. I förarbetena anfördes det dessutom att behovsprincipen torde komma att innebära att utrymmet för nya understödsföreningar, vid sidan av tjänstepensionskassor, skulle bli mycket ringa (se prop. 1972:69 s. 61).

En motsvarande behovsprincip gällde tidigare för försäkringsbolag, men utmönstrades från FRL redan år 1985. Den ansågs ha

bidragit till att den svenska försäkringsmarknaden uppvisade en stark koncentration till ett fåtal företag eller koncerner. Som motiv för att utmönstra behovsprincipen anfördes att det var till fördel för försäkringstagarna om konkurrensen stimulerades något och om försäkringstagarnas valfrihet ökade genom att fler försäkringsgivare fick agera på marknaden. Förutsatt att de formella och kvalitativa kraven var uppfyllda skulle koncession beviljas om inte den tilltänkta verksamheten kunde bedömas oförenlig med en från försäkringstagarnas och samhällets synpunkt sund utveckling av försäkringsväsendet (se prop. 1984/85:77 s. 49). Även kravet rörande en sund utveckling av försäkringsväsendet har numera utmönstrats för försäkringsbolagen (se vidare i nästa avsnitt).

Enligt EG:s försäkringsdirektiv (artikel 8 i första skadeförsäkringsdirektivet i dess lydelse enligt artikel 6 i tredje skadeförsäkringsdirektivet samt artikel 6 i det konsoliderade livförsäkringsdirektivet) får en ansökan om tillstånd att bedriva försäkringsverksamhet inte behandlas med hänsyn till marknads ekonomiska behov.

Både Understödsföreningsutredningen och Försäkringsföreningsutredningen föreslog att behovsprincipen skulle upphävas. Understödsföreningsutredningen angav att intresset för att bilda nya understödsföreningar hade ökat och att intresset för grupplösningar på personförsäkringsområdet starkt hade tilltagit. Det kunde därför enligt utredningen inte uteslutas att antalet ansökningar om att registrera nya föreningar skulle öka. Av samma skäl som hade anförts för att avskaffa behovsprincipen för försäkringsbolag borde den inte gälla för nya föreningar. Försäkringsföreningsutredningens motiv för att föreslå avskaffandet av behovsprincipen var dels att en behovsprövning inte är tillåten enligt EG:s försäkringsdirektiv, dels desamma som åberopats för att upphäva behovsprincipen för försäkringsbolagen. Försäkringsföreningsutredningen anförde dessutom att utvecklingen och debatten när det framför allt gäller pensionssystemen gör att det kan finnas anledning att anta att intresset för att skapa alternativ till det utbud som tillhandahålls av försäkringsbolagen kommer att öka i framtiden. Dessutom kunde det sättas i fråga om behovsprincipen fyllde någon egentlig funktion eftersom den behovsprövning som gjordes syntes summarisk.

De motiv som finns för att särreglera försäkringsrörelse och för offentlig tillsyn är behovet av att skydda försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade. Att ta bort behovsprincipen kan

medföra att ett antal försäkringsföreningar nybildas för vilka det inte finns ett tillräckligt underlag av försäkringstagare. Det skulle i så fall innebära att en sådan förening uppnår varken en tillräcklig riskspridning eller en tillräcklig finansiell styrka. Det skulle därför kunna hävdas att ett tillräckligt skydd för försäkringstagarna endast kan uppnås genom att behovsprincipen behålls. Emellertid anser utredningen att en behovsprövning inte är rätt sätt att åstadkomma ett gott försäkringstagarskydd. Det bör inte vara den tillståndsgivande myndighetens uppgift att bedöma vilket försäkringsbehov som kan finnas hos de tilltänkta medlemmarna och om det redan finns någon försäkringsgivare som kan uppfylla detta behov. Det måste också beaktas att en behovsprövning inte är tillåten för de föreningar som omfattas av EG:s försäkringsdirektiv. Utredningen föreslår därför att behovsprincipen skall upphävas.

11.2.5 Vilka generella principer skall gälla för försäkringsrörelsen?

Utredningens förslag: Det nuvarande kravet för understödsföreningar att verksamheten skall vara ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet skall inte längre gälla. Inte heller skall de nuvarande soliditets- och skälighetsprinciperna gälla. I stället införs krav motsvarande de som redan gäller för försäkringsbolag. För försäkringsavtal som har meddelats under den tid skälighetsprincipen har gällt skall den dock alltjämt vara tillämplig.

Utredningen har i föregående avsnitt redogjort för att en understödsförening kan registreras endast om det finns ett behov av dess verksamhet. Ytterligare ett krav för registrering av en understödsförening är enligt 4 § UFL att den avsedda verksamheten även i övrigt skall vara ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet. Enligt 7 § andra stycket UFL gäller samma krav vid en ändring av verksamheten.

En understödsförenings stadgar skall enligt 11 § UFL vara ägnade att trygga att föreningen kan fullgöra sina försäkringsutfästelser och skall samtidigt tillgodose medlemmarnas intresse av att kostnader och villkor för försäkringarna är skäliga med hänsyn till förmånernas art och omfattning och föreningens förhållanden, de s.k. soliditets- och skälighetsprinciperna. Soliditetsprincipen inne-

bär att de föreskrifter som skall tas in i stadgarna om bl.a. avgifter och grunder för fondbildning skall vara utformade så att de ger ett betryggande skydd för medlemmarna och andra förmånsberättigade.

I avvaktan på en översyn av regleringen för försäkringsbolag, för anpassning till EG:s försäkringsdirektiv, föreslog Understödsföreningsutredningen inte några större ändringar av de beskrivna allmänna kraven på understödsföreningarnas verksamhet. Försäkringsföreningsutredningen föreslog att skälighetsprincipen skulle utmönstras, i enlighet med vad som då hade föreslagits för försäkringsbolag.

Motsvarande krav har tidigare gällt även för försäkringsbolag. Kravet på att verksamheten skall vara ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet ändrades för försäkringsbolagen år 1994 så att det endast tog sikte på det enskilda försäkringsbolaget och inte försäkringsväsendet i allmänhet. I den senaste större försäkringsrörelse-reformen för försäkringsbolag, som genomfördes år 2000 (se prop. 1998/99:87), togs även det kravet på sund försäkringsverksamhet bort. Samtidigt upphävdes soliditetsprincipen och skälighetsprincipen, även om den sistnämnda har fått fortsatt giltighet för försäkringsavtal som har ingåtts före år 2000. Regeringen ansåg att de allmänna krav som bör tillgodoses genom särreglering av försäkringsrörelse bör slås fast i en bestämmelse av portalkaraktär kompletterad med mer detaljerade bestämmelser för verksamhetens bedrivande.

När det särskilt gäller skälighetsprincipen ansåg regeringen att den hade begränsat försäkringsbolagens möjligheter att konkurrera med varandra genom differentierad produktutformning och premiesättning. Den ansågs dessutom ha varit svår att tillämpa för tillsynsmyndigheten. Även om det inte kunde uteslutas att skälighetsprincipen i vissa fall hade lett till lägre premier och bättre villkor än vad som annars skulle ha varit fallet ansåg lagstiftaren att det kunde antas att den i flera fall hade lett till högre premier. Eftersom det ansågs att försäkringstagarnas intresse bättre kunde tillgodoses på annat sätt avskaffades skälighetsprincipen. Fördelaktiga villkor för försäkringstagarna skulle i stället åstadkommas genom regler som ger utrymme för en sund konkurrens mellan försäkringsbolagen och som säkerställer en bättre genomlysning av försäkringens kostnader och förmåner.

Den nya portalbestämmelsen för försäkringsbolagens verksamhet (1 kap. 1 a § FRL) består av tre delar. Verksamheten skall

bedrivs med en tillfredsställande soliditet, likviditet och god kontroll över försäkringsrisker, placeringsrisker och rörelserisker så att åtagandena mot försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade enligt försäkringsavtal kan fullgöras (stabilitetsprincipen). Dessutom ställs det krav på att information till försäkringstagarna och de som erbjuds att teckna en försäkring skall vara anpassad efter försäkringens art och tydligt visa försäkringens villkor och värdeutveckling samt att även andra ersättningsberättigade skall ges den information de behöver (genomlysningprincipen). Slutligen skall verksamheten bedrivs enligt god försäkringsstandard.

Genomlysningprincipen ändrades den 1 januari 2006 till följd av genomförandet av tjänstepensionsdirektivet. I fråga om tjänstepensionsförsäkringar skall informationen innehålla uppgifter om försäkringsbolaget och dess verksamhet samt om de överenskommelser som ligger till grund för försäkringarna. För de understödsföreningar som meddelar tjänstepensionsförsäkring infördes samtidigt den sålunda utvidgade genomlysningprincipen (20 a § UFL).

De nu gällande principerna för understödsföreningars verksamhet har i stort sett samma innebörd som de som tidigare har gällt för försäkringsbolagens rörelse, men vissa skillnader har ansetts gälla eftersom hänsyn har tagits till den särskilda verksamheten i understödsföreningar. (För en närmare beskrivning av skälighetsprincipen se SOU 1998:82 s. 135 ff.).

De skäl som har föranlett lagstiftaren att för försäkringsbolag frånga nu aktuella principer är enligt utredningens bedömning gällande även för försäkringsföreningar. Ett skydd för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade kan nås på annat sätt. När nu rörelsereglerna för försäkringsföreningarna skall ses över med utgångspunkten att regleringen skall vara neutral mellan de olika associationsformerna finns det därför anledning att i stället för de gällande principerna tillämpa den portalbestämmelse som gäller för försäkringsbolagen i nuvarande 1 kap. 1 a § FRL även för försäkringsföreningar. Det är dock inte tillräckligt med sådana regler utan de bör kompletteras med liknande mer detaljerade krav som för försäkringsbolag. Utredningen återkommer nedan i avsnitt 11.4 till sådana krav.

Trots att skälighetsprincipen har avskaffats för försäkringsbolagen gäller den fortfarande för äldre försäkringsavtal, om inte annat har avtalats. I den senaste försäkringsrörelse-reformen ansåg regeringen att det i görligaste mån måste säkerställas att livförsäkrings-

tagarnas och andra ersättningsberättigades rätt till ansamlade och framtida överskott från premier enligt avtal som är tecknade enligt skälighetsprincipen inte försämras (se prop. 1998/99:87 s. 364). Även för skadeförsäkringar som har meddelats på basis av skälighetsprincipen ansåg regeringen att samma regel borde gälla. Det finns inte skäl att göra en annan bedömning när det gäller skälighetsprincipens betydelse för försäkringsavtal som har meddelats av försäkringsföreningar.

11.2.6 Registrering och tillstånd

Utredningens förslag: Det införs krav på tillstånd för att få driva försäkringsverksamhet i en försäkringsförening. För tillstånd skall samma krav gälla som för försäkringsbolag. Registrering skall ske i försäkringsregistret, vilket förs av Bolagsverket.

För understödsföreningar saknas krav på tillstånd för verksamheten. Det ställs däremot upp krav i 3 § UFL att en understödsförening skall vara registrerad hos Finansinspektionen. För att en understödsförening skall bli registrerad krävs enligt 10 § UFL att den skall i enlighet med lagen ha antagit stadgar samt utsett styrelse och revisorer. Genom de krav som ställs på innehållet i stadgarna (se framför allt avsnitt 11.2.5) görs därför inom ramen för prövningen av registreringen av en understödsförening en form av tillståndsprövning.

Försäkringsföreningsutredningen, men inte Understödsföreningsutredningen, föreslog en bestämmelse om att en understödsförening får bedriva försäkringsrörelse endast efter koncession av Finansinspektionen. För de föreningar som omfattas av EG:s försäkringsdirektiv var Försäkringsföreningsutredningens förslag föranlett av det koncessionskrav som uppställs där. För övriga föreningar ansåg utredningen det ändamålsenligt att i normeringshänseende behandla föreningarna som en så enhetlig grupp som möjligt (se SOU 1998:82 s. 173).

När nu reglerna för försäkringsföreningar skall närma sig de för försäkringsbolag är det enligt utredningen naturligt att införa ett uttryckligt krav på tillstånd för att få driva försäkringsverksamhet även för föreningarna. Som Försäkringsföreningsutredningen har ansett är det erforderligt för de försäkringsföreningar som omfattas av EG:s försäkringsdirektiv. Det torde även vara oundgängligt för

att uppnå ett gott skydd för de blivande försäkringstagarna i en förening. Ett sådant krav skall därför införas. För att få tillstånd bör ställas samma krav som för att ett försäkringsbolag skall få tillstånd.

Försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag registreras i försäkringsregistret, vilket förs av Bolagsverket. Den 1 januari 2002 överfördes registeransvaret för försäkringsbolag från Finansinspektionen till dåvarande Patent- och Registreringsverket. I förarbeten diskuterades även frågan om registeransvaret för understödsföreningar (se prop. 1999/2000:131 s. 35). Regeringen ansåg att en överflyttning av registeransvaret borde avvakta den kommande större reformeringen av försäkringsföreningarna. Den reformering som avsågs var det då inom Finansdepartementet pågående arbetet med Försäkringsföreningsutredningens betänkande, vilket emellertid inte ledde till någon lagstiftning. När ett nytt reformeringsarbete nu görs bör det enligt utredningen även innefatta ett överflyttande av registeransvaret till den myndighet som ansvarar för registrering av försäkringsbolag.

En annan fråga är om försäkringsföreningarna även i framtiden skall registreras i ett särskilt register eller om registrering i stället skall ske i försäkringsregistret eller på samma sätt som ekonomiska föreningar. Eftersom den verksamhet som drivs av försäkringsföreningar är av samma art som försäkringsbolagens är det enligt utredningen mest naturligt att registrera alla försäkringsföretag i samma register, försäkringsregistret.

11.2.7 Reglering av försäkringsavtal

Utredningens förslag: Försäkringsavtalsrättsliga frågor skall inte behöva regleras i försäkringsföreningarnas stadgar. Några särskilda regler som avviker från försäkringsavtalslagen (2005:104) skall inte gälla.

Bestämmelserna om vad en understödsförenings stadgar skall innehålla, 11 § UFL, innebär att även vissa försäkringsvillkor måste anges där. Det avser bl.a. villkor för inträde i föreningen, försäkringsförmånernas beskaffenhet, tid och villkor för utbetalning av försäkringsbelopp, avgifterna (vilket i en understödsförening är detsamma som premierna), påföljden för försummelse att erlagga fast avgift, rätt till fribrev och återköp, villkor för belåning av för-

säkringsbrev hos föreningen och bestämmelser om återbäring. Till detta kommer att rätten till fribrev och återköp regleras i 19 § UFL.

Understödsföreningsutredningen förslög att försäkringsavtalsrättsliga regler skulle tas in i en ny lag. Försäkringsföretagsutredningen å sin sida föreslog motsvarande reglering som den som gäller för försäkringsbolag, dvs. att några försäkringsavtalsrättsliga frågor inte skulle regleras i den nya lag som utredningen föreslog. Försäkringsföreningsutredningen föreslog dock som en övergångslösning att avtalsrättsliga regler skulle behållas tills en ny lag om försäkringsavtal trätt i kraft, om en sådan ny lag skulle gälla även för understödsföreningar (se SOU 1998:82 s. 141).

Den 1 januari 2006 trädde försäkringsavtalslagen (2005:104) i kraft. Enligt 1 kap. 4 § tredje stycket den lagen skall vad som sägs om försäkringsbolag även gälla i fråga om andra företag som meddelar försäkring. Den nya lagen har föregåtts av ett omfattande beredningsarbete. Det finns inte något skäl att nu göra förnyade bedömningar av vilka försäkringsavtalsrättsliga bestämmelser som skall gälla för försäkringsavtal som meddelas av försäkringsföreningar. Några särregler skall därför inte föreslås. Det finns inte heller enligt utredningens bedömning behov av att behålla kravet på stadgarnas innehåll av försäkringsavtalsrättsliga bestämmelser. Det är frågor som normalt skall finnas i försäkringsvillkoren.

11.2.8 Förmånsrätt för försäkringsfordringar

Utredningens förslag: Förmånsrätt skall gälla för försäkringsfordringar och premiefordringar i försäkringsföreningar. Försäkringsföreningar skall därför föra ett register över de tillgångar som används för skuldtäckning och i vilka förmånsrätten gäller.

Livförsäkringstagare har sedan länge en särskild förmånsrätt i ett försäkringsbolags konkurs eller vid utmätning i ett försäkringsbolag. Från och med den 1 januari 2006 har förmånsrätten utvidgats så att förmånsrätten enligt 4 § förmånsrättslagen (1970:979) följer med alla fordringar på grund av ett försäkringsavtal i ett försäkringsbolag och med fordringar för återbetalning av premier. Förmånsrätten omfattar enligt 7 kap. 11 a § FRL de tillgångar som finns upptagna i det register som används för att utvisa tillgångar som används för skuldtäckning. Ändringen är ett led i genom-

förändret av EG:s s.k. likvidationsdirektiv för försäkringsföretag (direktiv 2001/17/EG av den 19 mars 2001 om rekonstruktion och likvidation av försäkringsföretag). I förarbetena till ändringen har inte frågan om direktiven även omfattar försäkringsföreningar berörts (se prop. 2005/06:37). EG-direktivet gäller enligt artikel 1 försäkringsföretag, vilka i artikel 2 definieras som företag som har fått officiell auktorisation enligt första skadeförsäkringsdirektivet eller första livförsäkringsdirektivet. Som konstaterats ovan omfattar dessa direktiv vissa försäkringsföreningar. Redan av den anledningen bör motsvarande förmånsrätt införas för försäkringsfordringar i dessa försäkringsföreningar. Till detta kommer att de som har försäkringsfordringar och premiefordringar i en försäkringsförening inte är i mindre behov av skydd, om föreningen skulle gå i konkurs eller om utmätning skulle ske, än försäkringstagarna i ett försäkringsbolag. Utredningen anser därför att samma förmånsrätt skall gälla i försäkringsföreningar som i försäkringsbolag.

För att en särskild förmånsrätt i enlighet med den för försäkringsbolagen gällande skall få verkan, måste även försäkringsföreningar föra ett register över de tillgångar som används för skuld-täckning och i vilka förmånsrätten skall gälla.

11.3 Associationsrättsliga bestämmelser

För understödsföreningar gäller som framgått i vissa delar regler som tidigare allmänt gällt för ekonomiska föreningar, dvs. 1951 års lag om ekonomiska föreningar. När FL infördes var avsikten att få till stånd en modernisering och förenkling i förhållande till den tidigare lagen. Bland nyheterna när FL infördes kan nämnas att firmaskyddet sträcktes ut från att gälla inom ett län till att gälla inom hela landet och att det infördes regler om verkställande direktör och om effektivare revision. Vidare mjukades bestämmelserna om föreningsledningens medborgarskap och bosättning upp när det gällde nordiska medborgare. En annan nyhet var regler om fusion mellan en moderförening och ett dotteraktiebolag.

I det följande kommer en jämförelse att göras med bestämmelserna i FL. I den mån ytterligare aspekter inte behöver beröras hänvisas för redogörelsen över FL, inklusive särregler för kreditmarknadsföreningar, till redogörelserna i det föregående kapitlet. Genomgången utgår från FL:s struktur och begränsas till de delar

där regleringen för ekonomiska föreningar skiljer sig från regleringen för understödsföreningar.

11.3.1 Inledande bestämmelser

Utredningens förslag: 1 kap. FL skall gälla även för försäkringsföreningar. Definitionen av ekonomisk förening skall dock inte gälla. De bestämmelser som vilar på EG-krav skall behållas.

Bakgrund

I 1 kap. FL finns inledande bestämmelser för ekonomiska föreningar. Motsvarande allmänna associationsrättsliga bestämmelser i UFL innehåller inledningsvis en definition av understödsförening. Vidare anges att en understödsförening skall vara registrerad i understödsföreningsregistret, som förs av Finansinspektionen. Före registreringen kan en understödsförening inte rättshandla, även om styrelsen kan föra talan i mål rörande bildandet av förening. För rättshandlingar före registreringen svarar de som har deltagit solidariskt för förbindelserna. Slutligen svarar endast en understödsförenings tillgångar för dess förbindelser.

Utredningens bedömningar

1 kap. 1 § och 2 § tredje stycket FL

Bestämmelserna har behandlats ovan i avsnitt 10.2. Definitionen av understödsföreningar finns i 1 § UFL (se avsnitt 2.5). Även om understödsföreningar i flertalet fall måste anses uppfylla definitionen av ekonomisk förening kan det finnas omständigheter som i vissa fall gör detta tveksamt. I understödsföreningar som meddelar tjänstepensionsförsäkring är det normalt arbetsgivare som betalar avgifter trots att det är de anställda som är medlemmar. I 1 § tredje stycket UFL anges att om verksamheten huvudsakligen avser pensionsförsäkring på grund av anställning anses föreningen som understödsförening även om medlemsavgifterna erläggs av arbetsgivare. En sådan ordning bör vara möjlig även i fortsättningen. Det gör det nödvändigt att undanta försäkringsföreningar från definitionen av ekonomisk förening. Med den föreslagna lagstiftnings-

tekniken, med hänvisning i en ny försäkringsrörelselag till FL, medför det inte några hinder för att bestämmelserna i den lagen även skall gälla för försäkringsföreningar.

1 kap. 2 § första och andra styckena FL

Av bestämmelserna framgår att en ekonomisk förening skall registreras och att den efter registreringen kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter samt föra talan inför domstolar och andra myndigheter. Motsvarande gäller redan för understödsföreningar enligt 3 och 9 §§ UFL, varför en särbestämmelse inte är nödvändig.

1 kap. 3 § FL

Av bestämmelserna följer att endast föreningens tillgångar svarar för föreningens förpliktelser. I tillgångarna räknas in insatser och avgifter som har förfallit till betalning även om de inte har betalats än. Motsvarande gäller för understödsföreningar enligt 8 § UFL, med den skillnaden att insatser inte nämns eftersom medlemmarna inte betalar några sådana. Utredningen återkommer till frågan om insatser. Något undantag från 1 kap. 3 § FL bedöms dock inte behövas.

1 kap. 4–6 §§ FL

Bestämmelserna innehåller definitioner av moderförening, dotterföretag och koncern. För understödsföreningar saknas definitioner av moderförening och koncern. Däremot finns i 26 a § UFL en bestämmelse om att den definition av dotterföretag som finns i FRL skall tillämpas. Några särskilda hänsyn att ta när det gäller dessa definitioner finns inte, varför de i FL bör gälla även för försäkringsföreningar. Det kan också anmärkas att motsvarande definitioner i lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag, ÅRFL, vilka hänvisar till de i årsredovisningslagen (1995:1554), ÅRL, redan gäller för understödsföreningar.

I 26 a § UFL finns dessutom en hänvisning till bestämmelserna i 1 kap. 9 b, 9 e och 9 f §§ om intresseföretag och försäkringsholdingbolag vilka införts på grund av EG:s regler. De har framför

allt betydelse för bestämmelserna om försäkringsgrupper i 26 b–26 h §§ UFL och skall därför behållas.

11.3.2 Bildandet av en försäkringsförening

Utredningens förslag: 2 kap. FL skall gälla för försäkringsföreningar. En särregel skall dock gälla för stadgarnas innehåll om insatser samt om garantikapital. Dessutom skall samma regler gälla för bildandet av en försäkringsförening som för ömsesidiga försäkringsbolag. Vid bildandet skall garantikapital skjutas till om det inte finns särskilda skäl. Garantikapitalets storlek skall bestämmas med hänsyn till den planerade verksamhetens omfattning och art. Garantikapital skall betalas tillbaka när det inte längre behövs för verksamheten.

Utredningens bedömning: Inget krav på högre medlemsantal skall gälla än för ekonomiska föreningar.

Bakgrund

Bestämmelser om bildande av ekonomiska föreningar finns i 2 kap. FL. Motsvarande regler för understödsföreningar finns i 5, 10–11, 13–14 och 20 §§ UFL. En understödsförening skall i vissa angivna fall ha minst 500 medlemmar och annars minst 100 medlemmar. Det högre antalet gäller om föreningen meddelar förtids- eller efterlevandepension utan samband med ålderspension, sjukpenning för längre tid än 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd eller kapitalförsäkring för dödsfall till högre belopp än 1 000 kronor för en medlem. Finansinspektionen kan vid särskilda skäl bestämma att ett lägre antal medlemmar skall gälla. För att registreras skall en understödsförening ha antagit stadgar samt utsett styrelse och revisorer. Stadgarna skall vara ägnade att trygga att föreningen kan fullgöra sina försäkringsutfästelser och skall samtidigt tillgodose medlemmarnas intresse av att kostnader och villkor för försäkringarna är skäliga med hänsyn till förmånernas art och omfattning och föreningens förhållanden. Även i övrigt skall stadgarna ha ett för verksamheten lämpligt innehåll. Vidare regleras vad en ansökan om registrering skall innehålla och vilka ytterligare handlingar som skall ges in vid ansökan. Slutligen anges att en understödsförening skall ta ut avgifter, som inte får göras

beroende av att försäkringsfall inträffat i föreningen, och att det finns möjlighet att i stadgarna möjliggöra särskild uttaxering om föreningens tillgångar är otillräckliga för verksamheten.

Utredningens bedömningar

2 kap. 1 § FL

Bestämmelserna anger att en ekonomisk förening skall ha minst tre medlemmar samt att medlemmarna skall anta stadgar samt välja styrelse och revisorer. För understödsföreningar är den enda skillnaden att de enligt 5 § UFL har ett väsentligt högre krav på medlemsantal, 100 eller 500 personer beroende på vilken typ av försäkring som meddelas. I övrigt överensstämmer bestämmelserna med 10 § UFL.

Syftet med kravet på lägsta medlemsantal för understödsföreningar har varit att skapa säkerhet för föreningarnas förmåga att fullgöra sina utfästelser gentemot medlemmar och förmånstagare. En försäkringsverksamhet kan med hänsyn till riskerna inte vara baserad på en alltför liten försäkringsstock. I förarbetena till nuvarande bestämmelse anfördes att en meningsfull samverkan på personförsäkringsområdet knappast var möjlig om antalet försäkrade var alltför lågt. Redan en gräns vid 100 medlemmar torde i allmänhet inte utgöra någon garanti för att underlaget för verksamheten blir sådant att de krav som normalt innefattas i soliditets- och skälighetsprinciperna skulle kunna bli tillgodosedda. Både Understödsföreningsutredningen och Försäkringsföreningsutredningen föreslog främst av dessa skäl att en minsta gräns på 500 medlemmar skulle gälla för att bilda nya understödsföreningar.

Det kan kännas tilltalande med en lösning motsvarande den som föreslogs av de två tidigare utredningarna. Det kan dock sättas ifråga om den rätta vägen att tillförsäkra en bra förmåga att infria åtaganden är genom ett associationsrättsligt särkrav på medlemsantalet. Även för försäkringsbolag gäller att ett försäkringskollektiv inte kan vara för litet. Behovet av tillräckligt många medlemmar i en understödsförening motsvarar det behov som finns i ett ömsesidigt försäkringsbolag av ett tillräckligt stor antal delägare. För att en tillräcklig finansiell styrka i ett ömsesidigt försäkringsbolag skall uppnås har det ovan föreslagits att ett sådant bolag även i fortsättningen skall ange i bolagsordningen hur många försäkringar som

måste vara tecknade för att bolaget skall kunna bildas och till vilket belopp dessa minst skall uppgå. Eftersom Finansinspektionen i samband med att tillstånd till verksamheten ges även godkänner bolagsordningen kommer frågan om delägarantalet att prövas. Till detta kommer de krav som ställs på försäkringsbolag att ha en tillräcklig kapitalbas, dvs. tillgångar utöver vad som krävs för försäkringsåtagandena. Om kapitalbasen inte har en tillräcklig storlek är det grund för ingripanden från Finansinspektionen. En annan anledning till att ett försäkringsbestånd måste ha en viss storlek är behovet av att uppnå en riskutjämning. Att försäkringsbeståndet inte är tillräckligt stort för en erforderlig riskutjämning är enligt 19 kap. 11 § FRL en grund för Finansinspektionen att ingripa mot ett försäkringsbolag.

Genom att ställa upp näringsrättsliga krav på tillräcklig riskspridning och finansiell styrka är det således möjligt att uppnå samma syfte som det associationsrättsliga kravet på minsta medlemsantal. Eftersom utredningens utgångspunkt är att så långt möjligt samordna regleringen för försäkringsföreningar med den som gäller för övriga försäkringsföretag och ekonomiska föreningar bör den lösning som valts för ömsesidiga försäkringsbolag även väljas för understödsföreningar. Någon särbestämmelse i förhållande till kravet på antal medlemmar i 2 kap. 1 § FL är därför inte nödvändig.

Utredningen har redan föreslagit att det skall behövas tillstånd för försäkringsföreningar. I avsnitt 10.3 har det vidare föreslagits att det förfarande som redan gäller för att bilda ömsesidiga försäkringsbolag skall gälla även i framtiden. Samma skäl som har anförts där gör sig gällande för försäkringsföreningar. De bör därför inte få bildas utan att ha fått ett tillstånd. Av samma skäl föreslår utredningen dessutom att samma förfarande och samma krav skall gälla för bildandet av en försäkringsförening som av ett ömsesidigt försäkringsbolag. Det innefattar att ett garantikapital måste finnas, om det inte finns särskilda skäl. Det måste också införas bestämmelser motsvarande de för ömsesidiga försäkringsbolag som närmare reglerar garantikapitalet, inklusive att det skall återbetalas när det inte längre behövs för verksamheten.

2 kap. 2 § FL

Bestämmelserna anger stadgarnas innehåll och stämmer inte i alla delar överens med vad som gäller för understödsföreningar enligt 11 § UFL. För understödsföreningar saknas de bestämmelser som gäller för ekonomiska föreningar om att stadgarna skall ange insatser, vilka ärenden som skall förekomma på ordinarie stämma, vilken tid räkenskapsåret skall omfatta, grunder för fördelning av föreningens vinst samt vad som skall gälla för förlagsinsatser, om sådana skall förekomma. För understödsföreningar ställs däremot ytterligare krav på stadgarna genom att de skall innehålla de villkor som skall gälla för inträde i föreningen, försäkringstekniska grunder, försäkringsförmåner och, för andra understödsföreningar än tjänstepensionskassor, placeringsregler. Inte minst viktigt är att soliditets- och skälighetsprinciperna gäller för understödsföreningarnas stadgar.

Vad först gäller soliditets- och skälighetsprinciperna har utredningen ovan i avsnitt 11.2.5 föreslagit att de inte längre skall gälla. Utredningen har vidare i avsnitt 11.2.7 ansett att bestämmelserna i försäkringsavtalslagen ger en tillräcklig reglering av de avtalsrättsliga frågorna rörande försäkringsavtal. Några särbestämmelser i förhållande till kravet i 2 kap. 2 § FL behövs därför inte i dessa frågor.

När det sedan gäller villkor för inträde i föreningen anses dessa bestämmelser grundläggande, och villkoren måste för närvarande anges noggrant. Sådana villkor kan avse t.ex. om inträde är obligatoriskt eller frivilligt, krav på gott hälsotillstånd eller att viss högsta ålder inte uppnåtts. Utredningen har ovan i avsnitt 11.2.3 föreslagit att nya försäkringsföreningar skall vara öppna. Av den anledningen finns det inte längre skäl att behålla kravet att villkoren för inträde måste framgå av stadgarna.

Kraven att stadgarna för understödsföreningar skall ange försäkringstekniska grunder innebär att grunderna inte kan ändras utan att föreningsstämman har beslutat så och dessutom att Finansinspektionen genom registrering av ändringen lämnar sitt godkännande. Försäkringsföreningsutredningen föreslog att den ordning som gäller för försäkringsbolag skall gälla även för understödsföreningar. Det innebär att de försäkringstekniska grunderna skulle upprättas fristående från stadgarna och beslutas av styrelsen. Försäkringsföreningsutredningen ansåg att systemet med myndighetsgodkännande av villkor, premietariffer och vissa andra tekniska

grunder inte var förenligt med EG:s försäkringsdirektiv (se SOU 1998:82 s. 188). Av samma skäl föreslog Försäkringsföreningsutredningen att stadgarna inte längre skulle behöva ange hur fria tillgångar skulle placeras och användas. Utredningen ansluter sig till Försäkringsföreningsutredningens slutsatser. Till det kommer att regleringen nu skall närmas den som gäller för försäkringsbolag. Utredningen föreslår därför att nu aktuella frågor inte skall behöva regleras i stadgarna för försäkringsföreningar. De näringsrättsliga kraven på försäkringsföreningar kommer att behandlas nedan.

Kravet att placeringsreglerna skall anges i stadgarna har till följd av det svenska genomförandet av tjänstepensionsdirektivet upphävts från och med den 1 januari 2006 för verksamhet avseende tjänstepensioner. Det är alltså endast andra understödsföreningar än tjänstepensionskassor som i stadgarna skall ange sina placeringsregler. Försäkringsföreningsutredningen föreslog att dessa frågor skulle beslutas av styrelsen och inte längre regleras i stadgarna. Utredningen delar denna uppfattning och återkommer nedan beträffande näringsrättsliga krav på försäkringsföreningar avseende placeringar. Detsamma gäller kravet på försäkringsteknisk utredning.

Insatser är obligatoriska i ekonomiska föreningar och stadgarna skall ange med vilken insats en medlem skall delta i föreningar. Insatserna utgör enligt 5 kap. 15 § ÅRL bundet eget kapital i föreningen och skall tillföra medel för att en förening skall kunna driva sin verksamhet. Ekonomiska föreningar kan även i stadgarna föreskriva att det skall förekomma regelbundna avgifter eller att det skall förekomma avgifter som är beroende av särskilda beslut om uttaxering. I sådana fall skall också avgifternas belopp anges eller de högsta belopp till vilka de får bestämmas. Till skillnad mot vad som gäller för medlemsinsatser är avgifter alltså inte obligatoriska. Avsikten med avgifterna är att bidra till att täcka kostnaderna för den löpande verksamheten. Dessa avgifter, som även kallas medlemsavgifter, är inte direkt knutna till motprestationer från föreningens sida utan betalas på grund av medlemskapet i sig. Här ingår alltså inte ersättningar för t.ex. varor eller tjänster.

I understödsföreningar förekommer inte insatser. Inte heller förekommer motsvarande form av regelbundna avgifter som kan regleras i ekonomiska föreningars stadgar. En understödsförening skall visserligen ta ut fasta avgifter till verksamhetens bedrivande, 20 § UFL, och ange dessa eller grunder för dem i stadgarna. Om

stadgarna inte anger avgiftens storlek innehåller sådana stadgebestämmelser försäkringstekniska regler om premieberäkning. För understödsföreningar är avgifterna således den ersättning som medlemmen betalar för att få ett försäkringsskydd.

Att införa samma reglering av försäkringsföreningarnas finansiering som gäller för ekonomiska föreningar skulle innebära stora konsekvenser för medlemmarna. Systemet med insatser som gäller för ekonomiska föreningar innebär bl.a. att medlemmarna får en individuell andel i föreningen som även kan begäras åter när medlemmen lämnar föreningen. Något skäl för att föreslå en så ingripande förändring har inte framkommit. Den gällande ordningen bör därför möjliggöras genom särregler.

Vid sidan av möjligheten att ta ut regelbundna avgifter med stöd av stadgebestämmelser kan stadgarna för en ekonomisk förening medge avgifter efter särskilda beslut om uttaxering. Även understödsföreningar kan genom stadgebestämmelser ange ordningen för beslut om särskild uttaxering. Enligt 20 § UFL får uttaxering ske endast när föreningens tillgångar är otillräckliga för verksamhetens behöriga utövande. Uttaxering är således en extraordinär åtgärd för att täcka en uppkommen brist. Det vanliga torde vara att stadgarna föreskriver att beslut skall fattas av stämman, men annan ordning kan också förekomma. Det kan anges t.ex. att vid krigstillstånd kan uttaxering beslutas av styrelsen (se Wenner, Brita m.fl., Den nya lagen om understödsföreningar, s. 31). Uttaxering får endast äga rum som en tillfällig nödfallsåtgärd och får inte tillgripas under flera år i följd. Om de fasta avgifterna, dvs. premierna, i längden visar sig otillräckliga måste föreningen genom stadgeändring höja avgifterna eller vidta andra åtgärder för att stärka sin ekonomiska ställning (se a.a. s. 49).

Understödsföreningsutredningen föreslog att möjligheten till uttaxering skulle tas bort. Motivet var dels att uttaxering för personförsäkring inte var möjlig för ömsesidiga försäkringsbolag, dels att utredningen föreslog vissa möjligheter att lättare fatta beslut om stadgeändringar som innebär ändring av avgifterna. Försäkringsföreningsutredningen föreslog inte någon ändring av möjligheten till uttaxering.

Även om uttaxering kan ske i ekonomiska föreningar synes syftet med ett sådant beslut inte vara att täcka förluster, vilket är avsikten med uttaxering i understödsföreningar. Om möjligheten till nuvarande extra förlusttäckningskapacitet, som uttaxeringen

utgör i en understödsförening, skall behållas krävs en särregel om detta.

Ömsesidiga försäkringsbolag kan i vissa fall genom bestämmelser i bolagsordningen göra det möjligt att uttaxera kapitaltillskott från delägarna. Sådan uttaxering får dock inte alls förekomma för livförsäkring, och för skadeförsäkring får uttaxering ske endast från andra än konsumenter och dödsbon. De försäkringar som meddelas av understödsföreningar är sådana för vilken uttaxering inte skulle kunna ske i ett ömsesidigt försäkringsbolag, med undantag av kort sjuk- och olycksfallsförsäkring, som motsvarar skadeförsäkringsklasserna 1 och 2, och som en arbetsgivare betalar premierna för. Begränsningen av uttaxeringsmöjligheterna har motiverats bl.a. av skyddsbehovet för försäkringstagarna (se även avsnitt 10.2). Skyddsbehovet kan inte anses mindre i en försäkringsförening än i ett ömsesidigt försäkringsbolag. Uttaxeringsmöjligheten bör därför inte behållas i de fall det inte finns uttaxeringsmöjlighet om försäkringen i stället hade meddelats av ett ömsesidigt försäkringsbolag. I de fall avgifterna betalas av en arbetsgivare för sjuk- och olycksfallsförsäkring måste även beaktas att arbetsgivaren i en försäkringsförening inte är medlem och därför normalt sett inte har möjlighet till inflytande över ett sådant uttaxeringsbeslut. Det kan inte anses rimligt att under sådana förhållanden behålla särskilda regler om uttaxering i försäkringsföreningar.

När det gäller bestämmelsen om att ekonomiska föreningar i stadgarna skall ange räkenskapsår och grunderna för hur föreningen skall fördela vinst finns inte skäl att föreslå några särbestämmelser.

När det slutligen gäller garantikapital skall bolagsordningen för ömsesidiga försäkringsbolag ange garantikapitalet, i vilken ordning garanterna skall betala in det tecknade garantikapitalet och om och i vilken ordning vinst skall delas ut till garanter och i vilken ordning garantikapitalet skall återbetalas. Det krävs också bestämmelser om i vilken utsträckning rösträtt skall tillkomma garanterna. Även i stadgarna för försäkringsföreningar måste dessa frågor nu regleras.

2 kap. 3 § FL

En ekonomisk förening skall anmälas för registrering senast sex månader efter det att beslut fattades om att bilda den. Om en förening inte skall börja sin verksamhet förrän ett visst i stadgarna angivet villkor har uppfyllts eller om ett sådant villkor beslutats vid ett sammanträde med medlemmarna skall tiden för registreringsanmälan räknas från den tidpunkt då villkoret har uppfyllts. Registrering får inte ske förrän villkoret är uppfyllt. Frågan om föreningens bildande har fallit om anmälan för registrering inte har skett inom rätt tid eller om registreringsmyndigheten har avskrivit anmälan om registrering eller vägrat registrering. Styrelseledamöterna svarar då solidariskt för gjorda inbetalningar jämte uppkommen avkastning men med avdrag för kostnader för föreningens bildande.

Motsvarande bestämmelser saknas för understödsföreningar. För ömsesidiga försäkringsbolag har ovan i avsnitt 10.3 särregler föreslagits rörande tiden inom vilken registrering skall ske. Av samma skäl som har anförts där bör motsvarande särregel gälla för försäkringsföreningar.

2 kap. 4 § FL

Bestämmelserna reglerar åtgärder före det att föreningen registrerats och motsvarar i huvudsak vad som gäller för understödsföreningar enligt 9 § UFL. För understödsföreningar saknas dock den reglering som för ekonomiska föreningar anger att ansvaret för sådana åtgärder övergår på föreningen om förpliktelsen har uppkommit efter föreningens bildande samt att en medkontrahent som visste att föreningen inte var registrerad kan frånträda avtal som ingåtts före registreringen endast om frågan om bildande av föreningen har fallit och att en medkontrahent som inte visste att föreningen var oregistrerad kan frånträda avtalet före registreringen. Bestämmelserna i FL är väl ägnade att gälla även för försäkringsföreningar. Några skäl att föreslå särregler finns därför inte. Däremot har för ömsesidiga försäkringsbolag föreslagits några tillägg för att tydliggöra vad som skall gälla för garantikapital och förpliktelser som följer av en stiftelseurkund. Motsvarande tillägg bör gälla även för försäkringsföreningar.

13 och 14 §§ UFL

Bestämmelserna anger att ansökan om registrering skall göras av styrelsen, vad en sådan ansökan skall innehålla och vilka handlingar som skall bifogas. Motsvarande krav finns för ekonomiska föreningar i förordningen (1987:978) om ekonomiska föreningar. Denna typ av föreskrifter torde även för försäkringsföreningar lämpligast regleras i en förordning, varför någon särbestämmelse inte föreslås. Till frågan om ansökan om tillstånd att driva försäkringsrörelsen återkommer utredningen nedan.

11.3.3 Medlemmar och deras ekonomiska insatser

Utredningens förslag: Bestämmelserna om en förenings medlemmar m.m. i 3 kap. FL skall gälla för försäkringsföreningar. Ett undantag införs från bestämmelserna om rätt till medlemskap vid förvärv av andelsrätt. En särregel skall gälla om att en medlem som på grund av sin anställning är skyldig att tillhöra en viss försäkringsförening inte kan säga upp sig till utträde. En försäkringsförening skall inte behöva hålla medlemsförteckningen tillgänglig för var och en. Det skall gälla sekretess för uppgifter om förmånstagare. Bestämmelserna om återbetalning av medlemsinsatser i 4 kap. FL skall inte gälla för försäkringsföreningar.

Bakgrund

I 3 kap. FL finns bestämmelser om inträde i föreningen, om avgång samt om medlemmarnas rättigheter och skyldigheter i sådana fall. I 4 kap. FL finns bestämmelser om återbetalning av medlemsinsatser. Bestämmelser om medlemmars inträde och utträde ur en understödsförening och om medlemmars rättigheter vid utträde finns i 15-19 §§ UFL.

Utredningens bedömningar

3 kap. 1 § FL

Bestämmelserna innebär att en ekonomisk förening får vägra någon inträde i föreningen endast om det inte finns särskilda skäl för vägran med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet eller föreningens syfte eller annan orsak. Styrelsen prövar ansökningar om inträde, om inte annat följer av stadgarna. I understödsföreningar prövas medlemskapet av styrelsen med fri prövningsrätt. Styrelsens fria prövningsrätt begränsas emellertid av att stadgarna enligt 11 § andra stycket 4 UFL skall ange de villkor som skall gälla för inträde i föreningen. I förarbetena har det poängterats att bestämmelsen inte begränsar styrelsens vanliga rätt att uppdra förvaltningsbefogenhet till någon person inom eller utom styrelsen (se prop. 1972:69 s. 126). Utredningen har ovan behandlat frågan om det nuvarande slutenhetskravet för understödsföreningar (avsnitt 11.2.3) och frågan om stadgarna skall behöva ange villkoren för inträde i en försäkringsförening (avsnitt 11.3.2). Mot bakgrund av övervägandena där bedöms någon särregel inte vara nödvändig för försäkringsföreningar.

3 kap. 2 och 3 §§ FL

Bestämmelserna reglerar frågor om rätt till medlemskap i de fall någon har förvärvat en medlemsandel, t.ex. genom arv eller köp, och vilka tidsfrister som då gäller. Eftersom det i en understödsförening inte finns någon individualiserad andelsrätt som kan skiljas från medlemskapet saknas motsvarande bestämmelser i UFL. Någon sådan individualiserad andelsrätt föreslås inte heller. Det krävs därför en särregel för att undanta försäkringsföreningar från bestämmelserna.

3 kap. 4 och 5 §§ FL

En medlem i en ekonomisk förening har rätt att säga upp sig till utträde ur föreningen. Det kan i stadgarna föreskrivas att uppsägning inte får göras förrän en viss tid, högst två år och med tillstånd från registreringsmyndigheten högst fem år, från inträdet. En medlem kan även uteslutas från föreningen på sådana grunder som

anges i stadgarna. Ett uteslutande skall beslutas av föreningsstämman, om inte annat föreskrivs i stadgarna. När en medlem har sagt upp sig till utträde ur föreningen sker avgången vid utgången av det räkenskapsår som slutar näst efter en månad sedan medlemmen sagt upp sig. En längre tid, högst sex månader, kan dock bestämmas i stadgarna.

En medlem i en understödsförening har enligt 17 § UFL rätt att säga upp sig till utträde ur föreningen om han eller hon inte är skyldig att tillhöra den. Det kan i stadgarna föreskrivas att medlemmen skall kvarstå högst ett år efter uppsägningen. En medlem får uteslutas endast på grunder enligt stadgarna. Det är styrelsen som skall pröva frågan om uteslutning om inte stadgarna anger annat. Även om en medlem har sagt upp sig till utträde eller uteslutits ur föreningen eller har avlidit, har föreningen enligt 18 § UFL rätt till avgifter för den tidsperiod under vilken avgången har ägt rum och även sådan uttaxering som har beslutats före avgången.

Bestämmelserna för ekonomiska föreningar är i huvudsak lämpliga även för försäkringsföreningar. Det medför visserligen en möjlighet att i stadgarna förbjuda uppsägning under de inledande åren av medlemskapet men i gengäld en kortare uppsägningstid i övrigt. Särregeln om att en medlem som enligt stadgarna är skyldig att tillhöra en understödsförening inte kan säga upp sig till utträde bör emellertid behållas. Såvitt är känt för utredningen gäller det framför allt sådana tjänstepensionskassor som har inrättats för att förvalta en arbetsgivares tjänstepensioner till sina anställda.

Ett förhållande att beakta i detta sammanhang är att ett medlemskap i en understödsförening i själva verket innebär att ett försäkringsavtal har träffats. Försäkringsavtalslagen reglerar vissa fall när en försäkringsgivare får säga upp en försäkring. En sådan uppsägning från en understödsförenings sida innebär att föreningen är fri från sitt försäkringsansvar och i praktiken även en uteslutning av medlemmen.

3 kap. 6 § FL

Bestämmelserna innebär att styrelsen skall föra en medlemsförteckning som skall hållas tillgänglig för var och en. För understödsföreningar motsvaras den av 15 § UFL, med den skillnaden att det inte finns krav på att medlemsförteckningen skall hållas

tillgänglig för var och en. Det finns också skillnader i vad som skall antecknas i förteckningen. Medlemsförteckningen i ekonomiska föreningar skall framför allt, förutom uppgifter om medlemmarnas namn och adress, innehålla uppgifter om medlemmarnas insatser, medan den för understödsföreningar i stället skall innehålla uppgifter om tid för inträde. I en understödsförening skall det också finnas uppgifter om fribrevshavare. Trots dessa skillnader bör bestämmelsen för ekonomiska föreningar om att en medlemsförteckning skall föras och innehållet däri kunna tillämpas även av försäkringsföreningarna. Att en försäkringsförening ändå har god kontroll över dem som är försäkringstagare eller ersättningsberättigade får anses som självklart för att kunna driva en försäkringsverksamhet av god standard.

När det gäller att hålla medlemsförteckningen tillgänglig för var och en måste frågan om sekretess för uppgifter om försäkringstagare beröras. Det finns för närvarande inte några uttryckliga bestämmelser om sekretess för uppgifter om försäkringstagare, varken för försäkringsbolag eller för understödsföreningar. Utredningen har ovan i avsnitt 9.6 redogjort för det förslag om sekretess för försäkringsbolag som har lämnats till riksdagen i prop. 2005/06:64. När det gäller understödsföreningar aviserade regeringen att den har för avsikt att återkomma till frågan om lagförslagen i propositionen, som även avsåg andra frågor än sekretess, också borde avse understödsföreningar (se a. prop. s. 25). I avvaktan på detta och den vidare behandlingen av propositionen bör en skyldighet för försäkringsföreningar att hålla medlemsförteckningen tillgänglig för var och en inte föreslås.

I detta sammanhang bör även observeras det faktum att ett försäkringsbolag enligt 7 kap. 20 § FRL inte får lämna personuppgifter som anger att en försäkringstagare har vidtagit dispositioner beträffande i framtiden utfallande belopp till förmån för någon annan. Någon motsvarande sekretessregel finns inte för understödsföreningar. I avvaktan på en mera ingående behandling av sekretessfrågan bör samma sekretessregel gälla för försäkringsföreningar som för försäkringsbolag. En särregel om detta bör därför införas.

4 kap. 1–3 §§ FL

Bestämmelserna reglerar en medlems rätt att återfå inbetalade insatser när han eller hon avgår ur en förening. Motsvarande bestämmelser saknas för understödsföreningar av den anledningen att några insatser inte betalas. Eftersom det inte heller ovan har föreslagits någon sådan skyldighet för medlemmar i försäkringsföreningar bör bestämmelserna i 4 kap. FL inte gälla för dessa.

Bestämmelserna i 19 § UFL innebär att en medlem vid avgång har rätt till fribrev om han eller hon har en pensionsförsäkring och rätt till fribrev eller återköp om han eller hon har en kapitalförsäkring. Finansinspektionen kan emellertid med hänsyn till särskilda omständigheter föreskriva att sådan rätt inte skall finnas, antingen för hela föreningen eller för vissa typer av försäkringar i föreningen. En viss inskränkning av rätten till fribrev eller återköp kan en understödsförening göra genom villkor om att en försäkring måste ha gällt viss tid, att ett visst lägsta belopp (dvs. premie) skall ha betalats för försäkringen eller att ett visst lägsta belopp för fribrevs- och återköpsvärden skall ha uppnåtts.

I försäkringsavtalslagen har försäkringstagarnas rätt till återköp reglerats. Något behov att därutöver reglera denna fråga finns enligt utredningens bedömning inte.

11.3.4 Förlagsinsatser

Utredningens förslag: Bestämmelserna om förlagsinsatser i 5 kap. FL skall gälla även för försäkringsföreningar. En särregel införs om att externa förlagsinsatser inte får överstiga ett belopp motsvarande eget kapital. Ett större tillskott skall få göras om det finns synnerliga skäl och Finansinspektionen lämnar tillstånd.

Bakgrund

I 5 kap. FL finns bestämmelser om förlagsinsatser, vilket är kapital som tillskjuts för att kunna användas som rörelsekapital i föreningar och som får skjutas till av såväl medlemmar som andra. Motsvarande bestämmelser saknas för understödsföreningar.

Utredningens bedömningar

I avsnitt 8.3.7 har utredningen konstaterat att det finns ett behov av att ge ömsesidiga försäkringsbolag vidgade möjligheter till extern kapitalförsörjning. Det har där angetts att det är naturligt att pröva om det är lämpligt att låta ömsesidiga försäkringsbolag ta emot tillskott i form av förlagsinsatser. Utredningen har föreslagit att den möjligheten skall stå till buds för ömsesidiga försäkringsbolag.

I avsnitt 11.3.2 har utredningen föreslagit att möjligheten för försäkringsföreningar att uttaxera extra avgifter för förlusttäckning inte skall behållas. Samma behov av finansiering kan därför uppkomma för försäkringsföreningar som för ömsesidiga försäkringsbolag. T.ex. kan en utvidgning av verksamheten medföra behov av kapital som inte omedelbart möts av nya premier som kan förväntas från sådan verksamhet. Det finns enligt utredningens mening inte anledning att bedöma försäkringsföreningarna i detta avseende på annat sätt än de ömsesidiga försäkringsbolagen. Försäkringsföreningarnas verksamhet bör därför kunna finansieras på samma sätt och med samma begränsning för externt kapital. Av samma skäl som angetts rörande ömsesidiga försäkringsbolag bör Finansinspektionen kunna tillåta en större extern finansiering om det finns synnerliga skäl.

11.3.5 Föreningens ledning

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 6 kap. FL skall gälla för försäkringsföreningar. En försäkringsförening skall alltid ha en verkställande direktör. En särregel införs vidare om att styrelseledamöter inte behöver vara medlemmar i försäkringsföreningen. Vidare föreslås en särregel om att stämmans ordförande innan styrelseval förrättas skall lämna uppgifter om vilka andra uppdrag den som valet avser har. Även en särregel för behörighets- och befogenhetsöverskridande skall införas. Motsvarande bestämmelser som för ömsesidiga försäkringsbolag om jäv, liksom bestämmelserna om att en ställföreträdare inte får följa en föreskrift av ett bolagsorgan om den står i strid med FRL eller ÅRFL skall införas.

Bakgrund

Bestämmelser om ledningen i ekonomiska föreningar finns i 6 kap. FL. Bestämmelser om ledningen i understödsföreningar finns i 27 och 28 §§ UFL. Genom hänvisningar till 1951 års föreningslag överensstämmer de i stor utsträckning med de ledningsregler som gällde för ekonomiska föreningar före år 1988, med följande avvikelser. Minst hälften av styrelseledamöterna skall väljas på föreningsstämman eller av organisation som kan anses företräda medlemmarna. Mandattiden för styrelseledamöter kan vara fyra år om Finansinspektionen har medgett det. Den som är anställd hos föreningen får inte vara styrelseordförande. Styrelsens ansvarsområde är dessutom särskilt anpassat till att det är försäkringsrörelse som drivs så att hänsyn skall tas till bl.a. medlemmarnas och andra ersättningsberättigades intressen. Bestämmelserna om understödsföreningars ledning överensstämmer i stor utsträckning med gällande regler för ekonomiska föreningar i 6 kap. FL.

Utredningens bedömningar

Försäkringsföreningsutredningen föreslog att FL:s bestämmelser skulle gälla med de avvikelser som redan gäller för understödsföreningar i förhållande till 1951 års föreningslag, förutom att särbestämmelsen om styrelseledamöters mandattid inte skulle behållas. När det gäller styrelsens ansvar föreslogs dessutom vissa specialregler om ansvar för riktlinjer, grunder, uppgiftslämnande och information. Utredningen återkommer nedan till detta särskilda ansvar i avsnittet om rörelseregleringen.

Utredningen instämmer i Försäkringsföreningsutredningens förslag att bestämmelserna om ledning och firmateckning i FL i huvudsak bör gälla för försäkringsföreningar. Några frågor kräver emellertid närmare överväganden.

6 kap. 1 § FL

Bestämmelserna innebär bl.a. att styrelsen väljs av föreningsstämman, om inte stadgarna anger att en eller flera styrelseledamöter skall utses på annat sätt. För understödsföreningar gäller att minst hälften av styrelsens ledamöter skall väljas på föreningsstämma eller av en organisation som kan anses företräda medlemmarna.

Bestämmelsen har tillkommit för att förhindra att andra än medlemmarna själva, t.ex. deras arbetsgivare, får huvudinflytande i föreningen. Utredningen har för ömsesidiga försäkringsbolag inte föreslagit någon särregel i denna fråga. Det är dock inte självklart att samma regler för utseendet av styrelseledamöter skall gälla för de två olika formerna av försäkringsföretag. I en understödsförening för tjänstepensioner är i normalfallet de försäkrade, arbetstagarna, medlemmar, medan arbetsgivare, som betalar premien och är försäkringstagare, inte är medlem. Förhållandet är alltså här det omvända jämfört med det normala i ett ömsesidigt försäkringsbolag, där arbetsgivaren är delägare men inte arbetstagaren. Förslag för att säkerställa en reell inflytandemöjlighet för medlemmarna vid föreningsstämman lämnas emellertid nedan i linje med förslagen för ömsesidiga försäkringsbolag. Utredningen menar därför att frågan om hur styrelsen skall utses bör få bestämmas av stämman. En särregel motsvarande nu gällande skall därför inte behållas.

6 kap. 3 § FL

Bestämmelserna innebär att styrelsen skall utse en verkställande direktör om antalet anställda i föreningen under vart och ett av de senaste två räkenskapsåren i medeltal har överstigit 200. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får medge undantag. En utsedd verkställande direktör får kvarstå även om antalet anställda sedan understiger 200. I stadgarna kan föreskrivas att verkställande direktör skall utses också i andra fall.

För understödsföreningar finns inte någon skyldighet för styrelsen att utse en verkställande direktör, oavsett vilken storlek en förening har. Utredningen har ovan föreslagit att en verkställande direktör alltid skall utses i försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag. Förslagen har motiverats av det starka intresset av en väl fungerande intern kontroll i försäkringsbolag. Även för försäkringsföreningar gör sig samma skäl gällande som för övriga försäkringsföretag när det gäller behovet av en verkställande direktör. En uttrycklig skyldighet att utse verkställande direktör bör därför gälla även för försäkringsföreningar, till skillnad från vad som gäller för ekonomiska föreningar. Inom ramen för en allmän möjlighet för mindre försäkringsföretag till undantag från bestämmelser bör tillräcklig hänsyn kunna tas till att det i försäkringsföreningar med endast begränsad omfattning kan

finnas ett mindre starkt behov av intern kontroll och att dessa föreningar kan ha behov av dispens från kravet.

6 kap. 4 § FL

Bestämmelserna innebär bl.a. att styrelseledamöterna skall vara medlemmar i föreningen, om inte stadgarna i särskilt angivna fall tillåter annat. Dessutom får vissa ställföreträdare för medlemmar vara styrelseledamöter. Motsvarande bestämmelser gäller för understödsföreningar genom hänvisning i 27 § UFL till 22 § 1951 års föreningslag.

För ömsesidiga försäkringsbolag gäller för närvarande inte något krav på att endast delägare får vara styrelseledamöter och det har ovan i avsnitt 10.6. föreslagits att något sådant krav inte skall gälla heller i framtiden. Förslaget har motiverats av att det krävs särskilda kunskaper och erfarenheter för att delta i ledningen av ett försäkringsbolag, vilket inte minst visar sig i att personernas lämplighet prövas av Finansinspektionen. Samma förhållande gör sig gällande även för försäkringsföreningar. Utredningen kommer dessutom nedan att föreslå att ledningen i försäkringsföreningar skall uppfylla samma krav som gäller för ledningen i ömsesidiga försäkringsbolag. Även om det för närvarande råder ett krav på medlemskap för styrelseledamöter i understödsföreningar anser utredningen därför att så inte bör vara fallet i framtiden.

6 kap. 10 § FL

I paragrafen återfinns jävsreglerna för ledningen, vilka i sak stämmer överens med motsvarande bestämmelser för understödsföreningar genom hänvisning i 27 § UFL till 27 § 1951 års föreningslag. För ömsesidiga försäkringsbolag har det ovan i avsnitt 10.6 föreslagits ett tillägg om att det föreligger jäv för en styrelseledamot eller den verkställande direktören även vid avtal mellan försäkringsbolaget och en juridisk person som styrelseledamoten eller den verkställande direktören ensam eller tillsammans med någon annan får företräda. Det gäller dock inte om försäkringsbolaget äger alla aktier i motpartsbolaget. Utredningen anser att det inte finns skäl att behandla dessa situationer på ett annat sätt för försäk-

ringsföreningar än för ömsesidiga försäkringsbolag. En särregel bör därför införas.

6 kap. 14 § FL

Bestämmelserna innebär en reglering av befogenhets- och behörighetsöverskridande åtgärder och motsvaras delvis för understödsföreningar av 27 § UFL och 33 § 1951 års föreningslag. För ömsesidiga försäkringsbolag har ovan i avsnitt 10.6 föreslagits ett tillägg till bestämmelserna, vilket innebär att de nu gällande reglerna skall behållas. Utredningen har funnit dessa väl ägnade för försäkringsverksamhet. Tilläggen bör av samma skäl tillämpas även för försäkringsföreningar.

6 kap. 5 §, 11 § fjärde stycket och 13 § FL

I förhållande till nu gällande bestämmelser om ledningen i understödsföreningar innebär en tillämpning av 6 kap. FL inte några större förändringar. Det blir dock ett krav på att styrelseledamöter och verkställande direktören när de tillträder sitt uppdrag skall anmäla innehav av aktier i koncernbolag och även att de skall anmäla förändringar inom en månad. Uppgifterna skall föras in i en aktiebok. Det ställs även krav på att styrelsen i en försäkringsförening som inte har en här i landet bosatt behörig ställföreträdare skall utse en delgivningsbehörig person. Dessutom blir den s.k. generalklausulen gällande, vilken innebär att styrelsen eller en annan ställföreträdare för föreningen inte får företa en handling som är ägnad att bereda en otillbörlig fördel åt en medlem eller någon annan till nackdel för föreningen eller annan medlem. Det finns inte några skäl att införa särregler för försäkringsföreningar i förhållande till dessa bestämmelser. På samma sätt som för ömsesidiga försäkringsbolag föreslås emellertid en utvidgning av bestämmelsen i 6 kap. 13 § andra stycket FL om att en ställföreträdare inte får följa föreskrifter av ett föreningsorgan som inte är gällande för att de står i strid med FL eller stadgarna. Inte heller föreskrifter som står i strid med bestämmelserna i FRL eller ÅRFL bör få följas.

Särregel föreslagen för övriga försäkringsföretag

För försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag har utredningen i avsnitt 9.7 och 10.6 föreslagit att styrelsens ordförande innan styrelseval hålls skall lämna uppgift om vilka uppdrag den person valet avser har i andra företag. Mot bakgrund av styrelsens betydelse även i försäkringsföreningar bör motsvarande krav gälla också i dessa.

11.3.6 Föreningsstämma

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 7 kap. FL skall gälla för försäkringsföreningar. En särregel införs som möjliggör att garanten erhåller rösträtt vid bolagsstämman. Fullmäktige kan bara utses av medlemmarna eller deras ställföreträdare. En särregel införs om att en fullmäktig inte behöver vara medlem. Det införs en regel om att beslut om ansökan om förlängning av verksamhetstillstånd skall fattas av stämman.

Bakgrund

Bestämmelserna om föreningsstämma finns i 7 kap. FL. Bestämmelserna om föreningsstämma för understödsföreningar finns i 33–35 §§ UFL. De överensstämmer nästan helt med den reglering som gäller för ekonomiska föreningar.

I förhållande till 1951 års föreningslag finns för understödsföreningar särregler om att länsstyrelsens uppgifter i vissa fall skall utföras av Finansinspektionen. Finansinspektionen kan medge att ordinarie föreningsstämma hålls endast vartannat eller vart tredje år och kan i sådana fall meddela erforderliga föreskrifter. Vidare är möjligheten att avgöra ärenden på stämman utan att de har angetts i kallelse särskilt angiven. Stadgarna kan föreskriva att föreningsstämmans befogenhet helt eller delvis skall utövas av särskilt utsedda fullmäktige. Minst hälften av dessa fullmäktige skall utses av föreningens medlemmar eller av någon organisation som kan anses företräda medlemmarna. Om inte Finansinspektionen medger annat skall fullmäktige vara medlem i föreningen och får fullmäktige inte utses för längre tid än tre år. Ett fullmäktigsammanträde anses som föreningsstämma.

Utredningens bedömningar

7 kap. 1 § FL

Av bestämmelserna följer bl.a. att föreningsmedlemmarnas rätt att besluta i föreningens angelägenheter utövas vid föreningsstämman. För ömsesidiga försäkringsbolag har utredningen föreslagit att nuvarande ordning med möjlighet att genom bestämmelser i bolagsordningen ge garanters rösträtt skall behållas. En särregel om att garanters rösträtt utövas vid bolagsstämman skall därvid gälla. Utredningens förslag ovan beträffande försäkringsföreningar innebär att garantikapital skall krävas för att bilda en förening och att det i stadgarna skall vara möjligt att bestämma att garanterna skall ha rösträtt. En särregel motsvarande den för ömsesidiga försäkringsbolag är därför nödvändig.

7 kap. 6 § FL

Enligt bestämmelserna har en medlem rätt att få ett ärende behandlat vid en föreningsstämma om han begär det i den ordning som framgår av stadgarna. Om stadgarna inte reglerar detta skall medlemmen skriftligen framställa sin begäran hos styrelsen i så god tid att ärendet kan tas upp i kallelsen till stämman. Den som har uteslutits ur en förening har inte sådan rätt. Motsvarande bestämmelser saknas i UFL. Att tillämpa bestämmelserna om medlems rätt att få ett ärende behandlat vid en föreningsstämma ligger helt i linje med utredningens utgångspunkt att stärka ägarstyrningen i försäkringsföretag. Av den anledningen saknas skäl till en särreglering i denna fråga.

7 kap. 12 § FL

Bestämmelserna reglerar förutsättningar och krav för fullmäktige och motsvarar 35 § UFL. Det finns för ekonomiska föreningar dock inte samma krav som för understödsföreningar på att minst hälften av fullmäktige skall utses av föreningens medlemmar eller av en organisation som kan anses företräda medlemmarna. När det gäller ömsesidiga försäkringsbolag har utredningen ovan i avsnitt 8.3.4 och 10.7 föreslagit att fullmäktige alltid skall utses av delägarna eller deras ställföreträdare. Samma skäl som för ömsesidiga försäkringsbolag gör sig gällande även för försäkringsföreningar. Inte

heller när det gäller vem som kan utses till fullmäktig finns det anledning att reglera frågan annorlunda i en försäkringsförening än i ett ömsesidigt försäkringsbolag.

Även om fullmäktig finns i en ekonomisk förening bibehåller medlemmarna vissa rättigheter och fullmäktige har en informationsskyldighet vid vissa beslut. Att ge även medlemmar i försäkringsföreningar sådant skydd ligger i linje med utredningens strävanden. Det finns därför inte något skäl att bibehålla särregler i detta avseende.

7 kap. 14 och 15 §§ FL

Bestämmelserna innehåller krav på kvalificerad majoritet vid vissa beslut på föreningsstämman som inte i alla delar motsvarar de som gäller för understödsföreningar. Majoritetskraven för ekonomiska föreningar anser dock utredningen väl avvägda och lämpliga även för försäkringsföreningar. För understödsföreningar finns dessutom en bestämmelse om att nödvändiga stadgeändringar på grund av att en pensionsplan har ändrats, kan beslutas av styrelsen (37 § andra stycket UFL). Ändringar i pensionsplaner kan medföra stora konsekvenser för de försäkringar som meddelas av en försäkringsförening. Sådana ändringar kan beröra t.ex. pensionsförmånernas storlek eller deras beskaffenhet. Utredningen har emellertid föreslagit att frågor om försäkringsavtalens innehåll inte längre skall regleras i stadgarna. Några tungt vägande skäl till att frångå ordningen med att det är föreningsstämman som skall besluta om ändringar i stadgarna kan därför inte längre finnas. En särregel motsvarande den gällande bör därför inte behållas.

7 kap. 16 § FL

Bestämmelsen innehåller generalklausulen såvitt avser beslut av föreningsstämman. Motsvarande bestämmelse saknas för understödsföreningar. På samma sätt som generalklausulen för ställföreträdare bör denna generalklausul även gälla för försäkringsföreningar.

33 och 34 §§ UFL

Finansinspektionen har möjlighet att tillåta att föreningsstämma i en understödsförening inte skall behöva hållas varje år. Den ordinarie stämman, som normalt hålls en gång per år, är oftast medlemmarnas enda möjlighet att utöva sitt inflytande. Det är vid detta tillfälle som beslut skall tas med anledning av föreningens resultat och finansiella ställning samt bedömas hur ledningen skött sina åtaganden. Att en sådan stämma hålls årligen är därför väsentligt för att medlemmarna skall kunna utnyttja sitt inflytande. Detsamma gäller om föreningen tillämpar ett fullmäktigsystem. Av den anledningen bör möjligheten att efter tillstånd mer sällan hålla föreningsstämma inte behållas för försäkringsföreningar.

Möjligheten att behandla ärenden på stämman trots att kallelse inte har skett på rätt sätt är inte helt identiskt reglerad i FL och UFL. Det saknas skäl att uppställa särskilda regler endast för att verksamheten i föreningen är försäkringsverksamhet. Det skall därför inte behållas en särregel för detta.

Särregel föreslagen för övriga försäkringsföretag

En koncession för försäkringsbolag kan tidsbegränsas med en maximal tid på tio år. Utredningen har ovan i avsnitt 9.6 och 10.7 föreslagit att ett beslut om att ansöka om förlängning av ett tidsbegränsat verksamhetstillstånd skall fattas av bolagsstämman. För understödsföreningar gäller enligt UFL inte något krav på tillstånd för att driva verksamheten. I stället gäller krav på registrering i understödsföreningsregistret. Det finns inte någon möjlighet att tidsbegränsa en sådan registrering. När det nu för försäkringsföreningar skall gälla ett krav på tillstånd, som kan tidsbegränsas, finns det samma anledning som för försäkringsbolag att kräva att beslut om en förlängning av tillståndet fattas av föreningsstämman.

11.3.7 Revision och särskild granskning

Utredningens förslag: Bestämmelserna om revision och särskild granskning i 8 kap. FL skall gälla för försäkringsföreningar. I en försäkringsförening skall gälla de ytterligare kraven att minst en revisor måste vara utsedd av föreningsstämman, att endast auktoriserade eller godkända revisorer kan väljas samt att minst en revisor skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor som har avlagt revisorsexamen. Både en revisor och en särskild granskare skall ha viss rapporteringsskyldighet till Finansinspektionen. Finansinspektionen skall även i fortsättningen ha möjlighet att förordna revisor med skyldighet att följa instruktioner från inspektionen.

Bakgrund

Bestämmelserna om revision och särskild granskning finns i 8 kap. FL. Bestämmelser om revision finns i 31–32 a §§ UFL. Bestämmelserna överensstämmer nära med motsvarande reglering i FL men med följande skillnader. En understödsförening skall ha minst två revisorer. Mandattiden är tre år eller, med Finansinspektionens medgivande, fyra år. Finansinspektionen får förordna revisor. Det finns inte några angivna gränser för när auktoriserad eller godkänd revisor skall finnas, men Finansinspektionen får föreskriva krav därom om understödsföreningens verksamhet är av stor omfattning eller det annars finns särskilda skäl.

Vidare kan anges att vissa frågor som reglerats för ekonomiska föreningar saknas i UFL. Det gäller regler om medrevisor och granskare, krav på redogörelse för iakttagelser vid revisors förtida avgång, skyldighet att i revisionsberättelsen anmärka vissa skattefrågor liksom att i vissa fall sända kopia av revisionsberättelsen till Skatteverket. Det saknas i UFL vidare förbud för revisor att lämna upplysningar om de kan vara till nackdel för föreningen. Inte heller finns någon bestämmelse om revisors uppgiftsskyldighet till stämman. Däremot är revisorer i understödsföreningar skyldiga att rapportera vissa förhållanden till Finansinspektionen.

Utredningens bedömningar

8 kap. 1 § FL

Bestämmelserna innebär bl.a. att en ekonomisk förening skall ha minst en revisor. Motsvarande krav för understödsföreningar är enligt 31 § UFL två revisorer. Mot bakgrund av att försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag inte behöver ha mer än en revisor finns det inte skäl att ställa högre krav på en försäkringsförening.

Bestämmelserna innebär vidare att revisorerna skall utses av föreningsstämman men att det i stadgarna kan föreskrivas att en eller flera revisorer skall utses på annat sätt. Utredningen har ovan i avsnitt 10.8 föreslagit att minst en av revisorerna i ett ömsesidigt försäkringsbolag skall utses av stämman, vilket krav även kommer att gälla för försäkringsaktiebolag. Stämmans möjlighet att utse revisor är en viktig del i medlemmarnas möjlighet att utöva kontroll över verksamheten. Mot den bakgrunden skulle det kunna ifrågasättas om inte alla revisorer skall utses av stämman. Det finns emellertid även i andra associationsformer möjlighet att genom bolagsordnings- eller stadgebestämmelser ge andra än stämman möjlighet att utse revisor. Den ifrågasatta reformeringen skulle följaktligen behöva göras i ett större sammanhang. Utredningen stannar därför för att föreslå att försäkringsföreningar i denna fråga skall regleras på samma sätt som övriga försäkringsföretag. En särregel bör därför finnas om att minst en av revisorerna skall utses av föreningsstämman.

Mandattiden för revisorer är i ekonomiska föreningar inte angiven utan gäller den tid som anges i stadgarna. Mandattiden för revisorer i understödsföreningar är enligt 31 § UFL tre år eller om Finansinspektionen medgett det fyra år. Några särskilda försäkringsmässiga eller andra skäl till en särregel för försäkringsföreningar finns inte.

8 kap. 2 § FL

Bestämmelserna innebär bl.a. att varje röstberättigad har rätt att på en föreningsstämma föreslå att utseendet av en medrevisor påkallas hos länsstyrelsen. En medrevisor deltar i revisionen tillsammans med de övriga revisorerna. En framställan till länsstyrelsen skall ske om förslaget har biträtts av minst en tiondel av samtliga röstberät-

tigade eller en tredjedel av de på stämman närvarande röstberättigade. Även förlagsandelsinnehavare har rätt att hos styrelsen begära att en medrevisor skall utses. En medrevisor är ett skydd för minoriteten och kallas ibland även minoritetsrevisor. Bestämmelser om medrevisor saknas för understödsföreningar. Även om försäkringsrörelse är särskilt reglerat och står under tillsyn kan en minoritet av medlemmar i en försäkringsförening inte anses i sådant mindre behov av skydd än minoriteten i ekonomiska föreningar att ett särskilt undantag från möjligheten till minoritetsrevisor är befogat.

8 kap. 3 § FL

I bestämmelserna ställs krav på vem som kan vara revisor i en ekonomisk förening, vilka delvis skiljer sig från de krav som gäller för att vara revisor i en understödsförening. Skillnaderna beror enbart på att kraven för revisorer i ekonomiska föreningar ändrats i den nu gällande FL jämfört med 1951 års föreningslag. Några särskilda försäkringsmässiga hänsyn har tidigare inte medfört andra krav än de som gäller för ekonomiska föreningar. Några särregler föreslås därför inte heller nu.

8 kap. 5 och 6 §§ FL

I bestämmelserna anges bl.a. i vilka fall minst en auktoriserad revisor eller godkänd revisor som avlagt revisorsexamen måste utses. För understödsföreningar finns inte någon motsvarande bestämmelse. Finansinspektionen kan emellertid enligt 32 § första stycket UFL föreskriva att en understödsförening skall ha minst en auktoriserad eller godkänd revisor om understödsföreningens verksamhet är av stor omfattning eller om det annars finns särskilda skäl för det. Samma möjlighet har länsstyrelsen för ekonomiska föreningar enligt 8 kap. 6 § FL om det är påkallat av särskilda omständigheter.

Kraven på revisorers kvalifikationer är högre för aktiebolag, försäkringsbolag, banker och kreditmarknadsföreningar än för ekonomiska föreningar och understödsföreningar. Med hänsyn till behovet av konsumentskydd har det ovan föreslagits att kvalifikationskraven för revisorer skall höjas ytterligare för försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag. Motsvarande skydds-

intresse för försäkringstagarna finns även i försäkringsföreningar. Kraven bör därför vara desamma för revisorer i alla försäkringsföretag.

8 kap. 8, 9, 14 och 16 §§ FL

Bestämmelserna saknar motsvarighet för understödsföreningar. De innebär i huvudsak följande. Om ett revisorsuppdrag upphör i förtid skall revisorn till registreringsmyndigheten lämna en redogörelse för iakttagelserna vid den granskning som denne har utfört. Länsstyrelsen skall efter anmälan förordna behörig revisor när sådan saknas. Revisorn har en skyldighet att till Skatteverket skicka en kopia av revisionsberättelsen i vissa fall. För en revisor gäller dels förbud att i vissa fall lämna upplysningar till enskilda medlemmar och utomstående, dels skyldighet att lämna upplysningar till föreningsstämman och vissa andra som har kontrollerande funktioner.

Utredningen anser att det saknas skäl för att inte ställa samma krav för försäkringsföreningar som de som gäller för ekonomiska föreningar i dessa frågor. När det gäller uppgiften att förordna behörig revisor finns det inte några särskilda hänsyn som behöver tas vid förordnandet endast för att verksamheten avser försäkring, varför länsstyrelsen får anses väl skickad för uppgiften.

8 kap. 13 § FL

Bestämmelserna om revisionsberättelsens innehåll överensstämmer med vad som gäller för understödsföreningar med ett undantag. Revisionsberättelsen i en ekonomisk förening skall innehålla anmärkningar om revisorerna funnit att föreningen inte har fullgjort sina skyldigheter enligt vissa skatteregler. Någon anledning till varför denna skyldighet inte skall gälla för försäkringsföreningar finns inte.

8 kap. 17 § FL

Bestämmelserna innebär att länsstyrelsen i vissa fall skall utse en granskare för särskild granskning. Motsvarande bestämmelser saknas för understödsföreningar. Det har ovan föreslagits att det i

försäkringsaktiebolag och ömsesidiga bolag skall finnas möjlighet till särskild granskare. En möjlighet att få en särskild granskare utsedd kan endast stärka medlemmarnas ställning och bör gälla även för försäkringsföreningar.

32 § UFL

Revisorer i understödsföreningar skall enligt 32 § andra stycket UFL anmälas till Finansinspektionen. Underlåten anmälan är förenad med böter enligt 79 § UFL. Någon motsvarande skyldighet att anmäla revisorer finns inte för ekonomiska föreningar, inte heller någon skyldighet att anmäla revisorer till registreringsmyndigheten. Vid införandet av FL ansågs något behov av registrering av revisorer i ekonomiska föreningar inte föreligga (se prop. 1986/87:7 s. 69). Något behov av särregler för försäkringsföreningar i detta avseende finns inte.

32 § första stycket UFL har behandlats ovan i samband med 8 kap. 5 och 6 §§ FL.

32 a § UFL

Bestämmelserna ålägger revisorer i understödsföreningar skyldighet att rapportera vissa förhållanden i en förening till Finansinspektionen. Motsvarande krav finns för revisorer i försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag, men av naturliga skäl inte för ekonomiska föreningar. Rapporteringsskyldigheten för revisorer innebär ett genomförande i svensk lagstiftning av EG-krav (se prop. 1995/96:173 s. 107 ff.), varför den bör kvarstå.

69 § UFL

Bestämmelserna innebär att Finansinspektionen har möjlighet att utse revisor, som skall följa inspektionens föreskrifter. Denna möjlighet finns även beträffande försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag och har föreslagits skall kvarstå. Något skäl att avvika från detta för försäkringsföreningar finns inte.

11.3.8 Överskottsutdelning och annan användning av föreningens egendom

Utredningens förslag: Bestämmelserna om överskottsutdelning i 10 kap. FL skall inte gälla för utbetalningar av medel till medlemmar i försäkringsföreningar. För överskottshantering och utbetalningar av medel till medlemmar skall bestämmelser motsvarande de som skall gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag tillämpas. Försäkringsföreningar skall inrätta en konsolideringsfond, som får sättas ned för att täcka förluster eller användas till andra ändamål som skall framgå av stadgarna. Återbäring skall gottskrivas försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet, om inte annat reglerats i avtal eller stadgar. Särregler införs om tjänster till en jävskrets. En bestämmelse införs om att en försäkringsförening inte får förespegla framtida återbäring som saknar grund i försäkringsavtalet. Försäkringsföreningar behöver inte göra avsättningar av vinsten till reservfond. Bestämmelserna om vinstutdelning i 10 kap. FL skall gälla för vinstutdelning till garanter. För vinstutdelning till garanter skall dock krävas bestämmelser i bolagsordningen, vilka får godkännas endast om det inte kan antas försämra rätten för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade. En särregel föreslås vidare om återbetalning av garantikapital. Återbetalningsskyldighet skall gälla vid olagliga utbetalningar till garanter.

Bakgrund

Reglerna om överskottsutdelning och annan användning av föreningens egendom finns i 10 kap. FL. För understödsföreningar saknas motsvarande bestämmelser. Vid bokslutet skall enligt 23 § UFL årsvinsten för varje verksamhetsgren (det som av intäkterna inte gått åt till att täcka kostnaderna) avsättas till en försäkringsfond. När försäkringsfonden enligt en försäkringsteknisk utredning överstiger premiereserven med tillägg av en tjugondel får hela eller en del av det överskjutande beloppet undantas från försäkringsfonden om stadgarna medger det. Medel kan även undantas från försäkringsfonden med Finansinspektionens medgivande om det inte kan äventyra föreningens förmåga att fullgöra sina för-

pliktelse. Stadgarna skall ange grunderna för fondbildning och hur medel som inte ingår i försäkringsfonden skall användas samt skall innehålla bestämmelser om återbäring om sådan skall förekomma. En understödsförening reglerar på så sätt frågor om överskottsutdelning i form av återbäring och annan användning av föreningens egendom i stadgarna.

Utredningens bedömningar

I kapitel 4 har utredningen närmare redogjort för hur återbäring hanteras och betalas ut beroende på vilken typ av försäkring som har meddelats och att summan av de eventuellt preliminärt fördelade återbäringarna inte alltid stämmer överens med det överskott som framgår av årsredovisningen. Utredningens förslag i kapitel 8 innebär att ömsesidiga livförsäkringsbolag även i framtiden skall kunna fortsätta hantera återbäring och överskott på samma sätt som för närvarande och att de skall kunna fortsätta ha en konsolideringsfond. Understödsföreningar meddelar i huvudsak samma typ av försäkringar som ömsesidiga livförsäkringsbolag och hanterar överskottet på likartat sätt. Någon anledning att bedöma försäkringsföreningar på annat sätt än ömsesidiga livförsäkringsbolag finns därför inte. Med en sådan bedömning är det tydligt att regleringen av överskottsutdelning till medlemmar för ekonomiska föreningar inte kan gälla för försäkringsföreningar. Däremot skall FL:s regler om vinstutdelning tillämpas om utdelning till garanter skall förekomma i en förening.

För försäkringsföreningars hantering och utbetalningar av överskott till medlemmar krävs då ett antal särbestämmelser. Till en början bör för försäkringsföreningar en bestämmelse om konsolideringsfond och dess användning finnas, motsvarande den som för närvarande gäller för ömsesidiga livförsäkringsbolag. En naturlig ordning i övrigt är att försäkringsföreningar i stadgarna anger enligt vilka regler föreningsstämman får förfoga över föreningens vinst eller på annat sätt täcka föreningens förlust. En sådan bestämmelse kan innebära att föreningens årsvinst skall avsättas till konsolideringsfonden och att, i den mån konsolideringsfonden inte behövs för föreningens konsolidering, den kan sättas ned av föreningsstämman för att användas för återbäring till medlemmarna.

I enlighet med utredningens önskemål om produktfrihet på försäkringsområdet skulle frågan om fördelningar försäkringstagare emellan helt kunna regleras i försäkringsavtal eller stadgar. För försäkringsföreningar kan det dock vara naturligt att om sådan reglering inte skett, motsvarande bestämmelse som de som föreslagits för ömsesidiga livförsäkringsbolag om kontributionsprincipen vid fördelning av återbäring skall gälla. En särregel för detta föreslås därför.

För att villkor om vinstutdelning (i praktiken för utdelningar till garantier) och förlusttäckning i bolagsordningen för ett ömsesidigt livförsäkringsbolag skall få godkännas har utredningen föreslagit att ändringen inte får försämra rätten för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade. Det har ansetts att det fortfarande finns skäl att skydda försäkringstagarna genom särskilda krav för godkännande. Samma skäl gör sig gällande vid ändringar i försäkringsföreningars stadgar, varför särregler med sådana krav skall införas.

Ett försäkringsbolag får inte förespegla framtida återbäring som saknar grund i försäkringsavtalet. För livförsäkringsaktiebolag och ömsesidiga livförsäkringsbolag har utredningen föreslagit att detta s.k. förespeglingsförbud skall gälla även i framtiden. Samma skäl som motiverar förbudet i försäkringsbolag gör sig gällande i försäkringsföreningar (se avsnitt 9.10 och 10.9).

Bestämmelserna i 10 kap. 6 § andra, tredje och femte styckena samt 7 och 8 §§ FL om avsättning av vissa belopp till reservfond, nedsättning av reservfonden, utbetalningar i strid med bestämmelserna i FL samt föreningsstämmans och styrelsens möjlighet att besluta om gåvor till allmännyttiga eller därmed jämförliga ändamål bör gälla för försäkringsföreningar, men med de avvikelser som föreslagits för ömsesidiga livförsäkringsbolag.

Utredningen har för försäkringsbolag föreslagit ett förbud mot att med personer inom den s.k. förbjudna kretsen ingå avtal om tjänster på andra villkor än sådana som företaget normalt tillämpar eller ingå andra avtal på villkor som inte är affärsmässigt betingade. Förbudet är motiverat av skyddet för försäkringstagarna genom att det skall förhindra att bolaget avhänds kapital. De skäl som framförts beträffande försäkringsbolag väger lika tungt för försäkringsföreningar, och motsvarande regler som skall gälla för ömsesidiga försäkringsbolag bör därför gälla för föreningarna.

Beslut om att återbetala garantikapital skall för ömsesidiga försäkringsbolag beslutas av bolagsstämman. Beslutet får inte

registreras av Bolagsverket innan Finansinspektionen har gett tillstånd till återbetalningen. En återbetalning kan inte ske förrän efter registreringen. Motsvarande krav bör gälla för återbetalning av garantikapital i försäkringsföreningar.

11.3.9 Likvidation och upplösning

Utredningens förslag: Bestämmelserna om likvidation och upplösning i 11 kap. FL skall gälla även för försäkringsföreningar. Att medlemsantalet gått ned under det lägst föreskrivna skall dock inte utgöra en tvångslikvidationsgrund. Allmän domstol skall besluta om likvidation om en försäkringsförenings hela försäkringsbestånd har överlåtits, om ett tillstånd att driva försäkringsrörelse för bestämd tid har gått ut utan att nytt tillstånd har meddelats eller om tillståndet att driva försäkringsrörelse har återkallats. Vidare skall en ansökan om likvidation i vissa fall få göras av Finansinspektionen. I de fall särregler har föreslagits för försäkringsföreningar bör motsvarande gälla även under likvidation. Dessutom upptas den särregeln att beslut om att en likvidation skall upphöra och försäkringsföreningens verksamhet återupptas inte får fattas, om föreningens tillstånd har återkallats. Finansinspektionen skall vid konkurs utse ett allmänt ombud. Förbudet mot att anta nya medlemmar under likvidation ersätts med ett förbud mot att meddela nya försäkringar. Bestämmelser om överlåtelse av försäkringsbestånd vid likvidation behålls. Förfarandet vid överlåtelse av rörelsen vid likvidation eller konkurs anpassas till det som gäller för försäkringsbolag.

Bakgrund

Reglerna om likvidation och upplösning av ekonomiska föreningar finns i 11 kap. FL. En förening kan upphöra genom likvidation eller konkurs. Den kan även upphöra genom att den avförs från registret.

Reglerna om likvidation av försäkringsförening finns i 40-62 §§ UFL. En understödsförening kan upphöra genom likvidation eller konkurs. Den kan däremot inte upphöra genom att avförs från registret. Det är inte så ovanligt att en understödsförenings försäk-

ringsverksamhet upphör genom att dess försäkringsbestånd överlåts till en annan försäkringsgivare och därefter likvideras (se vidare nästa avsnitt).

Utredningens bedömningar

11 kap. 1 § FL

Bestämmelserna behandlar s.k. frivillig likvidation och överensstämmor med 40 § UFL, med de undantagen att om inte samtliga röstberättigade förenat sig om ett likvidationsbeslut och det därför erfordras två föreningsstämmor, måste i en understödsförening den ena föreningsstämman vara en ordinarie samt att likvidationsbeslutet i en understödsförening skall godkännas av Finansinspektionen genom registrering. Skillnaderna är enligt utredningens mening inte sådana att det finns skäl att behålla dem.

11 kap. 2 § FL

Bestämmelserna ålägger styrelsen att genast till stämman hänskjuta frågan om likvidation om det på grund av inträffade förluster eller av annan orsak finns anledning att anta att föreningens ställning fortgående kommer att försämrats så att föreningens skulder inte täcks av tillgångarna. Motsvarande bestämmelser saknas för understödsföreningar. I stället finns de näringsrättsliga reglerna med bl.a. krav på att en understödsförening skall ha tillgångar som är tillräckliga för att trygga försäkringsutfästelserna, och för understödsföreningar som meddelar tjänstepensionsförsäkring krav på skuldteckning och kapitalbas. De reglerna kompletteras av Finansinspektionens möjlighet att ansöka hos rätten om att en förening skall förklaras skyldig att träda i likvidation om kravet inte uppfylls. Beträffande understödsföreningar som meddelar tjänstepensionsförsäkring kan Finansinspektionen även ingripa på andra sätt. Dessa möjligheter för Finansinspektionen medför visserligen ett skydd för medlemmarna. Skyldigheten för styrelsen enligt FL att till stämman hänskjuta frågan om likvidation gör det däremot möjligt för stämman att fatta beslut i frågan om verksamheten skall fortsättas och i så fall vilka åtgärder som måste vidtas. Även med de skyddsregler som finns i UFL kan ett förfarande som i FL endast vara till fördel för medlemmarna. Det finns därför inte skäl att inte

11 kap. 2 § FL skall gälla även för försäkringsföreningar. Förslaget stämmer överens med vad som ovan föreslagits för ömsesidiga försäkringsbolag. Bestämmelsen kan i viss mån jämföras med den som gäller för försäkringsaktiebolag och allmänna aktiebolag om skyldighet för styrelsen att i vissa fall upprätta en kontrollbalansräkning och till stämman hänskjuta frågan om likvidation.

11 kap. 3 § FL

En tvångslikvidationsgrund för ekonomiska föreningar är att medlemsantalet gått ned under det lägsta tillåtna antalet. Bestämmelsen innebär att styrelsen snarast möjligt skall hänskjuta frågan om likvidation till stämman när medlemsantalet inte är tillräckligt. Om inte antalet medlemmar gått upp till lägsta tillåtna antal inom tre månader från det att gränsen underskridits skall styrelsen ansöka hos rätten om att föreningen skall försättas i likvidation, om inte stämman dessförinnan fattat beslut om likvidation. Ansökan hos rätten kan också göras av en styrelseledamot, den verkställande direktören, revisor, medlem eller en innehavare av en förlagsandel. Om styrelseledamöterna underlåter att fullgöra sina skyldigheter svarar de och andra som med vetskap om detta handlar på föreningens vägnar solidariskt för förpliktelser som uppkommer. Även medlemmar kan bli solidariskt ansvariga för förpliktelser om de deltar i beslut att fortsätta föreningens verksamhet.

För understödsföreningar gäller i stället, enligt 41 § andra stycket UFL, att styrelsen genast till Finansinspektionen skall anmäla att medlemsantalet gått ned under det lägsta tillåtna antalet. Finansinspektionen skall pröva om föreningen skall få fortsätta sin verksamhet. Om det medges skall inspektionen föreskriva vilka villkor som skall gälla och ett nytt lägsta antal medlemmar. Om Finansinspektionen inte medger att verksamheten fortsätter skall föreningen träda i likvidation.

Det har ovan föreslagits att bestämmelsen om tvångslikvidation när medlemsantalet är för litet inte skall gälla för ömsesidiga försäkringsbolag. Utredningen anser att Finansinspektionens möjligheter att ingripa om försäkringsbeståndet är för litet för en erforderlig riskutjämning är ett lämpligare förfarande för försäkringsrörelse. Det finns enligt utredningen därför skäl att även

för försäkringsföreningar göra ett undantag från likvidations-
tvånget i FL.

11 kap. 4 och 4 a §§ FL

Tvångslikvidationsgrund föreligger också enligt 11 kap. 4 § FL om föreningen enligt stadgarna är skyldig att träda i likvidation, om verksamheten drivs på ett sätt som uppenbarligen inte motsvarar de förutsättningar under vilka registrering har skett och i vissa fall om förutsättningarna för att anses som ekonomisk förening inte längre är uppfyllda. I dessa fall beslutar rätten om likvidation. Registreringsmyndigheten kan enligt 11 kap. 4 a § FL besluta om likvidation om behörig styrelse, verkställande direktör eller särskild delgivningsbehörig inte anmälts för registrering.

För en understödsförening föreligger tvångslikvidationsgrund när ett förhållande inträffar som enligt stadgarna medför att föreningen skall upphöra med sin verksamhet (41 § första stycket UFL), när konkurs avslutas med överskott (61 § andra stycket UFL), när hela rörelsen överlåtits (64 § första stycket UFL) och när det saknas till registret anmäld styrelse. I samtliga fall är det rätten som beslutar om likvidation.

De tvångslikvidationsgrunder som ansetts befogade att behålla för försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag bör finnas även för försäkringsföreningar, liksom det även framgent bör vara möjligt för Finansinspektionen att ansöka om en förenings försättning i likvidation. Företagets associationsform är här inte av avgörande betydelse. På samma sätt som för ömsesidiga försäkringsbolag bör dessutom likvidationsplikt föreligga om en försäkringsförening överlätit hela sitt försäkringsbestånd och Finansinspektionen förverkat verksamhetstillståndet. Slutligen bör samma bedömning göras som för försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag även när det gäller att beslut om likvidation i vissa fall skall fattas av registreringsmyndigheten.

11 kap. 5-17 §§ FL

Bestämmelserna reglerar rättens och registreringsmyndighetens handläggning av frågor om likvidation, förordnande och entledigande av likvidator samt genomförandet av likvidationen.

Någon anledning att inte i huvudsak tillämpa dessa för försäkringsföreningar finns inte. I de fall särregler har föreslagits för försäkringsföreningar bör motsvarande gälla även under likvidation. Vissa regler om utbetalning av pensionsbelopp under likvidation och andra försäkrings specifika bestämmelser återkommer utredningen till nedan.

11 kap. 18 § FL

Bestämmelsen innebär att upplösning kan ske av en ekonomisk förening utan likvidation om någon anmälan rörande föreningen inte har kommit in till registreringsmyndigheten under de tio senaste åren. Registreringsmyndigheten skall då undersöka om föreningen har upphört med sin verksamhet genom brev till den senast registrerade adressen och genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar. Om det efter två månader från kungörandet ännu inte framgår att föreningen fortfarande består skall registreringsmyndigheten avföra föreningen ur registret. Föreningen är därmed upplöst.

Motsvarande möjlighet till upplösning saknas för understödsföreningar. Varken deras särart eller karaktären på verksamheten kan motivera särregler i förevarande avseende. Även försäkringsföreningar bör därför kunna upplösas vid utebliven anmälan till registreringsmyndigheten, vilket även föreslagits ovan för ömsesidiga försäkringsbolag. Det torde framför allt få betydelse för små försäkringsföreningar där den offentliga tillsynen inte bedrivs lika aktivt som för försäkringsföretag med en mer omfattande verksamhet. Dessa företag behandlas närmare nedan i kapitel 12.

11 kap. 19 och 20 §§ FL

Bestämmelserna om att en förening är upplöst när en konkurs avslutas utan överskott, om att rätten i vissa fall skall besluta om likvidation av en förening i konkurs och om registrering och ställföreträdare i konkurs motsvarar i sak de som gäller för understödsföreningar och bör därför gälla för dessa.

54–57, 61 och 72 §§ UFL

Bestämmelserna reglerar vissa förhållanden under likvidation, nämligen om antagande av nya medlemmar, utgivande av försäkringsförmåner, överlåtelse av rörelsen samt Finansinspektionens möjligheter att förordna likvidator och likvidationsrevisor. Bestämmelser med i huvudsak samma innebörd gäller även för försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag. De har behandlats ovan i avsnitt 9.14 och 10.10. Några skäl att göra andra bedömningar för försäkringsföreningar än för försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag finns inte.

58 § UFL

Bestämmelsen medger ett förenklat likvidationsförfarande om det kan antas att en understödsförening som har trätt i likvidation saknar tillgångar eller att tillgångarna inte täcker likvidationskostnaderna. Rätten kan då, efter Finansinspektionens hörande, förklara att likvidationen skall läggas ned och föreningen anses upplöst. Möjligheten till ett förenklat förfarande saknas numera för ekonomiska föreningar, men fanns enligt 1951 års föreningslag.

Det är företrädesvis för mindre understödsföreningar som det förenklade förfarandet kan få betydelse. Med hänsyn till de nya näringsrättsliga krav som utredningen anser bör ställas på försäkringsföreningar, kan det för föreningar med endast ringa omfattning finnas behov av ett avvecklingsförfarande som inte medför höga kostnader. Utredningen återkommer till denna fråga när det gäller behov av övergångsbestämmelser. Det finns däremot inte skäl att behålla särregler för just försäkringsföreningar i detta avseende.

Särregler föreslagna för övriga försäkringsföretag

För understödsföreningar saknas regler motsvarande de som gäller för försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag om möjlighet för Finansinspektionen att utse allmänt ombud i ett försäkringsbolags konkurs. När det gäller allmänt ombud, som deltar i konkursen som konkursförvaltare och har till uppgift att bevaka att försäkringstagarna kommer i åtnjutande av sin förmånsrätt, beror det på att försäkringstagarna i understödsföreningar

saknar sådan förmånsrätt. Eftersom det ovan i avsnitt 11.2.8 har föreslagits att förmånsrätt skall gälla även för försäkringsfordringar i en försäkringsförening bör också bestämmelser om ombud gälla för dessa.

För försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag har ovan en särregel föreslagits om att beslut om att en likvidation skall upphöra och bolagets verksamhet återupptas inte får fattas, om bolagets tillstånd har återkallats. En motsvarande bestämmelse bör gälla för försäkringsföreningar.

11.3.10 Fusion

Utredningens förslag: Bestämmelserna i 12 kap. FL om fusion skall tillämpas av försäkringsföreningar. Det införs en särregel om att bara en försäkringsförening genom fusion får överta en annan försäkringsförenings samtliga tillgångar och skulder. Reglerna till skydd för föreningens borgenärer ges en annan utformning än i FL. Dessa regler svarar mot dem som föreslås för ömsesidiga försäkringsbolag. Förfarandet vid frivillig överlåtelse av försäkringsbestånd anpassas till det som gäller för försäkringsbolag.

Bakgrund

Regler om fusion finns i 12 kap. FL. Regler om fusion saknas helt för understödsföreningar, men i stället finns regler om överlåtelse av försäkringsbestånd, i UFL rubricerade överlåtelse av understödsförenings rörelse utan föregående likvidation.

Utredningens bedömningar

Som utredningen har redogjort för i avsnitt 10.11 saknades det länge bestämmelser om fusion även för försäkringsaktiebolag, utan tillämpades i stället reglerna om beståndsöverlåtelse när verksamheterna i två försäkringsaktiebolag skulle sammanföras. Regler om fusion för försäkringsaktiebolag infördes först genom genomförandet i svensk lag av EG:s bolagsdirektiv (se prop. 1994/95:70). I avsnitt 10.11 har utredningen tagit ställning till möjligheten för

ömsesidiga försäkringsbolag att fusioneras och då gjort bedömningen att varken sådana bolags särart eller försäkringsverksamheten hindrar fusioner, men att endast ett ömsesidigt försäkringsbolag genom fusion kan överta ett annat ömsesidigt försäkringsbolags samtliga tillgångar och skulder. För understödsföreningar kan samma effekt som av en fusion åstadkommas genom beståndsöverlåtelse av en understödsförenings alla försäkringar till en annan understödsförening, med åtföljande likvidation av den överlåtande föreningen. Mot den bakgrunden och med hänsyn till övervägandena för ömsesidiga försäkringsbolag bör även försäkringsföreningar tillåtas fusioneras. De regler som gäller för ekonomiska föreningar bör då i huvudsak gälla även för försäkringsföreningar. Det finns dock skäl att, på motsvarande sätt som har föreslagits för ömsesidiga försäkringsbolag, kräva Finansinspektionens tillstånd. Av den anledningen behövs särregler av motsvarande slag som gäller för kreditmarknadsföreningar och som ovan har föreslagits även för ömsesidiga försäkringsbolag. Det finns även skäl att begränsa fusionsmöjligheten så att endast en försäkringsförening genom fusion kan överta en annan försäkringsförenings samtliga tillgångar och skulder.

Bestämmelserna om överlåtelse av en försäkringsförenings rörelse motsvaras för försäkringsbolagen av bestämmelserna om överlåtelse av försäkringsbestånd. Förfarandet bör för försäkringsföreningarna anpassas till vad som gäller för försäkringsbolag.

11.3.11 Skadestånd m.m.

Utredningens förslag: Bestämmelserna om skadestånd m.m. i 13 kap. FL skall gälla även för försäkringsföreningar. Som tillägg skall dock gälla skadeståndsansvar vid överträdelse av regler i särlagstiftningen om försäkringsrörelse och skadeståndsansvar för stiftare.

Bakgrund

I 13 kap. FL finns för ekonomiska föreningar regler om skadestånd. Motsvarande bestämmelser för understödsföreningar finns i 76 och 76 a §§ UFL (med hänvisning till 106–109 §§ 1951 års föreningslag) och i 36 § UFL (med hänvisning till 63–66 §§ 1951 års föreningslag).

Utredningens bedömningar

Skadeståndsbestämmelserna i 13 kap. 1–4 §§ FL överensstämmer i sak med dem som gäller för understödsföreningar och kan därför tillämpas. Det komplement som gjorts i regleringen för kreditmarknadsföreningar är nödvändigt även för försäkringsföreningar för att åstadkomma ett skadeståndsansvar som överensstämmer med gällande rätt. För understödsföreningar gäller även skadeståndsansvar för den som utför försäkringsteknisk utredning åt föreningen. Ett sådant ansvar åvilar för närvarande aktuarien i ett försäkringsbolag. För aktuarien i ett sådant bolag har det dock föreslagits att skadeståndsansvaret inte längre skall gälla. Av samma skäl som för försäkringsbolagen finns det inte längre anledning att behålla skadeståndsansvar för försäkringsmatematikern i en försäkringsförening. Däremot bör på samma sätt som för försäkringsbolag, en förenings stiftare ha skadeståndsansvar. En särregel i detta syfte skall således införas.

Förutsättningar för att väcka talan om skadestånd enligt bestämmelserna för ekonomiska föreningar skiljer sig åt från dem som gäller för understödsföreningar. Det beror dock endast på skillnaderna i FL jämfört med 1951 års föreningslag. Några särskilda hänsyn har således inte tagits till understödsföreningar. De nu gällande förutsättningarna i FL för att väcka talan om skadestånd innebär framför allt ökade talemöjligheter genom lägre minoritetskrav och längre tid för att väcka talan. Några skäl att bibehålla de mer restriktiva möjligheterna att väcka talan som nu gäller för understödsföreningar anser utredningen inte finnas.

11.3.12 Firma

Utredningens förslag: Bestämmelserna om förenings firma i 14 kap. FL skall gälla även för försäkringsföreningar. En försäkringsförenings firma skall dock innehålla ordet försäkringsförening i stället för ekonomisk förening eller förkortning därav.

Bakgrund

14 kap. FL innehåller regler om firma för ekonomiska föreningar. En ekonomisk förenings firma skall innehålla orden ekonomisk och förening eller förkortningen ek. för. Den skall tydligt skilja sig från andra firmor som är införda i föreningsregistret. Det är endast ekonomiska föreningar som får använda dessa beteckningar i sin firma.

En understödsförenings firma skall enligt 12 § UFL innehålla ett av orden understödsförening eller försäkringsförening. Om understödsföreningen endast meddelar sjukhjälp får firman i stället innehålla ordet sjukkasse. Firman får inte innehålla ordet erkänd eller såväl orden ömsesidig som försäkring. Firman skall tydligt skilja sig från andra understödsföreningars registrerade firmor.

Varken firman för en ekonomisk förening eller för en understödsförening får innehålla ordet bolag eller något annat som betecknar ett bolagsförhållande så att det kan leda till missförståndet att ett bolag innehar firman.

Utredningens bedömningar

Utredningen har ovan i avsnitt 11.1.5 föreslagit att beteckningen understödsförening skall utmönstras och ersättas av försäkringsförening. Förutom särregler för att beakta detta bör även försäkringsföreningar kunna tillämpa bestämmelserna i FL om firma.

11.3.13 Registrering m.m.

Utredningens förslag: Bestämmelserna om registrering m.m. i 15 kap. FL skall gälla för försäkringsföreningar. Försäkringsföreningar skall dock registreras i samma register som försäkringsbolag, försäkringsregistret. Särregler införs om överklaganden av Finansinspektionens beslut.

Bakgrund

Regler om registrering finns för ekonomiska föreningar i 15 kap. FL. Motsvarigheten för understödsföreningar finns i 3, 65 och 66 §§ UFL, vilka skiljer sig från de bestämmelser som gäller för ekonomiska föreningar.

Både FL och UFL bygger på att tredje man skall kunna lita till de uppgifter som är införda i förenings- respektive understödsföreningsregistret. Det finns emellertid en skillnad i att uppgifter som förs in i föreningsregistret enligt 15 kap. 2 § FL utan dröjsmål av Bolagsverket skall kungöras i Post- och Inrikes Tidningar. De kungjorda uppgifterna skall sedan enligt 15 kap. 3 § FL anses ha kommit till tredje mans kännedom, om det inte av omständigheterna framgår att han eller hon varken kände till eller borde ha känt till dessa uppgifter. För understödsföreningar gäller inte kravet på kungörande i Post- och Inrikes Tidningar. Mot den som har inhämtat kännedom om vad registret innehåller kan ändring enligt 66 § UFL åberopas endast om han visas ha ägt kännedom om ändringen.

Ställföreträdare för ekonomiska föreningar skall av Bolagsverket enligt 15 kap. 4 a § FL avföras ur registret om de har blivit försatta i konkurs, fått förvaltare eller näringsförbud. Motsvarande bestämmelser saknas för understödsföreningar.

För understödsföreningar har vidare reglerats vad som skall föras in i registret, vilket för ekonomiska föreningar anges i förordningen (1987:987) om ekonomiska föreningar.

Slutligen skiljer sig bestämmelserna åt om hur beslut skall överklagas.

Utredningens bedömningar

Utredningen har ovan i avsnitt 11.2.6 föreslagit bl.a. att registeransvaret för försäkringsföreningar skall föras över från Finansinspektionen till Bolagsverket och att registrering skall ske i försäkringsregistret. I förhållande till regleringen för ekonomiska föreningar måste detta särregleras.

Den ordning som gäller för ekonomiska föreningar om publicitetsverkan av registrering och kungörande stämmer överens med den som gäller för försäkringsbolag och bör införas även för försäkringsföreningar. Detsamma gäller bestämmelserna för ekonomiska föreningar om förfarandet och verkan av brister i anmälningar för registrering samt i beslut som anmäls för registrering eller handlingar som bifogats.

Bolagsverket skall enligt 15 kap. 4 a § FL ur registret avföra ställföreträdare som har försatts i konkurs, fått förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken eller fått näringsförbud. Motsvarande möjlighet bör finnas för Bolagsverket även vad avser försäkringsföreningar.

För försäkringsföreningar regleras i 101 § 1951 års föreningslag, till vilken 65 § UFL hänvisar, vad registret skall innehålla. Sådana föreskrifter bör inte regleras i lag utan genom verkställighetsföreskrifter.

Det finns inte heller skäl att föreslå några särregler när det gäller överklaganden av Bolagsverkets beslut. Det innebär att sådana beslut överklagas hos allmän förvaltningsdomstol inom två månader från beslutets dag, med undantag av vissa beslut om likvidation och likvidatorer, vilka överklagas till tingsrätt inom tre veckor från dagen för beslutet. Detsamma gäller beslut av länsstyrelsen, vilka således överklagas till regeringen eller till allmän förvaltningsdomstol.

För ömsesidiga försäkringsbolag har ovan i avsnitt 10.14 föreslagits att särregler skall behållas avseende överklagande i vissa fall. Det är en fördel om likartade beslut för försäkringsföreningar och för försäkringsbolag överklagas på samma sätt. Utredningen föreslår därför att de överklagandebestämmelser som för försäkringsbolag skall gälla i fråga om beslut av Finansinspektionen, skall gälla även för försäkringsföreningar.

11.3.14 Straff och vite

Utredningens förslag: Bestämmelserna om straff och vite i 16 kap. FL skall gälla även för försäkringsföreningar. Det skall dock inte vara straffbart att inte hålla medlemsförteckning tillgänglig. Det skall införas en straffbestämmelse beträffande förbudet mot att lämna ut uppgift om förmånstagare. Finansinspektionen skall också i fortsättningen ha möjlighet att förena förelägganden eller förbud med vite.

Bakgrund

Regler om straff och vite finns för ekonomiska föreningar i 16 kap. FL. Bestämmelser om straff finns i 77–80 §§ UFL och om vite i 74 § UFL.

Utredningens bedömningar

Enligt 16 kap. 1 § första stycket FL skall den dömas till böter eller fängelse i högst ett år som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot skyldigheten att sammankalla styrelsen när det begärs av en styrelseledamot eller verkställande direktör. Detsamma gäller den som bryter mot bestämmelsen att styrelsen inte får fatta beslut i ett ärende, om inte alla ledamöter har fått tillfälle att delta i ärendets behandling och fått tillfredsställande underlag eller bestämmelsen om att en suppleant skall beredas tillfälle att träda in i en styrelseledamots ställe om denne inte kan komma. Motsvarande straffbestämmelse finns visserligen i 1951 års föreningslag, men gäller inte för understödsföreningar. Den nu aktuella underlåtenheten är straffbelagd i ABL och i FRL. Något skäl att behandla en sådan underlåtenhet på ett annat sätt i försäkringsföreningar än i aktiebolag, ekonomiska föreningar och försäkringsbolag finns inte. En särregel i detta syfte föreslås därför inte.

Enligt 16 kap. 1 § andra stycket FL kan den dömas till böter som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att föra en medlemsförteckning eller att hålla den tillgänglig. Vidare är förbudet mot att använda beteckningen ekonomisk förening för andra än sådana föreningar bötessanktionerat. För försäkringsföreningar har det inte föreslagits någon skyldighet att hålla medlemsförteckningens

tillgänglig. En särregel om undantag från straffbestämmelsen krävs därför. När det gäller straffbarhet för att ha underlåtit att föra medlemsförteckning gäller det för närvarande även för försäkringsföreningar. Några skäl till ytterligare undantag från bestämmelserna finns inte.

Revisorer får inte annat än i vissa fall lämna upplysningar om en ekonomisk förenings angelägenheter, 8 kap. 16 § FL. Brott mot denna tystnadsplikt är emellertid inte straffsanktionerad. Enligt 16 kap. 1 § tredje stycket FL är det inte heller straffbelagt som ett brott mot tystnadsplikt enligt 20 kap. 3 § brottsbalken. Motsvarande är ordningen enligt ABL och FRL, men inte för understödsföreningar. Något särskilt skäl att ha avvikande bestämmelser för försäkringsföreningar finns inte, varför en särregel inte föreslås.

Enligt 16 kap. 2 § FL kan registreringsmyndigheten vid vite förelägga verkställande direktören eller styrelseledamot att fullgöra skyldigheter att göra anmälningar för registrering. Detsamma gäller för Finansinspektionen, som är registreringsmyndighet för understödsföreningsregistret, enligt 74 § UFL. Utredningen har föreslagit att registeransvaret skall föras över från Finansinspektionen till Bolagsverket, varför möjligheten att vid vite framtvinga behöriga registeranmälningar bör tillkomma Bolagsverket. Någon särregel behövs därför inte i denna del. Däremot bör en särregel behållas som ger Finansinspektionen i sin roll som tillsynsmyndighet möjlighet att i vissa fall meddela förelägganden vid vite.

Genom hänvisningar i 78 § UFL till 100 § 1,4 och 6 samt 111 och 112 §§ 1951 års föreningslag är relativt många handlingar eller underlåtenheter att fullgöra skyldigheter straffbelagda med böter. De bestämmelserna saknar helt motsvarighet i FL. Till böter döms i vissa fall den som uppsåtligt eller av grov vårdslöshet lämnar oriktiga eller vilseledande uppgifter. Det gäller för styrelseledamot, likvidator eller annan vid uppgift till Finansinspektionen eller i medlemsförteckning samt styrelseledamot eller likvidator i handling som hålls tillgänglig för medlemmar eller röstberättigade eller som läggs fram på stämman. Detsamma gäller revisor eller likvidationsrevisor för uppgifter i revisionsberättelsen eller annan handling som läggs fram på stämman eller annars hålls tillgänglig för medlemmar eller röstberättigade.

Vidare kan en revisor eller likvidationsrevisor dömas till böter om han eller hon uppsåtligt eller av grov vårdslöshet underlåter att göra anmärkning rörande förvaltningen trots att det finns anledning till det. Det är för revisorer även bötesbelagt att, trots att

han eller hon insett eller bort inse att det kan medföra skada, yppa något som kommit till hans eller hennes kännedom vid granskning utan att det med nödvändighet erfordras för fullgörande av hans uppdrag.

Till böter döms även styrelseledamot eller revisor (och i några fall likvidator) som i vissa fall underlåter att fullgöra sina skyldigheter. Det gäller skyldigheten att bereda revisor möjlighet att granska redovisningshandlingar, att anmäla vissa ändringar för registrering, att anmäla ändrade stadgar för registrering, att anmäla likvidationsbeslut för registrering, att anmäla för registrering att föreningen efter slutförd likvidation är upplöst, att avge revisionsberättelse och lägga fram revisionshandlingar för stämman, att föra stämmoprotokoll och att i förvaltningsberättelse under likvidation ange skäl för varför likvidation inte är avslutad inom två år.

Dessutom döms den till böter som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i försäkringsteknisk utredning som lämnats till Finansinspektionen eller i andra uppgifter till inspektionen. Det är även bötesbelagt att underlåta att inom viss tid verkställa försäkringsteknisk utredning samt att underlåta att till Finansinspektionen göra vissa anmälningar för registrering, nämligen att inte anmäla revisor, att inte anmäla att minsta antal medlemmar underskridits och att inte anmäla avtal om beståndsöverlåtelse.

När det gäller uppgifter som skall lämnas till Finansinspektionen är det även för försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag straffbelagt att uppsåtligen eller av grov oaktsamhet lämna oriktiga eller vilseledande uppgifter. Det har ovan föreslagits att motsvarande straffbestämmelse inte längre skall gälla för försäkringsbolag. Eftersom det inte finns anledning att i denna fråga göra olika bedömningar beroende på i vilken associationsform verksamheten drivs, bör det inte heller för försäkringsföreningar behållas en sådan straffbestämmelse.

I övrigt är det utredningens bedömning att det inte finns behov av att kunna döma någon till böter vid olika handlingar eller underlåtenhet att iaktta skyldigheter i större utsträckning än som följer av 16 kap. FL. Som angetts i avsnitt 9.19 bör enligt uttalanden i förarbeten kriminalisering som metod för att hindra överträdelser av olika normer i samhället användas med försiktighet. I ett fall finns det dock enligt utredningen skäl att införa en ny straffbestämmelse. För försäkringsbolag gäller att den som bryter mot förbudet att i vissa fall lämna uppgifter om förmånstagare

inom livförsäkring kan dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Samma sekretessregel rörande uppgifter om förmånstagare har föreslagits skall gälla även försäkringsföreningar. En straffbestämelse motsvarande den för försäkringsbolag bör därför införas.

11.3.15 Tillämpning av lagen om europakooperativ

Utredningens förslag: Lagen (2006:000) om europakooperativ skall omfatta också försäkringsföreningar. Särregler skall införas i FRL för att bestämmelserna för försäkringsföreningar skall motsvara regeringens förslag i proposition 2005/06:150.

Bakgrund

I prop. 2005/06:150 har regeringen föreslagit bestämmelser som kompletterar rådets förordning (EG) nr 1435/2003 av den 22 juli 2003 om stadga för europeiska kooperativa föreningar (SCE-föreningar), SCE-förordningen. Regeringen har därvid föreslagit en ny lag, lagen (2006:000) om europakooperativ. För understödsföreningar föreslogs emellertid att lagen om europakooperativ inte skulle vara tillämplig, utan de bestämmelser som skulle gälla för understödsföreningar föreslogs intagna i UFL. Anledningen till den valda lagstiftningstekniken är främst att UFL innehåller associationsrättsliga regler för understödsföreningar och de fortfarande tillämpar 1951 års föreningslag. Motsvarande lagstiftningsteknik har för övrigt även använts för de bestämmelser som för försäkringsaktiebolag kompletterar förordningen om europabolag (SE-förordningen).

Utredningens bedömningar

Utredningen har ovan i avsnitt 9.3 föreslagit att den teknik som har tillämpats för försäkringsaktiebolag nu skall överges. I stället skall lagen (2004:575) om europabolag omfatta även försäkringsaktiebolag, men med särregler i den nya försäkringsrörelselagen.

För försäkringsföreningarna kommer allmänna associationsrättsliga regler i FL att gälla, men med vissa särregler. I överensstämmelse med vad utredningen har föreslagit för försäkringsaktie-

bolag bör den av regeringen nyligen föreslagna lagstiftningstekniken överges. Några förändringar i sak jämfört med vad regeringen föreslog i prop. 2005/06:150 finns inte anledning att göra.

11.4 Rörelseregler

11.4.1 Samma rörelseregler som för försäkringsbolag

Utredningen har ovan i avsnitt 11.1.3 gjort bedömningen att utgångspunkten bör vara att de rörelseregler som gäller för försäkringsbolag också bör gälla för försäkringsföreningar. I den mån reglerna inte behandlats ovan under principiella frågor gör utredningen nedan bedömningar av i vilka fall särregler är befogade för försäkringsföreningar. Frågan om hur försäkringsföreningar med endast begränsad verksamhet skall regleras behandlas i kapitel 12.

11.4.2 Försäkringsklasser och separationsprincipen

Utredningens förslag: Den verksamhet som drivs av försäkringsföreningar skall hänföras till de för försäkringsbolagen gällande försäkringsklasserna. Separationskrav skall gälla för livförsäkring och skadeförsäkring. Undantag från separationskravet gäller för dem som hade blandad verksamhet före den 2 maj 1992. Undantag från separationsprincipen gäller även för att i samma förening driva livförsäkring och sjuk- och olycksfallsförsäkring. En försäkringsförening som meddelar tjänstepensionsförsäkring skall inte få driva någon annan verksamhet, om den inte är föranledd av verksamheten avseende tjänstepensionsförsäkring.

Bakgrund

Vid genomförandet i svensk rätt av EG:s försäkringsdirektiv delades försäkringsrörelsen för försäkringsbolag in i försäkringsklasser, för skadeförsäkring i 18 klasser (2 kap. 3 a § FRL) och för livförsäkring i 4 klasser (2 kap. 3 b § FRL). Livförsäkring får enligt 1 kap. 3 § FRL, med två undantag, inte förenas med skadeförsäkring. Ett av undantagen gäller försäkringsbolag som den 2 maj 1992 drev sådan blandad verksamhet och som även därefter får fortsätta

med detta. Det andra undantaget innebär att livförsäkring och skadeförsäkringsklasserna 1 och 2, olycksfall och sjukdom, kan drivas i samma bolag. I båda fallen måste dock livförsäkringsrörelsen och skadeförsäkringsrörelsen hållas åtskilda.

Ytterligare ett separationskrav gäller enligt 1 kap. 3 a § FRL sedan den 1 januari 2006 som en följd av genomförandet i svensk rätt av tjänstepensionsdirektivet. Ett försäkringsbolags tillgångar som motsvarar dess åtaganden för tjänstepensionsförsäkringar skall hållas åtskild från förvaltningen av bolagets övriga tillgångar. Det gäller även ett krav på separation av de försäkringstekniska avsättningar som motsvarar åtaganden för tjänstepensionsförsäkringar. För understödsföreningar gäller i stället enligt 7 § tredje stycket UFL att om de driver verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkringar får de inte driva någon annan verksamhet, om den inte är föranledd av verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring.

Utredningens bedömningar

Försäkringsföreningsutredningen föreslog (SOU 1998:82 s. 174 ff.) att motsvarande indelning av försäkringsrörelsen skulle gälla för understödsföreningar som för försäkringsbolag. Någon uttrycklig separationsprincip föreslogs inte eftersom understödsföreningar inte kan driva annan skadeförsäkringsverksamhet än som kan hänföras till klasserna 1 och 2. Däremot föreslogs en bestämmelse om att skadeförsäkringsverksamhet (klasserna 1 och 2) skall hållas åtskild från en förenings livförsäkringsverksamhet. Utredningen anser att de nämnda förslagen från Försäkringsföreningsutredningen nu bör genomföras. Indelningen i klasser har betydelse för bl.a. vilket kapitalkrav som kommer att gälla för verksamheten. Dessutom bör gälla det nyligen införda förbudet för försäkringsföreningar som meddelar tjänstepensionsförsäkring att driva annan verksamhet än sådan som är föranledd av tjänstepensionsverksamheten.

11.4.3 Lämplig ledning

Utredningens förslag: Styrelseledamöter och deras suppleanter samt verkställande direktör och dennes ställföreträdare skall vara lämpliga att delta i ledningen för en försäkringsförening. Styrelsen skall fastställa försäkringstekniska riktlinjer, placeringsriktlinjer och riktlinjer för hantering av intressekonflikter. Det skall finnas en aktuarie som ansvarar för de försäkringstekniska utredningarna och beräkningarna.

Bakgrund

Vid genomförandet av tjänstepensionsdirektivet infördes för understödsföreningar som driver verksamhet med tjänstepensionsförsäkringar samma krav som redan gällde för försäkringsbolag om att styrelseledamöter skall ha de insikter och den erfarenhet som måste krävas för att delta i ledningen och även i övrigt vara lämpliga för uppgiften (27 a § UFL). Samma krav gäller i försäkringsbolag även för den verkställande direktören och dennes ställföreträdare. För understödsföreningar som inte driver verksamhet med tjänstepensionsförsäkringar finns inte något krav på styrelseledamöternas lämplighet för uppdraget.

I försäkringsbolag skall styrelsen enligt 8 kap. 8 § FRL fastställa försäkringstekniska riktlinjer, placeringsriktlinjer och riktlinjer för intressekonflikter. Det finns även regler om innehållet i de försäkringstekniska riktlinjerna, 7 kap. 3 § FRL, och placeringsriktlinjerna, 7 kap. 10 g § FRL. I samband med att EG:s s.k. tredje liv- och skadeförsäkringsdirektiv genomfördes i svensk rätt år 1995 infördes kravet på placeringsriktlinjer för de tillgångar som används för skuldtäckning. Kravet utvidgades genom den tidigare nämnda reformen år 2004 från att endast gälla tillgångar motsvarande försäkringstekniska avsättningar till att gälla samtliga tillgångar. Samtidigt infördes kravet på riktlinjer för intressekonflikter. Kravet på försäkringstekniska riktlinjer ersatte år 2000 för försäkringsbolag det tidigare kravet på försäkringstekniska grunder.

I ett försäkringsbolag skall enligt 8 kap. 18 § FRL de försäkringstekniska utredningarna och beräkningarna utföras av en eller flera aktuarier.

Styrelsen i en understödsförening som meddelar tjänstepensionsförsäkringar skall enligt 28 a § UFL fastställa placerings-

riktlinjer för samtliga tillgångar. En person som är behörig att vara aktuarie i ett livförsäkringsbolag eller som av Finansinspektionen har förklarats vara behörig skall enligt 21 § sista stycket UFL verkställa en försäkringsteknisk utredning.

Utredningens bedömningar

Försäkringsföreningsutredningen föreslog att motsvarande krav på ledningen skulle gälla som för försäkringsbolag, även om kravet på insikter och erfarenhet uttrycktes på ett annat sätt i den förslagna lagtexten. Vidare föreslogs en skyldighet för styrelsen, motsvarande den som då gällde för försäkringsbolagen, att upprätta placeringsriktlinjer för tillgångar motsvarande försäkringstekniska avsättningar.

Att de som ansvarar för verksamheten har tillräcklig kompetens och erfarenhet för detta måste anses vara ett grundläggande krav för att uppnå ett gott konsumentskydd. Detsamma gäller det förhållandet att dessa personer även i övrigt är lämpliga för uppgiften. Det bör därför införas ett sådant krav på styrelseledamöterna och verkställande direktören i alla försäkringsföreningar. Det måste i sammanhanget även beaktas att det är ett krav som ställs enligt EG:s försäkringsdirektiv för de försäkringsföreningar som omfattas av dessa. Vid bedömningen av en persons lämplighet måste hänsyn naturligtvis tas till den verksamhet som faktiskt bedrivs, varvid högre krav kan ställas på en förening av stor omfattning som driver tjänstepensionsverksamhet än på en förening med endast liten omfattning och små försäkringsbelopp.

När Försäkringsföreningsutredningen lämnade sitt förslag ställdes det för försäkringsbolag endast krav på placeringsriktlinjer för de tillgångar som används för skuldtäckning. De krav på riktlinjer som efter detta förslag införts för försäkringsbolag tog den utredningen inte ställning till. Såväl försäkringstekniska riktlinjer, placeringsriktlinjer för samtliga tillgångar som riktlinjer för hantering av intressekonflikter anser utredningen vara av väsentligt värde för att närmare internt reglera hur verksamheten skall drivas. Att rörelsen drivs i en föreningsform medför inte ett mindre behov av ett lagreglerat styrinstrument för styrelsen. Av den anledningen bör samma krav gälla för försäkringsföreningar som för försäkringsbolag.

Redan enligt gällande regler måste en understödsförening anlita en aktuarie för försäkringstekniskt beräkningsarbete. Regleringen av kravet på aktuarie bör samordnas med vad som gäller för försäkringsbolag.

11.4.4 Kapitalkrav

Utredningens förslag: För försäkringsföreningar införs ett krav att föreningen skall ha en tillräcklig kapitalbas med hänsyn till verksamhetens omfattning och art. De nyligen införda kraven på kapitalbas för understödsföreningar som meddelar tjänstepensionsförsäkring ändras så att föreningarna även skall uppfylla kraven på garantibelopp. Försäkringsföreningar skall även ha en kapitalbas som är tillräcklig med hänsyn till andra företag i samma försäkringsgrupp.

Bakgrund

För försäkringsbolag och för understödsföreningar som bedriver tjänstepensionsverksamhet gäller att de måste ha ett visst minsta kapital, utöver det som krävs för att täcka åtagandena mot försäkringstagarna (1 kap. 8 a § och 7 kap. 22–28 §§ FRL samt 25 § UFL). De måste vid varje tidpunkt ha en kapitalbas som överstiger ett krav som baseras på verksamhetens omfattning (solvensmarginalen), samt för försäkringsbolagen även på verksamhetens art (garantibeloppet). För understödsföreningar som driver tjänstepensionsverksamhet gäller kraven enligt övergångsbestämmelser emellertid inte förrän år 2008. Avsikten med kapitalkraven, som är baserade på EG-regler, är att tillse att försäkringsföretagen skall kunna uppfylla sina åtaganden mot försäkringstagarna. Genom EG:s s.k. solvensdirektiv (2002/12/EG och 2002/13/EG) har solvenskraven höjts, men de högre kraven behöver till följd av övergångsbestämmelser inte tillämpas förrän den 20 mars 2007, med en möjlighet till förlängning av övergångstiden i två år om bolaget upprättar en plan för hur de högre kraven skall uppnås och planen godkänns av Finansinspektionen.

Försäkringsbolag och understödsförening, som har dotterföretag eller intresseföretag som är försäkringsföretag skall dessutom enligt 7 a kap. 3 § FRL respektive 26 c § UFL ha en god kontroll

över affärshändelser och avtal med andra företag inom försäkringsgruppen samt deras påverkan på dess ekonomiska ställning, så att försäkringsbolagets eller understödsföreningens förmåga att fullgöra sina förpliktelser inte äventyras. Sådana försäkringsbolag, men även understödsföreningar som meddelar tjänstepensionsförsäkringar, skall enligt 7 a kap. 4 § FRL ha en kapitalbas som är tillfredsställande med hänsyn till andra företag i försäkringsgruppen. Detta s.k. gruppbaseade kapitalkrav infördes vid genomförandet i svensk rätt av det s.k. försäkringsgruppsdirektivet (98/78/EG).

För andra understödsföreningar än de som driver tjänstepensionsverksamhet finns inte något krav på kapital utöver vad som motsvarar försäkringsåtaganden.

Utredningens bedömningar

Motivet för särreglering av försäkringsföretag är som framhållits flera gånger behovet av skydd för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar. Att en försäkringsförening har tillräckligt kapital för att kunna uppfylla de åtaganden de har mot sådana personer måste anses vara ett oundgängligt krav. Även för en försäkringsförening som inte bedriver tjänstepensionsverksamhet bör därför kapitalkrav motsvarande de som gäller för försäkringsbolagen införas, vilket även föreslogs av Försäkringsföreningsutredningen. Det bör här också beaktas att det för alla försäkringsföretag som omfattas av EG:s försäkringsdirektiv är ett internationellt krav som måste genomföras.

Ett nytt kapitalkrav för försäkringsföreningar som inte driver verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkringar motsvarande vad som gäller för försäkringsbolag kommer att medföra en skillnad mellan dessa två kategorier av försäkringsföretag och försäkringsföreningar som driver verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkringar (dvs. tjänstepensionskassor). För tjänstepensionskassorna gäller som angetts ovan inte något krav på att kapitalbasen skall motsvara ett garantibelopp. Det nya högre garantibeloppet är enligt 7 kap. 27 § FRL två miljoner euro för skadeförsäkring, med undantag för skadeförsäkringsklasserna 10–15 för vilka det är tre miljoner euro. För livförsäkring är garantibeloppet enligt 7 kap. 26 § FRL tre miljoner euro. Garantibeloppet kan även höjas grundat på för-

ändringar i det europeiska konsumentprisindexet. Att ett garantibelopp inte krävs för tjänstepensionskassor beror på att tjänstepensionsdirektivet inte innehåller ett krav på garantibelopp. En sådan skillnad mellan tjänstepensionskassor och andra försäkringsföretag kan inte anses motiverad, framför allt kan det inte anses motiverat att ställa ett lägre krav på tjänstepensionskassor än på försäkringsföreningar som omfattas av EG:s försäkringsdirektiv. Det gäller inte minst mot bakgrund av att många tjänstepensionskassor förvaltar lika mycket kapital som många av livförsäkringsbolagen, låt vara att de inte kan mätas mot kapitalet i de allra största bolagen.

Även vid bildandet av en försäkringsförening måste kapitalkraven gälla, vilket innebär att det måste tillses att föreningen då tillförs kapital. Ömsesidiga försäkringsbolag kan inte bildas utan att garantikapital tillförs, om det inte finns särskilda skäl. Motsvarande skall således gälla även för försäkringsföreningar.

För understödsföreningar som ingår i en försäkringsgrupp gäller redan vissa krav på kontroll över vilken påverkan på föreningens ekonomiska ställning som andra företag i gruppen har, 26 a–26 i §§ UFL. Bestämmelserna bör gälla även i fortsättningen, men med vissa ändringar. När det s.k. försäkringsgruppsdirektivet genomfördes ställdes inte något uttryckligt krav på att en understödsföreningens kapitalbas måste vara tillräcklig med beaktande av andra företag i gruppen. Anledningen var att det för understödsföreningar inte fanns något individuellt kapitalkrav (se prop. 1999/2000:99 s. 70). I stället infördes det nämnda allmänna kravet på kontroll över vilken påverkan andra företag har på föreningens ställning. För understödsföreningar som meddelar tjänstepensionsförsäkring infördes vid genomförandet av tjänstepensionsdirektivet ett uttryckligt krav på gruppbaserad kapitalbas. När nu ett kapitalkrav införs för alla försäkringsföreningar bör motsvarande gruppbaserade kapitalkrav som redan gäller för försäkringsbolag införas för samtliga försäkringsföreningar. Det följer av Sveriges åtaganden inom EU att genomföra de krav som ställs i antagna EG-direktiv.

11.4.5 Vissa försäkringstekniska regler

Utredningens förslag: För försäkringsföreningar införs krav om premier, försäkringstekniska avsättningar, riktlinjer och placeringar som motsvarar dem som gäller för försäkringsbolag.

Bakgrund

För försäkringsbolag gäller särskilda regler om beräkning av premier (7 kap. 4 § FRL) och försäkringstekniska avsättningar (vilket motsvarar förpliktelseerna till försäkringstagarna, 7 kap. 1 och 2 §§ FRL), upprättande av försäkringstekniska riktlinjer och försäkringstekniskt beräkningsunderlag (7 kap. 3 § FRL) och hur tillgångar motsvarande de försäkringstekniska avsättningarna får placeras (7 kap. 9–10 g §§ FRL).

Syftet med kapitalkrav, eller krav på ett visst buffertkapital, är att skydda försäkringstagarna och tillse att en försäkringsförening kan betala sina åtaganden. Som har angetts ovan i avsnitt 11.4.4 gäller kapitalkraven inte för andra försäkringsföreningar än de som meddelar tjänstepensionsförsäkringar. Det finns för närvarande emellertid andra rörelse regler för understödsföreningar som skall säkerställa att försäkringsåtagandena infrias.

Styrelsen i en understödsförening skall enligt 21 § UFL minst vart femte år låta verkställa en försäkringsteknisk utredning av föreningens ställning vid närmast föregående års slut. Beträffande sjukhjälpsverksamhet gäller denna skyldighet endast om sjukpenning meddelas för längre tid än 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd. Finansinspektionen kan befria en förening från skyldigheten att verkställa en försäkringsteknisk utredning om rörelsen är av mindre omfattning eller om det finns annat skäl. Finansinspektionen kan även ålägga en styrelse att verkställa försäkringsteknisk utredning på annan tid eller i annat fall. Den försäkringstekniska utredningen skall verkställas av en aktuarie enligt av inspektionen fastställda grunder.

Enligt 22 § UFL skall vid den försäkringstekniska utredningen premierreserven beräknas för varje verksamhetsgren. Premierreserven utgör skillnaden mellan kapitalvärdet av föreningens framtida utgifter för löpande försäkringar och kapitalvärdet av de avgifter som föreningen kan ha att ytterligare uppbära för försäkringarna.

Den årliga vinsten för varje försäkringsgren skall enligt 23 § UFL avsättas till en försäkringsfond. Om den försäkringstekniska utredningen visar att försäkringsfonden överstiger premiereserven med ett tillägg på en tjugondel får det överskjutande beloppet undantas från försäkringsfonden, om stadgarna medger det. Medel får också undantas från försäkringsfonden om Finansinspektionen medger det.

I 24 § UFL finns bestämmelser om vilka tillgångar en understödsförening får placera i. De gäller för ett belopp motsvarande försäkringsfonden med tillägg av föreningens andra skulder. För ett belopp som motsvarar en femtedel av försäkringsfonden får emellertid andra tillgångar användas, men inte aktier eller andelar i en investeringsfond eller i större andel av en fastighet än vad placeringsreglerna anger. Med Finansinspektionens tillstånd får en understödsförening tillämpa de placeringsregler som gäller för försäkringsbolag.

Vidare gäller att försäkringstekniska grunder enligt 11 § UFL skall anges i en understödsförenings stadgar.

Från den 1 januari 2006 gäller för understödsföreningar som meddelar tjänstepensionsförsäkring regler som är lika de för försäkringsbolag. Den enda av de ovan nämnda bestämmelserna som är tillämplig på dessa understödsföreningar är 21 § UFL om upprättande av försäkringsteknisk utredning.

Utredningens bedömningar

Försäkringsföreningsutredningen förslög att motsvarande bestämmelser som gäller för försäkringsbolag skulle gälla för försäkringsföreningar. Det var enligt Försäkringsföreningsutredningen önskvärt med likformighet mellan försäkringsbolag och försäkringsföreningar. Sedan den utredningen lämnade sitt förslag har genom genomförandet av tjänstepensionsdirektivet denna likformighet med försäkringsbolagens verksamhet till stor del uppnåtts för de understödsföreningar som driver tjänstepensionsverksamhet.

Utredningen har som utgångspunkt att förutsättningarna för att driva försäkringsrörelse skall vara desamma oavsett i vilken associationsform den bedrivs. Utredningen ansluter sig därför till den bedömning Försäkringsföreningsutredningen gjorde och föreslår att samma regler skall gälla för försäkringsföreningar som

för försäkringsbolag. Vissa särregler är dock nödvändiga för att uppfylla tjänstepensionsdirektivet. Utredningens bedömningar innebär att försäkringstekniska grunder inte skall behöva anges i stadgarna utan att det i föreningar i stället skall upprättas försäkringstekniska riktlinjer och försäkringstekniskt beräkningsunderlag.

11.4.6 Verksamhet i ett annat land inom EES

Utredningens förslag: För försäkringsföreningar införs möjlighet att med stöd av det svenska verksamhetstillståndet driva verksamhet genom etablering och gränsöverskridande verksamhet i andra länder inom EES.

Bakgrund

EG:s försäkringsdirektiv bygger bl.a. på principerna om en enda auktorisation och hemlandstillsyn. Det innebär att ett försäkringsbolag med stöd av sitt svenska verksamhetstillstånd kan driva verksamhet i andra länder inom EES, antingen genom etablering eller gränsöverskridande verksamhet, och att Finansinspektionen har tillsyn över försäkringsbolagets verksamhet även i sådana länder. Förutsättningarna regleras i 2 a kap. FRL. För understödsföreningar som driver tjänstepensionsverksamhet infördes den 1 januari 2006 regler om etablering i utlandet och gränsöverskridande verksamhet.

Försäkringsföreningsutredningen förslög att motsvarande bestämmelser som för försäkringsbolag skulle gälla även för försäkringsföreningar.

Utredningens bedömningar

Med den utgångspunkt utredningen har, att så långt möjligt åstadkomma samma reglering för all försäkringsverksamhet, bör även andra försäkringsföreningar än sådana som meddelar tjänstepensionsförsäkringar nu genom ett reglerat förfarande få möjlighet att driva verksamhet i andra länder inom EES med stöd av sitt svenska verksamhetstillstånd och under tillsyn av Finansinspektio-

nen. De särskilda krav som följer av tjänstepensionsdirektivet skall alltså gälla för försäkringsföreningar som driver tjänstepensionsverksamhet.

11.4.7 Finansinspektionens tillsyn

Utredningens förslag: Finansinspektionen skall ha samma befogenheter avseende försäkringsföreningar när det gäller tillsyn och ingripanden som redan gäller i förhållande till försäkringsbolag.

Bakgrund

Understödsföreningar står enligt 3 § första stycket UFL under tillsyn av Finansinspektionen. Finansinspektionen har i sin tillsyn bl.a. enligt 67 § UFL rätt att få tillgång till handlingar och uppgifter. Finansinspektionen kan även under vissa förutsättningar enligt 71 § UFL ingripa om en understödsförening inte fullgör sina skyldigheter enligt lagen.

När det gäller Finansinspektionens ingripanden mot försäkringsbolag har reglerna i 19 kap. FRL ändrats vid flera tillfällen, främst som en följd av de krav på tillsynsmyndigheters befogenhet som följer av EG:s försäkringsdirektiv. Särskilda ingripandemöjligheter infördes t.ex. när solvenskraven för försäkringsbolag infördes, vilka är baserade på att ett försäkringsbolag inte längre uppfyller kraven på kapitalbasens storlek. Vidare ändrades ingripandeformerna år 2004 och nya infördes.

Senast förstärktes inspektionens ingripandemöjligheter mot försäkringsbolag vid genomförandet av tjänstepensionsdirektivet.

Utredningens bedömningar

Genom ändringarna år 2004 åstadkom man för försäkringsbolag bl.a. en anpassning till de ingripandemöjligheter som gäller för andra finansiella institut. Det ligger i linje med att få till stånd en

funktionell lagstiftning. När det gäller försäkringsmarknaden är det enligt utredningen dessutom närmast självklart att en viss företeelse så långt det är möjligt skall bedömas på ett likartat sätt oavsett vilken form av försäkringsföretag som är aktuell. Utredningen föreslår därför att motsvarande regler som för försäkringsbolag skall gälla även för försäkringsföreningar.

12 Särregler för små försäkringsföretag

12.1 Bakgrund

Som redan framhållits är de svenska försäkringsföretagen antingen försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag eller understödsföreningar.

De ömsesidiga bolagen brukar indelas med hänsyn till verksamhetens geografiska spridning i riksbolag och lokala bolag. Verksamheten i de lokala bolagen är vanligtvis begränsad till ett visst län eller en del av länet. Dessa bolag brukar hänföras till endera av kategorin större lokala bolag eller kategorin mindre lokala bolag. Till större lokala bolag räknas bolag vilkas balansomslutning enligt balansräkningarna för de två senaste räkenskapsåren överstiger 1 000 basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för respektive räkenskapsår. Andra lokala bolag räknas som mindre lokala bolag. (Om nämnda indelning, se Finansinspektionens föreskrifter [FFFS 2005:17] om svenska skadeförsäkringsbolags skyldighet att rapportera årsbokslutsuppgifter). De mindre lokala bolagen brukar i sin tur delas in beroende på arten av försäkringsverksamheten. Den kan avse allmän egendomsförsäkring, sjöförsäkring eller husdjursförsäkring.

Som framgått av föregående kapitel görs även beträffande understödsföreningarna en indelning med utgångspunkt i vilken form av försäkring som meddelas. Understödsföreningarna hänförs till antingen pensionskassor, sjukkassor, begravningskassor eller sjuk- och begravningskassor. Pensionskassorna meddelar i huvudsak pensionsförsäkring och indelas i tjänstepensionskassor och andra pensionskassor. En sjukkassa tecknar uteslutande s.k. kort sjuk- och olycksfallsförsäkring utan anknytning till livförsäkring, medan en begravningskassa meddelar enbart begravningshjälp. En förening som erbjuder båda sistnämnda typer av försäkringsprodukter benämns sjuk- och begravningskassa.

I äldre försäkringsrörelselagstiftning förekom uttrycket sockenbolag, varmed förstods ömsesidiga försäkringsbolag för försäkring av egendom på landsbygden, vilkas verksamhetsområde var mindre än ett härad eller, om det omfattade delar av flera härad, mindre än tio socknar. I 1948 års försäkringsrörelselag undantogs från lagens tillämpningsområde sådana sockenbolag som inte bedrev brand- eller sjöförsäkringsrörelse. De undantagna bolagen, i huvudsak bolag för husdjursförsäkring, skulle dock göra anmälan och lämna uppgifter om sin verksamhet i enlighet med föreskrifter som regeringen meddelade. Undantaget medförde att koncession inte meddelades för denna bolagskategori. Övriga sockenbolag omfattades av en dispensregel enligt vilken tillsynsmyndigheten fick medge undantag från lagens bestämmelser för ömsesidiga försäkringsbolag vilkas verksamhetsområde var begränsat till viss del av riket och vilkas rörelse var av ringa storlek.

Genom 1982 års försäkringsrörelselag (FRL) fördes samtliga sockenbolag in under lagens tillämpningsområde. I lagmotiven uttalades emellertid att sockenbolagen för husdjursförsäkring efter dispensförfarande kunde regleras på i sak samma sätt som tidigare (se prop. 1981/82:180 s. 134 och 145). En ny dispensregel togs in i 1 kap. 10 § FRL. Enligt den regeln fick regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, tillsynsmyndigheten i enskilda fall medge undantag eller avvikelser från bestämmelserna i FRL i fråga om ömsesidigt försäkringsbolag vars verksamhetsområde var begränsat till viss del av Sverige, om rörelsen var av ringa storlek och undantaget var föranlett av verksamhetens omfattning och bolagets förhållanden i övrigt.

Efter bemyndigande medgav dåvarande Försäkringsinspektionen i ett cirkulär (nr 370, 1983-01-19) samtliga husdjurssockenbolag generell befrielse från bestämmelserna i FRL med vissa närmare angivna undantag. Dessa undantag innebar att husdjurssockenbolagen dels skulle skicka in bestyrkt avskrift av beslut om ändrad bolagsordning, dels skulle lämna inspektionen de uppgifter som inspektionen ville ha och hålla kassa m.m. tillgänglig för granskning och dels skulle skicka in en särskild redogörelse för bolagets verksamhet under räkenskapsåret och bolagets ställning på balansdagen. Oriktiga eller vilseledande uppgifter kunde medföra straffansvar eller vite.

Genom lagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 1994 ändrades 1 kap. 10 § FRL för att anpassas till EG:s regelsystem. Dispensmöjligheterna kom därefter att avse de bolag vilka inte omfattas av

EG:s direktiv på skadeförsäkringsområdet. Numera får i fråga om skadeförsäkringar undantag från FRL medges helt eller delvis för ömsesidiga försäkringsbolag som bedriver skadeförsäkringsrörelse under förutsättning att verksamheten inte omfattar kredit- eller borgensförsäkring eller annan ansvarsförsäkring än sådan som behandlas som underordnad, bolagsordningen innehåller bestämmelser som medger uttaxering från delägare, den årliga premieinkomsten från skadeförsäkringsrörelsen inte överstiger ett belopp motsvarande fem miljoner euro, samt att minst hälften av premieinkomsten kommer från bolagets delägare. Vidare finns möjlighet till undantag för vissa mindre lokala skadeförsäkringsbolag som meddelar endast assistansförsäkring. Sådana bolag förekommer ännu inte i Sverige. Slutligen kan dispens ges för ömsesidiga försäkringsbolag som har full återförsäkring för sina åtaganden i ett annat ömsesidigt bolag. Förfarandet är närmast att jämställa med s.k. fronting, vilket för närvarande knappast alls tillämpas här.

Finansinspektionen skall vid dispensförfarandet kunna ställa upp lämpligt avvägda krav på små bolag med hänsyn till rörelsens omfattning och inriktning (se prop. 2002/03:94 s. 58). Någon särskild övergångsbestämmelse avseende redan meddelade dispenser har inte införts.

Med hänsyn främst till effektivitetssynpunkter men också under åberopande av den osäkerhet som därefter uppkommit i frågan om tidigare av tillsynsmyndigheten givna generella undantag upphört att gälla, begärde Finansinspektionen år 1995 hos regeringen att lokala ömsesidiga skadeförsäkringsbolag som uteslutande meddelar husdjursförsäkringar skulle undantas från FRL:s tillämpningsområde och därmed också från inspektionens tillsyn (dnr Fi4693/95). Finansinspektionens begäran har ännu inte lett till lagstiftningsåtgärder. Vid 1999 års försäkringsrörelsereform uttalade regeringen att den i avvaktan på en senare översyn inte var beredd att föreslå att små lokala bolag skulle undantas från den försäkringsrättsliga särregleringen (se prop. 1998/99:87 s. 156).

Också i lagen (1972:262) om understödsföreningar (UFL) förekommer särbestämmelser för de mindre företagen. Har en understödsförenings verksamhet endast ringa omfattning kan Finansinspektionen enligt 2 § andra stycket UFL medge undantag från lagens bestämmelser i den mån hinder inte föreligger från allmän synpunkt och det är lämpligt med hänsyn till föreningens förhållanden. Finansinspektionen har med stöd av den bestämmelsen

medgett åtskilliga understödsföreningar sådana undantag. Dessa föreningar är till följd därav underkastade s.k. begränsad tillsyn. Sådan tillsyn innebär att föreningen inte behöver ge in försäkringsteknisk utredning enligt 21 § UFL eller sända in sådana handlingar som anges i 67 § 2 UFL. För att en förening skall kunna omfattas av endast begränsad tillsyn måste enligt tillsynspraxis summan av tillgångarna i försäkringsfonden och överkursfonden understiga 7 miljoner kronor.

I utredningsdirektiven sägs att det finns skäl att nu samlat se över regleringen för små försäkringsbolag och understödsföreningar. Utredningen skall analysera behovet av särreglering för dessa olika former av mindre omfattande verksamhet och lämna förslag på en framtida reglering.

Även försäkringsaktiebolagens verksamhet är av varierande art och omfattning. Två grupper som skiljer sig från övriga är s.k. captivebolag, dvs. försäkringsbolag som endast försäkrar en viss koncerns risker, och återförsäkringsbolag. Frågan om behovet av reglering och tillsyn av captivebolag och återförsäkringsbolag behandlades endast delvis vid 1999 års försäkringsrörelserreform och några lagändringar avseende sådana bolag gjordes inte då (se prop. 1998/99:87 s. 142 och 155 f.).

Återförsäkringsbolag har utan tvekan stor betydelse för direktförsäkringsbolagens möjligheter att fullgöra sina åtaganden. De få försäkringsbolag som för närvarande endast bedriver återförsäkringsverksamhet har inte sådan mindre omfattning att de kan karaktäriseras som små. Vidare antogs under år 2005 ett nytt EG-direktiv om återförsäkring (2005/68/EG), vilket skall genomföras i nationell lagstiftning senast den 10 december 2007. Utredningen bedömer det därför inte lämpligt att nu lämna förslag på särregler för återförsäkringsbolag.

I fråga om captivebolag kan visserligen behovet av skydd för försäkringstagarna vara betydligt mindre än i andra försäkringsaktiebolag. Det ligger emellertid inte inom utredningens uppdrag att lämna förslag på näringsrättsliga särregler för captivebolag.

12.2 EG-rätten och följder för svensk del

Utredningens bedömning: EG:s försäkringsdirektiv föranleder att särreglering bör komma i fråga främst för ömsesidig skadeförsäkringsrörelse och begravningskassors verksamhet.

Före en prövning av frågan om lämpligheten av att i lagstiftningen särbehandla mindre försäkringsföretag bör erinras om den yttersta gräns för möjligheten till särbehandling som ges i EG:s direktiv på området för försäkring och tjänstepension.

I fråga om skadeförsäkringsrörelse framgår den för svenska förhållanden relevanta EG-rättsliga ramen av de nyss återgivna undantagsbestämmelserna i 1 kap. 10 § FRL.

När det gäller de ömsesidiga skadeförsäkringsbolagen bör särskilt uppmärksammas förutsättningen att försäkringsrörelsen bedrivs med bristtäckningsansvar för delägarna. Skall sådant ansvar gälla i ett svenskt ömsesidigt skadeförsäkringsbolag måste det finnas bestämmelser om det i bolagsordningen. Det saknas emellertid som huvudregel möjlighet till uttaxering för försäkringar som en konsument eller ett dödsbo tecknat för enskilt eller i huvudsak enskilt bruk. Bara om det finns särskilda skäl får Finansinspektionen medge undantag från den regeln och i så fall för lokala skadeförsäkringsbolag med en årlig premieinkomst från skadeförsäkringsrörelsen som inte överstiger ett belopp motsvarande fem miljoner euro och där minst hälften av premieinkomsten kommer från bolagets delägare. Särskilda skäl för att medge uttaxering kan föreligga t.ex. när försäkringar meddelas av mindre, lokala bolag och där det personliga ansvaret är en förutsättning för att kunna bedriva verksamheten vidare. Uttaxering kan vidare godtas för lokala bolag med blygsam verksamhet som uteslutande meddelar husdjursförsäkringar. Detsamma kan gälla för andra mindre, lokala bolag där den finansiella stabiliteten kan anses tryggad genom ett riskutjämnande samarbete inom en större grupp av försäkringsbolag. (Se prop. 1998/99:87 s. 294 och prop. 2002/03:94 s. 58.)

Från EG:s s.k. konsoliderade livförsäkringsdirektiv undantas organisationer som tillhandahåller försäkringsförmåner endast vid dödsfall och där storleken av förmånerna inte överstiger den genomsnittliga begravningskostnaden för en avliden eller där förmånerna utgår in natura. Nämnade organisationer motsvarar de svenska begravningskassorna. Vidare undantas i direktivet ömsesidiga institut under förutsättning att stadgarna innehåller bestäm-

meler som medger uttag av extra bidrag eller minskning av förmåner och den årliga premieinkomsten inte överstiger fem miljoner euro under tre på varandra följande år. Vid 1994 års lagstiftning angavs att någon undantagsbestämmelse för begravningskassorna inte var aktuell eftersom dessa föll utanför FRL:s tillämpningsområde och att en undantagsbestämmelse för nämnda ömsesidiga försäkringsbolag saknade praktisk betydelse (se prop. 1992/93:257 s. 186). Eftersom möjligheterna att i ömsesidig livförsäkringsrörelse göra gällande bristtäckningsansvar för delägarna därefter slopats saknar det EG-rättsliga undantaget för ömsesidiga institut på livförsäkringsområdet helt betydelse för svensk del. Enligt utredningens förslag skall bristtäckningsansvar i fortsättningen inte få förekomma heller för medlemmar i försäkringsföreningar.

Även tjänstepensionsdirektivet, som omfattar de svenska tjänstepensionskassorna, möjliggör undantag för vissa mindre institut. Enligt artikel 5 första stycket kan en medlemsstat välja att helt eller delvis underlåta att tillämpa direktivet på tjänstepensionsinstitut som förvaltar tjänstepensionsplaner som har färre än sammanlagt 100 medlemmar. Med hänvisning bl.a. till att det för närvarande finns endast två tjänstepensionskassor som består av färre än 100 medlemmar valde den svenske lagstiftaren att beträffande understödsföreningar inte utnyttja denna möjlighet till undantag (se prop. 2004/05:165 s. 112 f.). Det saknas skäl att nu frångå den bedömningen.

Den fortsatta diskussionen om särreglering på näringsrättens område kan i fråga om försäkringsbolagen följaktligen begränsas till att omfatta ömsesidig skadeförsäkringsverksamhet, som inte omfattar kredit- eller borgensförsäkring eller annan ansvarsförsäkring än sådan som behandlas som underordnad, där bristtäckningsansvar kan göras gällande mot delägarna och som är av angiven inskränkt omfattning. Beträffande försäkringsföreningarna får intresset inriktas på begravningskassor som erbjuder enligt ovan angivna begränsade försäkringsförmåner.

En ytterligare EG-rättslig bestämmelse måste beaktas i detta sammanhang. Av artikel 3.1 tredje stycket i första skadeförsäkringsdirektivet, i dess lydelse enligt artikel 1.1 i solvensskadeförsäkringsdirektivet, och artikel 3 andra stycket i det konsoliderade livförsäkringsdirektivet följer att vad som i direktiven föreskrivs om att dessa inte är tillämpliga på vissa företag inte skall hindra ömsesidiga företag från att ansöka om att få eller fortsätta ha licens enligt direktiven. Bestämmelsen har sin bakgrund i att försäkringsföretag

som omfattas av direktiven kan utnyttja den inre marknaden med stöd av sitt hemlandstillstånd. Det innebär att de företagen har rätt att fritt saluföra sina försäkringsprodukter inom hela EES och att värdlandets tillsynsmyndigheter måste godta den finansiella tillsyn som utförs av hemlandets myndigheter. Med den rätten följer emellertid en förpliktelse, nämligen att företagen av konkurrensskäl är skyldiga att följa alla gemenskapsrättsliga regler och då i synnerhet de som gäller solvenskraven. För att inte utesluta små ömsesidiga företag, som uppfyller kraven på solvensmarginal, har nämnda bestämmelse införts. Bestämmelsen ger automatiskt dessa företag rätt till det angivna marknadstillträdet efter en anmälan till de behöriga myndigheterna, trots att företagets premieintäkter inte överstiger fem miljoner euro.

Ett svenskt ömsesidigt bolag, som uppfyller förutsättningarna för undantag enligt 1 kap. 10 tredje stycket FRL, och som ändå önskar bedriva gränsöverskridande verksamhet inom EES får därför avstå från att hos Finansinspektionen ansöka om dispens eller ansöka om att få ett beslut om dispens upphävt (se prop. 2002/03:94 s. 36.)

12.3 Lämpligheten av att särbehandla små försäkringsföretag

Utredningens bedömning: Den omständigheten att de mindre försäkringsföretag som inte träffas av EG:s försäkringsdirektiv är många jämte det förhållandet att skyddsbehovet är sänkt i dessa företag motiverar en särbehandling.

Som framgått ger gemenskapsrätten visst utrymme att inskränka regleringen för små försäkringsföretag. Frågan om lämpligheten av sådana inskränkningar är naturligtvis förknippad med de bakomliggande motiven till särregleringen på försäkringsområdet. En mindre ingående reglering bör komma i fråga endast när skyddsbehovet kan sägas vara endast litet eller mindre framträdande.

Som återgetts i avsnitt 7.1 syftar särlagstiftningen för försäkringsföretag till att skydda direktförsäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringsavtal. Ett sådant skydd är motiverat av de allvarliga konsekvenser som kan uppkomma för dessa som kollektiv om försäkringsföretag inte kan fullgöra sina åtaganden och de särskilda förhållanden som hör samman med försäkringar. Skyddsbehovet anses störst om försäk-

ringstagarna är konsumenter eller småföretagare eftersom dessa normalt saknar tillgång till särskild sakkunskap om försäkringar och kan befinna sig i ett underläge gentemot försäkringsföretaget.

Av det sagda följer bl.a. att en särbehandling låter sig lättare motiveras när försäkringsföretaget meddelar främst företagsförsäkringar än när verksamheten domineras av konsumentförsäkringar. Det skall dock uppmärksammas att om ett försäkringsföretag meddelar både konsument- och företagsförsäkringar kan förluster på den något mindre skyddsvärda företagsförsäkringsdelen medföra att försäkringsföretaget förlorar möjligheterna att betala ut ersättning enligt ingångna avtal om konsumentförsäkring.

Eftersom skyddsregleringen är motiverad av konsekvenserna av bristande infrianden från försäkringsföretaget bör storleken av de försäkringsförmåner som företaget erbjuder ges betydelse när styrkan av skyddsmotivet prövas. Är förmånerna förhållandevis begränsade eller rent av blygsamma gör sig kravet på försäkringstagarskydd inte lika starkt gällande som när det, såsom vid livförsäkring, utlovas utbetalningar till sammanlagt mycket höga belopp. Det EG-rättsliga undantaget för begravningskassor synes vila på sådana tankar.

Också försäkringsföretagets storlek bör spela roll i sammanhanget. Följderna för försäkringstagarkollektivet som helhet när ingångna avtal inte följs kan nämligen sägas bli mindre dramatiska när försäkringsföretaget är litet än när det är stort.

För att kunna bedöma skyddsbehovet i mindre ömsesidiga bolag och kassor är det följaktligen av vikt att granska verksamhetens inriktning och omfattning i sådana företag.

Som redan nämnts avser de mindre lokala bolagens verksamhet allmän egendomsförsäkring, sjöförsäkring eller husdjursförsäkring. När det är fråga om allmän egendomsförsäkring utgörs naturligt nog försäkringstagarna i stor utsträckning av konsumenter.

Kundkretsen är vanligtvis en annan hos de företag som tillhandahåller sjö- eller husdjursförsäkring. De bolag som meddelar endast husdjursförsäkring, s.k. kreatursbolag, försäkrar huvudsakligen grisar, kor eller hästar i företrädesvis mindre jordbruk. Verksamheten är alltså inriktad främst på företagsförsäkring. Också de bolag som meddelar sjöförsäkring vänder sig i första hand till företagare. Nämnade försäkringsföretag erbjuder normalt inte något fullvärdigt försäkringsskydd, varför försäkringen i ett sådant företag i regel behöver kompletteras hos en annan försäkringsgivare. Följaktligen är försäkringsbeloppen ofta ganska blyg-

samma. Nämda omständigheter gör att skyddsbehovet av verksamheten kan sägas var något nedtonat. I linje med denna syn ligger att dessa bolag aldrig haft koncession utan driver verksamheten efter att tillsynsmyndigheten medgett undantag från FRL:s regler.

Liknande synpunkter gör sig gällande beträffande åtskilliga understödsföreningar. Det gäller inte minst sådana föreningar som endast tillhandahåller begravningshjälp motsvarande den genomsnittliga kostnaden för begravning. Institut med en på så sätt avgränsad verksamhet har som redan framhållits undantagits från EG:s försäkringsreglering. Också vissa föreningar för sjuk- eller begravningshjälp meddelar försäkring till mycket låga belopp. Vidare är i dessa föreningar medlemmarna ofta få.

Som redan anmärkts återspeglas nämnda betraktelsesätt i tillsynspraxis. Därvid bör också lyftas fram det projekt om riskkategorisering som Finansinspektionen genomförde för ett fåtal år sedan. Detta projekt resulterade i ett förslag om indelning av tillsynsobjekten i fyra kategorier utifrån behovet av offentlig tillsyn. Den kategori där riskerna ansågs lägst utgjordes av de tillsynsobjekt för vilka en begränsad form av tillsyn bör råda och undersökningar företas endast i undantagsfall vid särskilt behov. Till denna kategori räknades de tidigare nämnda sockenbolagen för husdjursförsäkring samt begravningskassor. Beträffande dessa institut ansågs alltså i normalfallet några aktiva tillsynsåtgärder inte böra företas.

Angivna kategorisering svarar väl mot den indelning av tillsynsinsatser som år 2003 diskuterades av Utredningen om Finansinspektionens roll och resurser. Till en särskild kategori hänförde nämnda utredning sådana företag där ingen finansiell tillsyn bör bedrivas; myndighetsinsatsen skulle där kunna begränsas till registrering av företagen. Denna kategori ansågs böra omfatta bl.a. begravningskassor, kreatursbolag och liknande små försäkringsföretag med begränsad verksamhet. En annan kategori utgjordes av företag där en begränsad tillsyn och rapporteringsskyldighet borde finnas, dock att Finansinspektionen från fall till fall bör kunna besluta att avstå från tillsyn och inrapporteringskrav. Till denna kategori räknades bl.a. mindre skadeförsäkringsbolag. (Se SOU 2003:22 s. 114 f.)

Enligt utredningens uppfattning talar såväl det försvagade skyddsmotivet som de återgivna bedömningarna från tillsynshåll för en särbehandling i regleringshänseende beträffande de här behandlade mindre försäkringsföretagen.

Också det faktum att tillsynsresurserna är begränsade bör vägas in när man prövar lämpligheten av särbehandling av små företag. Följaktligen får dessa företags omfattning på den svenska försäkringsmarknaden betydelse i sammanhanget. Förutsättningarna för att med begränsade resurser bedriva en effektiv offentlig tillsyn är ju beroende av antalet tillsynsobjekt. Ju fler företagen med lågt skyddsbehov är, desto starkare gör sig kravet på särbehandling gällande.

Finansinspektionens institutregister upptar för närvarande 124 sockenbolag för husdjursförsäkring, s.k. kreatursbolag. Vidare är där antecknat 88 mindre lokala bolag. De mindre lokala bolagen har en rapporterad premieintäkt för egen räkning, dvs. efter avdrag för avgiven återförsäkring, på totalt 310 miljoner kr (år 2003). Av dessa bolag har 21 stycken en premieintäkt på mindre än 500 000 kr (år 2003). Bolagens premiemässiga andel av den svenska försäkringsmarknaden är alltså mycket liten. Av de mindre lokala bolagen meddelar 13 stycken sjöförsäkring. Endast ett av dessa bolag har en premieintäkt som överstiger 500 000 kr.

Vidare finns enligt institutregistret 41 stycken understödsföreningar med sådan begränsad tillsyn som beskrivits i avsnitt 12.1. Bland de resterande svenska understödsföreningarna, ca 50 stycken, finns några som har tillgångar som understiger 7 miljoner kr men som inte har ansökt om att få begränsad tillsyn. År 1996 fanns 46 begravningskassor. Inte någon begravningskassa omfattas av det konsoliderade livförsäkringsdirektivet.

Det skall här nämnas att antalet mindre lokala bolag och understödsföreningar har minskat stadigt under senare år.

Enligt utredningens mening är de mindre försäkringsföretag som inte träffas av EG:s försäkringsdirektiv så många att denna omständighet i förening med vad som anförts ovan om sänkt skyddsbehov väl motiverar en särbehandling av dessa företag. Särbehandlingen bör som framgått kunna avse mindre lokala ömsesidiga skadeförsäkringsbolag som meddelar i första hand husdjursförsäkring eller sjöförsäkring och begravningskassor.

12.4 Generella undantag eller dispensförfarande?

Utredningens bedömning: Särbehandlingen av de mindre försäkringsföretagen bör komma till stånd efter ett dispensförfarande. En samlad bedömning får leda fram till om dispens bör komma i fråga och i så fall hur långtgående undantagen bör vara.

Nästa fråga blir hur särbehandlingen av angivna små försäkringsföretag skall komma till uttryck i regleringen. Man kan tänka sig antingen att dessa företag genom en särskild bestämmelse undantas från lagens tillämpningsområde helt eller delvis eller att lämpligheten av undantag såsom nu prövas från fall till fall efter ett dispensförfarande.

Det faktum att ett företag omfattas av särskild skyddslagstiftning och framför allt det förhållandet att det står under Finansinspektionens tillsyn är självfallet ägnat att i positiv riktning påverka allmänhetens förtroende för företaget. Som redan antytts görs emellertid sedan en längre tid tillbaka inom Finansinspektionen av resursskäl en prioritering av myndighetens tillsynsuppgifter. Vissa tillsynsområden har därför nedprioriterats så att det där bedrivs en s.k. tillsyn light. Det gäller kategorier av mycket små aktörer, såsom de ovan behandlade mindre försäkringsföretagen, och det gäller oavsett om företaget beviljats undantag eller inte från lagens bestämmelser. Tillsynen av dem kan karakteriseras som stickprovsmässig. Även om Finansinspektionen gjort ansträngningar för att informera allmänheten om den på så sätt begränsade tillsynen får man räkna med att denna information inte når fram till åtskilliga försäkringstagare. Dessa kan då sägas vara invaggade i en falsk säkerhet. Det har sagts att om de små företagen genom en särskild bestämmelse helt undantas från försäkringsregleringen skulle de rätta förhållandena tydliggöras för försäkringstagarna; dessa skulle med öppna ögon kunna välja antingen företag som står under tillsyn eller företag som inte gör det.

Att lita till försäkringstagarnas urskiljningsförmåga vid valet av försäkringsgivare synes dock bygga på en övertro på möjligheten till effektiv information. Det är inte särskilt troligt att upplysningar om att vissa försäkringsföretag inte omfattas av särreglering tränger djupare än information om begränsad tillsyn. Sådana upplysningar torde snarare ofta komma som en obehaglig överraskning sedan försäkringsavtalet väl har ingåtts.

Vidare kan det mera allmänt sägas inge betänkligheter att utan individuella prövningar lämna stora grupper försäkringstagare helt utanför särregleringen, trots att skyddsmotivet är mindre framträdande. Även om små företags efterlevnad av särlagstiftningen i dag knappast alls bevakas i den offentliga tillsynen har nog det förhållandet att denna lagstiftning gäller en handlingsdirigerande effekt. Den effekten skulle sannolikt bli mindre eller rent av utebli om försäkringsrörelselagstiftningen inte längre skulle gälla nämnda företag. En annan olycklig följd av ett lagfäst undantag skulle kunna bli att lagstiftningen kringgås genom uppsplittring av större företag i mindre bolag eller föreningar. Det var bl.a. det skälet som låg bakom Försäkringsföreningsutredningens förslag år 1998 att inte generellt undanta små föreningar från den då föreslagna nya lagens tillämpningsområde (se SOU 1998:82 s. 112).

För en lösning med generella undantag i lag talar däremot otvivelaktigt den arbetsbesparing för Finansinspektionen som de uteblivna dispensprövningarna skulle innebära, låt vara att detta argument har försvagats under senare år i takt med den minskning av antalet mindre lokala bolag och understödsföreningar som skett. Med lagfästa undantag skulle den offentliga tillsynen ännu tydligare kunna fokuseras på de områden där det finns ett större allmänt skyddsbehov.

Ytterligare ett skäl för ett generellt undantag kan sägas vara att det för de mindre försäkringsföretagen är en mer kostnadseffektiv lösning. För de allra minsta försäkringsföretagen kan de ansökningsavgifter som måste betalas för dispensansökningar bli en belastning. För närvarande är avgiften 12 500 kronor vid ansökningar om dispens enligt 1 kap. 10 § FRL. Om ett försäkringsföretag vid ett och samma tillfälle ansöker om dispens från de bestämmelser från vilka undantag behövs, kan avgiften inte anses vara så betungande att denna aspekt skall ges någon betydelse vid val av regleringsmetod. Det kan emellertid finnas anledning att överväga ansökningsavgifternas storlek vid införande av nya regler.

I motsatt riktning verkar beträffande de ömsesidiga försäkringsföretagen EG-rätten. Även om ett ömsesidigt företag omfattas av en undantagsbestämmelse i försäkringsdirektiven får det enligt uttryckliga bestämmelser inte förhindras från att ansöka om att få eller fortsätta att ha sådant tillstånd som föreskrivs i direktiven. Det kan nämnas att en liknande bestämmelse förekommer i tjänstepensionsdirektivet och för svensk del föranlett en särskild bestämmelse i 9 a § lagen (1967:531) om tryggnad av pensions-

utfästelse m.m. Skulle en framtida försäkringsrörelselag helt undanta vissa företag skulle de undantagna företagen utan en lagändring sakna möjlighet att erhålla sådant tillstånd som anges i försäkringsdirektiven. Att i lag uttrycka att bestämmelserna inte behöver tillämpas av närmare angivna små försäkringsföretag kan inte anses vara en lämplig lagstiftningsteknik.

Till det sagda kommer att ett generellt undantag knappast under några förhållanden kan omfatta hela försäkringsrörelselagstiftningen. Även för de små företagen måste ju gälla en rad associationsrättsliga bestämmelser.

Anförda omständigheter föranleder bedömningen att ett generellt undantag är varken en lämplig eller ens framkomlig väg för särbehandling av små försäkringsföretag. Det förtjänar här att framhållas att undantagen i försäkringsdirektiven för små ömsesidiga institut synes motiverade av att de genom sin rättsliga ställning uppfyller godtagbara villkor i fråga om säkerhet och finansiella krav och inte av hänsyn till behov för medlemsstaterna att effektivisera den offentliga tillsynen.

Frågan blir därför om man genom en uttrycklig bestämmelse i stället kan minska försäkringsrörelselagens tillämpningsområde för de mindre företagen. Man skulle i så fall i lagen ange de regler som inte gäller för dessa företag. En näraliggande lösning är då att man såsom i vissa andra länder undantar små företag från kravet på verksamhetstillstånd eller regler om tillsyn.

De i FRL nyligen införda bestämmelserna om möjligheter till uttaxering talar dock starkt emot även det alternativet. En EG-rättslig förutsättning för undantag för ett ömsesidigt företag är att bolagsordningen innehåller bestämmelser om uttaxering, och sådana bestämmelser är i fråga om konsumentförsäkringar enligt svensk rätt möjliga först efter Finansinspektionens särskilda medgivande. Konsumentförsäkringar torde förekomma i det stora flertalet mindre skadeförsäkringsföretagen i Sverige. Ett generellt undantag från särskild försäkringslagstiftning för mindre ömsesidiga bolag skulle alltså fordra att den nyligen införda regleringen om personligt delägaransvar, som vilar på konsumenthänsyn, ändras beträffande dem. Ett sådant förslag kan inte anses lämpligt och skulle knappast genomföras.

En särbehandling av små ömsesidiga försäkringsföretag bör på grund av anförda omständigheter kunna komma till stånd först efter myndighets prövning. Det förtjänar att anmärkas att en sådan ordning har valts i flera andra länder.

Nyss sagda argument gör sig dock inte gällande beträffande de begravningskassor som omfattas av undantaget i det konsoliderade livförsäkringsdirektivet. Det kan framhållas att sådana kassor i t.ex. Danmark och Norge generellt undantagits från viktiga bestämmelser i lagstiftningen om försäkringsrörelse.

Det finns emellertid även allmängiltiga skäl för att förorda ett dispensförfarande. Dit hör att man därigenom kan få till stånd en mera individualiserad särbehandling. Det kan nämligen ofta vara motiverat att i reglerings- och tillsynssammanhang behandla mindre företag på skilda sätt. Inom ramen för en dispensprövning kan man beakta de speciella förhållanden som finns i de skilda företagen och de särförhållanden som kännetecknar de små ömsesidiga bolagen respektive försäkringsföreningarna. Till detta kommer att det skulle vara en grannlaga uppgift att i lag generellt ange de slags företag och de bestämmelser som undantas. Generella undantag enbart för begravningskassor har från tillsynshåll inte ansetts särskilt angelägna. Vidare framstår en gemensam författningsteknisk lösning för särbehandling av små försäkringsföretag som klart lämpligast.

Särbehandlingen av samtliga små försäkringsföretag bör alltså komma till stånd efter ett dispensförfarande. En samlad bedömning får leda fram till om dispens bör komma i fråga och i så fall hur långtgående undantagen bör vara. Också med hjälp av en sådan ordning bör tillsynsresurserna kunna koncentreras till de verksamheter där skyddsintresset är starkast.

12.5 Tillämpliga regler vid undantag från särlagstiftning

Utredningens bedömning: Undantagsmöjligheterna för de små försäkringsföretagen bör i första hand omfatta reglerna för försäkringsrörelsen.

Enligt nu gällande bestämmelser kan Finansinspektionen medge små ömsesidiga skadeförsäkringsbolag och understödsföreningar undantag helt eller delvis från FRL respektive UFL. Så långtgående dispensmöjligheter bör inte ges i fortsättningen. Som redan anförts måste även de mindre försäkringsföretagen kunna vila på en associationsrättslig grund. Den nya försäkringsrörelselag som utredningen föreslår innefattar en teknik med hänvisningar till allmän associationsrätt, för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkrings-

föreningar till lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. De sålunda tillämpliga allmänna föreningsrättsliga bestämmelserna skall gälla även de mindre företagen.

Undantagsmöjligheterna bör i stället i första hand omfatta de ingående reglerna för försäkringsrörelsen, t.ex. reglerna om försäkringstekniska avsättningar, skuldtäckning och placering av tillgångar samt om kapitalbas. Däremot bör de för försäkringsrörelse grundläggande kraven på stabilitet, information och god försäkringsstandard utgöra ledstjärnor för alla försäkringsföretag. Dispenser bör kunna komma i fråga även beträffande de associationsrättsliga särregler som upptas i den föreslagna nya försäkringsrörelselagen, t.ex. de regler som uppställer krav på att en verkställande direktör och revisor med vissa kvalifikationer alltid skall utses. I den mån reglerna inte vilar på EG-rätt kan undantag medges även sådana små försäkringsföretag som omfattas av försäkringsdirektiven.

Som redan anförts får Finansinspektionen från fall till fall avgöra hur långtgående undantag som kan medges. Avgörande vid prövningen bör naturligtvis vara skyddsbehovet i den aktuella verksamheten.

13 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Utredningens förslag: Den nya försäkringsrörelselagen skall träda i kraft den 1 januari 2008. Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser tas in i en särskild införandelag.

De koncessioner och stadfästelser för försäkringsbolag som gäller vid den nya lagens ikraftträdande skall fortsätta att gälla. En förening som är registrerad enligt UFL skall inom två år från ikraftträdandet ansöka om verksamhetstillstånd. Om en sådan ansökan inte görs eller om den avslås skall föreningen gå i likvidation. Tidigare beslutade undantag från bestämmelser i FRL och UFL skall avse motsvarande bestämmelser i den nya lagen. Nu gällande övergångsbestämmelser om kapitalkrav och inlösen av minoritetsaktier skall ha fortsatt giltighet. I fråga om redan ingångna avtal om lån till närstående m.m. skall äldre bestämmelser gälla. Vidare skall införas övergångsbestämmelser om registrering, värdeöverföring m.m. Ömsesidiga försäkringsbolag skall under en ettårig övergångsperiod inte behöva uppfylla kravet att en representant vid stämman skall utses av delägarna. En understödsförening som är registrerad vid ikraftträdandet skall kunna fortsätta vara sluten. Fusions- och likvidationsförfaranden som inletts före ikraftträdandet skall följa äldre bestämmelser. Detsamma skall gälla en redan påbörjad överlåtelse av en understödsförenings rörelse. En fråga om ingripande från Finansinspektionen skall som huvudregel bedömas enligt äldre bestämmelser, om de omständigheter som föranleder frågan om ingripande hänför sig till tiden före lagens ikraftträdande. Beslut som meddelats före ikraftträdandet överklagas enligt äldre bestämmelser.

I ÅRFL införs övergångsbestämmelser om överkursfonden.

Som framhållits i flera sammanhang är den nuvarande associationsrättsliga regleringen av de svenska försäkringsföretagen i stort behov av en modernisering. Den nya lagstiftningen bör därför börja gälla utan dröjsmål. Samtidigt måste beaktas att de nyheter den föreslagna lagen innebär fordrar en inte obetydlig anpassningstid för de skilda försäkringsföretagen. Lagens karaktär och omfattning motiverar att den blir tillämplig i samband med ett årsskifte. Utredningen anser med hänsyn till det sagda att en lämplig tidpunkt för lagens ikraftträdande är den 1 januari 2008.

Så långt möjligt bör den nya regleringen tillämpas fullt ut på samtliga försäkringsföretag. Det är emellertid tydligt att övergången från den gamla regleringen till den nya lagen kräver åtskilliga övergångsbestämmelser. När det gäller de livförsäkringsaktiebolag som för närvarande drivs enligt ömsesidiga principer har nödvändigheten av särskilda övergångslösningar redan slagits fast (se avsnitt 8.4). Också för andra försäkringsföretag har det visat sig finnas behov av att i olika avseenden lägga förslag om övergångsregler. De erforderliga övergångsbestämmelserna bör tas in i en särskild lag om införande av den nya försäkringsrörelselagen. Därutöver fordras särskilda övergångsbestämmelser i lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag (ÅRFL).

Som nyss nämnts har utredningen i tidigare avsnitt behandlat de arrangemang som bedömts nödvändiga för att de icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolagen skall kunna övergå till en verksamhet som följer regleringen för vinstutdelande livförsäkringsbolag. Övriga övergångsfrågor av betydelse tas upp nedan.

Nu verksamma försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag har i enlighet med gällande bestämmelser beviljats koncession och fått sina bolagsordningar stadfästa. De bestämmelser mot vilka sådana beslut fattas har här inte föreslagits ändrade i sak. De koncessioner och stadfästelser som gäller vid ikraftträdandet av den nya lagen bör följaktligen inte påverkas. Det behövs därför övergångsregler som medger att dessa beslut fortsätter att gälla enligt den nya ordningen.

De försäkringsföretag som i dag är registrerade enligt lagen (1972:262) om understödsföreningar (UFL) saknar däremot verksamhetstillstånd. Mot bakgrund av att ett flertal understödsföreningar inte driver egentlig försäkringsrörelse och att den nya lagen innebär i flera avseenden skärpta krav på föreningarna, vilka bl.a. blir tvungna att vidta ändringar av stadgar och upprätta riktlinjer av

skilda slag, behövs ett nytt tillståndsförfarande. En övergångsperiod, inom vilken tillstånd skall sökas, är nödvändig. Denna period kan lämpligen bestämmas till två år. Till dess att tillståndsfrågan prövats slutligt skall en förening ha rätt att fortsätta driva verksamheten enligt bestämmelserna i UFL med stöd av registreringen enligt den lagen. Om en förening inte ansöker om tillstånd inom den föreskrivna övergångsperioden eller om en ansökan avslås, bör följden vara att föreningen skall gå i likvidation. För en sådan likvidation bör nuvarande bestämmelser i UFL om likvidationsförfarandet gälla.

Med stöd av bemyndiganden i försäkringsrörelselagen (1982:713), FRL, och UFL har tillsynsmyndigheten i åtskilliga fall medgett undantag från bestämmelser i dessa lagar. Sådana för företagen gynnande beslut kan inte annat än i speciella undantags-situationer återkallas, såsom när ett återkallelseförbehåll finns antingen i författningstexten eller i beslutet eller när tvingande säkerhetsskäl eller andra lika viktiga skäl påfordrar det (se t.ex. RÅ 1995 ref 10 med hänvisningar). Denna restriktivitet i fråga om återkallelse talar för att beslutade undantag inte heller bör rubbas av ny lagstiftning utan att starka skäl föreligger. Som framgått av avsnitt 12.1 har det i tillsynsarbetet ibland uppkommit tveksamheter om meddelade undantag upphört att gälla när ny lagstiftning trätt i kraft. Det har emellertid gällt situationer när särskilda övergångsbestämmelser avseende sådana undantag inte införts. Även om ett upphävande av gällande dispenser kan sägas skapa klarhet och därmed tydliggöra vad tillsynen skall omfatta, utgör sådana omständigheter inte tillräckliga skäl för en så ingripande lagstiftningsåtgärd. Inte heller i övrigt finner utredningen skäl av erforderlig styrka emot en ordning där beslutade undantag som är gällande vid den nya lagens ikraftträdande därefter avser motsvarande bestämmelser i den lagen.

När det gäller försäkringsaktiebolagen och de ömsesidiga försäkringsbolagen hänför sig de nu gällande besluten om undantag i det stora flertalet fall till krav som inte föreslås ändrade i detta betänkande. För försäkringsföreningarna blir läget ett annat. De kommer genom den föreslagna reformen att underkastas en rad nya bestämmelser om drivande av försäkringsrörelse. Tidigare meddelade avvikelser från UFL kommer därför inte att i annat än begränsad utsträckning ha fortsatt relevans. De försäkringsföreningar som anser sig behöva undantag från de nya kraven får följaktligen begära avvikelser hos Finansinspektionen.

Vid de ändringar av bestämmelserna om solvensmarginal för försäkringsbolag som trädde i kraft den 1 januari 2004 gavs försäkringsbolagen möjlighet till anstånd med att anpassa sig till de nya bestämmelserna, som längst till den 20 mars 2009. (Om motiven härtill, se prop. 2002/03:94 s. 54 f.) Dessa övergångsbestämmelser bör gälla också fortsättningsvis.

Utredningen har i det föregående föreslagit att för försäkringsföretagen skall gälla bestämmelser om tillhandahållande av tjänster till en jävskrets. Dessa bestämmelser har en något annan innebörd och omfattning än de föreskrifter om lån m.m. till närstående som försäkringsföretagen för närvarande har att tillämpa (se avsnitt 9.11). Liksom vid annan lagstiftning bör här gälla att ny lag bör tillämpas endast på avtal som ingåtts efter lagens ikraftträdande. Det kan nämnas att en motsvarande övergångsbestämmelse togs in i införandelagen till lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.

Som framgått av kapitel 7 och 9 i betänkandet skall för försäkringsaktiebolag i fortsättningen gälla vad som är föreskrivet för aktiebolag i allmänhet. Den anpassning till aktiebolagslagen (2005:551), ABL, som det innebär motiverar att det för försäkringsaktiebolag ges åtskilliga av de övergångsbestämmelser som upptogs i den särskilda införandelagen till ABL. De gäller registrering av redan bildade bolag, borttagande av föreskrifter i bolagsordningen om aktiers nominella belopp, förbehåll om lösningsrätt, angivande av aktieägares person- eller organisationsnummer m.m., registrering och verkställande av äldre bolagsstämmo- eller styrelsebeslut samt värdeöverföring, dvs. vinstutdelning, förvärv av egna aktier, minskning av aktiekapitalet eller reservfonden för återbetalning till aktieägarna och gåva till allmännyttigt ändamål. (Se prop. 2004/05:85 s. 496 ff.). Även i fråga om fusion fordras övergångsordningar; om en fusionsplan har godkänts före lagens ikraftträdande bör äldre bestämmelser tillämpas. Vidare skall för försäkringsaktiebolagen alltjämt gälla de övergångsbestämmelser om inlösen av minoritetsaktier som beslutades vid reformen på det området under innevarande år (se prop. 2005/06:196 s. 24). Vissa av dessa övergångsbestämmelser är även motiverade för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. Det gäller registrering och verkställande av äldre bolagsstämmobeslut samt värdeöverföringar.

Utredningen har i betänkandets kapitel 8 och 10 intagit ståndpunkten att delägarrepresentanter på ett ömsesidigt försäkrings-

bolags stämma skall kunna utses endast av delägarna själva eller ställföreträdare för dem. Införandet av en bestämmelse därom fordrar vissa tidsödande anpassningar i de ömsesidiga bolag som för närvarande har en annan ordning. En övergångsperiod om ett år, inom vilken den nya bestämmelsen inte behöver tillämpas, synes tillräcklig.

Understödsföreningar är slutna till en viss krets. Utredningens förslag innebär att även redan registrerade föreningar skall kunna fatta beslut om att vara öppna. De föreningar som även i framtiden önskar vara slutna bör kunna vara det.

Utredningens förslag gällande försäkringsföreningar innebär att endast revisor som är på visst sätt kvalificerad kan utses. Motsvarande krav saknas för understödsföreningar enligt UFL. Det är därför möjligt att i en understödsförening utse s.k. lekmannarevisor. En revisor, som utsetts före ikraftträdandet, bör ha möjlighet att fullgöra sitt uppdrag för den tid han eller hon har utsetts, trots att han eller hon inte uppfyller de högre kompetenskraven. En motsvarande övergångsbestämmelse infördes när revisorskraven beträffande försäkringsbolag skärptes (se prop. 1998/99:87 s. 434 f.).

I överensstämmelse med den gängse ordningen vid ny lagstiftning på associationsrättens område bör likvidationsförfaranden som har inletts före lagens ikraftträdande följa äldre bestämmelser. Detsamma bör gälla i fråga om en redan påbörjad överlåtelse av en understödsförenings rörelse.

Såvitt avser försäkringsföreningarna kommer genom den nya lagen att gälla mera långtgående bestämmelser om ingripanden från Finansinspektionen. I mindre mån ändras bestämmelserna därom även beträffande försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag. I enlighet med allmänna principer för lagstiftning som rör intrång hos enskilda bör gälla att om de omständigheter som föranleder ett ingripande från tillsynsmyndigheten hänför sig till tiden före den nya lagen, bör frågan om ingripande bedömas enligt äldre bestämmelser, om inte en tillämpning av nya bestämmelser skulle leda till ett mindre strängt ingripande. En övergångsbestämmelse med sådan innebörd intogs vid införandet av lagen om bank- och finansieringsrörelse.

Enligt utredningens förslag skall nuvarande bestämmelser om överklagande på så sätt ändras att samtliga beslut av Finansinspektionen, mot vilka talan får föras vid domstol, skall överklagas hos länsrätten (se avsnitt 9.20). Detta förslag motiverar den övergångs-

bestämmelsen att beslut som har meddelats före den nya lagens ikraftträdande skall överklagas enligt äldre bestämmelser.

Som också framgått av det föregående kommer delvis nya regler att gälla om vad ett försäkringsföretags bolagsordning eller stadgar skall innehålla. För att trygga att frågor om ändring av bolagsordning eller stadgar snabbt behandlas av ägarna respektive medlemmarna bör, såsom är brukligt vid en reform som den förevarande, intas en bestämmelse om att styrelsen till den första ordinarie stämman efter den nya lagens ikraftträdande skall lägga fram förslag om nödvändiga ändringar. Av samma skäl bör intas en bestämmelse som gör det möjligt för stämman att redan före lagändringen besluta om sådana ändringar. Ett sådant beslut skall naturligtvis inte börja gälla förrän vid tidpunkten för ikraftträdandet.

Understödsföreningar registreras i understödsföreningsregistret, vilket förs av Finansinspektionen. Enligt utredningens förslag skall registreringar av försäkringsföreningar ske i försäkringsregistret, vilket förs av Bolagsverket. Vid registreringar i understödsföreningsregistret sker för närvarande en vidare prövning än som normalt är fallet vid registreringar. Av den anledningen bör registreringsanmälningar handläggas av inspektionen när de har kommit in till Finansinspektionen före ikraftträdandet.

Enligt gällande övergångsbestämmelser behöver firman för ett ömsesidigt bolag, som var registrerat när 1948 års försäkringsrörelselag trädde kraft, inte innehålla orden ömsesidigt och försäkring. Det finns inte någon anledning att nu tvinga dessa försäkringsbolag att ändra firman.

När FRL infördes förtydligades i övergångsbestämmelser statusen för Stockholms stads brandförsäkringskontor. Ett sådant förtydligande bör behållas.

I ÅRFL får tas in övergångsbestämmelser om överkursfonden motsvarande dem som vid införandet av ABL togs in i årsredovisningslagen (1995:1554) och lagen (1995:1559) om årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag. (Se härom prop. 2004/05:85 s. 497.)

Övergångsbestämmelserna behandlas vidare i författningskommentaren.

14 Konsekvenser av förslagen

14.1 Konsekvenser för försäkringsföretagen

Utredningens förslag innebär att en ny försäkringsrörelselag ersätter 1982 års försäkringsrörelselag och 1972 års lag om understödsföreningar. Den nya lagen skall vara tillämplig på samtliga svenska försäkringsföretag, dvs. försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar (för närvarande benämnda understödsföreningar). Hela den privata försäkringssektorn i Sverige berörs alltså av förslaget.

För alla försäkringsföretag innebär den nya lagen betydande reformer på det associationsrättsliga området. Försäkringsaktiebolag skall i fortsättningen tillämpa aktiebolagslagen (2005:551), medan för ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar skall gälla lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. Försäkringsföreningarna kommer vidare att underkastas en i många avseenden ny näringsrättslig reglering; föreningarna skall framdeles tillämpa de verksamhetsbestämmelser som numera gäller för försäkringsbolagen. Dessa bestämmelser har i stor utsträckning överförts till den nya lagen utan sakliga ändringar. Också nuvarande föreskrifter om tillsyn över försäkringsbolag har gjorts tillämpliga på samtliga försäkringsföretag. En bakomliggande tanke med reformen är att försäkringstagarnas ställning skall stärkas och att en aktiv ägarfunktion skall främjas.

Av särskild betydelse är reformen i den del som avser livförsäkringsverksamhet som bedrivs i ömsesidiga former. För ömsesidiga livförsäkringsbolag innehåller förslagen att försäkringstagarnas ställning skall stärkas genom regler som syftar till att tillförsäkra dem reellt inflytande över bolagets styrning. Ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag skall enligt förslaget antingen övergå till att tillämpa reglerna för vinstutdelande verksamhet eller ombildas till ett ömsesidigt försäkringsbolag. Effekterna för livför-

säkringsbolagen och försäkringstagarna av dessa förslag har beskrivits i kapitel 8.

Utredningen har strävat efter att ge den nya försäkringsrörelselagen en modern författningsteknisk utformning. Den skall vara användarvänlig, vilket innefattar krav på överskådlighet och begriplighet. Följaktligen har paragrafernas omfång begränsats, rubriker införts och språket så långt möjligt förenklats. Som en följd av att allmän associationsrättslig reglering skall gälla för försäkringsföretagen innehåller den nya lagen hänvisningar till ovan nämnda generella regelverk. I särskilda kapitel upptas för respektive företagsform de associationsrättsliga särbestämmelser som bedömts nödvändiga.

Utredningens lagförslag innebär att försäkringsföretagen ges ett regelverk som är anpassat för modern försäkringsverksamhet. Därmed förbättras förutsättningarna för försäkringsföretagen att utveckla verksamheten och det dagliga arbetet. Mot denna bakgrund bör det merarbete och de kostnader som företagen kommer att drabbas av vid bl.a. ändringar av bolagsordningar och stadgar lätt kunna bäras.

Det är ofrånkomligt att reformen under en övergångstid ger företagen vissa ytterligare merkostnader, såsom kostnader för information, interna utbildningsinsatser och extern specialishjälp. Detta torde emellertid knappast utgöra några betydande problem för försäkringsföretagen, i vart fall inte för de större företagen. Här skall beaktas att företagen bör kunna räkna med information om innehållet i den nya lagen från myndighetshåll, i första hand Finansinspektionen. I registreringsärenden kommer Bolagsverket att kunna bidra med upplysningar om innebörden av den nya regleringen.

För de mindre försäkringsföreningarna och i någon mån vissa mindre ömsesidiga försäkringsbolag kan de nya kraven komma att vålla svårigheter. För små försäkringsföreningar kan bl.a. de skärpta kapitalkraven i enskilda fall bli besvärliga att uppfylla. Utredningen har emellertid föreslagit undantagsbestämmelser som tar sikte på mindre företag. Genom ett dispensförfarande skall sådana företag kunna undantas från onödigt tyngande bestämmelser. Undantagen kan avse bestämmelser av såväl näringsrättslig som associationsrättslig art.

14.2 Statsfinansiella konsekvenser

Samhällsekonomin

Förslagen syftar som nämnts till att förbättra regelverket som styr försäkringssektorn. En förbättrad reglering får inga omedelbara samhällsekonomiska effekter som påverkar statens intäkter och utgifter. Däremot kan andra gynnsamma effekter förväntas. Försäkringssektorn är en omistlig del av samhällsekonomin eftersom den hanterar och omfördelar risker i samhället. Ju effektivare och mer ändamålsenlig regleringen är, desto bättre fungerar försäkringssektorn som riskutjämnande funktion i samhället. Förslagen bör därför på sikt få en positiv effekt för samhällsekonomin.

Finansinspektionen

Föreskriftsarbete m.m.

Merparten av förslagen i betänkandet kommer att påverka Finansinspektionens tillsynsarbete. Införandet av den nya försäkringsrörelselagen kommer bl.a. att kräva att Finansinspektionen ser över sina föreskrifter och gör ändringar i dessa. Vidare kommer en del anpassningar av företagens bolagsordningar och stadgar att övergångsvis innebära många extra ärenden för inspektionen. Förändringar i föreskrifter och annat merarbete till följd av de generella förslagen har av Finansinspektionen beräknats till 300 timmar innan lagen träder i kraft.

Prövning av ansökningar om övergång till vinstutdelande verksamhet eller ombildning till ett ömsesidigt bolag

Förslagen rörande de icke-vinstutdelande livförsäkringsbolagen kommer att i stor utsträckning inverka på Finansinspektionens arbete under en begränsad period. Icke-vinstutdelande bolag kommer att antingen övergå till vinstutdelande verksamhet eller bli ömsesidiga försäkringsbolag. Finansinspektionen skall i samtliga fall bedöma om försäkringstagarnas och andra ersättningsberättigades rätt kan antas försämrats. Sådana bedömningar är komplicerade och tidskrävande. Hanteringen av dessa tillståndsärenden kommer följaktligen att innebära ökad arbetsbörda för Finansinspektionen.

Finansinspektionen har bedömt tidsåtgången vid prövning av övergång till vinstutdelande verksamhet till 500 timmar per ärende. I beräkningen har inspektionen tagit hänsyn till tidigare erfarenheter från liknande ärenden. Inspektionen har påpekat att ansökningarna, som en följd av utredningens förslag, kan komma att innehålla nya metoder för övergång till vinstutdelande verksamhet. Vid ombildning till ömsesidigt bolag har Finansinspektionen bedömt att tidsåtgången kommer att vara 300 timmar per ärende. Ett sådant ärende – som i praktiken kommer att innefatta prövning av beståndsoverlåtelse – är mindre komplicerat.

En bedömning av den totala resursåtgången för prövning av ansökningar om övergång till vinstutdelande verksamhet eller ombildning som förslaget ger upphov till kräver ett antagande om hur många bolag som väljer respektive övergångslösning. Finansinspektionen anser det rimligt att anta att mellan 4 och 8 bolag väljer att övergå till vinstutdelande verksamhet och mellan 4 och 8 bolag väljer att ombilda sig till ömsesidiga bolag. Utifrån det antagandet kräver prövningsprocessen mellan 4 400 och 5 200 arbetstimmar under en treårsperiod efter lagens ikraftträdande. Utredningen gör ingen annan bedömning.

Finansieringen av nämnda ärenden bör kunna ske via de avgifter som Finansinspektionen disponerar och som får tas ut för bl.a. ansökningar om tillstånd. Sådana avgifter tas ut enligt principen om full kostnadstäckning och regleras i förordningen (2001:911) om avgifter för prövning av ärenden hos Finansinspektionen.

Tillsynen

När väl utredningens förslag är fullt genomförda bör Finansinspektionen märka lättnader i tillsynsarbetet. En inte oväsentlig del av den nuvarande tillsynen inom försäkringsområdet bedrivs genom att bevaka de koncerninterna transaktionerna i de icke-vinstutdelande bolagen och att tillse att fördelningen av överskottet sker i enlighet med gällande principer. Den typen av tillsyn kommer inte att behövas i samma utsträckning när utredningens förslag är genomförda.

Understödsföreningsregistret

Utredningen föreslår att Bolagsverket skall ta över registeransvaret för försäkringsföreningar (understödsföreningar) från Finansinspektionen. I dag lägger Finansinspektionen ner ca 200 timmar per år på administration av registret. Den resursen frigörs när förslaget genomförs.

Sammanfattning av Finansinspektionens resursbehov

Sammanfattningsvis anser utredningen att de lagda förslagen inte kommer att kräva några extra resurser till Finansinspektionens verksamhet. Förslagen innebär långsiktigt inte några extra bördor på Finansinspektionens verksamhet, snarare bör det på sikt kunna frigöras resurser från tillsynen över försäkringstagarnas anspråk i eget kapital. Den extra belastning som utredningens förslag innebär under en övergångsperiod bör kunna hanteras internt inom Finansinspektionen. Det får anses höra till en del av Finansinspektionens verksamhet att förändringar i lagstiftningen från tid till annan kräver extra arbetsinsatser inom olika områden. Det är inte meningsfullt att utredningen föreslår extra resurser för just det här förslaget, eftersom det extra arbete som utredningens förslag medför är övergående. Frågan om resurser för förändringar i lagstiftningen får i stället beaktas i den årliga budgetprövningen av Finansinspektionen. Utredningen har ovan redovisat Finansinspektionens egen bedömning av den extra arbetsbelastningen.

Det är heller inte meningsfullt att nu föreslå hur framtida frigjorda resurser skall disponeras. Det får i stället beaktas i den samlade bedömning som görs av Finansinspektionens verksamhet när väl förslagen har blivit genomförda.

Bolagsverket

Bolagsverket kommer att få ett utvidgat registeransvar genom att verket i fortsättningen skall göra registreringar inte bara av försäkringsbolag utan också av försäkringsföreningar. Det finns för närvarande 91 registrerade föreningar. Utredningens förslag kommer vidare att få till följd att antalet registreringar av godkända ändringar av bolagsordningar och stadgar under en övergångsperiod kommer att öka betydligt. De merkostnader som nämnda förslag

kan innebära för Bolagsverket bör kunna finansieras inom befintliga ramar genom registreringsavgifter enligt principen om full kostnadstäckning.

Övriga områden

Några effekter på de områden som räknas upp i 15 § kommittéförordningen (1998:1474) har inte utredningens förslag. Några negativa effekter på andra samhällsfunktioner eller samhällsintressen förutses inte.

15 Författningskommentar

15.1 Förslaget till försäkringsrörelselag

1 kap. Inledande bestämmelser

I kapitlet anges inledningsvis lagens tillämpningsområde och erinras om den reglering som gäller för utländska försäkringsgivares verksamhet i Sverige. Därefter följer en rad definitioner av centrala begrepp och uttryck i lagen. Bara sådana begrepp och uttryck som förekommer i mer än ett av lagens kapitel har tagits upp här. Det innebär t.ex. att begrepp som är kopplade uteslutande till ett svenskt försäkringsföretags verksamhet i ett annat EES-land definieras i det särskilda kapitlet därom i stället för i detta inledande kapitel. I kapitlet behandlas också tillämpningen i vissa fall av de särskilda bestämmelserna om livförsäkring. Vidare anges de verksamhetsinriktningar för vilka mera långtgående undantag från lagens bestämmelser kan beslutas. Möjligheterna till undantag gäller i huvudsak företag vars verksamhet inte behöver omfattas av EG:s reglering. I några av de följande kapitlen finns ytterligare bestämmelser om undantag, vilka kan bli tillämpliga även för andra försäkringsföretag. De undantagen tar sikte på enskilda krav angående rörelsen. Kapitlet avslutas – liksom de övriga kapitlen – med bestämmelser som upptar bemyndiganden till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela tillämpningsföreskrifter i närmare angivna avseenden.

För försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag (försäkringsbolag) gäller redan genom försäkringsrörelselagen (1982:713), nuvarande FRL, det stora flertalet av de regler som finns i kapitlet. Dessa regler skall i fortsättningen tillämpas även på sådana föreningar, vilka för närvarande regleras genom lagen (1972:262) om understödsföreningar (UFL).

1 §

I paragrafens *första mening* anges lagens tillämpningsområde till att omfatta försäkringsrörelse som drivs av svenska försäkringsföretag. Vad som i lagen förstås med uttrycket försäkringsföretag sägs i 3 §.

Paragrafens *andra mening* anger undantagen från lagens tillämpningsområde, vilka överensstämmer med dem som avses i 1 kap. 2 § första stycket nuvarande FRL och delvis med dem som avses i 2 § första stycket UFL. Det har inte ansetts nödvändigt att såsom i nuvarande FRL särskilt uttrycka att lagens bestämmelser inte gäller för försäkringsrörelse som utövas av försäkringsanstalter som inrättats av staten eller, såsom i UFL, att de inte gäller för försäkringsutfästelser som staten eller kommun är ansvarig. Rörelsen i sådana anstalter, t.ex. Premiepensionsmyndigheten, drivs genomgående enligt andra författningar och omfattas därmed av undantaget avseende sådan försäkringsrörelse.

2 §

Paragrafen innehåller en hänvisning till den särskilda lagstiftningen för utländska försäkringsgivare. Paragrafen överensstämmer med vad som upptas i 1 kap. 2 § andra stycket nuvarande FRL.

3 §

Paragrafen anger innebörden av begreppet försäkringsföretag. Den saknar motsvarighet i nuvarande FRL och i UFL.

I paragrafen anges att med försäkringsföretag avses försäkringsaktiebolag, ömsesidigt försäkringsbolag och försäkringsförening. Denna definition står i nära överensstämmelse med den betydelse begreppet har i lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag.

Det har såsom i tidigare lagstiftningsärenden på försäkringsområdet inte funnits möjligt att ge meningsfulla definitioner av de skilda försäkringsföretagen. Det kan nämnas att det inte heller i jämförbara länders försäkringslagstiftning förekommer legaldefinitioner av försäkringsföretagen.

Det får anses självklart att med ett försäkringsaktiebolag förstås ett aktiebolag som har fått tillstånd att driva försäkringsrörelse. En sådan beskrivning ligger nära definitionen av begreppet bankaktie-

bolag i 1 kap. 5 § 3 lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.

I enlighet med internationellt vedertagna principer har ett ömsesidigt försäkringsbolag till ändamål att främja delägarnas ekonomiska intressen genom försäkringsrörelse. Av 12 kap. 3 § framgår att det är försäkringstagarna och i vissa fall de försäkrade som är delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag. Det är alltså dessa personers intressen som skall främjas genom bolagets försäkringsrörelse. De bärande tankarna bakom ömsesidigheten har behandlats mera utförligt i avsnitt 7.4.

Begreppet försäkringsförening ersätter det numera ålderdomliga namnet understödsförening. En försäkringsförening skiljer sig från ett ömsesidigt försäkringsbolag i första hand med avseende på verksamhetens inriktning. Ändamålet med en försäkringsförenings verksamhet är att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom bedrivande av direkt försäkringsrörelse avseende livförsäkring, sjukförsäkring eller olycksfallsförsäkring.

En försäkringsförening som driver verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring (se därom 8 §) får enligt 4 kap. 9 § inte driva någon annan verksamhet, om den inte är föranledd av verksamheten avseende tjänstepensionsförsäkring.

4 §

I överensstämmelse med definitionerna av livförsäkringsbolag och skadeförsäkringsbolag i 1 kap. 4 § nuvarande FRL definieras i paragrafen begreppen livförsäkringsföretag och skadeförsäkringsföretag.

5 §

I paragrafen fastslås begreppen skadeförsäkring och livförsäkring. Med skadeförsäkring avses sådan försäkring som anges i 2 kap. 10 §, medan med livförsäkring förstås sådan försäkring som upptas i 2 kap. 11 §. Se vidare kommentaren till de paragraferna.

6 §

Paragrafen överensstämmer beträffande försäkringsbolag med 1 kap. 5 § första och andra styckena nuvarande FRL. Den anger förutsättningarna för tillämpning av bestämmelserna om livförsäkring i vissa fall.

7 §

Paragrafen behandlar tillämpningen av vissa bestämmelser om livförsäkring på livränta och sjukränta som tillhör skadeförsäkring. Såvitt avser försäkringsbolag överensstämmer den i stora delar med 1 kap. 5 § tredje och fjärde styckena nuvarande FRL. Skillnaderna beror på att några av gällande bestämmelser vid ett livförsäkringsbolags likvidation inte har överförts till den nya lagen och att förmånsrätt numera följer med fordringar på grund av alla försäkringsavtal.

8 §

Paragrafen innehåller en definition av begreppet tjänstepensionsförsäkring, vilken överensstämmer med definitionen i 1 kap. 3 a § första stycket nuvarande FRL med det tillägget att sådan försäkring som tecknas för egen räkning av egenföretagare inte räknas som tjänstepensionsräkning. Ett sådant undantag är avsett att gälla redan i dag (se prop. 2004/05:165 s. 122 ff.), men kommer inte till direkt uttryck i nuvarande definition.

9 §

I paragrafen ges definitioner av begreppen försäkringstagare och försäkrad. Definitionerna innebär att begreppen har samma betydelse i denna lag som i försäkringsavtalslagen (2005:104) (se 1 kap. 4 § den lagen och prop. 2003/04:150 s. 367 f.). Det finns inte några motsvarande bestämmelser i nuvarande lagstiftning om försäkringsrörelse.

Det kan här nämnas att lagen i de allra flesta situationer med försäkringstagare jämställer andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar, dvs. förmånstagare och andra försäkrade än försäk-

ringstagare vilkas rätt till ersättning vilar på försäkringsavtalet (jfr 3 § Finansinspektionens föreskrifter FFFS 2003:7). I några fall intar dock försäkringstagare en särställning. Det gäller bl.a. i fråga om information (se 4 kap. 2 § och 8 kap. 5 §) och sekretess (se 4 kap. 15 §).

Bestämmelser som omfattar den försäkrade men inte andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar finns i 6 kap. 36 § och 12 kap. 3 §.

10 §

Paragrafen upptar ytterligare definitioner. Utöver förkortningen EES definieras begreppen försäkringsholdingföretag och kvalificerat innehav. Definitionerna överensstämmer med dem i 1 kap. 9 e § respektive 1 kap. 9 a § första stycket nuvarande FRL. I definitionen av "försäkringsholdingföretag" har uttrycket försäkringsföretag ersatts av försäkringsgivare. Som framgår av 3 § i detta kapitel omfattar uttrycket försäkringsföretag numera endast försäkringsaktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar.

11 §

Paragrafen, som innehåller en definition av begreppet intresseföretag, överensstämmer med 1 kap. 9 b § nuvarande FRL.

12 §

Paragrafen anger vad som i lagen förstås med uttrycket nära förbindelser och överensstämmer beträffande försäkringsbolagen med 1 kap. 9 c § nuvarande FRL.

13 §

Paragrafen innehåller en definition av det vid skadeförsäkring förekommande uttrycket "land där risken är belägen". Den överensstämmer med 1 kap. 9 a § andra stycket nuvarande FRL.

14 §

I paragrafen definieras begreppet ”land där åtagandet skall fullgöras”, vilket tar sikte på livförsäkring. Paragrafen överensstämmer med 1 kap. 9 a § tredje stycket nuvarande FRL.

15 §

Paragrafen anger i fyra punkter de möjligheter till dispens som kan komma i fråga vid direkt skadeförsäkringsrörelse. De tre första punkterna överensstämmer för försäkringsbolagens del med 1 kap. 10 § tredje stycket nuvarande FRL. Den fjärde punkten har viss motsvarighet i 2 § andra stycket UFL. Punkt 4 avser ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar, som utan att omfattas av undantagsbestämmelser i EG:s försäkringsdirektiv, har en verksamhet av helt begränsad omfattning. Vidare fordras att verksamhetens art inte talar emot undantag. Dispenser med stöd av punkt 4, som naturligtvis inte får avse bestämmelser som vilar på EG-regler, kan ges bl.a. mindre sjukkassor.

Frågan om när undantag kan beslutas med stöd av denna paragraf har behandlats även i avsnitt 12.5.

16 §

Första stycket i paragrafen, som svarar mot en undantagsbestämmelse i det konsoliderade livförsäkringsdirektivet, öppnar möjlighet till undantag för viss livförsäkringsverksamhet. Undantagsmöjligheten avser livförsäkringsföretag som tillhandahåller försäkringsförmåner endast vid dödsfall, där storleken av förmånerna inte överstiger den genomsnittliga begravningskostnaden för en avliden person eller där förmånerna utgår in natura. Dispens under åberopande av denna bestämmelse kan bli aktuell för en del s.k. begravningskassor.

Undantagsmöjligheten enligt *andra stycket* svarar mot 15 § 4. Undantag med stöd av det stycket kan beslutas om verksamheten är av mindre omfattning och verksamhetens art inte hindrar ett undantag. Det kan gälla andra begravningskassor än sådana som avses i första stycket. Undantagen måste avse andra bestämmelser än sådana som följer av EG-rätten, främst bestämmelser av associationsrättsligt slag.

Frågan om dispens har behandlats vidare i avsnitt 12.5. Paragrafen saknar motsvarighet i nuvarande reglering.

17 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om undantag för verksamhet avseende mottagen återförsäkring, innebär för försäkringsbolagen samma dispensmöjligheter som ges genom 1 kap. 10 § första stycket nuvarande FRL. Det får alltså anses motiverat att i lagtexten uttrycka att undantag för ett mottagande företag inte får ha vidare omfattning än att det är förenligt med EG:s direktiv om direkt försäkring.

Det bör uppmärksammas att EG:s direktiv om återförsäkring (2005/68/EG), som skall vara genomfört i nationell lagstiftning senast den 10 december 2007, kan komma att medföra att bestämmelsen ändras eller får tillämpas på ett nytt sätt.

18 §

Paragrafen ger möjlighet till undantag för verksamhet i utlandet om hänsyn till utländsk rätt eller rättstillämpning ger anledning till det. Genom att sådana hänsyn skall tas tillgodoses bl.a. att EG:s rättsakter inte träds för när genom ett beslut om undantag. Paragrafen har beträffande försäkringsbolagen i sak samma innehåll som 1 kap. 10 § andra stycket nuvarande FRL.

19 §

Enligt paragrafen är huvudregeln att frågor om undantag från lagens bestämmelser prövas av Finansinspektionen. Endast om ett ärende är av principiell betydelse eller av synnerlig vikt skall det prövas av regeringen. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 1 kap. 10 § sista stycket nuvarande FRL.

20 §

Paragrafen innehåller ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela särskilda föreskrifter om drivande av försäkringsrörelse för att uppfylla Sveriges åtaganden till följd av avtal mellan Europeiska gemenskaperna och Schweiz. Paragrafen överensstämmer med 1 kap. 2 § tredje stycket nuvarande FRL.

2 kap. Tillstånd för försäkringsföretag

Bestämmelserna i 2 kap. innehåller regler om förfarandet vid och förutsättningarna för beslut om tillstånd att driva försäkringsrörelse. När det gäller försäkringsbolag innebär bestämmelserna knappast någon ändring i förhållande till gällande ordning. För försäkringsföreningar däremot innebär tillståndskravet och det därmed förknippade förfarandet stora förändringar.

1 §

I paragrafen, som svarar mot 1 kap. 1 § första stycket nuvarande FRL, anges att försäkringsrörelse fordrar tillstånd och att tillstånd får ges svenska aktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar. Vad som avses med ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar framgår av kommentaren till 1 kap. 3 § med hänvisningar.

Det i nuvarande lag använda uttrycket koncession har utmönstrats såsom otidsenligt.

2 §

Paragrafen, som ger ett företag möjlighet att få Finansinspektionens förhandsbesked i en fråga om tillstånd för viss verksamhet krävs, överensstämmer med 1 kap. 1 § tredje stycket nuvarande FRL. Ett sådant besked är naturligtvis bindande för Finansinspektionen.

3 §

Paragrafen anger förutsättningarna för att ett svenskt företag skall ges tillstånd att driva försäkringsrörelse. Den har beträffande försäkringsbolag samma innehåll som 2 kap. 3 § fjärde och femte styckena nuvarande FRL.

Denna paragraf samt 4 och 5 §§ anger uttömmande de hänsyn som skall tas vid tillståndsprövningen. Av dessa paragrafer framgår bl.a. att behovsprövning inte är tillåten. Följaktligen är bestämmelsen i 2 kap. 3 § åttonde stycket andra meningen nuvarande FRL, som innehåller ett uttryckligt förbud mot behovsprövning, inte längre erforderlig. Behovsprövningen har för försäkringsföreningar behandlats i avsnitt 11.2.4.

4 §

Paragrafen, som föreskriver hinder mot tillstånd i vissa fall, överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 kap. 3 § sjätte stycket nuvarande FRL.

5 §

I paragrafen regleras tillståndsprövningen vid s.k. nära förbindelser. Såvitt avser försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 2 kap. 3 § sjunde stycket nuvarande FRL.

6 §

Paragrafen innehåller att tillstånd kan ges tills vidare eller för bestämd tid och anger vad som gäller vid förlängning och ändring av tillstånd. För försäkringsbolagen överensstämmer *första stycket* med 2 kap. 3 § åttonde stycket första meningen nuvarande FRL och *andra stycket* med 2 kap. 3 § sista stycket första ledet nuvarande FRL.

7 §

Paragrafen, som anger att bolagsordning eller stadgar skall godkännas i samband med tillståndsgivning, motsvarar 2 kap. 3 § första stycket nuvarande FRL. Det äldre uttrycket stadfästelse har slopats och ersatts med uttrycket godkännande.

8 §

Paragrafen behandlar beslut om ändring av bolagsordning eller stadgar. Den svarar mot 2 kap. 3 § sista stycket andra ledet nuvarande FRL.

9 §

Paragrafen, som anger minsta tillåtna kapitalbas när ett försäkringsföretags rörelse påbörjas, överensstämmer för försäkringsbolagen med 1 kap. 8 a § tredje stycket nuvarande FRL.

10 §

Paragrafen anger de försäkringsklasser som tillstånd för direkt skadeförsäkringsrörelse skall avse. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 kap. 3 a § första och tredje styckena nuvarande FRL.

11 §

I paragrafen anges försäkringsklasserna för direkt livförsäkringsrörelse. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagens del med 2 kap. 3 b § första stycket nuvarande FRL.

I samklang med EG:s livförsäkringsdirektiv och regleringen i andra EU-länder används nu romerska siffror vid numreringen av försäkringsklasserna. En sådan numrering är avsedd att underlätta Finansinspektionens kontakter med utländska myndigheter och försäkringsgivare.

12 §

Paragrafen, som motsvarar 2 kap. 3 c § nuvarande FRL, anger att tillstånd för rörelse avseende mottagen återförsäkring skall avse risker som hänför sig till en eller flera av de skade- eller livförsäkringsklasser som anges i 10 och 11 §§. En föreskrift med sådant innehåll finns för närvarande intagen i 5 § i Finansinspektionens föreskrifter om försäkringsklasser (FFFS 2000:13).

13 §

I paragrafen slås fast att en försäkringsförening kan ges tillstånd endast för rörelse avseende livförsäkring, sjukförsäkring eller olycksfallsförsäkring. Paragrafen har viss motsvarighet i 1 § första stycket UFL.

14 §

Paragrafen, som behandlar beslutsbefogenheten i ärenden om tillstånd och godkännande av bolagsordning eller stadgar, överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 kap. 3 § andra stycket nuvarande FRL.

15 §

Paragrafen föreskriver en skyldighet för Finansinspektionen att i vissa fall samråda med en tillsynsmyndighet i ett annat EES-land. Såvitt avser försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 2 kap. 4 § nuvarande FRL. Det i den paragrafen använda uttrycket försäkringsföretag har här ersatts med "försäkringsgivare". Skälet till det nya ordvalet framgår av kommentaren till 1 kap. 10 §.

16 §

Paragrafen, som uppger ett krav på ingivande av en verksamhetsplan vid tillståndsansökan, överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 kap. 3 § tredje stycket första meningen nuvarande FRL.

17 §

I avsnitt 9.4 har föreslagits att ett redan registrerat aktiebolag skall kunna ansöka om tillstånd att driva försäkringsrörelse. Denna möjlighet skall emellertid inte utesluta det nuvarande tillvägagångssättet, enligt vilket en tillståndsansökan ges in av stiftarna redan innan bolaget har bildats. En erinran härom har tagits in i paragrafens *första stycke*.

Av *andra stycket* framgår att tiden för styrelsens registreringsanmälan enligt 2 kap. 22 § aktiebolagslagen (2005:551), ABL, skall räknas från tillståndsbeslutet, för det fall att tillståndsansökan har gjorts inom sex månader från stiftelseurkundens undertecknande.

I *tredje stycket* har lämnats en erinran om att ett ömsesidigt försäkringsbolag och en försäkringsförening enligt bestämmelserna i 12 kap. respektive 13 kap. skall ansöka om verksamhetstillstånd före bildandet.

18 §

Paragrafen anger att ett försäkringsföretags beslut att ansöka om förlängning av tillstånd att driva försäkringsrörelse skall fattas av dess stämma. Paragrafen svarar mot 9 kap. 15 § nuvarande FRL. Till skillnad mot vad som gäller enligt den bestämmelsen fordras i paragrafen inte beslut av en ordinarie stämma. Om motiven härtill, se avsnitt 9.6.

19 §

I paragrafen bemyndigas regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter på angivna områden. *Punkten 1* överensstämmer med 2 kap. 3 a § andra stycket och 3 b § andra stycket nuvarande FRL. *Punkten 2* stämmer delvis överens med 2 kap. 3 § tredje stycket andra meningen nuvarande FRL. Föreskrifträtten har vidgats till att omfatta inte bara innehållet i en verksamhetsplan utan också innehållet i tillståndsansökan i övrigt.

3 kap. Verksamhet i ett annat land inom EES

Kapitlet behandlar ett svenskt försäkringsföretags verksamhet i ett annat land inom EES. Det kan vara fråga om verksamhet vid en sekundäretablering eller gränsöverskridande verksamhet. Kapitlets första hälft inleds med allmänna bestämmelser om sekundäretablering och åtföljs av särskilda bestämmelser för verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring vid en sekundäretablering. I kapitlets andra hälft ges dels allmänna bestämmelser om gränsöverskridande verksamhet, dels särskilda bestämmelser för gränsöverskridande verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring.

För försäkringsbolagens del har bestämmelserna i kapitlet sakligt sett samma innehåll som föreskrifterna i 2 a kap. nuvarande FRL. Beträffande försäkringsföreningar gäller för närvarande bestämmelser om verksamhet i ett annat EES-land endast för sådana föreningar som meddelar tjänstepensionsförsäkringar, s.k. tjänstepensionskassor. De bestämmelserna finns i 14 a–14 d §§ UFL.

1 §

Paragrafen, som behandlar ett försäkringsföretags underrättelse om en avsikt att upprätta en sekundäretablering, överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 a kap. 1 § första–tredje styckena nuvarande FRL. *Första och andra styckena* svarar även mot 14 a § andra stycket UFL.

2 §

Paragrafen anger förutsättningarna för att Finansinspektionen med anledning av en underrättelse enligt 1 § skall lämna meddelande till en behörig utländsk myndighet. För försäkringsbolagen överensstämmer paragrafen med 2 a kap. 2 § första och andra styckena nuvarande FRL.

3 §

I paragrafen åläggs Finansinspektionen att underrätta försäkringsföretaget om ett meddelande till en behörig utländsk myndighet. För försäkringsbolagen överensstämmer paragrafen med 2 a kap. 2 § tredje stycket första meningen nuvarande FRL.

4 §

Paragrafen anger när verksamheten vid en sekundäretablering får inledas. För försäkringsbolagen överensstämmer paragrafen med 2 a kap. 2 § tredje stycket andra meningen nuvarande FRL.

5 §

I paragrafen anges när Finansinspektionen skall meddela beslut om att förutsättningar för upprättande av en sekundäretablering inte föreligger. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 a kap. 2 § sista stycket nuvarande FRL och för tjänstepensionskassorna med 14 a § tredje stycket UFL.

6 §

Paragrafen reglerar försäkringsföretagets underrättelseskyldighet när förhållandena vid en sekundäretablering skall ändras. I fråga om försäkringsbolagen överensstämmer paragrafen med 2 a kap. 3 § första stycket nuvarande FRL. För tjänstepensionskassorna svarar paragrafen mot 14 d § första stycket UFL.

7 §

I paragrafen anges vad Finansinspektionen skall iakta när en anmäld ändring inte får göras. Beträffande försäkringsbolagen överensstämmer paragrafen med 2 a kap. 3 § tredje stycket nuvarande FRL. För tjänstepensionskassorna svarar paragrafen mot 14 d § andra stycket UFL.

8 §

Denna paragraf innehåller – liksom 9–14 §§ – särskilda bestämmelser för verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring vid en sekundäretablering. I paragrafen anges vad ett försäkringsföretags underrättelse till Finansinspektionen om sådan verksamhet skall innehålla. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 a kap. 1 § fjärde och femte styckena nuvarande FRL och för tjänstepensionskassorna med 14 b § första stycket UFL.

9 §

Paragrafen anger Finansinspektionens skyldighet att under vissa förutsättningar lämna meddelande till behörig myndighet i utlandet om en mottagen underrättelse. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 a kap. 2 a § första stycket nuvarande FRL och beträffande tjänstepensionskassorna med 14 b § andra stycket UFL.

10 §

I paragrafen åläggs Finansinspektionen att underrätta försäkringsföretaget om ett meddelande till en behörig utländsk myndighet. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 a kap. 2 a § andra stycket nuvarande FRL och beträffande tjänstepensionskassorna med 14 b § tredje stycket UFL.

11 §

Paragrafen anger Finansinspektionens skyldighet att underrätta försäkringsföretaget om de verksamhetsvillkor i utlandet som inspektionen får information om. Paragrafen överensstämmer såvitt avser försäkringsbolag med 2 a kap. 2 a § tredje stycket nuvarande FRL och beträffande tjänstepensionskassor med 14 b § fjärde stycket UFL.

12 §

Paragrafen reglerar när verksamheten avseende tjänstepensionsförsäkring får inledas. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 a kap. 2 a § fjärde stycket nuvarande FRL och beträffande tjänstepensionskassorna med 14 b § femte stycket UFL.

13 §

I paragrafen talas om när Finansinspektionen skall meddela beslut om att förutsättningar för att meddela tjänstepensionsförsäkring vid en sekundäretablering inte föreligger. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 a kap. 2 a § sista stycket nuvarande FRL och för tjänstepensionskassorna med 14 b § sista stycket UFL.

14 §

Paragrafen innehåller bestämmelser avseende det fall att verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring skall inledas sedan en sekundäretablering har upprättats. Paragrafen stämmer för försäkringsbolagen överens med 2 a kap. 3 § andra stycket nuvarande FRL.

15 §

I paragrafen – liksom i 16–21 §§ – ges allmänna bestämmelser om ett försäkringsföretags gränsöverskridande verksamhet. I denna paragraf anges företagets underrättelseskyldighet mot Finansinspektionen. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 a kap. 4 § första stycket nuvarande FRL.

16 §

Paragrafen, som anger undantag för samförsäkring avseende s.k. stora risker, överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 2 a kap. 4 § fjärde–sjätte styckena nuvarande FRL.

17 §

Paragrafen anger Finansinspektionens skyldighet att lämna meddelande till en behörig utländsk myndighet. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 a kap. 5 § första stycket nuvarande FRL.

18 §

Paragrafen anger Finansinspektionens skyldighet att underrätta försäkringsföretaget om ett meddelande till en behörig utländsk myndighet. Såvitt avser försäkringsbolagen överensstämmer paragrafen med 2 a kap. 5 § andra stycket nuvarande FRL.

19 §

I paragrafen anges tiden för inledande av gränsöverskridande verksamhet. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 2 a kap. 5 § tredje stycket nuvarande FRL.

20 §

I paragrafen anges när Finansinspektionen skall vägra att lämna meddelande till behörig utländsk myndighet. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 2 a kap. 5 § sista stycket nuvarande FRL.

21 §

I paragrafen regleras vad som skall gälla vid ändrade förhållanden. Såvitt avser försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 2 a kap. 6 § första meningen nuvarande FRL.

22 §

I paragrafen regleras de fall när den gränsöverskridande verksamheten avser tjänstepensionsförsäkring. För de fallen skall de särskilda bestämmelserna för verksamhet avseende tjänste-

pensionsverksamhet vid en sekundäretablering tillämpas med vissa mindre tillägg.

Paragrafen innebär inte några sakliga ändringar för vare sig försäkringsbolag eller tjänstepensionskassor. Föreskrifter med samma innehåll finns i 2 a kap. 5 a och 6 §§ nuvarande FRL respektive 14 c § UFL.

23 §

I paragrafen bemyndigas regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om innehållet i en underrättelse till Finansinspektionen enligt bestämmelserna i detta kapitel. Motsvarande bemyndigande i gällande rätt, som finns i 2 a kap. 1 § sista stycket nuvarande FRL respektive 14 a § sista stycket UFL, omfattar endast innehållet i den verksamhetsplan som skall ingå i ett försäkringsföretags underrättelse om en avsikt att upprätta en sekundäretablering. Bemyndigandet har nu vidgats för att tillgodose ett från tillsynshåll åberopat praktiskt behov.

4 kap. Grundläggande bestämmelser om ett försäkringsföretags rörelse

Kapitlet upptar vissa för försäkringsrörelse grundläggande bestämmelser. Till dem räknas i första hand de bestämmelser som fastslår principerna om stabilitet, genomlysning och god försäkringsstandard. Dit hör också bestämmelser om hinder mot försäkringsfrämmande verksamhet, om upplåning och om separation av viss försäkringsrörelse m.m.

För försäkringsbolagen gäller redan i stort sett alla de regler som finns i kapitlet. Endast bestämmelserna om tillhandahållande av tjänster till en jävskrets innebär en nyhet för bolagen. Försäkringsföreningarna är emellertid i dag underkastade bara ett fåtal av kapitlets regler och det gäller främst tjänstepensionskassornas verksamhet.

1 §

Paragrafen innehåller den för all försäkringsrörelse gällande stabilitetsprincipen, vilken är intagen i 1 kap. 1 a § första stycket nuvarande FRL. Hänvisningen i det stycket till rörelsens ”omfattning och beskaffenhet” har i den nya paragrafen ersatts med det i lagen i övrigt använda uttrycket ”omfattning och art” utan att någon saklig ändring är avsedd.

2 §

I paragrafen slås fast den likaledes övergripande genomlysningssprincipen. Den finns i dag i 1 kap. 1 a § andra stycket FRL och för försäkringsföreningar som driver tjänstepensionsverksamhet i 20 a § UFL.

3 §

Paragrafen upptar den generella principen om en god försäkringsstandard. Principen därom finns för närvarande uttryckt i 1 kap. 1 a § tredje stycket FRL.

4 §

I paragrafen fastslås kravet att ett försäkringsföretag inte får driva annan rörelse än försäkringsrörelse, om det inte finns särskilda skäl för det. Det kravet finns i dag intaget i 1 kap. 3 § första stycket FRL. Det motsvarar i sak även 7 § första stycket UFL.

5 §

Paragrafen reglerar ett försäkringsföretags möjligheter att ta upp eller ta över penninglån. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 5 kap. 1 § andra, tredje och sista styckena nuvarande FRL. Det har inte ansetts nödvändigt att såsom i den lagen uttrycka att Finansinspektionens möjlighet att besluta om undantag avser enskilda fall. Det ligger i sakens natur att undantag skall ta sikte på enskilda företag.

För tjänstepensionskassor finns motsvarande bestämmelser i 7 § fjärde och femte styckena UFL.

6 §

Paragrafen uppställer förbud mot ställande av säkerhet för tredje man i verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 12 kap. 12 § sjätte stycket andra meningen nuvarande FRL och för tjänstepensionskassorna med 26 § fjärde stycket UFL.

7 §

Paragrafen anger förutsättningarna för drivande av direkt liv- och skadeförsäkringsrörelse i samma företag. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 1 kap. 3 § andra–fjärde styckena nuvarande FRL.

8 §

Paragrafen slår fast ett krav på separation av ett försäkringsaktiebolags eller ömsesidigt försäkringsbolags verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring. Paragrafen överensstämmer med 1 kap. 3 a § andra stycket nuvarande FRL.

9 §

I paragrafen, som överensstämmer med 7 § tredje stycket UFL, anges att en försäkringsförening som meddelar tjänstepensionsförsäkringar inte får driva någon annan verksamhet, om den inte är föranledd av verksamheten avseende tjänstepensionsförsäkring.

10 §

Paragrafen, som reglerar tillhandahållande av tjänster till en jävskrets, saknar motsvarighet i nuvarande lagstiftning om försäkringsrörelse. Paragrafen har emellertid en direkt motsvarighet i

8 kap. 5 § lagen om bank- och finansieringsrörelse. Som angetts i avsnitt 9.11 är bestämmelserna på försäkringssidan avsedda att tillämpas i nära överensstämmelse med tillämpningen av bankreglerna. Om motiven till de reglerna, se prop. 2002/03:139 s. 330 ff. och 536 f. med hänvisningar.

11 §

Paragrafen anger att ärenden enligt 10 § skall behandlas av styrelsen och att styrelsen skall förteckna uppgifter om de avtal som har träffats. Paragrafen saknar motsvarighet i gällande rätt på försäkringsområdet men motsvaras av 8 kap. 6 § lagen om bank- och finansieringsrörelse. Även denna paragraf är avsedd att tillämpas i överensstämmelse med regleringen på banksidan. Om tillämpningen av den regleringen, se prop. 2002/03:139 s. 537.

12 §

Paragrafen innehåller ett förbud mot att utan Finansinspektionens tillstånd meddela försäkringar med solidarisk ansvarighet. Ett sådant förbud finns intaget i 7 kap. 18 § nuvarande FRL. Uttrycket medgivande i den paragrafen har här ersatts med det mera moderna uttrycket tillstånd. Någon saklig ändring är inte avsedd.

13 §

Paragrafen upptar det s.k. förespeglingsförbudet som för närvarande är intaget i 7 kap. 8 § FRL. Innebörden av det förbudet har utvecklats i avsnitt 9.10 med hänvisningar.

14 §

Paragrafen innehåller ett förbud mot att meddela nya försäkringar för ett försäkringsföretag som har gått i likvidation eller försatts i konkurs, vid likvidation dock med undantag för livförsäkringar som föranleds av gällande försäkringsavtal. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 14 kap. 23 § nuvarande FRL. Paragrafen har behandlats i avsnitt 9.14 och 10.10. För

försäkringsföreningar motsvarar paragrafen delvis 54 § första stycket UFL.

15 §

Paragrafen innehåller en sekretessregel som syftar till att förhindra att uppgifter om förmånstagarförordnanden lämnas ut till förmånstagaren. Denna regel finns i 7 kap. 20 § nuvarande FRL. Det bör erinras om att ett förslag om ändring av den paragrafen till att omfatta generell sekretess nyligen har avslagits av riksdagen, men att ett nytt ändringsförslag kan komma att ges (se härom avsnitt 9.6).

16 §

I paragrafen straffsanktioneras sekretessbestämmelsen i 15 §. Paragrafen svarar för försäkringsbolagen mot 21 kap. 1 § första stycket 4 nuvarande FRL.

17 §

I paragrafen anges att varje försäkringsföretag skall ha sitt huvudkontor i Sverige. Den överensstämmer för försäkringsbolag med 1 kap. 1 § sista stycket nuvarande FRL och för försäkringsföreningar med 12 a § UFL.

18 §

Paragrafen innehåller bemyndiganden till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om information och föreskrifter om tillämpningen av bestämmelserna om upplåning. Sådana bemyndiganden lämnas för närvarande beträffande försäkringsbolagen i 1 kap. 1 a § sista stycket respektive 5 kap. 1 § tredje stycket nuvarande FRL. För försäkringsföreningar överensstämmer paragrafen delvis med 20 a § UFL.

19 §

Paragrafen upptar övergångsbestämmelser för vissa äldre försäkringar som meddelats av ett försäkringsaktiebolag eller ömsesidigt försäkringsbolag. Paragrafen överensstämmer med 12 kap. 14 § nuvarande FRL.

20 §

Paragrafen gäller endast försäkringsföretag vilkas verksamhet förelagens ikraftträdande reglerats genom UFL. På sätt som motsvarar vad som enligt 19 § gäller för äldre försäkringar tecknade hos försäkringsbolag, skall för försäkringar meddelade av föreningar också i fortsättningen tillämpas nuvarande krav på skälighet om inte annat avtalas.

5 kap. Försäkringstekniska avsättningar och bestämmande av premier

I kapitlet upptas bestämmelser om försäkringstekniska avsättningar och premiesättning. Bestämmelserna därom finns för närvarande i 7 kap. 1, 2 och 4 §§ samt 12 kap. 9 a § nuvarande FRL. Vidare har föreskrifterna i den lagen om ett försäkringsbolags skyldighet att anlita aktuarie för de försäkringstekniska utredningarna och beräkningarna tagits in i detta kapitel.

För försäkringsbolagen innebär bestämmelserna i kapitlet inte några sakliga ändringar. Inte heller för försäkringsföreningar som driver tjänstepensionsverksamhet innebär bestämmelserna några större sakliga ändringar. De skall enligt 22 a § UFL tillämpa 7 kap. 1 och 2 §§ FRL. Ordningen för övriga försäkringsföreningar anpassas genom de nya bestämmelserna till den som gäller för försäkringsbolag.

1 §

Paragrafen anger omfattningen av ett försäkringsföretags försäkringstekniska avsättningar. För försäkringsbolagen överensstämmer paragrafen med 7 kap. 1 § första stycket nuvarande FRL.

2 §

I paragrafen regleras hur ett enskilt försäkringsföretags försäkringstekniska avsättningar skall beräknas om flera försäkringsföretag ansvarar solidariskt för en försäkring. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 1 § andra stycket nuvarande FRL.

3 §

I paragrafen ges bestämmelser om beräkning av avsättning för ej intjänade premier och kvardröjande risker, dvs. avsättning vid skadeförsäkringsrörelse. Paragrafen stämmer för försäkringsbolagens del överens med 7 kap. 2 § första stycket nuvarande FRL.

4 §

Paragrafen behandlar beräkning av livförsäkringsavsättning. Den överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 2 § andra stycket nuvarande FRL.

5 §

Paragrafen innehåller regler om vilken beräkningsmetod som skall användas vid livförsäkringsavsättning. Paragrafen överensstämmer såvitt avser försäkringsbolag med 7 kap. 2 § tredje stycket nuvarande FRL. För försäkringsföreningar överensstämmer paragrafen delvis med 22 § UFL.

6 §

Paragrafen anger kraven på de antaganden som används vid beräkning av livförsäkringsavsättning. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolag med 7 kap. 2 § fjärde stycket nuvarande FRL.

7 §

I paragrafen finns en särregel för beräkningen av livförsäkringsavsättning för den verksamhet som ett företag har på grund av löpande tjänstepensionsförsäkringar. Paragrafen stämmer för försäkringsbolagen överens med 7 kap. 2 § femte stycket nuvarande FRL.

8 §

I paragrafen anges att beräkningen av de försäkringstekniska avsättningarna i tjänstepensionsverksamhet skall utföras minst en gång om året, men att Finansinspektionen inom en angiven tidsgräns får besluta om undantag från det kravet. Det har inte ansetts nödvändigt att uttrycka att undantag skall avse enskilda fall. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 7 kap. 2 § sjätte och sjunde styckena nuvarande FRL.

9 §

Paragrafen anger beräkningen av avsättning för oreglerade skador. Den överensstämmer såvitt avser försäkringsbolag med 7 kap. 1 § tredje stycket nuvarande FRL.

10 §

Paragrafen innehåller ett krav på utjämningsavsättning för kreditförsäkring. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 12 kap. 9 a § första stycket första meningen och andra stycket nuvarande FRL.

11 §

Paragrafen reglerar avsättningar till utjämningsavsättningen för kreditförsäkring. Paragrafen överensstämmer såvitt avser försäkringsbolag med 12 kap. 9 a § första stycket andra–femte meningarna nuvarande FRL. Uttrycket återföring i den paragrafen har här ersatts med ”nedsättning” utan att någon saklig ändring är avsedd.

12 §

I paragrafen finns bestämmelser om premiesättning beträffande livförsäkringar och vissa långvariga skadeförsäkringar. Paragrafen stämmer i fråga om försäkringsbolag överens med 7 kap. 4 § första stycket nuvarande FRL.

13 §

Paragrafen anger hur premier för tjänstepensionsförsäkringar skall bestämmas. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 7 kap. 4 § andra stycket nuvarande FRL.

14 §

Paragrafen behandlar ett försäkringsföretags skyldighet att anlita en aktuarie. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 8 kap. 18 § första och tredje styckena nuvarande FRL. Bestämmelsen i den paragrafens sista stycke om Finansinspektionens förordnande av aktuarier har tagits in i 14 kap. 10 § i den nya lagen. För försäkringsföreningar motsvaras paragrafen delvis av 21 § sista stycket UFL.

15 §

I paragrafen åläggs regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om beräkning av livförsäkringsavsättningar och villkoren för behörighet att tjänstgöra som aktuarie. Såvitt gäller försäkringsbolag finns sådana bemyndiganden i nuvarande FRL intagna i 7 kap. 2 § sista stycket och 8 kap. 18 § andra stycket.

16 §

Paragrafen innehåller ett bemyndigande till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om de försäkringstekniska avsättningarnas innehåll och beräkning

utöver vad som följer av 15 §. Ett sådant bemyndigande avseende försäkringsbolag finns i 7 kap. 1 § sista stycket nuvarande FRL.

6 kap. Skuldtäckning och placering av tillgångar m.m.

I kapitlet ges bestämmelser om skuldtäckning och placering av tillgångar i ett försäkringsföretag. Här finns också föreskrifter om värdering av tillgångar, om register över tillgångar och om förmånsrätt. Slutligen upptas bestämmelser om placering av premier för fondförsäkring.

För försäkringsbolagen ges bestämmelser som med endast ett fåtal undantag har i sak samma innehåll i 7 kap. 9–10 f, 11–17 b och 29 §§ nuvarande FRL. Inte heller för försäkringsföreningar som driver tjänstepensionsverksamhet innebär bestämmelserna några större förändringar, utan överensstämmer i sak med 24 b § UFL. Reglerna för övriga försäkringsföreningar anpassas nu till bestämmelserna för försäkringsbolag.

Det bör uppmärksammas att frågan om införandet av helt nya bestämmelser om placering av ett försäkringsföretags tillgångar för närvarande bereds inom Finansdepartementet. Kapitlet torde därför slutligen komma att få en något annorlunda utformning än den som utredningen har föreslagit.

1 §

Paragrafen reglerar skuldtäckning i direkt försäkringsrörelse. Den överensstämmer för försäkringsbolagen med 7 kap. 9 § första, tredje och fjärde styckena nuvarande FRL.

2 §

Paragrafen anger förutsättningarna för skuldtäckning i ett återförsäkringsföretag. Skuldtäckningskravet har i jämförelse med kravet i 7 kap. 9 § andra stycket nuvarande FRL vidgats som en följd av att förmånsrätt från och med den 1 januari 2006 följer med varje fordran som grundas på försäkringsavtal.

3 §

I paragrafen anges de för placeringsverksamheten styrande principerna om matchning och diversifiering. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 7 kap. 9 a § nuvarande FRL.

4 §

Paragrafen innehåller en uppräknig av tillåtna tillgångslag för skuldtäckning. Den överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 10 § första stycket nuvarande FRL.

5 §

Paragrafen anger förutsättningarna att för skuldtäckning använda vissa fondpapper. Såvitt avser försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 7 kap. 10 § andra stycket nuvarande FRL.

6 §

Paragrafen reglerar när aktier och andra värdepapper, som har getts ut av ett privat aktiebolag, får användas för skuldtäckning. I fråga om försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 7 kap. 10 § tredje stycket nuvarande FRL.

7 §

I paragrafen anges förutsättningarna för användande av vissa utländska tillgångar vid skuldtäckning. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolag med 7 kap. 10 § fjärde stycket nuvarande FRL.

8 §

I paragrafen slås fast att skuldtäckningstillgångar inte får belastas av panträtt eller annan säkerhetsrätt. Paragrafen stämmer för försäkringsbolagen överens med 7 kap. 10 § femte stycket nuvarande FRL.

9 §

Paragrafen föreskriver att fastigheter m.m. skall vara brandförsäkrade för att få användas som skuldtäckningstillgångar. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 10 § sjätte stycket nuvarande FRL.

10 §

I paragrafen ges en särregel avseende förlagsbevis och förlagsandelsbevis. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolag med 7 kap. 10 § sjunde stycket nuvarande FRL.

11 §

I paragrafen ges Finansinspektionen möjlighet att ge tillfällig dispens från reglerna om tillåtna tillgångslag. Beträffande försäkringsbolag stämmer paragrafen överens med 7 kap. 10 § sista stycket nuvarande FRL.

12 §

Paragrafen anger förutsättningarna för användande av dotterbolagsaktier för skuldtäckning. I fråga om försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 7 kap. 10 a § nuvarande FRL.

13 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om begränsningar för olika tillgångslag för skuldtäckning. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 7 kap. 10 b § första–tredje styckena nuvarande FRL.

14 §

Paragrafen anger möjligheterna till tillfälliga avvikelser från begränsningsreglerna i 13 §. Paragrafen överensstämmer såvitt avser försäkringsbolag med 7 kap. 10 b § fjärde och femte styckena nuvarande FRL.

15 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om begränsningar för s.k. enhandsengagemang för skuldtäckning. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 10 c § första stycket nuvarande FRL.

16 §

I paragrafen ges särregler när det är fråga om grupper av emittenter eller låntagare med inbördes anknytning. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 7 kap. 10 c § andra stycket nuvarande FRL.

17 §

Av paragrafen framgår att vissa av begränsningsreglerna i 15 § inte gäller fordringar som anses vara fria från kreditrisk. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolag med 7 kap. 10 c § tredje stycket nuvarande FRL.

18 §

Genom paragrafen ges Finansinspektionen möjlighet att medge tillfälliga avvikelser från begränsningsreglerna i 15 §. Såvitt avser försäkringsbolag stämmer paragrafen överens med 7 kap. 10 c § sista stycket nuvarande FRL.

19 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om lokalisering av tillgångar för skuldtäckning. Den överensstämmer för försäkringsbolag med 7 kap. 10 d § första och andra styckena nuvarande FRL.

20 §

Paragrafen, som behandlar s.k. valutamatchning, överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 10 e § första stycket nuvarande FRL.

21 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om placering av tillgångar motsvarande villkorad återbäring och fondförsäkringsåtaganden. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolag med 7 kap. 13 § nuvarande FRL.

22 §

Paragrafen – liksom 23–28 §§ – upptar särskilda bestämmelser för placering av tillgångar i verksamhet avseende tjänstepensionsverksamhet. I denna paragraf slås den s.k. aktsamhetsprincipen fast. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagens del med 7 kap. 12 § första stycket nuvarande FRL.

23 §

I paragrafen ges särskilda begränsningsregler för placeringar i verksamhet avseende tjänstepensionsverksamhet. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 12 § andra stycket nuvarande FRL.

24 §

Paragrafen anger undantag från bestämmelserna i 23 § om begränsningar för enhandsengagemang. Paragrafen stämmer för försäkringsbolagen överens med 7 kap. 12 § tredje stycket nuvarande FRL.

25 §

Enligt paragrafen kan Finansinspektionen besluta om undantag från vissa av begränsningsreglerna i 23 §. Paragrafen överensstämmer såvitt gäller försäkringsbolag med 7 kap. 12 § sista stycket nuvarande FRL. Det har inte ansetts nödvändigt att i lagtexten ange att undantagen skall avse enskilda fall.

26 §

Paragrafen innehåller särbestämmelser för tjänstepensionsverksamhet såvitt avser placering av tillgångar motsvarande villkorad återbäring och fondförsäkringsåtaganden där försäkringstagaren bär placeringsrisken. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 7 kap. 13 § andra stycket nuvarande FRL.

27 §

I paragrafen anges de placeringsregler som gäller en tjänstepensionskassas samtliga tillgångar. Bestämmelserna överensstämmer med 24 b § andra och tredje styckena UFL.

28 §

Paragrafen anger att ett svenskt försäkringsföretag i vissa fall skall tillämpa utländska placeringsregler i sin verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkringar i ett annat land. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolag med 7 kap. 14 § nuvarande FRL.

29 §

I denna och i de tre därefter följande paragraferna ges bestämmelser om värdering av tillgångar som används för skuldtäckning. Denna paragraf behandlar fordringar på annan än försäkringstagare. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 10 f § första stycket nuvarande FRL.

30 §

Paragrafen anger huvudregeln om värdering i enlighet med bestämmelserna i lagen om årsredovisning i försäkringsföretag. Paragrafen överensstämmer med 7 kap. 10 f § andra och femte styckena nuvarande FRL.

31 §

I paragrafen ges från huvudregeln i 30 § avvikande värderingsregler för vissa tillgångar. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagens del med 7 kap. 10 f § tredje stycket nuvarande FRL.

32 §

Paragrafen innehåller särskilda regler för värdering av aktier i vissa dotterbolag. Paragrafen stämmer för försäkringsbolagens del överens med 7 kap. 10 f § sista stycket nuvarande FRL.

33 §

Paragrafen innehåller krav på register över tillgångar som används för skuldtäckning. Till skillnad mot gällande rätt omfattar kravet här samtliga försäkringsföretag. Det på så sätt vidgade kravet är en följd av att förmånsrätt numera följer med varje fordran som grundas på försäkringsavtal.

Paragrafen svarar mot 7 kap. 11 § nuvarande FRL.

34 §

Paragrafen behandlar förmånsrätt för försäkringsfordringar. Den överensstämmer såvitt gäller försäkringsbolag med 7 kap. 11 a § nuvarande FRL. Frågan om förmånsrätt för försäkringsfordringar i försäkringsföreningar har behandlats i 11.2.8.

35 §

Paragrafen anger när s.k. derivatinstrument får användas i ett försäkringsföretag. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 17 b § första stycket nuvarande FRL.

36 §

Paragrafen upptar bestämmelser om placering av premier för fondförsäkring och överensstämmer för försäkringsbolag nära med 7 kap. 29 § nuvarande FRL. I förhållande till gällande rätt har det tillägget gjorts att placeringen skall ske i enlighet med försäkringsstagarens eller *den försäkrades* val. I fråga om tjänstepensionsförsäkringar görs valet ofta av de försäkrade.

37 §

I paragrafen åläggs regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter angående tillämpningen av bestämmelserna i 4 § 15, om högsta tillåtna valutakursrisk och om värdering av vissa tillgångar. Motsvarande bemyndiganden finns i nuvarande FRL i 7 kap. 10 § första stycket 14, 7 kap. 10 e § andra stycket respektive 7 kap. 10 f § fjärde stycket.

38 §

I paragrafen ges regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer möjlighet att i olika ämnen meddela föreskrifter. Bemyndigandena gäller tillämpningen av bestämmelserna i 15, 19 och 35 §§. Motsvarande bemyndiganden finns i nuvarande FRL i

7 kap. 10 c § fjärde stycket, 7 kap. 10 d § tredje stycket respektive 7 kap. 17 b § andra stycket.

7 kap. Kapitalkrav

Kapitlet innehåller föreskrifter om nödvändigt buffertkapital i ett försäkringsföretag. Kapitlet inleds med för alla försäkringsföretag gällande bestämmelser om kapitalbas. Därefter upptas särskilda föreskrifter för skadeförsäkringsrörelse. Föreskrifterna behandlar kapitalbasens sammansättning, solvensmarginal samt garantibelopp och absoluta krav på kapitalbasen. Motsvarande föreskrifter för livförsäkringsrörelse följer därefter. Vidare ges bestämmelser om kapitalbas när liv- och skadeförsäkringsrörelse drivs i samma företag samt om avräkning från kapitalbasen.

Bestämmelserna i kapitlet överensstämmer för försäkringsbolagen med dem i 1 kap. 8 a § första och andra styckena samt 7 kap. 22-28 §§ nuvarande FRL. På föreningsområdet gäller kapitalkrav för närvarande endast för tjänstepensionskassor, 25 § UFL.

1 §

Paragrafen innehåller inledande bestämmelser om ett försäkringsföretags kapitalbas. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 1 kap. 8 a § första och andra styckena nuvarande FRL.

2 §

Paragrafen anger kapitalbasens sammansättning för skadeförsäkringsrörelse. Beträffande försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 7 kap. 24 § nuvarande FRL. I fråga om Finansinspektionens möjlighet att besluta att tillåta andra poster i kapitalbasen än de som anges i 1 § har i förtydligande syfte tillagts att ett sådant beslut inte får komma i konflikt med de absoluta kraven på kapitalbasen, vilka upptas i 9 § tredje stycket.

3 §

I paragrafen ges inledande bestämmelser om solvensmarginal för skadeförsäkringsrörelse. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 25 § första och tionde styckena nuvarande FRL.

4 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om premieindex, stämmer för försäkringsbolag överens med 7 kap. 25 § andra och tredje styckena nuvarande FRL.

5 §

I paragrafen upptas bestämmelser om skadeindex. Beträffande försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 7 kap. 25 § fjärde–sjätte styckena nuvarande FRL.

6 §

Paragrafen, som liksom 7 § upptar närmare bestämmelser om solvensmarginal för skadeförsäkringsrörelse, överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 25 § sjunde och åttonde styckena nuvarande FRL.

7 §

Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolag med 7 kap. 25 § nionde stycket nuvarande FRL.

8 §

Paragrafen gäller Finansinspektionens möjlighet att besluta om minskning av avdrag som gjorts på grund av avgiven återförsäkring. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 25 § elfte stycket nuvarande FRL. Det har inte bedömts nödvändigt att ange att undantag skall avse enskilda fall.

9 §

Paragrafen anger storleken av det s.k. garantibeloppet och vissa absoluta krav på kapitalbasens sammansättning för skadeförsäkringsrörelse. Beträffande försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 7 kap. 27 § nuvarande FRL. Nuvarande dispensmöjlighet för ömsesidiga försäkringsbolag i fråga om garantibeloppets storlek skall i den nya lagen avse även försäkringsföreningar.

10 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om kapitalbasens sammansättning för livförsäkringsrörelse. Den överensstämmer beträffande försäkringsbolag med 7 kap. 22 § nuvarande FRL.

11 §

I paragrafen ges bestämmelser om beräkning av solvensmarginalen för livförsäkring, som inte utgör sjukförsäkring, olycksfallsförsäkring eller tilläggförsäkring. Paragrafen överensstämmer såvitt gäller försäkringsbolag med 7 kap. 23 § andra och tredje styckena nuvarande FRL.

12 §

Paragrafen ger regler för beräkning av solvensmarginalen för sjuk- och olycksfallsförsäkringar som räknas till livförsäkring. Den överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 23 § fjärde stycket nuvarande FRL.

13 §

Paragrafen, som anger beräkningen av solvensmarginalen för s.k. tilläggförsäkring, överensstämmer beträffande försäkringsbolag med 7 kap. 23 § femte stycket nuvarande FRL.

14 §

Paragrafen ger Finansinspektionen möjlighet att besluta om minskning av avdrag som gjorts på grund av avgiven återförsäkring. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolag med 7 kap. 23 § sjätte stycket nuvarande FRL. Såsom i 8 § har det inte ansetts erforderligt att i lagtexten uttrycka att undantag skall avse enskilda fall.

15 §

Paragrafen innehåller bestämmelser för livförsäkringsrörelse motsvarande dem i 9 §. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 26 § nuvarande FRL.

16 §

I paragrafen regleras vad som skall gälla i fråga om kapitalbas för det fall att liv- och skadeförsäkringsrörelse drivs i samma företag. Beträffande försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 7 kap. 28 § nuvarande FRL.

17 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om avräkning från kapitalbasen av aktier och tillskott i vissa företag. I fråga om försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 7 kap. 24 a § första och andra styckena nuvarande FRL.

18 §

Paragrafen, som anger fall när avräkning enligt 17 § inte skall göras, överensstämmer beträffande försäkringsbolag med 7 kap. 24 a § tredje och fjärde styckena nuvarande FRL.

19 §

I paragrafen bemyndigas regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter i fråga om kapitalbas. Såvitt gäller försäkringsbolag finns sådana bemyndiganden i 1 kap. 8 a § sista stycket, 7 kap. 23 § sista stycket och 7 kap. 25 § sista stycket nuvarande FRL.

8 kap. Riktlinjer och beräkningsunderlag

I kapitlet finns bestämmelser om sådana riktlinjer och sådant beräkningsunderlag som skall förekomma i ett försäkringsföretag. Det gäller försäkringstekniska riktlinjer, försäkringstekniskt beräkningsunderlag, placeringsriktlinjer och riktlinjer för hantering av intressekonflikter.

För försäkringsbolagen finns föreskrifter med i sak samma innehåll i 7 kap. 3, 8 a, 10 g och 30 §§ nuvarande FRL. För försäkringsföreningar ges nu bestämmelser om riktlinjer endast för tjänstepensionskassor. De bestämmelserna, som finns i 24 c och 28 a §§ UFL, gäller placeringsriktlinjer.

Det kan här anmärkas att skyldigheten att upprätta försäkringstekniska riktlinjer och placeringsriktlinjer i lagförslaget – liksom enligt gällande rätt – inte omfattar alla återförsäkringsföretag; skyldigheten gäller endast sådana återförsäkringsföretag som driver rörelse avseende livförsäkring eller s.k. lång skadeförsäkring. Det på så sätt begränsade kravet i fråga om upprättande av riktlinjer kan sägas stå i viss motsättning till den nyligen genomförda ändringen beträffande förmånsrätt för fordran på grund av försäkringsavtal, som innebär att begränsningen till vissa slag av försäkringsavtal har tagits bort. Frågan om en vidgning av kravet på upprättande av riktlinjer på återförsäkringsområdet faller emellertid utanför utredningsuppdraget. Den bör i stället uppmärksammas under beredningen av detta betänkande.

1 §

Paragrafen anger när försäkringstekniska riktlinjer fordras och vad de skall innehålla. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 3 § första stycket nuvarande FRL.

2 §

Paragrafen reglerar försäkringsföretagens skyldighet att till Finansinspektionen ge in försäkringstekniska riktlinjer. Paragrafen överensstämmer såvitt avser försäkringsbolag med 7 kap. 8 a § första stycket, andra stycket första meningen och tredje stycket nuvarande FRL.

3 §

I paragrafen ges bestämmelser om försäkringstekniskt beräkningsunderlag. Beträffande försäkringsbolagen överensstämmer paragrafen med 7 kap. 3 § andra och tredje styckena nuvarande FRL.

4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om upprättande av placeringsriktlinjer. Den överensstämmer för försäkringsbolag med 7 kap. 10 g § första stycket nuvarande FRL och för försäkringsföreningar som driver tjänstepensionsverksamhet med 24 c § första stycket UFL.

5 §

Paragrafen behandlar information om placeringsriktlinjer och överensstämmer beträffande försäkringsbolag med 7 kap. 10 g § andra stycket nuvarande FRL.

6 §

Paragrafen, som hänvisar till 2 §, föreskriver skyldighet för försäkringsföretag som meddelar tjänstepensionsförsäkring att ge in placeringsriktlinjer till Finansinspektionen. Paragrafen överensstämmer såvitt gäller försäkringsbolag med 7 kap. 10 g § sista stycket nuvarande FRL och för försäkringsföreningar som driver tjänstepensionsverksamhet delvis med 24 c § andra stycket UFL.

7 §

Paragrafen innehåller krav på upprättande av riktlinjer för hantering av intressekonflikter och överensstämmen i fråga om försäkringsbolag med 7 kap. 30 § nuvarande FRL.

8 §

I paragrafen anges styrelsens ansvar för samtliga i kapitlet omnämnda riktlinjer. Beträffande försäkringsbolag stämmer paragrafen överens med 8 kap. 8 § nuvarande FRL och för försäkringsföreningar som driver tjänstepensionsverksamhet delvis med 28 a § UFL.

9 §

I paragrafen finns bemyndiganden till regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att meddela föreskrifter i fråga om riktlinjer. Sådana bemyndiganden upptas i nuvarande FRL i 7 kap. 8 a § andra stycket andra meningen och 10 g § tredje stycket och i UFL i 24 c §.

9 kap. Försäkringsgrupper

Kapitlet innehåller gruppbaseade rörelseregler för alla försäkringsföretag. Bestämmelser med i sak samma innehåll upptas för försäkringsbolag för närvarande i 7 a kap. nuvarande FRL. Den nya lagens kapitel om försäkringsgrupper är uppbyggt i enlighet med det kapitlet. För understödsföreningar ges nu motsvarande, något mindre omfattande bestämmelser i 26 a–26 h §§ UFL.

1 §

Paragrafen anger vilka företag som ingår i en försäkringsgrupp. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagens del med 7 a kap. 1 § nuvarande FRL. Begreppet försäkringsföretag i den paragrafen har här ersatts med ”försäkringsgivare”; i den nya lagen omfattar ”försäkringsföretag” endast försäkringsaktiebolag, ömse-

sidigt försäkringsbolag och försäkringsförening. Beträffande understödsföreningar svarar paragrafen mot 26 a § UFL.

2 §

I paragrafen sägs vilka andra företag än de som anges i 1 § som ingår i en försäkringsgrupp. Paragrafen stämmer i fråga om försäkringsbolag överens med 7 a kap. 2 § nuvarande FRL. Också här har "försäkringsföretag" bytts ut mot "försäkringsgivare". För understödsföreningar ges i dag motsvarande bestämmelser i 26 b § UFL.

3 §

Paragrafen anger en kontrollskyldighet av affärshändelser och avtal inom försäkringsgruppen. Beträffande försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 7 a kap. 3 § nuvarande FRL. I fråga om understödsföreningar finns motsvarande bestämmelser för närvarande i 26 c § UFL.

4 §

I paragrafen ges bestämmelser om gruppbaserat kapitalkrav. Den stämmer för försäkringsbolagen överens med 7 a kap. 4 § nuvarande FRL. För tjänstepensionskassor ges motsvarande bestämmelser nu i 26 d § UFL.

5 §

I paragrafen ges närmare regler för beräkning av gruppbaserad ekonomisk ställning. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 7 a kap. 5 § första–tredje styckena nuvarande FRL. Motsvarande bestämmelser finns för understödsföreningar för närvarande i 26 e § första, tredje och fjärde styckena UFL.

6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om gruppbaserad redovisning. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 a kap. 6 § första och andra styckena nuvarande FRL. För understödsföreningarna har paragrafen en motsvarighet i 26 f § första och andra styckena UFL.

7 §

Paragrafen ger Finansinspektionen möjlighet att medge undantag från kravet på gruppbaserad redovisning. Beträffande försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 7 a kap. 7 § nuvarande FRL.

8 §

Paragrafen behandlar Finansinspektionens möjlighet att medge att ett företag helt eller delvis utelämnas från en gruppbaserad redovisning. Den överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 a kap. 8 § nuvarande FRL. För understödsföreningar svarar paragrafen mot 26 g § UFL.

9 §

Paragrafen reglerar skyldigheten att lämna information till försäkringsföretag som skall upprätta en gruppbaserad redovisning. Beträffande försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 7 a kap. 9 § nuvarande FRL. För understödsföreningar finns i dag motsvarande bestämmelser i 26 h § UFL.

10 §

I paragrafen uppställs vissa krav på den som ingår i ledningen för ett försäkringsholdingföretag. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 a kap. 9 a § nuvarande FRL.

11 §

Paragrafen, som innehåller regler om sekretess, överensstämmer för försäkringsbolag med 7 a kap. 10 § nuvarande FRL. För understödsföreningar har paragrafen en motsvarighet i 26 i § UFL.

12 §

Paragrafen, som föreskriver viss uppgiftsskyldighet för försäkringsföretag, överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 7 a kap. 10 a § nuvarande FRL. En motsvarande bestämmelse finns för understödsföreningar i 26 j § UFL.

13 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om meddelandeförbud och överensstämmer beträffande försäkringsbolag med 7 a kap. 10 b § nuvarande FRL. För understödsföreningar finns en motsvarande bestämmelse i 26 k § UFL.

14 §

Paragrafen föreskriver straffansvar vid brott mot meddelandeförbudet i 13 §. I fråga om försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 7 a kap. 10 c § nuvarande FRL. För understödsföreningar gäller i dag en motsvarande bestämmelse i 26 l § UFL.

15 §

I paragrafen åläggs regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om beräkningsmetoders användning och innehåll enligt 5 §. Paragrafen motsvaras för försäkringsbolagen av 7 a kap. 5 § sista stycket nuvarande FRL och för försäkringsföreningarna av 26 d § sista stycket UFL.

16 §

Paragrafen innehåller vissa ytterligare bemyndiganden för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer. Motsvarande bemyndiganden ges i nuvarande FRL i 1 kap. 8 a § sista stycket och 7 a kap. 6 § sista stycket. I UFL finns ett bemyndigande för ett av fallen i 26 e § sista stycket.

10 kap. Överlåtelse av försäkringsbestånd

I kapitlet behandlas överlåtelse av försäkringsbestånd. Bestämmelserna avser i första hand s.k. frivillig beståndsöverlåtelse. Dessutom ges särskilda bestämmelser vilka skall tillämpas när ett livförsäkringsföretag har gått i likvidation eller försatts i konkurs.

För försäkringsbolagens del innebär kapitlet endast ett fåtal sakliga nyheter i förhållande till gällande rätt. För närvarande ges bestämmelser om frivillig beståndsöverlåtelse i 15 kap. 1–7 §§ nuvarande FRL och om beståndsöverlåtelse vid likvidation eller konkurs i 14 kap. 26–28 §§ samma lag. Dessa bestämmelser har i den nya lagen alltså sammanförts i ett kapitel. Bestämmelserna om överlåtelse av försäkringsbestånd motsvaras för försäkringsföreningar av bestämmelserna om överlåtelse av en understödsförenings rörelse under likvidation enligt 55 och 56 § UFL och utan föregående likvidation i 63 och 64 §§ UFL. För försäkringsföreningarna innebär kapitlet att ordningen för att överlåta rörelse anpassas till den som gäller för försäkringsbolag.

1 §

Paragrafen anger ett försäkringsföretags rätt att överlåta ett försäkringsbestånd till vissa andra försäkringsgivare. Den innehåller också en erinran om att en beståndsöverlåtelse kan ske även om det överlåtande företaget har gått i likvidation. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag i stort sett med 15 kap. 1 § första stycket och andra stycket andra meningen nuvarande FRL. Det i den paragrafen uttryckta kravet på Finansinspektionens tillstånd för verkställande av överlåtelseavtalet har i den nya lagen förts till en särskild paragraf (se 5 §).

2 §

I paragrafen fastslås kravet på stämmans godkännande av ett överlåtelseavtal. Paragrafen stämmer för försäkringsbolag överens med 15 kap. 1 § andra stycket första meningen nuvarande FRL.

3 §

I paragrafen anges de handlingar som skall hållas tillgängliga för aktieägarna respektive de röstberättigade inför stämmans behandling av frågan om överlåtelse. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag nästan helt med 15 kap. 1 § tredje och fjärde styckena nuvarande FRL. Som en följd av att Finansinspektionens prövning enligt den nya lagen skall syfta till att tillgodose inte bara försäkringstagarnas rätt utan också den rätt som tillkommer andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar, skall styrelsens redogörelse i fortsättningen innehålla uppgifter som kan vara av vikt även i fråga om sådana ersättningsberättigade.

4 §

Paragrafen, som behandlar registrering av stämmans godkännande, överensstämmer beträffande försäkringsbolag med 15 kap. 2 § nuvarande FRL. Av 14 kap. 1 § framgår att anmälan om registrering skall göras hos Bolagsverket.

5 §

Av paragrafen framgår att ett avtal om överlåtelse av försäkringsbestånd inte får verkställas utan Finansinspektionens tillstånd. Det kravet kommer för närvarande till uttryck i 15 kap. 1 § första stycket första meningen nuvarande FRL.

6 §

Paragrafen behandlar förfarandet vid ansökan om Finansinspektionens tillstånd att verkställa överlåtelseavtalet. Paragrafen stämmer för försäkringsbolagens del överens med 15 kap. 3 § första stycket nuvarande FRL.

7 §

Paragrafen anger förutsättningarna för erhållande av Finansinspektionens tillstånd. Den överensstämmer beträffande försäkringsbolag nära med 15 kap. 3 § andra och tredje styckena nuvarande FRL. Genom ett tillägg har klargjorts att Finansinspektionen i sin prövning skall tillgodose inte bara försäkringstagarnas rätt utan också den rätt som tillkommer andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar. Tillägget torde innebära en kodifiering av gällande tillsynspraxis.

8 §

Paragrafen innehåller en bestämmelse som ger Finansinspektionen möjlighet att fordra in kompletterande utredning. För försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 15 kap. 3 § sista stycket nuvarande FRL med det tillägg som följer av 7 §.

9 §

I paragrafen anges Finansinspektionens skyldighet att kungöra en ansökan om tillstånd att verkställa ett överlåtelseavtal. Paragrafen överensstämmer beträffande försäkringsbolag i stort sett med 15 kap. 4 § första stycket nuvarande FRL. Som en följd av att Finansinspektionen enligt 7 § skall tillgodose inte bara försäkringstagarnas rätt utan också den rätt som tillkommer andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar skall kungörelsen innehålla föreläggande även till sådana personer. Sista meningen i 15 kap. 4 § första stycket nuvarande FRL om föreläggande till livräntetagare som inte är försäkringstagare kan därmed utgå.

10 §

Paragrafen behandlar frågan när yttrande skall inhämtas från behöriga utländska myndigheter. Såvitt gäller försäkringsbolag stämmer paragrafen överens med 15 kap. 4 § andra stycket nuvarande FRL.

11 §

Paragrafen reglerar när Finansinspektionen får pröva en tillståndsansökan och överensstämmer för försäkringsbolag med 15 kap. 4 § tredje stycket nuvarande FRL. Att Finansinspektionen skall underätta ansökande företag om beslut i tillståndsärendet följer av 21 § förvaltningslagen (1986:223). Föreskriften i 20 kap. 4 § sista stycket nuvarande FRL är därför inte erforderlig.

12 §

Paragrafen behandlar registrering av tillstånd till verkställighet. Den överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 15 kap. 5 § nuvarande FRL.

13 §

Paragrafen fastslår den övertagande försäkringsgivarens undermålskyldighet mot berörda försäkringstagare. Paragrafen överensstämmer beträffande försäkringsbolag nära med 15 kap. 6 § nuvarande FRL. Kravet i den paragrafen på underrättelse till livräntetagare har slopats i den nya lagen. Det får förutsättas att livräntetagare liksom andra ersättningsberättigade än försäkringstagare ändå ges tillräcklig information om en beståndsöverlåtelse.

14 §

Paragrafen behandlar kungörande av beståndsöverlåtelser i ett annat EES-land och överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 15 kap. 6 a § nuvarande FRL.

15 §

Paragrafen behandlar talan i konkurs om återgång av överlåtelseavtal. För försäkringsbolag stämmer den överens med 15 kap. 7 § nuvarande FRL.

16 §

Paragrafen anger att ett livförsäkringsföretag som har gått i likvidation eller försatts i konkurs om möjligt skall överlåta sitt livförsäkringsbestånd till en annan försäkringsgivare och att en sådan överlåtelse inte får verkställas utan Finansinspektionens tillstånd. Beträffande försäkringsbolagen innebär paragrafen inte någon saklig ändring i förhållande till 14 kap. 26 § nuvarande FRL. För att få en mera enhetlig terminologi i den nya lagen har det nuvarande kravet på Finansinspektionens ”godkännande” ersatts med ett krav på ”tillstånd”.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 9.14.

17 §

Paragrafen anger förutsättningarna för att Finansinspektionen skall ge tillstånd till verkställande av ett överlåtelseavtal enligt 16 §. Dessa förutsättningar är beträffande försäkringsbolag desamma som de som anges i 14 kap. 26 b § första och andra styckena nuvarande FRL. Av paragrafen framgår vidare att handläggningen hos Finansinspektionen och registreringsmyndigheten är densamma som vid frivillig beståndsöverlåtelse. De bestämmelserna ligger nära föreskrifterna i 14 kap. 26 a § och 26 b § tredje och fjärde styckena nuvarande FRL.

11 kap. Särskilda associationsrättsliga bestämmelser för försäkringsaktiebolag

I kapitlet finns de särbestämmelser som bedömts nödvändiga när ABL blir tillämplig på försäkringsaktiebolag. Av skäl som utvecklats i de allmänna motiven står bestämmelserna i nära överensstämmelse med dem som upptagits i 10 kap. lagen om bank- och finansieringsrörelse. Bestämmelserna är även systematiserade i enlighet med 10 kap. den lagen.

1 §

Paragrafen innehåller i *första stycket* en hänvisning till vad som gäller för aktiebolag i allmänhet. I enlighet med motsvarande bestämmelse i lagen om bank- och finansieringsrörelse anges att när det i ABL hänvisas till bestämmelser i den lagen skall hänvisningen i ABL avse även bestämmelser i den nya försäkringsrörelselagen. Det betyder att de associationsrättsliga bestämmelserna i den lagen skall beaktas i samma utsträckning som om de vore intagna i ABL. Bestämmelsen får betydelse också i fråga om de näringsrättsliga reglerna i den nya försäkringsrörelselagen.

I *andra stycket* klargörs att vissa typer av dispensärenden enligt ABL, i fråga om försäkringsaktiebolag, prövas av Finansinspektionen.

2 §

I paragrafen fastslås att ett försäkringsaktiebolags aktiekapital skall bestämmas med hänsyn till den planerade rörelsens omfattning och art. Bestämmelsen syftar bl.a. till att ge Finansinspektionen möjlighet att fordra en högre kapitalbas än vad som följer av bestämmelserna i 7 kap. Paragrafen har behandlats i avsnitt 9.2.

3 §

I paragrafen ges beträffande försäkringsaktiebolag ett tillägg i förhållande till bestämmelserna i 1 kap. 12 § ABL. De bestämmelserna skall gälla även de fall som avses i 1 kap. 11 §, nämligen

förvärv av andelar i s.k. intresseföretag. Vad som avses med sådana företag, se kommentaren till 1 kap. 11 §.

4 §

Paragrafen motsvarar delvis 2 kap. 5 § nuvarande FRL. Den anger vad ett försäkringsaktiebolags bolagsordning skall innehålla utöver vad som krävs enligt 3 kap. 1 § ABL. Tilläggen, som inte innebär någon saklig ändring, gäller frågan om rörelsen skall avse såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring och om bolaget skall driva försäkringsrörelse utanför EES.

5 §

Paragrafen, som behandlar teckning av aktier som innebär ett s.k. kvalificerat innehav i bolaget, stämmer överens med 2 kap. 3 d § nuvarande FRL.

6 §

Paragrafen anger särregeln att försäkringsaktiebolag, liksom publika aktiebolag och bankaktiebolag, skall ha en styrelse med minst tre ledamöter. Ett sådant krav upptas i nuvarande FRL i 8 kap. 1 § första stycket första meningen. Kravet har behandlats i avsnitt 9.7.

7 §

I paragrafen fastslås kraven att en verkställande direktör skall utses och att denne inte får vara ordförande i styrelsen. De kraven, som gäller även för publika aktiebolag och bankaktiebolag, uttrycks för närvarande i 8 kap. 3 § första stycket första meningen respektive 10 § första stycket fjärde meningen nuvarande FRL. Även dessa krav har diskuterats i avsnitt 9.7.

8 §

Paragrafen anger en skyldighet för bolagsstämman ordförande att inför styrelseval lämna uppgifter till stämman om vilka uppdrag den som valet gäller har i andra företag. En sådan skyldighet gäller redan i publika aktiebolag och bankaktiebolag. Bestämmelsen, som saknar motsvarighet i nuvarande FRL, har behandlats i avsnitt 9.7.

9 §

Paragrafen anger vissa i förhållande till allmän aktiebolagsrätt skärpta krav på en av revisorerna i ett försäkringsaktiebolag. I enlighet med vad som föreskrivs i lagen om bank- och finansieringsrörelse anges i *första stycket* att minst en revisor som stämman utsett skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor som avlagt revisorsexamen. Det kan framhållas att bestämmelsen inte utesluter att ett revisionsbolag utses till revisor enligt 9 kap. 19 § ABL, om den huvudansvarige uppfyller de här angivna kraven (jfr prop. 2002/03:139 s. 539).

För det fall att stämman inte har utsett en sådan revisor som anges i första stycket, skall enligt *andra stycket* ABL:s bestämmelser om länsstyrelseförordnande tillämpas.

Paragrafen har behandlats i avsnitt 9.8.

10 §

I paragrafen finns en erinran om bestämmelserna i 14 kap. denna lag om revisors och särskild granskares rapporteringsskyldighet till Finansinspektionen.

11 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om minskning av aktiekapitalet, i nuvarande FRL benämnt nedsättning av aktiekapitalet. I *första stycket* anges de fall när det fordras tillstånd från allmän domstol för att ett minskningsbeslut skall kunna verkställas. *Andra stycket* anger när Finansinspektionen kan medge undantag från tillståndskravet.

Paragrafen svarar mot 6 kap. 6 § första stycket nuvarande FRL. Den överensstämmer nära med vad som gäller för bankaktiebolag enligt 10 kap. 13 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

12 §

Paragrafen upptar de från ABL avvikande bestämmelserna rörande handläggningen vid allmän domstol av en ansökan om tillstånd till att verkställa ett minskningsbeslut.

Paragrafen motsvarar 6 kap. 6 § andra–femte styckena nuvarande FRL. Den står i sak helt nära 10 kap. 14 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

13 §

I paragrafen ges särregler för försäkringsaktiebolag i fråga om tillstånd till vinstutdelning efter beslut om minskning av aktiekapitalet.

Paragrafen svarar mot 6 kap. 5 § andra och tredje meningarna nuvarande FRL. Den överensstämmer med 10 kap. 15 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

14 §

Paragrafen anger ändamålen för minskning av reservfonden i ett försäkringsaktiebolag. Paragrafen står i full överensstämmelse med 10 kap. 16 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

15 §

Paragrafen anger att ABL:s bestämmelser om lån m.m. från bolaget till närstående inte gäller. För försäkringsaktiebolag gäller i stället bestämmelserna om tillhandahållande av tjänster till en jävskrets i 4 kap. 10 § och, i fråga om verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring, förbud mot ställande av säkerhet för tredje man i 6 § samma kapitel.

16 §

Paragrafen slår fast att bara ett försäkringsaktiebolag genom fusion får överta ett annat försäkringsaktiebolags samtliga tillgångar och skulder. Ett allmänt aktiebolag kan alltså inte överta ett försäkringsaktiebolags tillgångar och skulder genom fusion. Paragrafen svarar mot 15 a kap. 1 § första stycket nuvarande FRL.

17 §

Paragrafen anger de bestämmelser i ABL som inte skall tillämpas vid fusion med ett försäkringsaktiebolag samt utpekar de bestämmelser som i stället blir tillämpliga. Behovet av särbestämmelser i fråga om fusion har tagits upp i avsnitt 9.13.

18 §

Paragrafen reglerar förfarandet vid ansökan om tillstånd att verkställa en fusionsplan. Paragrafen svarar mot 15 a kap. 13 § första, andra och sista styckena nuvarande FRL. Förfarandereglerna är enligt 10 kap. 20 § lagen om bank- och finansieringsrörelse desamma på bankområdet.

19 §

Paragrafen anger vad tillståndsprövningen skall omfatta. Paragrafen överensstämmer med 15 a kap. 13 § fjärde stycket andra meningen nuvarande FRL. Den har en direkt motsvarighet i 10 kap. 21 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

20 §

Paragrafen upptar de fall när en ansökan om tillstånd att verkställa en fusionsplan skall avslås. Den svarar mot 15 a kap. 13 § andra stycket nuvarande FRL. Sakligt sett samma bestämmelser finns i 10 kap. 22 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

21 §

Paragrafen anger när en registreringsanmälan skall göras. Samma tidskrav upptas i 15 a kap. 15 § andra stycket första meningen nuvarande FRL och i 10 kap. 23 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

22 §

Paragrafen behandlar fusion genom absorption av ett helägt dotterbolag. Paragrafen motsvarar 15 a kap. 22 § nuvarande FRL. Den överensstämmer med 10 kap. 25 § lagen om bank- och finansieringsrörelse (jfr prop. 2005/06:25 s. 91 ff.). Det bör uppmärksammas att andra stycket i sist nämnda paragraf har föreslagits ändrad i promemorian Ju2006/2936/L1. Den ändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 2007.

23 §

I denna och de fyra härefter följande paragraferna upptas särskilda bestämmelser om delning, vilka saknar motsvarighet i nuvarande FRL. Delning har behandlats i avsnitt 9.13.

Enligt paragrafen får ett försäkringsaktiebolag inte genom delning överlåta verksamhet som får drivas endast efter tillstånd till ett bolag som inte har sådant tillstånd. Om det övertagande bolaget saknar erforderligt tillstånd, strider delningsplanen mot lag till följd varav ansökan om verkställande av planen skall avslås enligt 24 kap. 23 § första stycket 1 ABL.

Paragrafen motsvaras av 10 kap. 26 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

24 §

I paragrafen anges att ett försäkringsaktiebolag inte behöver underätta sina kända borgenärer innan det ansöker om att få verkställa delningsplanen.

Paragrafen har en motsvarighet i 10 kap. 27 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

25 §

Paragrafen anger vissa av Bolagsverkets och Finansinspektionens åtgärder i ett delningsförfarande. När det överlåtande bolaget har ansökt om tillstånd hos Bolagsverket om att få verkställa delningsplanen, skall enligt paragrafen verket inte kalla försäkringsaktiebolagets borgenärer för att ge dessa tillfälle att motsätta sig verkställandet av planen. Bolagsverket skall i stället inhämta ett yttrande från Finansinspektionen. I yttrandet skall inspektionen uttala sig i samma frågor som kan vara grund för avslag av en fusion.

För bankaktiebolag finns samma bestämmelser i 10 kap. 28 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

26 §

Av paragrafen framgår att en ansökan om att få verkställa en delningsplan skall prövas av allmän domstol när ett försäkringsaktiebolag deltar i delningen. Sedan Finansinspektionens yttrande kommit in till Bolagsverket skall enligt paragrafen verket därför överlämna ärendet till tingsrätten.

Motsvarande gäller i fråga om bankaktiebolag enligt 10 kap. 29 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

27 §

I paragrafen anges när domstolen skall avslå en ansökan om att få verkställa en delningsplan. Det förhållandet att någon av försäkringsaktiebolagets borgenärer har motsatt sig en ansökan innebär inte att ansökan skall avslås, om Finansinspektionens yttrande ger grund för att ge tillstånd. Om domstolen anser det nödvändigt kan den begära att inspektionen kompletterar sitt yttrande.

Bestämmelserna överensstämmer med motsvarande bestämmelser i 10 kap. 30 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

28 §

I paragrafen anges de i förhållande till ABL ytterligare likvidationsgrunder som är tillämpliga för försäkringsaktiebolag. De likvidationsgrunderna finns för närvarande angivna i 14 kap. 3 § första stycket nuvarande FRL. Paragrafen har viss motsvarighet i 10 kap. 31 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

29 §

Paragrafen innehåller att vissa hänvisningar i ABL till årsredovisningslagen (1995:1554) i fråga om försäkringsaktiebolag i stället skall avse motsvarande bestämmelser i lagen om årsredovisning i försäkringsföretag. För bankaktiebolag finns motsvarande föreskrifter i 10 kap. 32 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

30 §

I paragrafen anges fall när Finansinspektionen får ansöka om likvidation av ett försäkringsaktiebolag. Finansinspektionens möjligheter att göra anmälan till rätten anges för närvarande i 14 kap. 2 § första stycket och 3 § andra stycket nuvarande FRL. Paragrafen har en direkt motsvarighet i 10 kap. 33 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

31 §

I paragrafen görs vissa tillägg till de allmänna bestämmelserna om kontrollbalansräkningens innehåll. Dessa tillägg överensstämmer med vad som upptas i 14 kap. 2 § tredje–femte styckena nuvarande FRL.

32 §

Paragrafen anger de fall, utöver dem som anges i ABL, när ett beslut om att likvidation skall upphöra och bolagets verksamhet återupptas inte får fattas. De fallen inryms för närvarande i bestämmelsen i 14 kap. 18 § första stycket andra meningen

nuvarande FRL. För bankaktiebolag gäller i sak samma bestämmelser enligt 10 kap. 34 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

33 §

I paragrafen fastslås kravet att ett försäkringsaktiebolags firma skall innehålla ordet försäkring. Det kravet upptas i dag i 17 kap. 1 § första stycket första meningen nuvarande FRL.

34 §

Genom paragrafen utökas ansvaret för den i 29 kap. 1-3 §§ ABL angivna personkretsen till att avse även överträdelser av denna lag. Bestämmelser om skadeståndsansvar för de bolagets befattningshavare som överträder gällande föreskrifter om försäkringsrörelse finns nu i 16 kap. 1-3 §§ nuvarande FRL.

35 §

Paragrafen – liksom återstående paragrafer i kapitlet – upptar särskilda bestämmelser för europabolag. För sådana bolag på försäkringsområdet skall gälla i sak samma bestämmelser som enligt nuvarande lag (se vidare avsnitt 9.3).

I denna paragraf regleras Bolagsverkets skyldighet att utfärda intyg vid bildande av ett europabolag genom fusion. Paragrafen överensstämmer med 1 a kap. 3 § nuvarande FRL.

36 §

I paragrafen anges att vissa särskilda bestämmelser, som upptas i detta kapitel, skall gälla när ett europabolag som har tillstånd att driva försäkringsrörelse avser att flytta sitt säte från Sverige.

37 §

Paragrafen anger ett europabolags skyldighet att ansöka om tillstånd till flyttning av bolagets säte och var tillståndsprövningen skall ske. Paragrafen överensstämmer med 1 a kap. 4 § första stycket nuvarande FRL.

38 §

Paragrafen reglerar när en ansökan om tillstånd skall ges in, vad som skall fogas till ansökan och tillståndsmyndighetens åtgärder vid brister i ansökan. Paragrafen överensstämmer med 1 a kap. 4 § andra–fjärde styckena nuvarande FRL.

39 §

Paragrafen, som anger Finansinspektionens skyldighet att lämna underrättelser till Bolagsverket, överensstämmer med 1 a kap. 4 § sista stycket nuvarande FRL.

40 §

I paragrafen anges förutsättningarna för tillstånd till flyttning av säte. Paragrafen överensstämmer med 1 a kap. 5 § nuvarande FRL.

41 §

I paragrafen finns bestämmelser om Bolagsverkets åligganden i fråga om utfärdande av intyg. Paragrafen stämmer överens med 1 a kap. 6 § nuvarande FRL.

42 §

Paragrafen gäller för europabolag som är dualistiskt organiserade. Den svarar mot 1 a kap. 7 § nuvarande FRL.

12 kap. Särskilda associationsrättsliga bestämmelser för ömsesidiga försäkringsbolag

I kapitlet finns de särbestämmelser som bedömts nödvändiga när lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar, FL, blir tillämplig på ömsesidiga försäkringsbolag. Bestämmelserna är systematiserade i enlighet med den lagen.

1 §

Paragrafen innehåller i *första stycket* en hänvisning till vad som gäller för ekonomiska föreningar i allmänhet. I enlighet med motsvarande bestämmelse för försäkringsaktiebolag i 11 kap. 1 § anges att när det i FL hänvisas till bestämmelser i den lagen skall hänvisningen avse även bestämmelser i den nya försäkringsrörelselagen. Det betyder att de associationsrättsliga bestämmelserna i den nya lagen skall beaktas i samma utsträckning som om de vore intagna i FL. Bestämmelsen får betydelse också i fråga om de näringsrättsliga reglerna i den nya försäkringsrörelselagen.

I *andra stycket* klargörs att definitionen av en ekonomisk förening i FL inte skall gälla för ömsesidiga försäkringsbolag.

2 §

I paragrafen klargörs att när FL tillämpas för ett ömsesidigt försäkringsbolag skall bestämmelserna där gälla för ömsesidiga försäkringsbolag trots att den lagen använder orden ekonomisk förening. Detsamma gäller för medlem, stadgar och föreningsstämma som för ömsesidiga försäkringsbolag skall gälla för delägare, bolagsordning och bolagsstämma.

3 §

Paragrafen överensstämmer med nuvarande 1 kap. 7 § första och andra styckena nuvarande FRL. Den definierar i *första stycket* vilka som är delägare i ett ömsesidigt försäkringsbolag. *Andra stycket* innebär att även försäkrade som inte är försäkringstagare under vissa förutsättningar kan vara delägare om så föreskrivs i bolagsordningen. Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 10.2.

4 §

Paragrafen undantar ömsesidiga försäkringsbolag från alla bestämmelser i FL som handlar om insatser och medlemsavgifter. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 10.3.

5 §

Paragrafen överensstämmer med 1 kap. 7 § tredje, fjärde och sjätte styckena nuvarande FRL. Den innebär att delägarna i ett ömsesidigt försäkringsbolag genom föreskrifter i bolagsordningen kan bli skyldiga att göra kapitaltillskott till bolaget. Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 10.2.

6 §

Paragrafen överensstämmer med 1 kap. 9 § sista stycket nuvarande FRL. Den innebär att Finansinspektionen genom föreskrifter kan göra bestämmelser om koncerner tillämpliga på sådana företagsgrupper som inte uppfyller koncerndefinitionen i FL, men där de ingående bolagen har en gemensam eller i huvudsak gemensam ledning, s.k. oäkta koncerner. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 10.2.

7 §

I paragrafen ges beträffande ömsesidiga försäkringsbolag ett tillägg i förhållande till bestämmelserna i 1 kap. 5 § FL. De bestämmelserna skall gälla även de fall som avses i 1 kap. 11 §, nämligen förvärv av andelar i s.k. intresseföretag. Vad som avses med sådana företag, se kommentaren till 1 kap. 11 §.

8 §

I denna paragraf och i 9, 10 samt 12–17 §§ finns bestämmelser om hur ett ömsesidigt försäkringsbolag bildas, vilka avviker från de som gäller för ekonomiska föreningar. *Första och andra styckena* i denna paragraf överensstämmer med 2 kap. 1 § första och andra

styckena nuvarande FRL och anger vem som får vara stiftare av ett ömsesidigt försäkringsbolag. I *tredje stycket*, vilket saknar motsvarighet i nuvarande FRL, ges Finansinspektionen rätt att tillåta någon annan att vara stiftare. Sådant tillstånd bör framför allt kunna komma i fråga för den som inte uppfyller kraven på att vara bosatt eller ha säte inom EES.

9 §

Paragrafen överensstämmer med 2 kap. 1 § sista stycket nuvarande FRL och innehåller behörighetskrav för stiftare.

10 §

Paragrafen överensstämmer för ömsesidiga försäkringsbolag med 2 kap. 2 § nuvarande FRL och innebär att stiftarna skall ange villkoren för bolagsbildningen och upprätta en bolagsordning. Den innebär vidare att stiftaren skall bestämma hur många försäkringar som måste vara tecknade, och till vilket belopp, för att försäkringsbolaget skall få anses bildat. Hänsyn skall då tas både till vilken försäkringsrörelse som försäkringsbolaget skall driva och till hur stort garantikapital som skall betalas in. Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 10.3.

11 §

Paragrafen motsvarar delvis 2 kap. 5 § nuvarande FRL. Den anger vad ett ömsesidigt försäkringsbolags bolagsordning skall innehålla utöver vad som krävs i 2 kap. 2 § FL. Tillägen, som inte innebär någon saklig ändring, gäller frågan om rörelse skall avse såväl direkt försäkring som mottagen återförsäkring, om bolaget skall driva försäkringsrörelse även utanför EES, vilka försäkrade som utan att vara försäkringstagare skall vara delägare i bolaget, garantikapital samt uttaxering. I överensstämmelse med nuvarande bestämmelser skall även anges reglerna för rösträtt och särskilt om delägarnas rösträtt skall utövas genom utsedda fullmäktige, varmed avses detsamma som den nuvarande benämningen delegerade.

12 §

Paragrafen motsvarar för ömsesidiga försäkringsbolag 2 kap. 7 och 8 §§ nuvarande FRL med den skillnaden att det är till Bolagsverket i stället för till Finansinspektionen fel och ogiltigheter i tecknande kan anmälas.

13 §

Paragrafen överensstämmer för ömsesidiga försäkringsbolag med 2 kap. 11 § nuvarande FRL och innebär att beslut om bolagsbildningen skall fattas på en konstituerade stämma. Den anger vidare vilka som skall kallas till stämman och vad som skall hållas tillgängligt före och på stämman.

14 §

Paragrafen, som för ömsesidiga försäkringsbolag överensstämmer med 2 kap. 12 § nuvarande FRL, anger kraven för att bolaget skall kunna anses bildat samt att styrelse och revisor skall väljas när bolaget har bildats.

15 §

Paragrafen överensstämmer för ömsesidiga försäkringsbolag med 2 kap. 14 § nuvarande FRL. *Första stycket* innehåller ett kvittningsförbud för den som skall betala garantikapital. I *andra stycket* finns ett förbud för försäkringsbolaget att överlåta och pantsätta en fordran på garantikapital.

16 §

Paragrafen motsvarar för ömsesidiga försäkringsbolag i huvudsak 2 kap. 16 § nuvarande FRL. *Första stycket* innebär att betalning för försäkringar och garantikapital skall ske till ett särskilt av stiftarna öppnat konto och att dessa medel får lyftas först när en styrelse valts för försäkringsbolaget. *Andra stycket* innebär att de insatta

medlen, inklusive gottgjord ränta, skall betalas tillbaka om bolaget inte bildas.

17 §

Paragrafen innehåller för ömsesidiga försäkringsbolag tillägg och särbestämmelser i förhållande till 2 kap. 3 § första och andra styckena och 4 § FL om tiden för registrering och om åtgärder och förpliktelser uppkomna före registreringen.

Enligt *första stycket* räknas tiden för registrering alltid från tillståndsbeslutet. *Andra stycket* innehåller ett tillägg till bestämmelserna om åtgärder före ett ömsesidigt försäkringsbolags registrering och innebär att dessa även gäller garantikapital. Tillägget som framgår av *tredje stycket* medför att ansvaret för förpliktelser som följer av en stiftelseurkund övergår till det ömsesidiga försäkringsbolaget vid bolagets registrering.

18 §

Paragrafen, vars motsvarighet återfinns i 1 kap. 8 § samt 2 kap. 13 § fjärde stycket och 17 § nuvarande FRL, behandlar tillskott av garantikapital.

Första stycket innebär att det alltid måste tillskjutas garantikapital när ett ömsesidigt försäkringsbolag skall bildas. Endast om det finns särskilda skäl kan ett tillskott av garantikapital underlåtas. Storleken på garantikapitalet skall bestämmas med hänsyn till den planerade rörelsens omfattning och art. För registrering av bolaget krävs att hela garantikapitalet har betalats in.

Av *andra stycket* framgår att det är möjligt att ta emot tillskott av garantikapital även vid ett senare skede. Ett sådant beslut skall registreras, vilket förutsätter att hälften av tillskottet har betalats in till bolaget. När registreringen har skett är dock hela ökningen registrerad. Den resterande delen måste ha betalats inom sex månader från registreringen.

Enligt *tredje stycket* skall garantikapitalet alltid betalas med pengar.

Bestämmelserna har behandlats i avsnitten 8.3.7 och 10.2.

19 §

Paragrafen motsvarar delvis 1 kap. 8 § nuvarande FRL. Den innebär att garantikapital skall betalas tillbaka till garanten när det inte längre behöver vara kvar i bolaget. Det fortsatta behovet av garantikapital skall bedömas mot bakgrund av dels vad som krävs för att driva rörelsen, dels kraven på kapital enligt 7 kap.

20 §

I paragrafen ges en särregel för förslagsinsatser i ömsesidiga försäkringsbolag i fråga om den tillåtna storleken för sådana insatser som inte betalas in av delägare. Den sammanlagda summan av sådana externa förslagsinsatser får enligt *första stycket* högst motsvara bolagets egna kapital. Bedömningen skall göras när insatsen betalas in. Om det finns synnerliga skäl skall Finansinspektionen enligt *andra stycket* kunna ge tillstånd till högre insats. Ett sådant tillstånd kan bli aktuellt framför allt i en situation när försäkringsbolagets eget kapital på grund av finansiella problem är så litet att begränsningen hindrar ett nödvändigt kapitaltillskott. Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 10.5.

21 §

I paragrafen ges en särregel för styrelseledamöter i ömsesidiga försäkringsbolag. Den innebär att det inte finns något krav på att dessa skall vara delägare i bolaget. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 10.6.

22 §

Paragrafen överensstämmer med 8 kap. 3 § första stycket första meningen nuvarande FRL. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 10.6. I paragrafen fastslås kravet att en verkställande direktör alltid skall utses.

23 §

Paragrafen föreskriver att stämmans ordförande innan styrelseval förrättas skall lämna uppgift till stämman om vilka uppdrag den som valet avser har i andra företag. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 10.6.

24 §

I paragrafen, som motsvarar 8 kap. 12 § första stycket 3 nuvarande FRL respektive tredje stycket andra meningen, ges ett tillägg till jävsbestämmelserna i 6 kap. 10 § FL. Den innebär att en styrelseledamot eller den verkställande direktören är jävig även vid frågor om avtal mellan det ömsesidiga försäkringsbolaget och en juridisk person som styrelseledamoten eller den verkställande direktören får företräda antingen ensam eller tillsammans med någon annan. Jäv föreligger emellertid inte om försäkringsbolaget äger samtliga aktier i dess motpart. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 10.6.

25 §

I paragrafen ges ett tillägg till 6 kap. 13 § andra stycket FL. Den motsvarar i sak 8 kap. 15 § andra stycket nuvarande FRL. Genom bestämmelserna begränsas ställföreträdarens lydnadsplikt i förhållande till överordnade bolagsorgan så att en föreskrift inte får följas om den strider mot FL, den nya försäkringsrörelselagen, lagen om årsredovisning i försäkringsföretag eller bolagsordningen.

26 §

Paragrafen motsvarar i sak 8 kap. 16 § nuvarande FRL. Den ger ett tillägg i förhållande till bestämmelserna om ställföreträdarens befogenhets- och behörighetsöverskridande rättshandlingar i 6 kap. 14 § FL. Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 10.6.

27 §

I paragrafen fastslås att endast en delägare eller dennes ställföreträdare får utse fullmäktig. Bestämmelsen har behandlats i avsnitten 8.3 och 10.7.

28 §

Paragrafen ger en särregel i förhållande till bestämmelserna om vem som kan utses till fullmäktig i 7 kap. 12 § andra stycket FL. Den innebär att även andra än delägarna kan komma i fråga. Bestämmelsen, som inte innebär någon ändring i sak av vem som kan utses till delegerad i ett ömsesidigt försäkringsbolag, har behandlats i avsnitten 8.3 och 10.7.

29 §

Paragrafen överensstämmer för ömsesidiga försäkringsbolag med 9 kap. 14 och 18 §§ nuvarande FRL. Den innebär särregler i förhållande till 7 kap. 14 § FL för ändringar av bolagsordningen i ett ömsesidigt försäkringsbolag. Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 10.7.

I *första stycket* stadgas att det för sådana beslut krävs en majoritet om två tredjedelar av samtliga röstande. Det överensstämmer med det nuvarande majoritetskravet för ömsesidiga försäkringsbolag men är lägre än vad som gäller för ekonomiska föreningar.

I *andra–fjärde styckena* regleras särskilt vad som gäller vid sådana ändringar av bolagsordningen som avser delägarnas ansvarighet vid uttaxering. Att uttaxering får förekomma i ett ömsesidigt försäkringsbolag framgår av 5 §. Av *andra stycket* framgår att en ändring får tillämpas först ett år efter det att beslutet registrerats om inte samtliga röstberättigade biträdde beslutet. I *tredje stycket* ställs krav på offentliggörande genom kungörelse av beslutet. Dessutom skall alla delägare med känd adress få en underrättelse om beslutet. *Fjärde stycket* innebär en rätt för en delägare som inte röstat för beslutet att inom ett år från det att beslutet registrerades häva sitt försäkringsavtal med bolaget. Han eller hon har då rätt att få tillbaka den del av premien som inte är intjänad av bolaget och återbäring. Beräkningen av det belopp försäkringstagaren har rätt att återfå skall avse den tid då avtalet upphör att gälla.

30 §

Paragrafen överensstämmer för garantier i ömsesidiga försäkringsbolag med 9 kap. 1 § första stycket nuvarande FRL. Den innebär att garanters rätt att besluta i ett ömsesidigt försäkringsbolag endast kan utövas på bolagsstämman. Den innebär vidare ett tillägg till FL så att bestämmelserna där om rätt att besluta i en förenings angelägenheter även skall gälla garantier om de enligt bolagsordningen har rösträtt på bolagsstämman. Att sådan rösträtt skall regleras i bolagsordningen framgår av 11 §. Bestämmelserna har behandlats i avsnitten 8.3.7 och 10.7.

31 §

Paragrafen anger vissa i förhållande till FL skärpta krav på revisorer i ömsesidiga försäkringsbolag. Bestämmelserna i *första och andra styckena* motsvarar i sak 10 kap. 1 § första stycket första och andra meningarna och 3 § första stycket nuvarande FRL och innebär att minst en revisor alltid måste utses av bolagsstämman och att endast auktoriserade eller godkända revisorer får vara revisorer i ett ömsesidigt försäkringsbolag. Minst en av de revisorer som utsetts av bolagsstämman måste dessutom enligt *tredje stycket* uppfylla högre krav och åtminstone vara godkänd revisor som har avlagt revisorsexamen. Det kan framhållas att bestämmelserna inte utesluter att ett revisionsbolag utses till revisor enligt 8 kap. 3 § tredje stycket FL, om den huvudansvarige uppfyller de här angivna kraven.

För det fall att bolagsstämman inte har utsett en revisor som uppfyller kraven i tredje stycket skall enligt *fjärde stycket* bestämmelserna i FL om länsstyrelseförordnande tillämpas.

Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 10.8.

32 §

I paragrafen finns en erinran om bestämmelserna i 14 kap. denna lag om revisors och särskild granskares rapporteringsskyldighet till Finansinspektionen.

33 §

Paragrafen innebär att bestämmelserna om utbetalningar av medel till medlemmar i FL inte skall gälla för ömsesidiga livförsäkringsbolag. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 10.9.

34 §

Paragrafen, som inte innebär någon ändring i sak i förhållande till bestämmelserna i nuvarande FRL, anger förutsättningarna för att ge vinstutdelning till garantier. Enligt *första stycket* måste det framgå av bolagsordningen att vinstutdelning till garantier får ske. Vidare skall bestämmelserna om vinstutdelning i 10 kap. 1–3 och 5 §§ FL tillämpas.

Av *andra stycket*, vilket delvis motsvarar 12 kap. 15 § första stycket nuvarande FRL, framgår att det för godkännande av ändrade villkor om vinstutdelning till garantier i ett ömsesidigt livförsäkringsbolag krävs att ändringen inte kan antas försämra rätten för försäkringstagare och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar. Samma krav gäller enligt *tredje stycket* även för att godkänna ändrade villkor för förlusttäckning i ett ömsesidigt livförsäkringsbolag. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 10.9.

35 §

Paragrafen överensstämmer med 12 kap. 4 § och 14 kap. 22 § nuvarande FRL och reglerar återbetalningen av garantibeloppet och dess ställning vid likvidation och konkurs. Enligt *första stycket* fattas beslut om sådan återbetalning av bolagsstämman och skall registreras. Det krävs även att Finansinspektionen har gett tillstånd till återbetalningen. Återbetalningen får inte ske förrän efter det att Bolagsverket har registrerat beslutet. *Andra stycket* anger garanternas efterställda rätt vid en likvidation eller konkurs. Det är först sedan försäkringsbolagets övriga skulder har blivit betalda eller medel för dessa har avsatts, som garantierna kan erhålla betalning. Bestämmelserna har behandlats i avsnitten 10.9 respektive 10.5 och 10.10.

36 §

Paragrafen, som överensstämmer med 12 kap. 6 § nuvarande FRL, reglerar fördelningen av överskott och anger för detta kontributionsmetoden. Kontributionsprincipen innebär att fördelningen skall utgå från en försäkrings bidrag till överskottet. En avvikelse kan ske om det följer av bestämmelser i försäkringsavtal eller bolagsordningen. Bestämmelsen har behandlats i avsnitten 4.4 och 10.9.

37 §

Paragrafen innebär ett avsteg från 10 kap. 6 § första stycket FL när det gäller skyldigheten att göra avsättningar av vinsten till en reservfond. Bestämmelsen, som inte innebär någon avvikelse i sak i förhållande till nuvarande FRL, har behandlats i avsnitt 10.9.

38 §

Paragrafen överensstämmer för ömsesidiga livförsäkringsbolag med 12 kap. 9 § sista stycket nuvarande FRL och innehåller bestämmelser om konsolideringsfond. Bestämmelserna har behandlats i avsnitten 4.3 och 10.9.

39 §

Paragrafen motsvarar delvis 12 kap. 10 § nuvarande FRL och upptar ett tillägg till bestämmelserna om återbetalningsskyldighet av olagliga utbetalningar i 10 kap. 7 § FL. Den innebär att även garanter och delägare i ömsesidiga skadeförsäkringsbolag kan bli återbetalningsskyldiga om de tagit emot utbetalningar som strider mot FL eller den nya försäkringsrörelselagen. Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 10.9.

40 §

Paragrafen innehåller ett undantag för ömsesidiga försäkringsbolag från bestämmelserna i 11 kap. 3 § FL om att det föreligger grund för tvångslikvidation när antalet medlemmar går ned under det lägsta föreskrivna antalet. Det kan framhållas att Finansinspektionen enligt 16 kap. 1 § 3 har möjlighet att ingripa om försäkringsbeståndet i ett försäkringsföretag inte är tillräckligt stort för en erforderlig riskutjämning. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 10.10.

41 §

I paragrafen anges de i förhållande till FL ytterligare likvidationsgrunder som är tillämpliga för ömsesidiga försäkringsbolag. De likvidationsgrunderna finns för närvarande angivna i 14 kap. 3 § första stycket nuvarande FRL. Paragrafen har behandlats i avsnitt 10.10.

42 §

Paragrafen innehåller ett tillägg till 11 kap. 12 § FL om vilka bestämmelser i årsredovisningslagarna som inte skall tillämpas för likvidatorers redovisning och dess behandling på stämman. Tillägget innebär inte någon ändring i sak i förhållande till motsvarande bestämmelser i nuvarande FRL.

43 §

I paragrafen anges fall när Finansinspektionen får ansöka om likvidation av ett ömsesidigt försäkringsbolag. Finansinspektionens möjligheter att göra anmälan till rätten anges för närvarande i 14 kap. 3 § andra stycket nuvarande FRL. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 10.10.

44 §

Paragrafen, som överensstämmer med 14 kap. 14 § andra stycket nuvarande FRL, anger att det är delägarna i ett ömsesidigt försäkringsbolag som skall få del av tillgångarna vid skiftet och att fördelningen dem emellan skall ske enligt fördelningsgrunder som skall anges i bolagsordningen. Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 10.10.

45 §

Paragrafen anger de fall, utöver de som anges i 11 kap. 17 § FL, när ett beslut om att likvidation skall upphöra och bolagets verksamhet återupptas inte får fattas. De fallen inryms för närvarande i bestämmelsen i 14 kap. 18 § första stycket andra meningen nuvarande FRL.

46 §

I paragrafen fastslås att det endast är ett annat ömsesidigt försäkringsbolag som genom fusion kan överta ett ömsesidigt försäkringsbolags samtliga tillgångar och skulder. Ett försäkringsaktiebolag eller en försäkringsförening kan alltså inte överta tillgångarna och skulderna genom fusion. Detsamma gäller även andra former av juridiska personer. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 10.11.

47 §

Paragrafen innebär att bestämmelserna om förfarandet för tillstånd att verkställa en fusionsplan i 12 kap. 6 § FL inte skall tillämpas för ömsesidiga försäkringsbolag. Vidare pekade de bestämmelser i den nya försäkringsrörelselagen ut som skall tillämpas i stället. Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 10.11. De utpekade bestämmelserna svarar mot vad som gäller för kreditmarknadsföreningar.

48 §

Paragrafen reglerar förfarandet vid ansökan om tillstånd att verkställa en fusionsplan. *Första stycket* innebär att både överlåtande och övertagande bolag skall ansöka om Finansinspektionens tillstånd att verkställa planen. Om fusionen skall ske genom kombination skall bolagen också ansöka om tillstånd för det övertagande bolaget att driva försäkringsrörelse och om godkännande av dess bolagsordning. *Andra stycket* ålägger Finansinspektionen att underrätta Bolagsverket både om verkställighetsansökningar och om lagakraftvunna beslut med anledning av ansökningarna.

49 §

Paragrafen anger vad tillståndsprövningen skall omfatta.

50 §

Paragrafen anger i vilka fall ansökan om verkställighet av en fusionsplan skall avslås.

51 §

I paragrafen klargörs att bestämmelserna i 12 kap. 7 § FL om rätten i stället skall avse Finansinspektionen och är en följd av att det är inspektionen och inte rätten som beslutar om tillstånd att verkställa en fusionsplan.

52 §

Paragrafen behandlar fusion genom absorption av ett helägt dotterbolag. I stället för bestämmelserna i 12 kap. 8 § FL skall bestämmelserna i denna paragraf tillämpas och genom hänvisning även bestämmelserna i övrigt om verkställighetstillstånd enligt 48–50 §§ detta kapitel. Bestämmelserna motsvarar vad som föreslagits för försäkringsaktiebolag.

53 §

I paragrafen anges två tillägg till bestämmelserna om skadeståndsansvar i FL. I *första stycket* utökas ansvaret för den i 13 kap. 1–3 §§ FL angivna personkretsen till att avse även överträdelser av denna lag. Bestämmelser om skadeståndsansvar för de bolagets befattningshavare som överträder gällande föreskrifter om försäkringsrörelse finns nu i 16 kap. 1–3 §§ nuvarande FRL.

I *andra stycket* utökas den personkrets som kan bli skadeståndsskyldig vid överträdelser av FL och denna lag till att även omfatta stiftare. Bestämmelsen överensstämmer i sak med nuvarande regler.

54 §

Paragrafen innehåller särregler om ett ömsesidigt försäkringsbolags firma. Enligt *andra stycket* skall firman innehålla orden ömsesidig och försäkring. Om verksamheten i ett bolag är begränsat till ett visst geografiskt område skall firman i stället ange området för bolagets verksamhet och ordet ömsesidig kan utelämnas. Med ett visst geografiskt område avses en avgränsad del av landet, t.ex. ett län. Firman skall vidare enligt *tredje stycket* skilja sig från firmor som är införda i försäkringsregistret. Bestämmelserna motsvarar delvis 17 kap. 1 § nuvarande FRL och har behandlats i avsnitt 10.13.

55 §

Paragrafen anger att bestämmelserna om föreningsregistret i 15 kap. 1 § FL inte skall gälla för ömsesidiga försäkringsbolag. I stället hänvisas till bestämmelserna i 14 kap. 1 § denna lag. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 10.14.

56 §

I paragrafen klargörs att de utpekade bestämmelserna om föreningsregistret i FL i stället för ömsesidiga försäkringsbolag skall gälla försäkringsregistret.

57 §

Paragrafen, som inte innebär någon ändring i sak, anger en särbestämmelse i förhållande till överklagandereglerna i FL. Den innebär att beslut av Finansinspektionen får överklagas enligt bestämmelserna i 17 kap. 1–3 §§ den nya försäkringsrörelselagen.

58 §

Paragrafen innehåller en särregel i förhållande till straffbestämmelsen i 16 kap. 1 § andra stycket 1 FL. Den innebär att skyldigheten enligt den lagen att föra medlemsförteckning inte är straffbelagd för ömsesidiga försäkringsbolag. Ömsesidiga försäkringsbolag har enligt 4 § undantagits från 3 kap. FL av vilket det i 6 § följer en skyldighet att föra medlemsförteckning.

13 kap. Särskilda associationsrättsliga bestämmelser för försäkringsföreningar

I kapitlet finns de särbestämmelser som bedömts nödvändiga när FL blir tillämplig på försäkringsföreningar. Bestämmelserna är systematiserade i enlighet med den lagen.

1 §

Paragrafen innehåller i *första stycket* en hänvisning till vad som gäller för ekonomiska föreningar i allmänhet. I enlighet med motsvarande bestämmelse för ömsesidiga försäkringsbolag i 12 kap. 1 § anges att när det i FL hänvisas till bestämmelser i den lagen skall hänvisningen avse även bestämmelser i den nya försäkringsrörelselagen. Det betyder att de associationsrättsliga bestämmelserna i sistnämnda lag skall beaktas i samma utsträckning som om de vore intagna i FL. Bestämmelsen får betydelse också i fråga om de näringsrättsliga reglerna i den nya försäkringsrörelselagen.

I *andra stycket* klargörs att definitionen av en ekonomisk förening i FL inte skall gälla för försäkringsföreningar.

Av *tredje stycket*, vilket överensstämmer med nuvarande 1 § tredje stycket UFL, framgår att en förening är försäkringsförening

även om det inte är medlemmen utan hans eller hennes arbetsgivare som betalar medlemsavgiften. Det gäller dock endast om föreningen driver tjänstepensionsverksamhet. Det normala är annars att det är medlemmen som betalar avgifter, men i verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring, som grundas på ett pensionsavtal mellan arbetsgivare och arbetstagare eller deras företrädare, betalas avgifterna – premierna – av arbetsgivare. Beträffande vad som är tjänstepensionsförsäkring, se 1 kap. 8 §.

2 §

I paragrafen klargörs att när FL tillämpas för en försäkringsförening skall bestämmelserna där gälla för försäkringsföreningar trots att den lagen använder orden ekonomisk förening.

3 §

Paragrafen innehåller i *första stycket* en uppräkningslista av de bestämmelser i 12 kap. som skall gälla också för försäkringsföreningar. Det gäller möjligheten för regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att enligt 12 kap. 6 § meddela föreskrifter om att företag som har en gemensam eller i huvudsak gemensam ledning skall anses som en koncern. Det gäller vidare bestämmelserna i 12 kap. 7 § om att 1 kap. 5 § FL skall gälla även de fall som avses i 1 kap. 11 §, nämligen förvärv av andelar i s.k. intresseföretag. Vad som avses med sådana företag, se kommentaren till 1 kap. 11 §. Bestämmelserna har för försäkringsföreningar behandlats i avsnitt 11.3.1.

För bildandet av en försäkringsförening skall vidare gälla samma bestämmelser som för ömsesidiga försäkringsbolag enligt 12 kap. 8–17 §§. En försäkringsförening skall dock inte i stadgarna ange den krets av försäkrade som i denna egenskap är delägare och bestämmelser om uttaxering. Även bestämmelserna om garantikapital i 12 kap. 18 och 19 §§ skall gälla för försäkringsföreningar. Bestämmelserna har för försäkringsföreningar behandlats i avsnitt 11.3.2.

Det framgår vidare att samma bestämmelser om begränsning av externt förslagskapital och möjlighet till dispens skall gälla för understödsföreningar som enligt 12 kap. 20 § gäller för ömsesidiga

försäkringsbolag. Bestämmelsen har för försäkringsföreningar behandlats i avsnitt 11.3.4.

För en försäkringsförening skall vidare gälla bestämmelserna i 12 kap. 21–26 §§ om ledningen. De innebär att en styrelseledamot inte behöver vara medlem i föreningen, att en verkställande direktör alltid skall utses och att jävsregeln i 6 kap. 10 § FL utvidgats till att även avse avtal mellan föreningen och en juridisk person som styrelseledamot eller verkställande direktören får företräda, med undantag av när den juridiska personen är ett helägt dotterbolag till föreningen. Dessutom innebär det att ställföreträdare inte får följa föreskrifter som strider mot den nya försäkringsrörelselagen eller lagen om årsredovisning i försäkringsföretag, och att bestämmelserna om behörighets- och befogenhetsöverskridande åtgärder något utvidgats i förhållande till 6 kap. 14 § FL. Bestämmelserna har för försäkringsföreningar behandlats i avsnitt 11.3.5.

Vidare följer att bestämmelserna i 12 kap. 27 och 28 §§ om att endast en delägare eller dennes ställföreträdare får utse en fullmäktig och att en fullmäktig inte behöver vara medlem i föreningen skall gälla för försäkringsföreningar. Bestämmelserna har för försäkringsföreningar behandlats i avsnitt 11.3.6.

Hänvisningen till 12 kap. 30 § om garanters rätt att besluta i bolagets angelägenheter innebär att om en försäkringsförening i stadgarna har föreskrivit att garantier har rösträtt utövas denna rätt på föreningsstämman och att bestämmelserna i FL om rätt att besluta på stämman skall gälla för garantier.

För en försäkringsförening skall bestämmelserna i 12 kap. 31 § om revision gälla. Dessa innebär att minst en revisor skall utses av föreningsstämman, att bara den som är auktoriserad eller godkänd revisor får vara revisor i en försäkringsförening och att minst en av de revisorer som har utsetts av föreningsstämman skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor som har avlagt revisorsexamen. Om en sådan revisor inte har utsetts kan länsstyrelsen förordna en. Hänvisningen till 12 kap. 32 § innebär en påminnelse om att en revisor och en särskild granskare enligt 14 kap. 12 § har en viss rapporteringsskyldighet till Finansinspektionen. Bestämmelserna har för försäkringsföreningar behandlats i avsnitt 11.3.7.

Hänvisningen till 12 kap. 33–39 §§ innebär att bestämmelserna för ömsesidiga försäkringsbolag om överskottsutdelning och annan användning av bolagets egendom skall gälla även för försäkringsföreningar. Bestämmelserna har för försäkringsföreningar behandlats i avsnitt 11.3.8. Även bestämmelserna om likvidation i 12 kap.

40–43 och 45 §§ och fusion i 12 kap. 47–52 §§ skall gälla för försäkringsföreningar. Bestämmelserna har för försäkringsföreningar behandlats i avsnitt 11.3.9 respektive 11.3.10.

Ansvarsbestämmelserna i 13 kap. 1–3 §§ FL har genom hänvisningen till 12 kap. 53 § utvidgats dels till att även gälla vid överträdelser av den nya försäkringsrörelselagen, dels till att gälla för stiftare. Bestämmelserna har för försäkringsföreningar behandlats i avsnitt 11.3.11.

Hänvisningen till 12 kap. 55–57 §§ innebär att försäkringsföreningar skall registreras i försäkringsregistret, som förs av Bolagsverket, att bestämmelserna om registrering i föreningsregistret i 15 kap. 2–5 §§ FL för föreningsföreningar skall avse försäkringsregistret och att beslut av Finansinspektionen skall överklagas enligt vad som sägs i 17 kap. 1–3 §§ nya försäkringsrörelselagen.

I *andra stycket* klargörs att när bestämmelserna i 12 kap. tillämpas av försäkringsföreningar skall bestämmelserna där om delägare, bolagsordning och bolagsstämma gälla för medlem, stadgar respektive föreningsstämma.

4 §

Paragrafen undantar i *första stycket* försäkringsföreningar från alla bestämmelser i FL som handlar om medlemsinsatser. Av *andra stycket*, vilket delvis motsvarar nuvarande 17 § första stycket första meningen UFL, framgår att en medlem kan sakna rätt att utträda ur en försäkringsförening om han eller hon på grund av sin anställning är skyldig att tillhöra föreningen. Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 11.3.3.

5 §

I paragrafen fastslås att det endast är en annan försäkringsförening som genom fusion kan överta en försäkringsförenings samtliga tillgångar och skulder. Ett försäkringsaktiebolag eller ett ömsesidigt försäkringsbolag kan alltså inte överta tillgångarna och skulderna genom fusion. Detsamma gäller även andra former av juridiska personer. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 11.3.10.

6 §

Paragrafen motsvarar i sak delvis 12 § UFL och innehåller enligt *första* stycket regler om firma som avviker från vad som gäller enligt FL. Den innebär i *andra* stycket att firman skall innehålla ordet försäkringsförening och att firman inte får innehålla ordet bolag eller andra ord som kan medföra missförstånd om försäkringsföreningens associationsform. Vidare skall firman enligt *tredje* stycket skilja sig från andra firmor i försäkringsregistret. Av det stycket framgår även att ytterligare regler om firman finns i firmalagen (1974:156). Bestämmelserna i paragrafen har behandlats i avsnitt 11.3.12.

7 §

Paragrafen innehåller ett undantag från straffbestämmelsen i 16 kap. 1 § första stycket 1 FL om att den som inte håller medlemsförteckning tillgänglig kan dömas till böter eller fängelse. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 11.3.14.

8 §

Paragrafen – liksom återstående paragrafer i kapitlet – upptar särskilda bestämmelser för europakooperativ. Den anger att för europakooperativ som har säte i Sverige och som driver försäkringsrörelse kompletteras bestämmelserna i SCE-förordningen och lagen (2006:000) om europakooperativ av 9–23 §§ detta kapitel.

9 §

Paragrafen anger ett undantag från kravet vid fusion att en sådan endast får ske om de fusionerande företagen har samma redovisningsvaluta.

10 §

Paragrafen innebär att bestämmelserna om ekonomisk förening i 6 § lagen om europakooperativ skall gälla även för försäkringsförening.

11 §

Paragrafen innebär att vid en fusion skall bestämmelserna i 11 kap. 18–20 och 22 §§ den nya försäkringsrörelselagen om fusion för försäkringsaktiebolag gälla i stället för bestämmelserna om fusion i ABL, till vilka 7 § lagen om europakooperativ hänvisar.

12 §

I denna paragraf regleras Bolagsverkets skyldighet att utfärda intyg vid bildande av europakooperativ genom fusion.

13 §

Paragrafen innebär att bestämmelserna om ekonomisk förening i 9 § lagen om europakooperativ skall gälla även för försäkringsförening.

14 §

Paragrafen innebär att bestämmelserna om försäkringsregistret skall tillämpas av europakooperativ som driver försäkringsrörelse, i stället för bestämmelserna om europakooperativsregistret.

15 §

I paragrafen anges att vissa särskilda bestämmelser, som upptas i detta kapitel, skall gälla när ett europakooperativ som har tillstånd att driva försäkringsrörelse avser att flytta sitt säte från Sverige.

16 §

Paragrafen anger ett europakooperativs skyldighet att ansöka om tillstånd till flyttning av dess säte och var tillståndsprövningen skall ske.

17 §

I paragrafen regleras när en ansökan om flytt av ett europakooperativs säte skall ges in, vad som skall fogas till ansökan och tillståndsmyndighetens åtgärder vid brister i ansökan.

18 §

I paragrafen anges Finansinspektionens skyldighet att underrätta Bolagsverket om ansökningar från ett europakooperativ att flytta säte och beslut med anledning av sådana ansökningar.

19 §

Paragrafen anger under vilka förutsättningar tillstånd till flyttning av säte skall ges.

20 §

I paragrafen finns bestämmelser om Bolagsverkets åligganden i fråga om utfärdande av intyg.

21 §

I paragrafens *första stycke* anges de bestämmelser i den nya försäkringsrörelselagen som skall gälla också för ett europakooperativs tillsynsorgan och dess ledamöter. I *andra stycket* finns en erinran om att bestämmelserna om styrelsen och dess ledamöter i den nya försäkringsrörelselagen gäller för ett europakooperativs ledningsorgan och dess ledamöter samt även, om det är monistiskt organiserat, för dess förvaltningsorgan och dess ledamöter.

22 §

I paragrafen finns en särregel om att lagen om årsredovisning i försäkringsföretag skall tillämpas även av europakooperativ som driver försäkringsrörelse.

23 §

Paragrafen innebär att bestämmelserna om ekonomisk förening i 32 § lagen om europakooperativ skall gälla även för försäkringsförening.

14 kap. Tillsyn

Kapitlet innehåller bestämmelser om Finansinspektionens tillsyn över svenska försäkringsföretag. Bestämmelserna överensstämmer för försäkringsbolagens del i stort med föreskrifterna om tillsyn i nuvarande FRL. Även i UFL finns flera av de tillsynsregler som tagits in i detta kapitel. Såvitt gäller försäkringsföreningar har dock reglerna blivit mer långtgående genom den nya lagen. Kapitlet är disponerat i nära överensstämmelse med tillsynskapitlet i lagen om bank och finansieringsrörelse.

1 §

Paragrafen anger att Bolagsverket är registreringsmyndighet och att den myndigheten skall föra ett försäkringsregister. Beträffande försäkringsbolagen finns för närvarande bestämmelser med sådant innehåll i 1 kap. 1 § femte stycket och 20 kap. 1 § nuvarande FRL.

2 §

Första stycket i paragrafen anger att det är Finansinspektionen som har tillsyn över försäkringsföretag. Bestämmelsen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 1 kap. 1 § fjärde stycket nuvarande FRL och beträffande försäkringsföreningar med 3 § första stycket andra ledet UFL.

I *andra stycket* anges vad Finansinspektionens tillsyn skall omfatta. Stycket svarar mot 19 kap. 1 § första stycket nuvarande FRL. I förhållande till den bestämmelsen har här tillagts att tillsynen omfattar även försäkringsrörelsens förenlighet med företagets bolagsordning eller stadgar samt dess försäkringstekniska riktlinjer, beräkningsunderlag, placeringsriktlinjer och riktlinjer för hantering av intressekonflikter, dvs. de styrningsinstrument som har sin grund i lagstiftningen om försäkringsrörelse.

3 §

I paragrafen åläggs Finansinspektionen att samarbeta med utländska tillsynsmyndigheter. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolag med 19 kap. 1 § andra stycket nuvarande FRL och för försäkringsföreningar med 68 a § UFL.

4 §

Paragrafen föreskriver skyldighet för ett försäkringsföretag att underrätta Finansinspektionen om påbörjad verksamhet. Paragrafen stämmer i fråga om försäkringsbolag överens med 19 kap. 1 § tredje stycket nuvarande FRL.

5 §

Paragrafen fastslår en upplysningsskyldighet mot Finansinspektionen eller behörig utländsk myndighet för ett försäkringsföretags befattningshavare i ansvarig ställning. Paragrafen överensstämmer beträffande försäkringsbolag med 19 kap. 3 § första stycket nuvarande FRL.

6 §

Paragrafen behandlar Finansinspektionens möjligheter att företa undersökningar hos ett försäkringsföretag.

I *första stycket*, som saknar motsvarighet i gällande lag, slås fast att Finansinspektionen, när den anser det nödvändigt, får genomföra en undersökning hos ett försäkringsföretag.

Andra stycket föreskriver en skyldighet för styrelsen och den verkställande direktören att hålla tillgångar och räkenskapsmaterial m.m. tillgängliga för inspektionens granskning. Stycket överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 19 kap. 9 § första stycket nuvarande FRL. För försäkringsföreningar finns motsvarande bestämmelser i 67 § UFL.

7 §

Paragrafen innehåller bestämmelser som ger Finansinspektionen möjlighet till insyn i vissa sidoordnade organ. För försäkringsbolag överensstämmer paragrafen med 19 kap. 10 § nuvarande FRL. Paragrafen har viss motsvarighet i 68 § första stycket UFL.

8 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser angående gruppbaserad redovisning, överensstämmer beträffande försäkringsbolag med 19 kap. 4 § nuvarande FRL. Såvitt gäller försäkringsföreningar har paragrafen sin motsvarighet i 71 a § UFL.

9 §

Paragrafen anger Finansinspektionens befogenhet att från företag som inte tillämpar denna lag fordra in särskild redovisning över s.k. intressegemenskap med ett försäkringsföretag. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagen med 7 kap. 21 § nuvarande FRL. Den har för försäkringsföreningar sin motsvarighet i 68 § andra stycket UFL.

10 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om aktuarier som förordnas av Finansinspektionen. Såvitt avser försäkringsbolag överensstämmer paragrafen i stort sett helt med 8 kap. 18 § sista stycket nuvarande FRL. I den nya lagen har genom ett tillägg klargjorts att en aktuarie som förordnats av Finansinspektionen, oavsett stämmans anvisningar, skall följa den instruktion som inspektionen har utfärdat.

11 §

Paragrafen, som gäller revisorer förordnade av Finansinspektionen, överensstämmer såvitt gäller försäkringsbolag i stora delar med 10 kap. 2 § nuvarande FRL. I förhållande till nuvarande FRL har de förtydligandena gjorts att Finansinspektionen när som helst får återkalla ett revisorsförordnande och utse en ny revisor, att revisorns arvode skall vara skäligt och att den inspektionsutsedde revisorn alltid skall följa inspektionens instruktion. Se härom vidare i avsnitt 9.8. För försäkringsföreningar har paragrafen sin motsvarighet i 69 § UFL.

12 §

Paragrafen behandlar revisors och särskild granskares rapporteringskyldighet till Finansinspektionen. Motsvarande bestämmelse i nuvarande FRL, 10 kap. 8 a §, omfattar inte särskild granskare men överensstämmer i fråga om försäkringsbolag i övrigt med förevarande paragraf.

13 §

Paragrafen anger Finansinspektionens rätt att sammankalla styrelsen i ett försäkringsföretag och att närvara vid styrelsesammanträde eller stämma. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 19 kap. 8 § första meningen och 9 § andra stycket nuvarande FRL. När för försäkringsföretagen i fortsättningen skall gälla allmänna associationsrättsliga bestämmelser, kommer Finansinspektionen inte, såsom enligt nuvarande lag (9 kap. 8 § FRL), att kunna kalla till stämma om en stämma inte sammankallats på föreskrivet sätt. Den uppgiften skall i fortsättningen fullgöras av länsstyrelsen (se 7 kap. 17 § ABL och 7 kap. 7 § FL). Bestämmelsen i 19 kap. 8 § andra meningen nuvarande FRL har därför inte förts över till den nya lagen.

Paragrafen har för försäkringsföreningar sin motsvarighet i 70 § UFL.

14 §

I paragrafen ges bestämmelser om allmänt ombud vid konkurs, vilka för försäkringsbolag har vidgats i förhållande till föreskrifterna i 14 kap. 21 § nuvarande FRL till att omfatta alla försäkringsföretag. Det sålunda utvidgade tillämpningsområdet är motiverat av den utökade förmånsrätten för försäkringsfordringar (se avsnitt 9.14). Paragrafen har utformats i överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i 13 kap. 13 § lagen om bank- och finansieringsrörelse. Ett allmänt ombud vid ett försäkringsföretags konkurs skall såsom ombudet på bankområdet i fortsättningen delta i konkursboets förvaltning tillsammans med den eller de förvaltare som utses enligt konkurslagen. Det har följaktligen inte ansetts nödvändigt att i lagtexten särskilt ange att det allmänna ombudet skall se till att försäkringstagarna kommer i åtnjutande av den förmånsrätt som följer med försäkringsavtalen. Bestämmelsen därom i 14 kap. 24 § nuvarande FRL har därför inte överförs till den nya lagen.

15 §

Paragrafen reglerar Finansinspektionens befogenheter vid ett försäkringsföretags likvidation. Paragrafen överensstämmer beträffande försäkringsbolag nära med 19 kap. 14 § nuvarande FRL och i fråga om försäkringsföreningar med 72 § andra stycket UFL.

16 §

I paragrafen regleras försäkringsföretagens avgiftsskyldighet mot Finansinspektionen. I fråga om försäkringsbolag motsvarar paragrafen 19 kap. 15 § nuvarande FRL. När det gäller försäkringsföreningar har paragrafen sin motsvarighet i 73 § UFL.

17 §

I paragrafen ges regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriftsrätt i fråga om ett försäkringsföretags skyldighet att lämna upplysningar och betala avgifter till Finansinspektionen. Beträffande försäkringsbolagen finns sådana

bemyndiganden för närvarande i 19 kap. 3 § andra stycket och 15 § nuvarande FRL. Bemyndigande rörande avgiftsskyldighet finns för försäkringsföreningar nu i 73 § UFL.

15 kap. Särskilt om prövningen av ägares lämplighet

Paragraferna i detta kapitel överensstämmer med 3 kap. 2 § andra-sista styckena och 2 a–2 g §§ nuvarande FRL. De innehåller bestämmelser om lämplighetsprövning av större ägare i försäkringsaktiebolag och om ingripanden mot sådana ägare.

1 §

Paragrafen uppställer krav på Finansinspektionens tillstånd för förvärv av aktier som medför ett s.k. kvalificerat innehav eller en viss ökning av ett sådant innehav. Paragrafen överensstämmer med 3 kap. 2 § andra stycket och tredje stycket första meningen nuvarande FRL.

2 §

Paragrafen innehåller särskilda bestämmelser avseende vissa familjerättsliga förvärv m.m. Paragrafen stämmer överens med 3 kap. 2 § tredje stycket andra och tredje meningarna nuvarande FRL.

3 §

I paragrafen anges förutsättningarna för erhållande av Finansinspektionens tillstånd. Paragrafen överensstämmer med 3 kap. 2 § fjärde stycket nuvarande FRL.

4 §

Paragrafen anger de situationer när det föreligger hinder mot tillstånd. Paragrafen överensstämmer med 3 kap. 2 § femte stycket nuvarande FRL.

5 §

Paragrafen anger förutsättningarna för tillstånd vid s.k. nära förbindelser. Den överensstämmer med 3 kap. 2 § sjätte stycket nuvarande FRL.

6 §

Bestämmelsen i paragrafen ger Finansinspektionen möjlighet att föreskriva en tid för genomförande av ett förvärv. Paragrafen överensstämmer med 3 kap. 2 § sjunde stycket nuvarande FRL.

7 §

Paragrafen anger när Finansinspektionen skall meddela beslut i tillståndsfrågan. Paragrafen överensstämmer med 3 kap. 2 § sista stycket nuvarande FRL.

8 §

Paragrafen föreskriver en skyldighet för Finansinspektionen att i vissa fall samråda med behörig utländsk myndighet. Paragrafen överensstämmer med 3 kap. 2 g § nuvarande FRL.

9 §

I paragrafen föreskrivs anmälningsskyldighet mot Finansinspektionen för den som avyttrar ett kvalificerat innehav. Paragrafen överensstämmer med 3 kap. 2 a § nuvarande FRL.

10 §

Paragrafen behandlar försäkringsaktiebolagets anmälningsskyldighet mot Finansinspektionen. Paragrafen stämmer överens med 3 kap. 2 b § nuvarande FRL.

11 §

Paragrafen föreskriver anmälningsskyldighet i fråga om ledningen för en ägare som är juridisk person. Paragrafen överensstämmer med 3 kap. 2 c § nuvarande FRL.

12 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om Finansinspektionens beslut om röstförbud i särskilt angivna fall. Paragrafen överensstämmer med 3 kap. 2 d § första–tredje styckena nuvarande FRL.

13 §

I paragrafen ges Finansinspektionen möjlighet att i vissa fall förelägga ägare att avyttra aktier. Paragrafen överensstämmer med 3 kap. 2 d § fjärde stycket nuvarande FRL.

14 §

Paragrafen anger vissa rättsverkningar av Finansinspektionens beslut enligt 12 eller 13 §. Paragrafen överensstämmer med 3 kap. 2 d § sista stycket nuvarande FRL.

15 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om förordnande av förvaltare som skall företräda sådana aktier som inte får företrädas av ägaren. Paragrafen överensstämmer med 3 kap. 2 e § nuvarande FRL.

16 §

I paragrafen ges Finansinspektionen möjlighet att vid nära förbindelser lämna föreläggande om avyttring av aktier och besluta om röstförbud. Paragrafen stämmer överens med 3 kap. 2 f § nuvarande FRL.

16 kap. Ingripanden

I kapitlet upptas bestämmelser om Finansinspektionens möjligheter att ingripa mot försäkringsföretag. Bestämmelser med väsentligen samma sakliga innehåll finns i fråga om försäkringsbolag i 19 kap. 11–13 a §§ nuvarande FRL. För försäkringsföreningar har bestämmelserna i kapitlet vissa motsvarigheter i 71, 71 b och 74 §§ UFL. Ingripandemöjligheterna mot försäkringsföreningar sträcker sig längre i den nya lagen. Paragraferna i kapitlet är ordnade i nära överensstämmelse med föreskrifterna om ingripanden i lagen om bank- och finansieringsrörelse.

1 §

Paragrafen anger de fall när det åligger Finansinspektionen att ingripa mot ett försäkringsföretag. Paragrafen svarar i fråga om försäkringsbolag mot 19 kap. 11 § andra stycket nuvarande FRL. Den har viss motsvarighet i 71 § andra stycket UFL.

2 §

I paragrafen anges de sätt på vilka Finansinspektionen kan ingripa mot försäkringsföretag. De överensstämmer med de möjligheter som i dag står till buds för inspektionen. Paragrafen har inte någon direkt motsvarighet vare sig i nuvarande FRL eller i UFL.

3 §

I paragrafen anges när Finansinspektionen får avstå från ingripande. Paragrafen överensstämmer beträffande försäkringsbolag med 19 kap. 11 b § nuvarande FRL. Den saknar motsvarighet i UFL.

4 §

Paragrafen upptar bestämmelser om finansiell saneringsplan och om särskild företrädare i försäkringsföretag. Paragrafen har sin motsvarighet i 19 kap. 11 § tredje och fjärde styckena nuvarande FRL och 71 § tredje och fjärde styckena UFL. Bestämmelserna har

på så sätt vidgats att Finansinspektionen skall utfärda föreläggande inte bara när försäkringstagarnas intressen hotas utan också när det gäller andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar. Denna utvidgning torde ligga i linje med hur nuvarande bestämmelser uppfattas från tillsynshåll.

5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om upprättande av en plan för återställande av en tillfredsställande finansiell ställning. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagens del nästan helt med 19 kap. 11 § femte stycket nuvarande FRL. Skillnaden är att det i den nya paragrafen finns en hänvisning till de absoluta kraven på kapitalbasen både för skade- och livförsäkringsrörelse. För försäkringsföreningar har paragrafen sin motsvarighet i 71 § femte stycket UFL.

6 §

Paragrafen reglerar Finansinspektionens möjligheter att begränsa ett försäkringsföretags förfoganderätt eller förbjuda företaget att förfoga över sina tillgångar. Beträffande försäkringsbolag överensstämmer paragrafen nära med 19 kap. 11 § åttonde och nionde styckena nuvarande FRL. Enligt den nya paragrafen får Finansinspektionen vidta angivna åtgärder bl.a. när det är nödvändigt för att skydda de intressen som försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar har. Motsvarande föreskrift i nuvarande lag tar i överensstämmelse med ordalydelsen i den EG-bestämmelse på vilken föreskriften vilar sikte på de försäkrades intressen. Eftersom de försäkrades intressen närmast undantagslöst sammanfaller med de intressen som försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade har torde den föreslagna ändringen inte få någon praktisk betydelse.

För tjänstepensionskassor har paragrafen motsvarighet i 71 § sjunde och åttonde stycket UFL.

7 §

Paragrafen behandlar återkallelse av tillstånd till försäkringsrörelse under återopande av bristande uppfyllelse av kraven på företagets ledning. Paragrafen stämmer i fråga om försäkringsbolag överens med 19 kap. 11 c § nuvarande FRL. Den saknar motsvarighet i UFL.

8 §

Paragrafen anger vissa fall när Finansinspektionen skall återkalla ett försäkringsföretags tillstånd. Såvitt gäller försäkringsbolag har paragrafen sin motsvarighet i 19 kap. 2 § första stycket nuvarande FRL. Det saknas motsvarande bestämmelser i UFL.

9 §

I paragrafen anges de ytterligare fall när Finansinspektionen får återkalla ett försäkringsföretags verksamhetstillstånd. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolagens del med 19 kap. 11 § tionde stycket nuvarande FRL. Den saknar motsvarighet i UFL.

10 §

I paragrafen anges de ytterligare beslut som Finansinspektionen kan förena en återkallelse med. Paragrafen saknar motsvarighet i nuvarande lagar, men motsvaras av bestämmelser i 15 kap. 4 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

11 §

Paragrafen behandlar Finansinspektionens skyldighet att anmäla vissa ingripanden till behöriga utländska myndigheter och inspektionens möjlighet att hos sådana myndigheter begära åtgärder. Paragrafen överensstämmer beträffande försäkringsbolag nära med 19 kap. 11 a § nuvarande FRL. Enligt den nya paragrafen skall inspektionens åtgärder syfta till att skydda de intressen som försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäk-

ringar har. I nuvarande FRL anges i överensstämmelse med ordalagen i motsvarande EG-regel de försäkrade som skyddsobjekt. I enlighet med vad som sagts i kommentaren till 6 § torde ändringen vara utan praktisk betydelse.

Paragrafen har i fråga om tjänstepensionskassor motsvarighet i 71 b § UFL.

12 §

Paragrafen anger när ärenden rörande ingripanden skall prövas av regeringen. Motsvarande bestämmelser ges i fråga om försäkringsbolag i nuvarande FRL i 19 kap. 2 § tredje stycket och 11 § tionde stycket. Paragrafen saknar motsvarighet i UFL.

13 §

I paragrafen anges förutsättningarna för beslut om straffavgift. Paragrafen överensstämmer för försäkringsbolag med 19 kap. 11 d § nuvarande FRL men saknar motsvarighet i UFL.

14 §

Paragrafen, som reglerar straffavgiftens storlek, överensstämmer med 19 kap. 11 e § första–tredje styckena nuvarande FRL. Paragrafen har inte någon motsvarighet i UFL.

15 §

I paragrafen anges de hänsyn som skall tas till överträdelsen när straffavgiftens storlek fastställs. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 19 kap. 11 e § sista stycket nuvarande FRL. Den saknar motsvarighet i UFL.

16 §

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om förseningsavgift, stämmer för försäkringsbolag överens med 19 kap. 11 f § nuvarande FRL. Det finns inte motsvarande bestämmelser i UFL.

17 §

Paragrafen anger när straff- eller förseningsavgift skall betalas. Den överensstämmer beträffande försäkringsbolag med 19 kap. 11 g § första stycket nuvarande FRL, men saknar motsvarighet i UFL.

18 §

Paragrafen reglerar när beslut om påförande av straff- eller förseningsavgift får verkställas. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 19 kap. 11 g § andra stycket första meningen nuvarande FRL. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i UFL.

19 §

Paragrafen, som behandlar indrivning av obetalda avgifter, överensstämmer beträffande försäkringsbolag med 19 kap. 11 g § andra stycket andra och tredje meningarna nuvarande FRL.

20 §

Paragrafen anger när en påförd straff- eller förseningsavgift faller bort. Den överensstämmer för försäkringsbolag med 19 kap. 11 g § tredje stycket nuvarande FRL.

21 §

I paragrafen regleras när Finansinspektionen får ingripa mot ett försäkringsholdingföretag. Paragrafen överensstämmer med 19 kap. 11 h §.

22 §

Paragrafen behandlar Finansinspektionens åtgärder mot den som utan tillstånd driver försäkringsrörelse. Den har utformats i överensstämmelse med 15 kap. 18 § första och andra styckena lagen om bank- och finansieringsrörelse. Paragrafen svarar beträffande försäkringsbolag mot 19 kap. 12 § nuvarande FRL men saknar motsvarighet i UFL.

23 §

Paragrafen tar sikte på det fall att ett svenskt aktiebolag eller en svensk ekonomisk förening driver försäkringsrörelse utan tillstånd och inte följer Finansinspektionens föreläggande att upphöra med rörelsen. I ett sådant fall skall rätten, efter inspektionens ansökan, besluta att företaget skall gå i likvidation. Paragrafen saknar motsvarighet i gällande rätt men överensstämmer med vad som gäller på bankområdet enligt 15 kap. 19 § lagen om bank- och finansieringsrörelse.

24 §

I paragrafen slås fast Finansinspektionens möjlighet att förelägga vite. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 21 kap. 2 § fjärde stycket nuvarande FRL. Bestämmelser om inspektionens möjlighet att rikta vitesförelägganden mot försäkringsföreningar ges i dag i 74 § UFL.

25 §

Paragrafen innehåller ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om innehållet i en finansiell saneringsplan. Sådana bemyndiganden ges i 19 kap. 11 § sista stycket nuvarande FRL och i 71 § sista stycket UFL.

17 kap. Överklagande

I kapitlet finns föreskrifter rörande rätten att överklaga Finansinspektionens beslut. Vidare upptas särskilda bestämmelser om rätten att hos kammarrätten begära förklaring att vissa ärenden onödigt uppehålls. Bestämmelserna har utformats i nära överensstämmelse med överklaganderegler i 17 kap. lagen om bank- och finansieringsrörelse.

1 §

Paragrafen anger de beslut av Finansinspektionen som inte får överklagas. Den överensstämmer med vad som gäller i fråga om Finansinspektionens beslut på banksidan enligt 17 kap. 1 § första stycket lagen om bank- och finansieringsrörelse. Paragrafen motsvarar beträffande försäkringsbolag 19 kap. 13 § första stycket och tredje stycket andra meningen nuvarande FRL. Paragrafen har viss motsvarighet i 75 § andra stycket UFL.

2 §

I paragrafen anges de fall när Finansinspektionens beslut får överklagas till regeringen. Det handlar om beslut i sådana dispensärenden som avses i 11 kap. 1 § andra stycket. Bestämmelsen överensstämmer med vad som gäller enligt 17 kap. 1 § andra stycket lagen om bank- och finansieringsrörelse (jfr prop. 2005/06:25 s. 93).

3 §

I paragrafen föreskrivs att andra beslut än som avses i 1 och 2 §§ överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Paragrafen har sin motsvarighet i 19 kap. 13 § andra stycket och tredje stycket första och tredje meningarna nuvarande FRL och i 75 § UFL. Gällande ordning, enligt vilken beslut som bedömts viktigare överklagas direkt till kammarrätt, har såsom på banksidan övergetts. Om motiven härtill se avsnitt 9.20. Paragrafen överensstämmer helt med 17 kap. 1 § andra och tredje styckena lagen om bank- och finansieringsrörelse.

4 §

I paragrafen ges Finansinspektionen möjlighet att bestämma att beslut om förbud, föreläggande eller återkallelse skall gälla omedelbart. Paragrafen har sin motsvarighet i 19 kap. 13 § fjärde stycket nuvarande FRL. Den saknar motsvarighet i UFL.

5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätt att beträffande vissa ärenden hos kammarrätten begära förklaring att ärendet onödigt uppehålls. Paragrafen överensstämmer i fråga om försäkringsbolag med 19 kap. 13 a § nuvarande FRL. Motsvarande bestämmelser saknas i UFL.

15.2 Förslaget till lag om införande av försäkringsrörelselagen (2007:000)

1 §

Paragrafen anger att den nya försäkringsrörelselagen träder i kraft den 1 januari 2008. Samma tidpunkt för ikraftträdande gäller för den särskilda införandelagen, dock med ett undantag. Undantaget avser 39 §, som gör det möjligt för försäkringsföretagen att redan före den nya försäkringsrörelselagens ikraftträdande besluta om vissa ändringar i bolagsordning eller stadgar. Den paragrafen träder i kraft den dag som regeringen bestämmer. Det bör bli några veckor efter den tidpunkt då den nya lagen kan väntas komma ut från trycket i Svensk författningssamling.

I överensstämmelse med vedertagna principer inom associationsrättslig lagstiftning skall de nya bestämmelserna tillämpas även på försäkringsföretag som har bildats före den nya lagens ikraftträdande, om inte annat föreskrivs (se 4 §).

2 §

Genom paragrafen upphävs UFL, nuvarande FRL jämte promulgationslag samt den s.k. Leo-lagen, vars tillämpningsområde efter ABL:s ikraftträdande är begränsat till att omfatta endast försäk-

ringsaktiebolag. I den utsträckning som framgår av den nya försäkringsrörelselagen blir samtidigt ABL tillämplig på försäkringsaktiebolag och FL tillämplig på ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar.

3 §

I åtskilliga andra författningar finns hänvisningar till bestämmelser i de lagar som nu upphävs. Visserligen ges i betänkandet förslag till konsekvensändringar i sådana författningar, men det kan inte bortses från möjligheten att någon bestämmelse lämnas obeaktad. Det har därför i denna paragraf föreskrivits att hänvisningar till föreskrifter som ersatts genom bestämmelser i den nya lagen skall avse den nya bestämmelsen.

4 §

Paragrafen fastslår huvudregeln att den nya försäkringsrörelselagen skall tillämpas även på försäkringsbolag och försäkringsföreningar som har bildats före tidpunkten för den lagens ikraftträdande. Detta innebär bl.a. att bestämmelser i bolagsordning eller stadgar som strider mot den nya lagen blir ogiltiga, om inte något särskilt undantag görs i införandelagen. Bestämmelser som inte är förenliga med den nya lagen förutsätts ändras till överensstämmelse med lagen senast vid den första årsstämma som hålls efter lagens ikraftträdande.

5 §

Den nya lagen skall inte innebära att omauktorisering måste ske av de försäkringsföretag som är verksamma vid lagens ikraftträdande. Att beviljade koncessioner och stadfästelser av bolagsordningar fortsätter att gälla uttrycks i denna paragraf.

6 §

I paragrafen fastslås att beslut om avvikelser och undantag från föreskrifter i UFL och nuvarande FRL efter ikraftträdandet av den nya försäkringsrörelselagen skall avse motsvarande bestämmelser i den lagen.

7 §

Paragrafen upptar vissa tidsbestämda särbestämmelser om solvensmarginal för försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag som beviljats koncession före den 20 mars 2002. Den överensstämmer med punkten 2 i övergångsbestämmelserna till de ändringar av solvensreglerna i nuvarande FRL som trädde i kraft den 1 januari 2004.

8 §

För understödsföreningar gäller enligt nuvarande bestämmelser inte krav på tillstånd för att driva försäkringsrörelse. Dessa föreningar får genom paragrafens *första stycke* två år på sig att ansöka om ett sådant tillstånd och i övrigt inrätta sig efter de nya bestämmelserna för verksamheten. Om en ansökan om tillstånd enligt den nya försäkringsrörelselagen har getts in under den tiden, får sökanden fortsätta att driva verksamheten enligt äldre bestämmelser till dess att ansökan har prövats slutligt.

Om en ansökan om tillstånd inte görs inom föreskriven tid eller om en sådan ansökan avslås, skall understödsföreningen enligt paragrafens *andra stycke* gå i likvidation. Likvidationen skall genomföras i enlighet med bestämmelserna i UFL.

9 §

Enligt utredningens förslag skall ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag antingen övergå till att tillämpa de bestämmelser som gäller för livförsäkringsaktiebolag som får dela ut vinst till aktieägarna eller ombildas till ett ömsesidigt försäkringsbolag. I *första stycket* av paragrafen uppställs därför kravet att de livförsäkringsaktiebolag som vid den nya lagens ikraftträdande driver

verksamhet utan villkor om vinstutdelning i bolagsordningen skall gottskriva försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar samtliga medel som kan anses tillhöra dem. Kravet omfattar uppskrivningsfonden, konsolideringsfonden, fond för verkligt värde och andra övervärden i bolaget, med avdrag för aktiekapitalet och överkursfonden. Skilda metoder för gottskrivningen har behandlats i avsnitt 8.4. Gemensamt för dessa metoder är att de fordrar beslut av bolagsstämman.

I *andra stycket* åläggs bolaget att underrätta sina försäkringstagare om innehållet i ett beslut om gottskrivning. Informationen skall innehålla en redogörelse för beslutets konsekvenser för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar. Det får förutsättas att försäkringstagarna, såsom vid tjänstepensionsförsäkring, i förekommande fall vidarebefordrar bolagets information till dem som är ersättningsberättigade utan att vara försäkringstagare.

10 §

I lagen (2007:000) om inkomst- och förmögenhetsskatteregler vid gottskrivning av överskott i livförsäkringsaktiebolag finns vissa särskilda regler om den skattemässiga behandlingen vid en gottskrivning enligt 9 § denna lag. Paragrafen innehåller en hänvisning till den lagen.

11 §

En av de metoder som har behandlats i avsnitt 8.4 innebär att medel som skall gottskrivas försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade överförs till aktiekapitalet och att nya aktier utges till dem. En sådan gottskrivning skall enligt *första stycket* denna paragraf kunna komma till stånd utan hinder av de uttömmande bestämmelserna om ökning av aktiekapitalet och utgivande av nya aktier i 11 kap. ABL. Vid en gottskrivning genom aktieemission skall bestämmelserna om fondemission i 12 kap. ABL gälla i tillämpliga delar.

Av *andra stycket* framgår att möjligheten att överlåta de aktier som avses i första stycket får inskränkas utöver vad som följer av ABL:s bestämmelser om aktiers överlåtbarhet. För en sådan

inskränkning, som skall föreskrivas i bolagsordningen, krävs att den syftar till att tillgodose att aktierna inte kan disponeras i strid med de kvalitativa kraven för pensionsförsäkring i 58 kap. 10-17 §§ inkomstskattelagen (1999:1229). Det inskränkande förbehållet kan alltså avse aktier som härrör från försäkringar som enligt skattelagstiftningen bedöms som pensionsförsäkringar.

12 §

I paragrafens *första stycke* uppställs kravet på Finansinspektionens tillstånd för genomförande av den gottskrivning som ett livförsäkringsaktiebolag har beslutat. Inspektionens tillstånd förutsätter enligt stycket att gottskrivningen inte kan antas försämra rätten för försäkringstagarna och andra ersättningsberättigade på grund av försäkringar. Denna förutsättning har diskuterats närmare i avsnitt 8.4.

Enligt bestämmelsen i *andra stycket* fordras att en ansökan om tillstånd ges in till Finansinspektionen senast vid utgången av år 2009.

I *tredje stycket* anges att Finansinspektionen för förelägga bolaget att komma in med den utredning som är nödvändig för inspektionens prövning av de ersättningsberättigades rätt.

13 §

Finansinspektionen ges i paragrafens *första stycke* möjlighet att förordna en sakkunnig att avge utlåtande i tillståndsärendet. Den sakkunnige har enligt *andra stycket* rätt till skälig ersättning för sitt arbete. Ersättningen fastställs av Finansinspektionen och utges av försäkringsbolaget.

14 §

Av paragrafen framgår att Finansinspektionen vid överträdelser av övergångsbestämmelserna för icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag kan göra de ingripanden som anges i 16 kap. i den nya försäkringsrörelselagen.

15 §

Enligt paragrafen överklagas Finansinspektionens beslut i fråga om tillstånd till verkställande av gottskrivning direkt hos kammarrätten.

16 §

Enligt paragrafen skall ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag fram till dess att en gottskrivning enligt 9 § har genomförts tillämpa äldre bestämmelser om vinstutdelning och annan användning av bolagets egendom, i ABL benämnt värdeöverföring från bolaget.

17 §

Enligt 4 kap. 10 § i den nya försäkringsrörelselagen får ett försäkringsföretag inte avtala om tjänster på andra villkor än sådana företag normalt tillämpar eller ingå andra avtal på villkor som inte är affärsmässigt betingade med eller till förmån för en angiven krets personer. Sådana avtal skall föras in i en förteckning. Motsvarande bestämmelser i gällande rätt (12 kap. 12 och 13 §§ nuvarande FRL samt 26 § UFL) innehåller förbud mot penninglån till eller ställande av säkerhet för personer inom en viss krets. För avtal som ingåtts före lagens ikraftträdande skall äldre bestämmelser gälla. Detta kommer till uttryck i paragrafen.

18 §

Enligt paragrafen skall i fråga om registrering av försäkringsföretag som har bildats innan den nya försäkringsrörelselagen har trätt i kraft gälla äldre bestämmelser.

Paragrafen svarar mot 5 § lagen om införande av ABL.

19 §

Genom ABL avskaffades för allmänna aktiebolag systemet med aktier med nominellt belopp. Denna paragraf ger försäkringsaktiebolagen möjlighet att vänta med att ändra föreskrifter om aktiers nominella belopp i bolagsordningen till dess att bolagsordningen ändras i något annat avseende efter lagens ikraftträdande. När föreskriften om aktiers nominella belopp tas bort, skall samtidigt uppgift om antalet aktier i bolaget tas in i bolagsordningen.

Paragrafen svarar mot 6 § lagen om införande av ABL.

20 §

I paragrafen anges att äldre hembudsförbehåll skall fortsätta att gälla, även om de strider mot de nya bestämmelserna därom i 4 kap. 28 § ABL.

Paragrafen svarar mot 7 § lagen om införande av ABL.

21 §

Enligt 5 kap. 5 § ABL skall aktieboken i ett kupongbolag innehålla uppgift om aktieägarers person- eller organisationsnummer. Av *första stycket* framgår att aktieboken inte behöver innehålla uppgifter av dessa slag i fråga om aktieägare som har förts in i aktieboken före lagens ikraftträdande.

Nyss nämnda paragraf i ABL innehåller även att aktieboken i ett kupongbolag skall innehålla uppgift om huruvida aktiebrev har utfärdats. I fråga om försäkringsaktiebolag som har bildats före utgången av år 2007 behövs enligt *andra stycket* sådan uppgift endast om aktiebrev har utfärdats efter den 1 januari 2008.

Paragrafen motsvarar 9 § lagen om införande av ABL.

22 §

Enligt 6 kap. 2 § ABL skall ett aktiebrev innehålla uppgifter om bolagets organisationsnummer och kategoritillhörighet samt aktieägarers identifieringsnummer. Paragrafen innebär att skyldigheten att ange dessa uppgifter inte gäller aktiebrev som har lämnats ut före utgången av år 2007.

Paragrafen motsvarar 10 § lagen om införande av ABL.

23 §

Paragrafen reglerar frågor rörande vissa äldre aktiebrev. Den motsvarar 8 § lagen om införande av nuvarande FRL och 11 § andra stycket lagen om införande av ABL.

24 §

Paragrafen behandlar fall av registrering och verkställande av stämmobeslut som har fattats före ikraftträdandet av den nya försäkringsrörelselagen och talan mot ett sådant beslut. I dessa fall gäller äldre bestämmelser.

Paragrafen svarar mot 12 § lagen om införande av ABL.

25 §

Paragrafen tar sikte på vissa styrelsebeslut som har fattats före lagens ikraftträdande. I enlighet med vad som föreskrivs i 24 § gäller äldre bestämmelser vid registrering och verkställande av dessa beslut.

Paragrafen motsvarar 13 § lagen om införande av ABL.

26 §

Paragrafen avser de fall att en värdeöverföring beslutas eller, såvitt gäller förtäckt vinstutdelning, genomförs efter den nya lagens ikraftträdande på grundval av en årsredovisning som har upprättats dessförinnan. I dessa fall skall tillämpas de bestämmelser som gällde när årsredovisningen upprättades.

Paragrafen svarar mot 14 § lagen om införande av ABL.

27 §

Paragrafen behandlar inlösen av minoritetsaktier som har påkallats före den 1 juli 2006. Den har överförts från övergångsbestämmelsen till de ändringar i fråga om inlösen i nuvarande FRL som träder i kraft nämnda dag.

Paragrafen svarar mot 15 § lagen om införande av ABL.

28 §

För försäkringsaktiebolag gäller fortsättningsvis i stora delar ABL:s föreskrifter om fusion. Av paragrafen framgår att äldre bestämmelser gäller för en fusion, om bolagsstämman i samtliga överlåtande bolag har godkänt fusionsplanen före lagens ikraftträdande. Äldre bestämmelser gäller även vid fusion genom absorption av helägt dotterbolag, om fusionsplanen har upprättats före ikraftträdandet.

29 §

Tillämpningen av ABL på försäkringsaktiebolagen och FL på ömsesidiga försäkringsbolag och försäkringsföreningar innebär delvis nya likvidationsbestämmelser för dessa företag. En likvidation som har beslutats före lagens ikraftträdande skall dock handläggas enligt de äldre bestämmelserna. En föreskrift härom har tagits in i denna paragraf.

30 §

Genom paragrafen ges ömsesidiga försäkringsbolag ett års anstånd med att tillämpa den nya bestämmelse som uppställer kravet att delägarrepresentanter på bolagsstämman skall utses av delägaren själv.

31 §

Genom den nya försäkringsrörelselagen införs även beträffande försäkringsfordringar mot en försäkringsförening förmånsrätt i registerförda tillgångar. Av paragrafen framgår att sådan förmånsrätt emellertid inte gäller om beslut om utmätning eller konkurs har fattats före lagens ikraftträdande.

32 §

Tillämpningen av FL på försäkringsföreningar innebär att för sådana föreningar skall gälla den huvudregel om öppenhet som anges i 3 kap. 1 § första stycket FL. De föreningar som vid ikraftträdandet av den nya lagen är registrerade enligt UFL skall dock kunna vara slutna som tidigare. Denna möjlighet slås fast i paragrafen.

33 §

Genom den nya lagen skärps kraven på revisorer i en försäkringsförening. Genom paragrafen ges möjlighet för en försäkringsförening, som vid ikraftträdandet har en revisor som inte uppfyller de nya kraven, att följa de nuvarande bestämmelserna om revisors kvalifikationer till dess att den tid för vilken revisorn utsetts har gått ut.

34 §

Paragrafen behandlar det fall att det vid lagens ikraftträdande har fattats beslut om överlåtelse av en understödsförenings rörelse. Överlåtelsen skall i ett sådant fall genomföras enligt äldre bestämmelser.

35 §

Av paragrafen framgår att en ansökan om registrering som en understödsförening gjort före den nya lagens ikraftträdande skall handläggas färdigt av Finansinspektionen. Enligt den nya lagen

görs registreringar av Bolagsverket, men hos inspektionen anhängiggjorda registreringsärenden skall alltså inte överflyttas till Bolagsverket.

36 §

Finansinspektionen har genom bestämmelserna om ingripande i den nya försäkringsrörelselagen fått vidgade möjligheter och större frihet att vidta åtgärder mot i första hand försäkringsföreningar. Överträdelser som ägt rum före lagens ikraftträdande skall därför som regel bedömas enligt äldre bestämmelser. Detta skall dock inte gälla om en tillämpning av de nya bestämmelserna skulle leda till ett mindre strängt ingripande.

37 §

Bestämmelserna i 17 kap. i den nya försäkringsrörelselagen om överklagande innebär vissa ändringar i förhållande till gällande rätt. Av paragrafen framgår att beslut som har meddelats före lagens ikraftträdande överklagas enligt äldre bestämmelser.

38 §

Som anförts i kommentaren till 4 § gäller enligt huvudregeln den nya lagstiftningen för försäkringsföretag även för företag som har bildats före lagens ikraftträdande. Av paragrafen framgår att om bolagsordningen eller stadgarna efter lagens ikraftträdande strider mot en bestämmelse i den nya försäkringsrörelselagen, ABL eller FL skall styrelsen till den första ordinarie stämman lägga fram förslag till ändring av bolagsordningen eller stadgarna.

Paragrafen svarar mot 16 § lagen om införande av ABL.

39 §

Paragrafen ger försäkringsföretagen möjlighet att redan innan den nya lagen träder i kraft besluta om de ändringar i bolagsordning eller stadgar som föranleds av den lagen. Ett sådant beslut skall enligt paragrafen ha verkan från och med lagens ikraftträdande.

Paragrafen motsvarar 17 § lagen om införande av ABL.

40 §

Paragrafen avser ömsesidiga försäkringsbolag vilkas firma har registrerats före ikraftträdandet av 1948 års lag om försäkringsrörelse. Ett sådant bolags firma behöver inte innehålla orden ömsesidig och försäkring. Paragrafen överensstämmer med 23 § promulgationslagen till nuvarande FRL.

41 §

Paragrafen ger möjlighet för en försäkringsförening att använda ordet bank i sin firma, om den gjort det sedan utgången av juni 1987. En bestämmelse med sådant innehåll finns för närvarande bland övergångsbestämmelserna till UFL (se SFS 1987:625).

42 §

I paragrafen ges en bestämmelse för Stockholms stads brandförsäkringskontor. Bestämmelsen är överförd från 5 § införandelagen till nuvarande FRL.

15.3 Förslaget till lag om inkomst- och förmögenhets- skatteregler vid gottskrivning av överskott i livförsäkringsaktiebolag

1 §

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde. Den skall enligt *första stycket* gälla vid en gottskrivning enligt införandelagen till försäkringsrörelselagen som görs av ett icke-vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag. Av paragrafen framgår även att lagen inte gäller om försäkringstagarna gottskrivs överskottet som återbäring. Av *andra stycket* framgår att sedvanliga beskattningsregler gäller för frågor som inte reglerats i denna lag.

2 §

Paragrafen är tillämplig på den utbetalning som sker som en engångsåtgärd enligt 9 § lagen om införande av försäkringsrörelselagen. Paragrafen fastslår som huvudregel att gottskrivningen inte medför en skattepliktig inkomst hos mottagaren. Om gottskrivningen sker till en arbetsgivare som har betalat premie för tjänstepensionsförsäkring enligt nuvarande FRL medför den dock hos denne mottagare att en skattepliktig inkomst uppstår. Det sista fallet kan uppstå framför allt för en förmånsbestämd pensionsförsäkring om gottskrivningen sker till arbetsgivaren. Om däremot överskott från en premiebestämd pensionsförsäkring betalas till arbetstagaren kommer det enligt huvudregeln att vara skattefritt hos mottagaren.

3 §

Paragrafen innebär att om gottskrivning sker genom inbetalningar på pensionssparkonto, t.ex. för gottskrivning av aktier, skall mottagaren inte kunna göra avdrag för sådana inbetalningar.

4 §

Paragrafen innebär att om gottskrivning sker genom att aktier placeras på pensionssparkonto skall de därefter följa reglerna för sådana konton.

5 §

Enligt *första stycke* regleras i denna paragraf hur gottskrivna aktier, efter gottskrivningstidpunkten, skall behandlas om de inte placerats på ett pensionssparkonto.

Återbäring och andra utbetalningar av överskott för sådana försäkringar som anges i *andra stycket* är enligt 8 kap. 24 § inkomstskattelagen skattefria. Ett exempel på försäkring som omfattas av sådan skattefrihet är kapitalförsäkring. Bestämmelserna innebär att skattefrihet även skall gälla utdelning på gottskrivna aktier och den vinst som uppstår när aktierna säljs.

Av *tredje stycket* framgår att skattefrihet skall gälla för utdelning på gottskrivna aktier för pensionsförsäkringar. Det gäller dock endast om livförsäkringsaktiebolaget vid gottskrivningen har ställt upp begränsningar för förfoganderätten över aktierna för att dispositioner inte kan ske i strid med de kvalitativa kraven för pensionsförsäkring.

Fjärde stycket innebär att den vinst som uppstår när aktierna säljs skall tas upp som pension och beskattas som inkomst av tjänst om aktierna har gottskrivits på grund av en pensionsförsäkring. Detta gäller dock inte vinst vid aktieförsäljning av en sådan arbetsgivare som avses i 2 §.

6 §

Paragrafen innebär att gottskrivning genom t.ex. kapitalandelslån för mottagaren i inkomstskattehänseende likställs med gottskrivning genom utgivande av aktier.

7 §

I 58 kap. 6 § inkomstskattelagen anges vilka utbetalningar som får göras från en pensionsförsäkring. Av förevarande bestämmelse framgår att gottskrivning trots det får göras.

8 §

Av paragrafen följer att avskattning enligt 58 kap. 19 § inkomstskattelagen inte skall göras när gottskrivning sker.

9 §

Paragrafen innebär att om en make genom bodelning överlåter det han har gottskrivits skall han fortsätta att vara skattskyldig för medlen.

10 §

Paragrafen innebär att belopp som har gottskrivits, vid förmögenhetsbeskattningen skall anses ingå i försäkringen.

15.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag

5 kap.

4 §

I paragrafen har en ändring gjorts till följd av att överkursfonden i ett aktieföretag inte skall vara en bunden fond. Ändringen motsvarar de ändringar som gjordes i samband med införandet av ABL. Enligt punkten 4 övergångsbestämmelserna skall de medel som är avsatta till överkursfond vid ikraftträdandet överföras till reservfonden och kommer således även därefter att vara bundet eget kapital.

Övriga ändringar

Övriga ändringar är föranledda främst av ändrad terminologi i den nya försäkringsrörelselagen eller av att hänvisningar till bestämmelser i nuvarande FRL till följd av samordningen med ABL och FL är överflödiga och därför tas bort eller ersätts med hänvisningar till relevant bestämmelse i annan lag.

15.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:575) om europabolag

1 §

Paragrafens tredje stycke har upphävts till följd av att lagens tillämpningsområde i fortsättningen skall omfatta också europabolag som har tillstånd att driva försäkringsrörelse.

15.6 Förslaget till lag om ändring i försäkringsavtalslagen (2005:104)

10 kap.

1 §

Paragrafens andra stycke har ändrats till följd av att dispensreglerna för försäkringsföreningar har ändrats. Paragrafen innebär att endast sådana försäkringsföreningar som har medgett dispens enligt de angivna bestämmelserna i den nya försäkringsrörelselagen är undantagna från informationsskyldigheten.

15 kap.

1 §

Av paragrafens andra stycke, som är nytt, följer att bestämmelserna i 15 kap. försäkringsavtalslagen om ianspråktagande av en försäkring och ersättning som utfaller från den skall gälla även för medel som har gottskrivits enligt 9 § lagen om införande av försäkringsrörelselagen.

Övergångsbestämmelser

Av övergångsbestämmelsen följer att en förening som när lagen träder i kraft inte behöver lämna information också efter lagens ikraftträdande får tillämpa detta undantag. Det gäller dock endast till dess en ansökan att driva försäkringsrörelse, som föreningen måste göra enligt införelselagen till den nya försäkringsrörelselagen, har prövats.

15.7 Förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen (2005:551)

27 kap.

1 §

Paragrafens *andra stycke* har ändrats som en följd av att nuvarande FRL upphävs och ABL blir tillämplig på försäkringsaktiebolag.

15.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (2006:000) om europakooperativ

1 §

Paragrafens tredje stycke har ändrats till följd av att lagens tillämpningsområde i fortsättningen skall omfatta också europakooperativ som har tillstånd att driva försäkringsrörelse.

15.9 Övriga lagförslag

Tre olika typer av följdändringar görs i övriga ändringsförslag. Den första avser hänvisningar till bestämmelser i nuvarande FRL vilka ersätts av hänvisningar till motsvarande bestämmelser i den nya försäkringsrörelselagen. Ett exempel på detta är hänvisningar till bestämmelserna om försäkringsklasser i 2 kap. 2 a och 2 b §§ nuvarande FRL, vilka ersätts med hänvisningar till 2 kap. 10 och 11 §§ nya försäkringsrörelselagen. Den andra avser ändringar på grund av förändringar i terminologi, t.ex. utbyte av ordet understödsförening mot försäkringsförening. Den tredje avser hänvisningar till associationsrättsliga regler i nuvarande FRL, vilka till följd av samordningen med ABL och FL är överflödiga och därför tas bort eller ersätts med hänvisningar till relevant bestämmelse i annan lag.

Det kan i detta sammanhang uppmärksammas att även om begreppet koncession övergetts i förslaget till ny försäkringsrörelselag har det behållits i lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares verksamhet i Sverige.

Särskilt yttrande

av Lars Hörngen, Gustaf Sjöberg och Staffan Viotti

Inledning

Försäkringsföretagsutredningen har haft ett brett uppdrag. Utöver att presentera ett förslag till en ny försäkringsrörelselag har den haft att utreda förutsättningarna att i olika associationsformer bedriva försäkringsrörelse. En huvudfråga har därvid varit hur livförsäkringsverksamhet ska få bedrivas. Utredningens analys (som huvudsakligen presenteras i kapitel 5 och 8) utmynnar i krav på genomgripande förändringar för såväl icke vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag som för ömsesidiga livbolag.

Vi anser att utredningens förslag i denna del inte är tillräckligt underbyggda. Grundorsaken är att utredningen genom sina direktiv har varit hänvisad till associationsrättsliga lösningar. Vi menar att många av problemen i nuvarande livförsäkringsverksamhet har sin orsak i de avtalsvillkor som allmänt tillämpas på livförsäkringsmarknaden. Ändringar av de associationsrättsliga reglerna för försäkringsbolag som har tecknat sådana avtal har därmed begränsad räckvidd.

Därtill kommer att de företagsformer som finns på livförsäkringsmarknaden är synnerligen komplexa. Det gäller både de traditionella bolagen och de vinstutdelande. Detta framgår av utredningens analys. Utredningens framställning blir emellertid skev genom att den på viktiga punkter jämför existerande traditionella bolag med ett hypotetiskt och i vissa avseenden idealiserat vinstutdelande bolag. Därigenom tenderar utredningen att överdriva skillnaderna mellan dessa båda alternativ. Vi menar att utredningen inte övertygande har kunnat visa att försäkringstagarnas ställning, vare sig enskilt eller som grupp, stärks av att livförsäkringsaktiebolag med vinstutdelningsförbud omvandlas till vinstutdelande.

Mot denna bakgrund anser vi att utredningens analys inte ger stöd för de genomgripande och tvingande förändringar i förutsättningarna för livförsäkringsverksamhet som den föreslår. I det

följande utvecklar vi huvudpunkterna i vår kritik mot utredningens analys och förslag.

Nuvarande och föreslagen ordning inom livförsäkring

I långa stycken instämmer vi i den beskrivning av hur traditionell livförsäkring fungerar som utredningen presenterar och vi vill framhålla att utredningen här gjort ett förtjänstfullt arbete med att lyfta fram och analysera viktiga problem på den svenska livförsäkringsmarknaden. Vi håller även med om att nuvarande ordning är förknippad med en lång rad problem. Vi anser emellertid att huvuddelen av dessa problem ligger i själva livförsäkringsavtalets innehåll, snarare än i associationsformen hos de bolag som tillhandhåller detta slags avtal. Avtalet – i kombination med den praxis som gör att överskott inte tilldelas försäkringstagarna löpande – gör att det bildas stora konsolideringsfonder, som försäkringsbolaget kan förfoga relativt fritt över. Försäkringstagarnas ställning försvagas av att avtalet är mycket långsiktigt och att det är dyrt och ibland omöjligt att flytta sparandet, vilket låser in sparandet även om bolaget inte sköter förvaltningen väl. Till bilden hör också att avtalet är synnerligen komplicerat och det är svårt för den enskilde försäkringstagaren att överblicka dess följder, liksom att bedöma om försäkringsbolaget fullgör sina åtaganden på ett tillfredsställande sätt.

Direktivens fokus på associationsrättsliga förhållanden gör att utredningen väljer att söka komma till rätta med ovan nämnda problem genom att stärka försäkringstagarnas (och, i förekommande fall, de försäkrades) inflytande över bolagets styrning. I de renodlat ömsesidiga bolagen föreslås detta ske genom att ordningar där försäkringstagarna inte kan utöva sitt inflytande i egenskap av delägare förbjuds. I övrigt tänks verksamheten bedrivas på samma sätt som tidigare.

För de icke vinstutdelande livaktiebolagen blir följden av utredningens förslag att de måste ombildas, antingen till vinstutdelande aktiebolag eller till ömsesidiga bolag. Utredningen föreslår att bolagen ska få stor frihet när det gäller hur omvandlingen till vinstutdelande bolag ska gå till, men kärnan är att en del av försäkringstagarnas fordran omvandlas från ett obestämt krav på en andel i konsolideringsfonden till aktier eller kapitalandelslån. Grundtanken bakom detta är att försäkringstagarna i utgångsläget har en

fordran som är utsatt för rörelserisk. Att omvandla denna till aktier innebär således, enligt utredningens resonemang, att man kallar saker vid deras rätta namn. I den mån försäkringstagarna tilldelas aktier kan de dessutom utöva inflytande över bolagets skötsel genom att rösta på bolagsstämman. Därmed antas de få en förbättrad position. Utredningen hävdar dessutom att ägarnas motiv och möjlighet att styra ett vinstutdelande bolag är väsentligt bättre, vilket antas komma försäkringstagarna till del även om de inte får något direkt inflytande via aktier.

Vi menar att utredningens analys i denna del präglas av alltför långtgående förenklingar. Alternativen jämförs inte på ett rättvisande sätt.

Icke vinstutdelande livbolag

Utredningen analyserar det icke vinstutdelande bolaget i termer där det förhållandet att ägarna inte har gjort någon nämnvärd formell kapitalinsats antas göra att de har svaga motiv att styra och övervaka verksamheten. Men för ägarna (ofta ett moderbolag som äger alla aktierna) har rätten att förvalta försäkringskapitalet normalt ett stort ekonomiskt värde, trots att de inte har rätt att få utdelning på sina aktier. Detta har framgått av att det vid olika tillfällen betalats stora summor för icke vinstutdelande försäkringsbolag. Det är också tydligt att värderingen av börsnoterade moderbolag har påverkats i fall där livbolag hanterats på ett sådant sätt att de tappat nysparande. Följaktligen har ägarna motiv att vårda livbolaget och se till att det utvecklas på ett sådant sätt att förvaltningskapitalet växer.

Förvaltningskapitalet i sig har ett värde och det är möjligt att det finns naturliga samordningsfördelar mellan livaktiebolaget och dess ägare. Dessa kan även komma försäkringstagarna till del. Men det finns också risk för att det värde som livbolaget har för moderbolaget till någon del beror på att ägaren har möjlighet att sälja tjänster till livbolaget till priser som inte är marknadsmässiga eller på andra sätt föra över medel från livförsäkringsbolaget. Detta är ett potentiellt allvarligt problem från försäkringstagarnas synpunkt, men det har mycket lite med den associationsrättsliga formen att göra. Sådan dold vinstutdelning strider mot gällande regler, dvs. det är den finansiella tillsynens uppgift att förhindra att sådant sker. Frågan har uppmärksammats av Finansinspektionen, men det är

svårt att avgöra vad som är korrekt prissättning av interna tjänster och därmed svårt att skydda försäkringstagarna.

Det viktiga i det här sammanhanget är dock att samma incitament för ägarna att utnyttja försäkringstagarna finns i vinstutdelande livbolag med villkorad återbäring. Tillsynen av utdelande bolag är lika svår. Det kan även ifrågasättas om grunden för tillsynsinsgripande i dessa företag är lika tydlig som i icke vinstutdelande. I det senare fallet är det uppenbart att verksamheten helt ska drivas i försäkringstagarnas intresse. Här måste livbolagets ledning och styrelse anses ha en långt gående skyldighet att strikt tillvarata försäkringstagarnas intressen gentemot ägarna. I ett vinstutdelande bolag är relationen till försäkringstagarna renodlat kommersiell och livbolagets styrelse har att se till ägarnas intressen. Även om reglerna skulle vara desamma, kan det inte uteslutas att beteendet i livbolaget påverkas av om vinstutdelning är tillåten eller ej. (Vi återkommer till det vinstutdelande bolagets egenskaper nedan.)

Effekten på försäkringstagarnas ställning

Utredningen saknar en allsidig analys av hur försäkringstagarnas ställning påverkas av att en del av deras fordran omvandlas till aktier (eller kapitalandelsbevis). Utredningen pekar på att dessa aktier omfattas av sedvanliga minoritetsskyddsregler. Men den viktiga frågan från försäkringstagarnas synpunkt är hur deras rättigheter ser ut jämfört med att de har krav på en andel av bolagets konsolideringskapital. I det senare fallet omfattas medlen i dess helhet av ett reglerat och av Finansinspektionen övervakat försäkringsavtal. I det förra är en del av försäkringstagarnas fordran förvandlade till aktier. I egenskap av vanliga aktieägare har försäkringstagarna inga särskilda rättigheter som Finansinspektionen har skyldighet att bevaka. Med hänvisning till Försäkringstillsynsutredningen hävdar utredningen att det numera är omöjligt att utöva tillsyn av försäkringstagarnas fordran på konsolideringsfonden. Även om man delar den uppfattningen, är det i våra ögon tveksamt att hävda att en ordning där skyddsregler tas bort innebär en förstärkning av försäkringstagarnas ställning. Även regler som inte i detalj kan övervakas kan ha effekt på försäkringsbolagens agerande.

En tolkning är att utredningen lägger stor vikt vid att försäkringstagarna ska utöva ett verkligt inflytande i egenskap av ägare och på den vägen kunna tillvarata sina intressen. Denna motsägs dock av att utredningen lämnar det öppet för bolagens ägare att ge försäkringstagarna röstvärdessvaga aktier eller t.o.m. röstlösa kapitalandelsbevis. Utredningens resonemang pekar entydigt på att den föreställer sig att de nuvarande ägarna behåller sitt kontrollerande inflytande efter ombildning till vinstutdelande bolag. Tanken synes också vara att i flertalet fall kommer huvudägaren på sikt att lösa in de aktier som vid ombildningen tilldelas försäkringstagarna. Utredningen ser således i praktiken inte ägarinflytande som ett viktigt medel att (varaktigt) stärka försäkringstagarnas ställning i livaktiebolag.

Vi har i sak inte någon annan uppfattning, eftersom det är svårt för många små ägare att utöva ett verkligt inflytande. Aktietilldelning är i praktiken ett medel för att genomföra omvandlingen till vinstutdelande, inte ett sätt att stärka inflytandet. Utredningen lägger därmed alltför stor vikt vid försäkringstagarnas roll som ägare när den beskriver motiven för och effekterna av sitt förslag.

Vinstutdelande livbolag

Den avgörande frågan är därmed om vinstutdelande bolag är entydigt bättre från försäkringstagarnas synpunkt. Vi menar här att utredningen ger en skev bild av hur vinstutdelande bolag fungerar när de arbetar med traditionella livförsäkringsavtal med låg garanterad avkastning. En huvudtes i utredningen är att i dessa bolag bär försäkringstagarna inte rörelserisk och bidrar inte med riskkapital. Försäkringstagarna presenteras närmast som kunder i vilken (icke-finansiell) verksamhet som helst. Men den helt överskuggande rörelsen i ett livbolag är finansförvaltning och givet den låga garanterade avkastningen bärs den helt övervägande delen av de finansiella riskerna av försäkringstagarna, via villkorad återbäring.

Enligt nuvarande praxis beräknas dessutom den villkorade återbäringen på basis av förvaltningsresultatet efter avdrag för alla kostnader för tillgångsförvaltningen. De intressebetsningar kring prissättning av tjänster som köps från moderbolaget som finns i traditionella livbolag finns således i samma utsträckning i de vinstutdelande. Skillnaden mellan att försäkringstagarna bär t.ex. 90 procent av dessa kostnader i ett vinstutdelande och 100 procent

i ett traditionellt torde i liten utsträckning påverka bolagets agerande givet att 100 procent av vinsterna av att ta ut för höga avgifter tillfaller moderbolaget.

Vi menar också att det måste beaktas att prissättning som i ett traditionellt bolag vore otillåten vinstutdelning i ett vinstutdelande kan komma att uppfattas som följderna av ett avtal vilket som helst. Som vi tidigare nämnt gör övergång till vinstutdelande bolag heller inte tillsynen av dessa avtalsrelationer enklare.

Till detta kommer att det faktum att ägarna har rätt till en andel av överskottet i finansförvaltningen kan påverka deras val av risknivå. Ett stort överskott i form av villkorad återbäring gör att bolaget kan ta stora risker utan att ägarna bär någon nersida om risktagandet misslyckas. Till den traditionella konflikten mellan försäkringstagarna och bolagets ägare om avgifterna för förvaltningen kan således läggas en intressekonfliktsättning om valet av risknivå. Konkurrensen om nysparandet begränsar utrymmet för sådant agerande, men, som vi framhåller ovan, samma konkurrensmekanismer påverkar även de icke vinstutdelande bolagen.

Det är först om ett vinstutdelande livbolag garanterar en avkastning som någorlunda motsvarar den förväntade avkastningen på de tillgångar som bolaget faktiskt tänks förvalta som det uppstår någon stor skillnad jämfört med ett icke vinstutdelande livbolag. Då måste ägarna göra en reell kapitalinsats för att täcka risken att den realiserade avkastningen blir lägre än den garanterade. Då har de också anledning att beakta vilka kostnader som läggs på livbolaget, liksom att undvika ett överdrivet risktagande, genom att detta ökar risken att avkastningen faller under den garanterade. Men för att nå dithän måste uppenbarligen den garanterade avkastningen i avtalen förändras i samband med ombildningen, vilket inte ligger i utredningens förslag. På nytt kan vi alltså konstatera att det inte finns någon rent associationsrättslig väg att lösa de problem som nuvarande avtal skapar.

I sammanhanget vill vi peka på det märkliga i att de nyligen genomförda ändringarna av reglerna för styrelserna i livbolag innebär att försäkringstagarna inte längre har rätt att utse representanter i vinstutdelande livbolag (se prop. 2003/04:109). Motivet anges vara att försäkringstagarna inte bidrar med riskkapital. Enligt vår uppfattning bygger detta på en överbetoning av icke-finansiella rörelserisker. Dessa har i normalfallet liten betydelse för utfallet av en försäkring. Vi ser inte styrelsrepresentation som en särskilt effektiv metod att tillvarata försäkringstagarnas intressen, men en

förändring som innebär att försäkringstagarna förlorar även detta inflytande över bolagens finansiella hantering måste uppfattas som ett steg i fel riktning.

Villkorad återbäring har ändå vissa fördelar jämfört med en fordran på konsolideringsfonden, bl.a. genom att kunden fortlöpande får information om värdet på sin fordran och att dess utveckling styrs av en formel i avtalet. I så måtto kan ett avtal med villkorad återbäring sägas vara tydligare och enklare att förstå än ett traditionellt avtal.

Att parametrarna i återbäringsformeln är låsta har dock mindre betydelse om den faktor som formeln ska tillämpas på, nämligen avkastningsresultatet, är påverkad av beslut som försäkringsbolaget kan fatta ensidigt. Motsvarande kan sägas om fördelen att tillgångar motsvarande den villkorade återbäringen omfattas av särskild förmånsrätt i konkurs. Med hänsyn till att tillgångsförvaltningen, av ovan nämnda skäl, kan vara förknippad med så stora oklarheter är därför dessa aspekter, enligt vår mening, inte av avgörande betydelse vid en bedömning av om ombildning till vinstutdelande bolag är i försäkringstagarnas intresse.

Ombildning till ömsesidigt livbolag

Alternativet att ombilda ett icke vinstutdelande livaktiebolag till ett renodlat ömsesidigt bolag är mindre genomgripande. I vissa hänseende fungerar ju ett icke vinstutdelande bolag enligt ömsesidiga principer. I princip kan det också antas att intressekonflikterna i ett ömsesidigt bolag är mindre, eftersom utomstående ägare saknas. Å andra sidan kan det vara svårt att ordna styrningen av ett bolag som drivs i ömsesidiga former. Genom att ägandet är så utspritt får företagsledningen ofta en stark ställning gentemot ägarna. Företagsledningens motiv att tillvarata försäkringstagarnas intressen kan inte generellt antas vara starkare än de som vägleder ett livaktiebolag där ägaren har skäl att långsiktigt bevara bolagets goda namn och rykte för att inte urholka den framtida intäktsström som ett stort, och helst växande, förvaltningskapital ger. Noterbart är att utredningen föreslår att en mekanism som eventuellt kan motverka alltför starka företagsledningar i vissa bolag, nämligen inflytande från intresseorganisationer i stället för direkt inflytande från försäkringstagarnas (eller de försäkrades) sida, försvagas.

Även på andra sätt kan en sådan ombildning tänkas försvaga försäkringstagarnas ställning. Livaktiebolag som ingår i en större finansiell koncern har i praktiken i många fall ett informellt buffertkapital kopplat till att moderbolaget av finansiella och/eller ryktesmässiga skäl är obenäget att låta livbolaget gå omkull. En ombildning till fristående ömsesidigt bolag kan göra att denna latent buffert bortfaller. Till detta kommer att tillsynen av att försäkringstagarnas intresse tillvaratas i praktiken är lika svår som i annan livförsäkringsverksamhet.

Tillsynens roll och möjligheter

Utredningen sätter sin tillit till att Finansinspektionen ska garantera att omvandlingarna görs på ett sådant sätt att försäkringstagarnas ställning inte försämras. Utredningen nämner en rad faktorer som ska beaktas, men lämnar liten vägledning för hur en sådan prövning ska gå till i praktiken.

Vi menar att detta både principiellt och praktiskt är en vanskelig uppgift för inspektionen. A priori kan det tänkas att det inte existerar en övergångslösning som gör att försäkringstagarnas ställning inte försämras, i synnerhet om man inte förutsätter att nuvarande ägare kan avtvingas ett kapitaltillskott. I så fall utmynnarn processen i att bolaget måste avvecklas, vilket mycket väl kan försätta försäkringstagarna i en sämre ställning än om de fått fortsätta att ha avtal med ett icke vinstudelade bolag.

Vid sin granskning av bolagens ombildningsförslag måste Finansinspektionen ta ställning till en rad svåra frågor. Bolagens ägare lämnas stort utrymme när det gäller hur ombildningen ska gå till. Det gäller därmed för inspektionen att bedöma hur lösningar som innefattar aktier med eller utan rösträtt, med eller utan överlåtelseförebehåll, med eller utan försäkringstagarföreningar etc. påverkar försäkringstagarnas ställning. Dessa val torde påverka hur styrningen av det ombildade bolaget fungerar, vilket är väsentligt för hur försäkringstagarnas intressen kan antas tillgodoses i det nya bolaget. Men att mer precist bedöma hur försäkringstagarnas ställning påverkas är uppenbart svårt. Det framstår närmast som omöjligt för inspektionen att, i ett formellt myndighetsförfarande, använda i praktiken så skönsmässiga bedömningar för att avvisa ett ombildningsförslag. Frågan är därmed med vilken kraft Finans-

inspektionen kan förväntas agera för att tillvarata försäkringstagarnas intressen i samband med ombildningen.

Vidare måste inspektionen kunna ta ställning till metoderna för fastställande av inlösenpriset på aktier utan marknadsnotering i samband med att bolagsordningen godkänns. Utredningen anvisar inga metoder för hur detta ska gå till utan konstaterar endast att godtycket är lika stort i nuvarande icke utdelande bolag. Vi menar att det här ändå finns en skillnad i så måtto att inspektionen enligt utredningens förslag tvingas ta ställning en gång för alla. I en löpande tillsynsprocess kan man åtminstone i princip uppmärksamma och i bästa fall korrigera eventuella fel. Därmed kan man hoppas att mindre summor påverkas än vid en engångstilldelning.

Prövningen av ombildningen ska avse hur den påverkar försäkringstagarna som grupp. Någon garanti för att många enskilda försäkringstagare inte får en försämrad ställning kan inte lämnas och inspektionen skulle knappast ens ha rätt att avvisa ett utbildningsförslag på den grunden. De enskilda ska, enligt förslaget, heller inte ha den begränsade talan via omröstning som finns i nuvarande regler för ombildning till vinstutdelande bolag. Vi finner det motsägelsefullt att försäkringstagare som antas kunna ta ett ansvar som aktieägare när ombildningen väl är genomförd inte ges rätt att yttra sig om ombildningen.

Vi finner att utredningen även i sin syn på tillsynens roll och möjligheter har en tendens att använda skilda måttstockar för nuvarande och föreslagna system. Den delar Försäkringstillsynsutredningens uppfattning att tillsyn av att konsolideringsmedel hanteras på rätt sätt är en omöjlig uppgift. Samtidigt är följderna av utredningens förslag att Finansinspektionen vid beslut om att godkänna förslag till ombildning måste ta ställning till just den frågan, samt ett antal ytterligare som framstår som minst lika svåra. Och efter ombildningen står Finansinspektionen inför uppgiften att bedriva tillsyn över hur den villkorade återbäringen hanteras, vilket i allt väsentligt är lika komplicerat som att bevaka hanteringen av konsolideringsfonden.

Sammantaget gör detta att vi anser att det är tveksamt om Finansinspektionen kan åta sig att garantera att de krav som ställs för ombildning verkligen är uppfyllda.

Det kan invändas att gällande regler för ombildning till vinstutdelande bolag är lika svåra för Finansinspektionen att tillämpa och att ombildningar ändå genomförts. Vi menar emellertid att detta inte kan tas till intäkt för att tvångsvis tillämpa likartade regler på

ännu fler företag och på ännu större förmögenhetsmassor. Snarare talar detta för att ompröva de gällande reglerna för ombildning.

Slutsatser

Sammanfattningsvis menar vi att utredningens förslag inte lever upp till de mål som ställs upp i direktiven (och som t.ex. sammanfattas i inledningen till kapitel 8). Utredningen har inte tillräcklig grund för att hävda att omvandling av icke vinstutdelande livaktiebolag till vinstutdelande otvetydigt stärker försäkringstagarnas ställning. Vidare anser vi att vinstutdelande bolag med villkorad återbäring inte generellt kännetecknas av en tydlig åtskillnad mellan försäkringstagarnas medel och bolagets riskkapital, annat i den relativt oviktiga del som rör den icke-finansiella delen av rörelsen. Det är också osäkert om omvandlingen vare sig på kort eller på lång sikt leder till att försäkringstagarna får inflytande över bolagets styrning som motsvarar deras bidrag med riskkapital. På kort sikt beror det på huruvida de tilldelas aktier med (fullt) röstvärde eller ej och på längre sikt i vad mån den ursprunglige ägaren löser in utestående försäkringstagaraktier. Därmed är det inte givet att de kan tillvarata sina intressen bättre än i nuvarande icke utdelande livbolag. Vi bedömer dessutom att det är tveksamt att beteckna en reform som innebär att enskilda försäkringstagare ska förstå hur och varför de tilldelas aktier i ett försäkringsbolag som ”tydlig”.

Till detta kommer att ombildningarna i många fall skulle vara kostsamma och att dessa kostnader i huvudsak torde komma att bäras av försäkringstagarna. Om de genom förändringarna hamnade i en tydligt bättre situation, kunde möjligen detta accepteras. Men givet att deras ställning i vinstutdelande bolag i viktiga avseenden är lika svag som före ombildningen, kan en av lagstiftaren framtvungad åtgärd inte heller på den grunden anses rättfärdigad.

Mot denna bakgrund avstryker vi utredningens förslag att framtvunga ombildning av icke vinstutdelande livaktiebolag. Vi vänder oss särskilt mot förslaget att de ska omvandlas till vinstutdelande bolag. Givet de avtal som bolagen hanterat hamnar försäkringstagarna i en minst lika utsatt ställning i dessa bolag. Omvandling till renodlat ömsesidiga bolag får mindre genomgripande effekter, men även här är osäkerheten om huruvida detta skulle gynna för-

säkringstagarna så stor att ett så drastiskt ingrepp inte kan anses motiverat.

Vi vill än en gång betona att försäkringsmarknaden präglas av brister och att försäkringstagarskyddet i viktiga delar är otillräckligt. Detta kan leda till slutsatsen att "något" måste göras. Ett sådant synsätt karaktäriserar också utredningens direktiv. Om ingreppet är litet, t.ex. avser styrelsrepresentationen i bolagen, kan detta möjligen vara acceptabelt. Men det som utredningen nu föreslår kan på intet sätt ses som ett litet ingrepp. Det handlar om att förändra befintliga avtal som rör förvaltningen av några av de största kapitalmassorna i Sverige. Dessa avtal – och de bolag som tillhandahåller dem – har märkliga egenskaper och man kan önska att de skulle se annorlunda ut. Icke desto mindre är det fråga om ingångna avtal mellan enskilda försäkringstagare och försäkringsbolag. Enligt vår uppfattning krävs det mycket starka skäl, byggda på en övertygande och allsidig analys, för att lagstiftaren ska kliva in och underkänna dessa avtal. Genom att Försäkringsföretagsutredningen av sina direktiv varit hänvisad till att arbeta med rent associationsrättsliga lösningar har den inte kunnat presentera sådana skäl och en sådan analys.

Vi menar att problemen i nuvarande system i första hand står att finna i de avtalsvillkor som allmänt tillämpas på den svenska livförsäkringsmarknaden. Lagstiftaren kan inte smita undan sitt ansvar för att sådana avtal ingåtts, men den kan heller inte ta sig rätten att på vaga grunder och med oklara effekter för de enskilda försäkringstagarna riva upp dessa avtal. Här står lagstiftaren inför ett svårt dilemma.

Ett framgångsrikt reformarbete på livförsäkringsområdet måste ta sin utgångspunkt i en förutsättningslös analys av försäkringsmarknadens uppgifter och vilka avtalsformer, bolagskonstruktioner etc. som bäst löser dessa uppgifter. Vi vet inte vart en sådan grundlig analys av dessa komplexa frågor skulle föra. Vi måste dock tyvärr konstatera att Försäkringsföretagsutredningens förslag i denna del inte fört försäkringstagarna så mycket närmare en tillfredsställande lösning.

Kommittédirektiv

Ny associationsrätt för försäkringsföretag

**Dir.
2003:125**

Beslut vid regeringssammanträde den 16 oktober 2003.

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare skall

- göra en kartläggning av regleringen av olika associationsformer på försäkringsområdet – inbegripet tjänstepensionsmarknaden – i några med Sverige jämförbara länder och utvärdera denna reglering
- göra en genomgripande översyn av nu gällande bestämmelser med inriktning på att skapa en modern och tydlig associationsrättslig reglering av försäkringsverksamhet och då särskilt
  - granska de för- och nackdelar som finns med olika associationsformer och i det sammanhanget särskilt analysera förutsättningarna för en effektiv ägarstyrning
  - analysera frågor om fördelning av överskott mellan olika grupper som bidrar med riskkapital i de olika associationsformerna
  - överväga hur försäkringstagarna kan ges ett ökat inflytande över styrningen i företag där de bidrar med riskkapital och i vilka former ett sådant inflytande bör utövas
- beakta följande vägledande principer
  - en tydlig gränsdragning mellan försäkringstagarnas och aktieägarnas intressen
  - en effektiv ägarstyrning som minskar risken för intressekonflikter

- lämna förslag på en framtida reglering av rörelsereglerna för understödsföreningar
- genomföra en författningsteknisk översyn och föreslå en ny försäkringsrörelselag, omfattande såväl bestämmelser om försäkringsrörelsens bedrivande som sådana associationsrättsliga särregler som skall finnas i förhållande till den allmänna lagstiftningen på det associationsrättsliga området
- analysera behovet av en särreglering för små ömsesidiga försäkringsbolag och små understödsföreningar och lämna förslag på en framtida reglering
- lämna förslag på hur Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/41/EG av den 3 juni 2003 om verksamhet i och tillsyn över tjänstepensionsinstitut bör genomföras i svensk lagstiftning.

Bakgrund

Försäkringsverksamhet i olika associationsformer

Försäkringsrörelse kan i Sverige bedrivas i försäkringsbolag och försäkringsföreningar (understödsföreningar). Försäkringsbolag kan associationsrättsligt vara av två slag, försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag.

I ett *försäkringsaktiebolag* är aktieägarna inte personligen ansvariga för bolagets åtaganden och förpliktelser. Aktiekapitalet tillsammans med övrigt eget kapital fungerar, på samma sätt som i ett allmänt aktiebolag, som en garanti för borgenärsintressena. Försäkringsaktiebolag kan bedrivas antingen som vinstutdelande bolag eller enligt ömsesidiga principer.

Reglerna för ett vinstutdelande försäkringsaktiebolag innebär att aktieägarna – enligt allmänna bolagsrättsliga principer – svarar för riskkapitalet i bolaget. I dessa bolag finns en tydlig gränsdragning mellan försäkringstagarnas medel och aktieägarnas kapital eftersom det av bolagsordningen skall framgå hur vinst och förlust skall fördelas mellan dem.

De livförsäkringsaktiebolag som drivs enligt ömsesidiga principer kan dock inte jämföras med aktiebolag i vanlig mening. Ömsesidighetsprincipen innebär nämligen att det överskott som uppstår i rörelsen skall tillfalla försäkringstagarna. Att aktieägarna därmed inte kan förvänta sig någon avkastning på sitt aktiekapital, får till

konsekvens att det i huvudsak är försäkringstagarna som bidrar med riskkapitalet. Trots detta har aktieägarna i praktiken ett i det närmaste oinskränkt inflytande över hur verksamheten bedrivs.

Grunden för företagsformen *ömsesidiga försäkringsbolag* och dess struktur är delägarnas, dvs. försäkringstagarnas intressegemenskap. Försäkringstagarna är både delägare och fordringsägare i bolaget. De har möjlighet att styra bolaget antingen genom direkt utövande av rösträtt på bolagsstämma eller genom de delegerade, om sådana valts på lokala stämmor. Under vissa förutsättningar kan försäkringstagarna i ett ömsesidigt skadeförsäkringsbolag bli ansvariga för bolagets förpliktelser. Ett sådant bolag kan nämligen i bolagsordningen föreskriva att en delägare skall täcka skulder, avsättningar och förluster genom att göra kapitaltillskott till bolaget (s.k. uttaxering). Ett ömsesidigt försäkringsbolag är, i likhet med en förening, en sammanslutning av ett inte på förhand bestämt antal personer. Dess medlemsantal kan således variera utan att avtalet mellan delägarna, dvs. bolagsordningen, behöver ändras.

En *understödsförening* är i princip uppbyggd som en ekonomisk förening. Föreningarna skall som huvudregel vara slutna i den bemärkelsen att de huvudsakligen är avsedda för anställda i ett visst eller vissa företag, personer tillhörande en viss yrkesgrupp eller liknande.

En understödsförening kan – utan vinstintresse – meddela pensionsförsäkring, kapitalförsäkring eller sjukförsäkring. Understödsföreningar indelas vanligen i pensionskassor, sjukkassor, begravningskassor samt sjuk- och begravningskassor. I gruppen pensionskassor ingår tjänstepensionskassor, vilkas verksamhet huvudsakligen avser pensionsförsäkringar på grund av anställning.

Försäkringsmarknaden i Sverige

Vid utgången av 2002 fanns det ungefär 450 försäkringsbolag etablerade på den svenska marknaden – en marknad som dock domineras av ett fåtal stora aktörer. Utländska försäkringsbolags verksamhet är generellt av begränsad omfattning. Det är främst genom uppköp av svenska försäkringsbolag som utländska aktörer etablerat sig här i landet.

Försäkringsmarknaden indelas vanligtvis i marknaderna för liv- respektive skadeförsäkring.

Livförsäkringsmarknaden består av fondförsäkring och traditionell livförsäkring. Fondförsäkring bedrivs uteslutande i vinstutdelande aktiebolag – traditionell livförsäkring däremot i form av vinstutdelande aktiebolag, aktiebolag som drivs enligt ömsesidiga principer, ömsesidiga bolag och understödsföreningar. Förutom ett par stora ömsesidiga bolag domineras marknaden för traditionell livförsäkring av aktiebolag som drivs enligt ömsesidiga principer. Understödsföreningarna har en liten del av den totala livförsäkringsmarknaden. Tjänstepensionskassorna intar dock en särställning och är den grupp av föreningar som har den största betydelsen från såväl allmän som enskild synpunkt.

Skadeförsäkringsmarknaden består av en mängd olika delmarknader och graden av koncentration skiljer sig åt mellan dem. I huvudsak domineras dock de olika marknaderna av ett litet antal stora försäkringsbolag som antingen drivs i form av vinstutdelande aktiebolag eller ömsesidiga bolag. På denna marknad finns även ett flertal större och mindre lokala ömsesidiga bolag.

Allmänt om regleringen av försäkringsverksamhet

De svenska *försäkringsbolagens verksamhet* regleras i försäkringsrörelselagen (1982:713, FRL). Lagen innehåller både associationsrättsliga och näringsrättsliga regler för bolagen.

De associationsrättsliga reglerna har utformats med bestämmelserna i aktiebolagslagen (1975:1385, ABL) som förebild. Reglerna har dock modifierats med hänsyn till den verksamhet försäkringsbolagen bedriver och till de ömsesidiga försäkringsbolagens karaktär. ABL har under 1990-talet genomgått en omfattande omarbetning med grund i Aktiebolagskommitténs arbete – en kommitté som avlämnade sitt slutbetänkande Ny Aktiebolagslag (SOU 2001:1) i januari 2001. Motsvarande regler i FRL har endast delvis reformerats. Under nästkommande år avser regeringen att lämna förslag till en lagtekniskt helt ny, komplett ABL, där även hänsyn skall tas till resterande förslag från kommittén. Detta innebär ändringar i regleringen av bl.a. bolagsbildning, ökning och nedläggning av aktiekapitalet, vinstutdelning, tvångsinlösen av minoritetsaktier och ansvarsfrågor.

De näringsrättsliga reglerna för försäkringsbolag har relativt nyligen moderniserats. Tyngdpunkten för reformen är lagd på bestämmelserna om livförsäkringsbolag. Förändringarna syftar till

att ge större frihet åt försäkringstagarna och försäkringsbolagen att själva komma överens om försäkringsavtalens villkor och därigenom underlätta produktutveckling och stimulera konkurrens. Genom reformen stärktes även försäkringstagarnas ställning genom hårdare krav på information och en tydligare gränsdragning mellan aktieägarnas och försäkringstagarnas kapital. Lagstiftningen trädde i kraft den 1 januari 2000 (se prop. 1998/99:87).

Parallellt med denna reform påbörjades en översyn av den associationsrättsliga lagstiftningen för försäkringsbolag och bankaktiebolag. I en promemoria om ny associationsrätt för bankaktiebolag och försäkringsbolag (dnr Fi 98/476) föreslås ändringar i den associationsrättsliga regleringen för dessa bolag. Promemorian har resulterat i ny lagstiftning för bankaktiebolag (prop. 1997/98:166) innebärande att bankaktiebolagslagen avskaffades och att ABL i stället utgör den associationsrättsliga grunden för bankaktiebolagen. Bankrörelselagen innehåller dock vissa särbestämmelser för bankaktiebolag.

Den *verksamhet* som bedrivs i *understödsföreningar* omfattas av lagen (1972:262) om understödsföreningar (UFL). De associationsrättsliga bestämmelserna i UFL bygger i stor utsträckning på regelverket i den numera ersatta 1951 års lag om ekonomiska föreningar. UFL innehåller också näringsrättsliga regler.

Även lagstiftningen för understödsföreningar har varit föremål för utredning under senare år. Understödsutredningens betänkande Försäkringsföreningar (SOU 1990:101) har följts av ett betänkande från Försäkringsföreningsutredningen, Försäkringsföreningar – ett reformerat regelsystem (SOU 1998:82). Det sistnämnda betänkandet innehåller såväl en översyn av de associationsrättsliga som de näringsrättsliga reglerna för understödsföreningar. Inte något av betänkandena har lett till lagstiftning.

De *utländska försäkringsbolagens verksamhet* regleras i lagen (1998:293) om utländska försäkringsgivares verksamhet i Sverige. I lagen finns bestämmelser som är gemensamma för alla utländska försäkringsgivare med verksamhet här i landet, men även regler som varierar beroende på om försäkringsgivaren finns inom eller utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, EES.

Redovisningsregler för såväl försäkringsbolag som understödsföreningar finns i lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag.

De civilrättsliga bestämmelserna om avtalsförhållandet mellan försäkringsgivare och försäkringstagare finns i lagen (1927:77) om

försäkringsavtal och i konsumentförsäkringslagen (1980:38). I maj 2003 beslutade regeringen en lagrådsremiss om ny försäkringsavtalslag. Remissen innehåller förslag till en ny lag som omfattar hela försäkringsavtalsrätten.

Både nationellt (Placeringsutredningens betänkanden SOU 2003:14 och SOU 2003:84) och inom EU (det s.k. solvens II-projektet) pågår arbeten som syftar till att reformera nuvarande tillsynsregler för försäkringsföretag. Till detta kommer det inom EU bedrivna arbetet med inriktning på att införa nya redovisningsstandarder. Resultatet av dessa översyner kommer inom några år sannolikt att innebära en avsevärt förändrad och mer europeiskt harmoniserad reglering av försäkringsföretagens rörelse och redovisning.

Försäkringsdirektiven och direktivet om tjänstepensionsinstitut

EG-arbetet med att genomföra etablerings- och tjänstefrihet avseende direkt försäkringsverksamhet har skett i etapper. Först i och med den s.k. tredje generationens direktiv, det tredje skadeförsäkringsdirektivet och det tredje livförsäkringsdirektivet (92/49/EEG respektive 92/96/EEG), genomfördes den inre marknaden på försäkringsområdet. Denna bygger på principerna om en enda auktorisation, hemlandtillsyn, minimiharmonisering av viktigare regler för försäkringsverksamhet och om ömsesidigt erkännande av nationella regler för denna verksamhet.

Försäkringsdirektiven har för försäkringsbolagen genomförts i svensk rätt genom ändringar i FRL och genom moderniserade regler för utländska försäkringsgivares verksamhet i Sverige. Motsvarande har dock inte skett beträffande understödsföreningarna. Försäkringsföreningsutredningen konstaterade att gällande regler för understödsföreningar endast i begränsad omfattning uppfyller de minimikrav som följer av dessa direktiv. Enligt de överväganden som gjordes av utredningen är det emellertid endast ett fåtal understödsföreningar som omfattas av dem (se SOU 1998:82 s. 94–96).

Regleringen av understödsföreningarna har fått förnyad aktualitet i och med det nyligen antagna *tjänstepensionsdirektivet*, Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/41/EG av den 3 juni 2003 om verksamhet i och tillsyn över tjänstepensionsinstitut. Direktivet skall vara genomfört i nationell lagstiftning senast den 23 september 2005. Med direktivet avses att skapa en

inre marknad för tjänstepensionsinstitut och det syftar ytterst till att möjliggöra en effektiv förvaltning av tjänstepensionskapital samtidigt som pensionstagarnas trygghet garanteras.

Med tjänstepensionsinstitut avses institut som, oavsett dess rättsliga form, förvaltar fonderade medel i syfte att tillhandahålla pensionsförmåner i samband med yrkesutövning. Direktivet är avsett att reglera sådana institut som inte redan omfattas av gemenskapslagstiftning.

För Sveriges del är direktivet direkt tillämpligt på understödsföreningar som förvaltar tjänstepensioner, s.k. tjänstepensionskassor. Därutöver faller pensionsstiftelser, som regleras i lagen (1967:531) om tryggnad av pensionsutfästelse m.m. (tryggandelagen), inom direktivets tillämpningsområde. Oavsett att ändamålet med dessa stiftelser endast är att trygga arbetsgivarens utfästelse om pension till arbetstagare och deras efterlevande, dvs. utgöra säkerhet för att utfästelsen kan fullgöras, uppfyller stiftelserna direktivets krav på att instituten i fråga skall förvalta tjänstepensionsmedel utifrån syftet att tillhandahålla pensionsförmåner.

I direktivet ges dessutom en valmöjlighet för medlemsstaterna att tillämpa flertalet av direktivets regler på livförsäkringsbolagens tjänstepensionsverksamhet. I Sverige får direktivet främst betydelse för de institut som agerar på marknaden för kollektivavtalsgrundade tjänstepensionsplaner. Förvaltande institut för dessa planer är i huvudsak försäkringsföretag.

Direktivet ger även medlemsstaterna en möjlighet att från dess tillämpning undanta institut som förvaltar pensionsplaner som sammanlagt har färre än 100 medlemmar. Dessa institut skall dock ha rätt att på frivillig grund tillämpa direktivets regler.

Direktivet innehåller minimiregler om villkoren för att bedriva verksamhet och om hur den löpande tillsynen över instituten skall vara anordnad. Uppställda placeringsregler är av i huvudsak kvalitativ karaktär i enlighet med den s.k. aktsamhetsprincipen, med vissa möjligheter för medlemsstaterna att införa kvantitativa regler. Direktivet öppnar, som nämnts, för gränsöverskridande verksamhet, dvs. ger tjänstepensionsinstitut etablerade i en medlemsstat rätt att med stöd av sin auktorisation i hemlandet erbjuda sina tjänster till uppdragsgivare i en annan medlemsstat och omvänt. Som ett utflöde av principen om en enda auktorisation skall tillsynen över instituten i princip koncentreras till hemlandsmyndigheten. Ett avsteg görs dock vad gäller tillsynen över institutens

efterlevnad av tillämpliga arbetsmarknads- och socialrättsliga regler, vilka värdlandsmyndigheterna skall svara för.

Behovet av en utredning och utgångspunkter för denna

Behovet av och principerna för en översyn av reglerna för försäkringsföretag

Den *associationsrättsliga regleringen* av försäkringsbolag och understödsföreningar är till stora delar föråldrad och svåröverskådlig. Det finns därför ett behov av en övergripande – även språklig och författningsteknisk – modernisering och en anpassning till den allmänna associationsrättsliga regleringen i ABL och lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar (EFL). Regeringen har redan tidigare slagit fast att försäkringsbolag bör lyda under samma associationsrättsliga regler som allmänna företag, om inte avvikelser är motiverade med hänsyn till verksamhetens inriktning, de ömsesidiga bolagens särart, skyddet för försäkringstagarnas och andra ersättningsberättigades intressen eller hänsynen till EG:s rättsregler (prop. 1998/99:87 s. 146–152). Motsvarande resonemang bör i princip även omfatta nya associationsrättsliga regler för understödsföreningar.

Förutsättningarna för att bedriva försäkringsverksamhet har påtagligt förändrats under det senaste decenniet. Harmoniseringen av rörelsereglerna till det europeiska regelverket, produkt- och avtalsfrihet i försäkringsrörelsereformens spår, ökade krav på den externa redovisningen samt den snabba tillväxten på de finansiella marknaderna är alla bidragande faktorer till detta. Denna utveckling har emellertid synliggjort vissa påtagliga brister i främst det associationsrättsliga regelverket för de olika företagsformer som förekommer på området. Detta förhållande accentuerar behovet av en fortsatt översyn av regleringen av försäkringsföretag i linje med intentionerna bakom försäkringsrörelsereformen.

Bristerna har varit särskilt märkbara när det gäller regleringen av *livförsäkringsaktiebolag som drivs enligt ömsesidiga principer* (se regeringens uppdrag den 20 mars 2003 till Finansinspektionen att granska livförsäkringsbolagens verksamhet, dnr Fi 2003/760 och 1265 samt Finansinspektionens rapport *Intressekonflikter i livbolagen*, 2003:2).

Ett grundläggande problem är att försäkringstagarna har begränsade möjligheter till insyn i och inflytande över styrningen av verksamheten i dessa bolag trots att de bidrar med i stort sett hela riskkapitalet. I stället är det aktieägarna – vilka endast bidrar med en mindre del av detta kapital – som har allt inflytande över bolagens verksamhet. Denna rollfördelning kan komma att påverka bolagens styrning i negativ riktning för försäkringstagarna. Den kan även medföra svåra överväganden när det gäller bl.a. livförsäkringsbolagens överskottshantering och tillsynen av denna (se delbetänkandet från Placeringsutredningen SOU 2003:14 s. 39). Att dessa bolag inte får dela ut vinst till sina aktieägare kan dessutom innebära en ovillighet från ägarnas sida att satsa ytterligare kapital i rörelsen. Möjligheten att anskaffa riskkapital är således begränsad, vilket särskilt i en krissituation kan skapa problem för dessa bolag.

Även de bestämmelser som styr de *ömsesidiga bolagen* innebär svårigheter vad gäller bolagens möjlighet att anskaffa kapital och fördela överskott. I vissa fall kan det även i denna associationsform finnas risk för att intressekonflikter får genomslag på bolagets styrning eftersom försäkringstagare har små möjligheter att bidra till en effektiv ägarstyrning – ett förhållande som i praktiken ger företagsledningen stor frihet och ökar risken att verksamheten inte bedrivs i ägarnas intresse.

Till detta kommer att *understödsföreningarna* regleras på ett otidsenligt sätt – både ur ett associations- och näringsrättsligt perspektiv. Som nämnts har försäkringsdirektiven inte genomförts för dessa föreningar samtidigt som regleringen av dem fått förnyad aktualitet i och med tjänstepensionsdirektivet.

Mot denna bakgrund finns det således ett stort behov av en modernisering av det associationsrättsliga regelverket för olika verksamhetsformer på försäkringsområdet. Behovet av en sådan reform understryks även av de harmoniseringssträvanden som finns inom EU beträffande regleringen av försäkringsföretagens rörelse och redovisning. Reglerna bör främja en aktiv styrning från företagets ägare samt ge goda förutsättningar för olika associationer att säkerställa sin kapitalförsörjning och fördela eventuella överskott. De bör också bidra till att försäkringstagarnas ställning stärks antingen genom att det görs en tydlig åtskillnad mellan försäkringstagarnas medel och bolagets riskkapital eller genom att de intressenter som bidrar med riskkapital får inflytande över bolagets styrning.

Under den tid UFL varit i kraft har omfattande förändringar skett i lagstiftningen för försäkringsbolag, inte minst till följd av Sveriges medlemskap i EU. Även produkter och struktur på försäkringsmarknaden har förändrats avsevärt under denna tid. Det är således uppenbart att *rörelsereglerna för understödsföreningar* är föråldrade. I syfte att öka konkurrensen bör dessa regler vara neutrala i förhållande till gällande regelsystem för andra associationsformer på försäkringsmarknaden och de bör främja samma skyddsintressen och principer som legat till grund för nya rörelseregler för försäkringsbolag (se prop. 1998/99:87 s. 144). Associationsformen bör således inte styra vilka slag av försäkringar eller på vilka marknader försäkringar får meddelas. Det är därför lämpligt att understödsföreningar ges samma möjligheter och incitament som försäkringsbolag att utveckla och samordna sina verksamheter som ett komplement till samhällets grundförsäkringar.

Sammanfattningsvis bör det övergripande syftet med utredarens förslag vara att för framtiden lägga fast moderna regler för försäkringsföretag, såväl i ett nationellt som i ett internationellt perspektiv. Regleringen bör utformas så att den stärker försäkringstagarnas ställning samtidigt som den underlättar produktutveckling och stimulerar konkurrens.

En framtida lagstruktur

ABL skall utgöra den associationsrättsliga grunden för *försäkringsaktiebolag*. De associationsrättsliga särregler som bör finnas för dessa bolag bör integreras med de näringsrättsliga reglerna. En sådan regelstruktur har systematiska och redaktionella fördelar. Samtidigt underlättas utvecklingen av associationsrätten för försäkringsaktiebolagen genom att de förändringar som beslutas inom den allmänna bolagsrätten blir gällande för dessa bolag, om inte avvikelser krävs.

Av bl.a. historiska skäl regleras de *ömsesidiga bolagen* i dag genom en kombination av bolags- och föreningsrättsliga regler. Även för dessa bolag bör en lagstruktur väljas som främjar en utveckling i takt med förändringarna i den associationsrättsliga lagstiftningen för företag i allmänhet. Oavsett om utredaren föreslår att ABL eller EFL – eller en kombination av dessa regler – skall utgöra den associationsrättsliga grunden för de ömsesidiga bolagen,

bör de särregler som bedöms nödvändiga samlas i en lag som är gemensam för försäkringsbolagen.

För *understödsföreningar* bör regleringen i EFL ligga till grund i associationsrättsligt hänseende. När rörelsereglerna för dessa föreningar nu skall moderniseras och göras mer neutrala i förhållande till försäkringsbolagen är det lämpligt att samtliga försäkringsföretag omfattas av samma rörelselag. En sådan lösning har uppenbara systematiska och redaktionella fördelar.

I en ny försäkringsrörelselag bör således samlas alla rörelseregler för försäkringsföretag och de associationsrättsliga särregler som anses motiverade med hänsyn till respektive företagskategoris särart.

Nya regler för tjänstepensionsinstitut

Utredaren skall lämna ett heltäckande förslag på hur tjänstepensionsdirektivet bör genomföras i svensk lagstiftning. Utredaren skall därvid göra en kartläggning av den svenska tjänstepensionsmarknaden och göra en utvärdering av denna. Resultatet av utvärderingen bör ligga till grund för det förslag som lämnas. Utredaren skall särskilt analysera om Sverige bör tillämpa valmöjligheten för medlemsstaterna att tillämpa vissa av direktivets regler på livförsäkringsbolagens tjänstepensionsverksamhet. Av konkurrensneutralitetsskäl bör utgångspunkten för denna analys vara att reglerna skall tillämpas på denna verksamhet. Utredaren skall vidare särskilt överväga om Sverige bör tillämpa valmöjligheten för medlemsstaterna att undanta sådana institut som förvaltar pensionsplaner som har färre än 100 medlemmar. En annan särskild fråga för utredaren är att lämna förslag på hur reglerna för pensionsstiftelserna skall samordnas med den försäkringsrättsliga regleringen. Hit hör t.ex. att på lämpligt sätt anpassa de bestämmelser om bl.a. placering och tillsyn som nu finns i tryggandelagen till de nya regler som tjänstepensionsdirektivet kan föranleda. Utredaren skall vidare lämna förslag på en reglering av tjänstepensionskassor, i ljuset av de förslag som lämnas beträffande ny associations- och rörelsereglering för försäkringsföreningar.

Direktivet är tillämpligt på alla tjänstepensionsinstitut, oavsett rättslig form. Utredarens förslag till ny lagstiftning på detta område skall därför bygga på en analys av hur lagstiftningen bör

vara utformad för att inte hindra uppkomsten av nya former av tjänstepensionsinstitut.

Direktivet kommer sannolikt att innebära att den internationella konkurrensen på tjänstepensionsområdet ökar. Det är viktigt att svenska aktörer ges möjlighet att konkurrera på samma villkor som sina europeiska motsvarigheter. Utredarens förslag till lagstiftning skall därför bygga på en analys av hur lagstiftningen bör vara utformad för att främja sådan konkurrensneutralitet.

Med utgångspunkt i analysen av tjänstepensionsmarknaden bör utredaren även överväga behovet av andra ändringar i gällande reglering för sådana institut som omfattas av tjänstepensionsdirektivet än sådana som är direkt föranledda av direktivet.

De regeländringar som föreslås till följd av direktivet skall vara samordnade med de regeländringar som föreslås inom ramen för det övriga utredningsarbetet.

En internationell utblick

På en alltmer harmoniserad europeisk försäkringsmarknad är det viktigt att den svenska regleringen inte utan särskilda skäl avviker från motsvarande regelverk i andra medlemsländer. En avvikande svensk reglering kan leda till hämmad konkurrens och dålig produktutveckling. Utredaren skall därför i ljuset av internationella jämförelser kartlägga regleringen av olika associationsformer på försäkringsområdet – inbegripet tjänstepensionsmarknaden – och göra en utvärdering av denna.

Närmare om utredningsuppdraget

Modern associationsrättslig lagstiftning

Den associationsrättsliga översynen skall omfatta samtliga associationsrättsliga bestämmelser i FRL och UFL. Flertalet av dessa regler har i dag sin motsvarighet i ABL eller i EFL. I uppdraget bör ingå att jämföra bestämmelserna i försäkringslagarna med regleringen i den allmänna associationsrätten och för varje bestämmelse bedöma behovet av associationsrättslig särreglering för de olika formerna av försäkringsföretag. I sitt arbete skall utredaren beakta nu pågående arbete inom den allmänna associationsrätten.

Utredaren skall särskilt granska de för- och nackdelar som finns med verksamhetsformen ömsesidiga försäkringsbolag jämfört med övriga associationsformer på området och utifrån denna analys lämna förslag på en framtida reglering av dessa bolag.

Oavsett vilken associationsrättslig grund utredaren finner lämplig bör de ömsesidiga försäkringsbolagen ges möjlighet att på ett enkelt och smidigt sätt ombildas till försäkringsaktiebolag eller moderniserade försäkringsföreningar. Utredaren bör därför överväga om det bör skapas särskilda ombildningsregler för dessa bolag.

Vissa särskilda associationsrättsliga frågor

I varje associationsform uppkommer frågan om hur hanteringen av överskott i verksamheten bör regleras. I dessa sammanhang finns olika och ibland motstående intressen som måste vägas mot varandra. För att någon skall vara villig att bidra med riskkapital bör denne även ha rätt till avkastning på insatt kapital. Detta gäller givetvis aktieägare och andra delägare, men i svensk traditionell livförsäkring bidrar även försäkringstagarna via sina premier med sådant kapital. Med denna utgångspunkt har såväl försäkringstagarna som aktieägarna rätt till avkastning i relation till deras respektive riskkapitalbidrag.

Frågorna om *fördelning av överskott* mellan olika grupper som bidrar med riskkapital i de olika associationsformerna bör därför särskilt uppmärksammas av utredaren. I det sammanhanget bör beaktas att regleringen av förhållandet mellan kategorier inom en association måste fungera väl med motsvarande reglering av förhållandet mellan associationen och tredje man. Regelverket får således inte utformas på ett sätt som försvårar anskaffandet av externt kapital och regleringen får inte heller vara sådan att associationens åtaganden upplevs som osäkra eller otydliga.

Det resonemang som nu förts gäller även rätten till inflytande i ett försäkringsföretag. Utredaren skall därför även överväga hur försäkringstagarna kan ges ökat *inflytande över styrningen* i företag där dessa bidrar med riskkapital och i vilka former ett sådant inflytande bör utövas.

Livförsäkringsaktiebolag tillämpar i princip samma regler som skadeförsäkringsaktiebolag i fråga om avsättningar till – och nedläggning av – överkursfond. Endast vinstutdelande livförsäkringsbolag omfattas dock av regler om reservfond. Livförsäkringsbolag

som inte får dela ut vinst skall i stället inrätta en särskild fond för överskott som får användas för förlusttäckning, en *konsolideringsfond*. Fondens primära syfte är att fungera som konsolideringsbuffert och innebär att försäkringstagarna bidrar till bolagets riskkapital. Eftersom det har kunnat ifrågasättas om det är möjligt att utforma bestämmelser som kan trygga försäkringstagarnas intressen med en konsolideringsfond i vinstutdelande bolag, har inrättandet av en sådan fond inte medgetts för den typen av bolag (se prop. 1998/99:87 s. 208 f.). Utredaren bör särskilt överväga de nuvarande reglerna om konsolideringsfond.

Utredaren bör i detta sammanhang även överväga möjligheten att tillåta andra finansieringsformer i ett vinstutdelande bolag som möjliggör för försäkringstagarna att bidra till bolagets riskkapital utan att deras intressen hotas. Utredaren bör analysera om ombildningsreglerna till vinstutdelande bolag behöver ändras som en konsekvens av ett sådant förslag.

Genom försäkringsrörelseformen infördes möjligheter för försäkringsaktiebolag att använda vissa *nya upplåningsformer* i syfte att underlätta *anskaffande av riskkapital*. Skadeförsäkringsaktiebolag och vinstutdelande livförsäkringsaktiebolag har nu möjlighet att med vissa begränsningar ta upp lån mot konvertibla skuldebrev eller skuldebrev med optionsrätt till nyteckning. Sådana livförsäkringsaktiebolag får även ge ut vissa former av vinstandelsbevis.

För ömsesidiga försäkringsbolag har det dock inte föreslagits några ändrade regler om upplåning. Vid reformen hänvisade regeringen i stället till att det fanns anledning att återkomma till frågan i samband med en associationsrättslig översyn (se prop. 1998/99:87 s. 269). Det är uppenbart att nuvarande regler för dessa bolag innebär bristande möjligheter att anskaffa externt riskkapital, detta trots möjligheter att anskaffa kapital genom förlagslån och genom tillskott av garantikapital under rörelsens gång. Utredaren skall därför analysera och föreslå lämpliga former för anskaffning av externt riskkapital i ömsesidiga försäkringsbolag.

Ändrade rörelse regler för understödsföreningar

Utredaren skall göra en fullständig översyn av rörelse reglerna för understödsföreningar. Detta innebär främst frågor om förutsättningar för tillstånd, omfattningen av tillåten försäkringsrörelse, skuldtäckning, riskspridning, matchning, buffertkapital, risk-

kontroll och tillsyn. Utredaren bör i sitt arbete särskilt beakta att understödsföreningarna är mycket olika i storlek, karaktär och inriktning. En särskild fråga är därför att utreda tillämpningsområdet för den nya regleringen och behovet av eventuella övergångsregler.

Behov av en särreglering för små försäkringsföretag

Fram till 1982 var *små ömsesidiga försäkringsbolag*, s.k. sockenbolag, undantagna från tillämpningen av då gällande försäkringsrörelselag. Husdjurssockenbolagen var undantagna direkt, medan övriga sockenbolag hade möjlighet att få dispens. I nu gällande FRL, som i princip omfattar alla sockenbolag, kvarstår dispensmöjligheterna. Dispensregeln motiveras med att dessa bolags verksamhet i allmänhet är okomplicerad och att vissa bestämmelser i FRL därför är onödiga och tyngande för dem. I samband med den senaste rörelse-reformen uttalade regeringen att den – i avvaktan på en senare översyn – inte var beredd att föreslå att små lokala bolag skulle undantas från den försäkringsrättsliga särregleringen.

Även i UFL finns en dispensregel med stöd av vilken Finansinspektionen har beslutat att vissa *små understödsföreningar* skall stå under begränsad tillsyn. I Försäkringsföreningsutredningens betänkande föreslås att även de små föreningarna – efter en längre övergångstid – skall anpassa sin verksamhet till de nya strängare krav som ställs enligt utredningens lagförslag, eller annars upphöra med verksamheten. Som nämnts innehåller tjänstepensionsdirektivet en möjlighet till särreglering av små tjänstepensionsinstitut.

Sammantaget finns det således skäl att nu samlat se över regleringen för små försäkringsföretag och understödsföreningar. Utredaren bör analysera behovet av särreglering för dessa olika former av mindre omfattande verksamhet och lämna förslag på en framtida reglering. Utredaren bör särskilt undersöka möjligheten att skapa ett självständigt regelverk för små försäkringsföretag som tar hänsyn till dessa företags särart.

Utredningsarbetet

Utredaren skall i sitt arbete samråda med berörda myndigheter och pågående utredningar som har relevans för detta utredningsuppdrag. Utredaren skall också, vad gäller redovisningen av förslagets konsekvenser för små företag, samråda med Näringslivets regelnämnd.

Utredarens uppdrag skall redovisas senast den 31 augusti 2005. Delbetänkande skall lämnas senast den 30 september 2004 i den del som gäller genomförandet i svensk lagstiftning av tjänstepensionsdirektivet.

(Finansdepartementet)

Statens offentliga utredningar 2006

Kronologisk förteckning

1. Skola & Samhälle. U.
2. Omprövning av medborgarskap. Ju.
3. Stärkt konkurrenskraft och sysselsättning i hela landet. N.
4. Svenska partnerskap – en översikt. Rapport 1 till Organisationsutredningen för regional tillväxt. N.
5. Organisering av regional utvecklingspolitik – balansera utveckling och förvaltning. Rapport 2 till Organisationsutredningen för regional tillväxt. N.
6. Skyddsgrundsdirektivet och svensk rätt. En anpassning av svensk lagstiftning till EG-direktiv 2004/83/EG angående flyktingar och andra skyddsbehövande. UD.
7. Studieavgifter i högskolan. U.
8. Mångfald och räckvidd. U.
9. Kontroll av varor vid inre gräns. Fi.
10. Ett förnyat programkontor. U.
11. Spel i en föränderlig värld. Fi.
12. Rattfylleri och sjöfylleri. Ju.
13. Djurskydd vid hästavel. Jo.
14. Samernas sedvanemarker. Jo.
15. Detaljhandel med nikotinläkemedel. S.
16. Ny reglering om brandfarliga och explosiva varor. Fö.
17. Ny häkteslag. Ju.
18. Kustbevakningens personuppgiftsbehandling. Integritet – Effektivitet. Fö.
19. Att återta mitt språk. Åtgärder för att stärka det samiska språket. Ju.
20. Tonnageskatt. Fi.
21. Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen. Ju.
22. En sammanhållen diskrimineringslagstiftning. Del 1+2, särtryck av sammanfattningen, lättläst sammanfattning och daisy. Ju.
23. Nya skatteregler för idrotten. Fi.
24. Avgift för matservice inom äldre- och handikappomsorgen. S.
25. Arbetslivsresurs. Ett statligt ägt bolag efter sammanslagning av Samhall Resurs AB (publ) och Arbetslivstjänster. N.
26. Sverige som värdland för internationella organisationer. UD.
27. Stöd till hälsobefrämjande tandvård. S.
28. Nya upphandlingsregler 2. Fi.
29. Teckenspråk och teckenspråkiga. Kunskaps- och forskningsöversikt. S.
30. Är rättvisan rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet. Ju.
31. Anställ unga! U.
32. God sed vid lönebildning – Utvärdering av Medlingsinstitutet. N.
33. Andra vägar att finansiera nya vägar. N.
34. Den professionella orkestermusiken i Sverige. U.
35. Värdepapper och kontrolluppgifter. Fi.
36. För studenterna... – om studentkårer, nationer och särskilda studentföreningar. U.
37. Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet. Ju.
38. Vuxnas lärande. En ny myndighet. U.
39. Ett utvidgat miljöansvar. M.
40. Utbildningens dilemma Demokratiska ideal och andrafierande praxis. Ju.

41. Internationella sanktioner. UD.
42. Plats på scen. U.
43. Översyn av atomansvaret. M.
44. Bättre arbetsmiljöregler I. Samverkan, utbildning, avtal m.m. N.
45. Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi barnkulturen. + Bilaga/rapport: "Det ser lite olika ut..." En kartläggning av den offentligt finansierade kulturen för barn. U.
46. Jakten på makten. Ju.
47. Ökade möjligheter till trafiknykterhetskontroller vid gränserna. Ju.
48. Bidragsbrott. Fi.
49. Asylsökande barn med uppgivenhets-symtom – trauma, kultur, asylprocess. UD.
50. En ny lag om värdepappersmarknaden. + Författningsbilaga. Fi.
51. Tillgänglighet, mobil TV samt vissa andra radio- och TV-rättsliga frågor. + Daisy. U.
52. Diskrimineringens retorik. En studie av svenska valrörelser 1988–2002. Ju.
53. Partierna nominerar. Exkluderingens mekanismer – etnicitet och representation. Ju.
54. Teckenspråk och teckenspråkiga. Översyn av teckenspråkets ställning. S.
55. Ny associationsrätt för försäkringsföretag. + Författningsförslag. Fi.

Statens offentliga utredningar 2006

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Omprövning av medborgarskap. [2]
Rattfylleri och sjöfylleri. [12]
Ny häkteslag. [17]
Att återta mitt språk. Åtgärder för att stärka det samiska språket. [19]
Mediernas Vi och Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen. [21]
En sammanhållen diskrimineringslagstiftning.
Del 1+2, särtryck av sammanfattningen, lättläst sammanfattning och daisy. [22]
Är rättvisan rättvis?
Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet. [30]
Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet. [37]
Utbildningens dilemma
Demokratiska ideal och andrafierande praxis. [40]
Jakten på makten. [46]
Ökade möjligheter till trafiknykterhetskontroller vid gränserna. [47]
Diskrimineringens retorik. En studie av svenska valrörelser 1988–2002. [52]
Partierna nominerar.
Exkluderingens mekanismer – etnicitet och representation. [53]

Utrikesdepartementet

- Skyddsgrundsdirektivet och svensk rätt.
En anpassning av svensk lagstiftning till EG-direktiv 2004/83/EG angående flyktingar och andra skyddsbehövande. [6]

- Sverige som värdland för internationella organisationer. [26]
Internationella sanktioner. [41]
Asylsökande barn med uppgivenhetssymtom – trauma, kultur, asylprocess. [49]

Försvarsdepartementet

- Ny reglering om brandfarliga och explosiva varor. [16]
Kustbevakningens personuppgiftsbehandling. Integritet – Effektivitet. [18]

Socialdepartementet

- Detaljhandel med nikotinläkemedel. [15]
Avgift för matservice inom äldre- och handikappomsorgen. [24]
Stöd till hälsobefrämjande tandvård. [27]
Teckenspråk och teckenspråkiga.
Kunskaps- och forskningsöversikt. [29]
Teckenspråk och teckenspråkiga.
Översyn av teckenspråkets ställning. [54]

Finansdepartementet

- Kontroll av varor vid inre gräns. [9]
Spel i en föränderlig värld. [11]
Tonnageskatt. [20]
Nya skatteregler för idrotten. [23]
Nya upphandlingsregler 2. [28]
Värdepapper och kontrolluppgifter. [35]
Bidragsbrott. [48]
En ny lag om värdepappersmarknaden.
+Författningsbilaga. [50]
Ny associationsrätt för försäkringsföretag. + Författningsförslag. [55]

Utbildnings- och kulturdepartementet

- Skola & Samhälle. [1]
Studieavgifter i högskolan. [7]

- Mångfald och räckvidd. [8]
Ett förnyat programkontor. [10]
Anställ unga! [31]
Den professionella orkestermusiken
i Sverige. [34]
För studenterna...
– om studentkårer, nationer och
särskilda studentföreningar. [36]
Vuxnas lärande. En ny myndighet. [38]
Plats på scen. [42]
Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi
barnkulturen. + Bilaga/rapport:
"Det ser lite olika ut..." En kartläggning
av den offentligt finansierade kulturen
för barn. [45]
Tillgänglighet, mobil TV samt vissa andra
radio- och TV-rättsliga frågor.
+ Daisy. [51]

Jordbruksdepartementet

- Djurskydd vid hästavel. [13]
Samernas sedvanemarkar. [14]

Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet

- Ett utvidgat miljöansvar. [39]
Översyn av atomansvaret. [43]

Näringsdepartementet

- Stärkt konkurrenskraft och sysselsättning
i hela landet. [3]
Svenska partnerskap – en översikt.
Rapport 1 till Organisations-
utredningen för regional tillväxt. [4]
Organisering av regional utvecklingspolitik
– balansera utveckling och förvaltning.
Rapport 2 till Organisationsutredning-
en för regional tillväxt. [5]
Arbetslivsresurs.
Ett statligt ägt bolag efter sammanslag-
ning av Samhall Resurs AB (publ) och
Arbetslivstjänster. [25]
God sed vid lönebildning – Utvärdering av
Medlingsinstitutet. [32]
Andra vägar att finansiera nya vägar. [33]
Bättre arbetsmiljöregler I. Samverkan,
utbildning, avtal m.m. [44]